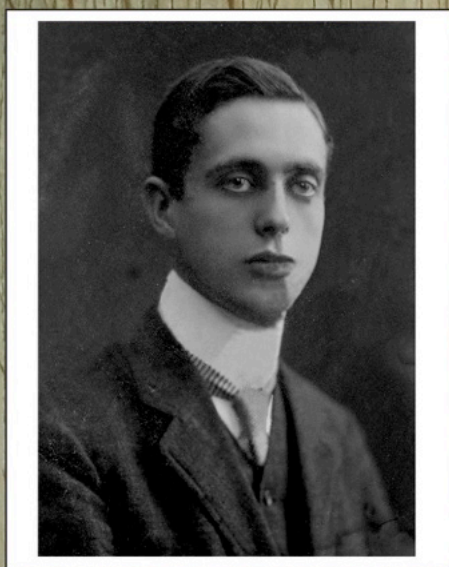

...fra Deres hengivne Fartein Valen
En brevsamling

DEL 1: Ungdom og modning
Stavanger - Kristiania – Berlin – Valevåg
1904 – 1924

Redigert av Arvid O. Vollsnes

Brevs.
357

Charlottenburg Söndag 23 april
1910

Myse mama!

Mange tak for dit brev som jeg fik
torsdag. Det er snillt af dig at skrive
saa lange hyggelige breve. Det vare er
det ikke saa med mine korte forgruetne
brevster. — Nu skal jeg snart flykte.
Det blev lidt anderledes end jeg havde tænkt
Min elev reiser allerede den første mai; men
desse sidste dage af april skal jeg hver dag
underføre ham. I går fik jeg for første
gang mine 10 Mark for 3 halve-timer. Det
er jo godt betalt, ikke sandt. — Jeg kunde
saaledes have sparet oprigtig; men siden
jeg nu har lidt altyvet, saa flykter jeg,
for jeg trives ikke i min nuværende bolig
baade for de 4 trappers skyld og den øvrige
orden og smuds. Flytningen af jeres
koster 3,75 lkk, saa giver jeg flyktefolkene
1 lkk i takkepenge og da tager de kufferten
med paa kjøbet. — Jeg kommer til at spare
megen tid ved at bo i Ansbacher Strasse,
da det er saa nær ved hærskolen og lige
ved mit spisekvarter.

Kopi av brev til mama 23. april 1910 (100423) (NB)
De fleste brevene fra Valen er omtrent i dette formatet.

pa Dener hengione
Fartein Valen

...fra Deres hengivne Fartein Valen
En brevsamling

redigert og kommentert av Arvid O. Vollsnes

DEL 1: Ungdom og modning
Stavanger – Kristiania – Berlin – Valevåg
1904–1924

© 2023

Institutt for musikkvitenskap

Universitetet i Oslo

ISBN 978-82-692874-2-4

...fra Deres hengivne Fartein Valen

En brevsamling

DEL 1: Ungdom og modning

Stavanger – Kristiania – Berlin – Valevåg

1904–1924

redigert og kommentert av Arvid O. Vollsnes

Del av prosjektet “Norges musikkhistorie”,
Institutt for musikkvitenskap, Universitetet i Oslo,
og prosjektet STIG ved IT-seksjonen HF-fakultet.

versjon 230824

OMSLAG:

Elementer fra kaktus dyrket frem av Valen.

Foto av Fartein Valen, 1912? (ukjent fotograf).

Innhold del 1

FORORD	i
Om del 1	xiii
1904	1
1906	5
Studier i Kristiania	31
1907	31
1908	57
1909	89
Konservatorietiden i Berlin	111
1910	147
1911	187
1912	227
1913	243
1914	263
1915	285
1916	315
1917	335
1918	377
1919	405
1920	431
1921	455
1922	475
TIL Italia	477
1923	517
1924	523
APPENDIX Korrespondanse A.B. Grøndahl / Jeanette Mohr	525
Milepæler og Navneliste	I

Denne innholdslisten representerer pdf-versjonen fra mai 2023.

Dette er et dynamisk prosjekt, og da innholdsfortegnelsen ikke oppdateres automatisk, kan det oppstå mindre avvik når endringer kommer inn og nye brever legges til

FORORD

[Du har] faatt det evig menneskelige til aa trede klarere frem. Og disse brevene fortjener det ogsaa. Det er jo menneskelige dokumenter av rang, og naar man har lest dem, sitter man igjen med en underlig beveget følelse og med en forstaaelse av at Welhaven var en annen personlighet enn man hadde tenkt.

Dette skrev Fartein Valen til vennen Otto Lous Mohr (1945-01-04).

Mohr hadde nylig utgitt en bok om korrespondansen mellom Ida Kjerulf og J.S. Welhaven.

Det er alltid spennende å se også gjennom komponistenes personlige papirer, og særlig deres brev kan være en kilde til dypere forståelse. Et brev¹ er øyeblikkets verbale uttrykk, ofte en henvendelse eller et svar på annet brev – eller rett og slett en form for meddelelse og kommunikasjon man kan ha behov for. Derfor er det få brev som egentlig er beregnet for offentliggjøring og vurdering som litteratur.

Her er det Fartein Valens brever² som gjøres tilgjengelige slik at de kan leses og nytes, granskes og analyseres. Som for alle slike meddelelser er også de fleste av Valens brever skrevet til en spesiell person – i blant i hast – uten tanke på at de skulle leses av oss i ettertiden og utnyttes som kildemateriale. De er selvsagt personlige og må som kilder behandles med en viss forsiktighet.

I denne foreliggende samlingen har jeg gjort et utvalg fra alle brevene som er bevart og kjent. Jeg har valgt å benytte en kronologisk presentasjon da denne viser den utvikling han gjennomgikk både som opplevende og

---

¹ Med brev forstås her og senere enhver skriftlig “kommunikasjon” man sendte (kort etc.) eller aktet å sende, slik som kladd til brev.

² Etter samtaler med kolleger ved Ordboksarkivene har jeg ofte valgt flertallsformen “brever”.

handlende menneske og kunstner.¹ Det blir på samme tid også utdrag fra en imaginær dagbok.

Fartein Valen (1887–1952) var vår fremste moderne komponist i mange år. Han var på mange måter en unik skikkelse i norsk musikkliv. Navnet, personen og musikken hans var kjent i vide kretser mens han levde.

Valen var allerede fra ungdommen av en moden og reflektert mann, et virkelig åndsmenneske, en som levde for og i kunsten og ånden. Han følte seg ikke helt hjemme i den materielle og praktiske verden som krevde så mye av hans tid og energi. Men han var samfunnsinteressert og en engasjert observatør av den skiftende naturen og himmelrommet.

Mange har fremstilt Valen som en ensom person. Han var nok tilbakeholden og kan ha virket sky, og han giftet seg aldri. Det dannes ofte myter rundt tilknappe personer, og det gjorde også rundt Valen. Men han var for mange et svært interessant og kunnskapsrikt menneske som de ønsket å bli kjent med. Han hadde i Oslo-årene fått det vi i dag ville kalle for et utstrakt nettverk som omfattet både hans personlige venner og svært mange bekjente blant ledende personer innen åndsliv, presse og politikk. Men han var for beskjeden til å delta i noen offentlig debatt.

Valens musikk har et helt særegent uttrykk. Musikken er både ytterst følsom og umåtelig sterk i det indre. Lyttere er i over hundre år blitt både bergtatt og begeistret. Men det fantes også tilhørere som var langt fra entusiastiske. Valens musikk er riktignok “klassisk” og romantisk fundert, men den var samtidig så ny og radikal at det var et mindretall som virkelig skjønnte den i hans samtid. Likevel var mange blant den tids lyttere nysgjerrige og ville høre musikken hans, og ledende unge musikere forsøkte entusiastisk å oppføre og fremme komposisjonene hans. Valen hadde like mange (eller få) oppførelser av sine orkesterkomposisjoner som de fleste av sine samtidige norske komponister.

---

¹ Dette har inspirert min kone og meg til å fotfølge Valen og bruke brevene som reisefører i Norge, Tyskland, Italia, Frankrike, Mallorca og Madagaskar.

Som mange andre komponister likte ikke Valen å skrive brev, og han klager mange ganger – nettopp i brevene – over sin manglende evne, sin ulyst og sin dårlige tid.

De fleste brevene som er bevart, er til familien og til de nære vennene, som pietetsfullt bevarte mange av brevene. Men ved et par anledninger kan det se ut som at noe av et brev bevisst er tatt ut.

Fartein Valen var en ærlig brevskriver, her er ingen forstillelse eller skjønning av seg selv eller sin situasjon. Brevene virker gjennomtenkt, og mange av brevene til mer perifere venner og institusjoner ble kladdet på forhånd. Det er bare noen utvalgte mottagere han virkelig var på fortrolig fot med, og noen ganger kan et brev virke litt kjølig.

De første brevene stammer fra tiden i gymnasårene i Stavanger og studieårene i Kristiania (Oslo) 1906–09. I disse årene komponerte han bl.a. *Legende* for klaver og *Strykekvartett nr. 0*.

I perioden 1909–15 bodde Valen mye i Berlin, først to år som student ved Musikkhøyskolen, senere som fri kunstner og musikk lærer. I disse årene skrev han blant annet *Klaversonate nr. 1* og *Salme 121* og han påbegynte sin *Fiolinsonate* og den berømte orkestersongen *Ave Maria*.

Fra 1914 bodde han permanent i Valevåg, fire mil nord for Haugesund, sammen med sin mor – og ofte med søsteren Sigrid. I disse årene studerte han videre gammel og ny musikk, eksperimenterte og skrev øvelser, og han fullførte arbeidene på sin *Trio* for fiolin, cello og klaver (opus 5), som er avslutningsverket i hans lange kamp for å nå fram til atonaliteten og en helt personlig og fri stil. I 1922 foretok han en lengre studiereise til Italia.

Etter morens død i 1923 flyttet Valen til Oslo, hvor han bodde store deler av året fra høsten 1924. Her underviste han privatelever og arbeidet som inspektør ved Norsk musikk-samling ved Universitetsbiblioteket (nå Nasjonalbiblioteket, NB). I sommermånedene bodde han i Valevåg. Han hadde et opphold i Paris i 1928, og 1932–33 hadde han en lengre reise til Italia og Mallorca. I 1935 bevilget Stortinget komponistgasje til Valen, og da følte han at han kunne flytte til Valevåg for godt. Fra sommeren 1938 bodde han da igjen permanent i Valevåg.

I de fjorten årene da Oslo var hovedbasen (1924–38) komponerte han det meste av sin kammermusikk, klavermusikken, sangene, motettene og orkesterstykkene. Han følte selv at han fikk gjort mest i roen i Valevåg, ikke minst arbeidet han hardt med komposisjonene i sommermånedene der. Vi ser da også at det er først etter han flyttet dit for godt i 1938 at han skrev sine største verker: symfoniene, konsertene og *2. klaversonate*.

Søsteren Sigrid Valen overtok en del av hans brevskrivning fra 1938. I perioder var det hun som opprettholdt den lille familiens korrespondanse fra Valevåg. Således er også brevene fra henne (mange bevart ved NB) et verdifullt kildemateriale og av betydning for en utvidet forståelse, men de er ikke inkludert her.

De bevarte brevene kaster lys på mannen, hans tanker og holdninger, hendelser som han opplevde; og også musikken han skapte. Men samtidig blir brevene et speilbilde av tiden og de ytre omgivelsene, sett gjennom Valens briller.

Grensene for utvalget ble satt både ut fra ytre menneskelige og musikalske kriterier. Det er musikken og mannen som kommer i fokus, ikke familien og vennene. I denne samlingen har jeg derfor foretatt en del redigeringer og forkortinger. Jeg har tatt ut masse detaljer, særlig vedrørende takk for brev, hilsener, været, dagligdagse ting etc. Alle steder hvor noe er utelatt, er dette markert med [...] i teksten.

Her er et eksempel på hvordan et brev i 1983 var forkortet ut fra kriteriene. Dette og flere andre brever er senere blitt utvidet i utvalgsprosessen. Den lengre versjonen sees i teksten bak.

Berlin Danckelmann Str. 49 Charlottenburg 12 okt. [1909]

Kjære Magnhild [Sendstad]

[Om reisen til Berlin.

Om (Ludvig) Wachtel og valg av lærer.

Om møtet med Max Bruch.

I Berliner-dom, blant tusen møtte han fru (Bertha) Lexow-Breck.]

Navnene på alle mottagerne er skrevet fullt ut.¹ Det er to unntak, – i brev til moren Dorothea Valen har jeg beholdt hans tiltaleform: mama, – og ved omtaler av søstrene Sigrid (Valen) og Magnhild (gift Sendstad / Valen-Sendstad) har jeg (som Valen) stort sett utelatt etternavnet. Svogeren, Aksel Sendstad, omtales bare som Sendstad. Det er også satt inn enkelte navn o.l. i teksten. Disse er likeledes satt i skarpe klammer. En del av brevene er kommentert. Mine kommentarer er satt i en sans-serif-font før eller etter brevet og i fotnoter.

Strykningene er også farget av min interesse for musikken. I utvalget har utsagn om musikken fått en langt større plass enn de egentlig har i alle brevene sett under ett.

Mange brev er tatt med *in extenso* for å belyse mer enn det musikalske, også mer “trivielle” og dagligdagse ting.

Takket være så fremsynte menn som professorene Otto Lous Mohr og Olav Gurvin, og avdelingslederne ved Universitetsbiblioteket i Oslo (nå NB): Helge Kragemo, Øyvind Anker, Øystein Gaukstad, Sverre Flugsrud og Øyvind Norheim ble en anelig mengde brever fra Fartein Valen samlet inn og bevart. Arbeidet startet allerede like etter Valens død, og det har helt til det siste blitt lett fram nye brev. Jeg har fått mange gode tips fra medlemmene i Fartein Valen Stiftelsen i min jakt på brev som tidligere ikke har vært kjent.

De fleste brevene jeg oppsporet, er nå gledeligvis gitt til NB, hvor det er en egen “Valen-samling”. Brevene er i dag katalogisert i Spesiallesesalens baser. I tillegg finnes noen samlinger i andre arkiver, for eksempel brevene Valen sendte til pianisten Robert Riefling. Disse brevene er bevart i Riksarkivet.²

Men det er fortsatt en del brever som er i privat eie. I de tilfeller jeg har fått kopier, er kopiene overlevert til Spesialsamlingene, NB. Noen få brev-

---

¹ Så langt det har latt seg gjøre å identifisere personene.

² Takk til Olaf Eggestad for at jeg har fått benytte hans avskrifter. Likeledes takk til Fartein Valen-Sendstad for hans transkripsjoner av foreldrenes brever.

eiere har dessverre vært direkte avvisende til å vise fram de brevene de måtte ha og ikke vært villige til å la sine brev inngå i denne samlingen.¹

De fleste brevene ble gjennomgått og transkribert da jeg hadde forskningsfri 1985–86. Brevene ble fra 1983 fortløpende lagt inn i en database jeg laget,² enten *in extenso* eller som en blanding av Valens egen tekst og et kort konsentrat av de viktigste opplysningene. Databasen lå i mange år ved hoved-clusteret ved Universitetet i Oslo, men da skjernet fra allment innsyn.

Det er ikke helt trivielt å konvertere en slik gammel database til trykkeklar tekst, fordi mange av opplysningene som er lagt inn ved siden av brevteksten finnes bare gjennom “pekere”, og indeksering og registre finnes bare gjennom datastrukturer for å oppnå en rask gjenfinning og kobling av opplysninger. Og bytte av maskin- og programvare krever ganske store ressurser for å få konvertert alt korrekt.

I forbindelse med Valen-jubileet i 1987 ble et utvalg av brevene fra perioden 1904–24 utgitt i et begrenset opplag. Av de 428 den gang kjente brevene fra disse årene ble 258 helt eller delvis tatt med i den utgaven³ (170 var således helt utelatt.)

Brevene ble satt med tekstbehandlingssystemet TeX, som var svært avansert for sin tid. Her er en facsimile fra toppen av side 88:

---

¹ Noen brever er også solgt på antikvariter eller på auksjon, men her har jeg ikke fått navnene på kjøperne.

² Takk til Bassen Lande og andre ved Institutt for informatikk, Universitetet i Oslo, for god hjelp!

³ I denne siste utgaven er det 444 kjente brever fra disse årene.

Vinteren 1910

Charlottenburg
Pestalozzi Str. 87 iiiii P. Gartenhaus
1 febr. 1910

Kjære fru [Jeanette] Mohr!

[. . .] Først og fremst er det orkesterkonserterne, som interesserer mig (for solister kan man ogsaa høre hjemme) og i den henseende byder de filharmoniske koncerter første rangs kunst og heldigvis for billig penge. Der har jeg ogsaa hørt megen musik, særlig klassisk, men ogsaa det mest moderne som Richard Strauss's Tod und Verklärung. Jeg maa tilstaa at dette verk gjorde et meget sterkt indtryk paa mig. Jeg tror ingen kan benegte at dette verk eien skjønheder af en egen suggestiv art. Nylig hørte jeg Schumann's Frühlings symfoni. Kjender De den? den er fortryllende med sin

Den rene tekstfila som var utgangspunktet, måtte få inn en rekke programkommandoer og instruksjoner for at tekstbildet skulle bli pent og trykkeferdig:

```
/hfill
Charlottenburg

/hfill Pestalozzi Str. 87 iiiii P. Gartenhaus

/hfill 1 febr. 1910

</nbf Kjære fru $/lbrack$Jeanette$/rbrack$ Mohr!>
/mødskip /noindent
$/lbrack$.--.-$/rbrack$

F|rst og fremst er det orkesterkonserterne, som interesserer mig
(for solister kan man ogsaa h|re hjemme) og i den henseende byder
de filharmoniske koncerter f|rste rangs kunst og heldigvis for
billig penge. Der har jeg ogsaa h|rt megen musik, s{rlig klassisk,
men ogsaa det mest moderne som Richard Strauss's Tod und
Verkl/"arung. Jeg maa tilstaa at dette verk gjorde et meget sterkt
indtryk paa mig. Jeg tror ingen kan benegte at dette verk eien
skj|nheder af en egen suggestiv art. Nylig h|rte jeg Schumann's
Fr/"uhlings symfoni. Kjender De den? den er fortryllende med sin
```

I årenes løp er ulike versjoner av databasen gjort tilgjengelig og distribuert, mest til forskere som har hatt behov for å lese brevene. Eksempelvis ble samlingen benyttet i forskningen til Berit Kvinge Tjøme, Ole Jørgen Furdal, Ola Tjørhom og Fartein Valen-Sendstad.

Dette utvidete utvalget som nå er blitt tilgjengelig, er trolig ganske representativt for Valens virke. Det er en overvekt av brever fra de tidligste årene, da han tydeligvis trofast skrev hjem hver uke. Fra de årene han bodde fast på Valevåg (1914–24, 1938–52) er det bevart langt færre. Et ekstremt år er 1924, fra dette året er det ikke funnet ett brev bevart!

Dateringen på brevene følger Fartein Valens egen datering. På alle de udaterte originalbrevene er det skrevet inn en dato med blyant. Noen av disse er tydeligvis gjort av Olav Gurvin, andre av NB's ansatte. NB's katalog følger også disse dateringene. Men enkelte av disse dateringene er åpenbart gale, noe som lett lar seg verifisere gjennom sammenheng, verker som omtales o.l. Denne feildatering kan komme av at brevene var lagt i feil konvolutt, uleselig poststempel etc. I slike tilfeller er feildateringen markert i denne versjonen. I kommentarene forekommer forkortelser av typen åå-mm-dd. Brev av 080831 vil da bety brev av 31. august 1908.

*

Valen var en meget språkorientert mann. Han hadde store kunnskaper om språk (han leste/snakket selv 9 språk) og var meget belest.¹ Dette merkes også i hans eget språk. Det er ledig og klart, og ganske korrekt både i ortografi og grammatikk. Hans billedbruk er tydelig påvirket av de litterære helter han hadde, og det finnes mange "onelinere" han siterer etter hukommelsen fra klassisk lyrikk. Og musikalske titler som må ha vært i hodet hans som konnotasjoner til emnet eller situasjonen som brevet angår.

Han har på mange måter utviklet sin egen karakteristiske stil i brevene, en stil som likevel er nyansert både med hensyn til språk og innhold alt etter hvem mottageren er, og som i en analyse også kan fortelle litt om mottageren. Uten å gå inn i dypere analyser fremstår Valen gjennom disse brevene for meg klarere som person, samfunnsborger, åndsmenneske og komponist. Og jeg tror at mange vil oppdage hans stille ro og subtile humor, hans viljestyrke, hans beskjedenhet – men samtidig har han også noe selvbevisst ved seg! – hans tro og tvil, holdninger og fordommer, og også hans usikkerhet i forhold til det han følte som motarbeidelser. Disse

---

¹ Margit Westbøes publiserte oversikt over Valens bibliotek er kun dekkende for tiden da Valen døde, han ga stadig bort egne bøker og noter til slekt og venner som gaver. Han hadde også lett tilgang til hele NBs samlinger i Oslotiden.

siste har han tydeligvis formidlet til Olav Gurvin, som videreførte tankene noe ukritisk i sin biografi.

Valens håndskrift er gjennomgående lett leselig, klar og jevn. Gjennomgående er hver enkel side visuelt velbalansert og åpen, det blir estetisk tiltalende. I yngre år skrev han lange og innholdsrike brever. Men det er tydelig at han i sine senere år la mindre arbeid og omtanke i brevene, de ble knappere og med mer praktisk innhold – eller “pliktbrev”. De ble raskere skrevet, han slurvet mer med skriften og brukte iblant blyant i stedet for penn og blekk. Også på det språklige og innholdsmessige merkes denne utålmodigheten.

Jeg har i transkripsjonene slavisk fulgt Fartein Valens egen rettskriving, som stort sett skifter med den rådende “normalen” for riksmål/bokmål. (Noen få brever er skrevet på nynorsk.) En av de større brytningene kom med rettskrivingsreformen av 1917. Det merkes også at Valen blir mer radikal i sin ortografi rundt 1918, men han er i den første tiden ikke konsekvent. Reformens bytte av *-aa* med *-å* fikk aldri innpass hos Valen, han skrev hele livet *-aa*. De bløte konsonanter byttes ut, *vide* blir *vite*, og bokstaven *æ* inne i ord går raskt mot *e*. Gradvis endres *haver* til *har*, og *I* og *Eder* forsvinner, bortsett fra et par steder hvor han skriver som om han var en predikant eller vil være nær Bibelens språk.

Hele livet skrev han *mig*, *dig* og *sig*. I landets språklige fornyingstider er han også inkonsekvent på noen områder. Eksempelvis kan vi i samme brev finne infinitiv *aa* ved siden av infinitiv *at*, og vi finner *sett* nær *set* – og *hende* i samme brev som *henne*.

Jeg har også beholdt hans vakling mellom ulike skrivemåter for navn, f.eks. Carl Røstvig – Karl Røstvig, Enoch Davis – Enoch Davies. Ulike skrivemåter for institusjoner er også beholdt, endog mangel på stor forbokstav: Philharmonien, Filharmonisk, filharmonien o.l. Også alle forkortelser er beholdt slik de står i brevene (ofte uten punktum), og stort sett er også Valens tegnsetning fulgt. Et par steder har jeg tatt meg den frihet å sette inn et komma for klarhetens skyld.

Størst frihet har jeg tatt meg når det gjelder avsnittsinndeling. Valen skrev ofte brev uten mer enn ett eller to markerte avsnitt. For å hjelpe leseren har jeg satt inn avsnittsdeling hvor det er klart skille mellom innholdet i tekstdelene. På denne måten vil det bli lettere å lete fram spesielle opplysninger man er på jakt etter.

Ved lesningen må vi også huske at ordenes betydning og valører endrer seg over tid. Et enkelt eksempel: I Valens ungdom var det danske begrepet “merkelig” også gangbart på norsk med dansk betydning; vi ville nå heller sagt “bemerkelsesverdig”. I dette lys må vi også betrakte tidens begreper som “de ville” og andre, som i dag ikke vil ansees som “politisk korrekt”. Dagens unge vil vel også legge noe annet i begrepet “pietist” enn hva man gjorde for 100 år siden.

Utelatelser i teksten er som nevnt markert i den fortløpende teksten, og da ofte i stikkords form slik at det skulle være lett å forstå temaet, og man da kan gå til originalbrevet (mest på NB) for å lese det hele.

Ved hjelp av min tyske kollega Heinrich Schwab er Valens brever på tysk en smule korrigert rent grammatikalsk. Alle brev skrevet på tysk og fransk er oversatt av meg. Brevene på engelsk er ikke oversatt.

Takk også til Beate V. Ekenes, som har hjulpet meg med gassiske ord og forbindelser. Og en særlig takk til min kjære kone Brit som tålmodig leser og korrigerer meg.

Jeg er meget takknemmelig for all den hjelp jeg har fått i dette arbeidet. En av de første som animerte meg til å ta denne utfordringen, og som også var med på å gjennomgå noen av brevene, var nå avdøde førstebibliotekar Øystein Gaukstad ved Norsk Musikksamling, UBO (nå NB), som også var et gedigent oppkomme av kunnskaper om Valen og hans musikk og omgivelser – og således selv en verdifull kilde. Jeg har også fått utmerket hjelp av Øyvind Norheim og de øvrige hyggelige hjelperne ved Norsk Musikksamling og Håndskriftsamlingen ved NB. Fartein Valen Selskapets

medlemmer og Harald Lyche & Co. Musikkforlag og Norsk Musikforlag har også vært behjelpelige.

En takk også til Fartein Valens familie, særlig Magne Valen-Sendstad, og etter hans død hans sønn, Fartein Valen-Sendstad, Sandnes, som på vegne av rettighetshaverne ga meg tilgang til brevene, manuskripter, skisser og alt materiale på Valevåg.

Denne samlingen av Fartein Valens brever foreligger på nettet i to versjoner (se <https://stig.hf.uio.no/valen/>)

Den ene versjonen er hele den søkbare strukturerte samlingen, som bygger på HF's IT-avdelings tilpassing av sine systemer. Heidi Løken og Asgeir Nesøien har her ytt utmerket hjelp, kommet med gode forslag og laget portalen.

Den andre versjonen er en pdf-versjon. Da brevene og tekstene er så pass omfattende, er pdf-versjonen stykket opp i tre blokker, som blir som tre bind i bokformat. Disse følger ulike faser i Valens eget liv. Men bindene dekker også hovedinndelingen i musikken til Valen med tre perioder og stiler:

Del 1, 1904–1924: Stavanger – Kristiania – Berlin – Valevåg, den romantiske og søkende perioden, utviklingen av sin egen stil og uttrykk

Del 2, 1925–1938: Oslo og Valevåg, den konsoliderende atonale perioden med oppsiktsvekkende nyskapende verker

Del 3, 1938–1952: Valevåg, den modne kunstneren med de store arkitektoniske verkene, internasjonal anerkjennelse

Også i denne versjonen kan man søke i tekstene gjennom en ordinær nettleser eller en pdf-leser. Tekstene kan også trykkes ut direkte fra nettet som tre fullstendige bøker, eller som et utdrag av sidene.

Hvert enkelt “bind” har sitt eget register.

På hver side i de tre “bøkene” er det satt en topp tekst som angir året samt tidspunkt innen året. For enkelthets skyld er året delt inn i vinter – vår

– sommer – høst. Vinter regnes grovt sett som årets tre første måneder, våren er månedene april – juni, sommer regnes som juli – september, høst er de tre siste månedene.

Sist i samlingen er en oversikt hvor personer og musikalske verker er indeksert.

Det er selvsagt en mangel at denne korrespondansen foreløpig kun fremstår ensidig. Mange av brevene Valen selv mottok burde også ha vært tatt med for å få mer helhet i forståelsen. Det var skuffer fulle av mottatte brev på Valens soverom i Valevåg inntil for nylig (nå bevart utenfor huset), og NB har også noen brev adressert til Valen. Her venter interessante oppgaver – og opphavsrettslige utfordringer.

Denne digitale versjonen er da egentlig et dynamisk prosjekt som også har den fordelen at den kan utvides, og mangler og feil kan rettes opp. Det finnes utvilsomt flere brev av Valen som ikke offentlig er kjent. Jeg tar gjerne imot opplysninger om disse og selvsagt også kopier, hvis de finnes.

Jeg er derfor takknemmelig for meldinger om alle mangler, feil etc. som måtte forekomme! Og som da lett kan opprettes i dette formatet. Henvendelser kan sendes gjennom nettstedet *www.farteinvalen.no*

Om del 1: Ungdom og modning (1904–1924)

Fartein Valen var født i Stavanger 25. august 1887. Foreldrene, Arne Valen (1844–1906) og Dorothea Ullevadet (1844–1923), var misjonærer på Madagaskar for Det Norske Misjonsselskap. Foreldrene hadde hjemmetjeneste da Fartein ble født. Da han var to år gammel, fulgte han med foreldrene via England til Madagaskar og ble der til han var fem.

Skolegangen fikk Fartein i Stavanger. Faren underviste da ved Misjonsskolen, og kona til en av hans kolleger ble Farteins viktigste klaverlærer: Jeanette Mohr. To av hennes sønner var Farteins nære venner: Otto Lous Mohr (også klassekamerat) og den yngre Hugo. Hjemme hadde Fartein to eldre søstre, Magnhild (f.1880) og Sigrid (f.1883), samt en gassisk skolepike og 8–10 pleiesøsken. Dorothea Valen var bestyrerinne for et barnehjem for misjonærbarn. Begge søstrene tok senere lærerutdannelse ved Notodden lærerskole.

Fartein spilte på farens fiolin, men øvde mest på pianoet. Han komponerte også en rekke mindre klaverstykker, og han var aktiv skribent og medredaktør av skoleavisen i gymnasårene.

Ett gymnasår var Valen knapt på skolen da han ble sengeliggende med pleuritt. Han kom derfor til Oslo for å studere året etter vennen Otto. Fartein begynte på Universitetet for å bli filolog, men skulle også få studere musikk ved siden av. Da faren døde, ble musikken hovedstudiet. Hans private komposisjonslærer Catharinus Elling anbefalte at han skulle innskrives på Musikkonservatoriet, da dette ville bli billigere enn å betale privattimer. Fartein utvidet da også studiefeltet slik at han også fikk avlagt organisteksamen. Samtidig debuterte han som komponist med utgivelsen av opus 1, *Legende* for klaver.

Elling ga ham også råd om å dra til Berlin for å studere videre og skaffet Valen gode og vennlige kontakter i metropolen. Opptaksprøvene ved Kgl.

Hochschule für Musik (i dag Uni der Künste) var gjennomført, men rektor, komponisten Max Bruch, aksepterte Valen og ble hans første lærer. Den formelle utdannelsen varte i to år, men Valen ble boende i Berlin for å studere på egenhånd og høre så mye musikk som mulig. Han hadde fått et stipendium og tjente også noe på å være akkompagnatør og teorilærer. Han hadde da fullført både *Salme 121* og den første store klaversonaten.

I 1914 avsluttet Valen oppholdet i Berlin, men for å fullføre forpliktelsene i stipendiet var han i Berlin også vel tre måneder i krigsåret 1915. Krigen var traumatisk også for Valen. En side var det store tapet av så mange unge menns liv. Men tungt var det også å se at holdningene i Europa skiftet mot en pessimisme og et kulturelt og åndelig forfall.

De følgende ni årene var Valen mest hjemme. Hjemme var Valevåg i Sunnhordland, fire mil nord for Haugesund. Faren hadde som odelsgutt overtatt slektsgården, og her hadde han bygget et nytt hus et par år før han døde. Fartein hadde vært mye på gården i feriene. Dorothea Valen flyttet etter mannens død fra Stavanger til Valevåg. Datteren Sigrid flyttet også til Valevåg i 1914 da hun ble sykepermittert fra lærerarbeidet i Stavanger.

Fartein fortsatte sine intense studier av partiturer og musikk litteratur og sine faste kontrapunktøvelser i Valevåg. Han arbeidet vekselvis med utkomponeringen av fiolinsonaten, Ave Maria og klavertrioen. Musikken hans har sine røtter i holdninger fra den klassiske romantikk. Virkemidlene finner han hos Bach, wienerklassikerne, Schubert, Brahms og Bruckner – og et lite stenk av Wagners harmonikk. Men han gransker og utvikler hva som passer ham selv. Fra disse årene er det bevart store mengder både små og omfattende øvelser i musikalsk kontrapunkt. Vi kan se hvordan Valen systematisk driver med det vi i moderne tid kaller for “modellering” og syntetisering i forskningsprosessen. Han ser på intervallenes samspill i skiftende bevegelser, i melodier og konturer, alt sett med ulike tidsparametre innen rytme og tempo. Så endrer han på nok et par parametre og lærer slik å “høre” hvordan musikken blir da. Slik arbeider han seg utover til han har forstått hvordan en linje, et sjikt, kan fungere i ulike farger. Så blir det å se hvordan et sjikt kan forholde seg til et annet sjikt, i

samklang, i tradisjonell “velklang” så vel som i krass klang – samt i skiftende registre. Og i modelleringen utarbeider han en form for utvidet forståelse av begreper som “dissonans” og “konsonans”, uro og velklang. Han forstår og behersker håndverksmessig de valgte parametrene og samspillet mellom dem. Så kan han skape sin egen karakteristiske musikk i et mer samtidig uttrykk uten noe brudd. Valen er fortsatt i tradisjonen, og der forblir han. Det blir en slags rettlinjethet i musikken hele livet. I formingsårene søker han på et vis mot den “moderne” ånd som han finner i den musikalsk ekspresjonisme. Og da helst den fra tysk område.

Valen var odelsgutt på gården i Valevåg. Men det var slektningene på nabogården som skjøttet jorda, og de fikk etter hvert kjøpt gården utenom huset og hagen rundt. Noe av betalingen var i form av “kår”, naturalytelser fra gården, så Dorothea fikk et bra tilskudd til den lille pensjonen hun hadde etter mannen.

Fartein Valen hadde ingen inntekter i Valevågtiden utenom det stipendiet som han hadde en periode. Men i Stavanger satte Karl Røstvik og flere venner i gang en innsamlingsaksjon for å fremme Valens videre arbeide og utvikling, og i 1917 hadde de samlet inn hele 9000kr, som var en anseelig sum den gang.

Valen reiste noen få turer til hovedstaden for å overvære oppførelser av musikken sin, for å holde kontakt med venner, musikere og forleggere. I 1922 fikk han endelig sin klassiske reise til Italia sammen med vennen Hugo Lous Mohr, som hadde fått et stipendium som billedkunstner.

I 1923 døde moren Dorthea. Fartein Valen og søsteren Sigrid ble boende i Valevåg, men i 1924 flyttet han til søsteren Magnhild i Kristiania for å leve som aktiv kunstner og få en viss inntekt av å ha musikkelever. Studieårene og utforskningen av virkemidler hadde gitt ham en trygghet på sin egen kunstneriske vei med et klassisk fundament for en moderne ekspressiv musikk.

ET UNGDOMSBREV FRA FARTEIN VALEN

Fra Spise-Olsen har vi fået en
glimt til et brev fra Farstein Va-
len til Rolf Glesing, skrevet i
april 1934 da Valen var elev ved
Kongepriest skole i Sandness.
Rolf Glesing (1887-1999) be-
høret 3. verdenskrig i 1939 og
tog militærskoleuddannelsen
i 1941. I flere år var han ledt i
Norsk-Norge og gjorde en spillo-
gende analyse blant lapperne (Die
Kantonslappene, Oslo 1934). I
1922 kom han til Ekestrand hvor
han ble overført i 1929 og gjorde
en grunnleggende innsett som
avvikler.

OG

Selskoken 31. 4.

Kjære Rolf!

Mange tak for det brevket med innbydel-
sen, som jeg fikk igjennom. Det er en virkelig
kjærlighet, at jeg ikke kan komme. Jeg har
nærlig i det siste vært som forfulgt og må
saa endt i halsen, så min mor ikke tør slippe
meg ut. Innbydelser som du får dine foreldre
og vilke dem for å byskole, da var meget
verfulgt af dem, og jeg håber, at jeg skal
komme gode bruk af den en anden gang.
Hvordan er det nu med dig? Du ser jo her-

av skiverer når han underviser og så alvor-
lig på oss med sine store øyne så at vi vok-
ter oss vel for å spille på. Rasmus er til-
det av tusen sammen med beredningen
Gjensidig, der hele Busens skolelige innvirk-
ning er en stor sjelighet og begjæret der han
er med på den store store innvirkning.

Til sist vil vi nevne Busens kjærlighet til
ungdommen, og vi vil da siere han selv
om kjærlighet tilværet ungdommen og skal
fortsette gjøre det.

se været var. Siden jeg ikke kan komme selv
saa vil jeg da rigtig gjerne en visit på. Det
er som begge siden vi har vært sammen.

Nu siden lærer kan du tro det var et inter-
essant møte i forbindelse. Reforset som blev
foretatt af Fark, indholdt en bladet kritik
over en forelesningsmanns første foredrag i
samfundet og forklaret omredigert. Avisen
blev oplæst af Olansen og var virkelig mot-
værdig. Thorsen kom et foredrag af Ole Annesen
om virksomheten. Foredragsholderen var med
virkeviden, som han fortalte som et skole-
plet på var nærholde, og jeg var ganske
enig med ham, men det var et stort af
moralitet. Jeg glæder mig vil at tale med dig
om den som snart, naar vi begynder på
skolen. Derfor kom en lang og lidig skil-
sen om, hvortil man skulle have feten,
om man skulle bede om lov, hvem
der skulle bede ham selv. Medet var til
1912. Under skolestansen blede Hørsrud
og blede vil et tidlig skole og gammel
skolestansen. Det var en virkelig indspisning.
Man forlanger vedkommende foretatt af for-
manden, men denne varde sig. Ellers
ville ikke foretatt valg, og bare undladt
at gjøre sig glad. Ha! blev foretatt af Ole
Annesen, fordi han ikke blede ledt til
foretatt, da denne blede. Oppi dette fore-
sette Dandus. Det blev et skolekelig med-
del. Foretatt blev til det ganske ordentlig
kan du tro. Fra hjemveien, endevæde Hans,
og han blede fremtidsviser, som alle skole-
fide gjen som rekter for at han blede, men
jeg ved meget vel, at den store grund var mang-
del på sine for det passende. I det hele
taget var som som foretatt, som Olek
og Hans en halv gang mere end de fore-
tetter, naar man kalder den halvforetatt.
Mening var jeg igjen hos fra Min og spil-

En komposition av Farstein Valen

Facsimile fra Norsk Musikk Tidsskrift 1969:3 s.112f, hvor klaverstykket "Valmue" er gjengitt

1904

Fartein Valen hadde skoleårene sine i Stavanger, og i 1904 var han gymnasiast ved Kongsgård skole. På grunn av sykdom (trolig pleuritt) var Valen et år mye borte fra skolen og gikk de siste to årene på gymnaset en klasse under sine kamerater fra folkeskole- og middelskoletiden.

Han var i skoleårene pianoelev hos Jeanette Lous Mohr, som var gift med Olaf Eugen M., en kollega av hans far på Misjonsskolen i Stavanger. Familien Mohrs åtte barn var alle Valens venner gjennom hele livet. Samtidig forsøkte Fartein Valen å komponere, men bare noen få mindre stykker er bevart.

Stavanger hadde ved folketellingen i 1900 36.000 innbyggere, Norges 4. største by, bare 2.000 innbyggere færre enn Trondhjem. Stavanger var en utadvendt by med rike handels- og skipsfartstradisjoner. Byen var også utadvendt i og med at Det norske misjonsselskap hadde sitt hovedkontor og sin Misjonsskole i byen, noe som brakte fjerne himmelstrøk nærmere byens befolkning. Det var barn i byen som hadde bedre geografiske kunnskaper om byer i Sør-Afrika enn byer i Sverige.

Kulturlivet i byen var sterkt knyttet til teatret, museet, kirkene og de mange kristne- og avholdsorganisasjonene som hadde egne og store forsamlingslokaler, lokaler som også ble benyttet til foredrag og konserter.

I Bjørn Samuelsens oversikter i *Konsertlivet i Stavanger* er det få konserter som er oppført for årene 1904–06. Det er kun oppført en orkesterkonsert (Orkesterforeningen, 1. april 1904), men en del kjente utøvere innen klaver og fiolin har opptrådt, som duoen Eva Mudocci (fiolin) og Bella Edwards (klaver) og duoen Elsa Wagner (fiolin) og Karl Nissen (klaver). Blant pianister opptrådte Hanna Marie Hansen og Martin Knutzen med solokonserter, og sangerne Mally og Thorvald Lammers, Cally Monrad (med Rolf Brandt-Rantzau ved klaveret) og Artôt de Padilla (akkompagnert av Fr. Backer Grøndahl) gav egne konserter.

Solbakken 31.4 [1904]

Kjære Rolf [Gjessing]!¹

Mange tak for det brevkortet med indbydelse, som jeg fik igaar. Men det er virkelig kjedeligt, at jeg ikke kan komme. Jeg har nemlig i det sidste været saa forkjølet og havt saa ondt i halsen, at min mor ikke tør slippe mig ud. Imidlertid maa du hilse dine forældre og takke dem for indbydelsen; det var meget venligt af dem, og jeg haaber, at jeg skal kunde gjøre brug af den en anden gang.

Hvordan er det nu med dig? Du har jo længe været syg. Siden jeg ikke kan komme selv saa vil jeg da rigtig tage en visit pr. brev. Det er saa lenge siden vi har pratet sammen.

Nu sidst lørdag kan du tro der var et morsomt møde i samfundet. Referatet, som blev fremført af Enok [?], indeholdt en blodig kritik over en førstegymnasiast's første foredrag i samfundet og forlangtes omredigeret. Avisen blev oplæst af [Peter] Gløersen og var virkelig morsom. Derpaa kom et foredrag af Ole Aanesen om vivisektionen. Foredragsholderen var mod vivisektionen, som han fordømte som en skamplet paa vort aarhundrede, og jeg var ganske enig med ham; men det vakte en storm af modsigelse. Jeg glæder mig til at tale med dig om den sag engang, naar vi begynder paa skolen. Derefter kom en lang og livlig diskussion om, hvorvidt man skulde have festen, om man skulde bede rektor [Andreas Emil Erichsen] om lov, hvem der skulde bede ham o.s.v. Mødet varede til 1/2 12. Under diskussionen fandt Hansemand [?] sig beføiet til at kalde rektor "et gammelt skabilken". Det vakte en voldsom indignation. Man forlangte vedkommende irttesat af formanden, men denne vægrede sig. Efterpaa vilde ikke formanden vedgaa, at have unladt at gjøre sin pligt. Han

---

¹ Rolv Gjessing (1887-1959), skolekamerat, lege i Nord-Norge, senere psykiater på Dikemark. Se forøvrig NMT 1969:3 s.112ff, hvor også brevet er gjengitt i sin helhet og "Valmue" gjengitt i faksimile.

blev irettesat af Ole Aanesen, fordi han ikke havde kaldt Ulrik [Sverdrup]¹ tilrette, da denne bandte. Ogsaa dette forsvarede [Bertram] Danelius. Der blev et skrækkelig mudder. Formanden blev klemt ganske ordentlig kan du tro. Paa hjemveien erklærede Hans, at han havde brugt forannævnte mindre smakfulde glose om rektor for at faa lidt liv; men jeg ved meget vel, at den rette grund var mangel paa sans for det passende. I det hele taget gjør man saadanne foreteelser, som Ulrik og Hans en halv gang mere ære end de fortjener, naar man kalder dem halvdannede.

Mandag var jeg igjen hos fru [Jeanette] Mohr og spillede. Det er saa morsomt at jeg glæder mig til det hele ugen. Hun begynder at blive lidt mere tilfreds med mig, og det ved du jo altid er opmuntrende. Nu har jeg faat Bachs "Inventioner" og skal have én færdig hver gang. Du kan tro det er nogle interessante kompositioner. Bach er ikke saa tør, som jeg havde ventet. I inventionerne pleier melodiene at gaa igjen baade i høire og venstre haand, derved uddannes begge hænder i samme grad, og det er jo af stor betydning.

Endnu kan jeg blive fortvilet, naar jeg tænker paa, hvad der skal blive af mig, men det er alligevel en beroligelse at tænke paa, at jeg endnu har 2 1/2 aar igjen. Jeg har besluttet at lægge meget arbeide paa musikken, men du kan tro det er kjædeligt ofte, naar jeg skal øve mig at vide, at der venter en hel times fingerøvelser paa mig. Musiken kræver megen selvovertindelse; det gaar mere og mere op for mig; dog er det en trøst, at jo større arbeid, man har lagt paa en ting, desto mere faar man igjen. –

Glæder du dig ikke til sommeren? Jeg forsikrer, at jeg har glemt hvordan træerne ser ud, naar de har blade, saa længe siden synes mig det er siden sidst sommer. Det er det værste jeg ved at fryse, og dog vil du have mig ud i dette veir.

Hør Rolf, naar du kommer hjem, maa du holde op at røge. Læg vel merke til, at du har en moralprædiken ivente af mig i den anledning.

---

¹ Harald Ulrik Sverdrup, senere oseanograf og polarforsker.

Har du nu sét på min “valmue”?¹ Hvad synes du saa om den? Den er vel kort, det ved jeg godt, og skade at den ikke kan synges til ordene, men den kom over mig som en vaarvind. –

Hedvig [Jacobsen?] er mig virkelig en gaade! Nu har hun begunstiget Nils [?] med sin yndest. De sad ved siden af hinanden hele tiden paa samfundet lørdag. Hvad synes du oprigtigt talt om hende? Hvis jeg spurgte Enok [?], saa ved jeg, hvad han vilde svare. – Jeg har ikke fortalt dig at Enok, Hedvig, A. Aanesen, Gløersen og jeg blev valgt til redaktører for næste kvartal. Skal vi ikke da experimentere med valmuen?

Nu sidst lørdag kan du tro Ulrik [Sverdrup] følte sig kaldet til at komme med en haarreisende udtalelse om kristendommens bornerthed. Den blev kvalt af Otto Mohr. Enok forholdt sig taus hele tiden. Er det sandt, at han gaar ned paa “Victoria” og faar sig en billiard i skoletiden? Saa stod det i avisen lørdag. Baade han, Ulrik, Hansemand, toute la noblesse fik sin del i avisen. Uf jeg gruer mig til at være redaktør med ham. Han skriver saadanne lange digte, weltschmerz à la Byron. Jeg ved virkelig ikke, hvad jeg skal klore sammen. –

Men nu er det bedst, at jeg siger tak for mig. Det er som sagt leit, at jeg ikke kan komme; men nu har jeg jo været paa en lang visit. Men mor er saa ræd, at jeg igjen skal faa influenza, og da er jeg jo nødt til – men “quand viendra la saison nouvelle”.²

Jeg anbefaler mig i monsieurs bevaagenhed –
Din hengivne F,

---

¹ “Valmue” er en komposisjon. Se tidligere fotnote.

² Direkte oversatt: Når vil den nye årstid (våren) komme Tittel og første linje i en villanelle av Théophile Gauthier / Hector Berlioz (Nuits d’été)

Valens hjem i Valevåg, foto fra 1909

1906

Dette året avla Fartein Valen examen artium på latinlinjen ved Stavanger Katedralskole, Kongsgård skole, med beste karakter i de fleste fag. Men han bestod egentlig ikke den avsluttende skriftlige eksamen i matematikk, han fikk karakteren “måtelig” og skulle egentlig ha “kontinuert”, avlegge ny eksamen om høsten. Professor dr.med. Haakon Natvig har undersøkt dokumentasjonen i Riksarkivet og fortalt red. (opptak gjort 9. mai 1981) at rektor Andreas Emil Erichsen skrev til departementet og argumenterte for at Valen – tross denne karakteren – måtte få vitnemål på grunnlag av øvrige karakterer og standpunkt. Dette ble innvilget.

Faren, Arne Valen, døde sommeren 1906, og enken og sønnen flyttet da til slektsgården i Valevåg. Etter farens ønske begynte Fartein Valen sine filologiske studier i hovedstaen Kristiania – og skulle samtidig ta timer i musikkteori hos komponisten Catharinus Elling. Musikkstudiene i i Kristiania var forberedt av hans pianolærer Jeanette Mohr høsten 1905. Se Appendiks.

Solbakken 17 april [1906]

Kjære Otto [Lous Mohr]!

Gjennem din moder har jeg faaet vide, at du var så elskværdig at undersøge, hvormeget Catharinus Elling tager for en musiktime. Jeg bad hende hilse dig, men da det var saa dyrt, trodde jeg neppe der kunde være tale om, at jeg kunde faa tage undervisning af ham. Imidlertid har jeg for et par dage siden alligevel faaet løfte om en 14de-dags time. Og derfor fik jeg lyst til selv at takke dig for det bryderi, du har havt i den anledning.

Dette er altsaa enden paa en lang tids ubestemthed. Jeg syntes i begyndelsen ikke, det var meget efter de illusioner, jeg havde gjort mig; men jeg er nu tilfreds, især da jeg, efter hvad der er hendt i det sidste, maatte tro, at jeg skulde opgive at tænke paa musiken. Jeg er ikke kommet et skridt videre i klarhed, siden jeg sidst talte med dig; dog holder min overbevisning mere og mere over til musiken. Jeg haaber at faa ende paa denne nagende uvished, naar jeg faar undervisning af Elling. Selv om det skulde gaa mod forhaabning, vilde visheden dog være at foretrække for min nuværende stilling.

Forøvrigt er det bestemt, at jeg skal studere filologi. Jeg kan ikke sige, jeg har nogen videre lyst; men det er det eneste fag, der kan være tale om, naar jeg absolut skal studere. Ofte maa jeg jo rødme over mine bommerter i tysk stil ved tanken paa, at jeg selv skal undervise; jeg tror ikke, jeg kommer til at blive saa overordentlig skikket dertil.

Gjennem din søster faar jeg en og anden gang høre, hvorledes du lever, at du faar høre og se meget og er fuldstændig optaget med dit studium. Jeg kunde næsten være fristet til at misunde dig den musik du faar anledning til at nyde; her i Stavanger vansmægter vi jo, og iaar har det været værre end nogensinde.

Din moder læste op for mig af det brev, hvor du fortalte om Grieg og [Arthur] Schnabel. Senere har jeg læst “+”¹s¹ kuriøse kritik i Morgenbladet.

---

¹ Signaturen + var Valentin Siewers.

Jeg har ogsaa engang hørt Schnabel spille, før han endnu var blevet berømt – rigtignok ikke Beethoven; men jeg maa være enig med dig; jeg glemmer ikke hvilket deiligt, blødt anslag han havde.

Jeg hører, at du kommer hjem allerede i næste maaned; da glæder jeg mig til at høre dig fortælle mere. Imidlertid ønsker jeg dig alt held til din eksamen. – Og endnu engang, tak for alt dit bryderi.

Med kjærlig hilsen din Fartein.

Valevaag 28 aug. 1906

Kjære Fru [Jeanette] Mohr!¹

[...] Senere fik jeg gennem cand.theol. [Andreas] Riis logi paa Studenterhjemmet.² Det var to mindre værelser, ett, hvor jeg kunde have pianoet og et andet, hvor jeg skulde ligge. Men nu har jeg faat høre, at jeg maa overlade det ene værelse, og da skulde prisen blive 43 kr maaneden for kost og logi. Heldigvis ligger værelset saa, at jeg ikke kommer til at genere nogen, om jeg spiller, og den unge mand, som skulde have det andet værelse, skulde bare læse hjemme om aftenen.

Jeg glæder mig til at begynde at læse med Catharinus Elling; endnu mere synes jeg, at jeg har ret dertil, nu, da jeg besidder min fars fulde samtykke. [...]

Kristiania 3 sept. 06

Kjære mama!³

Nu er jeg da kommet vel frem hertil og skal begynde et nyt afsnit af min tilværelse. Hvor underligt det føles at være hjemmefra. Det er ofte jeg kan

---

¹ Fru Mohr var Valens klaverlærer i Stavanger. Hennes barn var ogsaa Valens venner, særlig stod sønnene Hugo og Otto Lous Mohr ham nær.

² Studenterhjemmet var (og er fortsatt) i Underhaugsveien 13.

³ Dorothea Valen.

fristes til at lade modet falde; men alligevel haaber og tror jeg, at jeg skal vinde igjennem ogsaa dette nye liv – rigtignok ikke ved min egen styrke, for den merker jeg jo nok er ingen, nu maaske mere end nogensinde. Men det véd jeg at jeg ledsages af Eders forbønner, hvor jeg gaar, – bare tanken derom gjør mig saa uendelig tryk – og desuden har vi ogsaa Guds sikre forjættelse om at han vil hjælpe dem han sætter alene.

[Møtte Hugo Lous Mohr i Stavanger, og Andr. Riis. Skal dele rom med Samuel Giæver, som han kjente fra gymnasiet i Stavanger.]

Studenterhjemmet 17-9-06

Kjære mama!

Mange tak for brevet, det første jeg har faat fra dig, siden jeg reiste. Det glædede mig saa usigelig. Jeg fik det en morgen paa læsesalen, men jeg maatte tage det med mig paa mit eget værelse i enerum og bryde det der, og da jeg havde læst, synes jeg, at det gav mig saa megen trøst og styrke til at begynde den dag og de påfølgende. For ofte kan man, naar man er borte blandt fremmede, uagtet man slet ikke har det ondt eller møter en virkelig ulykke, pludselig ved et ord, en tilfældig hændelse gribes av den følelsen, at man igrunden er saa alene. Og da synes jeg, det gjør saa godt at have et virkelig konkret bevis paa at man har dem, man holder af, som tænker paa en, det man jo saa inderlig godt véd og aldrig burde glæmme.

[Om morens etablering i Valevåg.

Pianoet kommet vel frem, men ikke krakken.]

18 sept. Jeg blev ikke ferdig med brevet igaar. [... Om morens slektninger i Kristiania.

Om Studenterhjemmet.] Men du véd jo, at skal jeg være borte, kan jeg vel næppe faa det bedre eng jeg har det nu.

Bestyreren¹ er saa venlig og snil. Han er meget musikalsk og vi spiller ikke saa lidet sammen firhændig. Det interesserer han sig i saa høi grad for; han laaner hele bunker af musikalier hos Warmuth,² og dem pløier vi da sammen igjennem saa godt vi formaar. Jeg er glad over at jeg faar anledning til at deltage saa pas meget i samspil, som der er anledning til her, for netop i den retning har jeg behov [for] øvelse. Tillige faar jeg en hel del violinmusik at høre – og anden musik, som jeg før ikke havde kjendskab til. En aften spillede vi for eksempel Beethovens store “heltesymfonie” [nr. 3] (den som han skrev under indtrykket af Napoleon i hans glanstid, før han lod sig vælge til keiser).

Endnu har jeg hverken været i theater eller koncertsal. Jeg synes pengene gaar saa voldsomt fort, at naar det kommer til stykket tør jeg ikke gaa paa noget. Theater skulde jeg saa gjerne renoncere paa – jeg er ikke saa svært lysten derpaa endnu – naar jeg fik lidt god musik at høre. Heller ikke i studentersamfundet har jeg meldt mig ind; det koster nemlig 6 kr pr. semester og det finder jeg blodig dyrt. Man faar jo en del interessante foredrag at høre, men den aand, som hersker dernede faar jeg et lidet tiltalende indtryk af. Og saa siger man, at man faar saa megen moderation ved at være medlem af samfundet. Men jeg synes det er en dyr maade at skaffe sig moderation paa.

Jeg var hos [Catharinus] Elling fredag; jeg havde da anskaffet mig lærebogen og fik lekse, men var der blot en liden stund. Han gjør saadant et godt indtryk. Han fulgte mig helt ud paa gangen, da jeg gik. Han spurgte ligesom forrige gang om der ikke var nogen i Stavanger, som havde kunnet hjælpe mig lidt til rette, og da jeg sagde, at jeg ikke havde lært noget harmonilære, sagde han, at det kanske var lige saa godt, at jeg fik lære det nu. Han syntes ikke at tro, at jeg ikke havde læst harmonilære.

Søndag fulgte jeg med [Andreas] Riis til Vor Frelses kirke for at høre [stiftsprost] Gustav Jensen. [...]

---

¹ Pastor Jens R. Lexow-Bræck. Se senere brev.

² Musikkhandel, noteforlag og leiebibliotek.

Kristiania 25 sept. 06

Kjære Sigrid!¹

[Om besøk hos frk. Birgit de Seue, en av morens venninner.

Om det tekniske ved hånd/fingre i pianospillet.]

Kristiania 25 sept. 06

Kjære mama!

[...] Jeg synes ikke jeg har ret til at være ødsel herinde i Kristiania, hvor pengene alligevel gaar uden at man ved andet af det. Jeg havde tænkt det skulde være saa mange fristelser til at bruge pengene, og det er der jo ogsaa; men jeg er blevet saa ræd, at jeg ikke tør gaa paa noget. Igaar var jeg for første gang paa koncert herinde og til den hadde jeg faat fribillet. Jeg synes ikke, jeg kan gaa hver uge hos Catharinus Elling mere end en maaned. Dertil er udgifterne for store. Paa denne maade vil jeg bruge op til 70 kr om maaneden. Gid det maatte lade sig gjøre at jeg kunde læse hjemme neste semester, og det haaber jeg der ikke skal være noget i veien for. [...]

Du véd, jeg har det saa godt, som jeg kan faa det her, men det blir jo ikke som Vestlandet, som jeg kommer til at elske og længes efter, saa længe jeg lever, hvis jeg er borte derfra. Men jeg er saa rolig og fuld af tillid, netop fordi jeg er stillet saa alene borte fra Eder. For da haaber og tror jeg at Gud skal hjelpe mig, hvad jeg gjør. Det er jo meget i studiet, dets anlæg og udførelse, som jeg endnu ikke har paa det rene. Men jeg vil lægge alt, alle tvil og al uvished i Guds haand som skal hjelpe mig lige saa godt som han hidtil har hjulpet os alle selv gjennem dødens bitre smerte. Og naar jeg af al magt bruger min flid og de evner Gud har givet mig, –

---

¹ Valens søster.

søger at bruge dem ved hans hjælp, saa har han lovet at han vil sørge for os, selv om det skal gaa igjennem savn og lidelse. Der er tider i livet, da alt det aandelige liv tilsyneladende opluges af kampen for midlerne til at leve eller i det mindste af frygt derfor; men alligevel tror jeg ikke det skal være saa med os. Det skal ikke fjerne os fra Gud; tvertimod det skal bringe os nærmere ham, i et saadant forhold, at vi maa tage alt af hans haand; det netop at eie den sande styrke, at være svag paa den maade.

[Om bibeltimer ol. på Studenterhjemmet.]

Kristiania 30 sept. 06

Kjære mama!

[... Hektisk i byen.

Ønsker ikke å delta i Studentersamfundet selv om han hadde raad.] Selv under almindelige omstendigheder er al den festrus og brutalitet som udvikles under de ophidsende drikkes indvirkning mig saa modbydelig, at jeg ikke formaar endog at se det latterlige deri, jeg bare væmmes. [...]

Nu lørdag var jeg paa min anden koncert; med den gik det lidt underlig til. Jeg havde for vel en uge sét, at Nationaltheatret skulde have en symfonikoncert, hvor de skulde spille en symfoni av Beethoven.¹ Nu har det længe været et ønske hos mig at faa høre en symfoni af Beethoven, og jeg haabede jeg skulde faa en billig plads i amfitheateret. Men desværre havde kongen og dronningen tilkjendegivet sin nærværelse paa koncerten og alle billetter var naturligvis bortrevet. Saa skulde koncerten gjentages et par dage efter. Jeg tænkte, jeg skulde være ude i tide og gik indom efter Otto [Lous Mohr], som havde sagt at han vilde være med. Han var ikke hjemme og da jeg kom hjem, fortalte en student at alle pladse i amfitheater var udsolgt. Du kan skjønne jeg blev lidt lei; men saa tænkte jeg, at Gud vel havde sin hensigt med ikke at lade mig faa billet. Dagen efter skulde jeg

---

¹ Nr. 5, "Skjebnesymfonien", med J. Halvorsen som dirigent.

til [Catharinus] Elling, og da han fik vide at jeg ikke havde kunnet faa billet, gav mig én og den var – til orkesterplads, som er den fineste plads i theateret. Jeg blev jo lidt beklemt, da jeg af Nanna [Nilsen] fik vide at det var en saa kostbar plads, alle Nilsens¹ var ganske forbauset over det. Saa sad jeg da mellem Gunnar Heiberg, Carl Nærup, theaterchef [Bjørn] Bjørnson (som kom næsten styrtende over mig, da han skulde til nogen damer i nærheden) og saadanne personer og hørte Beethovens deilige symfoni i C moll, hvor det er som han har skildret menneskelivet; den evige, urolige kamp, saa et indblik i den guddommelige fred, og tilslut den smertefulde tunge strid før den sidste straalende seir, visheden om at have overvundet alt. Jeg blev grebet af en stemning, som om jeg hadde hørt en varm præken, jeg kom til at tænke paa, at naar allerede den jordiske musik kan være saa skjøn, hvor meget mere da den vi engang skal høre, naar livets strid er endt. [...]

Kristiania 17 okt. 1906

Kjære mama!

[... Besøkt frk. Birgit de Seue ved Aasgaardstrand.]

Men det er først, naar man har været i en by, og en by som Kristiania, at man lærer at sætte pris paa landet. [...]

Ubehagelige opplevelser med pastor Christian M. Eckhoff og fam. Sverdrup.]

Som jeg vist fortalte tog [Catharinus] Elling bare tre kroner timen for mig. Vi har nu ordnet det saa, at jeg betaler for hver gang, jeg er der. Du kan tro han er snild. Forrige gang fortalte han at han selv hadde taget filologisk eksamen efter sin mors ønske, senere hadde han været lærer et par aar, men fik saa stipendium og reiste til Berlin, hvor han blev i ti aar indtil 96. Saa gav han mig forskjellige raad, spurgte, om jeg hadde været i

---

¹ Ingwald Nilsens familie, bosatt i Nordahl Brungst., slektninger av Valen på morssiden.

omegnen av Kristiania, paa thetret o.s.v. Han sagde, at hvis jeg bare vilde drive det til at komponere sange og pianostykker, vilde jeg have nok med den harmonilære jeg havde læst. Han trodde jeg kunde blive færdig med bogen til jul. Han giver mig saa forfærdelig lange lekser, at det er bare saa vidt jeg klarer det ved siden af det øvrige arbeide. Men det er jo bare godt at have meget at bestille. – [...]

Kristiania mandag 22de okt -06.

Kjære mama!

[... Om en preken om lidelsen – erkjennelsen av lidelsen, ved en dansk misjonær P. L. Larsen.

Om Gustav Vigelands utkast til fontene, som skulle koste 300.000 kr.:]
Jeg kan netop ikke sige at det tiltalte mig ved sin skjønhed. De var en masse figurer som klyngede sig op til trær, hvis krone dannede vandbassin. Der var noe forvredent og uhyggelig over det hele, men hele Kristiania er fuld af meninger [?] i den anledning, og genialt maa det vist trods alt kaldes. – [...]

Kristiania 25 okt. 1906

Kjære Fru [Jeanette] Mohr!

[...] Hos [Catharinus] Elling er jeg nu i fuld gang. Lige fra første time syntes jeg godt om ham. Han er saa venlig og snild, og desuden maa han – saa vidt jeg kan forstaa – være en glimrende lærer. Han tager alt grundig og gjør det interessant; allerede nu synes jeg at jeg har lært meget, som jeg har havt nytte af. Flere ganger har han givet mig fribilletter; én gang var han personlig her paa studentehjemmet med en til mig. Men da blev jeg rigtignok næsten skamfuld. – Harmonilæren kommer til at blive det viktigste for mig i dette semester. Jeg faar ikke tid til at øve mig noget

særligt; men Elling sagde at jeg burde øve mig en halv time paa fingerøvelser, og det gjør jeg hver dag.

Koncertsæsonen har iaar været usedvanlig rig, og heldigvis har jeg faaet saa mange fribilletter, at jeg har kunnet gaa paa de mest interessante koncerter. Af orkestermusik har jeg været saa heldig at høre tre Beethovenske symfonier. Først hørte jeg c-moll symfonien paa en koncert i Nationaltheateret. Jeg kan ikke beskrive hvilket overvældende indtryk den gjorde; den høistæmte første sats, hvor det merkelige motiv slynges i alle stemmer, det er som en voldsom kamp; saa adagioen hvor alle menneskelige lidenskaber tier, den lyder som fra uendelige rum, den sidste sats, som gjentager den første stemning i renere afdæmpet form, og den grublende overgang til den seiersjubilende finale, men dens salighedsmættede klang. Den er som den skønneste præken om seieren over døden, synes det mig. Ved siden af en saadan høisang maatte jo al anden musik blegne og det viste sig ogsaa at violinistinden Elsa [Soot] Wagner ikke formaaede at gribe mig (i det mindste ikke nu) med en altfor virtuos og altfor lang om end ganske velklingende koncert¹ af [Henri] Vieuxtemps. Det er merkeligt, synes det mig, at en virkelig saa stor kunstnerinde ikke sætter sin ære i at spille mer gehaltsfuld musik. En del solonummer med pianoakkompagnement av [Johan] Backer-Lunde beviste det end mere; men publikum var ellevildt.

Paa en musikforenings-koncert hørte jeg pastoralesymfonien. Her viser Beethoven sig fra en anden side – sin allerelskværdigste. Hjertevarmt og følt klinger det hele til ende. Desuden besidder den træk af naiv genialitet. Hele tiden sidder man i den lykkeligste stemning, indtil det afbrydes af det pragtfulde uveir, som næsten var illusorisk, ovenpaa dette virker den nydelige finale fuldstændig bedaarende. Men det er jo forgjæves at vilde snakke om Beethovens symfonier. Jeg har læst ensteds, at Schumann ved referatet af en koncert, da han kom til c-moll symfonien skrev: “schweigen wir darüber”. Og dette burde jeg vist igrunden gjøre; men for mig har det

---

¹ Nr. 4 i d-moll.

været noget af en oplevelse, som har givet mig indhold i lang tid. – Efter denne fik vi høre en koncert (nr 3, es-dur) for piano og stryge-orkester af Halfdan Cleve med komponisten ved klaveret. Oprindeligt skal den være tænkt som piano-kvintet, og man sidder undertiden med følelsen af, at formen er sprængt: undertiden træder pianoet vel sterkt frem, undertiden breder strygerne sig lidt vel massivt ligeoverfor pianoets lettere akkompagnementspartier. Men det er et meget smukt og velklingende verk, ikke uden paavirkning av Grieg og formenlig Schumann – men en ting er et gode ved verket: interessen taber sig ikke hele tiden, inspirationen er frisk lige til enden. Betydeligst forekommer mig sidste sats (den 4de) en rask markert allegro commodo; meget smuk var ogsaa en kantabel andante tranquillo. Desuden spillede komponisten en del klaversoli af sig selv; smukkeste var en etude i fis dur. Til slutning spillede orkesteret Tannhäuser-ouverturen [av Wagner], som jeg har hørt, jeg véd ikke, hvor mange gange, men som griber lige sterkt bestandig – og saa var vi færdig med en af de mest interessante koncerter, jeg har hørt paa længe.

Nationaltheaterets sidste symfonikoncert¹ var for en del viet Beethoven. Vi fik høre hans lyse, friske symfoni nr. 2 D-dur, hvor han endnu støtter sig paa sine forgjængere Mozart og Haydn. Kun sig selv og ingen anden er han i Larghettoen, som bærer det samme præg af oversanselig skjønhed som saa ofte i hans senere verker. Skulde jeg have noge at udsætte paa udførelsen af verket, saa maatte det være, at [Johan] Halvorsens tempi forekommer mig altfor langsomme. Af den grund virkede første sats ikke saa kraftig som den burde, – der hvor allegrothemaet sætter ind havde jeg ventet mig det som en ren aabenbarelse, – men det kom maaske ogsaa af, at strygerne var for tyndt besat, derfor klang det ofte for spædt. Senere fik vi ogsaa en scherzo for strygerne;² den var holdt i douce farver og virkede aldeles betagende. Men det merkelige publikum forholdt ligeoverfor alt fuldstændig kjølig. Først da solistinden – ingen ringere end fru Ellen

---

¹ 20. oktober.

² Fra Strykekvartett opus 18 i strykeorkesterversjon.

Gulbranson – traadte ind, steg begestringen. Hun sang to prægtige “geistliche Lieder”¹ af Beethoven og tilslut med brud paa Beethoven-programmet: “Isoldens Liebestod” af Wagner. Det var en aldeles mærkelig musik, som satte mig i den voldsomste bevægelse. Vi fik først høre et længere orkesterforspil, før sangerinden begyndte med de forunderlig exalterede ord. Der er én gribende melodi, som under stadig omformning gaar igjennem det hele, snart i én, snart i en anden stemme. Og hvor synger og bruser det ikke i hvert instrument i Wagners orkester. Jeg kan ikke karakterisere musikken bedre end med et udtryk hentet fra teksten: den var “Wonne klagend”.² Orkesteret er som et menneskeligt bryst. Wagners musik griber, men ikke paa samme maade som Beethovens; den virker nesten patologisk.

Af pianister har jeg hørt Nanne Storm, som blandt anden spillede Davidsbündlerdansene,³ som hun tolkede i det hele sundt og korrekt; men hun formaadde ikke at lægge noget dybere deri, og derfor virkede dansene ikke som koncert-musik med disses stadig skiftende indtryk. – Senere hørte jeg Karl Nissen; men han gjorde ikke et saa godt indtryk som sidst; der var noget altfor haardt over hans spil, og desuden havde han et program, hvor alle opgaver var løste – og det bedre af andre – før ham. Mærkeligt synes det mig, at han har lagt sin elsk paa Chopin, for i virkeligheden er ikke det den komponist, som passer bedst for ham. Men rimeligt er det jo ogsaa, at han vil holde sin moders⁴ traditioner oppe. Bedst spillede han finalen af Chopins B-moll-sonate (denne slutning er det Schumann erklærer for *ikke* at være musik). Den var bizar men gribende. Nydelig spillede han ogsaa en Chopinsk vals som extranummer.

Det var kjedeligt, at jeg hørte Karl Nissen efter en pianist, for hvem selv verdens bedste maa træde i skyggen. Det var [Ernö] Dohnányi. “En saadan pianist faar man høre én gang i sit liv,” sagde Elling. Og det er sandt; naar

---

1 “Der Wachtelschlag” og “Die Ehre Gottes aus der Natur”.

2 Henspiller på teksten i “Liebestod” fra 3. scene i 3. akt, hvor musikken “klager over lykken”.

3 Av Robert Schumann.

4 Erika Nissen.

jeg skal fortælle om ham, véd jeg ikke, hvor jeg skal begynde. At han har det tekniske apparat i den skjønneste orden, blir der næsten ikke snak om ligeoverfor ham. Man glemmer det fuldstændig ved denne inderlighed og varme, som man finder saare lidet af hos de andre pianister at stille op mod. (Naar man har hørt fru [Erika] Nissen, skal man kunde forestille sig noget lignende.) Alt hvad han rører ved, blir til guld. Jeg fik høre ham paa tre koncerter. Det interessanteste nummer paa den første var en sonate av Brahms (f-moll op. 5). Den var vanskelig at faa tag i; men der var noget saa varmt og følt over den, lige fra den pathetiske første sats til finalen, som er den bedste, saa pragtfuldt den er bygget op. Ogsaa andanten med sin fra jorden bortvendte stemning var deilig; melodien med sine brede aandedrag mindede næsten om Beethoven. Det er skade, at vi hører saa lidet af Brahms paa vore koncerter; om vi fik ham lidt paa bekostning av Chopin, saa var ikke det saa farligt. Der skal en særegen gave til for at spille Chopin. Det er ikke altid man hører ham saa godt spillet som af Dohnányi. – Paa en anden koncert spillede han Schumanns C-dur-fantasi; det var det bedste nummer paa den koncert. Jeg har aldrig hørt nogen faa pianoet til at synge som ham. Paa sin sidste koncert spillede han Es-dur-sonaten op. 31 [nr. 3] af Beethoven, den, som jeg har spillet med Dem. Det var som den gjenopstod for mig, især scherzoen. Jeg havde aldrig anet at der laa saa uendelig meget, som jeg ikke havde faaet øinene op for, uagtet jeg har hørt Karl Nissen spille samme sonate. –

Nei, nu er De vist lei af mig for længe siden. – De bad mig fortælle om, hvordan det gik med det jeg holdt paa med. Men desværre har jeg saa liden tid at beskæftige mig med saadant nu. Jeg holder paa med noget for violin og piano; men det gaar noksaa langsomt. Violinmusik har jeg god anledning til at høre her paa hjemmet, hvor der er en mængde violinister, hvoraf enkelte gode, som cand. theol. [Andreas] Riis. Han har jeg spillet meget sammen med, og det har været meget utviklende baade for samspillet skyld og for den violinmusik jeg er bleven kjendt med. Jeg har vist glemt at fortælle, at Elling bare tager tre kroner maaneden, saa nu tror

jeg, at jeg kan faa gaa hver uge lige til jul, og indtil den tid haaber jeg, at jeg skal blive færdig med harmonilæren. Hvis jeg bare vilde skrive sange og klaverstykker behøvede jeg ikke mere, sagde E., men jeg skulde ønske jeg kunde skrive en sonate. Det turde jeg naturligvis ikke sige. – [...]

Kristiania 29 oktober 1906

Kjære mama!

[... Fest på Studenterhjemmet. Uten alkohol. God kameratslig stemning, bibeltimer. Bestyrer Jens Lexow-Bræck (Breck) meget fin.]

Med [Catharinus] Elling gaar det fremdeles godt. Jeg blir mere og mere glad i ham, han prater om altmulig med mig. Véd du hvad han kalte sangerinden fru Ellen Gulbranson? “Den brøleaben,” sagde han. Jeg maatte le hele tiden paa hjemveien, han sagde det paa en saadan komisk maade. Der er nok ikke mange, som finder naade for ham. [...]

Kristiania 5 nov. 1906

Kjære mama!

[...] Med [Catharinus] Elling gaar det fremdeles godt. Jeg er nu kommet et godt stykke paa harmonilæren. Førrige time fik jeg for første gang harmonisere en koral; det var den gamle melodi: “Naar vi i største nøden staa.” Jeg blev lidt nervøs i begynnelsen. Men saa kom jeg til at tænke paa hvad professor [Emil] Ergo sagde, at uden den fornødne ro, var der ikke snak om ordentlig musikundervisning – og endelig paa selve ordene, du véd de kan passe godt i en saadan vanskelig stilling. Endelig blev jeg færdig med den og det viste sig, at jeg egentlig ikke havde gjort nogen feil; men Elling viste mig forskjellige maader, hvorpaa jeg kunde have gjort det bedre. Midt i timen kom Ellings frue [Ulla] ind, og jeg blev præsenteret for hende. Hun spurgte, om jeg ikke havde lyst til at komme til dem en aften,

og jeg svarede, at det vilde jeg forfærdelig gjerne. Det syntes jeg var svært elskværdig af Ellings. – [...]

Kristiania 11 nov. -06

Kjære mama!

Mange tak for dit brev, som jeg fik efter en tids taushed. Det var saa gildt at faa høre lidt fra dig selv, for jeg jeg begyndte næsten at blive lidt ængstelig. – Se, nu er du altsaa færdig med den reise, du har gruet saa for. Det maa føles deilig for dig, tror jeg nok, at du er kommet tilbage i rolige forhold; saadanne stadige sindsbevegelser, som du har oplevet hver eneste dag dernede, maa tage paa, og ikke mindst naar man allerede før har faa kræfter til at staa imod med. Min ængstelse var jo forsaavidt grundet, som du har været daarlig; men det er mit faste haab, at du stadig skal blive bedre. For kardialgien vil det vist hjælpe, at du faar bevægelse og det vil Sigrid sørge for ved at gaa ture med dig. I det hele holder jeg af at forestille mig, hvor hyggelig I har det hjemme, og jeg glæder mig til snart at komme hjem. –

Nu begynder det sterkt at lide ad enden med dette semester, og glad er jeg for det. Den som bare var kommet saa langt som [Andreas] Riis og kunde slippe at have mere med Kristiania at bestille. Jeg kommer til at tænke paa, hvad Brorson siger: “Glad vil jeg sige, Ægypten dig farvel.” Jeg husker en gang jeg sagde til Riis, da vi var paa kaien og saa et stort deiligt dampskib glide sagte ud over fjorden. Det maatte være en vidunderlig stolt følelse at være færdig – ikke alene med Kristiania, men med alt. –

Men jeg er saa glad og fornøiet ved mit arbeide, at jeg næsten aldrig tænker denslags. Naar vi søger at skue fremover vil øinene altid blindes, men tager vi hver dag som den er, saa vil vi i den have nok, ja mere end nok at udføre. Det er jo ikke gennem store sprang men med et skridt dag for dag, vi udvikles for evigheden. Men det er en lære, som er vanskelig at praktisere. I det mindste falder den saare tung for mig, men aldrig kan jeg slippe troen paa at Gud skal hjælpe baade aandelig og timelig. Jeg tror det

maa blive saa med os mennesker, at det gaar os som Peter, naar vi slipper troen, synker vi. Troen alene, derigjennem har jo alle mennesker, som er kommet noget stykke paa veien til Gud, fundet fred, troen alene – sola fide – det var jo de store reformatorers feltraab. Troen – det er et mysterium, som jeg aldrig kan udgrunde, lige saalidt som jeg kan sige, jeg véd, hvorfor jeg indaander luften, jeg véd kun, at det er derigjennem jeg lever. Og gjennem troen faar alt en meget større betydning, selv lidelsen. Der er et lidet vers af Goethe, som jeg gjentager for mig selv mange gang om dagen, men især om natten naar jeg undertiden ligger vaagen:

“Wer nie sein Brot mit Tränen ass,
wer nie die kummervollen Nächte,
auf seinem Bette weinend sass,
der kennt Euch nicht, Ihr himlisch’ Mächte.”

[Den som aldri brød med tårer åt
den som aldri sat i nattevakter
sorgtyngd på si seng og gråt
han kjenner ikkje dykk, de
himmelsmakter.]¹

Du maa faa Sigrid til at oversætte det for dig. Der ligger saa megen trøstefuld sandhed i de faa linjer, synes det mig.

Det er i en merkelig bog jeg har fundet dem citeret. Den er af den fine engelske modeforfatter (Oscar Wilde), hvis skjæbne var saa enestaaende. Fra at være hele den fornemste verdens mest yndede digter sank han ned i den yderste elendighed. Gjennem en skandaleprocess angaaende hans private liv blev han sendt i tugthuset. Men midt under lidelsen i fængselet var det et billede som stadig formede sig i hans hjerte, indtil han saa det i en saadan klarhed, at han aldrig kunde faa øinene bort fra det. Det var Jesu Kristi billede, som han fik se, rigtignok med øine, som ikke saa ham fuldstændig som andre. Men det omskabte ham alligevel, saa at han fra fængselet traadte ud, uden bitterhet, med en livsopfatning, som grænsede til det sublime.

Her i Kristiania kan man nok faa høre en del, ikke mindst her paa hjemmet gjennem bibeltimerne. Men det gaar dog stadig op for mig, at man ikke er nødt til at lade sig bringe ud af ligevegt for hver ofte modstridende

¹ Fra *Wilhelm Meister...*, Nr. 3 i “Harfenspieler”. Overs. av Sverre Dahl (Aschehoug 2003)

mening, man hører der. Det gjælder først og fremst at have oplevet det selv, alt andet eksisterer ikke for en. Men ofte blir det saa, at man lever paa andres erfaringer eller meninger; det er den store fare. Og endnu vanskeligere blir det, naar de smukke ord undertiden ikke ledsages af den smukke gjerning. Her gjælder ikke at kaste sten, men ransage sig selv. I sit eget indre vil man finde nok til at forarges over.

Det er meget, som jeg føler mig lidt ubehagelig berørt af. Dengang jeg fortalte Riis, at [Christian] Eckhoff havde indbudt mig, sagde han, at det kunde være fordi Eckhoff trodde, at jeg kom til at blive en stor komponist, og derfor vilde sikre sig mit venskab i tide. Ofte kommer jeg til at tænke paa noget lignende, uagtet det før Riis's udtalelse aldrig vilde have faldt mig ind. Jeg tror, man er tilbøielig til at overvurdere mig; i det mindste føler jeg det ofte, som hver venlighed, jeg faar, ikke kommer fra hjertet, men er som en skilling, jeg har faat paa borg, for senere at betale den tilbage med rente og renters rente. Det er mig egentlig pinlig at skulde skuffe folk, uagtet jeg aldrig har givet nogen løfter eller er fremtraadt med pretensioner. Undertiden kan jeg ikke lade være at tænke paa mig selv som en af de mennesker, dem man ikke sjelden ser i livet, hvem folk betragter med en medlidende foragt og siger, idet de ryster paa hovedet: "Havde han bare villet," eller "Stakkars menneske, det var nok en, som trodde han skulde blive noget." Bed for mig, at jeg ikke maa blive det. – Det er merkeligt; der eksisterer kun en dødssynd for verdens mennesker, den at ikke komme frem i livet. Kan det være en moralsk skavank paa et menneske? Jeg formaar ikke at tro det. Der findes ingen, som har min fuldere mere udelte sympati end de ulykkelige mennesker, som trækkes ned af hoben og skubbes tilside af dem, som har vidst at bane sig vei gennem ligene af menneskelige existenser. Der er mennesker, siger Kierkegaard, hvis ærgjerrighed og higen ikke gaar høiere end til at blive biskoper, dommere og advokater o.s.v. og i sin vrede straffer Gud dem ved at lade

dem blive hvad de ønsker.¹ – Men den største trøst synes mig at være den, at Gud er mægtig i de svage. Fra ham skal hjælpen komme, selv om det skal gaa gjennem afgrundene.

I forrige brev glemte jeg at fortælle noget, som var som en slags opmuntring. Da fru [Ulla] Elling kom ind og hilste paa mig, spurte hun, om harmonilære var vanskelig. Ja svarede jeg, men det var forfærdelig morsomt. “Aa,” sagde [Catharinus] Elling, “det falder nok ikke saa vanskelig for Valen, for han har gode anleg. Der er dem, som stræver og ikke kommer nogen vei.”

Forrige gang fik jeg laane hjem med mig en del noder og af dem skulde jeg faa saa mange jeg vilde, sagde Elling. Det var godt, at jeg kunde beskjæftige mig saa meget med musiken dette aar, sagde han, for da trodde han nok, at vi skulde komme et stykke paa vei. – Nu er jeg snart færdig med selve harmonilæren, men dermed er jo ikke alt gjort. Naar jeg har lidt tid tilovers, læser jeg i en musikhistorie, jeg har faat laane. Den er saa forfærdelig morsom, at ogsaa du vilde interessere dig for den, det er jeg viss paa. Der vilde du kunde læse om Händel, Bach og de store kirkemusikere, som du havde saadan lyst at høre noget om. –

Nu holder jeg paa at skrive to større stykker, som jeg maa anvende al min flid paa; men hurtig gaar det nok ikke, mange ganger maa jeg skrive hver note med al min sjælelige kraft, synes jeg. Men jeg har saadan stor glæde af arbeidet, uagtet det er sjelden jeg faar til at gjøre noget paa det. Hvis jeg kunde, vilde jeg gjerne bruge det samme udtryk, som I. P. Jacobsen skrev til [Georg] Brandes, da han holdt paa med Marie Grubbe:² “Bed for mig og Marie Grubbe.” Jeg vilde sige: “Bed for mig og mine sonater.” Jeg skulde have lyst til at faa noget at vise Elling, før jeg reiste hjem. –

Jeg skal forhøre mig om det legat du nævnte; endnu har jeg ikke faat tale med presten. Men jeg frygter lidt for ikke at faa det, siden det er

---

¹ Dette er ikke et direkte Kierkegaard-sitat det har vært mulig å finne.

² *Fru Marie Grubbe*, roman av Jacobsen, utgitt 1876.

studentersamfundet sangforening, som skal uddele det, og jeg ikke er med. Gud give, der var noget andet, jeg kunde faa. Han vil nok hjælpe os alle, lige saa godt som hidtil, bare vi havde tro og tillid. Hils alle kjendte saa meget. Vil ikke Anna sende mig nogen ord. Saa skulde jeg nok se at svare.

Med kjærlig hilsen til dig selv fra Fartein.

Tak Sigrig for brevet.

Kristiania 19 nov. -06

Kjære mama!

[...] Nu for tiden er det mest harmonilæren, som optager min tid. Jeg er færdig med selve bogen og holder paa med at harmonisere koraler. Men af selve kompositionslæren, kontrapunkt, fuge, instrumentation o.s.v. har jeg naturligvis ikke læst noget; jeg har bare faat det nødvendige grundlag for alt dette. Næste fredag skal jeg spise aftens hos [Catharinus] Elling. Det er med en lidt grublandet glæde jeg tænker paa det. Du véd, det er litt rart at komme til saadanne folk. Jeg pleier jo aldrig at være saa svært modig; men Elling er saa forfærdelig snild og hyggelig, saa jeg haaber det vil gaa bra. Det ser vist lidt rart ud at skrive saaledes; men jeg er saa genert naar jeg er ude blandt fremmede, derfor er det, jeg er lit ræd. Jeg haaber Elling kommer til at snakke om musik; det glæder jeg mig til. Han er overordentlig skarp og kritisk saa jeg vil vist komme til at høre mangt et visdomsord. –

Der er enkelte ting i musikforholdene her i Kristiania, som har forundret mig. Det er rart, hvor lidet musikalsk velopdragent publikum er herinde. Jeg vil ikke snakke om, at de klapper i takt, at de aldrig kommer tidsnok og styrter paa dør, saasnart de første takter af slutningsstykket er begyndt. Men merkeligere er det synes jeg, hvor liden pris de sætter paa den gode musik. Her findes et orkester (“musikforeningen”) men det holder paa at gaa fallit, fordi de gode kristianiaborgere ikke brød sig om at høre de store mesteres symfonier. Nu har det omdannet sig til et sluttet selskab, saa kun

medlemmer faar adgang til koncerten, kun generalprøven er aaben for alle, men dermed synes jeg, de har forliset sin opgave at virke opdragende paa publikum. Alle musikalske mennesker burde støtte den gode musik og holde den slette nede. Men først og fremst burde de da hjælpe det orkester som vilde gjøre dem bekjendt med den musik, som har værd for alle tider. Istedendfor løber publikum paa varietéer og de løier, som bydes dem af de mindre gode theatre. Kun naar der kommer kunstnere, som har et berømt navn, bryder de sig at høre musik, men da overskrider de i sit snobberi grænsen for det passende i de ovationer de bereder mennesket – ikke kunstneren eller kunsten. [...]

Kristiania onsdag 28 nov. 1906

Kjære mama!

[... Har vært syk, smerter i bryst og rygg, alle så snille og hjælpsomme.]

Saa maa jeg fortælle, hvordan det løb av med besøget hos [Catharinus] Elling. Da jeg var færdig med leksen forrige fredag – bad han mig sitte ned, “for nu skulde vi gaa over til selskabslivets glæder”. Og saa begyndte han at prate om alt mulig, om musiksansen og musikforholdene i Kristiania, hvor elendige de var. Her interesserede man sig ikke for andet end sport. Han sagde sin hjertens mening om alle musikerne her, han lagde ikke fingrene i mellem, naar der var noget at dadle, men saa roste han ogsaa, naar han fandt det retfærdigt. Han brugte saadan en morsom jargon, saa jeg ofte maatte le. Saaledes sagde han, at der “var enkelte af Griegs senere ting, som var slemme”. Men saa fortalte han, at Grieg var en udmerket pianist, noget som jeg aldrig har vidst før. – Foruden mig var der en liden pianist paa et par og tyve, [Edvard] Sylow-Kreutz [-Creutz]. Han spillede for os, deriblandt lidt af Elling. Han havde et nydeligt anslag og en pen opfatning; men han fortalte senere, at han havde været saa forfærdelig nervøs, for der fandtes ikke nogen i Norges land som var saa kritisk som Elling. Senere spurgte Elling, om jeg ikke vilde spille; men jeg sagde naturligvis at det

kunde jeg ikke. "Men Valen spiller jo godt" sagde han. Jeg kunde ikke begribe, hvorhen han sigtede; men da han senere spurgte, om jeg hadde skrevet mere end det han hadde sét, forstod jeg sammenhængen. Han syntes kanskje, at mine kompositioner røbede en vis teknisk færdighed; men desværre kan man ikke deraf slutte, at jeg besidder den. –

Af Elling fik jeg laane en biografi af Haydn og en del firstemmige sange af Schumann og Mendelsøhn. –

Det var noksaa eiendommeligt at komme saadan i en rent anden verden end den tilvante. Du kan tro jeg fik kaste et forundret blik bag kulisserne; nu véd jeg vist saa god greie paa kunstnerforholdene i Kristiania som nogen – i det mindste sét igjennem én slags briller. Men der er alligevel noget ærlig og alvorligt over Ellings forhold til kunsten, synes jeg, og derfor er det rimeligt, at han tager haardt paa dem, som lefler med publikums daarlige smag og gjør den endnu slettere end den før har været.

–

Den unge pianist, som jeg fik følge med helt hjem, da vi gik – han bor nemlig lige i nærheten – var fuld af begeistring over Elling. Han havde tidligere lest med Iver Holter, men nu merkede han nok en herlig forskjjel sagde han. Han lovede at være mig behjælpelig, hvis der var noget jeg vilde have veiledning i. Han gav mig en del gode raad, som jeg senere har fulgt.

Jeg følte mig høist ubetydelig, kan du nok forstaa. Men det var alligevel saa morsomt og virkede som en slags opmuntring. Akk ja, det gjælder om ikke at tabe modet. Naar man bare vidste, at Gud virkelig har bestemt en til noget her i verden. Det er merkeligt. Enkelte mennesker har han git lygte med paa veien, saa at de straks ser hvilken retning, de skal tage. Andre maa famle i blinde, hvor de skal hen. Andre bryder sig ikke en gang om at søge. Men det er godt at vide for den som ser fremtiden i taage, at Gud selv vil føre en frem. – Og saa er det jo ikke saa lang en tid vi lever her. Det viktigste blir at komme ham nærmere, aldrig at tabe modet selv om han

skjuler sig. Du kan tro jeg har drømt og fantaseret medens jeg var syg. –
Jeg er nu næsten ganske træt. – Bed for mig. – [...]

Kristiania mandag 3 dec. -06

Kjære mama!

[...] Da jeg var hos [Catharinus] Elling nu fredag havde han været syg. Han har allerede mistet synet paa et øie og nu er ogsaa det andet angrebet og du kan skjønne at han følte sig nedslaat. Han havde anstrengt sig for meget med noteskriving og doktoren havde sagt, at han absolut skulde hvile denne uge; jeg var den første elev han havde. Det gjorde mig saa forfærdelig ondt for ham. Du kan ikke tænke dig, hvor Elling er snil. Jeg lærer stadig mer at sætte pris paa ham, baade for hans godhed og hans overordentlige dygtighed. Han sagde, at vi fik benytte tiden rigtig godt før jul. Nu driver jeg paa af alle kræfter; jeg synes jeg maa benytte tiden saa godt, jeg kan. Elling sagde, at jeg burde studere, hvordan en sonate er bygget op. Jeg burde helst holde mig til klassikerne, Haydn og Beethoven; men saa skulde jeg ogsaa tage for mig Griegs smaastykker og analysere dem. “Grieg er meget interessant i harmonisk henseende” sagde han. “Og Grieg er De svært glad i.” Jeg maatte tilstaa det. “Ja, det kunde jeg skjønne af de pianostykker, De sendte mig.” Saa fik jeg laane hjem et interessant verk; det er en samling gammel kirkemusik fra det 16de til det 18de aarh. Det er ganske som at komme i en anden verden. Der er noget saa rent og overjordisk. Den er lige saa dyb og høibaaren som den senere italienske operamusik er verdslig og overfladisk. –

Sigrød spurgt i sit brev, hvor meget vel en musikhistorie kunde koste. Det er saa dyrt, at man næsten ikke kan tale om det. De to bindene af Panum og Behrends musikhistorie¹ koster saavidt jeg véd tilsammen 46 kr. Det er nodetrykken og alle billederne, som gjør den saa dyr, formoder jeg.

---

¹ *Illustreret Musikhistorie* av Hortense Panum og William Behrend ble utgitt 1897/1905.

Men interessant er den, og du vilde i høi grad fornøie dig ved læsningen; det er jeg sikker paa. Jeg har ikke læst noget saa fængslende paa aldrig saa længe, baade er stoffet interessant og dertil er det saa behagelig og underholdende fortalt som næsten alt det, der er skrevet paa dansk. –

Jo mere jeg arbejder med musikken, des mere ser jeg, hvor lidet jeg kan. Lærer man ikke andet, saa lærer man i det mindste at blive ydmyg. Der kræves saa uendelig meget, at man maa blive fuldstændig nedslaaet, hvis man har nogen tanker om sig selv. Man kan jo næsten blive fortvilet og tabe troen helt og holdent. Men saa synes jeg, at jeg ikke har ret til at klage over mine evner, naar jeg ikke engang har forsøgt at udvikle dem. Der er saa mange udviklingsmuligheder i sjælen, der er spirer, som kan vokse sig frem eller forkvakles – og det er til disse udviklingsmuligheder, jeg sætter mit haab. Først og fremst beder jeg Gud om hjælp. Jeg véd, at han ikke vil slippe den, som stoler paa ham, og han vil gjøre det bedste som kunde hænde én, i hvilken retning det end kommer til at gaa. Jeg beder ham vise mig veien, og jeg haaber og tror, at han engang vil aabenbare sig som den mægtige redning i en saa skinnende klarhed, at al tvil skal blive borte. Og naar jeg er mest modløs, da trøster det mig at vide, at det netop er i de elendige og ringe, han aabenbarer sin magt. Det er for dem, han kan blive til hjælp og styrke. Og alt det vi stræver med her i livet er jo bar en liden tid, det vil svinde ind og tabe sin betydning ligeoverfor evigheden. Men har man Gud, saa har man alt. – Kanske det er det Gud vil, at vi skal blive saa afhængig af ham, at vi maa tigge os frem tomme for tomme. [...]

Kristiania mandag 10 dec. -06

Kjære mama!

[...] Med [Catharinus] Ellings øine er det nu heldigvis meget bedre. Jeg traf hans frue forrige fredag; hun holdt paa at læse høit for ham hele dagen, fortalte hun, men heldigvis gik det stadig fremover. Han havde fremdeles ingen elever og da jeg sagde til hende, at jeg havde ond samvittighed ved at

komme, sagde hun at det var snilt af mig, men det behøvede jeg ikke at have, for hun trodde at Elling bare havde godt af lidt afveksling i ensformigheden, siden han ikke fik lov til at arbeide. Jeg havde skrevet nogle modulationer som jeg viste ham. Han sagde mig, hvilke var heldige og hvilke uheldige. Saa kom vi til en som vist forbausede ham, for han sagde: "Nei, se nu kommer vi til noget interessant – pinedød." Jeg maatte le – for han sagde det saa pudsigt – og saa lo vi begge to. Han rettede lidt paa den og da sagde han at den var god. Jeg maatte se til at føle naar en modulation ikke gik an, sagde han, det var det som adskilte kunstnerne fra dilettanterne. Forresten trodde han, at jeg havde et godt musikalsk instinkt. Det er den eneste direkte rosende ytring jeg har hørt af ham og du kan skjønne jeg blev glad. Jeg havde været saa modløs hele ugen, for jeg syntes at jeg ikke kom nogen vei med noget.

Jeg maatte takke Gud, fordi jeg havde faaet en saadan opmuntring. Du véd, hvordan et saadant lidet ord kan gjøre godt, naar man føler sig modløs og forsagt trods alt sit stræv med at komme nogen vei. Jeg lærer mere og mere hvor lidet jeg kan, men jeg haber at Gud vil hjælpe mig baade til at arbeide med kraft og energi og til at lede udviklingen i de rette spor.

Lørdag kan du tro jeg var paa en deilig kirkekoncert.¹ Det var Mozarts Requiem, hans dødsmesse. Det var det sidste verk han beskjaeftigede sig med, medens han levede. Lige paa dødsleiet arbeidede han paa det, men fik det ikke færdigt, senere blev det fuldført af en af hans elever. Han havde hele tiden følelsen af at det var sin egen dødsmesse han holdt paa med og derfor har han i sit arbeide nedlagt sine skjønneste og ædleste tanker – det aander af mild gudhengiven resignation. Du kan tro det virkede overvældende paa mig at høre dette verk. Jeg tænkte, at du vilde have følt dig opbygget derved, skjønt det kanske vilde have virket for sterkt paa dine nerver.

Igaar hørte jeg atter musik; men det var af en ganske anden sort. Det var paa Nationaltheaterets symfonikoncert, hvor der bare blev opført musik af

---

¹ Arrangert av Cæciliaforeningen, dir. Thv. Lammers.

franske komponister. Der findes en moderne fransk musiker, Claude Debussy – som har vakt en voldsom opsikt; i Aftenposten stod der en voldsom høitrvædende artikel¹ om ham, hvor han regnedes med til musikens banebrydende aander som Bach, Beethoven – o.s.v. Saa det var nok saa spændende at skulde høre noget af ham. Eiendommelig var han – det er sikkert – der var et stykke som hed “Skyer”, hvor han malede skyernes flugt paa en stemningsmaade. Men som man kunde vente var der gaat altfor store ord om ham. Noget absolutt nyt i hans musik kunde jeg ikke finde, men original var den, rigtig extra.² [...]

Kristiania 16de dec. 06

Kjære mama!

[...] Da jeg sagde farvel til [Catharinus] Elling var han saa venlig mod mig. Han sagde, at “det havde været morsomt at have at gjøre med mig”. Han gjentog det to gange. [...]

---

¹ Skrevet av Magnus Synnestvedt, norsk journalist bosatt i Frankrike.

² Denne sensasjonskonserten er også omtalt av Grieg i sin dagbok, og Finn Benestad har skrevet en artikkel rundt begivenheten i *Studia musicologica norvegica* 1976, “Claude Debussy i norsk musikkliv frem til 1925”.

Musik-Konservatoriet i Kristiania holdt til i Nordahl Brunsgate 8. Peter Lindeman, Konservatoriets leder, bodde med sin familie i de øverste etasjer.

Studier i Kristiania

Fartein Valens far, Arne, ønsket at sønnen skulle få en sikker utdannelse, men at han ved siden av studiene kunne få lov til å studere musikk, både fars og sønns store kjærlighet. Arne Valen døde 22. juli 1906, før Fartein Valen ble immatrikulert (student no 1002) ved Universitetet i Oslo for å studere filologi. Samtidig med universitetsstudiene fikk han da studere komposisjon hos den anerkjente komponisten og folketonesamleren Catharinus Elling. Det er åpenbart at filologistudiene tidlig ble forlatt til fordel for musikkstudiene, han fullførte ikke de obligatoriske forberedende prøver (Riksarkivet, Arkivreferanse: Universitetet i Oslo, Kollegiet RA/S-2868/F/Fa/Faa/L0008).

Kristiania hadde i denne perioden et folketall på rundt 220.000. Kulturlivet var langt rikere enn i Stavanger, og da ikke minst innen musikklivet. Her var mange teatre som alle hadde egne orkestre og oppførte opera og operetter. Gjennom nesten hele året gav oratoriekor og orkestre jevnlig konserter, og mange store kunstnere – både fastboende i byen og på gjestespill – optrådte i store og små lokaler.

1907

Dette året ble Fartein Valen student ved Musik-Konservatoriet i Kristiania, og de filologiske studiene var oppgitt. Catharinus Elling var fortsatt hans lærer i komposisjon.

Valens første opus, *Legende* for klaver, utkom på note denne høsten.

Kristiania 2 febr. [1907]

Kjære mama!

[... (Samuel) Gievær trolig rømt til Amerika, ville ikke studere.
Valen skal dele rom med en stud.philol. Olav Birkenæs.]

Kristiania 4 febr. 07

Kjære mama!

Den 2den var jeg hos [Catharinus] Elling for at høre hans mening. Jeg fortalte, hvad du havde sagt. Han var ualmindelig elskværdig og venlig. Han sagde at vistnok var ikke en musikers kaar saa overordentlig glimrende i materiel henseende, men de eiede glæder som ingen kunde fratage en. Han trodde ikke, at jeg vilde blive saa meget lykkeligere, om jeg blev lærer med den bevidsthed, at jeg var paa gal plads, at jeg kunde have drevet det videre i musiken. Saadan havde det været med ham. Han angrede ikke et øieblik paa, at han var blevet musiker, selv om han kunde have faat en bedre økonomisk stilling. Men jeg burde tage organist-eksamen, saa at jeg kunde have noget visst at leve af. Han skulde anbefale mig for [Christian] Cappelen, som har med ansættelsen af de fleste organist-poster at gjøre; han var ikke i tvil om at jeg nok skulde faa post om ikke i hovedstaden saa i det mindste i provinsen. Desuden gav han mig endel raad om hvad jeg skulde gjøre for at komme ind paa konservatoriet. Selv er han lærer der, og naar jeg læser med ham som lærer paa konservatoriet vil det falde meget billigere. Det var overordentlig elskværdig gjort af ham, synes jeg, det blir jo tab for ham. Da jeg sagde farvel spurgte jeg hvad jeg skulde skrive til dig. Han svarede: "De maa skrive, at jeg netop ikke vil tilraade Dem til at blive musiker, men jeg vil absolutt ikke fraraade det." Det sidste sagde han med et visst eftertryk. – Han sagde blandt andet husker jeg, at jeg ikke maatte gjøre mig mange illusioner om at faa mine sager trykte; en stor del vilde jeg ikke faa trykt, – og saa viste han mig en stor hob med noder, som

han neppe nogensinde vilde faa i trykken. Han trodde, at jeg kunde blive færdig med alt, hvad jeg kunde lære herhjemme paa 2 aar; da burde jeg se til at komme et aars tid til udlandet for at høre musik.

Idag var jeg paa konservatoriet og meldte mig ind; for et semesters undervisning i to fag koster det 50 kr. Det blir altsaa 12,50 kr maaneden, altsaa omtrent det samme som jeg betalte hos Elling. Jeg faar se, om jeg bør tage en time i piano hver fjortende dag. [...] I morgen efter middag tirsdag fra 6–7 skal jeg have min første time i orgel og da skulde jeg faa besked om hvor jeg skulde faa øve mig. [...]

Synes du ikke det er mageløst, hvordan Elling har været mot mig. Naar jeg tænker paa det, véd jeg næsten ikke, hvad jeg skal gjøre for at gjengjælde ham noget af det. [...]

Kristiania 22de febr. -07

Kjære Fru [Jeanette] Mohr!

Da jeg sidste gang var hos [Catharinus] Elling og læste fortalte han, at De havde skrevet et brev til ham angaaende mig. Dette brev syntes han, at jeg selv kunde besvare, fordi han allerede før havde givet mig den oplysning, De søgte om. Han bad mig hilse Dem og sige, at han havde raadet mig til at blive musiker.

Jeg er saa glad og taknemmelig over atter at have sét et af de talrige beviser paa Deres godhed og omsorg. Men jeg synes, jeg skylder mig selv at fortælle, at, da afgjørelsen var kommet, min første tanke næst efter min mor gjaldt Dem, men disse første tre uger har været saa travle, der har været saa meget at ordne og at sætte sig ind i, andet end mit arbeide. Hver aften, naar jeg skulde samle tankerne til at skrive, har jeg været glad ved at komme snarest muligt til ro. – Dog tror jeg nok, at De ikke anser mig for utaknemmelig. De véd, at jeg ikke vil glemme, hvad De har gjort. At jeg er kommet saa langt skylder jeg jo Dem.

Jeg kan ikke sige andet, end at jeg er lykkelig over bestemmelsen. Jeg er begyndt paa organist-skolen og min lærer i orgel – [Hilmar] Grønner – underviser mig ogsaa i piano. Han vilde gjøre det for halv pris, og jeg syntes, at jeg maatte tage imod tilbudet med tak. Han har spillet med fru [Agathe Backer] Grøndahl og i Berlin med [Karl Heinrich] Barth; Elling sagde, at han trodde nok, han havde rutine i at undervise i piano; som organist er han almindelig anerkjendt.

De kan ikke tænke Dem, hvor mageløs Elling har været. For at det skulde blive billigere for mig, bestemte han, at jeg skulde læse med ham paa konservatoriet; han vilde, at jeg skal komme en halv time før de andre, som jeg læser sammen med, men han vilde ingen betaling have for dette. Nu holder jeg paa med kontrapunkt, som er meget vanskeligere end harmonilære, men ulige meget morsommere. Om formiddagen spiller jeg, og om eftermiddagen læser jeg. Jeg faar ikke tid til at øve mig stort mere end 4–5 timer paa pianoet, tre ganger om ugen gaar jeg ud og spiller orgel. [...]

Kristiania, søndag 24 febr. -07

Kjære mama!

[... Om værelset paa hjemmet, flytteplaner for neste semester.]

En af dem som skal flytte er denne [Olav] Aukrust, som jeg fortalte om. Jeg undres ikke det mindste paa, at han vil bort herfra; for man kan ikke sige, at de er snilde mod ham her og det lige fra pastoren ned til den stygge [Alf] Klingenberg, som er fuld af galde mod enhver. – [...]

Jeg har glæmt at fortælle dig, at jeg nu skal begynde at spille orgel med pedal. Derfor kan jeg ikke længer øve mig hos Clausen [pianolager]. Min lærer anviste mig et sted, hvor jeg skulde faa øve mig. Det er hos en organist [Christian] Haslerud, som bor et langt stykke herifra. [... Betaling:] 25 øre timen, 15 øre til eieren og 10 øre til piken som trækker – og det er virkelig billig. Andre steder tager man det dobbelte.

[Skal få en franskelev.]

Kristiania 3 mars -07

Kjære mama!

[...] Jeg er begynt at spille orgel med pedal. Førrige time i orgel blev jeg færdig med første del af orgel-skolen og [Hilmar] Grønner sagde, at det havde gaaet ualmindelig hurtig. “Gaar det bare saa fort fremover saa –” sagde han. [...]

Nu har jeg havt to timer i pedaløvelser hos [Christian] Haslerud. Der er en liden pige, som trækker orgelet for mig. Hun svinger rundt med sveiven uafsladelig hele tiden, saa hun vist maa blive træt, uagtet hun forsikrer det modsatte. Jeg har ganske ondt af et saadant lidet barn. Tænk det anstrengende arbeide og saa bare ti øre timen. Om jeg blot var rig. – Det er en saadan uhyggelig bydel, jeg maa gaa igjennem, naar jeg skal spille orgel. Man kan blive trist af at se de utallige mennesker, som gaar forbi; mange bærer præg af savn og sult, andre ser onde og forhærdede ud. Det er en underlig følelse synes jeg, naar jeg stadig ser strømme af mennesker gaa forbi; at tænke sig, hvad de har oplevet – lidt og kjæmpet – og saa gaar man hinanden ligegyldig forbi; det er sløvende tror jeg at bo i en stor by. [...]

Det gaar fremdeles bra med [Catharinus] Elling; han er altid lige venlig og laaner mig noder med hjem. Jeg holder ved i at staa op kl 7, men du maa ikke tro at jeg overanstrenger mig; jeg hviler middag en halv time, og det gjør mig saa udmerket godt, synes jeg. [...]

Nina og Edvard Grieg fotografert i Stortingsgaten (ved Nationaltheatret) 1907?

Vinteren 1907 oppholdt Grieg seg lenge i Kristiania. Han opptrådte både som pianist og dirigent, og han organiserte og hadde en finger med i flere arrangementer og diskusjoner.

Valen skriver til moren (10. mars) om en konsert med Julius Röntgen hvor Grieg opptrådte. I Dagboken omtaler Grieg selv konserten slik:

6. Marts

Röntgens Koncert hos Hals. 1) Bach Toccata, Brahms Intermezzo og Rhapsodi, 2) Beethoven Sonate op. 111, C-mol, 3) Grieg, Norske Danse op. 35, som jeg spillede med Julius, 4) Schumann, Papillons, 5) Grieg Sange a) «Havet», b) «Med en Vandlilie», c) «Til min Dreng», d) «Et Håb», sunget af Nina, 6) Röntgen, Variationer af ungarske Czardas.

Hele Koncerten gik under høj og stigende Stemning og for udmærket om ikke fuldt Hus. Julius spillede så herligt, at endog Kongen, Dronningen og Prinsesse Victoria klappede begejstret, Dansene gik fortræffeligt og gjorde glubende Lykke og efter Ninas Sange vild Jubel – Gud ske Lov, at jeg ikke behøvede at angre Vovestykket. Vi vilde jo gjøre Alt, Alt for Julius. Extra sang hun «Hip og Hoppe»! Og da det blev ved med Jubel, tilsidst «Vandring i Skoven». Det var –: gammel Ungdom! Men at Ungdommen sejrede, det viste Tilhørerne tilfulde!!

Kristiania søndag 10 mars -07

Kjære mama!

[...] For et par dage siden kom der en ung gut som læser kontrapunkt paa samme parti som mig op paa hjemmet for at besøge mig. Han heder [Edvard] Bræin og er fra Kristiansund. Han har faat en liden organist-post paa Ormøen uagtet han ikke er ældre end mig.

Han trodde, at der vilde blive et par organist-poster ledige udover vaaren og da maatte jeg absolutt søge, jeg skulde bare faa nogen til at tale for mig, saa fik jeg nok post, sagde han. Det havde han gjort. Du kan skjønne jeg skulde have lyst paa en organist-post; men jeg vilde nok gjerne have større øvelse i pedalspil. Han sagde forresten, at i de mindre kirker var der ikke pedal paa orglerne, og da vilde jeg vel altid kunne klare det. – Jeg haaber at det vil gaa godt for mig. Naar jeg skal være musiker, saa er det jo bedst at bo i hovedstaden. Derfor skulde jeg ikke have noget imod at faa post her. [...]

For et par dage siden hørte jeg selveste Grieg spille. Han accompagnerede sin frue til et par sange og saa spillede han sine norske danse med en hollandsk musiker,¹ som har været her og holdt koncert. Det var ganske rørende at se de to små – han og fruen – komme ind og takke for applausen, som ingen ende vilde tage. [...]

Kristiania søndag [poststemplet 17.3.07]

Kjære mama!

[... Spør om å få satt pedaler på klaveret (etter råd fra Catharinus Elling) i stedet for å øve hos [Chr.] Haslerud. Kostnad hos Clausen [pianolager]: Brukt pedalsett kr. 50, montering kr. 20.]

---

¹ Julius Röntgen, konserten var 6. mars.

Kristiania 26 mars 07.

Kjære mama!

[... Forslag fra Ole Minsaas om å overta hans værelse hos madam Knudsen, tvers over gaten. Pensjonspris kr. 12, som er 3 kr mer enn på stud.hjemmet.]

Forrige gang var [Catharinus] Elling saa overordentlig tilfreds med mine opgaver. “Ja dette vilde jeg nok kjendes ved, var jeg Dem,” sagde han saa ofte. Til paaskeferien har jeg faat laane en masse noder. Han er saa snild og elskværdig. Til høsten skulde jeg begynde med instrumentationslære, sagde han. [...]

Kristiania 6 april -07.

Kjære mama!

[... Hos frk. Birgit de Seue i påsken.

Første opptreden på musikkraften på konservatoriet:] Nu er første optræden overstaet – og heldigvis gik det godt. Jeg var som du kan tænke noksaa spændt, for den første gang har jo saa meget at sige. Jeg spillede et stykke af Beethoven.¹ Jeg var saa forfærdelig ræd, at jeg skjalv, da jeg satte mig; jeg havde undertiden en følelse af, at jeg ikke havde tilhørerne med. Desto mere forbauset blev jeg, da det bragede løs; det holdt paa en stund, og da nikkede [Peter] Lindeman til mig, for at jeg skulde ind igjen og modtage applausen. – En af eleverne, som skal uddanne sig til pianist, spurgte mig efterpaa, om jeg ikke var det mindste ræd, naar jeg spillede. Det var deiligt, at det gik saa godt over.

[Prisen for pedalene noe høiere enn 70 kr.]

For et par dage siden hændte der mig noget merkeligt. I paaskeferien læste jeg en bog af Selma Lagerløf, som heder Jerusalem. Der fortælles der

---

¹ Fra Sonate i Ess, op. 31 nr. 3

blandt andet om en ung pike, som fik se Kristus engang, medens hun vandrede i skoven. Dette blev hendes redning fra en stor sorg, som truede med at forgifte hendes sind. En dag, kort efter at jeg var kommet tilbage til byen, blev jeg pludselig saa træt og modløs. Du véd nok, hvordan det kan komme over én, som et pludselig uveir over en vandrer. Man blir som lammet, og man ser ingen udvei; vanskelighederne taarner sig bare mere og mere foran en. – Jeg havde øvet mig fra tidlig om morgenen, og da tiden kom, at jeg skulde hvile, gik jeg op i læsesalen for at se, om der var kommet nogen post til mig. Jeg fandt en stor hvid konvolutt; jeg tog det med mig paa mit værelse for at bryde det i enerum. Du kan visselig tænke, hvor mærkelig det maa have virket paa mig – det var et deiligt billede af Kristus efter Tizians “Skattens mynt”. Jeg blev staaende som fastnaglet et øieblik ude af stand til at tænke andet, end at det var et budskab fra en mystisk verden. Senere fik jeg vide hvem der havde sendt billedet, men det kunde alligevel ikke udslette det første indtryk. [...]

[Om den heftige maalstriden:] Hvis det pludselig blev “fint” at tale maalet herinde i Kristiania, vilde man ikke have saa megen bryderi med at faa det frem, da vilde alle tale maalet saa ivrig som mulig. For Kr. er den mest snobbete by i verden. Alt omdannes til sensation her, – kunst – fædreland – kjærlighed og religion; intet stikker synderlig dybt. – [...]

Kristiania 14 april -07.

Kjære mama!

[... Slått fra seg flytteplanene for dette semester.]

Forresten lever jeg godt og er tilfreds med alt. Det eneste som volder mig lidt bekymring er min piano-lærer [Hilmar] Grønner, af hvem jeg intet lærer. Han siger aldrig noget naar jeg spiller og viser mig ingenting. Jeg spurgte ham engang hvorledes man spillede oktaver og han svarede at det maatte jeg finde paa selv; at finde sig en egen spille-methode er jo noget som ikke er enhvers sag. Jeg synes det er saa kjedeligt, siden han har været

saa gentil mod mig. Jeg faar forsøge at holde ud dette semester, og saa prøve at faa en ny lærer. [Catharinus] Elling sagde, at det skulde jeg ikke grue for, der kunde ikke være snak om andet. Jeg kan ikke sige at jeg absolut ingen fremskridt har gjort, men jeg tror, jeg kunde gjøre større under en kyndigere og nøiagtigere lærer.

Nu skal du høre, hvor heldig jeg har været – om jeg maa kalde det held. For et par dage siden mødte jeg pianist [Edvard] Sylow-Kreutz [-Creutz], som jeg vist har fortalt dig om. Da han hørte at jeg spillede med Grønner spurgte han, om jeg var sindssvag; og han lagde ud om hvor uklogt jeg havde handlet. Havde han vidst det, sagde han, saa skulde han have spillet med mig for en liden betaling. Næste dag gik jeg op til ham efter hans anmodning. Jeg spillede for ham og han sagde at jeg spillede meget bedre end han havde ventet. Vi blev enig om at han skulde sætte mig ind i fru [Agathe Backer] Grøndahls metode. Nu har jeg været hos ham to gange og jeg synes, jeg har lært uhyre. Heldigvis er metoden næsten den samme som fru [Jeanette] Mohrs. Han tog mig ikke for at tjene penge paa mig, sagde han, men fordi han havde interesse af at lære mig noget. [...]

Kristiania 21 april 1907

Kjære mama!

[... Pianopedalsettet: Pris kr. 85 inkl. frakt.]

Igaar optraadte jeg for første gang som organist. Olav Sendstad¹ holdt nemlig examensfest paa vinterlandbrugsskolen og jeg skulde spille til salmene. Det er godt at faa lidt øvelse i at spille til salmer, for du véd, at folk gir en god dag i rytme og takt, og da gjælder det at faa det til at hænge sammen alligevel. Nu er jeg begyndt at spille noget af Bach for orgel. Det er et gode ved orgelspillet at man blir kjendt med saa megen vidunderlig Bach-musik. For hver gang, jeg faar kjendskab til noget af Bach blir jeg

---

¹ Valens svogers farbror.

altid lige forundret for saa at blive glad. Han eier en rigdom som er ubeskrivelig. Ligedan med Beethoven; naar jeg har hørt et ukjendt verk af ham, synes jeg, at jeg er blevet beriget med noget nyt. – [...]

[Isolerer seg på studenterhjemmet.] De eneste mennesker jeg ser noget til er Einar Lea og Otto Mohr. Det var fra Lea jeg fik Kristus-billedet. [...]

Lea har passion for kaktus, lige som jeg har for roser. Han har en svær samling kaktus i vinduskarmen, og han har endog anbragt nogle paa en list oppe i vinduet. Det var fornøieligt at se alle sorter, han havde; deriblandt en veritabel “tsilo”¹ (er det ikke saa den gassiske kaktus-art kaldes). Jeg kunde saa godt kjende den igjen. Da jeg gik hjem, fik jeg en liden kaktus med mig. Det er denslags nydelige mørkerøde, som blomstrer saa rigt ved juletider. Jeg synes formelig der er blit hjemlig, siden jeg har faat den. Det har faat to smaa blade, efter at den er kommet til mig. Snart skal vi saa krydsbestøvet kaktusfrø, som han har faat fra Tyskland, og jeg skal faa planterne i forvaring, naar han reiser hjem. Han krydser nemlig kaktus, men den første gang fik han ikke frøet til at spire, fordi det kræver noksaa sterk varme. – Det var morsomt at han havde interesse af saadant noget, for det er vist temmelig sjeldent blandt unge mennesker. Han blev vist begeistret over at finde en meningsfelle i mig. –

Nu har jeg spillet tre gange med [Edvard] Sylow-Kreutz [-Creutz] og jeg synes jeg har lært forfærdelig meget. Særlig er det maaden at spille oktaver, jeg synes, jeg har faat lidt greb paa efter hans undervisning. Jeg synes hele haanden er blit løsere paa denne korte tid, en paa hele den lange tid jeg holdt paa at spille hos [Hilmar] Grønner . Synes du ikke, jeg bør være her ud juni og spille med Kreutz? Jeg fortalte [Catharinus] Elling, at jeg ikke lærte noget hos Grønner (han pleier næsten hver gang at spørge mig, hvordan det gaar hos Grønner) – men at jeg syntes det var leit at slutte at spille med ham. Han brummede lidt og sagde, at det skulde jeg ikke bryde mig om; jeg maatte sandelig ikke tage saadanne hensyn. Han skulde tale

---

¹ Gassisk ord for pigg.

med [Peter] Lindeman for mig, sagde han. Synes du ikke det var snilt af ham? [...]

Tænk dig der var et stort prægtigt tysk orkester, som skulde holde koncert her men maatte reise forbi, fordi næsten ingen vilde komme paa koncerten. Paa samme tid gaar "Den glade enke" for 100de gang. Kristiania er væmmelig hul, pleier Elling at sige – i det mindste besidder det merkelige indbyggere. [...]

Kristiania 28 april 1907

Kjære mama!

[... Otto Lous Mohr] spørger mig ofte, om jeg ikke føler savnet af, aldrig at kunde dyrke andre interesser, f.eks. at læse skjønlitteratur; men jeg er saa tilfreds og lykkelig, at jeg ikke kjender noget savn i nogen retning. Jeg føler mig som tjeneren, hvem herren har givet talenterne i forvaring. Det er ikke min sag at spørge om meget eller lidet, men at udvikle det jeg har faat, hvad enten det kommer til at blive i lang tid eller kort. Ei heller føler jeg nu længer nogen frykt for fremtiden. Jeg lever kun i nuet. – [...]

Rosenborggd. søndag 5te mai 1907.

Kjære mama!

[... Frykter for (Anders) Haugerud på hjemmet.

Gleden ved Einar Lea og Otto Lous Mohr ...]

Kristiania mandag 13de mai -07.

Kjære mama!

[... Våren er kommet:] nu har vi en næsten sydlandsk varme. Jeg sidder for aabent vindu og skriver. (Nu blir du vist ængstelig, saa det er bedst jeg lukker det.)

[Om haven på Valevåg og morens arbeid der.

Om Catharinus Elling og Jonas Dahls oratorium: Den forlorne søn.] Vi kom blandt andet til at snakke om, hvem jeg burde faa til lærer istedenfor [Hilmar] Grønner og saa sagde jeg, at jeg kunde lære noget af hvemsomhelst, fordi jeg ikke kunde saa meget fra før. “Ja, det er en meget rigtig betragtningsmaade” sagde han med slig varme, at jeg blev næsten rød. Han har talt om at han finder [Edvard] Sylow-Kreutz[-Creutz] forfærdelig vigtig; jeg maatte ikke lade mig imponere af ham. Men teknik kunde jeg nok lære af ham, særlig fru [Agathe Backer] Grøndahls methode, som er den bedste hertillands. Efter ferien skal Kreutz reise, saa jeg faar ikke spille med ham længer. – Elling sagde, at han trodde jeg var kommet saapas langt i piano-spil, at jeg for en stor del kunde udvikle det videre selv; men deri tror jeg, han tager feil. Jeg tror, at jeg fremdeles og endnu i lang tid trænger stram dressur.

Sidst onsdag optraadte jeg igjen paa musikkonservatoriet. Jeg spillede et præludium og fuga af Bach.¹ Det er noget skrækkelig vanskeligt; jeg syntes, jeg spillede daarlig, men fik alligevel megen applaus og blev fremkaldt. [Peter] Lindeman sagde til mig efterpaa, at det havde gaat godt, ligesaa Grønner, men jeg har spillet stykket meget bedre end den gang. Jeg var saa nervøs, men det er vel noget, som gaar bort med tiden.

Nu har vi endelig faat norsk opera herind. Du véd, at man længe har klandret Nationaltheatret fordi der ikke har været opført nogen norsk opera. Nu har man gjort forsøget med “Sjømandsbruden” opera af en hidtil ukjendt norsk komponist [Sigwardt] Aspestrand, som bor i Berlin. Musikken

---

¹ Ess-dur.

tiltalte mig ikke; den var altfor godtkjøbsagtig og banal. Indholdet skal jeg sende dig. Som du vil se, er det temmelig magert. Men det gjorde alligevel lykke, du ved “den første gang” og saa kunde det jo give haab om fremtiden, baade for komponisten og for den senere norske opera. Elling fortalte, at han nok kunde have faaet sin opera “Kosakkerne” opført paa Nationaltheatret, men vilde ikke, da der ikke var nogen kræfter, som duede. – Den eneste, som kunde synge i Sjømandsbruden var en ung debuterende sangerinde frk Valborg Bryhn. [...]

Kristiania 22 mai -07.

Kjære mama!

[... Om 17de mai feiringen.]

Jeg véd ikke, om Magnhild [Sendstad]¹ har fortalt om tilbudet om organistposten i slotskapellet. Jeg er i megen stor tvil om det; jeg er bange for, at jeg ikke klarer det, uagtet jeg skulde have megen lyst til at faa det. [Peter] Hognestad skal jo alligevel henvende sig til [Peter] Lindeman om at faa en af hans elever. Gid jeg bare havde spillet mere end dette ene semester. Jeg synes jeg kan for lidet til en saadan ansvarsfuld post. – Gud vil nok ordne det til det bedste i enhver henseende. Jeg bare stoler paa ham. [...]

Kristiania 27de mai 1907

Kjære mama!

[... Om Lea og hans oppfinnelse for fremdriving av kaktusfrø.

Om Johan Hveem på stud.hjemmet, som var saa snill:] Han er den eneste som har lidt tilovers for mig blandt studenterne. Jeg har nemlig til min store forbauselse hørt at jeg skal være saa forhadet. Man holder mig

---

¹ Valens søster.

merkelig nok for stolt. Naar man faar høre denslags domme, som er saa fuldstændig bort i natten, kan man næsten blive fortvilet. Hvordan skal man bære sig ad for ikke at blive mistydet i den vanartede verden. I begyndelsen gjorde det mig ondt, men nu ler jeg ad det hele. Men det har rigtignok ikke bragt mig studenterne nærmere end før, tvertimod. Det er, fordi jeg holder mig saa for mig selv, at man anser mig for stolt. De synes nok at jeg ikke kan det ringeste musik; det er nemlig den jeg skal være stolt af. Men jeg faar alligevel trøste mig med min gode samvittighed.

28de:

[... Om kvelden før: En av studentene] plagede mig for at faa mig til at spille noget som han havde hørt om formiddagen. Jeg ved ikke, hvordan det gik til; men jeg kom til at fantasere for dem over det thema han havde hørt. Pastoren¹ kom ned og hørte paa; han gav mig opgaver. Jeg skulde fantasere over “Vor Gud han er saa fast en borg” og forskjellig andet. Tilslut skulde jeg spille “En torvdag paa Antananarivo”. – Merkelig nok, de var ganske ude af sig selv af begeistring og forbauselse. “Jeg havde sat dem i en anden verden” o.s.v. saadant idiotisk. Havde de vidst, at jeg var i besiddelse af saadanne evner, saa skulde de nok have havt mangen hyggelig aften tidligere, sagde de. Det var saa skrækkelig komisk hvor pludselig forandringen var skét. Fra Askepot næsten til prins. De plagede mig saa om at spille, at jeg næsten var halvdød, da jeg skulde lægge mig.

Jeg kommer til at tænke paa en replik af Ibsens “John Gabriel Borkmann[!]”, som Otto [Lous Mohr] altid pleier at citere for mig. Borkmann siger til en ung pige, som har spillet for ham: “De er flink til at spille.” Hun: “Hvad nytter det, naar der er ingen, som véd det.”² Alverdens ros eller kritik kan ikke gjøre én bedre eller værre. Det gjælder at arbeide for Gud og sin samvittighed; men det er en saare vanskelig kunst.

Lørdag var for sidste gang hos [Catharinus] Elling i dette semester. Han fortalte, at han havde talt med [Peter] Lindeman om mig og [Hilmar]

---

¹ Jens Lexow-Bræck.

² Både Borkmans kommentar og Fridas svar i 2. akt er nokså løst parfraseret.

Grønner. Elling sagde, at der ikke var nogen flink pianolærer paa konservatoriet, saa jeg kunde kanske slutte at spille piano der. Jeg sagde, at jeg syntes det vilde blive krænkende for Grønner, hvis jeg begyndte med en anden paa konservatoriet. Elling busede; det fik jeg sandelig ikke bryde mig om. Saa nævnede han en [Olaf] Hareide, som er en af hans flinkeste elever, en grundig og smagfuld musiker. Han har spillet i Berlin og sidst med fru [Agathe Backer] Grøndahl. Det var et meget behageligt menneske, som jeg vilde have megen glæde af at blive kjendt med. Det var ikke fordi han vilde prakke Hareide paa mig eller mig paa ham, men han kom bare til at tænke paa ham, fordi han havde været hos Elling dagen forud. Hareide kom ikke til at blive dyr. Men det kunde vi jo snakkes ved til høsten.

Elling var i saadant godt humør. Nu har nemlig staten endelig paataget sig at udgive hans folkeviser.

Jeg var ikke lidet ængstelig idag, da jeg skulde sige Grønner, at jeg skulde slutte. Men Grønner var saa blid. Han snakkede om hvilke fremskridt jeg havde gjort, og hvilke betingelser jeg havde for at spille piano o.s.v. Jeg syntes ganske synd paa ham, for han har været svært snild mot mig paa sin brusque maade. Jeg fortalte, at jeg skulle læse instrumentation næste aar, og han begyndte at brede sig ud om det. Jeg takkede Gud, som havde ført mig saa vel ud fra løvens gab. Bare Lindeman ikke siger noget til Grønner om hvad Elling har sagt. Det vil jeg endelig haabe, han ikke gjør. Jeg kan forresten ikke tro det. Jeg har vist ikke fortalt at [Edvard Sylou-] Kreutz [-Creutz] tager to kroner timen for at spille med mig. Det er halv pris. [...]

Kristiania 2 juni 1907

Kjære mama!

[... Tilbud om å bo på studenterhjemmet neste år for kr. 35 pr. mnd, alt inkl., derav 25 for kosten, avslag på kr. 8.]

Jeg fortalte vist i mit forrige brev, hvor heldig jeg kom løs fra [Hilmar] Grønner's pianoundervisning. Senere meldte jeg meg ud hos [Peter] Lindeman. Jeg kunde skjønne paa ham, at [Catharinus] Elling havde fortalt ham om Grønner, for han kom med en del forblommede ytringer om at jeg kunde spille med en anden paa konservatoriet. Dette kan der ikke være tale om efter min mening; derved vilde jeg krænke Grønner altfor dybt, og selv om andre mener, at man ikke bør tage hensyn til denslags, saa finder jeg det alligevel upassende efter den godhed han virkelig har vist mig. Foreløbig er jo sagen temmelig godt ordnet med [Olaf] Hareide. I sidste orgel-time sagde Grønner, at han syntes jeg havde gjort store fremskridt paa det ene semester. En del andre af hans elever blev derefter fotograferet. Grønner sad ved orgelet og vi var placeret rundt omkring. Der blev taget fire-fem plader, og det skal blive morsomt at se dem. – [...]

Kristiania 9 juni -07.

Kjære mama!

[... Landtur til Sognsvandet.

Fru Agathe Backer Grøndahl død. ...]

Kristiania 10 juni 07.

Kjære Sigrid!

[Leser fransk med Helmers (familie) 3 ganger i uken for 80 øre timen.]

Kristiania 15 juni -07.

Kjære mama!

[... Reiser hjem via Flekkefjord. ...]

Kristiania 2 sept 07.

Kjære mama!

[... Om turen til Kristiania. Einar Lea ombord.]

Kristiania 4 sept 07.

Kjære mama!

[... Problemer overfor Magnhild, søsteren, i forbindelse med skifte av boet.]

Kristiania 14 sept. 07

Kjære mama!

[... På besøk hos pastor Peter Hognestad:] Hognestad talte med mig om organistposten. Han hadde tro, at den prest, som talte i slotskirken selv maatte sørge for organist, men nu hadde [domorganist Christian] Cappelen; som har overopsynet med organisterne i Kristiania og hele landet, fundet paa selv at besette posten. Han skal ikke være lidet af en pave, og er vist slem at komme ud for. – Hognestad sagde, at han skulde holde posten aaben for mig, hvis der skulde trænges en ny organist. I det hele var han meget venlig og jeg fik adskillig tilovers for ham. –

[Hatt besøk av dr. Kr. Kristensen og stud. Johan Hveem.]

Nu har [Catharinus] Elling skaffet mig en pianolærer, som han trodde jeg vilde faa nytte og glæde af. Han heder [Olaf] Hareide og er egentlig organist; men har spillet piano i udlandet og med fru [Agathe Backer] Grøndahl. Han var en af Ellings flinkeste elever. Han er en fin musiker og et behageligt menneske, siger Elling, og det har ikke lidet at sige i hans mund, som ikke ødsler med ros. Jeg var hos Hareide igaar og er meget fornøiet. Han var tiltalende desuden nøiagtig og samvittighedsfuld. Prisen kr 8 maaneden for en ugentlig time. Det er jo billig, ikke sandt efter

forholdene her. Mine faste udgifter pr maaned blir da 35 + 8 kr – 43 kr. Nu læser jeg fransk med Helmers 2 ugentlige timer à 80 øre; det blir 6,40 om maaneden og det er jo en god hjælp til de løbende udgifter. [...]

Kristiania 25 sept. [1907]

Kjære mama!

[... På besøk hos frk. Birgit de Seue. Hørte gamle salmetoner hos tjenestepiken Pernille.

Mer om skiftet og Magnhild, søsteren. ...]

Kristiania 29 sept. 07.

Kjære mama!

[... Mer om problemene med søsteren Magnhild.]

Forrige time hos [Catharinus] Elling fik jeg en liden opmuntring, som jeg satte saa meget stor pris paa, som den kommer saa sjelden. Han pleier ellers ikke at ødsle med ros, men lørdag roste han mig. Jeg havde krevet en del kanons, og han sagde, at han kunde merke, at jeg morede mig over at komme til noget som smagte af musik efter det stive kontrapunktet.

[Olaf] Hareide liker jeg mere og mere. Han er saa tiltalende og han tager alt saa grundigt. Jeg tror, jeg skal lære meget af ham. Det er meget mere tilfredsstillende at arbeide for et samvittighedsfuldt menneske. Han er endnu mere pedagogisk nøiagtig end fru [Jeanette] Mohr.

[... Om landbrugsudstillingen.]

Kristiania 6 oktober, søndag [1907]

Kjære mama!

[... Får ikke den lovede pris på studentehjemmet. Skuffet.

Går bra med studiene.]

For et par dage siden var jeg paa en merkelig koncert: Den holdtes af en 19aarig ung dame Mary Barratt, datter af den berømte metodistprest. Hun var ubestridt en kunstnerinde, tiltrods for nervøsitet og sin unge alder spillede hun deilige, sølvklare passager og [med] en glimrende færdighed. [...]

Kristiania Søndag 14 okt. 07¹

Kjære mama,

For et par dage siden, fik jeg Sigrids brev, hvori hun skrev hvad du syntes jeg burde gjøre ligeoverfor pastoren [Jens Lexow-Breck]. Nu er han reist og kommer visst ikke igjen før om en maanedes tid, og inden da haaber jeg at hans løfte maa dukke frem i hans erindringer. Hvis han husker det, haaber jeg, at han for sin samvittigheds skyld ikke vil lade det fare og lade mig betale mere end jeg skulde. Han kan ved en liden association saa let bringes til at erindre sit tilbud, jeg har det haab, at han endnu kan mindes det, skjønt det er et skrøbeligt haab. Før han kommer tilbake kan jeg jo intet gjøre, ikke sandt.

Igaar, da jeg læste med [Catharinus] Elling, var han saa overordentlig elskværdig. Han holdt et fuldstændig foredrag for mig. Han spurte mig, om jeg var tilfreds med [Hilmar] Grønner, og da jeg svarede, at jeg kunde ønske ham meget bedre, sagde han, at jeg absolutt burde slutte naar semesteret var ude. Jeg burde se til at faa [Peter] Lindeman til lærer, for han er meget flinkere, hvis ikke skulde jeg slutte ganske. Jeg sagde, at jeg havde tænkt paa at spørge Lindeman om at faa ham til lærer, hvis det ikke var altfor krænkende for Grønner. "Aa den fyldebøtta blir saamænd ligeglad for det" sagde han. Og derpaa begyndte han at snakke om, at jeg ikke maatte tage saa mange hensyn, hvis jeg skulde komme frem i verden.

---

¹ Søndag var 13. oktober.

Jeg maatte være lidt mere hensynsløs og lidt mere egoistisk. “Aa ja” svarede jeg, “men det er ikke videre behageligt at være saa egoistisk.” Da maatte han le. “Ja,” sagde han, det vidste han nok selv, for han havde heller aldrig kunnet bekvemme sig til at albue sig frem i denne verden, men jeg maatte ikke ofre mig for den “fyldebøtta”. Jeg behøvede jo ikke at miste noget af karakteren af den grund. Jeg behøvede ikke at være bange for at blive saa overordentlig egoistisk, for han trodde ikke jeg havde anlæg i den retning. Hvis der skulde komme ubehageligheder deraf paa organistskolen (hvad han forresten ikke trodde), saa skulde jeg bare slutte. Jeg kunde læse med ham privat, og saa spille et aars tid med en flink orgellærer. Levede han og [Christian] Cappelen, saa skulde de nok sørge for at skaffe mig saa gode attester, at jeg skulde blive hjulpen uden organisteksamen. Saadan talede han og opmuntrede mig saa at jeg fik vished om at han har lidt tilovers for mig, og det hjalp mig til at glæmme alt mit stræv og mine gjenvordigheder. – Han sagde ogsaa at han ikke trodde, at det aar jeg havde spillet med Grønner var bortkastet for det første man lærte i orgel pedal o.l., kunde man godt lære sig selv. Det var først senere man havde godt af en flink lærer.

I en canon havde jeg benyttet en takt af den folkevise “Maty ahe neny” (el. hvad den heder)¹ som Elisabeth [Levande]² har lært mig. Elling syntes meget godt om denne canon; den var fuldstændig Brahms sagde han. Jeg blev saa forbauset; men han sagde, at om et aars tid vilde jeg nok se det. Der var en vending

¹ Beate V. Ekenes har fortalt at “Maty ahe [ry] neny” betyr ordrett “Død jeg mor”, men det kan ha ulike overførte betydninger, omtrent som på norsk.

² Gassisk pike som ble tatt med til Stavanger for å få utdanning i søm.

(Sigrid kan synge det for dig)¹ som var saa egte Brahmsk, der var saa smuk. (Den findes ikke i folkevisen.) Han syntes det var morsomt at jeg kunde nogen gassiske folkeviser. Jeg fortalte ham om Elisabeth.

Da jeg takkede for klæderne, sagde jeg vist noget om at jeg trodde frakken var lidt for vid. Det viste sig fuldstændig ugrundet. Klæderne sidder som støbt til mig. Jeg tog dem for første gang ordentlig paa igaar, da jeg skulde paa koncert, og de viste sig at være udmerkede.

Men det er desværre noget som er verre: Det er den ene af de støvler, som jeg fik saalet i sommer, jeg kom nemlig til at træde saalen fullstændig op. Det var saa ubehageligt, for den anden støvle er endnu fuldstændig nysaalet. Synes du jeg bør gaa til en skomager med den. Jeg er bange for at han ikke vil kunne gjøre meget ud af læderet, da det er saa gammelt. Hvad synes du. Jeg maa vel sende begge to hvis det skal gøres, for at han kan saale dem nogenlunde ligt. Nu maa du ikke le af mig, fordi jeg er saa upraktisk.

Det er ufordrageligt med alle de penge man skal lægge ud til sin persons paaklædning.

Den koncert² jeg omtalte, kan du tro var skrækkelig. Det var en ung debutantinde som spillede to koncerter med orkester. Men det var netop ingen udelt fornøielse at høre paa, for halvt afsindig af rædsel, som hun var, greb hun næsten uafladelig fejl. Stakkars; et saadant udfald paa aars ihærdig arbeide. Hun havde forresten mange gode egenskaber som man glemte for hendes uheld. Jeg maatte tænke paa hende nok en gang, da jeg vaagnede. Heldigvis var kritikken lemfældigere end jeg hadde ventet.

Du kan tro jeg længes ofte efter dig og Sigrid. Jeg synes næsten det er endnu værre dette semester end det forrige. Billedet af huset ser jeg saa ofte paa naar jeg øver mig. Blir jeg træt, saa gir det mig nyt mod. Jeg er næsten vis paa at du og Sigrid ikke kan tænke mere paa mig end jeg gjør på Eder.

---

¹ Noteeksemplet er kopierte ut fra originalbrevet.

² Konserten var i gamle Logen ved Alethe Dannevig (1876–1966) og Nationaltheatrets Orkester med dir. Johan Halvorsen, og konsertene som ble fremført var Robert Schumanns a-moll-konsert og Anton Rubinsteins d-moll-konsert.

Jeg har nok forresten godt af at komme hjemmefra, for jeg har desværre den lidt uheldige fejl at være snildest paa afstand. Nu maa du ikke tro at jeg har det ondt. Jeg er saa tilfreds, o, hvor jeg er lykkelig og tilfreds. Men det vil jo altid være haardt at være langt borte fra sine kjære.

Er det Sigrid som læser mine breve høit for dig, eller gjør I det hver for sig. Jeg kan tænke du er ofte fortvilet over mine kradserier. – Sigrid skriver saadanne smukke breve; baade indvortes og udvortes. Det er saadan en fryd at faa Eders breve for I har begge to den evne at kunne stille én midt op i det daglige liv, hvordan I har det. Jeg ser alt saa levende for mig. Jeg kommer til at tænke paa, at heller ikke Sigrid maa anstrenge sig med at skrive til mig saa ofte, jeg vilde heller være uden breve end at de skal betales for dyrt. Hvordan er det med Eder nu. Jeg er saa glad over at høstarbeidet snart er over. Saa kan du faa hvile og I kan alle tage det sagtere. Kommer du til at reise til Stavanger ihøst? – Jeg maa nok slutte nu, uagtet jeg skulde have skrevet lidt ogsaa til Sigrid. Men jeg faar ikke tid. Magnhild har nemlig kommanderet mig med til vinterlandbrugsskolen.¹ I hendes indbydelser heder det nemlig aldrig “Vil du” men “du maa”. Ak, disse forsøg paa alliance med familien. Idag skule jeg have haft saa godt. Otto [Lous Mohr] vilde komme op, men jeg maa vist desværre sende afbud til ham. I morgen kommer det nok brev til mig. Da skal jeg skrive til Sigrid som du imidlertid maa hilse.

De kjærligste hilsener
fra din hengivne Fartein

Jeg skal hilse fra tante og fortælle at Westvang er død.

---

¹ Hvor hennes mann var lærer.

Kristiania 20 okt. 07

Kjære mama!

[... Mer om Magnhild, som mener det så bra.]

Nu for tiden gjester [Ernö] Dohnányi Kristiania. Jeg har været paa to koncerter. Ak det er saadan, at man ikke kan tale derom, saa deiligt. Han er jo en af de Gud-benaadede.

[Om Einar Lea og Otto Lous Mohr:] I aften skal Lea og jeg til Otto. Jeg skal spille min sonate for ham. Jeg er nu snart færdig med første sats – tænk efter et aars forløb. Otto og Einar er saa begeistret for den; de synes det er det bedste jeg har skrevet. Ak, jeg véd nok, hvor lidet den er værd. Men jeg skulde ønske, at jeg en gang, hvis den snart blir færdig kunde faa mod til at vise den frem for [Catharinus] Elling og faa lidt veiledning. Han vil nok sige, at sonaten er skrækkelig, jeg er bange for, at jeg kommer til at gaa grædende hjem den dag. Men godt skulde det være at faa en, som har forstand derpaa, til at bedømme den. Bed for mig og min sonate. –

[Om Lulli Lous og hendes forhold til Fr. Backer Grøndahl. ...]

Jeg véd ikke om jeg har fortalt, at jeg gaar derned [på Universitetets lesesal] en gang hver uge og læser gammel italiensk musik i et par timer. Det er [Catharinus] Elling, som har sagt at jeg skulde gjøre det. O, hvilken nydelse jeg har, jeg glæder mig hele ugen dertil. Det er en saadan andægtig stund; jeg synes, at jeg bør læse det med foldede hænder. Man kan ikke tænke sig, hvor skjønt det er og hvor merkelig de gamle musikere forstod at karakterisere sin religiøse følelse. Som f.eks. i en deilig komposition af [Antonio] Lotti over det bekjendte sted hos Esaias “Sandelig, vore sygdomme tog han paa sig” o.s.v. Ellers pleier de gamle at have et mylder af stemmer, som krydser hinanden paa den underfuldeste vis. Her har Lotti kun tre mandsstemmer som synger en dybt følt tung melodi. Det er som om vi ser hans høihed under byrden af vore synder. – Man blir saare liden i sine egne øine, jo mere man lærer Guds udvalgte mestere at kjende. [...]

Kristiania tirsdag 5 nov. 07.

Kjære mama og Sigrid,

[... F.V. syk og sengeliggende, behandles av Dr. Nils Roede, som er meget musikkinteressert.]

Kristiania tirsdag 9 nov. 07 [lørdag]

Kjære mama og Sigrid!

[... F.V. ligger fortsatt syk i sengen.

Dr. Nils Roedes diagnose: Influenza med rheumatisme.

Også noe uregelmessig med hjertet.]

Kristiania mandag [tirsdag] 19 sept. [november 1907].

Kjære mama!

[... F.V. syk i sengen i tre uker.

Catharinus Elling på sykebesøk:] Han fortalte at [Olaf] Hareide er reist til Berlin, men jeg skulde faa spille med en frk. [Klara] Kloumann, som han kjender som er en flink pianist og han skulde sørge for, at jeg skulde faa det paa samme betingelser som hos Hareide. Derved lettete han en stor sten fra mit hjerte. – [...]

[Kort stemplet Kristiania 18 dec. 07]

Kjære mama!

[... Blir i byen i julen, reiser kanskje senere til frk. Birgit de Seue.]

Facsimile av åpningen av Valens Legende, 1908, manus i NB.
Bruken av 5/4-takt vakte oppsikt både blant musikere og kritikere.

1908

Dette året var Valen fortsatt komposisjonsstudent, men han ville også sikre seg en formell utdannelse ved å ta organisteksamen, organister var det alltid behov for. Samtidig med studiene skrev han musikk som i senere tid er blitt nyoppført og er blitt stående: *Strykekvartett nr. 0*.

Kristiania 4 jan. 1908

Kjære mama og Sigrid!

[... Vil flytte fra studenterhjemmet, Dr. Nils Roede forlangte det.

Catharinus Elling skaffet ham ny klaverlærer.

Reiste ikke til frk. Birgit de Seue i julen. ...]

Kristiania 12 jan. 08

Kjære mama og Sigrid!

[... Flyttet inn i nytt losji.]

Jeg har i det mindste en glædelig nyhed at medele; at jeg er blevet [Hilmar] Grønner kvit og skal spille orgel med [Peter] Lindeman. Jeg var nemlig paa visit hos [Catharinus] Elling for et par dage siden. Vi blev enige om at forsøge at blive Grønner kvit. Lindeman var yderst elskværdig, han gjorde i begyndelsen en del svage indvendinger; men det endte med at han var villig til at spille med mig. Nu gjælder det bare at faa en spillelærer. Elling havde en frk. [Klara] Kloumann paa haanden; men han vilde jeg skulde faa en lærer. Han vilde anbefale en pianist [Sigvart] Høgh-Nielsen. Han syntes det var bedst at have med en herre at gjøre. Hvis han tog 3-4 kr timen burde jeg slaa til synes Elling, for man kunde næsten ikke faa det billigere, og det var bedre at betale en første-rangs lærer lidt mere og lære

noget, end at gaa i længre tid hos en tredje-rangs lærer og lidet eller intet lære. Nu gjælder det jo for mig at bruge tiden. Men jeg er fortvivlet over alle de penge, som gaar. Ak, bed for mig, at det maa gaa godt for os alle. Jeg har jo ingen grund til at klage eller være modløs, men jeg har saa let for det. Idag eller imorgen skal jeg gaa til Høgh-Nielsen og tale med ham.

Jeg maatte selv afsted for at tage ud værelse; det var en møisommelig vandring. Jeg har saa vanskelig for det rent ydre ved den ting at leve; derfor har jeg flere lidelser og mere at kjæmpe imod end andre mennesker. Jeg synes dog, at jeg er bedre. Jag var saaledes ganske rolig, da jeg skulde til Lindeman. Mit hjerte er nu roligere, det kommer kanske deraf. –

Jeg har endnu ikke faat den dames adresse, med hvem jeg skal lære at gymnasticere. Doktoren [Nils Roede] lovede at sende mig et kort, men jeg har intet hørt fra ham paa næsten en uge. Men jeg maa vel snart gaa til ham.

Jeg vil forsøge at blive lidt sterkere end jeg har været. Jeg gaar hver dag lange ture og befinder mig udmerket derved. I det hele tror jeg, at jeg nu er bedre end jeg har været paa aldrig saa længe. Jeg bare længes efter at faa udrettet noget saa jeg kan se mennesker frit i øinene uden at skamme mig ved det jeg er. [...]

Kristiania 18 jan. 08

Kjære mama og Sigrid!

[...] Jeg føler mig saa glad og tillidsfuld som ikke paa længe. – Jeg havde skrevet rent den sonate, jeg har fortalt om. Nu vilde jeg vel neppe have turdet vise [Catharinus] Elling den af egen fri drift. Men saa havde en af damene paa studenterhjemmet faat nys om sonaten og fortalt det til Elling den gang han var oppe og besøgte mig. Da jeg hilste paa ham sidst, spurgte han mig efter den og da fik jeg mod til at vise den frem.

Saa maa jeg forbigaa min forfærdelige spænding. Han læste den i begyndelsen uden at sige et ord, derpaa gjorde han opmærksom paa enkelte

ting som han vilde have anderledes. Saa kom dommen. Han likte den meget godt der var udmerkede ting i den. ("Aa dette var jo artigt," sagde han til slut, – da han havde læst alt.) Især var begyndelsen, et stykke i midten og slutningen god. Den var poetisk og havde sin styrke i følelsen og fantasien. Men feilen var, at der var for lidet lys og for meget mørke. Der var bare et lidet lyspunkt og saa vendte jeg tilbage til "jammeren" igjen. Og saa var det andet motiv (det lyse) for lidet udarbeidet; motivet kunde være godt nok, men han fandt det lidt Griegsk og likte ikke rytmen. Det var den eneste komponist han omtalte, at jeg lignede. Jo det er sandt, en akkord fandt han "Beethovensk". "Det er vel ikke bare jammer, De vil Deres medmennesker" sagde han. Der var en stor udvikling mellem dette stykke og dem fru [Jeanette] Mohr sendte; dette havde en ganske anden modenhed i følelsen. Der var meget han følte sig overordentlig tiltalt af, og det var morsomt at faa se det sagde han. Jeg spurgte om det ikke var sygeligt og feminint, for det fik jeg saa ofte høre (af M. [Magnhild] nemlig). Aa, for pokker (han bruger lidt kraftige udtryk undertiden) det skulde jeg sandelig ikke bryde mig om, for folk blev øieblikkelig kjed af at høre og saa feiede de det af med denslags talemaader. Jeg skulde bare høre paa hvad de, som forstod sig paa det, sagde. Der var mere mandighed i følelsen end han endog havde ventet, sagde han.

Det sidste blev jeg næsten mest glad over, for jeg faar stadig høre om min umandighed. Folk dømmer jo bare efter det ydre.

Det var jo forresten saa meget sagt, at jeg selv i mine dristigste forhaabninger ikke havde ventet saa meget. Han sagde at det gav gode løfter for fremtiden. Tænk dybde i følelsen og rigdom i fantasien! – Skriv snart og sig om ikke I ogsaa er glade. M. tog det saa kjøligt. Men mit hjerte er fuldt af taknemmelighed. Nu har jeg jo vished for, at jeg ikke arbejder rent i det blaa. Gud vil nok hjælpe os. Misforstaa mig ikke. Jeg nærer ingen ærgjerrige drømme, men jeg haaber at det skal gaa godt for os. – [...]

Kristiania 25 jan. 08

Kjære mama og Sigrid!

[... Om Ellings ros og Aksel Sendstads reaktion.]

Han [Catharinus Elling] havde laant mig nogle af sine nylig udkomne sager. Jeg sagde, at det det havde været spennende at læse en Allegro for violin og piano. Forresten synes jeg ikke at det sømmede sig for mig at rose min lærers arbeider. Men han likte det vist godt for han fik saadan et fornøiet udtryk i ansigtet. Han var i glimrende humør, pratete og fortalte mig hvordan han havde faat idéen til kompositionerne.

[... Hugo Lous Mohr i byen.

Otto Lous Mohr travelt opptatt. Einar Lea borte.

Johan Hveem på besøk, hadde vært på misjonsmøte i Liverpool.

F.V. bor nå i Bergsliensgate. ...]

Kristiania 2 feb. 08

Kjære mama og Sigrid!

[... Tar sykegymnastikk hos frk. Elisa Platou, lærerinne på Nissen skole...]

Jeg har nu havet to timer med [Peter] Lindeman. Jeg er meget fornøiet med byttingen, jeg synes jeg lærer mere af Lindeman, desuden er han meget mere samvittighedsfuld og nøiagtigere. Nu falder det meget lettere at arbeide end i høst.

[Lindeman har skaffet ham en (gratis-)elev i harmonilære...]

Det er altid saa hyggelig hos [Catharinus] Elling. Hver gang faar jeg laane noder med mig hjem. Nu har jeg faat en hel del af Brahms. Han er saa god at studere for formens skyld. Næste gang skal jeg skrive min første fuge. Det skal blive morsomt. Nu har jeg skrevet en hel del fugethemaer; de var smukke, sagde Elling, men ikke rigtig fugemæssige. Der ligger mere kunst i denslags end almindelige folk aner. Der skal et uendeligt arbeide til for at faa alt til at passe; men saa er det ogsaa forførdelig morsomt. [...]

Kristiania 10 feb 08.

Kjære mama og Sigrid.

[... Om gudstjeneste og prekener.

Om Lulli Lous, oversøster på Ullevold(!), Fr. B. Grøndahls venninne.]

Tænk lørdag var jeg endelig paa koncert; jeg hørte Karl Nissen spille en koncert med orkester af Brahms.¹ Jeg var aldeles begeistret for den. Nu holder jeg paa at studere Brahms' anden klaverkoncert, som jeg har faat laane af [Catharinus] Elling. Sidste gang skrev jeg min første fugue for Elling. Han syntes den var pen; det var saa morsomt. Jeg tog det som et godt varsel, siden det var første gang. [...]

[Poststemplet Kristiania 10.2.1908]

[Til] Hr. Stud.med. Otto Mohr

adr. Fru Næss' pensionat

Hægdehaugsveien

Der blev mig forundt en Gave, og i den Grad at jeg kan kalde den en Genialitet – denne Gave er at kunne konversere, at kunne tale med ethvert Menneske.

Denne lykkelige Gave blev mig forundt for dermed at skjule, at jeg ubetinget er det taueste Menneske i Samtiden.

Taushed skjult i Taushed er mistænkeligt, vækker en Mistanke, næsten er det som forraadte man Noget, idetmindste forraader man, at man er taus. Men Taushed skjult i det afgjorteste Konversationstalent, det er – sandt for Herren! – det er Taushed.²

S.K.

---

¹ Nr. 1 i d-moll med Musikforeningen.

² Sitat fra Søren Kierkegaards dagbøger: "Om mig selv" fra 1854. Se SKS Journalen NB:31:53

Kristiania 16 feb. 08

Kjære mama!

[... Sigrid, søsteren. til Kristiania.

Dr. Nils Roede sier han kan øve tre timer:] Nu øver jeg 1 1/2. Saa faar jeg øve mig 2 timer orgel og 1 time piano. Til paaske kommer [Olaf] Hareide hjem, og naar jeg ikke fik øve mere saa syntes [Catharinus] Elling ikke jeg skulde gaa til en kostbar lærer. Jeg fik heller øve mig paa egen haand indtil Hareide kom. Det kunde jeg meget godt gjøre sagde han, for jeg havde nu lært saa megen teknik. Og det er i grunden sandt. Theoretisk er jeg kommet nok saa godt ind i det. [...]

Kristiania søndag [23., poststemplet 24.2.08]

Kjære mama!

[... Begeistret for Dr. Nils Roedes behandling, og for mannen.

Og for frk. Lulli Lous.]

Igaar var [Catharinus] Elling saa fornøiet. "Jeg kan skjønne, at dette fugethema har interesseret Dem," sagde han. "Det er forresten af mig." Og det satte ham straks i god humør, at jeg likte hans tema.

[Elling anbefalte fransk bok på biblioteket.]

Imorgen skal der være Holmenkoll dag; det ser slemt ud, for idag styrtregner det. Jeg har ingen synderlig lyst til at gaa og se paa de halsbrækkende hop og desuden drager der en saadan menneskemængde afsted, at der næsten ikke gaar an at komme frem. [...]

Bergsliensgt 11 iii Kristiania 24de febr 08

Kjære fru [Jeanette] Mohr!

[...] Jeg glæder mig til at høre Deres mening om sonaten. Naar jeg nu fortæller, hvad [Catharinus] Elling sagde, maa De ikke føle Dem forpligtet til at underskrive hans dom, eller være mindre streng, end De havde tænkt. For jeg fik mere ros for den, end jeg havde kunnet tænke eller ane. Hovedmangelen sagde han, var, at der var for lidet lys og for meget skygge; at jeg altfor snart i andet motiv vendte tilbage til "jammeren". I det hele var andet motiv for lidet udarbejdet. Men begyndelsen, midtpartiet og slutten likte han godt. Det bedste var midtpartiet gennemførelsesdelen, den fandt han "poetisk". Det glædede mig noksaa meget, for dette parti regnes for tyngdepunktet og det vanskeligste i en sonate. Desuden roste han følelsen og fantasien; særlig i følelsen tiltalte den ham. Og der var en stor udvikling mellem denne sonate og de stykker, han før havde seet. Men den virkede kanske mere som en improvisation end som en gjenbearbejdet sonate; kunsten var at forbinde det bevidste og det ubevidste. Dette maatte alle komponister lære. endelig sagde han, at den var kraftig og mandig, endog mandigere end han havde ventet, og tilslut udtalte han, at den lovede godt for fremtiden.

Det glædede mig i høi grad at faa denne opmuntring, kanske endnu mere paa et saadant tidspunkt end ellers. Det er jo skam at sige det, men jeg var blevet temmelig modløs efter denne historie. Nu føler jeg det næsten som om jeg har faaet musikken skjænket tilbage. Det stillede sig næsten som en afgjørelse; hvis det hadde gaat meget imod, vilde jeg næsten tvile paa at have valgt den rette bane. Og dog havde jeg jo ingen grund til at beklage mig. Endnu mere skamfuld blev jeg da jeg fik høre om Johanne Margrethe Sømme.¹ [...]

---

¹ Pianisten Johanne Margrethe Sømme hadde fått en alvorlig håndskade.

*Kristiania 1 mars 08***Kjære mama!**

[... Takker for sending med kaker.] Det gjorde mig saa glad, jeg vidste at du kjærlig havde tænkt paa mig for hver enkelt kake du bagte. Det er saa godt at vide at man har mennesker som holder af én uden forbehold tiltrods for alle ens mangler. Man kan alligevel ikke blive ene i verden, naar man er saa stillet, og jeg sænker mig daglig i, og jeg styrkes ved den tanke, at du holder af mig. –

For et par dage siden kan du tro der hændte mig noget fatalt. Da jeg kom paa konservatoriet for at spille orgel, fik jeg vide at [Peter] Lindeman var syg og [Hilmar] Grønner skulde vikariere for ham. Du skjønner nok at jeg blev lidt hed om ørerne. Først trodde jeg at Lindeman var syg den dag og skulde blive frisk temmelig snart, men det viste sig, at han hadde faat mavesaar og maa holde sengen i 6 uger. Da syntes jeg det var lige sa godt at hoppe i det som at krybe i det og ventede til Grønner kom. Heldigvis lod han som ingen ting; men det var en tortur alligevel. Han var noksaa elskværdig, stakkars mand; jeg er glad over at begyndelsen er gjort.

[Catharinus] Elling lo noksaa godt, da jeg fortalte ham historien. Saadant hændte der nok af i livet, sagde han, og det skulde jeg aldrig bryde mig om. Det var rigtig kjedeligt, at Lindeman skulde blive syg nu, men der er intet at gjøre ved det. – Jeg har vist ikke fortalt, at Elling skal reise til udlandet fra begyndelsen af april. Han har talt med [Eyvind] Alnæs om at overtage vikariatet. Faar vi Alnæs – og han havde lovet det – saa skal det blive morsomt. Det er vist en flink mand og jeg kan like hans musik og hans person.

Elling syntes nok det var meget at [Nils] Roede gav mig koncertbillet for denne sæson. Igaar var vi paa koncert og hilste paa Elling og hans frue, som saa blid og fornøiet ud. Det var saadan en morsom koncert, vi fik høre en storartet symfoni af Beethoven.¹ Jeg har faat partituret, som jeg havde

---

¹ Nr. 7.

læst i forveien saa jeg lærte meget af koncerten. Ak, det er nok en vanskelig kunst at lære at instrumentere. Men jeg hører efter som en smed, jeg søger at indprente mig alle instrumenters klang, drikker deraf som en tørstig. Jeg synes jeg har lært en hel del og jeg kommer stadig mer ind i det, men der er desværre nok igjen, færdig blir man aldrig.

[Med Einar Lea i Nationalgalleriet.

Om Sigrid og frøene. ...]

Kristiania 8 mars 1908

Kjære mama!

[... Er begeistret for dr. Nils Roede og all hans hjelp, men kvier seg stadig for på nytt å be om å få betale for behandlingen.

Vertinnen, fru (Abel Schwartz) Ottesen, venninne av frk. Birgit de Seue.]

Du kan tro det gik bra med [Hilmar] Grønner, han lader som ingenting. Tvertimod er han endnu elskværdigere end før, spørger hvordan jeg har det, raader mig til forsigtighed o.s.v. Desuden er han blit meget nøiagtigere.

[...]

Kristiania 15 mars [1908]

Kjære mama!

[... Om Otto Lous Mohr.

Gave til Einar Lea.

Frøkjøp til hagen ...]

Kristiania 22 mars 08

Kjære mama!

[... Mer om frø og blomster.]

Igaar var jeg hos [Catharinus] Elling. Han var saa blid og fornøiet, sagde, at nu var jeg kommet ind i fugetekniken. Nu er der bare en gang til, saa skal han reise. Det kan kanskje være godt at bytte lærer, saa blir man ikke saa ensidig. [Eyvind] Alnæs skal være en af vaare dygtigste unge musikere. Jeg synes saa godt om hans kompositioner, og hans ydre tiltaler mig ogsaa meget. Elling forærede mig en liden brochure som han har skrevet "Om folkeviser paa vandring". Der viser han meget interessant, hvordan den samme melodi findes i forskjellig form ikke bare paa forskjellige steder af landet men endog i Danmark og andre lande. Saa er der en bekjendt melodi paa en af Peter Dass sange Jephtas datter. Den har Elling fundet ud at være en gammel skotsk folkevise, som sandsynligvis er gaat i arv i Dass-slegten, der jo kom fra Skottland. [...]

Kristiania 29 mars 08

Kjære mama!

[... Magnhild fått en gutt. (Arne)

Om Hugo Lous Mohr og Nils Roede.

Om den nye Frogner kirke.]

I gaar var det sidste gang jeg læste med [Catharinus] Elling dette semester. Jeg tog med mig en ny komposition, som jeg holdt paa at komponere mens jeg laa syg.¹ Den er skrevet i en temmelig usedvanlig rytme, saa det var med frygt og bæven jeg viste den til Elling. Merkelig nok fandt han meget behag i den. Han sagde, at den var interessant og at det var morsomt at se den. Du kan nok tænke dig, hvor glad jeg er, for den har ligget mig saa paa hjerte. Jeg tror at jeg med den er kommet et lidet trin

---

¹ *Legende* for klaver, opus 1.

nærmere det som foresvæver mig. Du véd, det er vanskeligt at finde sin personlighed og udtryksmaade. Morsomt var det, at Elling roste legenden. [...]

Kristiania 5 april 1908

Kjære mama!

[... Om vertsfamilien.]

Nu er [Catharinus] Elling reist, og jeg var for første gang hos [Eyvind] Alnæs igaar. I anledning af legenden¹ sagde Elling, at det var jo saa tydeligt, at musikken maatte være min levevei. Det var morsomt, at det skulde blive noget af det sidste jeg fik høre af ham, før han reiste. – Med Alnæs er jeg meget fornøiet; det er et elskværdig menneske, og han gjør et overordentlig tiltalende indtryk. Han var grundig og nøiagtig, saa jeg haaber at faa megen nytte af ham.

[Om Henrik Lunds Michelsen-portrett, skandalen. ...]

Kristiania 12 april 1908

Kjære mama!

[... Vil reise hjem straks han er ferdig med semesteret.]

Jeg har faat logi for næste semester. Det er det samme sted, som Einar Lea og Hugo Mohr bor paa, hos en svensk fru By. Jeg faar et stort værelse for 15 kr maaneden med lys og brænde. Det er forfærdelig billig til at være herinde i Kristiania. [...]

Kristiania 24 april 08

Kjære mama!

[... Var i påsken hos frk. Birgit de Seue.

---

¹ Valens opus 1.

Undres på om det går an å leie piano i Haugesund og frakte det med spesiell kjerre til Valevåg.]

[Trolig våren 1908]

Ærede hr. Wilhelm Hansen.¹

Idet jeg vedlagt vover at sende det ærede forlag manuskriptet til en klaverkomposition betitlet "Legende" (C Dur) med en forespørgsel om den måtte findes skikket til trykning, skal jeg i den anledning faa lov til at fremkomme med følgende opplysninger:

Jeg er født i 1887 og tog studenteksamen 1906. Oprindelig hadde det været min plan at studere filologi, men da mine interesser allerede fra barndommen av mere og mere hadde koncentreret sig om musiken, besluttet jeg for et aars tid siden – efter at have indhentet raad fra fru Agathe Backer Grøndahl og hr. Catharinus Elling, som var saa elskverdige at gjennomse nogle manuskripter – at avslutte det filologiske studium som jeg hadde begyndt, for helt at kaste mig over musiken.

Jeg har siden lest teori under hr. Catharinus Elling og ved hans bortreise under E.A.s [Eyvind Alnæs] veiledning.

Naar jeg vover at sende det ærede forlag vedlagte manuskript til gjennemsyn, er det kun fordi disse mine lærere har opmuntret mig til at gjøre dette, for om muligt at debutere med dette arbeide.

[Vedlagt:] Ovenstående er avskrift av en kladd jeg fant som vi dengang komponerte sammen. Men jeg tviler på om skrivelsen ble sendt. Legende ble jo antatt av Oluf Bye.² – Senere hadde jeg mer enn en omgang med [Olaf] Sørby når han hadde antatt manuskripter og bare lot dem bli liggende i pengeskapet. O.L.M. [Otto Lous Mohr]

---

¹ I NB Håndskriftsamlingen, brevs. 413, ligger en kladd – samt denne renskrift av samme i Otto Lous Mohrs håndskrift. Det ligger også ved et brev fra Tove Mohr til Øyvind [Anker] av 22.1.70.

² *Legende*, opus 1, ble utgitt av Oluf By høsten 1908, se brev av 080913 og 081029, .

Kristiania 30 apr. 1908

Kjære mama!

[... Om brev fra fru Jeanette Mohr ang. sonaten.]

Stakkars Johanne Margrete Sømme. Hun har knust tre fingre. Det maa være et forfærdeligt slag for hende.

[Om kong Edwards besøk i Kristiania.

Mer om å leie piano i Haugesund.]

Kristiania 4 mai 1908

Kjære mama!

[... Om hjemreisen.]

Lørdag var jeg hos [dr. Nils] Roede og betalte ham; han tog 25 kr for hele behandlingen; det er jo forfærdelig rimeligt af ham. Det er en elskværdig mand.

[Samuel Gievær endelig reist til Amerika, gullgraverfirma i Alaska.]

Kristiania 10 mai 1908

Kjære mama!

[... Om hjemreisen, det nye værelset, om muligheten for å få et piano på Valevåg. Reiser hjem 21.]

I sommer maa jeg komponere systematisk og læse en mængde teori, saa jeg faar nok at gjøre. Det jeg først og fremst trenger til nu er ro – det trænges til et saadant arbeide, som sjælelig kræver saa megen andspændelse.

Nu holder jeg paa at omarbeide min sonate for [Eyvind] Alnæs, som har givet mig en mængde raad og vink og aabnet mig øinene for meget ved kompositionen, som jeg ikke var opmerksom paa. [...]

Kristiania 17 mai 1908

Kjære mama!

[... Lykkelig over at gamle Andreas Riis i Stavanger har gitt ham sitt eget piano til å ha på Valevåg.

Får kanskje ikke værelset likevel.

Om 17. mai festlighetene og russetoget.

Om spes. gullsmedutstilling.]

[Kort stemplet Bergen 26.8.08]

Kjære mama!

[... På besøk hos Hugo Lous Mohr .]

Kristiania 31 aug. 1908

Kjære mama!

[...] Nu er jeg altsaa kommet i ordnede forholde. Jeg fik et godt logi. Det koster 13 kr uden lys og brænde, men med kaffe om morgenen. [...]

Forresten havde jeg det udmerket paa reisen. Der var, som jeg fortalte, meget hyggelig hos Mohrs [i Bergen]. Hugo [Mohr] og jeg fartede rundt og saa paa byen. Jeg synes Bergen er en meget koselig by; jeg vilde finde mig meget bedre til rette der end i Kristiania. Jeg kom dessværre ikke ind paa museet, som var stengt den dag, men jeg saa paa den botaniske have rundt muséet og paa drivhuserne. Senere var jeg paa billedgalleriet og blev forbauset over hvor righoldig samlingen var. Især var der meget gammel kunst; jeg tror denne afdeling var rigere end i Kristiania. Fridtjof og Hugo [brødre, Mohr] fulgte mig paa tyskebryggen; vi gik ind i de gamle pakhuse. Det var skummelt og romantisk; vi saa aastal paa muren, et sted stod det 1536, og desuden gamle rare bomerker.

Jeg maatte naturligvis spille for fru [Jeanette] Mohr. Hun likte bryllupet [komposisjon?] udmerket, særlig det stykke som ble kaldt "Hjalmar". Det maatte jeg endog spille flere gange ligesaa "Karen". Legenden [opus 1] likte hun ogsaa; hun kunde ikke skjønne andet, end at den maatte være god. Hun havde ønsket saa ofte, at fru [Erika] Nissen levede; hun vilde sikkert have taget sig af den. Jeg burde endelig se til at faa den spillet offentlig, sagde hun, det var ikke nok med at den skulde komme ud. Dertil svarede jeg, at det vilde være vanskelig at finde nogen, som var villig. "Aa, det skal nok gaa" sagde hun. Hanna Marie Hansen kommer til Bergen i september. Da skulde de vise henne baade Legenden og sonaten. Kanske vil hun tage sig lidt af dem.

[Om familien Mohrs gutter.]

Desværre fik jeg intet reisefølge over Bergensbanen, og jeg havde næsten kommet forsent. Jeg stolede saa ubetinget paa pigen; der blev sagt, at hun var saa paalidelig. Men hun forsov sig, og jeg blev ikke vækket før 20 paa seks. Saa maatte jeg styrte afsted over hals og hoved uden mad og glemte i befuppelsen at tage med nogle brever til frk [Marie?] Mohr. Otto [Mohr] gik rundt i bare skjorten og skjendte paa Hugo, som ikke kunde komme afsted. Han skulde børste sig o.s.v. Saa ble Otto rasende "Vil du lade være at speile dig, din nar." – Jeg maatte ofte senere paa dagen le af dette "din nar". Jeg var aldeles halvdød, da jeg kom frem til stationen næsten i sidste øieblik, men saa kviknede jeg til, da jeg fik spise frokost på Fleischers Hotel [Voss]. Den var dyr, og jeg levede paa den hele dagen. Reisen skrev jeg om paa kortet. Den var ubeskrivelig deilig i sin stadige skiften af skjønhedsindtryk – lige indtil Krøderen. Da begyndte det østlandske landskabs ensformighed og karakterfattigdom at indfinde sig. Overfarten¹ var temmelig lang, og vi blev overrasket af et voldsomt regnskyld. Der var seildug paa begge sider af baaden til at tage ned. Men ingen af matroserne indfandt sig, og andre kunde ikke greie med det. Først

---

¹ Det første året Bergensbanen gikk, var det dampbåtskyss fra Gulsvik til Krøderen (2.5 timer) før banen til Hønefoss var ferdig.

længe efter blev det taget ned til almindelig munterhed – men da var vi næsten fremme.

[Om studenterhjemmet.

Søsteren Magnhild og barna bortreist.]

Hos tante var jeg i gaar. Der var meget hyggelig. De masede ikke paa mig; det var som i gamle dage, de var muntre og opkvikkende. Tante hadde været daarlig, men var nu kommet sig.

Jeg var hos [Peter] Lindeman lørdag og spurgte, om der kunde være tale om friplads; men han sagde, at der var saa faa pladse og saa mange om hver, at de var optaget. [...]

*[Kort p. Kristiania 1.9.08]
[Motiv: E. Munch: Vaar.]*

Kjære Sigrid!

Her sender jeg det billede af Edvard Munch, som jeg saa ofte har talt om.

Jeg er kommet iorden; venter kun paa kufferten. Imorgen begynder det paa konservatoriet. [...]

Parkveien 2 iv Kristiania 6 sept. 1908

Kjære mama og Sigrid!

[... Bor hos fru Stefine Rambøll.]

[Om Catharinus Elling og hans tur til København.] Han er saa hyggelig at jeg begynder mere og mere at miste min generthed. Vi talte sammen om gamle italienske komponister, som vi begge sværmer for og jeg fik laane hjem en del herlige sange fra det 16de, 17de og 18de aarh. Jeg skal engang kjøbe dem selv. Mange er saa lette at Sigrid kunde synge dem, og de har slige vidunderlige melodier.

[Om Lyder Brun og den moderne teologi ...]

Om besøk på Nationalgalleriet og norsk malerkunst.] Nationalgalleriet er – tror jeg – det eneste jeg har savnet, da jeg var borte fra Kristiania. Om søndagen er der altid en stor andægtig skare der. Det er merkelig, hvor kunsten virker forædlende paa mængden. Uvilkaarlig tier man stille; hørøstet samtale skurrer. Kunde kunsten føre menneskene lidt mere opad, saa var dens maal naat. Den skal lære os at føre livet lidt mere sub specie æternitatis [i evighetens perspektiv].

En lignende erfaring – om end i det smaa har jeg gjort idag. Det være langt fra, at jeg skulde gjøre mig til deraf. Det var idag paa studenters hjemmet. Der var en hel del forsamlet paa læsesalen for at drikke kaffe. Fruen [Bertha Lexow-Breck] bad mig spille. Det er saa fortvilet naar man beder mig; at sige nei opfattes som at gjøre sig kostbar – og saa har jeg ingen stykker indøvede. Det var ingen anden udvei end at slaa til og spille “Legenden” [opus 1], hvilket jeg igunden gjør med frygt og bæven. Saa hændte det underlige. Til en begyndelse var der netop ikke altfor stille, hvilket der aldrig er naar man spiller. Men lidt efter lidt taug alle; der hørtes knapt raslen med aviserne og stillheden varede, lige til det lange stykke var tilende. Jeg havde følelsen af, at jeg havde faat dem med. Da jeg var færdig, sagde ingen noget; det var saa underlig. Jeg vidste ikke, hvor jeg skulde gjøre af mig. [...]

Kristiania 9 sept. 1908

Kjære mama!

[... Sigrid reist.

Om haven, om Magnhild og familien.]

Nu øver jeg rigtig orgel saa det staar efter. Jeg spiller ude i byen to gange om ugen. Det glæder mig at jeg begynder at merke fremgang. Jeg indøver Bach's berømte store “Toccat og fuge” i D-moll. Gid jeg bare kunde blive heldig og faa examen til jul. – Bed for mig.

Jeg har ikke hørt noget mere om “Legendens” skjæbne. Men saa har jeg endnu ikke været hos By¹ og spurgt. Tænk dig til; det er bare mangel paa mod! Det store slag, jeg slog for den, før ferien, har ligesom betaget mig energien; men snarlig far jeg vel gjøre alvor af at gaa derned. “Saa er den hele strid med et forsvundet” [sitat fra Kierkegaards gravsten]. Lad os haabe, at det engang maa blive. [...]

Kristiania 13 sept. 1908

Kjære mama!

Idag kan jeg heldigvis fortælle dig den glædelige nyhed, at “Legenden” er kommet i trykken. Nu skal du høre alt i sammenhæng. Du véd, jeg skrev, at jeg gruede saa for at gaa til By². En dag vendte jeg om paa halvveien uagtet jeg havde bestemt mig til at faa det paa det rene. Men saa syntes jeg, at det ikke kunde lade sig gjøre at holde det gaaende paa den maade, og igaar (lørdag) tog jeg mod til mig og gik ind. Jeg havde først været i to timer hos [Catharinus] Elling; men da jeg skulde til By var jeg saa agiteret at jeg først gik paa en maleriudstilling for at komme lidt til ro, men derefter fik jeg da endelig udført mit forehavende. Jeg havde neppe sagt goddag, før [Einar?] By sagde, at der laa noget korrektur og ventede paa mig, som jeg “Maatte være saa venlig at faa udført saa snart som muligt.” Tænke dig til, det havde ligget færdig hele denne maaned, og jeg havde været saa dum ikke at opgive min adresse her i byen – bare af dum frygt for at det skulde se utaalmodigt ud.

---

¹ Oluf By Musikkhandel og Musikforlag, gikk i 1925 inn i Norsk Musikforlag.

² Oluf By Musikkhandel og Musikforlag.

Forsiden av Legende, opus 1, utgitt av Oluf By's Musikforlag. Valen var ikke komfortabel med den røde fargen på trykket, og senere utgaver ble utgitt med grønn farge.

Dette eksemplaret er i Bergen offentlige Bibliotek og har tilhørt komponisten og pianisten Hanna Marie Hansen (jfr brev av 080831 og 081108).

Det var saa underligt at se noget af sig selv trykt for første gang. Titelbladet er forsynet med prangende røde roser, og der staar skrevet med store bogstaver: "Legende af Fartein Valen". Der var ikke saa mange trykfeil, som jeg havde tænkt. Jeg skal gaa til [Catharinus] Elling og bede ham hjælpe mig med at rette. Jeg véd ikke, hvordan man læser korrektur paa noter.

[Elling 50 år, har sendt roser.]

Otto [Lous Mohr] lo lidt af omslagstegningen paa Legenden. Han syntes ikke, at det passede rigtig til indholdet at der skulde være en saadan knaldende rød farve udenpaa. Jeg vil spørge Elling om det gaar an at bede om at faa en anden. Paa den anden side er jeg bange for at støde By, for han har vel haft en del bekostning med at reproducere en saadan omslagstegning. Jeg bør snarere være smigret over at faa noget saadant paa min første komposition. [...]

Kristiania torsdag [17., poststemplet 18.9.08]

Kjære mama!

[... Fru Jeanette Mohr har bedt Valen assistere søsteren Astrid Lous Gehrcke ved kirkekonsert i Hougsund (Haug kirke), ved Lous' gård Lilleby (ved Skjeberg).]

For fru [Jeanette] Mohrs skyld sagde jeg ja; jeg syntes det var saa leit at skulde skuffe hende. Maatte det nu bare gaa godt. Bed for mig. [...]

Nu har jeg endelig læst korrekturen til "Legenden". Nu er den forhaabentlig kommet frem til Tyskland. [...]

Kristiania søndag [lørdag] 19 sept. 1908

Kjære mama!

[... Om Sigrid, Otto Lous Mohr og Einar Lea,
og den forestående konserten.]

Kristiania 23 sept 1908

Kjære mama!

[... Før reisen til konserten i Hougsund med Astrid Lous Gehrcke:] Fru [Marie Johanne] Lous vilde at jeg skulde spille et orgelnummer ogsaa; men det turde jeg ikke paatage mig, jeg syntes det kan være nok, naar jeg accompagnerer. Det er ikke frit for at jeg gruer lidt; men jeg stoler paa at Gud vil hjelpe mig. Tænk, dette er min første koncert. Bed for mig, at det maa gaa godt, saa vil jeg være tryg. Jeg synes det er saa leit at fortælle det til nogen; det kan høres saa vigtig ud. Men Gud véd, at det var kun paa fru [Jeanette] Mohrs indstændigste anmodning og ene og alene for at gjøre hende en tjeneste at jeg paatog mig dette hverv.
[... Om Sigrid, (Samuel) Giæver i Alaska, og den snille vertinnen.]

Kristiania 30 sept 1908

Kjære mama!

Nu er jeg kommet hjem fra min første koncert-tourné. For ikke at holde dig i spænding saa skal jeg med en gang fortælle, at det gik udmerket. Det havde aldrig gaaet saa godt som paa koncerten.

Men først maa jeg takke dig for kassen. Den kom under min fraværelse; men nu har jeg faat den hentet og jeg har ladet dens indhold smage. Det var forfærdelig snilt af dig at sende mig den. Jeg skal tænke paa dig i høst hver gang jeg spiser af den.

Jeg skulde have skrevet til dig igaar. Men da maatte jeg skrive til fru [Marie Johanne] Lous og takke for mig og det tog saa megen tid at jeg ikke fik sendt dig nogle ord. Du kan tro jeg har havt det deilig. Lilleby er en nydelig gaard. Den ligger i en bakke med prægtig have rundt om og med en lang allé. Jeg reiste ud fredag morgen. Fru [Jeanette] Mohr, gamle fru Lous og lille Bjarne [Mohr] var paa stationen og mødte mig. Jeg var temmelig ængstelig, kan du tro, især for at møde fru Gehrke (Astrid Lous). Men hun kom ud og hilste mig saa hjertelig velkommen, at jeg begyndte at fatte mod. Saa holdt vi straks prøver hjemme og i kirken. Fru Mohr var tilstede og sagde hvorledes jeg burde spille o.s.v. saa hun var til stor hjælp for mig. Lørdag aften kom Hugo [Mohr] ud; han skulde nemlig tage imod billetter paa koncerten.

Saa oprandt da søndagen; koncerten holdtes halv fem. Fru Mohr og fru Gehrcke gjorde nar af mig fordi jeg var saa ængstelig; men den sidste var selv temmelig nervøs. Du kan tro det var rart; da jeg begyndte at spille var jeg saa forunderlig rolig; men mellem hvert nummer skjalv jeg af rædsel. Fru Mohr sad ved siden af mig og bladede for mig. Første gang bladede hun to blade; jeg blev lidt forbløffet men klarede mig udmerket. Senere gik hun ned i kirken og hørte paa og Hugo kom og bladete for mig. Det hele gik uden uheld. Fru Gehrcke sagde, at jeg var saa flink; det var kun rutine, som manglede mig, og jeg vilde nok accompagnere hende en anden gang. Hun vil engang holde koncert i Mandal og Stavanger, og da vil hun have mig med. – Du kan tro, jeg var taknemmelig mod Gud, da det hele var over. Jeg maatte takke ustanselig. Saaledes gik altsaa min første koncert. Tak, fordi du har tænkt paa mig og bedt for mig.

Du kan tro der stod en komisk trykfeil paa programmet. Sætteren havde i sin uvidenhed trykt “Ane Maria” istedenfor “Ave Maria”. Du kan tro vi lo af det. Fru Gehrcke sagde, at jeg maatte gjemme programmet til minde om vor “Ane Maria”-koncert i Houg kirke.

Da vi kom hjem fra kirken drak vi chocolate i anledning af Hugos fødselsdag, som traf sig til at være netop koncert-dagen. Det var

ubeskriverlig hyggelig. Ingen kan sette sig ind i den følelse man har efter en vellykket koncert, naar man ikke selv har oplevet det. –

Hugo og jeg lod os overtale til at blive til mandag eftermiddag. Hver morgen fik vi kaffe paa sengen; du kan tro det smagte. Lille Bjarne kom ind i skjorten og holdt sjau i Hugos seng begge morgener. Han var saa sød at jeg misundte Hugo at han havde en saadan liden bror. Det er det yndigste barn, jeg kan tænke mig. Vi blev saa fine venner; jeg havde med en pakke chokolade til ham.

Véd du hvad fru Mohr sagde til mig: at jeg maatte faa Hugo med mig paa danseskole for vi havde saa godt af det begge to. Det var ikke nok bare at tage et kursus i plastik; vi maatte lære at danse ved siden af, for ellers blev det lidt stivt. Selv om vi aldrig kom til at danse, vilde det hjælpe os til at faa herredømme over kroppen. Bare det ikke er for kostbart. Nu, hvad synes du?

Jeg maa nok slutte, uagtet jeg har en masse at fortælle, men nu maa jeg afsted hvis jeg ikke skal komme forsent til vestlandsbaaden.

Kjærlige hilsener din hengivne Fartein.

Kristiania 4 okt. 1908

Kjære mama!

[... Om Magnhild, Sigrid og (Aksel) Sendstad....

Legenden kommer trolig i november.]

Kristiania 7 okt. 1908

Kjære mama!

[... Om fru Jeanette Mohr.

(Einar) Lea reist for å bli forstmann.]

Kristiania søndag 10 [11.] okt. [1908]

Kjære mama!

[...] Hvad danseskolen angaar, saa kjender du mig nok saa vel, at du véd at jeg ikke er saa forhippen paa det. Jeg omtalte det kun fordi fru [Jeanette] Mohr havde sagt det til mig; det er jo bare et bevis paa fru Mohrs moderlige omsorg for mig. På den anden side skal jeg indrømme, at jeg jo er saa keitet som det vel er mulig at være, og at det vil komme til at genere mig meget senere i livet. Jeg tror, at det for det meste skriver sig fra, at jeg aldrig er ude blandt folk, at jeg er en eneboer, som doktor [Nils] Roede sagde. Jeg føler mig forresten tilfreds i min stilling, som den er; kun vilde jeg ønske, at jeg besad mere selvtillid. For det er deri hovedsagen stikker, mener jeg. Det er bare ved tanken paa min klodsethed, jeg blir endnu mere klodset. Doktor Roede trodde, at det var bare legemlige aarsager, som bevirkede det, og han masede meget paa mig, at jeg skulde være som andre, gaa i selskaber o.s.v.

Selv tror jeg, at aarsagen stikker dybere, at det er sjælelige aarsager som gjør, at jeg for altid vil blive en fremmed og utlending paa jorden, selv om jeg en gang i det det rent ydre skulde kunde hæve mig over min generthed og blive som en af de andre.

Nu har [Hilmar] Grønner lovet, at jeg skal faa spille i kirken paa hans orgel. Jeg er ham saa taknemmelig for det; det vil være en god maade at faa sig opøvet. Nu onsdag skal jeg spille Bach's berømte "Toccat & fuge" [d-moll] paa konservatoriets musikkaften.¹ Jeg haaber inderlig, at det maa gaa godt. Naar dette brev dig forinden, saa bed for mig. Det vil være af stor betydning, om jeg kunde klare den bra, siden jeg skal tænke paa examen til jul.

[Catharinus] Elling var saa fornøyet over at Grønner havde taget sig saadan af mig; han var saa lei over at han ikke havde talt med Grønner om

---

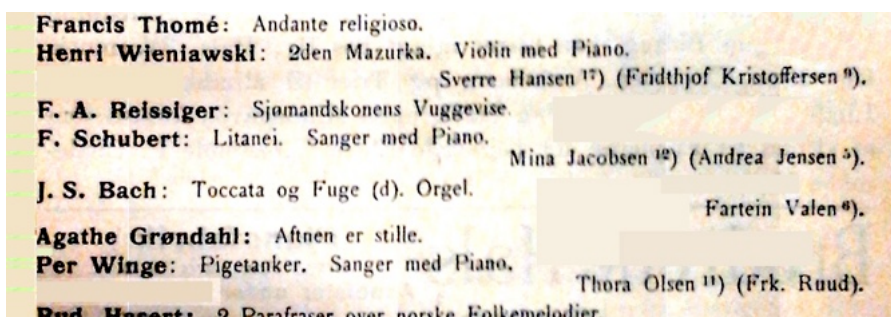
¹ Musikkaften nr. 378, onsdag 21. oktober, i flg. *Musik-Bladet*, 1908 s. 197.

mig da jeg begyndte hos ham. Synes du ikke, at Elling er mageløs mod mig. I morgen skal jeg op til ham og faa en node, som skal opføres paa musikforeningens koncert. Uagtet han selv holder paa at studere den, saa skulde jeg faa den med mig denne uge og have den til koncerten.

Om Magnhild og Sendstad.

Om dansk kunsthåndverksutstilling.

Om høstutstillingen av malerier: ...] intet at fæste sig ved, kun nogle billeder af [Frits] Thaulow vil jeg altid huske. De var aldeles vidunderlige i farven. [...]

Facsimile fra Musik-Bladet, 1908 s. 197, utdrag fra programmet til Musikkpnservatoriets Musikkaften nr. 378, onsdag 21. oktober.

Kristiania torsdag 15 okt. 1908

Kjære mama!

[... Om Sigrid som drar til Stavanger.]

Igaar var jeg paa koncert. Jeg fik en fribillet til den bekjendte frk. [Mary] Barratts koncert. Du véd hende, som Otto [Lous Mohr] havde det eventyr med. Hun er flink kan du tro. Jeg traf Hugo [Lous Mohr], og saa bestemte vi os til at gaa paa Theaterkaféen efterpaa. Jeg har vist fortalt, at fru [Astrid Lous] Gehrcke gav os begge en krone hver for at spise aftens paa Theaterkaféen og det var altsaa til ære for hende, vi gik. Jeg har vist aldrig nydt en kop the i den grad som igaar; det var aar og dag siden jeg har smagt en. [...]

Kristiania søndag 18 okt. 1908

Kjære mama!

[... Skal senere på dagen spille i kirken hos Hilmar Grønner for første gang. Urolig for dette. Senere på dagen fortsetter han:]

Nu har jeg været i kirken. Det gik godt, men jeg var ræd. Det er saa rart at skulle lede en hel menigheds sang, men nu efterat den første begyndelse er gjort, haaber jeg at nervøsiteten skal give sig. Jeg blev bedre efterhvert, som jeg spillede. [...]

Kristiania 29 okt. 1908

Kjære mama!

[...] Jeg kan fortælle dig en stor nyhed. Nu er Legenden kommet ud i handelen; jeg vidste intet om det, før der kom nogen og gratulerede mig paa Studenterhjemmet. Jeg skal sende dig et exemplar imorgen. Det vil sige det faar være til Riis [Andreas senior], men jeg sender det gennem dig, for jeg tænkte det kunde være morsomt for dig at se, hvordan udstyret er. Idag har jeg sendt den til fru [Jeanette] Mohr og doktor [Nils] Roede. Jeg faar ti gratiseksemplarer, men saa maa jeg jo sende til mine lærere og forskjellige andre. –

Jeg havde ventet endnu engang at læse korrektur til den; derfor er der et par trykfeil, som jeg maa bede dem rette hos By,¹ efterhvert som de sælger den. Du kan tro det var underligt at se den der i vinduet. Jeg blev ganske rød og vilde nødig, at nogen skulde have sét mig da. Nu faar vi haabe, at kritikken blir nogenlunde barmhjertig.

Jeg haaber du beder for mig. Dette er jo det første famlende skridt ud i verden og det er underligt at tænke sig, at nu kan jeg vente lidt af hvert fra kritikken uden at turde røre en finger.

[Hilmar Grønner mener han kan ta organisteksamen til jul.]

---

¹ Oluf By Musikkhandel og Musikforlag.

Kristiania 8 nov. 1908

Kjære mama!

Mange tak for dit brev, som jeg fik igaar. Du fortæller, at du har faat legenden [op. 1]; nu haaber jeg, at du ogsaa har faat [Catharinus] Ellings anmeldelse. Jeg var hos ham igaar; han fortalte at han havde læst igjennem legenden og saa havde han skrevet til By,¹ fordi han syntes, at den var for god til at glæmmes.

Nu har anmeldelsen staat averteret to gange. Der stod en trykfeil første gang: "begavet sjæleliv", isteden for "bevæget sjæleliv". Elling sagde til mig "Det kan være godt for Dem at staa paa god fod med By en anden gang, naar De skal udgive noget." Jeg sagde, at siden han havde sat sin anseelse ind paa Legenden, saa kom de andre kritikere ikke til at bruge sig saa sterkt som de havde villet. Han lo og sagde "Det tror jeg nok, De har ret i."

Det er en uvurderlig tjeneste Elling har gjort mig. For hvor megen ubehagelighed har han ikke sparet mig. For det er et stykke, som let kan indbyde til haan og spot paa grund af den lidt usedvanlige rytme.² – Jeg er saa glad fordi Gud har borttaget min skam blandt menneskene.

Igaar fik jeg brev fra fru [Jeanette] Mohr med tak for tilsendelen af Legenden. Hun fortæller, at baade hun og Lulli Lous har spillet den igjennem med stor interesse og begge fandt den prægtig; men hvad der har mest at sige skriver hun, er: at da Hanna Marie Hansen var i Bergen havde hun spillet igjennem manuskriptet med stor interesse og havde bedt sig endelig underrettet om hvordan det gik mig senere. Synes du ikke at det var morsomt, at en saa stor kunstnerinde som Hanna Marie Hansen interesserede sig for mig. Kanske hun senere kan tage sig lidt af mine kompositioner. Det vilde være en lykke for mig, for hun har en glimrende

---

¹ Oluf By Musikkhandel og Musikforlag.

² Deler av verket går i 5/4-takt.

position i Paris og London. Nei, det er ikke værdt at være for vidtstvævende. jeg er jo endnu kun en famlende begynder.

Idag maatte jeg spille den paa studentehjemmet; der var nogen som kom og bad mig om det. De hørte efter med en merkelig stilhed; men det var som dengang jeg spillede for [Jens] Lexow-Bræck's [Breck] gjester; jeg kan aldrig faa dem rigtig med mig. [...]

Kristiania 12 nov. 1908

Kjære mama!

[... Legenden spilt for medstudent hos Catharinus Elling:] Jeg tør ikke engang gjentage alle de lovtaler han holdt. Den gjorde et voldsomt indtryk paa ham. Det var morsomt, synes jeg; de fleste musikere, som har sét den har likt den godt. Men alle klager over, at den er saa frygtelig vanskelig. [...]

Kristiania 15 nov. 1908

Kjære mama!

[... Rettet hele opplaget av Legende (op. 1).]

[Magnhild presser] paa at jeg skal tage organisteksamen til jul og paa den anden side har jeg [Catharinus] Elling som synes at jeg burde vente til sommeren. Jeg spurgte hvad [Hilmar] Grønner mente derom. Han sagde, at jeg spillede tilstrækkelig vanskelige stykker, men der var meget jeg ikke havde spillet, og jo længer man gik desto flinkere blev man. Men jeg kunde endnu tænke over det, sagde han. [...]

Iforgaars hørte jeg en symfoni¹ for orkester af en musiker som har havt statens store stipendium (2000 kr aarlig) i to aar. Den var skrækkelig smagløs synes jeg; det ser ikke ud til at vi har en overflod af flinke

---

¹ Symfoni nr. 2 i D-dur, av Alfred Andersen-Wingar.

musikere. Det er kjedeligt at maatte dømme et musikstykke saa haardt, og jeg forsøgte at faa saa meget ud af det som muligt, men jeg syntes det manglede poesi og følelse, uagtet der var lagt baade meget og dygtigt arbeide i det. Jeg tænkte, mon der ikke skulde være haab ogsaa for mig at faa et stipendium. Jeg skal nu gjenoptage arbeidet med sonaten. O, du maa bede, at det maa lykkes. Det vil have saa meget at sige for os, om det skjer. Kunde jeg bare faa udtrykt hvad jeg føler og gjøre det paa en god maade, for en sonate er et større verke, som vil skaffe mere respekt end Legenden. [...]

Kristiania 22 nov. 1908

Kjære mama!

[... Bestemt seg for ikke å ta organisteksamen til jul. På besøk hos den blinde musiker (Einar) Melling og frue, hos dr. (Nils) Roede og hos Otto (Lous Mohr), som F.V. hadde lovet fru (Jeanette) Mohr å forstyrre flere ganger før hans eksamen for å gi ham adspredelse. ...]

Kristiania 25 nov. 1908

Kjære mama!

[...] Igaar fik jeg takkekort fra Mohrs. De skriver "Komponist" udenpaa brevene til mig; jeg synes det er saa komisk. Jeg blir ganske flau. Idag fikk jeg tilsendt to noder fra den danske violinist [August] Gjørling, som jeg fortalte om isommer. "I beundring" skriver han udenpaa. Jeg kunde ikke lade være at smile; du husker han var saa betaget af Legenden [op. 1], og det var som tak for den, at han sendte mig sine to kompositioner.

Du kan tro Magnhild har spillet mig et net stykke. Hun har med vold og magt sat igjennem at jeg skal spille piano paa et elevmøde paa landbrugsskolen [... vil ikke, Magnhild vil skaffe ham rutine i å opptre.]

Jeg har været saa fri for alt vrøvl i dette semester, saa jeg havde haabet at det kunde have varet tiden ud.

Jeg har i det sidste hver dag efter aftens arbeidet lidt paa [klaver-] sonaten. Jeg har været noksaa fornøiet med mit arbeide; tænk paa mig, saa er du snil. Jeg har aldri kunnet komme bort fra denne sonate, jeg tror der ligger for meget af mig selv i den til at jeg har kunnet opgive den. Jeg holder nu paa at omarbeide første sats. Bare det maatte lykkes; lad os haabe det, i det mindste nogenlunde. Jeg blir nok ikke færdig, før [Catharinus] Elling reiser. Jeg er saa lei, fordi Elling skal reise; jeg véd ikke, hvem jeg skal gaa til efter ham. En saa dygtig lærer faa jeg aldrig her i landet. Den eneste maatte være [Eyvind] Alnæs men Elling overgaar ham og alle som theoretiker. Paa den sidste musikaften i dette semester skal jeg spille en stor sonate af Mendelssohn for orgel.¹ [Hilmar] Grønner er saa elskværdig og interesseret for mig. Jeg tror, jeg har vundet ham fuldstændig. [...]

Kristiania 3 dec. 1908

Kjære mama!

[... Stud.med. Jacobsen (Ferdinand Beenfeldt) fra Haugesund hadde bedt F.V. om å se over en komposisjon han hadde laget. Fått ry gjennom Legendens. ...]

---

¹ Valen fremførte F. Mendelssohns store c-moll orgelsonate på Konservatoriets musikraften 9. desember. 21. oktober hadde han oppført Bachs Toccata og fuge i d-moll på tilsvarende musikraften.

Kristiania 6 des. 1908

Kjære mama!

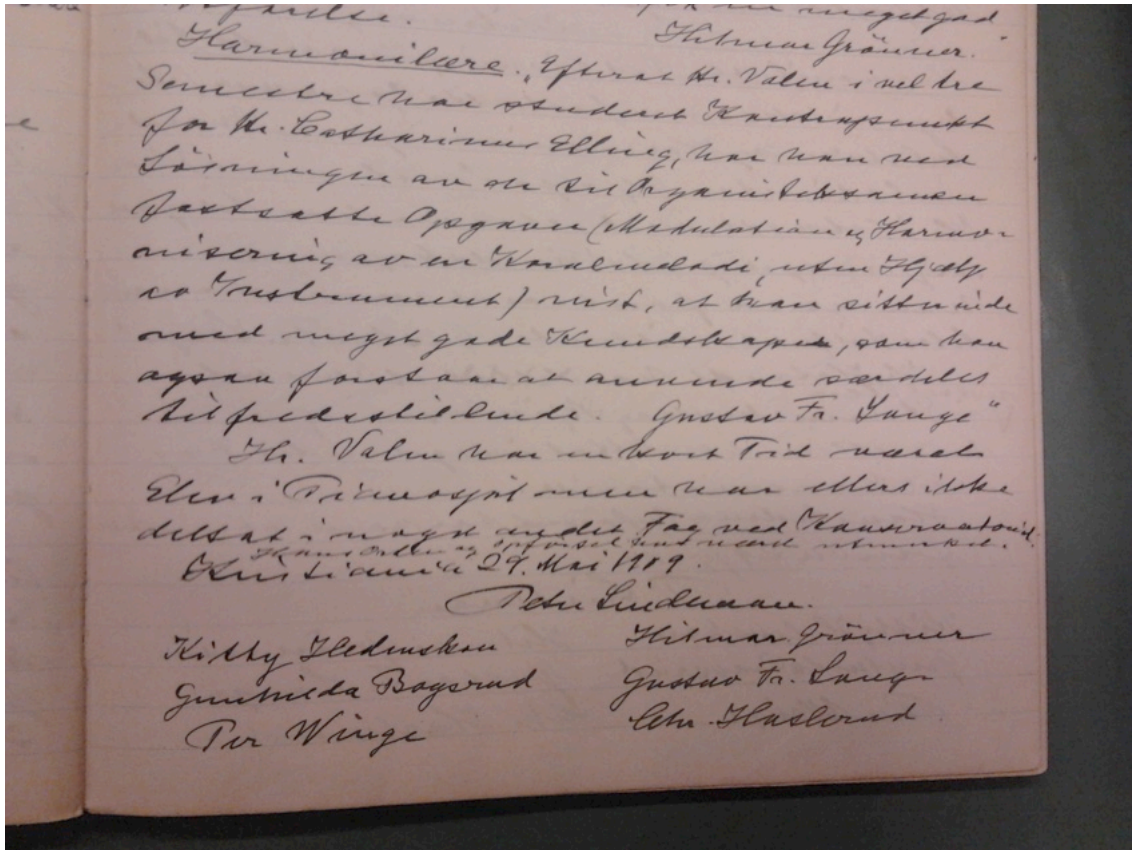
[... Nytt brev fra August Gjørling i København.

Hørt Carl Nielsen dirigere konsert (i Musikforeningen dagen før), bl.a. med verk av 23-årig dansk komponist.

(Den unge komponisten var Emilius Bangert (1883–1962), elev av Carl Nielsen, som fikk oppført to orkesterstykker, trolig satser fra hans tre symfonier.)

Nils Roede påpekte at andre (dvs. dansken) har suksess ved å “følge den slagne landevei”.

Rettet Jacobsens [Beenfeldts] komposisjon. ...]

Valens vitnesbyrd fra Musikkonservatoriet i Oslo, fra den underskrevne protokollen 1909. (Riksarkivet)

1909

Dette året avsluttet Fartein Valen sin periode som musikkstudent i Kristiania ved å avlegge organisteksamen. Dette var en offisiell yrkesutdannelse, komposisjonsutdannelsen ble ikke avsluttet med eksamen.

Valen fikk da følgende vitnesbyrd fra Musik-Konservatoriet [Avskrift i Vitnesbyrdprotokollen, nå deponert i Riksarkivet, våren 1909, s. 15]:

Hr. Fartein Valen, som er født 25de August 1887 i Stavanger, har været Elev ved Musik-Konservatoriet fra og med Vaaren 1907.

Idet han nu har avlagt Prøve i de til Organisteksamens fastsatte Hovedfag, Orgelspil og Harmonilære, er han av Lærerne i disse Fag meddelt følgende Vidnesbyrd, som godkjendes av undertegnede Direktør og Lærerraad.

Orgelspil. "Hr. Valen har været min Elev i omtrent 4 Semestre og kunde ved Prøven spille J. S. Bachs store Præludium og og Fuge i a-mol [BWV543] med et idetheletat meget tilfredsstillende Foredrag baade med Hensyn til Manual- og Pedalspil. De forelagte Koraler fik en meget god Utførelse.

Hilmar Grønner."

Harmonilære. "Efterat Hr. Valen i vel tre Semestre har studeret Kontrapunkt for Hr. Catharinus Elling, har han med Løsningen av de til Organisteksamen fastsatte Opgaver (Modulationer og Harmonisering av en Koralmelodi, uten Hjælp av Instrument) at han sitter inde med meget gode Kundskaper, som han ogsaa forstaar at anvende særdeles tilfredsstillende.

Gustav Fr. Lange"

Hr. Valen har en kort tid været Elev i Pianospil men har ellers ikke deltat i nogen andre Fag ved Konservatoriet.

Hans orden og opførsel har været utmerket.

Kristiania 29. Mai 1909

Peter Lindeman

Kitty Hedenskou

Hilmar Grønner

Gunhilda Bogerud

Gustav Fr. Lange

Per Winge

Chr. Haslerud

Om høsten reiste Valen til Berlin for å fortsette sine musikkstudier, opprinnelig med tanker om å være privatelev i komposisjon. Men han fikk plass ved Kgl. Musikhochschule für Musik ved hjelp av rektor, komponisten Max Bruch.

Valen arbeidet dette året med *Klaversonate nr. 1* og *Strykekvartett nr. 0*.

Valevaag 12 jan 1909

Kjære fru [Jeanette] Mohr!

[... Catharinus Elling fra Tyskland først 1. februar. ...]

Det var morsomt at De syntes om legenden [op. 1]. Jeg véd ikke, om De saa, hvad Elling overraskede mig med at skrive om den. Det var godt, kanskje altfor godt. Jeg saa, at Morgenbladet's ⁺¹ var meget kjølig. Parnassets port blev endnu ikke lukket op; det var kun tre (af de ti debutanter) som fik adgang, deriblandt min forrige lærer [Olaf] Hareide. Han spillede en gang sit op 1 for mig, og det var ogsaa værdigt til at faa en god kritik. Anders Rachlews violinsonate op 1 har jeg ogsaa sét. Den var virkelig imponerende som begynderarbeide, synes jeg. Han skal jo være bergenser; kjender De noget til ham?

Jeg blev meget glad over at høre Hanna Marie Hansens kritik. Det skulde ha været morsomt, om hun kunde faa et exemplar. Jeg er bange for at det vilde være paatrængende, hvis jeg sendte et. Vilde De have meget imod, om det gik gjennem Dem? Kommer hun snart til Norge igjen; det var skade, at hun ikke holdt koncert i Kristiania ihøst. Der var forresten meget morsomt at høre. Jeg var paa alle [Ernö] Dohnányi's koncerter, men han førte os ikke til de høider, som tidligere; der var kommet noget træt, blaseret over hans spil og han saa ogsaa træt og angrebet ud; men hans Beethoven aften var alligevel herlig. Violinisten [Fritz] Kreisler var glanspunktet; det var en af de mest sympatiske violinister, jeg har hørt.

---

¹ V. Siewers.

Theresa Carenno [!] fik jeg ogsaa høre; det var morsomt, men hun havde tabt sig, sagdes der; jeg syntes hun havde mere temperament end sjæl, og Dagmar Walle Hansen var beslægtet med hende, men hun havde endnu mindre af begge dele. Jeg ser, at [Frederic] Lamond skal koncertere i disse dage; et herligt program; den som bare kunde høre ham.

Dagen før jeg reiste fra Kristiania saa jeg Carmen¹ – for første gang. Komponisten [Per] Reidarson, som jeg var sammen med hos Elling, sagde, at det var den bedste opera han kjendte. Jeg vil ikke sige, at jeg blev skuffet, musikken er jo farveprægtig. Men der var enkelte steder, især i de mere sentimentale partier, hvor jeg følte mangelen av noget “je ne sais quoi”. Wagner staar alligevel vor tids følelse nærmere. [...]

Parkveien 2 iv 29 jan 1909

Kjære fru [Jeanette] Mohr!

[...] Nu er arbeidet begyndt; det vil sige, [Catharinus] Elling er endnu ikke kommet, men [Per] Reidarson har været saa elskværdig at laane mig den store harmonilære, som de bruger ved Pariserkonservatoriet,² og med den har jeg beskæftigelse nok, indtil Elling kommer. Doktoren [Nils Roede] har sagt, at jeg kunde faa spille litt piano ogsaa ved siden af; men jeg er saa tvilraadig med hensyn til valget av lærer. Jeg tror jeg maa høre, hvad Elling synes. Jeg har hørt, at [Rolf] Brandt-Rantzau skal være saa dygtig som lærer.

Igaar hørte jeg Fridtjof Grøndahl. Jeg maa sige, jeg liker ham bedre for hver gang. Han har saa mange gode egenskaber nu; at man snart maa holde op med stadig at henvise til fremtiden. Han spillede Schumann, som ligger godt for ham, desuden Beethovens sonate i Esdur op 31[nr. 3] (den som jeg har spillet med Dem) foruden Bach, Grieg og sig selv. Der er kommet fylde i hans kraft, og saa har han faat et deiligt pianissimo.

---

¹ Bizets opera.

² Trolig F.-A. Gevaert: *Traité d'harmonie théorique et pratique* (Paris 1906)

For et par dage siden fik jeg høre en masse kammermusik hos Doktor Roede: Schumanns kvartett og kvintett, kvartetter av Beethoven o.s.v. Det var en ren oplevelse, for her findes ikke kammermusik i Kristiania. Jeg kom til at tænke paa hvor morsomt det maatte være for Hugo [Lous Mohr] at være med i en kvartett; der er jo altid efterspørgsel paa flinke cellister. Derfor har jeg altid opmuntret ham til at holde fast ved celloen, naar han har snakket om at kaste sig over piano. Vi har forresten bestemt os for at begynde at spille sammen; i forrige semester blev der intet af det, for da var celloen stadig utilpas. [...]

Kristiania 14 febr 1909

Kjære mama!

[...] Nu skal du høre hvad [Catharinus] Elling sagde. Han syntes jeg var kommet saa langt i teori, at jeg foreløbig kunde regne mig for færdig. Nu skulde vi tage fat paa komposition under hans vejledning. Alle syntes at jeg havde gjort teorien temmelig kvikt for mig. –

Saa fortalte jeg vist, at han vilde gjøre alt for at skaffe mig en ordentlig lærer i Berlin. Idag var jeg sammen med en komponist [Kristian] Refsaas [Leden] hos [Jens] Lexow-Bræck [Breck]. Han har ogsaa været en elev af Elling, men har studeret paa høiskolen i Berlin. Han sagde (som Elling) at det bedste var at faa en flink privatlærer, for paa høiskolen maatte man begynde fra begyndelsen af. Dette sidste syntes Elling var meget unødigt for mit vedkommende. Men sagen er, at en privatlærer tager 30–50 mark timen; medens et semester paa høiskolen koster 130 mark. Nu vilde Elling skrive til professor [Robert] Kahn og spørge, om jeg kunde faa begynde der, hvor jeg var sluttet hos Elling. Professor Kahn er en personlig bekjendt af Elling, og han skal interessere sig meget for de norske.

Jeg haaber, alt vil ordne sig for mig nu, som det er gaat tidligere. Tænk paa mig og bed for mig, saa er du snil.

Jeg maatte spille min Legende for Refsaas og han fandt den meget vakker; det samme skulde ogsaa [Per] Reidarson have sagt om den, fortalte

én mig. Refsaas havde hørt tale om den før og sét igjennem den hos By. Dette fortalte han mig ved præsentationen, saa du ser, at den har vakt en slags opmærksomhed blandt musikerne. Jeg skulde have faat Martin Knutzen til at spille den, medens han var i sine velmagtsdage. Lexow-Bræck [Breck] syntes den var orkestral, men Refsaas fandt, at den laa godt for pianoet. Han syntes jeg spillede godt piano; jeg maatte have spillet meget for at kunne drive det saapas.

[“Tungetaler” på konsert.]

Det er merkeligt, du, hvor stok-konservative alle Ellings elever er blevet. De gaar langt videre end selve mesteren. Baade Reidarson og [Olaf] Hareide er fanatiske anti-wagnerianere – og mer eller mindre konservative er hele resten efter som jeg kunde skjønne paa Refsaas. – Elling lo af endel af mine eksperimenterende kontrapunkt, fra juleferien, men han syntes de var pene alligevel, kunde jeg forstaa. Jeg trængte en konservativ lærer, sagde han, jeg som var saa eksperimenterende anlagt. [...]

Kristiania 18 mars 1909.

Kjære mama!

[...] [Catharinus] Elling taler om Berliner-reisen hver gang. Han giver mig forskjellige praktiske raad o.s.v. Han fortalte, at der var drikketvang paa restaurationerne. Man maatte betale for et glas, hvad enten man drak øl eller ei. Nu kan jeg ikke udstaa øl, saa jeg fik heller drikke lidt rødvin og vand, sagde han. Besynderlige skikke, ikke sandt. Men det kommer af, at det er de store bryggerier som eier alle restaurationer.

Igaa aftes var jeg hos tante og havde det meget koselig. De fortalte at dr. [Nils] Roede havde givet 500 kr til en sanger, som turede det op altsammen uden at bruge det til sin uddannelse. – Jeg kommer til at tænke paa det, siden du sagde at jeg skulde spørge ham angaaende legater. Det gaar umulig an, skjønner du; han kunde opfatte det, som om der laa en bagtanke under. Jeg vidste ikke før at han var en saadan mecæn; men han skal være

meget rig. – Men jeg har allerede faat vide, hvem det er, som uddeler legaterne. Det er Iver Holter, [Thorvald] Lammers; konsul [F.A.C.] Langgaard og prof. [B.H.] Morgenstjerne. Den organist [Kristian] Refsaas [Leden], som jeg engang fortalte om, havde været rundt til disse, fortalte [Jens] Lexow-Bræk, og tigget penge og saa havde han ogsaa faat til videre ophold i Berlin. – Elling udtalte sig meget nedsættende om Refsaas, som havde været hans og prof. [Robert] Kahns elev. Lexow-Bræk [Breck] sagde, at Refsaas havde faat gode attester fra Kahn, mens Elling sagde at Kahn ikke var fornøiet med ham. Der er meget kluds og meget trist paa den maade i verden. Alle taler ondt om hverandre og ingen anerkjender hverandre. Jeg kommer til at tænke paa det angaaende [Per] Reidarson ogsaa. Du véd, han klandrer de moderne for deres mangel paa melodi. Nu sagde Elling at R. aldrig kunde skrive en opera, for han manglede melodi.

Iaften blev jeg færdig med første sats af strygekvartetten [nr. 0]. Du spurgte, om jeg tænkte at udgive den. Ak, det har nok smaa udsigter med det; men det kan være godt at have noget at fremvise for min vordende lærer i Berlin, hvadenten det blir Kahn eller [Georg] Schumann. [...]

[Kristiania mars 1909]

Kjære mama!

[...] Du skriver om Arne Eggen. Nu ser jeg til min store forbauselse, at han har faat statens stipendium, uagtet han ikke har offentliggjort en eneste node. Men han har kanskje gode attester fra sine lærere i Tyskland. Her hjemme vilde [Catharinus] Elling ikke at Eggen skulde hede hans elev, fortalte [Hilmar] Grønner mig; men jeg véd ikke, hvor meget der er sandt deri. Den [Kristian] Refsaas [Leden] som Elling udtalte sig saa nedsættende om, har ogsaa faat stipendium. [...] Gad vide om de ikke har forbigaaet mere kvalificerede ansøgere? f.eks. [Olaf] Hareide. [...]

I morgen skal jeg til Elling, og jeg har ikke saa mange gange igjen, saa jeg maa nytte hver stund til at skrive paa strygekvartetten. Jeg blir

forhaabentlig færdig med de 3 første satser, før han reiser, sidste sats faar jeg skrive færdig hjemme i ferien. Saa har jeg examen at stræve med ogsaa, gid jeg nu bare ikke maatte blive altfor ræd. [...]

Kristiania 29 mars 1909.

Kjære mama!

Nu har jeg allerede faat to tilbud om at faa min kvartet spillet. Det ene kom fra en kollega af mig hos [Catharinus] Elling: den unge [Edvard] Bræin, som jeg har fortalt dig om før. Han sagde at han nok skulde faa skrabet sammen en del musikere, saa jeg skulde faa høre den spillet. Det andet tilbud som jeg heller tog imod kom fra [Anders] Haugerud. Jeg har spillet noget af stykkerne for en student [Sofus] Tobiassen, et meget hyggelig og musikalsk menneske, som undertiden kommer til mig for at høre lidt musik. Saa havde han gaat og fortalt Haugerud om det og skrydt en del naturligvis. Haugerud har en kvartet sammen med nogle andre som har bot paa Studenterhjemmet; han kom da en dag yderst elskværdig bort til mig og spurgte om jeg havde noget imod, at de fik lov at spille min kvartet, akkurat som det skulde være en ren naade og gunstbevisning fra min side, skjønner du. Jeg søgte da, at overbevise ham om at det var mig som maatte i høi grad være taknemmelig derfor. – Du ser man kommer frem med lidt beskedenhed ogsaa, ikke sandt? –

Nu har jeg endelig hørt Beethovens niende symfoni, og det endog to gange. Jeg gik paa generalprøven, men som du véd er der kun adgang for medlemmer paa koncerten.¹ Ved syvtiden igaar kom Hugo [Lous Mohr] og Einar [Lea] op. Jeg sagde jeg havde saadan lyst til at gaa paa koncerten, men vidste ingen raad til at komme ind. Saa fik de mig puffet afsted til [Jens] Lexow-Bræk. Han var saa elskværdig at bede om billet til mig hos

---

¹ Koncerten var med Musikforeningen og Holters Korforening, dir. Iver Holter.

By¹ og saa kom jeg da afsted; men det gik i en fart kan du tro. Det var imponerende at høre denne symfoni; den ender med en korsats, som er saa vanskelig at synge, at det næsten altid gaar galt og saa gik det naturligvis her ogsaa. Koret sang frygtelig falsk. – Dette kor kom udover hele byen af en anden grund ogsaa: paa programmet stod der nemlig en frygtelig trykfeil. k'en i korforening var ombyttet med en h: "h-r-forening" altsaa. Du kan tro det var noget for publikum at le af. Jeg fik heldigvis høre det efter koncerten. Det var værre end "Ane-Maria"! [Se brev av 30.09.08.]

[Har fått Rosenzeitung.]

Idag vil jeg have ferie om jeg saa maa sige; jeg sov ikke rigtig godt ovenpaa "den niende". [...]

---

¹ Oluf By Musikkhandel og Musikforlag.

Kristiania 4 april 1909

Kjære mama!

[...] Igaar var jeg i theatret og saa Ibsens “de unges forbund”. Jeg havde ikke set et skuespil, siden den gang jeg var paa Notodden og kom til Kristiania om høsten. Du, hvor jeg morede mig. Det var [Johan] Hveem som fik narret mig med, men jeg angrede det ikke, kan du nok tænke. – [...]

Igaar traf jeg [Nils] Roede; han sagde at han vilde spille kvartetten. Saa nu har jeg tre tilbud! Han var yderlig forbauset lod det til, over at jeg skrev en kvartet. “Naar den bare ikke var for vanskelig,” sagde han. Han tror vist ogsaa at jeg altid skriver saa indviklet. “Traf” Roede, skrev jeg; jeg var hos ham i anledning af vernepligten. De var ikke tale om at jeg kunde blive soldat; jeg fik en attest fra ham for hjertefeil. Jeg havde endnu susen i hjertet og uregelmæssige kontraktioner. – [...]

Kristiania skjærtorsdag 1909 [P. 8.4.09]

Kjære mama!

[...] I disse dage maa jeg skrive af stemmerne til kvartetten, saa jeg kan være færdig dermed, hvis jeg skulde faa anledning til at høre den spillet. Det var saa morsomt at [Nils] Roede vilde spille den. Jeg mødte ham igaar igjen. Han er flinkere end [Anders] Haugerud og alle de andre; han har lang øvelse i at spille kvartetter, og det kan trænges for der var et sted [Catharinus] Elling syntes var “frøgtelig artig” men han var bange for, at det vilde være vanskelig at faa det spillet ordentlig. – Igaar var Elling blid: “Dette var pent, dette var udmerket, dette var morsomt at se!” Jeg synes jeg merker, hvor der gror og spirer musik i mig. Det kommer kanske af, at jeg er friskere.

Tirsdag var jeg paa den militære legeundersøgelse. Det gik kvikt for sig. Man lytted lidt paa hjertet og saa fik jeg gaa. Den som var glad, var jeg, naturligvis. Det er godt at være kvit et saa slemt aag.

Nu haaber jeg, at det vil gaa lidt anstændig med examen ogsaa. Jeg synes jeg begynder at faa det til at klaffe noksaa godt med pedalerne; bare jeg ikke blir ræd, for da trør jeg altid feil. –

[Har fått siste nummer av Rosenzeitung, med detaljert beskrivelse av bestøving, som gikk galt i sommer.

Møtt Robert Wilder hos frk. Aagot Olsson.]

Kristiania 13 april 1909.

Kjære mama!

[Otto Lous Mohr tok ham med i den katolske kirke:] Du kan tro det var underligt; røgelsesduft og pragtfulde, men næsten afgudiske ceremonier. Morsomt var det at høre gammel kirkemusik, men det klang gyselig falskt undertiden. En asketisk afmagret prest holdt tale; den var meget pen, og fuldstændig evangelisk.

[Innbudt til Birger Hall.]

Jeg har været og drukket kaffe hos en ung musiker, [Edvard] Bræin. Det er et godt menneske, uagtet han ved første øiekast virker lidt ru og kantet. Jeg skulde faa se en node af [Johannes] Haarklou, som han var saa begeistret for. Stakkars H. har nok havt mere at staa i end de fleste mennesker hertilands; det er blevet fast skik at rakke ned paa ham; men nu synes det at lysne mere for ham. – Bræin skjændte saa paa mig, for jeg fortalte, at jeg skammede mig at gaa ind til By for “Legendens” skyld. Han fortalte at mange musikere i orkesteret havde sét den og omtalt den for ham. Den havde vakt en viss opsigt sagde han. [Catharinus] Elling havde sagt om mig: “Det er gut som driver paa” og at “der stod respekt af legenden”. [...]

Kra 14 april 1909

Kjære mama!

[... Om Magnhild som kom på uventet hyggelig besøk.

Om Einar Lea, som kjeder seg i paasken.]

Otto [Lous Mohr] har ogsaa kjedet sig halvt fordærvet i paaskeferien. Herfor har jeg havet adskillige besøg. En dag var Otto aldeles “galen”. Han hermede efter en operasanger og sang saa høit at Hugo [Mohr] og jeg maatte holde os for ørene. Jeg spurte fruen senere, hvad hun havde trod om os, men hun bare lo.

Jeg maa rigtig fortælle dig noget komisk, som [Edvard] Bræin, den unge musiker, fortalte mig. Han bor paa et værelse, hvor det aldrig er stille om natten. Der banker i væggen, billederne beveger sig, sveiven paa hans orgel gaar rundt af sig selv, bordbenene løfter sig og der gaar stadig nogle tunge skridt udenfor paa gangen. Han vidste ikke hvad han skulde tro, han var bange for at han var blevet gal. Men saa en dag spurgte han vertinden, hvad der var iveien med værelset. Jo hun kjendte meget godt til den støi; hun havde ofte været med lys ud paa gangen for at se hved det var, men forgjæves, og hun vidste at fortælle, at to damer var flyttet fra samme værelse efter 14 dagers forløb, for de var blevet aldeles vetskræmte af støien. Det rareste er, at bankingen svarer ham naar han selv banker. Banker han 4 slag, banker der 4 igjen, banker han 3, saa faar han samme svar. Nu var han saa vant til det, at han ikke brød sig synderlig om det. Lea blev yderlig interesseret og vilde gaa med en aften og høre paa; jeg turde for al del ikke. [...]

Kria. 19 april 1909

Kjære mama!

[...] Jeg har nu meldt mig til organistexamen, og der blev sagt, at den skulde holdes midt i mai eller i slutningen af maaneden. Da [Catharinus]

Elling reiser først i mai, faar jeg altsaa intet mere at gjøre herinde, før jeg drager afsted til Berlin. Elling har været meget rosende i det sidste. Førrige gang sagde han om noget af strygekvartetten: "Dette er vakkert, det er sikkert; meget fint." Du forstaar nok det er meget sagt i Ellings mund. Men jeg blir altid saa ræd, naar jeg faar ros, uagtet det naturligtvis glæder mig meget ogsaa. Jeg var hos Magnhild [søsteren] samme aften. Jeg fortalte hende om Ellings udtalelse og hun blev rent paa godt humør. Jeg kunde merke, at jeg var steget meget høit i hendes agtelse, for hun spurgte mig, om jeg ikke vilde kjøbe det og det til hende, naar jeg begyndte at tjene paa mine kompositioner. Stakkar, det blir nok en falsk illusion; hun vil gjerne gaa til den modsatte yderlighed. – Hun vilde atter, at jeg skulde spille orgel paa vinterlandbrugsskolen, men nu havde jeg saa godt overtag over hende, at jeg fik slaat det hele hen i veiret som en spøg.

Du, hvor let det skulde være at skaffe sig respekt blandt sine medmennesker, om jeg vilde braute lidt med Ellings udtalelser; men det er altfor letkjøbt; det er meget bedre at blive betragtet som et nul. En gang skal nok opreisningen komme, selv om det skal blive efter ens død. Det er meget vigtigere at blive et godt menneske. Jeg tænker ofte: selv om jeg skal kunne drive det til noget, saa vil jeg i det mindste ikke forøge min egen ynkelighed ved tom behagesyge. Desuden er der en anden ting, som forbitrer mangt et menneskes liv og ikke mindst en kunstners: den evige avindssyge. Naar jeg føler bitre følelser af den art stige op hos mig, saa forsøger jeg altid at kvæle dem i fødselen. Det er bedst for en selv at kunne glæde sig over andres held, over det gode andre har præsteret. Det er ikke alle givet at være store begavelser; men en ting kan alle gjøre: at tage sit kald alvorligt; gjør man ikke det, saa nytter alverdens begavelse én intet. Og det er alvoret som giver én retten til frit at se andre i øinene, ikke det at man føler sig flinkere end andre. Der er mange ydmygelser for en ung musiker; det er ofte utroligt hvor megen taktløshed man maa bide i sig. Det gjælder bare ikke at blive bitter og ruge over saadant.

[Johan Hveem og Einar Lea på besøk, Lea skal begynne hos fiskeridirektøren i Bergen; Lea har oppdaget en ny sildeart (Høgsfjordsilden). ...]

Kr.ia 25de april 1909

Kjære mama!

Igaarftes var jeg hos [Catharinus] Elling sammen med [Per] Reidarson og hadde det forfærdelig hyggelig. Fru [Ulla] Elling lovede mig at skrive den dag imorgen til bestyreren for "Ledigenheim" og bestille værelse for mig. Der er nemlig nok saa optaget, saa det gjælder at være ude i tide. Man maa have en slags kaution for at man er et skikkelig menneske, desuden maa man være inde til kl. 12 (og da slutter jo de fleste koncerter). Et værelse med frokost (kaffe og to rundstykker) koster 12 M. maaneden. Det er jo ganske uhørt billigt.

Elling sagde, at min lærer [Eduard] Behm var en mand i 40aars alderen, meget fin og soigneret. [Ludwig] Wachtel (videnskabsmanden) var overmaade snil og hjælpsom, saa han kunde nok føre mig ind paa forskjellige steder. Før jeg reiste maatte jeg skrive til Elling, saa skulde han sende mig et brev og fortælle mig forskjellige, som er nødvendige, naar man kommer til en storstad. – Reidarson var meget nedstemt, fordi han ikke hadde faat stipendium. De var alle forbauset over at [Arne] Eggen hadde faat stipendiet som en fuldstændig ukjendt mand. Han hadde været doven og ubehagelig hos Elling, uagtet denne hadde hjulpet ham paa alle maader. Men Elling trodde nok at Eggen hadde talent, selv om han var et utaaaleligt og storsnutet menneske. Elling sagde, det var ofte saadanne paagaende som kom længst med ham, for naar han personlig hadde noget imod dem, saa var han ofte bange for at være uretfærdig og hjalp dem mere end de fortjente.

Elling sagde, at jeg maatte se til at blive færdig med kvartetten saa jeg kunde have den med og vise den frem for Behm, for det likte de bedst, naar

de fik en ny elev. Det skulde være morsomt om jeg kunde faa den godt til, og om jeg kunde blive færdig med sonaten ogsaa, hvis den kom til at blive nogenlunde anstændig, saa havde jeg da lidt at vise frem. Elling syntes jeg burde bare kaste mig over komposition, siden jeg skulde være der saa kort tid, og ikke spille piano. Om formiddagen skulde jeg studere, og komponere om eftermiddagen. –

Stakkars Reidarson, han er vist paa bar bakke nu. Han fortalte, at han maatte skrive journalistisk for at tjene lidt penge, derfor var det en slig skuffelse for ham at ikke faa stipendium. Der var noget lurendreieri med [Iver] Holter, som er formand i stipendiekomiteen. Han havde løiet for Reidarson, saa at han kom forsent. Der er vist meget fusk og raaddenskab i musikerforholdene herinde eftersom det kom frem igaar.

Idag er der mørkt og graat. Der regner og sner ustanselig. Det er sørgeligt, at vaaren aldrig kommer herinde; her er saa koldt og trist at jeg faar lyst til at reise. Idag skal jeg spille for [Hilmar] Grønner; men jeg vilde helst være i hi hele dagen. [...]

Nu er det ogsaa paa høi tid at faa roserne i jorden. – Hvor jeg glæder mig til at komme hjem. – Elling sagde om kvartetten at den var nobel i følelsen, og Grønner sagde at der var kommet saadan fart over pedalspillet nu. Gid jeg maatte blive lidt heldig. Der skal saa lidet til for at træde feil, naar man er ræd. Men jeg faar haabe det bedste. – [...]

Regnet risler ustanselig. Jeg ønsker at jeg var hjemme, for der kan regnveir gaa an, men ikke her. [...]

Kra [p. 28.4.09]

Kjære mama!

[Om roser til haven.]

Nu har der staat opslag om at examen skal holdes 14 mai. Har du hørt saa meningsløst tidlig, naar semesteret slutter 1 juni. [Hilmar] Grønner

sagde at han vilde se til at faa det rettet. De skulde ikke behøve 14 dage for at udskrive testimonierne mente han.

[... Heller ikke den blinde Einar Melling fått stipendium:] Ogsaa for ham havde [Iver] Holter løiet og sagt, at han skulde faa det. Men da det kom til stykket lod Holter en anden faa det, uagtet denne anden havde faatt mange penge af private til sin uddannelse. – Det er vist noksaa haabløst med disse stipendier; der er nok adskillige intriger med dem efter hvad der siges. [...]

Kristiania 2 mai 1909.

Kjære mama!

[... våren, skogstur Bygdø.

Brev fra Sigrid, og versifisert do. fra Alf Bugge.

Anders Haugerud fått stemmene til kvartetten.

Nye roser.]

Kra 6 mai 1909

Kjære mama!

[...] Jeg har det saa travelt at jeg næsten ikke kan snu mig. Fredag 14 mai skal jeg tage prøven i orgel og lørdag i harmonilære. Derfor maa jeg bare sende et par ord [...]

Du kan tro jeg er frygtelig ræd for examen. Jeg har stykket indøvet nu, men jeg er saa overordentlig ængstelig for at det skal gaa galt. Du maa huske paa mig fredag morgen.

Kra 8 mai 1909.

Kjære mama!

[...] Da [Peter] Lindeman hørte, at jeg ikke hadde læst harmonilære paa skolen fik jeg tage et par timer hos Gustav Lange. Jeg har harmoniseret en del koraler for ham, og han har været fornøiet med dem, rettede næsten ikke noget, saa jeg haaber, det skal gaa godt med det, hvis jeg ikke blir særlig uheldig. Igaar var jeg hos [Catharinus] Elling for næst sidste gang. Han sagde, at jeg virkelig hadde faat udrettet en del, at det ikke hadde gaat sent, men at jeg var kommet et godt stykke paa vei. De var hyggelig at høre, for jeg synes selv at jeg ikke har faat udrettet saa meget som jeg vilde. Naar jeg bare kunde arbeide ganske rolig, saa skulde det gaa meget fortere; men jeg blir ofte saa ophidset under arbeidet, at jeg maa gaa urolig frem og tilbake.

[... Om Magnhild (søsteren) og selskap der.

Om Otto Lous Mohr og hans forestående utstilling, karrikaturer i Korsaren osv.

Elling om Ludwig Wachtel, som Valen kunne få så stor nytte av i Berlin.]

Kr.ia 16 mai 1909

Kjære mama!

Se nu kan jeg da i ro og mag sætte mig til at skrive til dig. Nu er examen over. Jeg var oppe i orgel fredag. Det gik nok saa bra; jeg har ingen grund til at klage. Jeg var frygtelig ræd saa at det enkelte steder ikke var rigtig saa pent som jeg vilde have det, men [Hilmar] Grønner sagde, at det gik bra og [Per] Winge kom bort til mig efterpaa og sagde at jeg havde spillet rigtig pent. Jeg har jo ikke ventet noget glimrende resultat og stykket var saa vanskeligt, at jeg bare maa være glad, fordi det gik saa pas. Igaar formiddag var jeg oppe i harmonilære. Det var jeg ikke bange for; det var bare at harmonisere en melodi og skrive to modulationer, saa det fik jeg snart fra mig. [Peter] Lindeman saa det igjennem, da jeg leverede det ind og sagde at det var allright.

Om eftermiddagen havde jeg min sidste time hos [Catharinus] Elling. Jeg blev færdig med strygekvartetten og du kan tro han roste den. Jeg kunde nok vise den frem i Tyskland, mente han. Jeg sagde farvel til fru [Ulla] Elling ogsaa. Nu har vi faat svar fra Tyskland. Jeg skal faa plads paa Ledigenheim, naar jeg skriver fra i tide. Priserne er 13 Mk. for 4de etage. 14 Mk. for 3dje og 15 for 2den og første. Saa faar man frit lys (elektrisk) og centralopvarmning desuden frokost. Er ikke det utrolig for 13 kr? I kjeldereren er der udmerket restaurant, fortalte fru Elling, som selv havde været der og besét sig, der er ikke drikketvang som ellers og ingen drikkepenge. Man faar udmerket middag for 60 pfennig. Det var tidsnok at skrive en maanedstid iforveien, mente Elling. Saa skulde jeg skrive ogsaa til ham og han skulde forklare nærmere forskjellige ting man maa vide, naar man skal udenlands. "Det har rigtig været morsomt at ha med Dem at gjøre," sagde han ved afskeden. Du kan tro jeg er glad og taknemmelig over at være ferdig med det hele. Er det ikke underlig, hvordan alt har aabnet sig for os, at jeg endog skulde faa bo billigere i Berlin end her. Jeg er saa taknemmelig og glad ogsaa fordi Elling har været saa fornøiet med

strygekvarteret. “Dette er bra, det er udmerket,” har han stadig sagt i det sidste og du véd hans ord er til at stole paa.

Der var noget andet morsomt, fru [Bertha] Lexow-Bræck [Breck] fortalte mig. Hun havde været syg et par dage og havde havt [Nils] Roede hos sig. Saa havde han talt om min komposition [*Legende*]. Jeg skulde have hørt, sagde fru, hvor begeistret han var over den. Der var ikke mange procent komponister som debuterede med et saadant arbeide. Det eneste han havde at udsætte paa den var, at den var saa vanskelig; “men det var jo alle store komponister”. Han havde ladet mange spille den uden at de havde faaet den til. Men da jeg selv havde spillet den var det noget ganske anderledes. Han havde spurgt saa interessert efter hvilken lærer jeg skulde have i Berlin o.s.v. Jeg maatte endelig gaa ned til ham før jeg reiste sagde fru Lexow-Bræck [Breck], for det vilde han sætte saadan pris paa.

[På åpning av de unges utstilling. Otto Lous Mohrs karrikaturer refusert. På teatret og så Strindbergs “Paask”, en hel prædiken. ...]

Kristiania 20 mai 1909 Kristi himmelfartsdag

Kjære mama!

[... Skal øve orgel de siste dagene i byen.

Catharinus Elling reist, sendte ham roser.

Johan Hveem og FV i Vålerengen kirke for å se Emanuel Vigelands utsmykning, som gjorde stort inntrykk. (Lang beskrivelse.)

Om Otto Lous Mohrs karrikaturer som ble refusert, håper hans sjeldne evner kan utnyttes bedre.]

Fortalte jeg dig om de svenske skuespillere fra “Interna Theatern” i Stockholm. Der er et theater som er opprettet bare for Strindbergs skuespil. Jeg saa et merkeligt stykke, som heder “Paask”. Det er om en families lidelseshistorie gjennem de tre paaskehelligdage og kulminerer lagfredag. Jeg har aldrig sét et mere gribende stykke eller et inderligere spil. Især en ung pige som er lidt synsk og rar, men overudviklet og moden som en

profetinde. Hun vil at alle mennesker skal elske hverandre og siger mange dybsindige og skjønne ting. Hendes fader er paa tugthuset for bedrageri og stykket foregaar i hendes hjem hvor broderen en kandidat og hans forlovede, moderen og en ung gymnasiat er de øvrige personer. Desuden en kreditor, som de venter hvert øieblik skal komme og tage alt hvad de eier. Den unge pige som kommer fra sindssygehuset vil saa gjerne have paaskeliljer med sig hjem, men alle butikker er lukket, saa laaser hun op med sin egen nøgle, lægger penge paa disken og tager liljerne. Pengene kommer bort og hun blir anklaget for tyveri. Saa kommer kreditoren for at pante og alt ser haabløst ud, men det opløser sig alt sammen til det bedste. Hvor merkeligt, at Strindberg har kunnet skrive et saa mildt og kristeligt stykke, men han skal være dybt religiøs i det sidste. Jeg kommer aldrig til at glæmme denne opførelse. Jeg blev paa saa godt humør dagen efter, jeg vidste ikke hvad det var, men saa huskede jeg paa "Paask". [...]

Valevaag 8 sept. 09

Kjære fru [Jeanette] Mohr!

[...] Nu har jeg bare nogle uger at være hjemme i; jeg reiser i slutningen af denne maaned. Heldigvis er alt med hensyn til logi ordnet, og idag fik jeg brev fra [Catharinus] Elling med en anbefalingskrivelse til hans ven Ludw. Wachtel (en musikvidenskabsmand) som skal følge mig til min vordende lærer Eduard Behm. Det blir bare komposition og instrumentation jeg skal lægge mig efter for at nytte den korte tid. Nu er jeg færdig med de tre første satser af strygekvartetten; Elling vilde, at jeg skulde tage den med til Berlin for at vise den frem til min lærer. Med sonaten er jeg ogsaa kommet et stykke paa vei; jeg holder nu paa med finalen. Det skulde ha været hyggelig at høre, hvad De syntes om dem; men det maa nok være til en anden gang. Selv tror jeg at de er blevet fastere i bygningen; men det er jo vanskelig at dømme om virkningen. Elling var temmelig vel fornøiet med kvartetten, men jeg har ikke vist ham sonaten efter omarbeidelsen af første

sats. Jeg har tænkt paa at forsøge at faa den frem for offentligheden, hvis den blev nogenlunde skikket derfor og hvis Elling vilde det. – [...]

Valevaag 11 sept. 1909

Kjære Otto [Lous Mohr]!

Det var saa kjedeligt, at jeg ikke fik sige farvel til dig, før du reiste til Stavanger. Jeg saa dig aftenen forud paa gaden udenfor dit logi, og skulde netop gaa hen til dig da du traf frk Holm og blev staaende og snakke med hende. Jeg gik en stund op og ned og ventede, men saa var du gaat op og jeg vilde ikke ind, da det allerede var blevet sent.

Nu har jeg bare en kort tid at være hjemme. Det gaar mig undertiden koldt gjennem ryggen, naar jeg tænker paa reisen; men jeg haaber det skal klare sig. Heldigvis er alt med logi ordnet. Jeg er forresten lidt flau, for paa mit brevkort havde jeg lavet et ord, som jeg senere forgjæves ledte efter i det tyske lexikon.

I sommer har jeg været noksaa flittig. Jeg er nu færdig med de to første satser af sonaten, og holder nu paa med finalen; men jeg faar den desværre ikke færdig før jeg reiser til Berlin. Fortiden holder jeg paa at renskrive af alle kræfter, et kjedeligt arbeide, som jeg har opsat indtil nu for at kunne komponere. Jeg ved omtrent hvordan jeg vil have finalen, men foreløbig er der ingen tid til at arbeide paa den.

For en uges tid siden var jeg i Stavanger for at ordne mig med forskjelligt til afreisen. Jeg var da en del sammen med Karl Røstvig og fik se hans malerier. Jeg maa sige, jeg blev overrasket over ham; han maa dog virkelig være noget. Nu véd du, at jeg ikke har den ringeste forstand paa malerkunst, saa jeg skulde ønske du havde set hans billeder. Der var et stort Böcklinsk¹ billede: Kain, den første manddraber: En brutal, dyrisk udseende skikkelse som viljeløst (men man kan se, hvor han stritter mod)

---

¹ Arnold Böcklin (1827–1901), sveitsisk maler.

ligesom suges at af “samvittighedens” eller “dødens” blik, en dødningseskikkelse med to ravne foran sig. Bag skimter man en flammende helvedesbrand, som giver gjenskin over himmelen, desuden er der tilhøre for skikkelsen en rad Böcklinske høitidelige popler. Nei, nu ler du visst ad det hele, det nytter ikke at tale om malerier, de maa sees og han havde ogsaa en voldsom intensitet i farven. Paa mig virkede billedet. Saa var der et andet, som skulde symbolisere dualismen i menneskesjælen. Paa et galleri (brunnødt i farven) staar to skikkelser, tilhøre en drukkenbolt sortsmusket, jovial-veltilfreds, øiensynlig med sans for jordiske glæder, tilvenstre en ung kvinde i hvidt gevandt ansigtet skinnende fosforagtig grønt i fanatisk extase. Midt mellem begge staar en elegant skinnende lysestage, som virker eiendommelig forbindende og adskillende. Dette var sjælen: “anima”.

Igaar, saa jeg, blev hans udstilling i Bergen aabnet. Jeg haaber han faar en god kritik, for hans fars skyld som har sat sig temmelig meget paa bagbenene ligeoverfor hans kunst og for de manges skyld som trækker paa skuldrene ad ham i Stavanger. Heldigvis har han andre mindre himmelstormende billeder ogsaa, men det er netop denne idérigdom, som virker velgjørende i vaar smaalig-artistiske tid. –

Han fortalte at i smaaklasserne havde du været meget flinkere end ham til at tegne. Han sagde du havde usedvanlig let for det, saa let for det som faa han hadde truffet, og han undrede sig meget over at du ikke havde gjort mere af det. – Hvad tænker du paa at gjøre i dette semester. Vil du gaa paa tegneskolen. Karl sagde at det var godt at have gennemgaaet alt fra det mest elementære af; det gav mere sikkerhet og vilde spare én for meget arbeide senere. Og for dig vilde det være bedre jo før jo heller for hvis du tegnede vilde du faa flere vanskeligheder jo længer tiden gaar. Jeg kunde ikke fri mig for den tanke: gid du nu havde faat det samme herredømme over de tekniske midler, som han har. Igrunden har jeg aldrig kunnet forstaa, at du har taget det saa roligt med at tegne, du som burde bruge al din fritid. Men du har vel tænkt: heller kaste det hele bort end beskjæftige

sig halvveis dermed. Men det kommer an paa, om denne betragtningsmaade er saa ganske rigtig. Ofte maa man lære at nøie sig med det halve før man faar det hele. Jeg kommer til at tænke paa en af de mest moderne malere, [Paul] Gauguin først fik ofre sig for kunsten i en forholdsvis sen alder. –

Nu maa du endelig ikke tro at jeg vil friste dig paa nogen maade; jeg mener bare, at du med dine evner har en pligt til at udvikle dem. Jeg ved ikke, om du frastødes af det ord; for mig var det næsten en trøst, den tid jeg endnu ikke vidste, hvad jeg skulde blive.

Nei, nu maa jeg nok se til at faa dette brev afsted; det har blevet liggende saa længe og nu har jeg bare et par dage tilbage før jeg reiser. Jeg skal være i Berlin 30 sept. Jeg haaber ikke du synes jeg har holdt en upassende lang præken for dig. Det skulde være saa hyggeligt om du en gang fik tid til at sende mig nogle ord. Min adresse blir Ledigenheim, Charlottenburg, Berlin. Jeg skal forresten skrive, naar jeg kommer der ned. Jeg maa sende dig et par utklip fra Vestlandsposten; jeg kunde have holdt en rig høst havde jeg klippet ud alt det rare jeg har fundet i sommer.

Hils Hugo. Venlig hilsen Din Fartein

Musikkhøgskolen i Berlin 1904.

Konservatorietiden i Berlin

I Berlin fikk Valen adgang til komposisjonsstudiene ved Kgl. Hochschule für Musik, i dag del av Uni der Künste, ved hjelp av rektor, komponisten Max Bruch. Musikkhøgskolen ble opprettet 1869, etter pålegg av kong Wilhelm I av Preussen, som “akademisk” høyskole med fiolinisten Joseph Joachim som rektor helt til sin død i 1907.

Rundt 1910 var Musikkhøgskolen en viktig del av det rike musikklivet i Berlin. Flere av byens fremste instrumentalister, sangere, komponister og teoretikere underviste ved Musikkhøgskolen, de ga konserter i Høgskolens konsertsaler, som også ble benyttet av flere av byens kor og orkestre.

Bruch ble i 1910 etterfulgt av Hermann Kretzschmar, kirkemusiker og Bach-forsker, som rektor.

Musikkhøgskolen var internasjonalt kjent og tiltrakk seg mange studenter fra utlandet. Valen fikk flere venner blant studentene, og her møtte han også for

første gang den tyske fiolinisten Hugo Kramm, som senere kom til Oslo og bl.a. ble leder av musikkavdelingen i NRK.

Berlin var også i disse årene et europeisk senter. Det bodde rundt 2 mill. mennesker i byen, og kulturlivet var rikt. Det var et levende og aktivt musikkliv både blant de profesjonelle og amatørerne, og i sesongen var avisenes lister over musikkbevigheter og oppførrelser svært lange. Det var opera og den klassiske konsertmusikken som hadde høyest status, men i disse brytningsårene får kabaret- og underholdningsmusikk mer plass. De største solistene gav jevnlig konserter i byen, og også operaselskaper og orkestre kom med gjestespill.

Tyngdepunktet i repertoaret lå i den tysk-østerrikske klassiske og romantiske tradisjonen. Men mer "eksotisk" musikk fra øst, fra randlandene og Balkan hadde sin plass. Også eldre musikk ble oppført, Bach selvsagt, men også musikk fra renessansens tid. Den nyeste musikken med radikalisme og modernisme, eksperimenter i uttrykk og musikalske virkemidler, hadde også sine tilhengere i Berlin, og selv om dette var en av mange nisjer i musikklivet, ble den moderne musikken og menneskene bak omtalt både i fagblader og i aviser.

[Kort stemplet Charlottenburg 1 okt. 1909.]

Kjære mama.

[Vel ankommet dagen før.

Berlin storartet by.]

*Danckelmanns Str. 49 Charlottenburg Berlin
[beg. av oktober 1909]*

Kjære mama!

Nu skal jeg forsøge at fortælle lidt udførligere om reisen. I Stavanger havde jeg det rigtig hyggelig som jeg skrev. Den første skuffelse var, at den ene rute til Hamburg var opsat. De viste sig senere at det vistnok blev til mit

held, at jeg ikke kom afsted med Hamburger-baaden, da der var sterk taage paa hele reisen. Saa fik jeg da billet med Fredrikshavner-ruten. Jeg reiste tirsdag morgen med toget til Flekkefjord; jeg havde et herligt veir, men blev udsat for mit første reise-uheld. Da jeg et øieblik under opholdet ved en station gik ud, var der en mand (stortingsmand [Tollef] Gjedrem) som tog min frakke. Han telefonerede ved næste station om sin feiltagelse; jeg lod konduktøren sende ham min adresse og han skulde da sende min frakke hertil. Men det var temmelig fatalt ikke at have frakke paa hele reisen til Fredrikshavn. Efter at have frosset rigtig meget blev jeg nødt til at kjøbe en frakke i Fredrikshavn for ikke at fryse fordærvet. Den kostede 30 kr og er noksaa pen; jeg haaber du vilde være enig med mig. Du véd, at du talte om at jeg til næste aar skulde faa en vaarfrakke, jeg tænkte det var bedre at kjøbe en end at sætte sin helse paa spil.

Da jeg kom ombord paa dampskibet i Flekkefjord gjaldt min første tanke kufferten. Det viste sig, at ingen af mandskabet havde sét den. I Stavanger gik jeg selv paa expedition[en] for at ordne med den. Jeg betalte for ombordbringelsen og lod en af betjentene skrive mit navn ned for at det ikke skulde glemmes. Saa maatte jeg da telefonere til Stavanger men der paastod man at den var bragt om bord. Styrmanden som var meget forekommende mod mig fandt da ud at den maatte være i Kristiania-lasten. Han fik min adresse og lovede at faa den expederet til Berlin. For rigtig at være sikker i min sag sendte jeg saa et brevkort til Alberth [Svendsen] og bad ham at forhøre sig i pakketuset i Stavanger om den mulig alligevel skulde være staaende tilbage. –

Dermed var reisens viderværdigheder ogsaa tilende, resten af tiden gik rigtig heldigvis. Fra Fredrikshavn gik toget kl 7 om aftenen tvers gjennom hele Jylland og til Hamburg. Desværre var det saa mørkt, at jeg intet fik se paa hele turen. Om morgenen da vi kom til Slesvig var der saa sterk taage, at jeg intet kunde se; men jeg tænkte, det skulde alligevel være godt for noget, at jeg ikke kom med Hamburger baaden, som sandsynligvis vilde have været grundig forsinket. Jeg havde følge med to nordmænd; den ene

gik af i Aabenraae, den anden, en ung gut, skiltes jeg fra i Hamburg. Der var frygtelig koldt hele natten. Jeg frøs jammerlig tiltrods for min nye overfrak. Da jeg kom til den kolossale jernbanestation i Hamburg med alt sit mylder af mennesker blev jeg aldeles overvældet for et øieblik. Jeg maatte stanse en stund for at samle mine tanker og finde ud hvad jeg skulde gjøre. Den unge gut jeg havde følge med gik det ligedan; endelig samlede vi os til at gaa op. I Fredrikshavn var min pengeforsyning ved kjøbet af frakken svundet ind til 10 tyske Mark. Jeg spurgte en af betjentene som var overordentlig forekommende om næste tog og prisen til Berlin. Det var 8,90 Mark. Jeg tænkte paa at jeg maatte tage drosche til Ledigenheim og fandt at jeg ikke vilde faa nok penge. Saa fulgte han mig til en bankfilial i jernbanen og spurgte om jeg kunde faa expederet min anvisning. Men bankmanden, en ubehagelig jødetype syntes der var formeget bryderi dermed og jeg blev da nødt til at gaa til Hamburgsbank. Betjenten som blev endnu mere forekommende, da han hørte, at jeg var nordmand viste mig veien til den elektriske bane og dermed gik jeg til banken. Ogsaa her holdt mylderet paa at tage pusten fra mig. Hvorledes jeg i løbet af en time fra kl. 9 til kl. 10 fik hævet penge, kjøbt billet og kommet ind i toget begriber jeg nu næsten ikke; men det var som om en høiere magt holdt mig oppe og hjalp mig.

Da jeg kom i Berlinertoget var jeg saa træt efter den sterke anspændelse jeg havde været i disse sidste dage at jeg næsten var færdig til at synke sammen. Men det gik da godt efter at jeg havde faat lidt mod i mig. Toget til Berlin var et egte rusletog, som gik indom alle stationer. Det kom ikke frem før henimod 1/2 6 om eftermiddagen medens hurtigtoget kun bruger ca 3 timer paa samme banelængde. Det var interessant at betragte landskabet; alt var fladt men med en rigdom af træer og dyrkede marker. Jeg havde følge med en marine-officer, som var meget elskværdig mod mig og pratede om forskjellige ting. Da jeg kom til banegaarden tog jeg over paa den saakaldte Stadt-Bahn til Charlottenburg St. og derfra tog jeg en drosche til Ledigenheim. Det sidste kostede 1,10 mark; jeg kunde altsaa have klaret

mig med mine 10 Mk. Men da jeg allerede samme aften maatte betale husleien, var det alligevel godt at jeg fik hævet pengene i Hamburg. Jeg maatte desuden vise frem mit pas (jeg havde ogsaa brug for det ved bankanvisningen) og underskrive en leiebog. Reglerne i denne er noksaa strenge; man blir saaledes kastet paa dør hvis man ikke har betalt senest inden den 2den hver maaned. Man maa være hjemme til kl. 12, har ikke lov til at modtage damebesøg o.s.v. Med værelset er jeg temmelig fornøiet. Det er ikke særlig stort men jeg har deilig sol; det fik jeg merke idag. Her er ogsaa stille for at være i en verdensby. Jeg har fra mit vindu udsigt til en prægtig folkeskole med en liden park omkring; saa der er da lidt for øiet ogsaa. Idag har jeg spist min første middag. Det var kotteletter med agurksalat og var rigtig velmagende, der var desuden saa meget at jeg næsten ikke kunde spise op altsammen. Prisen var 50 pf. men der var ogsaa retter til 30 pf. Jeg købte mig et pund deilige pærer til dessert for 15 pf.

Efter at jeg havde skrevet mit brevkort gik jeg til Hr. [Ludwig] Wachtel. Efter lidt spørgen fandt jeg frem til den gade, hvor han bor. En pige kom og lukkede op for mig. Hr. Wachtel var ikke hjemme svarede hun i en lidt spids tone og hun vidste heller ikke, naar han var at træffe. Jeg leverede hende mit kort med anbefalingsskrivelsen og ventede et øieblik, for jeg trodde det bare var et paaskud; men et øieblik efter kom Hr. W. selv op ad trappen. Han var elskværdigheden selv. Han læste min skrivelse og lovede at hjælpe mig lidt; imorgen ved det kongelige universitetet skal jeg træffe ham igjen. Da skal han have skrevet til [Eduard] Behm. –

Nei nu faar jeg nok slutte. Dette er hvad jeg i al korthed kan fortælle. Der var saa meget andet; men desværre kan vi ikke faa tale sammen. – Du kan tro jeg er Gud taknemmelig over at jeg er blevet ført saa vel frem hidtil; nu gjælder det blot at lade hver dag have nok i sin plage og stole paa ham. Du maa ikke glemme at bede for mig.

Kjærlig hilsen til dig og Sigrid

Din hengivne F.

Dankelmann Str. 49 Charlottenburg 8-10-09

Kjære mama og Sigrid!

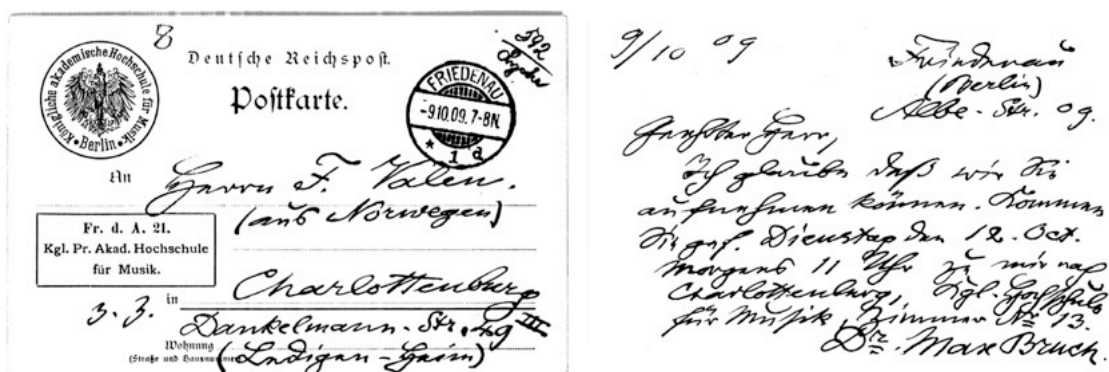
Mange tak for Eders breve, som jeg fik i dag; det var jo første brev jeg fik hjemmefra, desuden fik jeg i formiddag et brev fra frk [Aagot] Olsson, saa det har rigtig været en sjelden dag. Nu har I vel faat mit første brev; det er allerede gaat en uge siden jeg kom, og jeg vilde have skrevet før, men jeg vilde vente til jeg kunde fortælle at alt var i orden. Desværre er det endnu ikke saa. Denne uge har været forfærdelig spændende. – Jeg gik straks til [Ludwig] Wachtel, som var overordentlig hyggelig og elskværdig. Han har hjulpet mig tilrette paa mange maader, med hensyn til det store kongelige bibliothek, hvor han førte mig ind og forestillede mig for overbibliothekaren paa musikafdelingen. Desuden har han stillet hele sit storartede bibliothek til min fulde disposition. Jeg talte med ham om lærer; men han vilde ikke anbefale mig [Eduard] Behm som lærer i formlære og instrumentation, for han var nærmest pianist og var desuden ofte paa koncertreise. Alle andre privatlærere tager mindst 10–20 mark timen.

Efter et par dages betænkningstid besluttede jeg da om muligt at komme ind paa høiskolen. Jeg gik afsted, fik et prospekt og saa da, at jeg økonomisk vilde staa mig paa det (150 kr semesteret for to fag). Men det viste sig, at prøven allerede havde fundet sted. Dog henviste man mig til høiskolens bestyrer prof. Max Bruch (en meget bekjendt musiker). Saare beklemt drog jeg da ud til ham, men maatte komme igjen om eftermiddagen, da han ikke tog imod da. Saa maatte jeg ud endnu en gang. Det var en gammel mand, egte professortype. Jeg skulde ønske jeg kunde fortælle hele tildragelsen, men jeg maa fatte mig i korthed. Først var han ikke synderlig blid, fordi jeg ikke havde fremstillet mig til prøven; jeg trodde næsten jeg havde maattet gaa med uforrettet sag, men saa tog han mine kompositioner i sideværelset og begyndte at læse. Efter endel kvalfulde øieblikke kom han tilbage igjen og sagde at han skulde se igjennem mine ting nøiere, saa skulde han sende mig et kort hvis jeg kunde

blive optaget. Jeg skiltes meget venlig fra ham. Men nu har jeg været i den frygteligste spænding i to dage (fra onsdag, idag er det fredag).

I dag har jeg faat kufferten fortoldet o.s.v. og betalt fragt 8,80Mk. Det var en kjedelig historie; det er sørgeligt at man ikke skal kunne stole paa sine medmennesker. Frakken har jeg endnu ikke sét det ringeste til. Jeg haaber dog at jeg maa faa den snart. Nu venter jeg kufferten bragt op hvert øieblik. –

Nei, jeg er saa urolig i aften. Gid det hele var vel over. Jeg skulde ønske jeg kunde tale med Eder i aften og fortælle alt; men jeg vil haabe at der maa findes en udvei. Tænk paa mig og bed for mig.

Facsimile av begge sider av Bruchs kort, som er bevart i NB. Fritt oversatt skriver Bruch: "Jeg tror vi kan opta Dem. Vennligst kom til meg tirsdag 12. okt. om morgenen kl 11 i Charlottenburg, Kgl. Hochschule für Musik, rom nr. 13".

11 okt.

Gud skje lov. I dag har jeg faat kort fra prof [Max] Bruch, hvori han skriver: "Jeg tror at vi kan optage Dem; vil De komme til mig paa høiskolen 12 okt." Jeg er saa glad fordi spændingen er over og jeg haaber at det fremdeles maa gaa godt.

Igaar fik jeg et kort fra Sigrid. Brevene fra Eder tager saa uforholdsmæssig lang tid; jeg tror det kommer af adressen. Skriv den saaledes:

F.V. / Berlin / Charlottenburg / Dankelmann St. 49

Det er nok gaat altfor lang tid siden jeg sidst skrev; men det var, fordi jeg ikke vilde holde Eder i spænning.

Forresten trives jeg rigtig godt her. Om morgenen far jeg en kop kakao med to rundstykker, og senere paa formiddagen kjøber jeg mig lidt.

Middagen her er god, synes jeg. Vi faar saa rigelige portioner at jeg godt kan spise mig mæt, ja har ofte vanskelig for at klare den.

I forgaars var jeg til middag hos [Ludwig] Wachtels og havde det rigtig koselig. Det er saadanne hyggelige, ligefremme mennesker. Det var hans unge frue, hans mor og ham selv. Fru [Marie] Wachtel sagde: "Herr Valen spricht wunderbar, er hat ja gar keine Accent." [Herr Valen snakker nydekig, han har slett ingen aksent.] Det var vist lidt for smigrende, men det var morsomt alligevel. Jeg skulde være velkommen hos dem, naar jeg vilde. Jeg blev saa overrasket over indbydelsen fra Wachtel, som havde skrevet den paa norsk. De var saa begeistret for Norge. Wachtel viste mig en hel mængde fotografier som han havde taget fra Norge. –

Igaar søndag oplevede jeg en rigtig overraskelse. Jeg gikk i den storartede Berlinerdom, og hvem anden skulde jeg faa øie paa end fru [Bertha] Lexow-Bræck [Breck]. Jeg vilde ikke tro mine egne øine, men hun maktede bort til mig. Senere var jeg med hende og pastoren samt to norske damer hele dagen, spiste middag sammen med dem og gik senere paa koncert sammen. Det var virkelig en hyggelig dag, det var saa uvirkelig aa træffe sammen midt i Berlin. De vilde have henvendt sig til politiet og faat min adr, men nu dumpede jeg pludselig i den svære dom, som rummer jeg véd ikke hvor mange tudend mennesker og skulde alligevel træffe landsmænd. Præken var virkelig god, ikke saa udvandet som jeg havde tænkt. Men hvad der var mest storartet var musiken, orgelet og koret. Det var en kunstnydelse af rang, som vel aldrig opleves hos os. –

Jeg var efterpaa i et museum og saa en hel mængde gammel kunst: Rembrandt, Rubens o.s.v. Jeg var aldeles overvældet. Farverne havde holdt sig vidunderlig; det var det mest overraskende. Havde bare I kunnet være med og se paa al denne herlighed. En dag var jeg i en rosenhave i Thiergarten. Det var over al beskrivelse. Her planter de lange bed med Gruss aus Teplitz roser midt i gaden, saa det skinner rødt, næsten saa langt man kan se. –

En anden gang skal jeg fortælle mer. Jeg skal ikke vente saa længe med at skrive. – Jeg haaber at I har det godt. Hils alle.

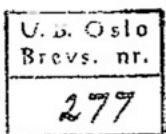
Kjærlig hilsener Fartein.

[Kort stemplet Charlottenburg 12.10.09]

Kjære mama!

Idag har jeg været hos prof. [Max] Bruch og har nu faat vide, at jeg kan blive optaget paa høiskolen. Han var saa venlig mod mig, klappede mig paa skulderen og var rigtig sød, kaldte mig “mein Lieber” o.s.v. Han sagde at han havde set gennem mine sager. “De haver talent, Deres tanker er meget gode, men De maa lære at udvikle dem bedre.” De bedste er, at jeg skal faa ham selv, den verdensberømte komponist til lærer, noget jeg aldrig havde turdet drømme om. Imorgen skal jeg gaa til min vordende klaverlærer. –
[...]

V

1909.

Berlin Danckelmann Str 49
Charlottenburg
12 Okt.

Kjære Magnhild!

Stange tak for dit brev. Det var rigtig smukt af dig at skrive saa snart til mig. Igaar fik jeg brev fra mamma ogsaa, saa det var en rigtig festdag. Hej, a, naar man er ude, sætter man pris paa hver klinge, som kommer hjemmed. Nu er jeg ugenturde og er staldet i vei; men det er bedst at begynde med reisen vedværdighed. Det er begyndelse gik man kuffert en vei, og trakken den anden. Kufferten var ved en fuldtogelne fra mandekabets side kommet i Kristiania lasten, saa den fik jeg først efterendte efter en uges forløb. Frakken fik jeg først i dag. Den havde nemlig stordensmand Egedren fra

Brev fra Valen til søsteren Magnhild, 091012 (NB)

Berlin Danckelmann Str. 49 Charlottenburg 12 okt. [1909]

Kjære Magnhild [Sendstad]

Mange tak for dit brev. det var rigtig snildt af dig at skrive saa snart til mig. Igaar fik jeg brev fra mama ogsaa, saa det var en ren festdag. Ak ja, naar man er ude, sætter man pris paa hver linje, som kommer hjemmefra. Nu er jeg nogenlunde vel indstalleret her; men det er bedst at begynde med reisons viderverdigheder. Til en begyndelse gik min kuffert en vej, og frakken den anden. Kufferten var ved en feiltagelse fra mandskabets side kommet i Kristianiabaaden, saa den fik jeg først eftersendt efter en uges forløb. Frakken fik jeg først i dag. Den havde nemlig stortingsmand [Tellef] Gjedrem fra Egersund taget med sig paa Jæderbanen. Resten av reisen videre gik uden uheld. Tænk dig i Hamburg maatte jeg gaa i banken. Da jeg kom ud af toget blev jeg et øieblik saa overvældet af livet og mylderet i banegaarden at jeg maatte sætte mig ned paa en bænk og tænke over, hvad jeg skulde gjøre. Det er mig næsten en gaade, hvordan jeg kom afsted til banken og fik alt ordnet den ene time, før det næste tog skulde gaa. Mama skriver noksaa drastisk, at hun maatte tænke paa ordsproget "Nød driver gammel kjærring til at spinde."

Et par dage efterat jeg var kommet i orden gik jeg til [Ludw.] Wachtel. Du kan tro han er en snild og hyggelig mand. Han har hjulpet mig paa alle maader, ført mig ind paa det kongelige bibliothek og har desuden sat hele sit storartede privatbibliothek helt til min fulde disposition. Det viste sig at han hadde misforstaaet [Cath.] Elling med hensyn til [Eduard] Behm og mig. Han trodde jeg var nybegynder, for ellers vilde han ikke anbefale Behm, som nærmest var pianist og desuden var meget paa reise som accompagnatør o.s.v. Til kompositions lære og instrumentation trodde Wachtel ikke, at Behm egnede sig. Saa maatte jeg da se mig om efter noget andet. At gaa til en privatlærer var det næsten ikke at tænke paa, for alle var altfor dyre, 20–50 Mk. timen. Saa maatte jeg da se til at komme paa et konservatorium, og jeg valgte Hochschule fordi den er billigst og [har] dygtige lærere. Jeg maatte gaa derned og melde mig ind, men saa havde

optagelsesprøven fundet sted allerede et par dage tidligere. Jeg blev da nødt til at gaa til bestyreren, den verdensberømte komponist Max Bruch, en af de faa veteraner man endnu har igjen. Som du nok kan tænke dig, var det med megen frygt og bæven. Til en begyndelse kunde han ikke like, at jeg var kommet forsent til optagelsesprøven, men saa tog han mine sager og gik ind i sideværelset og læste. Efter nogle kvalfulde øieblikke kom han tilbage og var meget venligere, lovede at se dem nøiere igjennem og sende mig et kort hvis jeg kunde faa plads. Nu gik der en uge i den frygteligste spænding og jeg kunde ikke formaa mig til at skrive hjem derom. I dag har jeg endelig været hos prof. dr. Bruch. Han var meget elskværdig, ja hjertelig, klappede mig paa skulderen og kalte mig "mein Lieber". "Sie haben Talent, ihre Gedanken sind sehr gut; aber Sie müssen noch lernen, sie besser zu entwickeln." [Se oversættelse i kort til mama 12.10.09.] Ikke sandt, det var hyggelig at høre saadan fra en verdensberømt musikers læber. Det bedste af alt er, at jeg skal faa ham selv til lærer; det er en meget stor gunstbevisning. Jeg var meget ulykkelig i begyndelsen over at det gik mig saa meget imod, men véd du, nu tror jeg, at alt er skét til det bedste. – Jeg blev ganske indtaget i professoren; det er en egte type af de gamle, snilde. Imorgen skal jeg have min første time i analyse af kammermusik. – Det er saa meget andet man kunde skrive om her fra Berlin. Jeg var aldeles overvældet de første dage; jeg har allerede sét mig lidt om paa museer o.s.v. men det faar være til en anden gang. Kan du gjætte hvem jeg traf søndag i den store Berliner dom som rummer, jeg ved ikke hvor mange tusener: fru [Bertha] Lexow Breck. Senere var jeg sammen med pastoren [Jens Lexow-Breck] og hende samt to norske damer hele dagen, de var saa venlige og hyggelige, saa jeg tilbragte en meget morsom dag.

Hils Sendstad, de smaa saa meget, dessuden tanter o.s.v.

De bedste hilsener til Eder alle

din hengivne Fartein

Charlottenburg 16 okt 1909

Kjære mama og Sigrid

[...] Nu er der atter gaat en uge og jeg har allerede været her over 14 dage. Hvor fort tiden gaar. Jeg er nu begyndt at komme lidt igang paa høiskolen; men har endnu ikke faat alt ordnet. Det er leien af piano, som endnu staar igjen. Jeg spurgte husinspektøren om det gik an at faa et piano paa mit værelse. Men det viste sig at være for smalt, saa jeg maa vente og faa et dobbeltværelse (til 18 Mk maaneden) hvis jeg skal have et piano. Han skulde se nærmere paa sagen. Imidlertid haaber jeg, at jeg kan faa øve mig 1 time 8–9 om morgenen paa selskabssalen indtil sagen blir ordnet. Endnu har jeg ikke faat kort fra min pianoærer prof. [Ludwig] Hirschberg, for hvem jeg blev præsenteret, en hyggelig jovialt udseende mand, som var meget venlig mod mig, og forinden maa det gaa som før. Idag var jeg paa en forelæsning over musikhistorie af prof. [Karl] Krebs og mandag (iovermorgen) skal jeg til min sanglærer prof. [Max] Stange; og dermed vil det begynde at gaa i sit faste gjænge. –

Jeg fortalte vist ikke om min første time hos prof. [Max] Bruch. Vi havde analyse af kammermusik. Det var paa professorens værelse paa høiskolen. Vi var vel 7–8 stykker, endel damer, deriblandt en russerinde desuden en del unge herrer, som næsten alle saa ud til at være ældre end jeg. Vi gennemgik en violinsonate af Beethoven. Professoren sad selv ved flygelet og vi andre stod rundt omkring og fulgte med i noterne, som blev hentet fra bibliotheket. Man skulde ikke tro, at det var en 70-aarig mand som spillede; med slig ild og kraft forklarede han nøiagtig bygningen og de utallige skjønheder i den Beethovenske sonate. En af eleverne spillede violinstemmen med paa flygelet medens professoren selv spillede klaverparten. Jeg maa sige det var en uforglemmelig time, skade bare, at den varede for kort. Mange af eleverne saa meget sympathiske ud. Jeg fik se i noderne sammen med en ung dame. Prof. Bruch var meget elskværdig mod mig, “Ach, da haben wir den Norweger,” [Ja, der har vi nordmannen.] og spurgte mig om jeg havde faat ordnet med det øvrige. Ja, der er nok at

ordne med, for tyskerne er nogen rigtige pedanter. Tænk, jeg maatte skrive en liden levnetsbeskrivelse og levere paa bureauet. Desuden blev det (forresten i al høflighed) betydet mig at jeg maatte betale snarest. Men jeg kunde faa lidt henstand, siden jeg kom senere ind end de andre. Det var en lykke, at jeg havde pas med, for uden dette kommer man ikke to skridt i dette land, havde jeg nær sagt. Nu venter jeg med spænding paa pengene fra [Olav?] Søyland; jeg synes posten tager saa lang tid herfra til Norge; forresten er det ikke en uge endnu, siden jeg skrev. For et par dage siden var jeg paa politistationen med mig selv og mit pas. [Ludwig] Wachtel havde skræmt mig med hvor uhøflige og nysgjerrige de var, at de vilde vide om jeg havde alle tær o.s.v. Men saa galt var det nu ikke, jeg fik rigtignok en del efter min mening unyttige spørgsmaal, men de var meget høflige og forekommende.

Søndag 17.

Det er underligt at være saa langt borte fra hjemmet; om hverdagen i al travelheden merker man det ikke saa godt som om søndagen. Idag har det været en deilig høstdag, men det begynder at blive kjøligt ogsaa her og træerne begynder at antage høstfarve. I Griegs biografi fortælles der, at en gammel herre i Leipzig trøstede ham, naar han længtede hjem, med de ord, at her havde vi da den samme sol, den samme maane og den samme herregud som hjemme. Jeg henfalder ofte til lignende betragtninger, naar jeg ser paa det stykke himmel, som kan skimtes fra mine vinduer. Jeg tænker paa hvad slags veir der nu kan være hjemme, hvad I nu foretager Eder eller taler om. Jeg tager ofte mine breve frem og læser dem omigjen. Det er saa hyggeligt at faa nøiagtig beskrivelse af alt, om roserne, Boy, Pusine og alt det øvrige; jeg kan se alt saa levende for mig; skade at jeg ikke kan tage en tur hjem istedenfor at sidde her alene paa hybelen og skrive. –

Der er igrunden saa meget at skrive om, mange ting som jeg lagde merke til i begyndelsen, men senere naar man er blevet vant dermed glemmes det efterhaanden. Her er virkelig nydelig i Charlottenburg. Jeg

bor et par minutters vei fra den yndige Lietzensee og ca fem minutter fra det gamle bekjendte slot, som har givet byen sit navn. Nu er den vokset sammen med Berlin, men var tidligere en egen kommune. I slotsparken har jeg undertiden været. Noget lignende har vi ikke hjemme, det kan trygt siges. Det er en meget stor park, med herlige anlæg. Naar man er midt inde i den ser man ikke byen paa nogen kant og man kan drømme sig langt, langt væk helt til Sophie Charlottes tid, hvis høie navn byen og slottet bærer. De gamle marmorstatuer og mange af de gamle træer skriver sig ogsaa ganske vist fra den tid (ca 1700). Paa den pragtfulde bro over Spree findes Sophie Charlottes og kong Friedrichs kolosalstatuer. Hele Charlottenburgerchausséen lige til Brandenburger Thor er noget af det mest storartede man kan tænke sig. Den gaar gennem hele den pragtfulde park Thiergarten forbi Siegesallé med 32 marmorbilledverker. Denne vei maa jeg tage med trikken (el Strassenbahn, som den kaldes her) hver gang jeg skal til bibliotheket.

Idag stod jeg op lidt tidlig fordi jeg vilde kjøbe billetter til operaen. Da jeg kom der stod der allerede en lang kø bortover hele gaden og jeg maatte vente 2 timer; men saa fik jeg heldigvis en billet til Mozarts Don Juan til billigste pris 3 Mk (!). Hvis man ikke er ude om sig søndag formiddag, saa faar man intet hele ugen, for der blir øieblikkelig udsolgt. Der sælges nemlig for hele ugens spilleplan. Jeg er saa glad, fordi jeg fik begynde med Mozart, saa faar jeg tage Wagner en anden gang. Wachtel siger, at Berlins operahus er altfor lidet i forhold til byens størrelse. Det skriver sig helt fra Fredrik den stores tid. –

Da jeg var på høiskolens bureau fortalte en herre der, at der ogsaa var en anden fra Stavanger, om jeg kjendte vedkommende. Jeg fik se paa listen og saa at det var Johanne Margrethe Sømme, som ogsaa var nylig optaget. Vedkommende herre var meget hyggelig og lod mig endog læse passet paa norsk, som han fandt lignede engelsk. I det hele taget er tyskerne svært snilde og forekommende; de vil gjerne prate og er meget villige til at give oplysninger om vei o.s.v.

Nu skulde jeg ønske, at pianospørgsmaalet snart var ordnet, for det er det, som trykker mig mest fortiden. Men jeg haaber, at jeg skal blive hjulpet med det ligesom med alt det øvrige hidtil. Det har mange gange sét temmelig broget ud. Jeg har vel fortalt, at jeg har faat baade kufferten og frakken. – Ja kjærlig hilsen og glem mig ikke.

Eders hengivne Fartein.

Danckelmanns Str. 52 iii Chlt.burg 1 nov. 1909.

Kjære mama og Sigrid

[...] Nu er jeg begyndt at komme i fast gjænge paa høiskolen. Som jeg hele tiden havde frygtet for gik det ogsaa. [Max] Bruch vilde at jeg først skulde tage et kursus og fortiden intet komponere men flittig studere partiturer, for jeg kjendte endnu for lidet musikkitteratur. Det er ogsaa tilfælde og jeg er nu begyndt af alle kræfter og systematisk at studere. Han anviste mig en lærer, med hvem jeg er begyndt med alt fra begyndelsen af. Det er prof. [C. Leopold] Wolf (nu har jeg altsaa fem lærere) en mand som gjorde et usedvanlig sympatisk indtryk og som var meget elskværdig mod mig. Jeg har havt to timer med ham og han var endog saa venlig at give mig en extra-time ugentlig for at det skulde gaa lidt hurtig for mig. Jeg var lidt lei over ikke at kunne faa lov til at komponere med en gang. Men nu er jeg glad derover. Jeg tror jeg faar det desto grundigere og Wolf sagde at jeg havde et godt grundlag og gav mig ogsaa ros for mine harmonisationer. – En tid prangede jeg som Bruchs eneste elev i komposition; han har nemlig kun den saakaldte “mesterskole”, som ikke holder til paa høiskolen. Men senere kom han til det resultat at jeg endnu stod tilbage, og jeg ved, at han har gjort det til bedste for mig. Det er saadan en sød gammel mand og jeg er virkelig glad i ham. Jeg har dog den ære (maa jeg sige) at være tilstede ved to af hans analysetimer og deraf tror jeg, at jeg har havt megen nytte.

Lørdag havde jeg min første klavertime for prof. [Ludwig] Hirschberg. Dette havde jeg ogsaa gruet mig for, kanske mest af alt, men det gik Gud

skje lov godt. Jeg spilte et par smaastykker af Schumann og han sagde: "Deres spil gjør et meget musikalsk indtryk." Desuden sagde han, at jeg maatte have havt god undervisning i klaver. Dette var mig til stor opmuntring og jeg glæder mig til at skrive det til fru [Jeanette] Mohr. – Det var saa hyggeligt at faa brev fra hende. Hun skriver med en ganske rørende stolthed: "Jeg glæder mig ofte ved tanken paa hvilken deilig tid begge mine kjære fordums elever skal faa." Frk. [Johanne Margrethe] Sømme havde faat anledning til aa spille for [Ernö] Dohnányi medens han var i Bergen og han vilde straks have hende til Berlin og saasnart han fik en ledig time selv undervise hende.

Igaar, søndag var jeg paa farten hele dagen. Jeg blev kjendt med en ung pianist Gerhardt fra høiskolen, medens jeg var paa Ledigenheim og han lovede at vise mig omkring i Berlin. Igaar morges kom han efter mig og vi fik se en hel mængde af Berlin. Han er rigtig et net menneske saa aaben som alle tyskere. Han fortalte mig alt mulig, som om vi havde været kjendt i lang tid. Han var saa forbauset over, at jeg uden videre var blevet optaget paa høiskolen, og da kom jeg til at tale om frk. Sømme og nævnte, at hun var meget begavet sagde han med en vis selvfølelse, at det faldt af sig selv, naar hun var optaget paa høiskolen. Det har alsaar noget at sige at gaa paa høiskolen, hvilket jeg forresten ogsaa har lagt merke til ligeoverfor flere. Man har ogsaa mange fordele som f.eks. moderation i den kgl. opera og paa theater og koncerter. –

Nu vil jeg forsøge at stille mig selv frokost og aftens. Jeg vil kjøbe et spiritusapparat og koge melken. Dette vil falde meget billigere end at gaa paa restaurationen. Men jeg har ikke havt anledning dertil før. Paa Ledigenheim var det forbudt at koge i værelserne. Den første tid gaar der altid mange penge, før man lærer at være økonomisk. Jeg spiser rigtig godt til alle maaltider og om formiddagen kjøber jeg disse smaa franske "Schreppen" og knasker paa dem, medens jeg læser partiturer, for nu gjælder det fremfor alt at have gode kræfter. Berlinerlivet tager forfærdelig paa nerverne. Ja, bed for mig at Gud maatte give mig kræfter og velsigne

mit arbeide. Jeg synes at jeg er blevet ført frem paa en saa underlig maade og jeg kan ikke være taknemmelig nok derfor. [...]

Charlottenburg 4 nov. 1909 Danckelmanns Str. 52 iii

Kjære mama og Sigrid!

[...] Jeg véd ikke, om jeg har fortalt nøiagtig, hvordan jeg er beskæftiget. Jeg har en time paa høiskolen hver dag undtagen fredag, men onsdag til gjengjæld to. For alle fag betaler jeg 122 Mk semesteret, som varer til paaske. Jeg haaber, at det skal gaa noksaa bra. Jeg føler mig vel og spiser med glimrende appetit især efter at jeg er begyndt at spise hjemme og jeg søger at faa saa megen mad som mulig ned for at faa kræfter til at arbeide med. Jeg maa sige, jeg priser mig lykkelig over mine professorer; der er alle saadane venlige og elskværdige mennesker. Prof. [Leopold] Wolf sagde at jeg kunde bare arbeide med godt mod videre paa det gode grundlag, jeg havde, og som jeg vist fortalte, har han givet mig en extra-time for at drive mig hurtigere frem. Prof. [Ludwig] Hirschberg, min klaverlærer er ogsaa meget hyggelig; det er saa morsomt at øve klaver efter saa lang tids ophold, jeg haaber, at jeg skal lære en hel del af ham. Sangtimerne er ogsaa overordentlig interessante. Prof. [Max] Stange holder endnu bare paa indledende foredrag; men gjør det saa morsomt og vittig at vi uafladelig maa le. Desuden har jeg en time musikhistorie, hvilket ogsaa er uhyre interessant.

[Til middag hos Ludwig Wachtel. Fruen maler. Låner bøger om malerkunst og partiturer.

Om høyskolen, hr. Gelber og hans piano på Ledigenheim.]

Frk. [Johanne Margrethe] Sømme har time lørdag. Hun slipper ud naar jeg skal ind til min. Jeg vilde vente et øieblik; men det varede en stund før hun kom fra musikhistorien og derfor maatte jeg gaa til min time. – Det er saa flot og elegant overalt paa høiskolen. Jeg skal rigtig kjøbe et kort deraf og sende Eder. Man kan merke, at man bor i et land, hvor man ikke

behøver at spare paa pengene. Det kan man se paa alle offentlig indretninger.

Iformiddag var jeg og hørte [Arthur] Nikisch med det philharmoniske orkester. Det er kjedeligt at det er søndag formiddag; men kun paa denne generalprøve kan man komme ind, koncerten er udsolgt for lang tid i forveien – og er temmelig dyr. Idag blev der opført et langt musikstykke “Prolog til en tragedie” [Symphonischer Prolog zu einer Tragödie, Op.108] af den hypermoderne komponist Max Reger, som af et parti dels blir modtaget med stort bifald og af andre hysset. For tænk, der blandede sig virkelig en temmelig sterk hyssen i bifaldet. Saa fanatiske er de her; det er første gang jeg har hørt hyssen i koncertsalen. Uagtet jeg slet ikke følte mig tiltalt af stykket, vilde jeg dog aldrig lade mit mishag ytre sig paa en saadan maade.

[Om vertinnen fru Seidel, som er adventist, og hennes synspunkter på den tyske reformerte kirke. Og Valens observasjoner.

Om venner og planter i Norge. ...]

Min adr er ogsaa: Königliche Hochschule für Musik. Charlottenburg.

Danckelmann Str. 52 III Charlottenburg 11 nov. 09

Kjære Otto [Lous Mohr]!

Mange tak for dit brev, som jeg glædede mig meget ved at faa. Det var et af de første breve jeg fik her. Jeg har saa ofte tænkt at skrive, men det er ikke blevet noget af før nu; jeg har havt en meget indholdsrig periode med alslags oplevelser og viderværdigheter.

De begyndte allerede paa reisen; kufferten gikk en vei og frakken en anden. Heldigvis kom begge dele tilrette igjen; men henede begyndte det for alvor. Hr. [Ludwig] Wachtel havde nok misforstaat [Catharinus] Elling angaaende lærer til mig; det viste sig at jeg ikke kunde gaa til vedkommende. Jeg maatte da forsøge at komme ind paa høiskolen. Men optagelses-prøven havde allerede fundet sted et par dage efter min

ankomst, og naar man ved, at de flinkeste fra alle værdens kanter strømmer til, saa var mine udsigter ikke saa lyse.

Jeg maatte med megen angst og bæven gaa til bestyreren for kompositionsafdelingen den gamle Max Bruch og forevise ham mine kompositioner. Først var han ikke videre blid fordi jeg var kommet forsent til prøven; men tog saa mine sager med sig i sideværelset og begyndte at se dem igjennem. Jeg glæmmer aldrig disse øieblikke. Kort efter kom han tilbage, og var da meget venligere, lovede at se mine sager nøiere igjennem og sende mig et kort, hvis jeg kunde blive optaget.

Efter nogle dage i frygtelig spænding fik jeg et kort om at jeg var optaget paa høiskolen og havde at indfinde mig hos ham. Han modtog mig meget elskværdig, klappede mig paa skulderen som en snil gammel professor og sagde: “– Sie haben Talent, mein Lieber; ihre Gedanken sind sehr gut; aber Sie müssen lernen, sie besser zu entwickeln”.¹ Du kan ikke tænke dig hvilken lettelse jeg følte. – Desværre vilde han at jeg skulde tage et kursus i kontrapunkt hos prof. [Leopold] Wolf; men jeg har den ære at nyde hans egen undervisning i to timer ugentlig og prof. Wolf var saa elskværdig at give mig en extra-time for at det kunde gaa lidt hurtigere for mig. Men jeg maatte for tiden intet komponere; men læse flittig klassikerne for jeg stod endnu tilbage. – Desuden spiller jeg klaver og har musikhistorie og sang, saa tiden er temmelig optaget. – Nu haaber jeg at mine gjenvordigheder er tilende. Du kan ikke forestille dig hvilken møie jeg havde med at faa fat paa et piano; dørene paa Ledigenheim var nemlig alle for smale og enden paa historien blev, at jeg maatte flytte derfra. Dit brev traf mig netop i denne prøvelsens tid, som jeg endnu med gru ser tilbage paa. Det var godt at jeg havde Hr. Wachtel at ty til; et overordentlig sympathisk menneske, som har hjulpet mig med meget. Han har en søt ung frue, og et bibliothek, hvis mage jeg aldri har set hos en privatmand, og det bedste af alt: alle bøger og partiturer staar til min fulde disposition. – Forresten har jeg ikke truffet andre kjendte; jeg kjender bare en av

---

¹ Se oversættelse i kort til mama 12.10.09.

høiskoleelevene, som bor på Ledigenheim. Johanne Margrethe Sømme gaar ogsaa paa høiskolen hos [Ernö] Dohnányi.

Se, nu har jeg sat dig ind i forholdene; nu vil jeg heller tale om det jeg egentlig havde paa hjerte.

Otto, dit brev gjorde mig virkelig ondt, hvor hyggelig det end var at høre fra dig. Nu vil du øieblikkelig protestere, ikke sandt, og tale om sentimentalitet og sludder. Jeg vil nødig volde dig ubehag ved at tale derom. Men jeg tror jeg forstaar aarsagen til din spleen, for du kan trods al protest ikke skjule den. "Maleri? neppe" skriver du, uagtet du i samme aandedræt erkjender dine usedvanlige evner. Netop dette tror jeg volder din uro. Du kan ikke fæste dig til nogen speciel interesse, fordi dette ene, som burde være hovedsagen efterhaanden jager de andre bort. Jeg tror ikke at du bliver helt rolig, før du erkjender, at i malerkunsten ligger din hovedopgave. Nu maa du endelig ikke opfatte det som om jeg vilde lokke dig bort fra medicinen; jeg tror du har handlet overordentlig klogt; kun skulde du sætte dig det andet som maal, hvortil alt det øvrige er trin eller midler. Jeg tror jeg forstaar dig, Otto, for jeg har selv oplevet noget lignende, før jeg valgte musikken. Senere er alle offere, alle ydmygelser og ubehageligheder, som følger af at vælge kunsten, skrumpet ind og blevet saa uendelig meget mindre end jeg havde tænkt.

Men jeg vilde ikke saa absolut raade dig til dette hvis jeg ikke havde en annen opfatning av kunstens opgave end den gjængse. Du kjender mig saa godt saa jeg behøver ikke direkte at udtale den i ord som let vil faa en banal klang. Kort sagt: jeg mener du gjør uret i at lade dine evner smuldre hen. Naar du ved, at de er mere end almindelige, saa er det din pligt ikke bare snevert lige overfor dig selv – at udvikle dem. Jeg mener der ligger ingen egoisme deri – meget heller det modsatte. – Derfor tror jeg du gjør galt i at lade være at tegne, i det hele i ikke at uddanne dine anlæg.

Nei, nu har jeg kanskje meget mod min vilje plaget dig med dette. Gjør du selv som du finder for ret; jeg vilde bare "liberare animam meam" [lette min sjel].

Du kan tro jeg har hørt megen deilig musik. Jeg har formelig svælget i orkestervelklang; hvor præcist, rent, udpenslet alt er hos orkesterne her. Philharmonien besøger jeg naar jeg bare har anledning. –

Nylig havde jeg et rigtigt hyggelig brev fra din mor; det glædede mig overordentligt at faa det, og jeg skal snart skrive igjen. Saa maa du skjænde lidt paa Hugo, fordi jeg intet hører fra ham. Din mor skriver, at han gaar hos [Hans] Balchen. Fortæl ham at der er en masse nydelige damer paa høiskolen, deriblant en italienerinde, tror jeg, som har time sammen med mig hos Bruch. –

Nei, men jeg glemmer rent at fortælle om al gammel kunst, jeg har set i Friedrichs museum. Ak tænkte jeg, det skulde du have set. Rembrandt gjorde virkelig et sterkt indtryk paa mig, og Böcklin og Segantini. Men der var saa uendelig meget andet ogsaa; underligt at staa ligeoverfor originalerne til disse mesterverker. –

Hvordan gaar det i Kristiania nu. Jeg har ikke set en norsk avis, siden jeg kom hid, og undertiden er det ikke frit for at jeg længter lidt hjem. Havde her endda været lidt natur omkring Berlin. Nei jeg maa [uleselig] –
Kjærlig hilsen din F.

Charlottenburg [Berlin] 24 nov. 1909 Danckelmann Str. 52 iii

Kjære fru [Jeanette] Mohr!

[...] Da jeg kom hertil med mit anbefalingsbrev til [Catharinus] Ellings ven Hr. [Ludwig] Wachtel, saa viste det sig at han ikke vilde anbefale mig den lærer vi havde tænkt. Saa var der ingen anden raad end at forsøge at komme ind paa høiskolen. Men prøven havde da allerede fundet sted for et par dage siden, og naar man véd, at alle de dygtigste fra alle verdens kanter strømmer til, saa var det ikke med overvættes mod jeg gik til bestyreren, den gamle anseede prof [Max] Bruch for at indlevere mine kompositioner. Som rimeligt kunde være likte han ikke, at jeg var kommet for sent. Men efter et par dage, hvis spænding jeg aldrig kommer til at glemme, fik jeg

dog et kort om at jeg var optaget paa høiskolen og maatte indfinde mig hos ham. Han modtog mig meget elskværdig, klappede mig venlig paa skulderen og sagde “Sie haben Talent; Ihre Gedanken sind sehr gut; aber Sie müssen lernen sie besser zu entwickeln.”¹ Men jeg kjendte endnu for lidet musik litteratur og mine kompositioner havde “etwas vom grauen Nebel Ihres Vaterlandes” [den grå tåken i Deres fedreland]. Derfor vilde han at jeg ikke skulde komponere noget for tiden, men tage et kursus i kontrapunkt og studere flittig litteratur. Jeg fik prof. [Leopold] Wolf i kontrapunkt. Det er det snildeste menneske, jeg kan tænke mig, og han var saa venlig fra begyndelsen af at give mig en extra-time ugentlig, for at det kunde gaa lidt hurtigere for mig. Med Bruch har jeg ogsaa to timer ugentlig, analyse af kammermusik (formlære) og orkestermusik (instrumentation). I klaver har jeg prof. [Ludwig] Hirschberg, som jeg ogsaa synes overordentlig godt om. Jeg maa rigtig fortælle Dem at han sagde, jeg maatte have haft god undervisning. Det var morsomt, synes jeg, at jeg havde lidt igjen deraf efter saa lang tids forløb. Ofte har jeg tænkt paa, hvor sørgeligt det var, at jeg ikke fik fortsætte at spille med Dem. – Desuden har jeg musikhistorie og elementærsang, saa tiden er temmelig optaget. Nu begynder jeg at blive mere herre over den; men i begyndelsen var det mig lidt broget.

Og al den musik jeg har hørt! Jeg véd næsten ikke hvor jeg skal begynde at fortælle; ofte ønsker jeg at jeg kunde dele lidt med andre, som er hjemme. I operaen har jeg været to gange og set “Don Juan”² og “Meistersinger”³. Man faar billetterne lidt billigere paa høiskolen; ellers er det umuligt at faa plads til operaen, da alt blir udsolgt for hele ugen allerede tidlig søndags morgen. – Jeg blev meget overrasket over Don Juan, ikke over den vidunderlige musik, men over den glimrende dramatiske virkning. Den bedste var “Zerlina” Frk. Artôt de Padilla; den unge smukke

---

¹ Se oversættelse i kort til mama 12.10.09.

² Mozarts opera.

³ Wagners opera *Die Meistersinger von Nürnberg*.

sangerinde, som en gang gav koncert sammen med Fridtjof Grøndahl. Hendes stemme var sølvklar, og Mozarts musik flød let naturlig, utvungent fra hendes læber; hvilket man ikke kunde sige om alle de andre fremstillende. Men orkesteret var vidunderligt; det er vel ogsaa verdens bedste. I "Meistersinger" var selve Richard Strauss dirigent, bare at se ham dirigere var en oplevelse. Denne opera regnes for Wagners bedste verk, og den gjemmer en fylde af de vidunderligste melodier, og orkesteret eier en velklang som hos neppe nogen anden komponist. Jeg sad i en eneste rus alle de fem timer, forestillingen varede. En amerikanerinde som sad ved siden af mig fandt det hele "awfully tedious" og gik efter anden akt. Af andre koncerter gaar jeg helst i "philharmonien". Dr. Ernst Kunwald dirigerer de billige koncerter, og paa disse har jeg hørt en hel række særlig klassisk musik, forleden de tre første satser av "den niende". [Arthur] Nikisch dirigerer hovedkoncertene, hvoraf jeg har hørt to. Noget af det som gjorde mest indtryk paa mig var Brahms's "tragiske ouverture", et verk af en utrolig skjønhed og virkning. Efterpaa fik vi Schumanns klaverkoncert spillet av Harold Bauer. Jeg havde forberedt mig paa en stor nydelse, men blev skuffet. Han spillede med et sandt teknisk mesterskab, men en indre kulde som lammede dette poesifyldte verk. Jeg trodde det var fordi jeg ikke kunde komme i stemning efter ouverturen. Men nu ser jeg at kritikken siger det samme. Næste gang skal jeg høre [Ferruccio] Busoni spille Beethovens Esdur koncert,¹ hvilket jeg særlig glæder mig til. Fortiden er det klassikerne, som florerer mere end nogensinde og det er godt, for af dem lærer man mere end af alle andre. –

Frøken [Johanne Margrethe] Sømme har jeg endnu ikke truffet. Jeg tror ikke hun kjender mig, for vi er aldrig blevet præsenteret for hinanden. Jeg har været paa udkik flere gange, naar hun skulde have time; men opsøge hende har jeg ikke turdet af ovennævnte grund. [...]

Berlin er en hyggelig by, synes jeg. Jeg likte mig godt fra første øieblik; men her er fryktelig surt, meget koldere end jeg havde trot, nu har vi

---

¹ Beethovens Klaverkoncert nr. 5, "Keiserkonserten".

allerede længe havt fuld vinter med sne. – Jeg har endnu ikke truffet norske. Men Hr. Wachtel (redaktøren af Allgemeine Zeitung) har været meget elskværdig mod mig, ligeledes hans frue. Jeg kommer stadig hos dem og hele hans storartede bibliothek, hvis mage jeg ikke har sét hos en privatmand har han stillet til min disposition. Han er egentlig musikkritiker og skriver et verk om de norske folkeviser. Han taler udmerket norsk og interesserer sig meget for Norge. [...]

Charlottenburg 27 nov. 1909.

Kjære mama og Sigrid!

[... Brev fra Catharinus Elling, med råd.]

Igaar aftes var jeg for første gang paa den saakaldte foredrags aften af eleverne paa høiskolen. Den holdtes i høiskolens pragtfulde koncertsal, en af de prægtigste sale jeg har sét i hvidt og guld med en række overdaadige lysekroner. Ja man merker, at man er i et land, som ikke behøver at spare. Der var ogsaa indrettet en egen loge for de keiserlige. Koncerten var en mindefest over den berømte komponist og særlig violinist [Ludwig] Spohr, hvis 50 aars dødsdag det var. Det var mest elever, som optraadte, desuden prof. [Karl] Klingler (lærer ved høiskolen) en aldeles storartet violinist, som var gjenstand for de største ovationer.

Eleverne var allerede fuldendte kunstnere saa at sige. Især var der en liden cellistinde miss Harrison, som Hugo [Lous Mohr] vilde have blit ganske indtaget i. Alle høiskolens elever har naturligvis fri adgang. Jeg har desværre oversét to koncerter paa høiskolen; dennegang var det prof. [Ludwig] Hirschberg, som satte mig paa det. Næste gang skal der være Beethoven-aften og det glæder jeg mig særlig til. En musiker som ogsaa gaar hos [Max] Bruch: Hr. [Georg?] Witowski, fortalte mig, at vi havde adgang til prøverne og dette vil jeg benytte mig af. Hr. Witowski er et meget sympatisk menneske, som jeg skulde ønske at kjende nærmere. Hans

navn og udseende tyder paa, at han er russer; men han taler saa udmerket tysk, at jeg tror han maa være født her.

Prof. Hirschberg er jeg saa glad i. Han spørger altid efter mit befindende, og naar jeg spiller er han bange for at jeg skal overanstrenge mig. Han syntes forreste at jeg havde faat et kraftigere anslag. Mens jeg husker det, maa jeg bede Sigrid være saa snil at sende mig [Carl] Czerny's *Schule der Geläufigkeit*. Den ligger ganske sikkert blandt mine noter, saa slipper jeg at købe den. Jeg tror ikke den vil blive saa dyr at sende, 50 øre eller saa.

[Begyndt å holde Berliner Morgenpost. Etter råd fra Ludwig Wachtel. Om fru Wachtels maling. Utstillinger.

Brev fra frk. Aagot Olsson.

Om Sigrids stilling. ...]

Dankelmann Str. 52 III Charlottenburg
30 nov. 09

Kjære Karl [Røstvig]!

Nu undrer du dig vist over min lange taushed. Jeg kan ikke længer udholde de stadige bebreidelser fra min samvittighed over min forsømmelse, saa nu "muss es seyn" [jfr. Beethovens kvartett op. 135]. I den første tid har arbeidet fuldstændig overvældet mig og slugt al min tid, og alt det nye gjorde mig næsten fortumlet. Naar jeg nu ser tilbage og opdager, at 2 maaneder er gaat, saa blir jeg næsten forfærdet over at jeg i al denne tid har levet uden rapport med andre mennesker.

Men først tak for samværet i Stavanger. Det var dage, som jeg ofte har tænkt tilbage paa og glædet mig ved. Det er ikke saa ofte i tilværelsen, at man møder et menneske, hos hvem man finder sympathi og forstaaelse; men disse faa gange opveier lange tiders kulde og ensomhed. Ofte har jeg tænkt paa hvad du fortalte fra dit liv. Det bragte mig noget – jeg ved ikke hvad – som har havt betydning for mig, hvilket du neppe efter min lange

taushed vilde slutte. – Du husker vist, at det var med visse anelser jeg reiste. Jeg havde en vag formodning om, at nu gik jeg noget usikkert i møde. For en del gik det i opfyldelse. Den første tid var virkelig skrekkelig: en kjede av fataliteter og trivialiteter. Senere ler man kanskje av denslags; men for et saa upraktisk menneske som mig var det yderst ubehageligt, medens det stod paa. Det værste var, at jeg ikke kunde faa den lærer jeg havde tænkt. Herr [Ludwig] Wachtel havde nemlig misforstaat [Catharinus] Elling angaaende min uddannelse. Saa maatte jeg for at slippe økonomisk bedst derfra søge om optagelse paa høiskolen. Jeg skal ikke trætte dig med at fortælle om den tids uudholdelige spænding. Heldigvis endte det godt. Den gamle berømte prof. [Max] Bruch (hvis violinkoncert vi hørte Fritz Kreisler spille) optok mig paa høiskolen, sagde at jeg havde talent (“Ihre Gedanken sind sehr gut; aber Sie müssen lernen, sie besser zu entwickeln”¹) og dermed var de største viderværdigheter forbi. Jeg har fem lærere paa høiskolen, deriblandt den ære at have Bruch selv. Desværre staaer jeg langt tilbage i forhold til de andre, har uendelig meget at indhente og lære. Men jeg er saa lykkelig over at være optaget, for censuren er temmelig rigorøs, særlig ligeoverfor udlændinger. Mine lærere er meget sympatiske mennesker og paa høiskolen trives jeg godt. Man har mange fordeler av at være “kongelig” høiskole-elev, moderationer paa koncerter og fribilletter. Fra Elling har jeg faat brev hvori han gratulerer mig med optagelsen, at faa hans “sanktion” var ogsaa morsomt.

Og al den musik, jeg har hørt. Du kan tænke dig hvad det vil sige for en, som hungrer og tørster derefter, at faa paradisets porter vidt opslagene; i den henseende har det været den deiligste tid i mit liv.

Men lad os heller tale om malerier. I den første ventetid gik jeg ofte paa Friedrichsmuseum for at dæmpe min uro. Dette museum gjemmer en rig skat af gammel kunst. Hvor underligt det var at staa ansigt til ansigt med de gamle mestere, hvis billeder man har hørt tale om og sét for lang tid siden. Mest spændt var jeg paa at se, hvordan farverne havde holdt sig, og paa

---

¹ Se oversættelse i kort til mama 12.10.09.

mange billeder, særlig Rubens, van Eyck og mange andre, havde de en forbausende friskhed. Ah, tænkte jeg, hvor du vilde have glædet dig over at se alt dette. Rembrandt-værelset var noget av det første jeg gik til. Skade, at jeg ingen forstand har paa malerkunst, saa at jeg kunde definere det indtryk denne maler gjorde paa mig. Jeg kan bare sige at nu kan jeg forstaa den store Rembrandt-begeistring. Hans farver minner mig om Beethoven og Brahms, særlig denne sidste har ogsaa dette underlige halvdunkle, denne blanding af sort og guld. [Arnold] Böcklin var det ogsaa en fest at se. Særlig ble jeg grebet av "Pietà". Maria har hyldet hodet fuldstændig i et mørkt blaat gevandt og kastet sig i vild smerte over sin søns lig. Kristus ligger med ansiktet i profil i skarp forkortning, og det sidste virker overordentlig oprivende. Kun den øvre halvdel med den trøstende engel vilde jeg have borte. Jeg vilde havt smerten ubeskaaret. Men kanske det er kontrasten mellem engelens varme, røde farver og Marias blaa gevandt som gjør det hele saa virkningsfuldt. Himmelen, selv marmoret sørger; jeg har aldrig sét marmor virke saa trøsteløs og koldt. Blandt en av de smaa englebørn har Böcklin foreviget sin elskede datter Lucia som han tidlig mistede. Glimrende er ogsaa hans selvportræt "mit dem geigenden Tod". Ansigt[et] er af en sjelden noblesse. Jeg maatte tænke paa mottoet til Schumanns Fantasie¹:

Durch alle Töne tönend
 ein bunter Erdentraum
 ein leiser Ton gezogen
 für den, der heimlich lauschet.

[Gjennom alle toner klinger
 – i fargerik drøm om jorden –
 en myk tone som strekkes ut
 for den som hemmelig lytter]

Kun har Schumann anvendt det i en ganske modsatt betydning. Men saadanne øieblikke da vi stanser og lytter til toner fra en anden verden, har vi alle. "Gefilde der Seligen"² var ogsaa vidunderlig, særlig landskabet og den tindrende klare luft. Den unge kvinde paa kentaurens ryg er vistnok saare deilig, men lidt for verdslig, synes det mig, eller jordisk rettere sagt.

¹ Klaverfantasien i C-dur, op. 17. Diktet er slutten av diktet "Die Gebüsche" av K.W. Friedrich von Schlegel.

² Det var dette maleriet som inspirerte Felix Weingartner til sitt store tonedikt.

Nei nu maa jeg nok holde op at vrøvle, det er allerede sent og jeg har været paa en operaforestilling paa høiskolen, hvilket var temmelig anstrængende.

31 nov.

Har nettop faat brev hjemmefra med udklip fra Vestlandsposten, kritikken over din debutudstilling. Min hjerteligste gratulasjon! Det glædede mig virkelig at du har faat en saa glimrende anerkjendelse i din egen by. Hvor hyggeligt for din mor; hils hende saa meget og bring min lykønskning. Saa haaber jeg snakket er bragt til taushed. – Ja, maatte gode engle fremdeles føre din pensel.

Treffer du [Wilfred] Gabrielsen, saa maa du hilse.

Venlig hilsen Din hengivne Fartein

Jeg er spændt paa at høre om dine videre planer.

Charlottenburg 5 dec. 1909.

Kjære mama og Sigrid

[... Om Magnhild etc.]

Jeg maa fortælle lidt om operaforestillingen paa høiskolen, for det hændte mig noget da. Frl. Capozzi[-Benzen, Caroline-Maria] var jeg spændt paa at se, hun havde en prægtig stemme og tog sig stolt ud paa scenen. Har jeg fortalt om den amerikanske komponist Mr. [Enoch] Davis. Vi har sang sammen. Den første gang jeg saa ham, hilste han meget venlig paa mig. Han vakte straks min interesse, for jeg tænkte: "Hvilket nobelt ansigt, han kan vist ikke være tysker." Han var udpræget engelsk type, yderst fin og soignert. Senere har vi hilset paa hverandre flere gange. Paa forestillingen sad jeg lige bag ham og han gav mig et venligt haandtryk, som vandt mig fuldstændig. Senere satte jeg mig paa en tom plads ved siden af ham, og vi begyndte at prate sammen som gamle kjendte. Jeg maatte komme til ham og tage mine kompositioner med. Han præsenterede mig for en amerikansk pianist og en russisk pianist Hr. Fraenkel. Russeren

har jeg senere mødt; det er ogsaa et net menneske. Det maatte være en komedie at høre os tale sammen, for det gik med ak og krak fra begge sider. Jeg glædede mig meget over at blive kjendt med Mr. Davis, for han virkede sjelden sympathisk, og at det var gjensidig kunde jeg saa tydelig merke.

[Kort fra (Thorvald?) Klaveness.

Middag hos Ludwig Wachtel.:] Efter middagen skulde Hr. Wachtel skrive et brev paa maskin og jeg sad imens og læste i "Salomé" Richard Strauss's berømte (el. berygtede) opera. Nu og da undslap der mig et forfærdelsens udraab og da maatte ogsaa Hr. Wachtel le.

[På utstilling med fru Marie Wachtel.

Om Karl Røstvig, som har fått positiv omtale:] Jeg maa sige at fru [Marta] Røstvig er steget høit i min agtelse, siden hun saa udpræget har taget Karls parti. Det maa ikke være saa let for hende ligeoverfor faren [Lars] og udenforstaaende, som finder sig beføiet til at kritisere alt muligt. – I en biografi af [Arnold] Böcklin, som jeg fik laane af fru Wachtel ser jeg at denne maler havde akkurat samme skjæbne, og der blev sagt, at det især var kunstnernes mødre som havde den bedste forstaaelse af sine sønner, og tog deres parti.

[Truffet Sylou-Kreutz [-Creutz], skal få underretning om de norske i Berlin.]

Nu fortiden er [Max] Bruch saa forkjølet; jeg er saa spændt paa at høre om han er blevet frisk igjen. Frl. Capozzi[-Benzen, Caroline-Maria] var saa uartig at sige at han bare havde lidt snue. [...]

Charlottenburg 12 dec. 1909.

Kjære mama og Sigrid

[... Om julestemning i byen.]

Idag morges var der Beethoven-matinée paa høiskolen, en ren fest naturligvis, og jeg saa for første gang skolens bestyrer den berømte prof.

Kretzschmar¹ dirigere, hvilket han gjorde paa en storartet maade. Iaften har vi faat fri adgang til en af de bedste strygekvartetter her: Halir-kvartetten; prof. [Karl] Halir er lærer i violin ved høiskolen. [...]

Igaar var jeg for første gang hos Mr. [Enoch] Davis, den amerikanske komponist jeg talte om. [...] Han bor i selve Berlin i nærheden af Tiergarten; et elegant værelse med flygel. Han spillede en mængde for mig baade sine egne ting og andre kompositioner. Han er en fuldendt pianist, saa det var en ren lyst at høre paa. Saa maatte jeg endelig spille lidt for ham og jeg valgte andanten af min sonate. Da jeg var færdig gik det ligedan som den gang Sigrid husker med [Aug.] Gjørling. Der var ikke ende paa “wunderbar, wunderschön” o.s.v. Det var naturligvis en hel del ungdommelig overdrivelse, men hans beundring var slet ikke ukritisk, saa det var fuldstændig oprigtig. Der var et parti, “som han aldrig vilde glemme”, og jeg maatte love ham at vise manuskriptet. Idag tog jeg med nogle af mine ting og lagde igjen hos portieren saa at Hr. Davis kunde hente dem hos ham. Han var saa elskværdig at love mig at indøve sonaten, for at jeg kunde høre en anden spille den. Og det gjorde han ikke bare for min skyld men for sin egen, for han havde lyst at kjende sonaten nærmere.

Da jeg gik fulgte han mig til den elektriske og sagde, at jeg maatte komme til ham, hvis jeg nogengang følte mig ensom. – Det var et hyggeligt menneske, som jeg er glad over at være kjendt med. Nu har jeg ogsaa lært andre at kjende. Russeren taler jeg stadig med naar jeg træffer ham, desuden Mr. Davis’s ven en amerikansk pianist Hr. [Samuel] Mensch, som ogsaa er rigtig hyggelig, saa nu virker det ikke saa ensomt at komme til høiskolen som før, da jeg ingen kjendte. Hr. Davis har ogsaa skrevet en sonate, et pragtfuldt stykke musik, og at han er meget talentfuld behøver man ikke at fortælle, *da han gaar paa høiskolen(!)* (som de ynder at sige her). – [...]

---

¹ Hermann Kretzschmar var nylig utnevnt til Max Bruchs etterfølger som rektor.

[Kort] Charlottenburg 16 dec. 1909.

Kjære mama og Sigrid

[Sender pakke imorgen.]

Charlottenburg 17 dec. 1909.

Kjære mama og Sigrid

[... Om juleforventinger og julepakker.]

Imorgen har jeg min sidste klavertime og dermed begynder ferierne. Aa, hvor deilig det skal blive. Jeg havde min sidste time med prof. [Leopold] Wolf igaar. Jeg blir mere og mere indtaget i det menneske. Han vilde bare give mig en liden opgave i ferien, sagde han, for jeg havde været saa flittig, at jeg kunde trænge til at hvile. Jeg saa saa bleg ud, nu maatte jeg gaa ture og styrke nerverne, for han vidste at kompositionsstudier tog svært paa. Jeg skulde benytte tiden til at se mig om i gallerierne, derfor havde han med vilje givet mig saa lidet at gjøre. Var det ikke nydeligt af ham. Nu kan jeg med god samvittighed gaa lidt paa "Bummel" (fornøielser) som de siger her. – Forresten er det merkeligt, hvor sterk jeg føler mig her og det efter saa anstrengende maaneder. Det er som om jeg tydelig kan merke en velsignelse i arbeidet og at jeg i det hele blir ledet paa det bedste. Det er ikke saa godt at forklare, men i mange ting har jeg følt dette. Ja er det ikke merkeligt, hvordan jeg er blevet ført frem. Naar man véd, at jeg er det mest ubetydelige menneske, som kan tænkes, saa er det underligt at jeg befinder mig her i verdensstaden og paa den kongelige høiskole. Jeg tænker ofte, er det virkelig dig som oplever alt dette.

Igaar var jeg hos [Ludwig] Wachtels og spiste gaasesteg. Som altid var de elskværdige. Fruen vilde give mig den kompliment at mit kort til hende (efter den maleriudstillingen) var skrevet paa det mest udmerkede tysk og

det glædede mig naturligvis. Det er komisk; en ligende kompliment fik jeg af Hr. [Enoch] Davis. Jeg havde nemlig skrevet en liden billet paa engelsk til ham, da jeg sendte noderne. Han sagde, at han ikke vilde tro sine egne øine, da han saa den, for den var skrevet paa saa godt engelsk, at han ikke selv kunde have skrevet det bedre o.s.v. Nu vil han, at jeg skal tale engelsk med ham, men jeg vil helst holde mig til tysken. Det er komisk at høre ham og hans ven Hr. [Samuel] Mensch tale, de finder paa saa meget rart, at jeg ofte maa le. Ja, jeg taler jo ikke bedre selv; men det er deres udtale, som er saa frygtelig komisk. – Vi kom netop fra sangen og skulde hente nogle fribilletter paa bureauet. Det var de to amerikanere, russeren og en hel del tyskere. Da vi kom ind var der ingen kat, som sagde et ord, for alle ventede paa, at de andre skulde tale. Der blev en lang pause og bureaubetjenten blev ganske sint og spurgte hvad det var, vi vilde. Endelig førte Hr. Mensch ordet paa sit gebrokne tysk-amerikansk. Da vi kom ud lo vi os næsten syge over, at en fremmed skulde være ordfører. – Der var bare fire billetter, og I kan tænke min forbauselse, da jeg var med blandt de fire udvalgte og endog den første som fik. Men jeg er saa god ven med den ene bureaubetjent, et rigtigt hyggeligt menneske. Det var ham som fortalte mig, at der var en anden fra Stavanger paa høiskolen, nemlig frk. [Johanne Margrethe] Sømme. – Imorgen skal jeg møde de to amerikanere og følge dem til det kongelige bibliothek, hvor de vil laane. Jeg er kjendt der, da Wachtel har ført mig ind paa læsesalen. – Hr. Davies er saa begejstret for min sonate lader det til. Han har indøvet et stykke af den og vil spille det for mig imorgen. Det skal bli morsomt at høre det spillet af en flink pianist. Iaften skal jeg paa den nævnte koncert, Marteau-kvartetten. [Henry] Marteau er en af de bedste violinister nufortiden. Uagtet han er franskmand blev han tilkaldt som professor ved høiskolen. Jeg holdt en dag paa at løbe lige i armerne paa ham paa høiskolen og fik mig en liden forskrækkelse i den anledning. Naar vi venter paa Bruch lytter jeg altid efter Marteau, som da har time med nogle elever.

[... 18. des. ...]

Mandag vil jeg besøke Sylow-Kreutz [-Creutz] og af ham faa besked om den norske kirke o.s.v. og om der skulde være nogen tilstelning eller denslags juleaften, for da er det saa trist at være alene. Kanske jeg ogsaa kunde komme sammen med de to amerikanere, hvis de da ikke er budne ud selv. Jeg traf dem begge paa koncerten igaar aftes. De holdt forferdelig spetakel med en anden amerikaner, som de indbildte at jeg skulde holde koncert paa høiskolen imorgen. Jeg kunde med møie faa forklaret arme menneske, at det var løgn altsammen, da han forstod temmelig lidet tysk. Først præsenterede de mig for ham som "Hr Grieg aus Norwegen", og mine protester hjalp lidet. Det er hyggelig at være kjendt med nogle mennesker, især da saa morsomme personer som disse. Det er forresten to meget distinguerede unge herrer, som det er virkelig meget venligt af dem at tage sig sig af stakkars "Norweger". [...]

Charlottenburg 19 dec 1909

Kjære Magnhild og Sendstad.

[Sender en liten pakke til barna.

Alle plasser har juletrær. Stor trafikk. Hos Wertheim (magasinet), imponerende med all prakt opplyst. Amerikanerne ikke imponert. Berlin bare en sinke i forhold til New York. (Mr. Enoch Davis og Mr. Samuel Mensch.)

Skal til Edvard Sylou-Kreutz [-Creutz] og høre om de norske i Berlin.

Om Ludwig Wachtel og all hjelp han får der.

Leser "Morgenpost", som vertinnen sier er radikal, men i så fall spakferdig i forhold til der hjemme.]

Charlottenburg 30 dec. 1909.

Kjære Magnhild [Sendstad]

[Julaften først hos Enoch Davis, deretter hos Edvard Sylou-Creutz.

Juledag i den norske kirke, presten en av de søtladne skuespiller-prester, sier Kreutz.

2. dag hos [Ludwig] Wachtels med hans mor og tante Gretchen. Fikk Asbjørnsens eventyr, valgte selv å få dem på tysk. Egen serviettring, optatt i familien.

Hos Mr. Stoltz, amerikansk venn av Davis.

Leser [Alexander] Kiellands brev til sin datter, fortryllende.

Går tur i Slotsparken.]

Hovedgaten Unter den Linden i Berlin c.1910

1910

Dette året var Fartein Valen musikkstudent ved Kgl. Hochschule für Musik (“Musikhochschule”, i dag del av Uni der Künste) i musikkmetropolen Berlin.

Etter vårsemestret fikk han dette vitnemålet fra høyskolen:

[UTSKRIFT: Fra arkivet Kgl. akademische Hochschule für Musik, nr. 608 Acta V, Anfang 1877, Ende 1910, Blatt 103–104. [dat.] 3.–8.1.1910] Bescheinigung / dem Herrn Fartein Valen / am 25. August 1887 zu Stavanger geboren, / welcher die Königliche akademische Hochschule für Musik / behufs Ausbildung in der Komposition zurzeit be-/ sucht, wird zur Studienzwecken hiermit amtlich / bescheinigt, dass / [herfra i Max Bruchs håndskrift:] er sich seinen Studien mit Ernst und Ausdauer / gewidmet und sehr gute Fortschritte gemacht hat.

[En omtrentlig oversettelse:] Vitnemål. Vedrørende herr Fartein Valen født 25. august 1887 i Stavanger, for tiden komposisjonsstudent ved Kgl. akad. Hochschule für Musik, gjør ledelsen vitterlig til studieformål at [i Bruchs håndskrift:] han har viet seg sine studier med alvor og utholdenhet og har gjort svært gode fremskritt.

Musikklivet i Berlin var utrolig rikt, og verdens ledende kunstnere, både komponister og utøvere, kom til Berlin for å gjøre seg bemerket ved konserter. Opera og teater hadde høy status, og Berlin ble ansett for modernismens by både gjennom tekniske fremskritt og ved sin mentalitet. Arnold Schönberg var et av de store navnene som radikal komponist, og i 1911 utgav han sin *Harmonielehre*. Samme år flyttet Schönberg til Berlin for å undervise ved et konservatorium og komponerte dette studieåret det banebrytende verket *Pierrot Lunaire*.

Samtidig med studiene og lyttingen besøkte Valen museer og billedgallerier og utviklet også sin visuelle observasjonsevne og forhold til moderne estetikk.

Valen skrev i 1910 bl.a. på sin *Klaversonate nr. 1* (opus 2), også om sommeren da han var i Valevåg.

Charlottenburg 8 jan. 1910

Kjære Karl [Røstvig]!

Det glædede mig saa at høre fra dig. Jeg sender dig min tak for brevet med de bedste ønsker for det nye aar – og for dine nye arbeider. Naar dette brev naar dig, er du vel i Kristiania; Sigrid skrev, at du skulde derhen. –

Det var morsomt at læse kritiken, jeg sendte det ogsaa hjem; men hvad der mest glædede mig var, at du skulde faa reise ud, og dertil gratulerer jeg dig af hele mit hjerte. Skade blot, at Berlin ikke er noget sted for en maler at reise hen til. Moderne kunst findes her omtrent ikke i gallerierne, for keiseren er ingen ynder deraf. Paris er vel ubetinget det bedste. Det maa være morsomt at komme til en by med skjønhed og historie, for det er temmelig smaat bevendt dermed her i Berlin, naar man skal være ærlig. Denne by virker noksaa amerikansk, for den er jo først temmelig nylig kommet til sin verdensudstilling; men saa har den jo ogsaa sine store fordele i andre retninger.

Du tænker altsaa at udstille paa “de unges”.¹ Jeg glæder mig til at høre nærmere om dine oplevelser i Kristiania; nu kommer du vel i nærmere berøring med “kliken”, hva du jo ikke havde synderlig lyst til. Og jeg kan tænke mig, at du faar en hel del ubehageligheder, især hvis kritiken blir særlig god. Men det er godt, at du allerede har havt lidt af den slags, saa du véd, hvordan det skal tages.

Ogsaa paa din mors vegne glædede jeg mig over kritiken; jeg undte hende denne opreisning. Jeg maa sige hun har min fuldeste sympathi for sin handlemaade ligeoverfor dig.

---

¹ “De unges utstilling” var en årlig kunstbegivenhet ved siden av de mer etablerte kunstneres “Høstutstillingen”.

Hos mig begynder dagene allerede at gaa sin jevne gang uden altfor meget af den "Auferregung", som den første tid var saa fuld af. I den første tid følte jeg mig næsten som fuglen paa dit billede; jeg fløi forskræmt mellem himmel og hav.

Nu maa jeg sige, at tingene ikke gjør det næsten overdrevne indtrykk paa mig som tidligere. Jeg lever i noksaa god forstaaelse med mit arbeide og føler mig usigelig tilfredsstillet deraf, hvor stykkevis og ufuldkomment det end er. –

Jeg har ogsaa truffet nogle mennesker, som jeg sætter megen pris paa; men nogen større omgang har jeg ikke, og skulde jeg en og anden gang føle mig fristet til at blive sentimental og længte hjem, søger jeg øieblikkelig at kvæle denne følelse i fødselen. For jeg har ingen ret dertil; tvertimod skulde jeg daglig glæde mig over at være ude og søge at øse gavn deraf med fulde hænder, hvilket jeg ogsaa bestræber mig for at gjøre.

Du kan nok tænke dig at dit tilbud glædede mig, og jeg sender dig min bedste tak derfor, uden at du i mindste maade maa opfatte det som en tilskyndelse. Jeg vil tvertimod vente med taalmodighed; jeg ved jo at du ikke glemmer det.

Jeg er spendt paa at høre hvordan det gaar med dit store udkast og jeg haaber at du vil lade mig høre derom en og anden gang.

Af ting, som kunde interessere dig har jeg ikke meget at berette herfra. – Rigtignok var jeg paa en atelierudstilling hos en Berliner-maler [Hans] Baluschek – men det var som man jo maatte vente af eleverarbeider: mest smaa pirkerier. – Frau [Marie] Wachtel, en bekjendt af mig, sendte mig billetten. Hun maler selv og er meget interesseret for malerier, saa hos [Ludwig] Wachtels faar jeg altid høre, om der er noget af interesse.

Træffer du nogen kjendte i Kristiania, saa maa du hilse.

Med min bedste ønsker for dig og dit arbeide

Din hengivne Fartein

P.S. Jeg flytter snart herfra, saa det er bedst at sende brev under adr.

Königliche Hochschule für Musik / Charlottenburg

Charlottenburg 17 jan 1910

Kjære Sigrid!

[Sigrid fikk ikke en post. FV skjeller ut [G.A. Selmer,] den fete prost[!]]

Jeg gaar hos [Leopold] Wolf to gange ugentlig og skulde egentlig have 2 dobbeltfuger med for hver gang. – Nu er der intet mere fortvilet end en dobbeltfuge, som “ikke gaar op”. Man kan sidde i det uendelige med den. Heldigvis er det gaat godt hidtil og professoren har været fornøiet. Du ved vel, at jeg flytter til Pestalozzi Str. 84 [!, 87] iii b/Speer 1ste februar. [...]

[Arver Edvard Sylou-Kreutz' [-Creutz] harmonilære-elever. Og får en russerinne som elev.

Ofte sammen med Mr. Enoch Davis:] Vi gaar og hører høiskoleorkesterets øvelser 1 gang ugentlig. Det kan du tro er morsomt og uhyre lærerigt, for stykkerne blir spillet om og om igjen, og naar man har partituret foran sig, saa lærer man de forskjellige instrumenters klangfarve som paa ingen anden maade. [...]

Charlottenburg 29 jan 1910.

Kjære mama!

[... Flytter.] Min gamle [vertinne] har været saa blid i det sidste. Hun har beklaget i høie toner at jeg skulde flytte, for det var ikke saa let at faa en saa stille leier igjen, og den gamle jøde i sideværelset havde ogsaa beklaget sig, for han syntes det var saa morsomt at høre mig spille.

[Om stipendieutlysning.

Fornøiet med nytt spisested.]

Nu er jeg begyndt at faa flere bekjendte. Hos [Max] Bruch er der kommet en ny elev, en ung herre fra Portugal, Monsieur [Rui] Coelho. Han har altid været saa høflig mot mig og øiensynlig havt lyst til at tale med mig. Forleden spurgte han mig, om jeg talte fransk; vi kom i prat og enden

blev, at han bad mig med sig hjem og viste mig sine kompositioner. Han er kommet meget langt, instrumenterer med stor rutine, saa jeg lærte meget af ham. Han bad mig ogsaa om at vise ham mine kompositioner; han likte kvartetten godt og gav mig enkelte vink med hensyn til behandlingen af instrumenterne. Du kan tro han havde underlige forestillinger om Norge, spurgte om vi trodde paa en Gud. Han vidste vist ikke, at vi ogsaa var kristne. Jeg spurgte ham om revolutionen i Portugal, og han fortalte, at alle oplyste mennesker var revolutionære og republikanere, og at de havde dræbt kongen fandt han ganske i sin orden.¹ Det var meget morsomt at tale med ham, for han var lutter fyr og flamme som en egte sydlænding.

Igaar paa en koncert kom Nils Larsen og hilste paa mig. Det var meget pent af ham. Vi fik ikke tale saa meget sammen, for han havde nogen som ventede paa ham, men vi endte med at ønske hverandre paa gjensyn. [Kristian] Refsaas [Leden] kom ogsaa og hilste paa mig. Endelig blev jeg en dag av Hr. Kreutz [Edvard Sylou-Creutz] præsenteret for den bekjendte norske lyriker [Herman] Wildenwey. Han gjorde et beskedent og stille indtryk. – Mr. [Enoch] Davis har en amerikansk omgangskreds, som er saa eksklusiv, at han ikke en gang finder sin ven Mr. [Samuel] Mensch god nok for den (siden han er jøde, tænker jeg mig). Nu har han flere gange indbudt mig til sine modtagelsesaftener hver onsdag; men jeg har altid afslaaet. Men paa en koncert, som vi besøgte sammen undgik jeg ikke min skjæbne at blive præsenteret for alle hans fine venner, som forresten var nogle hyggelige mennesker. Igaar sad jeg paa koncerten ved siden av dem, og da de ikke taler meget tysk, saa blev jeg nødt til at tale engelsk med dem. Det er jo altid en god øvelse ved du, for det er rutine som mangler mig. Jeg tror, jeg har overvundet lidt af min generthed, idet mindste naar jeg kommer tilbage til Norge igjen vil det blive bedre, haaber jeg.

Nu er det en stund, siden jeg har været hos [Ludwig] Wachtels, men naar flytningen er over, vil jeg besøge dem igjen.

---

¹ Kongen, Carlos I, og hans sønn ble myrdet i 1908.

Det er saa længe siden jeg har hørt noget fra Norge; men henede følger jeg godt med. Min "Morgenpost" har sat mig lidt ind i forholdene, saa nu begynder jeg at faa lidt kjendskab til dem. Nylig var der i rigsdagen store spetakel-scener fordi en preussisk landadelsmand ("junkere") havde sagt, at keiseren maatte have lov til at sige til enhver leutnant "Tag ti mand og spræng rigsdagen." Ja der er mange gamle fordomme og meget uvæsen, som endnu sidder igjen i det tyske folk, særlig adelen. Men nylig har der været en stor opvask mod de militære og adelen i rigsdagen. Studentervæsenet staar ogsaa paa et barbarisk niveau. Jeg talte netop med en høiskoleelev derom, men han kunde ikke indse, at duelvæsenet og mensuren (den tvungne fægning) var noget galt, og alle de ar og skrammer, som vansirer de tyske studenter var bare tegn paa mandighed og mod.

Idag var jeg i den norske kirke. Jeg synes, det er saa hyggelig at gaa der; men jeg træffer aldrig nogen kjendte. Det er mest haandtverkere og tjenestepiker. Idag var der altergang og jeg gik ogsaa til alters. Vi var seks stykker. – [...]

Idag har jeg hat en stille dag. Jeg søger altid at komme lidt til ro og sjælelig og legemlig om søndagen, for ellers er der saa megen uro. [...]

Charlottenburg 31 jan 1910

Kjære Sigrid

[...] Hvad mig angaar saa er dette min sidste aften hos "min gamle tante". Hun har formelig været sentimental i det sidste, fordi jeg skulde forlade hende, og den gamle jøde Hr. Kaufmann, som bor ved siden af havde ogsaa beklaget at jeg skulde flytte, for jeg havde været saa stille og flittig og det havde fornøiet ham at høre mig spille. Imorgen begynder altsaa et nyt afsnit, som jeg haaber skal blive til det gode. I det mindste har det nye logi mange fordele, fremfor alt, at det ligger saa nær høiskolen, saa jeg ikke behøver at rende livet af mig som tidligere. [Edvard] Sylow-Kreutz[-

Creutz] har vist mig et godt spisekvarter for 60 Pfg middagen. Jeg har været der flere gange og liker mig godt.

Du kan tro Ledigenheim-restauranten blev mig ækkel tilslut. Jeg glæder mig til at komme hjem igjen og spise ordentlig mad.

Forresten gaar det bare godt. Jeg er begyndt at komme i gjænge nu og hidtil har professoren været fornøiet med mit arbeide. Idag læste prof. [Leopold] Wolf op for mig et brev han hadde faat fra Norge og hvor der fortaltes om veiret. Det er akkurat som her; klimaet er forbausende ligt. – For en uge siden blev jeg kjendt med en ny elev hos [Max] Bruch, Monsieur [Rui] Coelho fra Portugal. Han har villet tale til mig flere flere gange har jeg merket, og sidst blev isen brudt. Vi fulgtes et stykke paa veien og talte om dobbeltfuger o.s.v. Tilslut bad han mig følge med ham hjem, hvor han viste mig sine kompositioner. Du kan tro jeg var overvældet. Han instrumenterer som en mester. Det var særlig et præludium for orkester, som anslog en egen personlig tone og jeg kunde ikke blive det kvit senere. Dagen efter fik han se kvartetten og han syntes som Bruch, at motiverne var meget gode, men jeg kjendte ikke instrumenterne tilstrækkelig. Du kan tro jeg lærte en mængde af ham, og han var saa elskværdig som om vi havde kjendt hinanden længe. Aldeles som Mr. [Enoch] Davis, den første gang vi mødtes. Konversationen foregik paa fransk, for han skjønner ikke meget tysk, og du kan tro jeg fik meget rart at høre særlig hans begreber om Norge. Min skindlue var han meget begeistret for for han hutrede og frøs og syntes at Berlin var en rædsom by. A propos skindlue; nu tør jeg ikke bruge den længer. En aften der var frygtelig koldt havde jeg taget den paa. Jeg var paa en koncert sammen med Mr. Davis og hans amerikanske venner. Da Mr. Davis saa mig med luen omfavnet han mig og alle de andre raabte “Oh Oh.” Jeg var saa flau, at jeg ikke vidste, hvor jeg skulde hen og nu begynder jeg at være enig med Hr. Kreutz [Edvard Sylou-Creutz] i at “de er aldeles schpikende gærne her i Berlin”, for jeg har aldrig i mit liv oplevet saa meget rart og været sammen med saa mange rare mennesker. Forleden paa en koncert kom Nils Larsen

og hilste paa mig og da jeg desuden er blevet præsenteret for Hr. [Herman] Wildenwey, saa maa du indrømme at mine bekjendtskaber begynder at udvide sig. Og endelig har jeg faat indbydelse til Mr. Davis's amerikanske klik. Men jeg vil saa forferdelig nødig ind i hvirvelen. Mr. Davis har en mængde venner. Han er ude hver aften, hvis han ikke er paa koncert og jeg begriber ikke hvordan han kan faa tid til altsammen. Men saa er hans nerver udmerkede og han sover glimrende. Hvis jeg derimod skulde leve saadan, saa var jeg kaput om et par maaneder. – Monsieur Coelho vilde ogsaa partout more sig og det er deres aller høieste ønske; der er en eiendommelig feberagtig nydelsestrang hos dem alle.

Lørdag var Mr. [Samuel] Mensch, Mr. Davis og jeg paa det videnskabelige theater "Urania", hvor jeg en gang hørte et foredrag om Afrika sammen med Hr. [Ludwig] Wachtel. Der er en mængde værelser, med alslags fysikalske apparater, akvarier, levende dyr – ja et helt museum; hvor publikum har lov til at experimentere selv. Hvis jeg skulde gjøre en gut rigtig en stor glæde vilde jeg føre ham derhen.

Nu øver jeg Aufschwung, Des Abends, Warum?¹ o.s.v. for professoren [Ludwig Hirschberg]. Han er saa hyggelig og snil. Naar jeg spiller for svagt siger han: "Ach Hr. Valen, sind Sie noch hier, ich habe Sie gar nicht gehört" [Å hr. Valen, er De fortsatt her, jeg har slett ikke hørt Dem], og naar jeg spiller feil: "Nein, in der Klavierstunde muss man nicht komponieren" [Nei, i klavertimen får man ikke komponere]. Forresten har han været noksaa fornøiet med mig, og jeg synes selv at tekniken begynder at rette lidt paa sig igjen.

Nei, nu er det nok paatide at gaa tilsengs. Men jeg har ikke faat fortælle dig halvdelen af alt det rare jeg har oplevet. Skade at vi ikke kan faa prate lidt sammen. Jeg haaber du trives godt i Stavanger. Hils alle kjendte, som spørger efter mig. Hvordan gaar det med Karl [Røstvig]. Jeg haaber snart du lader mig faa høre et par ord. Min nye adr. er [Pest.str. etc.....]

Kjærlig hilsen / Din hengivne Fartein.

---

¹ Klaverstykker av Robert Schumann.

Charlottenburg Pestalozzi Str. 87 iii P. Gartenhaus 1 febr. 1910

Kjære fru [Jeanette] Mohr!

[...] Først og fremst er det orkesterkonserterne, som interesserer mig (for solister kan man ogsaa høre hjemme) og i den henseende byder de filharmoniske koncerter første rangs kunst og heldigvis for billig penge. Der har jeg ogsaa hørt megen musik, særlig klassisk, men ogsaa det mest moderne som Richard Strauss's Tod und Verklärung. Jeg maa tilstaa at dette verk gjorde et meget sterkt indtryk paa mig. Jeg tror ingen kan benegte at dette verk eier skjønheder af en egen suggestiv art. Nylig hørte jeg Schumann's Frühlings symfoni.¹ Kjender De den? den er fortryllende med sin egte Schumannske, romantiske kolorit. I den sidste [Arthur] Nikisch koncert (han dirigerer hovedkonserterne) hørte vi Brahms's F-dur Symfoni.² Mange synes det er hans bedste verk, og bare om de to indledningsakkorder kunde man skrive i det vide og brede, hvor aandfuldt de illustrerer den svingning mellom moll og dur, som gaa gjennem hele symfonien og hvor poetisk de til slut kommer igjen i finalen. – Men det nytter ikke at tale derom. Kun vilde jeg ønske ethvert musikalsk menneske at høre en god opførelse deraf. –

To gange ugentlig er der orkesterøvelser i høiskolens koncertsal og derhen er jeg nu begyndt at gaa, da jeg lærer overordentlig meget af dem. Hidtil har den musikalske gevinst ikke rigtig svaret til den tekniske for det har været mest høiskolens egne lærere som har opført sine sager – og med al respekt forresten: et helt koncertprogram bare af prof. [Ernst] Rudorff blir lidt for meget. – Forresten har jeg lært en mængde musikkitteratur at kjende gjennem prof. [Max] Bruch's indgaaende analyser – naturligvis bare klassisk, som jeg særlig har lært at sætte pris paa. Bruch siger, at unge musikere som oftest pleier at have en periode, hvori de finder Mozart altfor enkel. Heldigvis er den overvundet for mit vedkommende.

---

¹ Schumanns Symfoni nr. 1.

² Brahms' Symfoni nr. 3, op. 90.

Af solister har jeg nu hørt [Ferruccio] Busoni, [Artur] Schnabel, [Ignaz] Friedmann, [Konrad] Ansorge foruden mange mindre berømte. Busoni tiltalte mig meget i Es-dur-koncerten.¹ Jeg synes han havde sat sig saa ind i Beethovens stil og aand, men mange finder ham altfor kold. Schnabel havde det bløde, varme og fyldige anslag som jeg sværmer saa for. Han spillede bare Schubert som jo er hans specialitet, og aldrig har jeg hørt en klavertone mere sunget og en mere fuldendt frasing end i et par impromptus.

Hos Friedmann er tekniken det overvældende, men Chopins B-moll sonate spillede han i et tempo som fordreiede hele dens fysiognomi. Liszt's [h-moll] sonate derimod gav han med en glødende farvepragt. Ansorge er hans modsætning. Tekniken er ikke saa fuldendt, det er den sjælelige hengivelse som virker saa sterkt. Han spillede andanten av Schubert-Liszt's Wanderer-fantasi paa en maade som jeg ikke kan forklare – men det var med en næsten barnlig inderlighed, som virkede ganske rørende. I øyeblikket husker jeg ikke mere af betydning foruden at jeg har hørt [Max] Regers famøse violinkoncert med komponisten som dirigent og desuden en hel del kammermusikkoncerter.

Nu har jeg ogsaa faat en del bekjendte, saa det er ikke længer som i den første tid på høiskolen, da jeg ikke vovede at sige et ord. Det er især en amerikaner Mr. [Enoch] Davis, som har været meget hyggelig mod mig. Han er komponist og spiller udmerket klaver, ligesaa godt som hans ven Mr. [Samuel] Mensch, der studerer klaver. Disse to er jeg ofte sammen med. For en tid siden kom der en ny elev hos Bruch, Monsieur [Rui] Coelho fra Portugal. Han har bedt mig til sig flere ganger, og jeg er aldeles overvældet over hans begavelse. Han instrumenterer som en gammel erfaren musiker, og af hans kompositioner var der særlig et prélude for orkester som havde en egen personlig tone. Medens jeg var hos ham instrumenterede han en hel del for mine øine og forklarede alt nøiagtig, saa jeg har lært en mængde af ham. Desværre kan han saa lidet tysk at

---

¹ Beethovens klaverkoncert nr. 5, "Keiserkoncerten".

konversationen maa forgaa paa fransk, og det gaar med adskillig Ach og Krach fra min side.

Paa en koncert kom pianisten Nils Larsen og hilsede paa mig. Han indbød mig til den norske klub, og desuden har jeg faat flere indbydelser til Mr. Davis's amerikanske klik; men baade føler jeg mig saa genert og desuden vil jeg nødig ind i hvirvelen. – Saa maa De fortælle Hugo [Lous Mohr] at jeg er blevet præsenteret for [Herman] Wildenvey. Hr. [Edvard] Sylow-Kreutz [-Creutz], den pianist jeg tog et par timer hos i Kristiania har jeg været flere ganger sammen med, saaledes juleaften, og han har loved at testamentere mig en del af sine privat-elever. – Hvad de "tre aar" angaar, saa tør jeg neppe tænke derpaa. Jeg vil forsøge at benytte tiden saa godt jeg kan uden at lade andre tanker forstyrre arbeidet, men temmelig vanskelig er det dog. [...]

En ting maa jeg endnu fortælle. Otto [Lous Mohr] har tegnet et nydeligt billede af Ledaal¹ til mig. En dag tog jeg det med til Frau [Marie] Wachtel for at lade det fixere. Hun er selv en mere end almindelig flink malerinde. Hun havde vist billedet til en anden Berliner-maler, og begge var enige om at det maatte være tegnet af en kunstner, og var nysgjerrige efter at vide hvem det var. – Naturligvis var jeg meget stolt. – [...]

Berlin W 5 febr. 1910

Kjære mama!

[Bekymret over morens uhell med armen.]

---

¹ Familien Kiellands "lysthus" i Stavanger, nå byens kongebolig.

*Pestalozzi Str. 87. Gartenhaus b/Speer
Charlottenburg 8 febr. 1910*

Kjære Magnhild [Sendstad]!

Mange tak for brevet med udklipet. Det er snildt af dig at skrive saa ofte til mig. Du kan ikke tænke dig hvilke festlige øieblikke det er naar man kommer paa høiskolen og ser et brev til sig paa det sorte bræt. –

[Ang. søknad om stipend (Houens legat?)]

Nu har jeg endelig flytningens vidervedigheder bag mig og er kommet til et sted, hvor jeg trives ganske godt. Visse mangler er der naturligvis overalt, men de opveies af den korte vei til høiskolen. Jeg aander formelig lettet op efter det tidligere jag. Fruen er meget hyggelig, en embedsmannsenke fra Stralsund. Hun er endnu ikke oplært i Berlinervertindenes hokus-pokus, saa jeg haaber det skal gaa noksaa bra. Min gamle tante var formelig sentimental ved min flytning; vi skiltes altsaa i bedste forstaaelse, og den gamle jøde i værelset ved siden af havde ogsaa beklaget sig over at jeg skulde flytte, for det havde været saa morsomt at høre mig spille.

[Leser norske aviser, Verdens Gang og Morgenbladet er tilgjengelig, i en kafé på Steinplatz ved høiskolen.]

Jeg saa blant andet at Elsa Wagner havde dannet en ny strygekvartett og det lader til at gaa godt, saa interessen for denne fornemme kunstart synes altsaa at være i stigning i vor hovedstad. Det bragte mig paa den vilde idé om mulig at faa min strygekvartet færdig og opført i Kristiania til høsten. Tre satser er færdige, men de tiltrænger en grundig revision. Baade [Max] Bruch og [Catharinus] Elling har rost motiverne og forleden tog jeg med themaet av sidste (fjerde) sats til [Leopold] Wolf. Professoren fandt det "sehr hübsch und gut in der Erfindung" [svært vakkert og fint i følelsen], og [Enoch] Davis var ude af sig selv af henrykkelse. Men dermed er ikke alt gjort. Naar jeg læser Beethovens kvartetter og ser den mesterlige udførelse, saa blir jeg ganske fortvilet. Men dit brev og tanken paa mama gav stødet til denne forvorpne plan, som du ikke maa nævne til en sjæl.

Nu har jeg faat et nyt bekjendtskab, en portugiser Monsieur [Rui] Coelho som gaar hos [Engelbert] Humperdinck, men deltager i Bruchs timer [i kammermusikk og analyse]. Han er en ren mæster i instrumentation, saa jeg har lært en hel del af hans komposisjoner, som han har spillet for mig. Nu skriver han paa en symfoni. Forresten har Hr [Ludwig] Wachtel advaret mig mod sydlændiger og slavere, men Monsieur Coelho er meget tiltalende. Han kan omtrent ikke et ord tysk, saa konversationen maa foregaa paa fransk.

Jeg fik et morsomt brev [fra] mama igaar. Hun var ganske entrüstet over portugiserens uvidenhed om Norge og lægger ud derom i det vide og brede. Ja hun var kostelig i sin fordømmelse. Mr. Davis har hun vist et horn i siden til, for hun kalder ham "den smarte amerikaneren", og tilføier meget spidst at han øiensynlig ikke tror jeg er jøde, siden han vil have omgang med mig. Jeg havde nemlig fortalt, at den anden amerikaneren var jøde og at Mr. Davis havde sagt at han ikke kunde gaa med ham, naar de kom tilbage til New York.

Søndag skal jeg i operaen og høre Tristan og Isolde [Wagners opera], mit høieste ønske i flere aar.

Har kometen¹ vist sig i Kristiania? Her talte man en tid ikke om andet. Alle har sét den, men ikke jeg, og nu er den vist forsvunden igjen.

Berlin delte i to leire etter foredrag som skulle bevise at Jesus ikke en gang har vært til.]

Charlottenburg 21 febr. 1910.

Kjære Magnhild [Sendstad]

[... Begynner å feste røtter i Berlin.]

Professoren [Leopold Wolf] har hidtil været fornøiet med mig og en av mine kompositioner likte han endog saa godt at han vilde have en avskrift

---

¹ Halleys komet.

derav til sin raadighed for at vise de øvrige elever. I en maanedstid har han ladet mig leve i gylden frihed bare med komposition men nu har han atter sat mig i bur med korverker i streng stil. En gang om ugen komposition og en gang dobbeltfuger.

Du spørger om jeg spiller klaver. Har jeg ikke fortalt dig om min klaverlærer prof. [Ludwig] Hirschberg. Han er saa sød og jeg er rigtig glad i ham. Men naar jeg synes jeg pauker rigtig voldsomt paa flygelet sætter han mig i fortvilelse ved at sige “Ach Herr Valen, Sind Sie noch hier, ich habe Sie gar nicht gehört”¹ eller “Das ist ja sowie die Motten über’s Klavier gehen” [Det er jo som om det går møll over klaveret]. Men nu siger han forresten at jeg har faat mere kraft. Jeg tror tekniken har bedret sig adskillig; nu skal jeg tage fat paa en “Rapsodie” af Brahms.

[Hørt Wagners Lohengrin:] Det var en nydelse fra begyndelse til slut. Du kan tro det tog sig virkningsfuldt ud med svanen paa Rhinen og den overdaadige pragt hvormed alt er udstyret. Men musiken er fremfor alt det deiligste, forspillet som skildrer duens nedstigning fra himmelen er noget af det skjønneste jeg ved.

[Demonstrasjoner i byen mot stemmerettsloven.

Massiv demonstrasjon i byen mot dr. Drew[?] og hans motbevisning av Jesu eksistens.

Om familien.

Har etterhvert flere venner, ikke så ensomt.

Forstår ikke Mr. [Enoch] Davis og Kreutz [Edvard Sylou-Creutz] som går på så mye “Bummel”, – da ville FV ikke fått tid til å arbeide.

Sett maleriutstilling, enkelte kunstnere går [Edvard] Munch en høi gang.]

---

¹ Se brev av 31. jan. 1910.

Charlottenburg 17 mars 1910

Kjære Magnhild [Sendstad]

[... Ferie på skolen til 11 april.

Om moren og Sigrid.]

18. ds

Kommer netop fra en generalprøve til Händels "Alexanderfest" paa høiskolen. Du kan tro det var prægtigt: storartede kor og soli og saa høiskolens dygtige orkester. –

Hørte du Bruckners "romantiske symfoni" [nr. 4] paa musikforeningens generalprøve? Jeg har tænkt at gaa paa det kongelige kapels næste symfonikoncert, hvor den skal spildes med selveste Richard Strauss som dirigent. –

Du maa fortælle mig lidt om hva der gaar for sig i Kristiania. Jeg saa i Verdens Gang, at Halfdan Cleve skulde opføre sin 4de klaverkoncert. Hvordan var kririken, det skulde interessere mig at se den. –

For en uge siden fik jeg et brev fra fru [Jeanette] Mohr med en billet til Johanne Margrethe Sømme inde i. Saa blev jeg nødt til at besøge hende. Du kan tro det var et fortryllende bekjendtskab. Hun var saa sød og naturlig, at jeg angrede paa, at jeg ikke havde besøgt hende før. Vi har aftalt at gaa sammen i operaen, for "hun var jo ogsaa saa alene". Hun spurte nemlig om jeg havde mange bekjendskaber. "Nei De tutler vel mest alene," tilføjede hun. Jeg lo hele eftermiddagen av dette stavangerudtryk, for det er saa betegnende. Hun fortalte at hun ogsaa var blevet kjendt med Nils Larsen; han skal være saa hyggelig. Jeg synes det var saa sødt af ham at komme bort og hilse paa mig. Frk Sømme er en stadig gjest hos sin lærer [Ernö] Dohnányi. Men som pædagog lod hun ikke til at være synderlig begejstret for ham. For det første er han stadig paa koncertreiser, og dernæst lader han sine elever seile sin egen sjø, da han giver en god dag i methode og teknik. For en saa eminent begavelse som ham selv kan dette jo gaa an, men for eleverne maa det have farlige konsekvenser. Her i Berlin gjælder forresten Dohnányis egen teknik for alt andet end udadledig; han

flyder paa sine usedvanlige evner som musiker. A propos! Nu har han skrevet en pantomime, hvis tekst fuldstændig lader Salome og Elektra [Rich. Strauss' operaer] blegne, og det uagtet ah han er professor ved den kongelige høiskole. Hva mon [Max] Bruch vil sige. –

Til det kommende semester skal [Max] Bruch høre op med at undervise elever ved høiskolen. Jeg kommer saaledes ikke til at faa ham, som det var bestemt, men jeg er saa fornøiet med prof [Leopold] Wolf, at jeg ikke beklager det. Tvertimod, da heller ikke Bruch har noget godt lov som pædagog paa høiskolen. (Ser du hvor tysk jeg er blit i ordstillingen.)

[Om Magnhilds venner.

Om piano til Valevåg.]

Du kan tro jeg er træt nu. Jeg tror alle mennesker blir trætte i Berlin. Af [Edvard] Sylou-Kreutz [-Creutz] hører jeg stadig jeremiader og frk Sømme beklagede sig ogsaa. Men hvis jeg skulde gaa saa meget paa Bummel som Mr. [Enoch] Davis, Kreutz og de andre, saa vet jeg ikke hvordan det skulde gaa. Heldigvis er jeg endnu ikke blevet “et verdensbarn”, jeg har vist ikke anlæg for det.

Langfredag skal jeg høre Bachs Matteuspasjon, jeg glæder mig usigelig.
[...]

Charlottenburg 28 mars 1910

Kjære Magnhild [Sendstad]

[...] Se, nu er allerede paasken forbi, og deiligt haver det været at hvile lidt ud. Jeg har bare “fjollad” litt ved mit nye klaver. (Det er Hr [Edvard Sylou-] Kreutz's udtryk: Jeg kan være glad, som ikke er gift, men som bare kan leve i en poetisk verden og “fjolde lit ved klaveret”. Og frk [Johanne Margrethe] Sømme “kan have det saa godt, naar hun vil gaa der og ‘fjolde’ med denne Dohnányi”. Forøvrigt véd jeg ikke hvad ordet betyder.) – Jeg maatte faa et nyt klaver for det gamle holdt paa at gjøre mig forrykt, det var et rent martyrium for mine ører. Det var torsdag før paaske jeg fik det, og

samme dag maatte jeg gaa paa koncert i singakademie og høre Bachs “Johannespassionen”. Under koncerten fik jeg en paraxysme af angst, som jeg aldrig glemmer. Jeg kom til at tænke paa om døren kanske var for liden som den ved “Ledigenheim”. Jeg kunde umulig blive den tanke kvit, og den satte mig i den største ophidselse, saa jeg altid kommer til at erindre denne “passion”. Jeg gjorde ogsaa Mr. [Enoch] Davis ganske forskrækket, for han spurgte om jeg ofte havde det saadan. Da jeg kom til husdøren turde jeg ikke gaa op, uagtet jeg var saa sulten, at jeg begyndte at spise paa nogle franskbrød jeg havde kjøbt. Da jeg endelig kom ind i gangen saa jeg enkelte lange striber paa gulvet; det gav mig lidt haab. Men først da jeg med skjælvende hænder havde tændt gassen, saa jeg, at det nye piano var kommet paa sin plads. Jeg var da aldeles udtømt af angst og spænding. Efter at have prøvet klaveret tænkte jeg: er mine øren blit forrykte, dette er jo frygtelig falsk. Det var ustemt; men dagen efter kom stemmeren, og nu feirer jeg en sand høitid. Jeg er saa ængstelig for klaveret, at jeg lægger mit sjal over det, naar jeg lufter.

Langfredag hørte jeg ogsaa Bach's Mathæuspassion. Dette regner jeg med blant mine største musikalske oplevelser. Denne passion er endnu mer storartet end Johannes – med sit dobbelte kor og dobbelt orkester. Det indledes og slutter med nogle storladne kor af en ganske egen stemning. Saa reciterer evangelisten lidelseshistorien afbrudt af forskj. lyriske betragtninger i arier, koraler o.s.v. Korallene skulde egentlig synges af hele menigheden og da indføres ofte paa en ganske rørende naiv-poetisk maade for eksempel da der fortælles, at dommen blev avsagt over Kristus, synger menigheden koralen “[Herz-]Liebster Jesu, was hast du verbroschen, dass man solch scharf Urteil hat gesprochen”. Kristi recitativ ledsages af orkesteret, evangelistens kun af orgelet, og denne kontrast giver Kristi ord et eget overjordisk skjær. Diciplernes og folkemængdens ord synges i nogle livfuldt dramatiske korsatser. Jeg glemmer aldrig det ene rasende utraab af den den opfanatiserede mængde: “Barrabam!” Richard Strauss i al sin rigdom paa midler har aldrig oppnaaet en saadan virkning som denne

dissonans. Dette verk hvilede i hundrede aar indtil det atter blev opført af Mendelssohn i dette selvsamme Singakademie (1829). Disse opførelser har altsaa en lang tradition og er ogsaa verdensberømte, saa man kan prise sin lykke, hvis man har faat billett.

Det er hyggelig at du fortæller mig saa meget fra Kristiania. Du skulle have hørt Stefi Geyer, hun skal være aldeles fremragende. Se nu i det mindste at faa høre Franz von Veczey, og tag Sendstad med dig. Veczey var [Joseph] Joachims yndlingselev. – Du ser, jeg har[!] da lidt rede paa hvad der foregaar hos Eder. Min visdom faar jeg gennem Verdens Gang som jeg læser hver søndag paa “kafé Ericson” – pluss en kop chokolade. Det koster 40 Pfg, men jeg synes, at jeg ellers kommer saa ganske udenfor forholdene hjemme. Derfor har jeg ogsaa lovet at forbedre mig i retning af brevskrivning; man mister saa let sammenhængen med sine venner, og det har man ikke raad til. Jeg synes det er dumt af dig at du ikke søger omgang; man blir[!] tidsnok ensom. Jeg kan nok forstaa, at det ikke maa være behagelig for dig; men som regel tror jeg ikke, at menneskene er saa ondsindede, som vi mener, de er bare lidt smaalige, det gjælder ikke at lade sig skræmme af dem. – Og du har jo intet ansvar for hvad andre gjør, jeg mener i dette tilfæillet hvad jeg gjør.

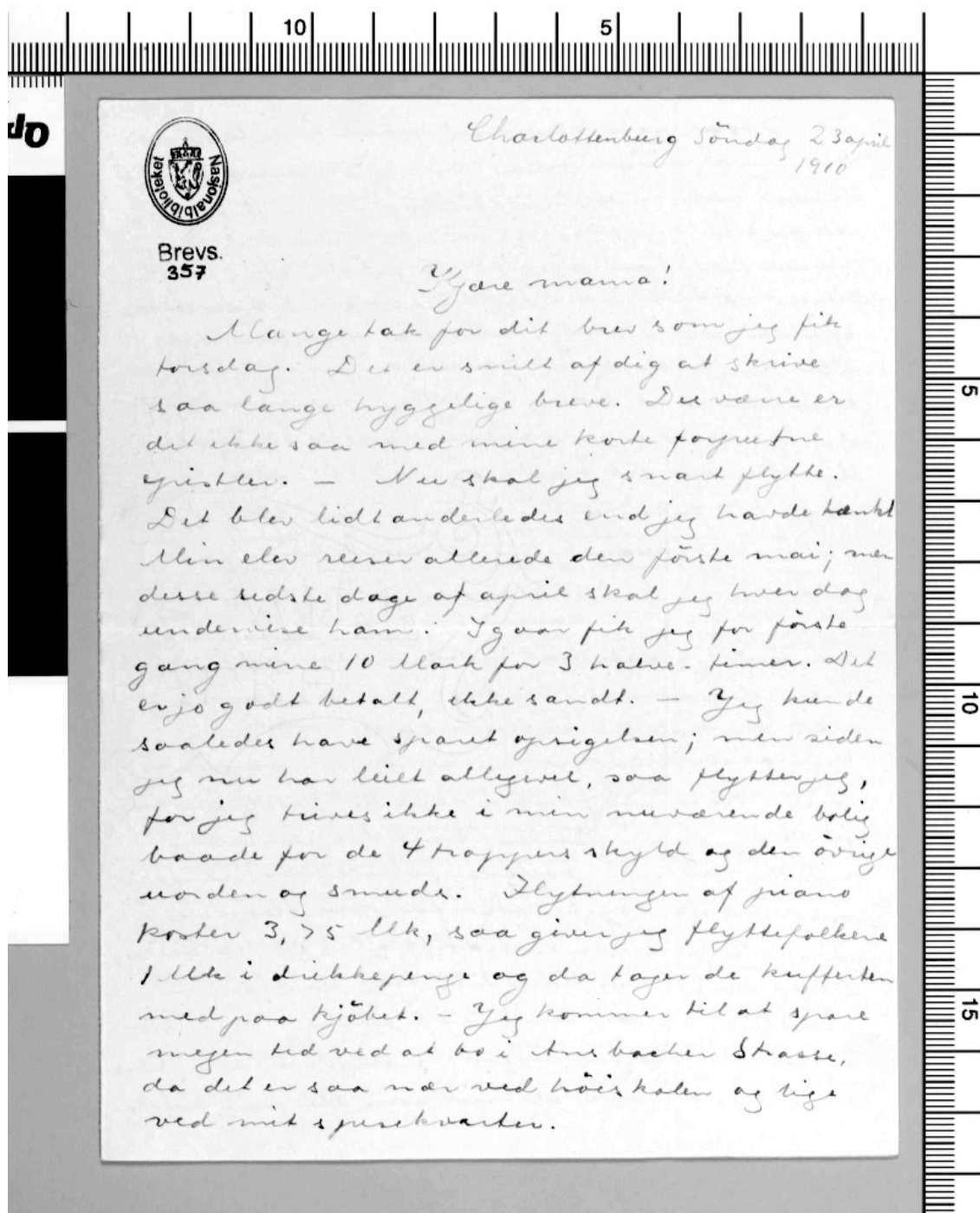
[Om M.s sommerbesøk ...]

A propos legatet [Houens]. Jeg synes det tog sig bedst ud at søge bare et [uleselig] første gang. Der er alligevel nok af dem som vil le over, at jeg i det hele taget søger. – Jeg trodde ikke Dr. [Nils] Roedes bror [Wilhelm?] havde behov at søge, men kanske han vil træde frem for offentligheden nu.

[Edvard] Sylou-Kreutz [Creutz] skal holde koncert til høsten. Jeg spillede andet klaver til Griegs koncert sammen med ham forleden. –

Forresten har jeg været i ro hele paasken. Jeg gaar et par gange i ugen til Mr. [Enoch] Davis, vi muciserer sammen: Bach og Beethoven. Han er en af de mennesker som af naturen har saa let for at være gode. Han hjælper sin forrige vertinde med flytning, besøger syge paa sygehuset og den slags som den naturligste ting af verden. –

Jeg tror den udstaaede angst endnu sidder mig i blodet. Naar jeg vaagner om natten, maa jeg se om jeg kan skimte klaveret. Men forresten virker stilheden saa meget mer, og jeg føler ikke ensomheden og den slags, som melder sig naar man ikke har sit arbeide. [...]

Facsimile av Nasjonalbibliotekets presentasjon av følgende brev.

Charlottenburg søndag 23 april 1910

Kjære mama!

Mange tak for dit brev som jeg fik torsdag. Det er snilt af dig at skrive saa lange hyggelige breve. Desværre er det ikke saa med mine korte forpustne[?] epistler. –

Nu skal jeg snart flytte. Det blev lidt anderledes end jeg havde tænkt. Min elev reiser allerede den første mai; men disse sidste dage af april skal jeg hver dag undervise ham. I gaar fik jeg for første gang mine 10 Mark for 3 halve-timer. Det er jo godt betalt, ikke sandt. –

Jeg kunde saaledes have sparet opsigelsen; men siden jeg nu har leiet alligevel, saa flytter jeg, for jeg trives ikke i min nuværende bolig baade for de 4 trappers skyld og den øvrige uorden og smuds. Flytningen af piano koster 3,75 Mk, saa giver jeg flyttefolkene 1 Mk i drikkepenge og da tager de kufferten med paa kjøbet. – Jeg kommer til at spare megen tid ved at bo i Ansbacher Strasse, da det er saa nær ved høiskolen og lige ved mit spisekvarter.

Hr. Hoog, min elev har været meget elskværdig mod mig. Idag var jeg buden til dinér hos ham. Vi spiste paa en fin restaurant; du kan tro jeg vidste ikke min arme raad hvordan jeg skulde faa i mig al den fine maden. – Til høsten skal han atter spille med Kreutz [Sylou-Creutz], hvis han kommer til Berlin; men han lovede at jeg skulde faa teorien med ham. – Jeg var saa frygtelig nervøs da jeg skulde have min første time; men det har gaat godt hidintil, han er jo en fuldstændig nybegynder, saa det er ikke saa vanskelig at være lærer for ham.

Nu er vaaren kommet her for alvor, uagtet vi i det sidste har havt det temmelig koldt; men der var et par dage en ren tropisk varme. Nu har det atter sneet og haglet. Jeg har endnu tre maaneder at være her. Ferien kommer først i august. Jeg gruer lidt for sommeren i Berlin; bare det ikke blir frygtelig hedt. – Forleden fortalte vor sangprofessor [Max Stange], at den tyske stat for hver elev paa høiskolen havde en udgift af 800 Mk aarlig. Deraf betaler vi bare 220 Mk, saa det er rimeligt, at sensuren er frygtelig

streng især ligeoverfor udlændinger; men desto ærefuldere er det jo at være optaget som elev paa høiskolen.

Naar Mr. [Enoch] Davis kommer tilbage til New York vil han oprette et konservatorium for musik. En rigmands søn som han er, har han en mængde forbindelser, saa det vil ikke falde vanskelig for ham. Allerede før han reiste havde han saa mange elever at han maatte sige nei til en masse. — Nu har han i ramme alvor tilbudt mig posten som teorilærer; men jeg synes det er endnu fortidlig at tænke derpaa. For spøg spurgte jeg ham, om han vilde have livet af mig siden han vilde have mig over til Amerika; men han mente, at jeg nok vilde greie mig. Jeg maa sige, at Amerika staar for mig som en frygtelig eventualitet; men du ved, der er mange andre, som har maattet bide i det sure æble, og igrunnen var det hyggeligt at faa et saadan tilbud. Mr. Davis er en mand som ved hvad han vil, og jeg tviler ikke paa, at han vil faa det hele istand. Men han skal være her i Berlin endnu to aar. — Det eneste rigtige er, synes jeg, at vi maa tage det som et varsel om, at Gud nok vil sørge ogsaa for mig.

Hver dag i det sidste har der staat notiser i aviserne om urolighederne i Kina; men heldigvis har de ikke kostet missionærernes liv. Tyskerne har ogsaa missionærer i Chang-schu [Guangzhou], den lille haandfuld norske blev naturligvis ikke omtalt.

Forleden dag oplevede jeg noget eiendommeligt. Jeg maatte tage mig af en gammel dame, som blev syg midt paa gaden. Hun havde et hjertetilfælde og vidste ikke sin arme raad, hvordan hun skulde klare sig paa den elektriske [trikken]. Jeg maatte føre hende over gaden og holde hende indtil hendes linje kom; men hun vilde ikke at jeg skulde følge hende hjem. Dog angrede jeg paa, at jeg ikke gjorde det. Du kan tro det var ingen ende paa hendes taksigelser. Tyskerne er igrunnen ikke noget snilde til at hjælpe hverandre. Hun havde forgjæves spurgt andre om veien.

Jeg kan ikke huske nummeret paa min nye adr; men jeg sender denne konvolut som du kan benytte til dit næste brev.

Det er saa længe siden jeg har hørt noget fra Sigrid og jeg vil ikke tale om Magnhild. Du og Olav Thorbjørnsen er de eneste, som skriver til mig.

Lørdag og mandag er mine kritiske dage; da maa du huske paa mig. Til imorgen har jeg faat gjort saa lidet. Jeg tror det er vaaren som tager paa mig for jeg er saa frygtelig træt. Alle siger at vaaren i Berlin er saadan. – Jeg haaber du lever godt, og at du faar berge roserne. Hvordan lever “særesten”. Du maa hilse hans forældre og andre kjendte. –

Nei jeg maa afsted med dette brev. Det er allerede sent.

Kjærlig hilsen. Gid du maa have det godt.

Din Fartein.

Charlottenburg tirsdag 26 apr. 1910

Kjære mama!

[Kan kanskje få bo gratis hos Frau Kurt, Kreutz' [Edvard Sylou-Creutz] forrige vertinne, som også var vertinne for Valens elev Hoog.

Mye om fruen og hennes stilling.

Berlin W 2 mai 1910

Kjære Sigrid

[... Flyttet igjen.

Ny elev, hollenderen Hoog.

Hadde ham bare 14 dgr, reist hjem.

Betalte 10 Mk for tre leksjoner ukentlig. Hoog ble også en god venn. Kommer tilbake til høsten. Kreutz [Edvard Sylou-Creutz] kalte ham millionæren.

Ør i hodet, også p.g.a. Wagners Meistersinger, som han hørte igjen igaar. ...]

Ansbacher Str. 42-43 B/Wunsch Berlin W
[p. 20.11.10, må være i gal konvolutt; trolig fra mai]

Kjære Sigrid

[... Liten kontakt med Otto Lous Mohr og andre gode venner:] Den som er klog søge at beholde de venner man har. – Jeg maa tænke paa et menneske som hadde raad til at miste sine venner: Magnhild. Moral: man maa lære at skrive breve. Det er saamen en vanskelig kunst og man mister den, hvis man ikke holder sig i øvelse.

[Var og fotograferte seg sammen med Enoch Davis.

Viktig å lære sprog. Hr. Hoog og Ludwig Wachtel kan 7.]

Igaar saa jeg “Tristan og Isolde”.¹ Det har været mit høieste ønske i længere tid og jeg blev ikke skuffet. Musiken er storartet, men det mest nerve-oprivende man kan tænke sig, denne evige kromatik. Naar jeg kommer hjem skal jeg fortælle indholdet og spille lidt af musiken for dig.

Jeg har savnet Hoog saadan, da han reiste. Han var saa hyggelig, et merkeligt menneske. Han er saa rig at han ikke behøver at arbeide for sit livsophold. Tidligere havde han været skuespiller, men maatte holde op, fordi det ødelagde hans nerver. Han havde spillet Osvald i “Gjengangere” [av Ibsen], fortalte han. Den sidste aften paa kaféen blev vi saa gode venner; det var synd at han maatte reise. Jeg glæder mig til at træffe ham igjen.

Nu vilde han blive sanger; det maa være et menneske med kolossal energi, som efter 3 maaneders forløb kunde spille saa pas i hans alder. – Jeg har altid ønsket at kjende en voksen mand, for jeg har bare været sammen med unge mennesker. – Han lo ofte af mig, især en gang. Han sagde nemlig: “Hvis De lever paa denne maade kommer De aldrig til at blive gammel. “Das ist auch nicht nötig” [Det er da heller ikke nødvendig] svarede jeg og han sagde: “Sie sind im Besitz von vieler Lebensweissheit” [De eier mye livsvisdom].

---

¹ Wagners opera.

Forleden havde jeg en hyggelig time med professoren [Leopold Wolf], uagtet det tordnede og lignede udenfor. Han var saa fornøiet med mine sager, saa jeg haaber snart at faa begynde med studier i sonateformen. "Dies ist nicht wie Grieg" [Dette er ikke som Grieg] sagde han "es ist ganz original" [det er helt originalt]. Han mente vist, at mine ting havde en udpræget norsk tone, uden at ligne Grieg, og det glædede mig meget, for nationaliteten maa komme indenfra uden at man fanatiserer med den. [...]

Berlin W 13 mai 1910

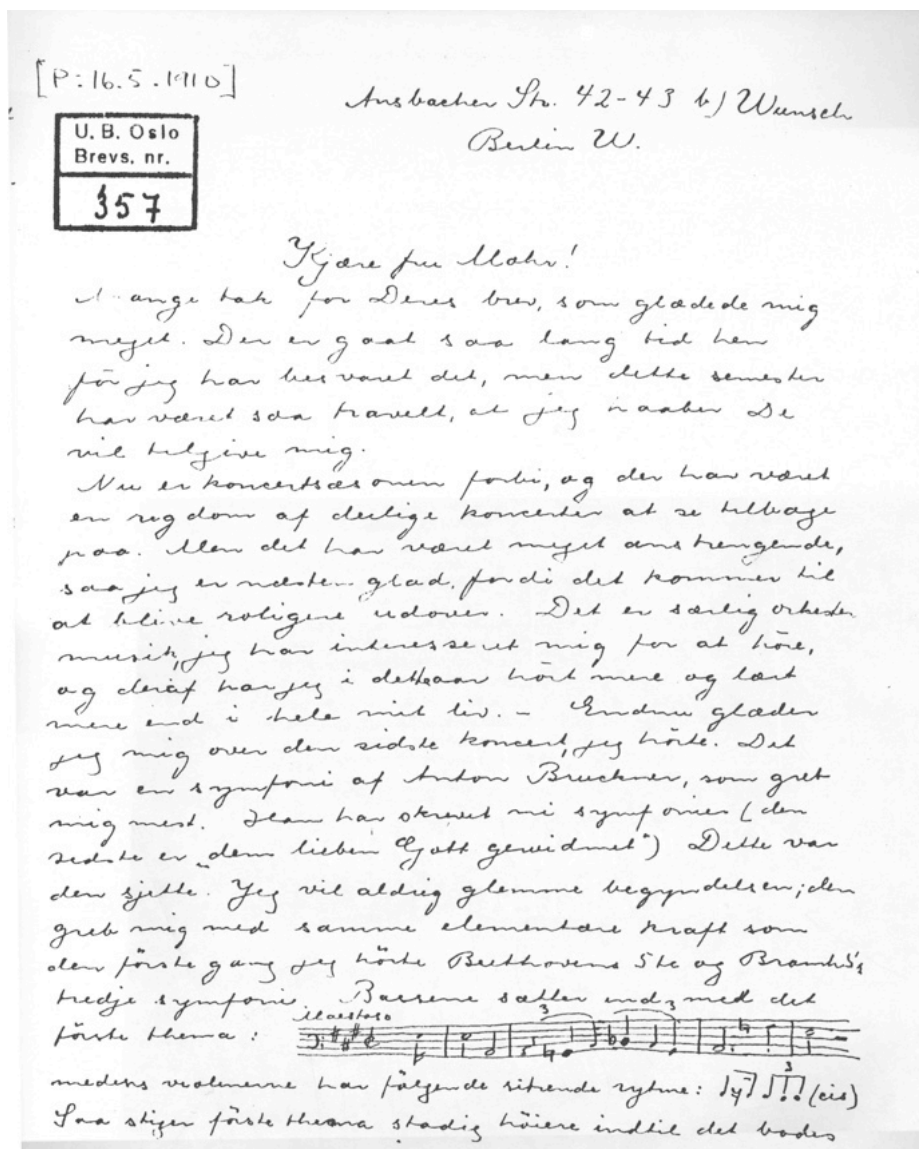
Kjære Magnhild [Sendstad]!

[... Har overtatt Kreutz [Edvard Sylou-Creutz]' værelse og en elev Hr. Hoog fra Holland.

Hr. Hoogs vertinne vil la ham få værelse gratis mot å undervise datteren i klaver. Hoog advarer mot det.

Hr. Enoch Davis vil opprette konservatorium i NY, tilbyr Valen jobb som teorilærer.

Leopold Wolf roser ham for å være original, ikke Griegsk.]

Brev fra Valen til Jeanette Mohr 100516

Ansbacher Str. 42-43 b) Wunsch Berlin W [Poststemplet 16.5.1910]

Kjære fru [Jeanette] Mohr!

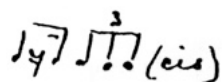
Mange tak for Deres brev, som glædede mig meget. Der er gaat saa lang tid hen før jeg har besvaret det, men dette semester har været saa travelt, at jeg haaber De vil tilgive mig.

Nu er koncertsæsonen forbi, og der har været en rigdom af deilige koncerter at se tilbage paa. Men det har været meget anstrengende, saa jeg er næsten glad, fordi det kommer til at blive roligere udover. Det er særlig

orkestermusik, jeg har interesseret mig for at høre, og deraf har jeg i dette aar hørt mere og lært mere end i hele mit liv. – Endnu glæder jeg mig over den sidste koncert, jeg hørte. Det var en symfoni af Anton Bruckner, som greb mig mest. Han har skrevet 9 symfonier (den sidste er “dem lieben Gott gewidmet” [tilegnet den kjære Gud]). Dette var den sjette. Jeg vil aldrig glemme begyndelsen; den greb mig med samme elementære kraft som den første gang jeg hørte Beethovens 5te og Brahms’s tredje symfoni. Bassene sætter ind med det første thema:¹

mens violinerne har følgende sitrende rytme:

Saa stiger første thema stadig høiere indtil det bades i orkesterets fulde solglans. Særlig det rytmiske var nyt og interessant: næsten hver stemme har sin egen rytme gennemført. Det giver orkesteret en mangfoldighed og rigdom som var ubeskrivelig. Og instrumentationen var mættet med velklang fra begyndelse til ende. Udviklingene foregik i saa lange aandedrag og med en saadan bredde, som om den var skrevet for evigheden og ikke for vaar nervøse forhastede tid. Men jeg blev alligevel ikke et øieblik træt. Ogsaa slutningen af første sats var et pragtstykke. Her kommer første motiv igjen; det gaar gennem stadige modulationer i de tersbeslegtede akkorder, som ogsaa Schubert og Liszt svælgede i; men hos Bruckner virker det som en stadig brytning af nyt lys. Bruckner som var saa from, – jeg tror næsten, han har tænkt paa et af de mange himmelfartsbilleder, kanske englene som bærer den hellige Graal opad el. noget ligende. Ialdfald er der en stadig stigning, indtil vi svælger i de mest straalende adur klange. De øvrige satser svækkede ikke indtrykket af den første, tvertimod var adagioen noget af det deiligste jeg har hørt i den nyere musik. Og tilslut kommer de samme lysvirkninger som i første sats og

¹ Noteeksemplene er kopiert ut fra originalbrevet.

sætter kronen paa verket. – Nei, det er dumt at skrive om musik, ikke sandt. Med alt dette har jeg ikke kunnet skaffe Dem den samme nydelse, som jeg af hjertet vilde ønske Dem ved at høre selve symfonien.

For en uge siden fik jeg endelig ogsaa høre “Tristan og Isolde”.¹ En merkelig musik, den er saa suggestiv at den gjorde mig ganske syg. Nu kan jeg godt forstaa, hvad Deres søster fru [Astrid Lous] Gehrcke sagde, at om hun kunde faa synge Isolde skulde hun gjerne dø. Naturligvis var det sat paa spidsen, men en saadan virkning udøver Wagner, at man periodevis anser ham for indbegrebet af musik og kun finder tilfredsstillelse hos ham. Det er som en hypnose, og jeg er glad, at jeg nu ikke længer er saadan stillet ligeoverfor Wagner, uagtet jeg beundrer ham over alle grænser. “Mestersangerne” [Wagner] har jeg sét 3 gange; det er den opera jeg holder mest af.

Saa véd jeg intet særligt at fortælle Dem. Paa høiskolens orkesterøvelser gaar jeg hver gang; de har i dette semester spillet en hel række verker, Schumann, Liszt, Wagner, Brahms, Schubert o.s.v. og det har været en stor nydelse og uhyre lærerigt at høre paa. En deilig symfoni af Brahms, den anden, lyse, i Ddur har det været en fest at høre.

I [Max] Bruch's analysetimer har jeg ogsaa lært en mængde kammermusik at kjende. For nylig gjennemgik vi Mozart's klarinetkvintett med den berømte largetto. Det var ganske høitideligt. Bruch var saa grebet og spillede med et saadant udtryk og en sjelden hengivelse. Det var saa underligt at høre dette klassiske verk spillet af den sidste repræsentant for en anden, forbigangen tid – de klassiske traditioners tid. –

Frøken [Johanne Margrethe] Sømme var saa henrykt over Deres brev. Det var morsomt at faa tale lidt stavangersk igjen; vi skulde have sét Tristan og Isolde sammen, men saa kom der noget i veien. Med amerikaneren Mr. [Enoch] Davis, som jeg vist har fortalt om, musicerer jeg hver uge. I begyndelsen gjorde jeg det nødt og tvungen, for han er mig saa overlegen paa alle maader; men nu glæder jeg mig til det og begynder at

---

¹ Richard Wagners opera.

overvinde lidt af min nervøsitet. Vi har spillet Brahms's og Beethovens symfonier firhændig og har analyseret "Wohltemperiertes Klavier" [Bach].

Véd De, han har endog tilbudt mig plads som lærer ved et konservatorium, han vil oprette i New York naar han kommer tilbage. Han har gode forbindelser og er rig, saa det vil ikke falde ham vanskelig; men jeg gruer lidt for Amerika, dog var det jo med en viss tilfredsstillelse jeg skrev det hjem.

Hos prof. [Leopold] Wolf gaar det som vanlig; jeg er saa glad fordi han hidtil har været fornøiet. Han er en glimrende pedagog, og det var igrunnen godt, at jeg ikke med en gang fik sætte afsted for fulde seil. Jeg var langt fra moden til det. Nu har jeg skrevet motetter og denslags som kræver et voldsomt kontrapunktisk arbeide; men det har været nyttig, og Wolf har erklæret sig tilfreds. Men ak, hvor uendelig meget jeg endnu har at lære.

Hvordan lever Otto og Hugo [hennes sønner]; nu længter jeg efter at høre lidet fra dem; men jeg skal forresten snart skrive selv.

Vi har pinseferie nu, et lidet pusterum. som smagte godt. Hadde veiret bare været lidt anderledes; vi har hver dag i hele denne uge havt tordenveir og luften er syk og kvælende. Jeg imødeser med gru de 2 1/2 maaneder jeg endnu skal være her i Berlin, hvis sommeren skal fortsætte at være saa hed.

Saa maa jeg bede Dem hilse familien i Bergen og Kristiania saa meget, og hvis De en gang fik tid til at sende mig nogle ord, saa vilde jeg blive forførdelig glad.

Venlig hilsen til Dem selv

Deres hengivne Fartein Valen

Valevaag, Søndhordland 19 aug 1910

Kjære Otto [Lous Mohr],

[...] Du kan tænke dig, det har været et rigt aar paa alle maader med en broget, forvirrende mængde af musikalske og andre oplevelser.

Jeg tror det var et stort held, jeg blev optaget paa høiskolen baade for det økonomiskes skyld og fordi jeg derved fik en mere almen musikalsk uddannelse. Min professor [Leopold Wolf] var en udmerket pedagog og en musiker med et glimrende hode, og saa var han af den egte godmodige professor-type. Det sidste han sagde til mig ved afskeden var, at jeg endelig ikke maatte gaa alene i baad; for han trodde vist at jeg kunde drukne. – Den første tid exercerede han meg med de mest indviklede kontrapunktiske problemer, som jeg ikke havde gennemgaaet med [Catharinus] Elling. Senere maatte jeg skrive korverker, motetter og denslags kunstfulde kontrapunktiske ting; men tilslut tror jeg han var noksaa tilfreds med meg, for om en motette sagde han: “Das klingt ja sehr fromm” [Denne klinger jo svært fromt] og mente at oratorier og kirkelige korverker vilde være “eine schöne Aufgabe” [en vakker oppgave] for mig, siden de norske komponister havde skrevet saa lidet af den art. –

I de sidste maaneder skrev jeg paa [klaver-]sonaten (ak, denne evige sonate). De to første satser blev jeg ganske ferdig med, og han var ganske fornøiet, for han kaldte den “eine wirkliche Sonate” [en ekte sonate] og fandt at første sats var “bedeutend in der Erfindung” [sterk i opplegget]. Andanten, som jo er det vanskeligste i musikalsk henseende fant han “sehr warm in der Empfindung” [svært varm i følelsen] og sagde at den ogsaa havde et personligt præg. Forresten er en sonate intet at spøge med; det har jeg da endelig erfaret nu. – Jeg tror i det hele, at denne tid har lært mig uendelig meget. Ach Gott, jeg ved jo, at der skal saare meget til; men de første famlende skridt har jeg gjort. Det skulde jo være ganske morsomt om sonaten blev saa anstændig, at den kunde vise sig for offentligheten, især da jeg har havt saa meget stræv med den. Sidste sats skulde jeg forsøke at skrive i ferien.

Berlin synes jeg meget godt om; jeg følte mig hjemme der fra første stund, saa jeg kan ikke være med, som alle udlændinger, at rakke ned paa denne by. Mange kjendte havde jeg egentlig ikke, det var kun redaktøren [Ludwig Wachtel], Ellings ven og et par amerikanske musikere paa

høiskolen, men naar man har sit arbeide faar man næsten ikke tid til at have bekendte; kun de lange søndagseftermiddage kunde friste til lidt sentimentalitet, hvad jeg forresten holdt mig fra livet.

Det er to typer av tyskere: patriotene (biermaven pleier ofte at være deres attribut) og en anden slags mennesker, som jeg ikke ved hvad man skal kalde; men det er de misfornøiede, de som ser skavankerne. Og da det virkelig er meget skjævt og latterligt i Tyskland, saa er disse sidste ofte bitrere og uforsonligere i sin sarkasme end den tilsvarende klasse i andre lande. Til denne type hørte Hr. Wachtel.

Han var et moderne menneske helt igjennem, et produkt af storbyen og vor tid. Det var overordentlig interessant at være sammen med en saadan mand, især da han egentlig var musiker af fag og eiede et musikkbibliothek, hvis mage jeg aldrig har set hos en privatmand. Jeg var hos dem nesten hver uge til middag. Fruen var malerinde; det var hende som fixerede dit billede for mig, og de vilde ikke høre tale om andet, end at du maatte være kunstner, for so was kunde ikke andre gjøre. Jeg fortalte, at du tegnede mest karrikaturer; Hr. Wachtel fandt at det var det fornuftigste, man kunde gjøre, for det var den eneste kunstform, som kunde vise, hva man duede til.

Jeg bodde paa fire steder i Berlin; tilslut havnede jeg et sted i Berlin W, hvor jeg forblev. Der var saa hyggeligt, ikke langt fra Høiskolen, ved Tauentzien strasse og den zoologiske have, saa man havde god anledning til at beundre det elegante Berlin.

Jeg levede i en baggaard ("Gartenhaus" som det saa euphemistisk kaldtes) hvor det eneste jeg saa af naturen var en stribe blaa himmel, og naar jeg nu ser paa udsigten fra mit vindu, en uendelig strækning af fjorden med det blaa hav i horisonten, saa glæder jeg mig over forskjellen.

Alligevel tror jeg dette aar har været det deiligste i mit liv, for jeg har vel absorberet mere musik paa denne tid end paa mine øvrige leveaar tilsammen. Først som en drukken, der begjærlig sluger alt, senere lidt mere fornuftig. Og bare den anledning, man havde til at overvære høiskolens orkesterprøver to gange ugentlig var værd opholdet, for ikke at tale om

philharmonien og den kongelige opera. “Mestersangerne”¹ saa jeg fire gange; den kunde jeg aldrig blive træt af, uagtet den varer fem timer, og forresten havde jeg en række stadig skiftende forelskelser. Den sidste var Bruckner, en merkelig kunstnerpersonlighed; særlig hans to sidste symphonier var meget gribende; bare at læse den tørre tematiske analyse af disse verker var ganske opbyggeligt. – Og endelig Brahms; hvert nyt verk af ham betød en aandelig berigelse, og i formel henseende kan man jo lære meget mere af ham end af Bruckner. – Der var saa uendelig meget andet ogsaa at fortælle om; men det faar heller være til en anden gang. [...]

[Kort p. Valevaag 29.8.10]

Kjære Magnhild [Sendstad]

[... Kommet hjem for to dager siden. (Fra en kortere reise?)]

[P. Berlin 8.10.10]

Kjære mama og Sigrid!

[Reisen til Hamburg sm.m. Bjarne [Mohr?]. Om byen og kunstgalleriet.

Om ankomsten til Berlin, Ludwig Wachtels og om pianoleie til 9 mk måneden. Vertinnen Frau Wunsch.]

---

¹ Wagners opera *Die Meistersinger von Nürnberg*.

Berlin W 17 okt 1910

Kjære mama og Sigrid

[...] Det er godt at være igang igjen og jeg synes jeg arbeider letter end før ferien. Prof. [Leopold] Wolf snakket netop om hvilket anstrengende vinter det havde været for mig, men han syntes det var godt, at jeg havde taget det saa grundigt. Han roste mine arbeider meget, og talte endog om at jeg skulde udgive dem. Jeg holder nu paa med motetter og har ladt [klaver-]sonaten ligge for en stund.

Saa vil jeg tage fat paa sonaten, naar sidste sats har faat tid til at gjære lidt.

Prof. [Ludwig] Hirschberg, min klaverlærer har ogsaa været meget hyggelig mod mig. Førrige time vilde han at jeg skulde spille Bachs suite offentlig, jeg tiggede og bad om at faa slippe og da sa han at det gik godt an at jeg lod det være. [Professoren meget hyggelig og skriftefar for alle.]

Igaar, søndag, var jeg paa en vidunderlig koncert. Det er en af mine største musikalske oplevelser: jeg hørte Beethovens store messe i D,¹ som han regnede for sit mest fuldendte verk. Jeg glemmer aldrig, hvilket indtryk det gjorde paa mig. Det er et saa vanskelig verk, at det bare opføres en og anden gang, men da er det ogsaa en ren begivenhed paa det sted opførelsen forgaar, og alle mennesker strømmer til for at høre.

[Ludwig Wachtel og frue skal til Finmark i julen.]

---

¹ Beethovens *Missa solemnis*.

*16 nov. [1910] Busstag. [Bededag] Berlin W 50
Ansbacherstr. 42-43 b/ Frau Wunsch*

Kjære Carl [Røstvig],

nu længes jeg virkelig efter at sende dig et par ord. I den første uro her nede før man var kommet lidt inn i de gamle folder igjen, er der ikke blevet noget av det.

Det forekommer mig saa uendelig lenge siden vi sidst saaes, og jeg forsøger for det meste forgjæves at gjenkalde de idylliske maaneder i erindringen. Nu lever jeg bare i min celle og paa høiskolen eller i en og anden koncert, og automobiler, gadelarmen og hele storby-væsenet er mit daglige brød.

Det er forresten godt at være kommet tilbake igjen til arbeidet, som allerede fullstendig har absorberet mig. Det er bare paa en saadan stille aften som denne, at jeg tillader mig et sentimentalt tilbakeblik. – Husker du vor sidste samtale. Det gjorde et temmelig voldsomt indtryk paa mig, fordi den kastede lys over meget, som jeg længe har tænkt over, men aldrig talt med nogen om. Nu har jeg ikke længer tid til at reflektere over mit indre menneske eller over min ensomhed – og tænk, det er mig næsten ligegyldig; jeg arbeider nu kun med frygt og bæven paa min musikale utvikling, som behøver alle mine kræfters anspændelse. Der vil kanskje komme en reaktion, men jeg glæder mig, saa længe denne tilstand varer.

Du kan tro billedet gjorde lykke. Frau [Marie] Wachtel fandt det “sehr vornehm” [svært fornemt] og Herr [Ludwig] Wachtel sagde, at det var “sogar ausserordentlich schön” [endog usedvanlig vakkert]. Men de var ikke rigtig enige om hvadslags ramme jeg skulde faa paa det, saa nu vil jeg vente, til jeg hører din mening: bred eller smal, brun eller sort. Frau Wachtel syntes en smal egetræsramme. Herr W. beklagede bare, at det ikke var “eine Freundin von Herrn Valen” [en venninne av Valen]. –

Jeg har nu allerede længe svælget i musik. Særlig har der været et par koncerter, som har bragt mig til at tænke paa dig, fordi der blev opført den

slags extatisk musik, som vilde inspirere dig til dit *sursum corda*¹-billede. Først Beethovens "Missa solemnis" i en glimrende udførelse som jeg altid vil mindes. Denne musik kan man næsten ikke tale om for den er i følelsen saa høit over al anden musik som himmelen er over jorden – kunde man fristes til at sige. Jeg var ganske fyldt deraf i lang tid og regner det som en af mine største musikalske oplevelser. Skade bare at du ikke kunde høre det.

Saa var der en symfoni [nr. 5] af Bruckner, som havde en lignende Ueberschwänglichheit [grenseløshet] i følelsen. Den bevægede sig i de samme fjerne verdener som Beethoven. Den var egentlig kun behersket af en følelse: den religiøse. Hvor godt jeg husker begyndelsen: hvordan han ligesom klamrer sig fast til et koralmotiv; men det hele er mættet af uveirsstemning, og vi aner de kommende sjælekampe. Ved udgangen af første sats da han samler alle instrumenter i de mest straalende klange, tror vi allerede paa vor seier, men der er endnu saa meget smerteligt igjen, som trænger sin udløsning, og det sitrer endnu deraf i de følgende satser, en tungsindig adagio og en vild dæmonisk scherzo. I sidste sats staar vi overfor det samme spørgsmaal som i første; erindringer fra de foregaaende satser glider forbi, og et trodsig bass-thema af ren elementær kraft synes at skulde sprede de truende uveirs-skyer; endnu et par vældige tilløb, – men det hele synes at briste i modløshet og selvopgivelse. Da intræder krisen i hele symfonien: et koralmotiv af en straalende skjønhed. Og nu arter dette sig som en mæktig koralfantasi og fuge med de mest uhørte kontrapunktiske kombinationer, endog hovedmotivet fra første sats drages med i kampen. Vi nærmer os seieren mere og mere og slutningen er i klanglig henseende noget af det mest overvældende jeg har hørt. Et blæserorkester stillet bag det øvrige slynger koralmotivet ud. Vi synes næsten at tag og vægge maatte løfte sig ved dette vældige credo. Vi føler os ikke længer i en koncertsal, men enten i en kirke eller paa en ensom bjergetinde, fjernt fra livet smaalighed og usselhed. – Efter en saadan

---

¹ "Løft deres hjerter", latin, fra en av kirkens gamle bønner.

høisang kunde jeg umulig høre resten af koncerten; jeg gik en lang ensom tur for at komme lidt til ro igjen. – Nu har jeg vel ikke trættet dig med alt dette, for musik skulde man egentlig aldrig beskrive, men jeg husker det interesserede dig at høre lidt nærmere om motivteknik og denslags. –

Der er saa meget andet jeg skulde have lyst til at tale med dig om; kunde du bare sidde her i sofaen hos mig i aften. – Tilværelsen indeholder virkelig saa meget gaadefuldt og jeg synes ofte jeg famler om med et bind for øinene. Uagtet jeg elsker ensomheden og det rolige arbeide, oplever jeg ofte saa meget sælsomt. Men det er ikke saa let at skrive derom. –

Hvordan gaar det med din plan at kommer herved. – Jeg haaber engang du skriver til mig og fortæller mig hvad du holder paa med og dine udkast; du véd hvor meget det interesserer mig. – véd du, jeg har ofte tænkt paa hvad vi talte om; undertiden faar man saadanne glimtlys med paa veien, og egentlig er jeg dig megen tak skyldig. – Nu har jeg holdt paa med dette brev, jeg véd ikke hvor længe og dog er det blevet et intet som jeg skammer mig ved at sende. Nu farvel, og vilde du engang sende mig nogle ord, vilde det glæde mig meget. Forresten hører jeg af og til lidt igjennem Sigrid.

De hjerteligste hilsener

Din Fartein.

Berlin W 17 nov 1910

Kjære Sigrid,

mange tak for dine breve, som jeg forlængst skulde have besvaret – det er vist snart 14 dage, siden det første kom, – men i det sidste har jeg havt saa meget at gjøre at jeg ganske har sluppet alt over mig. Jeg var et par dage dygtig træt, men igaar lagde jeg mig helt tilsengs og nu føler jeg mig meget bedre. – Dette maa du naturligvis ikke fortælle mama, som øieblikkelig vil gjøre sig unødige bekymringer.

Ak ja, “das Leben ist nicht so leicht” [livet er ikke så enkelt]. Man oplever meget rart i en saadan storby, og selv om jeg helst af alt vil sidde rolig indenfor mine fire vægge og sysle med arbeidet, saa kommer der alligevel underlige oplevelser. Naturligvis fordi jeg ikke er saa vant til verden, blir jeg lidt “forstyrret” som mama vilde sige. Der skal bare bagateller, saa blir jeg entrüstet og det tager sin tid før jeg atter kommer i de gamle folder igjen. –

Det glædde mig meget at du vilde skrive dit forrige brev til mig. Jeg har aldrig vildet spørge, for jeg tænkte at du selv vilde fortælle om du følte trang dertil. Det er nu saa længe siden og jeg vilde aldrig fortænke dig i om du kunde glemme; det er jo verdens skik og det synes, at de mennesker, som har lettest for at praktisere det, blir lykkeligst. – Alligevel vilde det stemme saa lidet med det billede af din karakter, som jeg har dannet mig. Vi hører overhovedet til den slags mennesker som kan erindre, og det er en sjelden evne nu fortiden.

Du maa aldrig tro, at det kjeder mig at man viser mig fortrolighed; det er tvertimod en af mine største glæder. Lige fra skoledagene og indtil nu har jeg modtaget saa mange hemmeligheder og jeg tror jeg kan bevare dem. Det er mig en vis tilfredsstillelse, for selv har jeg saa vanskelig for at meddele mig til andre. I den henseende har jeg altid været et ensomt væsen – jeg siger det uden sentimentalitet eller beklagelse, for jeg har altid truffet mennesker, som har sluttet sig til mig. – I denne forbindelse kommer jeg til at tænke paa mine sidste oplevelser. I den sidste tid har jeg truffet temmelig mange mennesker. – Jeg har visst fortalt om Miss Roeslein, [Enoch] Davis’s veninde. De bor nu i det samme pensionat og vi har dannet et fuldstændig triumvirat. Gjennem hende er jeg blevet præsenteret for flere paa høiskolen og jeg forundrer mig stadig over menneskene, hvor meddelssomme de er. Det er næsten som om de venter paa leilighed til at udøse sit hjerte. – Jeg har ogsaa været sammen med Hr. [Per] Reidarson, og har havt megen glæde deraf. Men rigtignok har jeg faat mange rare ting at høre. Han har ogsaa sluttet sig fuldstændig til mig, det var som om han

trængte til nogen at tale med her i Berlin, for hans venner Nils Larsen og violinisten [Leif] Halvorsen var rene fagmennesker, som ikke havde andre interesser. Han har endog bedt mig se gennem nogle af hans kompositioner for at høre min mening om dem. Jeg er glad over at have en landsmand at tale med, og han er et meget interesseret og belæst menneske, som kan mere end sit kontrapunkt. – Forresten er det amerikanerne jeg har været mest sammen med, og i dette semester har jeg i sandhed ikke kunnet klage over ensomhed for vi har været sammen hver søndag.

Hr. Davis er et yderst merkeligt menneske, jeg skulde ønske jeg kunde tale med dig om ham. En temmelig sammensat natur, barnlig og verdensmand, beregnende og naïv, kold og varm paa samme tid. Hovedsagen er at han har et godt hjerte og at han er mig overordentlig sympatisk. Før forlangte jeg altid saa meget af menneskene, nu er det mig fuldstændig nok at de kommer mig venlig imøde. Jeg har forresten en mængde fortryllende træk at fortælle om Mr Davis og Miss Roeslein siger det samme. Hun fortæller at han havde en udmerket mor og prægtige søstre. – Miss Roeslein maa jeg ogsaa fortælle om. Hun er henimod de 30 og der er noget som minder mig om frk [Aagot] Olsson i hendes væsen. Hun har forenet fordelene ved sin tysk-amerikanske oprindelse, den amerikanske uforfærdethed med tysk godhjertethed. – Du, som interesserer dig saadan for fysiognomik vilde kunde gjøre glimrende studier her. En aften, da vi havde været i operaen var Miss Roeslein, Mr. [Samuel] Mensch og jeg sammen paa en café hvor der bare færdes kunstnere og denslags. Du kan tro, det var en underlig forsamling. Jeg følte mig alt andet end vel, især da en jødebengel, en af Mr. Mensch's kjendte kom og sluttede sig til os. Det var en af den rigtig frække type; men heldigvis holdt Miss Roeslein ham stangen (for at nævne et eksempel han spurgte hvem af os (Miss Roeslein og jeg) trængte til at have følge hjem): "Who needs protection." – Vi aandede formelig lettet, daa vi kom ud; men det er ganske interessant at se lidt af verdensbyens liv ogsaa. Det var jo en anstændig café, kun gjestet af underlige existenser.

Nu er Hr [Ludwig] Wachtel draget afsted paa sin Finmarkstur. Jeg var i afskedsmiddag hos dem og det var meget hyggelig. Jeg er nu ikke det spor genert længer men fortæller dem løst og fast om mine oplevelser og de morer sig over det. Undertiden skjender de paa mig over mine dumheder, men de siger, at jeg har gjort store fremskridt, at jeg er meget "friskere" og taler meget bedre.

Jeg føler i det hele taget, at det gaar lettere for mig nu. Særlig i klaverspil synes jeg at det gaar fremover, prof. [Ludwig] Hirschberg sagde ogsaa forleden, at jeg havde gjort store fremskridt. Jeg spillede et temmelig intrikat stykke af Bach og professoren sagde "Aber sehr schön, Herr Valen, sehr schön." Nu merker jeg den eiendommelige følelsen, at fingrene er løse og gaar af sig selv. Fru [Jeanette] Mohr profeterede mig engang derom, men jeg har først lært det henede og med en anden methode. – Det morer mig derfor i høi grad at øve klaver og jeg gjør det regelmæssig to timer daglig.

Nu holder jeg paa med en lystspil-ouverture¹ for orkester; det er mit første forsøg og jeg er meget spændt paa, hvordan det vil falde ud. Om orkesteret har jeg jo foreløbig temmelig lidet begreb, men jeg glæder mig til at tage fat. Det er noget, som altid har interesseret mig; desværre har jeg tidligere havt saa liden anledning til at høre orkestermusik. – Med den 23de salme² er jeg nu færdig; det blev et helt lidet opus. Prof. [Leopold] Wolf sagde: "Ach, muss das schön klingen für Chor" [Å, dette vil klinge vakkert for kor].

En aften inviterede Hr Reidarson mig paa en kafé. Da kom der først en avisgut med aviser og senere en ung pige, som solgte "Krigsraabet". Jeg købte et nummer af hende og Reidarson gjorde store øine. Saa maatte jeg fortælle om dengang jeg ikke havde købt noget og hvor ondt dette havde gjort mig for det stakkels menneske, som maatte gaa omkring uden at møte andet end nei. Han var først som himmelfalden, men senere sagde han, at

---

¹ Dessverre tapt.

² Dessverre tapt.

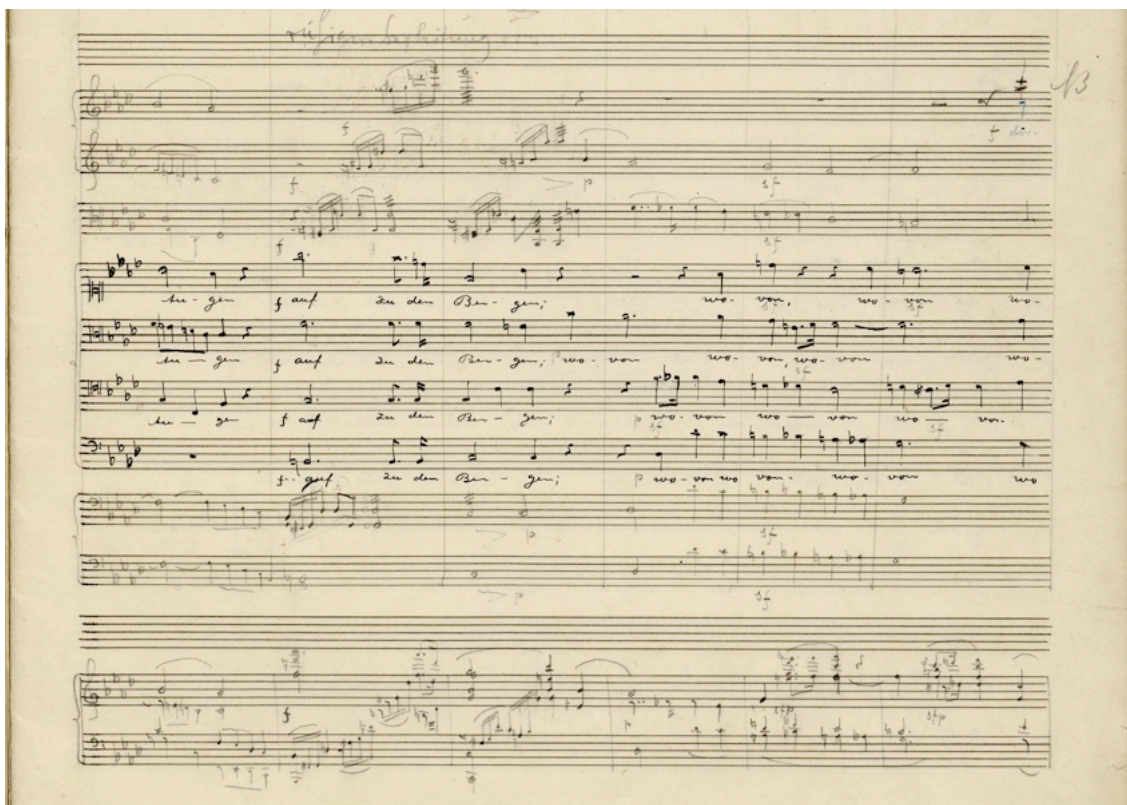
han godt kunde sætte sig ind i mine følelser og saa begyndte han at snakke om [Friedrich] Nietzsche, som havde gjort det af med denslags følelser hos ham, at man maatte lære at blive et "herre-menneske" o.s.v. – Jeg gjorde en del indvendinger, men det nyttede ikke synderlig. Hele natten tænkte jeg paa denne samtale, og hvor meget ondt denne lære har anstiftet. Den er jo saa latterlig, at man bare kunde more sig derover, hvis det ikke var saa sørgeligt.

Søndag morgen 19de nov. –

Jeg blev ikke færdig med brevet igaar, saa jeg maa gjøre det færdigt før jeg gaar i kirken. – Vi har faat saadant straalende veir efter alt det regn og slaps vi har havt i denne maaned. Alt er som uddøt i huset og jeg glæder mig over stillheden. – Nu har jeg netop spillet et par Bach'ske koraler; jeg faar bare tid til at gjøre det om søndagen. Det skulde være hyggeligt om du havde kunnet se ind til mig nu. – Jeg havde saa smaat ventet at [Enoch] Davis skulde komme, og ta mig med paa vor vanlige tur, men han tror vel, at jeg er for træt. Forleden var han med piller for hjertet til mig og for forkjølelsen har jeg faat en slags vidunderlig balsam – saa du ser Hr. Davis har raad for alt. – Nu maa jeg afsted for ikke at komme forsent.

Hjertelig hilsen

Din F

Facsimile av korsatsen (s. 6) i manuskriptet til Valens Der 121 Psalm Uroppførelsen av dette romantiske verket fnt sted først 31. mai 1984 under Festspillene i Bergen med Bergen Domkantori (dir. Magne Mangersnes), Harmoniens orkester og dirigent Karsten Andersen.

1911

Dette året avsluttet Fartein Valen sine studier ved musikkhøgskolen i Berlin. Hans *Salme 121* for solo, kor og orkester ble fullført. Gjennom året arbeidet han også videre på *Klaversonate nr. 1* og *strykekvartett nr. 0*.

Denne høsten tilbrakte han hjemme hos moren i Valevåg. De endelige harmoniseringene til "Missionssagboken" ble utført der.

[Mrk. Ant. Berlin 1910, skal være januar 1911]

Kjære mama

[...] Jeg trodde Sigrid kjendte maleren; det er den berømte munk "broder" [Fra] Angelico hvis billeder udmærker sig ved en saa sjelden renhed og fromhed i følelserne. Her var en gang en hel del malere sammen og stredes om hvem der havde været den største maler. Da var der en som sagde, at hvis der i kunsten kom an paa at give det sandeste udtryk for sine følelser, saa vilde han sige, at Fra Angelico var den største maler, og alle gav det sin tilslutning ved at reise sig.

Ja, nu er ogsaa denne jul forbi. Imorgen begynder jeg allerede paa høiskolen. Jeg har ladet mig ordentlig i ferien, saa nu maa jeg atter begynde at tage ordentlig fat. Sidste time før ferien spurgte [Leopold] Wolf om jeg havde sonaten [op. 2] færdig. Jeg maatte da tilstaa, at jeg havde noget af finalen igjen, men da jeg nu i ferien tog alt det øvrige frem saa jeg, at det maatte omarbeides altsammen. Jeg har nu holdt paa dermed i de sidste dage og det har været et temmelig stridt arbeide, men det begynder nu at blive saaledes som jeg vil have det, rigtignok er det den 4de version jeg har lavet. Bed for mig at det maa lykkes.

[Per Reidarson skriver en opera til egen tekst ...]

[Berlin, p. 10.1.11]

Kjære mama,

jeg har opsat et par dage med brevskrivningen, for jeg tænkte at jeg først skulde høre fra Eder. Nu er arbeidet begyndt paany; igaar havde jeg min første time efter ferien. Jeg havde bragt den anden omarbeidelse af sonaten [op. 2] til professoren [Leopold Wolf]. I begyndelsen blev han ærgerlig for han trodde at den kanske kunde have tabt sig, men da han havde læst den igjennem blev han mere fornøiet og sagde at den virkelig havde vundet ved omarbeidelsen.

Jeg har tænkt paa i den senere tid, at jeg ikke vil være mere end dette aar ved høiskolen, for jeg føler, at nu maa jeg begynde at arbeide lidt paa egen haand. Jeg har ikke raad til at skrive bare skole-arbeider al min tid og nu synes jeg, at jeg begynder saa smaat at finde min egen udtryksmaade. For det jeg hidtil har skullet lære, har Wolf været udmerket; men nu synes jeg, han begynder at virke for indsnevrende for udfoldelsen af ens egen fri personlighed. Imidlertid har jeg endnu saa meget teknisk at lære og deri kan man ikke finde en bedre lærer.

Nu maa du ikke tro, at jeg pludselig er blevet indbilsk naar jeg fortæller hvad den unge norske musiker [Edvard Bræin] sagde om sonaten. Han havde været aldeles betaget af den; den havde gjort et saa sterkt indtryk paa ham, at han ikke havde tænkt paa andet hele aftenen efter han havde hørt den. Han syntes den virkede saa personlig, den mindede ikke om andre komponister, det var bare mig som kunde have skrevet den o.s.v. Meget maa jeg naturligvis skrive paa hans ungdommelige begestrings regning; men han er en meget fin musiker som kjender en masse musik og har aldeles de samme idealer som jeg, derfor tror jeg at han forstaar mig.

Han sagde ogsaa, at min musik var af den art som vilde fremkalde fanatiske motstandere og glødende beundrere. Han foreslog mig at skrive en strygekvartet og sende til hans onkel [Edvard Bræin], som bor i St. Petersburg. Han er medlem af en kvartet, som eies af en meget musikinteresset mange-millionær [Georg Grommé]. Denne havde engang udsat flere store priser paa strygekvartetter og hvis min kvartet fandt gjenklang kunde det hænde, at han vilde bekoste trykningen.

Jeg tør ikke gjentage meget af det han sagde men jeg ved at han mener det, for han er en som ikke er ræd for at sige fra og naar der har været ting som han ikke likte har han sagt de rent ud. – Ogsaa Hr. [Per] Reidarson har sagt at nu syntes han jeg burde arbeide for mig selv; men jeg ved, at jeg har en masse at lære og derfor vilde holde ud til sommeren.

Idag har jeg faat indbydelse til [Ludwig] Wachtels. Han er kommet lykkelig hjem fra sin tur og nu glæder jeg mig til at høre nærmere om den.

Forresten gaar dagene sin vante gang; jeg har været meget træt nu i det sidste. Jeg fartede vist lidt for meget paa muséer og denslags i ferien sammen med Hr. [Enoch] Davis istedenfor at hvile og det oprivende omarbeide har ogsaa taget paa. En dag vil jeg lægge mig ganske ned og hvile.

Véd du hvad Hr. [Edvard] Bræin ogsaa sagde: “De er den eneste af de unge norske musiker som har et personligt sjæleliv. Der er ingen andre som kan udvikle et motiv end De.” Men dette maa du holde for dig selv, jeg vil ikke fortælle noget saadant til andre end dig.

[Mye sne i byen. Store omslag i været bestandig.

Har tydeligvis sendt pakke til noen barn.

Moren skal reise.]

P.S. Nu holder jeg paa med “Broder Peder”¹ som jeg finder meget morsom, jeg læser lidt hver gang jeg hviler middag.

[P. Berlin 17.1.11]

Kjære mama

[... Om morens mulige reise til Bergen.

Har mottatt hefte “Norsk Høifjeld” fra Magnhild.]

Kort tid efter jeg havde [uleselig] brev var jeg buden til [Ludwig] Wachtels. Du kan tro det hyggelig at faa se dem igjen. De var saa elskværdige begge to, og jeg synes jeg kommer dem nærmere for hver gang jeg har været der. Jeg blir betragtet som et lem af familien. Jeg fortalte Hr. Wachtel at professoren [Leopold Wolf] fandt mig saa moderne. Da lo han godt og lovede at se lidt på mine ting, og saa skulde vi tales ved om hvad vi senere skulde gjøre. Han raadede mig til at tale med bestyreren paa høiskolen, Dr [Hermann] Kretschmar, som skal være en meget fordomsfri musiker.

---

¹ Av Jonas Dahl.

Nu er jeg atter kommet mere til ro. Jeg har ikke tabt modet, tværtom tror jeg at jeg er blevet fastere. Gud véd at jeg har bestræbet mig for aa holde de klassiske regler og hvis dette – som jeg tror – er noget som maa frem, da nytter det ikke at holde imod. Jeg har lært uendelig meget denne tid paa høiskolen og teknisk kunde jeg jo lære endnu mere, men jeg har følelsen af, at min maade at føle paa er for prof. Wolf en bog med syv segl. Det er den unge norske musiker [Edvard Bræin] tror jeg som har givet mig mere selvtillid. Det overvældende indtryk min musik gjorde paa ham gav mig mere tro paa mig selv. Hr. [Per] Reidarson hvis hele retning og maade at føle paa er mig saa fremmed havde sagt om sonaten [op. 2] at den var “storartet”. Nei, dette høres jo svært indbilsk ud, men jeg fortæller det bare fordi det glædede mig meget. Du véd, kolleger har det ikke med at rose hverandre saa overvættes. Men i dette tilfælde maa man jo være saa fornuftig at trække fra mindst 2/3 af rosen.

[Marta Bjorheim på besøk.]

Igaar spiste jeg på en vegetarisk restaurant samme med Mr. [Enoch] Davis. du kan tro maten var billig og udmærket. Havde restauranten været nærmere hos os, vilde jeg have spist flere gange, for man blir lidt lei den evige kjødmat her i Tyskland. [...]

Jeg har nu fast bestemt mig paa at slutte paa høiskolen til paaske. Saa vil jeg gaa paa det kongelige bibliothek og studere partiturer endnu et par maaneder og saa kommer jeg hjem i juni. Resten faar staa i Guds haand; jeg har bedt om at faa klarhed over dette og jeg synes jeg kan ikke gjøre anderledes. Nu haaber jeg ikke du blir lei over dette; jeg har altid haft paa følelsen at der maatte komme en krise, jeg er glad over hvad jeg har lært paa høiskolen, men jeg kan ikke lade min personlighed kvæles. [...]

Berlin W 19 jan. 1911

Kjære Magnhild [Sendstad]

[... Uutholdelig på høiskolen hos Leopold Wolf, må slutte om han ikke skal miste siste rest av personlighet.

Edvard Bræin forsøker å sette litt entusiasme i ham. FV den mest begavete av de unge norske komponister, sier Bræin. Per Reidarson enig.

Vil holde ut til påske, så gjøre strykekvartetten anstendig ferdig. Kanskje oppførelse i St. Petersburg, hvor Bræins onkel [Edvard Bræin] er musiker.

Håper nattesøvnen vil innfinne seg når hans skjebne er avgjort.

Har sendt små dyr til barna.]

Berlin W 20 jan. 1911

Kjære Sigrid,

[...] Jeg har for tiden en slem periode og jeg øiner ingen udvei, hvor jeg end vender mig. Det er med hensyn til høiskolen. Professoren [Leopold Wolf] finder at jeg er blevet saa moderne. Jeg har længe anet at krisen vilde komme, og jeg har ikke følt mig vel helt fra ferien af, men jeg tænkte at jeg havde endnu meget at lære og derfor vilde forsøge at holde ud dette semester, men da jeg hadde bragt den omarbeidede sonate [opus 2] efter ferien, forstod jeg at det var paatide at vi skiltes. Hele min maade at føle paa er for ham en bok med syv segl. Jeg kan ikke for at jeg føler saadan; og har strittet imot al modernisme. Jeg har i denne tiden i Berlin bare studeret klassikerne; derfor ved jeg at dette jeg nu holder paa med er noget som maa frem og jeg har rolig samvittighed i den henseende. Hvis jeg blev længe hos Wolf, vilde jeg tørkes aldeles ud og netop nu, da jeg føler saa smaat at jeg begynder at finde min egen udtryksmaade vilde det blive dobbelt farligt.

Noget som har givet mig mere selvtillid er det voldsomme indtryk mine ting har gjort paa den norske musiker [Edvard Bræin], jeg fortalte om, du ved jeg er ikke saa dum at jeg ikke forstaar hvor meget man maa trække bort fra en saadan musikers entusiasme, men det har alligevel glædet mig. Det var noe lignende som [Aug.] Gjørling men meget mere. – Jeg har havt mange vaagenætter kan du tro, men det kan ikke nytte: jeg maa bort fra høiskolen. Hr. [Ludwig] Wachtel har lovet at hjælpe mig; jeg gaar til ham med sonaten og for at faa vide hvordan jeg paa en anstændig maade kan slippe bort fra høiskolen. Saa vil jeg gjøre hvad jeg har mest behov for: studere partiturer og musik-litteratur paa det kongelige bibliothek. – Professoren har ingen anelse om mine planer. Vi er personlig meget gode venner; men jeg kan nu engang ikke skrive som Haydn eller Mendelssohn, hans idealer. Hr. [Per] Reidarson har ogsaa været enig med mig, og Mr. [Enoch] Davis ligeledes.

Jeg arbejder saa frygtelig vanskelig fortiden, men det begynder at blive saadant som jeg vil have det. Hjertet er atter fuldstændig i uorden og jeg blir ikke rolig før jeg er kommet i vante folder igjen. – Du maa tænke paa mig for tiden, jeg har virkelig behov.

[Bræin og de norske damer på besøk.] Jeg har besøk af ham daglig undertiden 2 gange, saa det er lidt vel meget af det gode. Men det komiske er at han kommer bare for at spille min sonate, som han kan holde paa med i timesvis. Adagioen kan han spille 6–7 ganger – og du kan tro det er underligt for mig at høre det. Undertiden er jeg ligesaa grebet som han selv af denne musik. Jeg kan slet ikke forstaa at det er mig som har skrevet den og i begyndelsen maatte jeg holde hænderne for øinene. [...]

Berlin W Søndag 23 jan. 1911

Kjære mama

[...] Jeg har tænkt meget over mit forhold til høiskolen og der blir ingen anden raad end at jeg maa slutte. Jeg kommer jo til at tabe penge for halve semesteret, men jeg synes tiden er kostbarere og jeg har ikke raad til at kaste den bort paa elevarbeider for en gammeldags pedantisk lærer. Det jeg trænger til er at studere musiklitteratur. Jeg vil gaa paa det kongelige bibliothek, to gange ugentlig vil jeg læse klassisk og to gange moderne litteratur, forøvrigt vil jeg studere hjemme og komponere paa egen haand. Da vil jeg til næste semester have lært saa pas instrumentation paa egen haand at jeg vil kunne gaa med fordel til en lærer. Nu er det bare at kaste tiden bort. Jeg er nu bestemt paa dette, det gjør mig ondt, men jeg kan ikke andet. Jeg skal tale med Hr. [Ludwig] Wachtel om hvordan jeg paa en anstændig maade kan komme løs fra [Leopold] Wolf; jeg maa anføre min helbred som grund, og det kan være sandt nok for jeg orker ikke leksearbeidet paa høiskolen. Komposition er noget andet end at skrive regnestykker. En gang gaar det hurtigere, en gang langsommere, men professoren vil have det som skolearbeide, og jeg tror, jeg er for gammel til det nu. [...]

Spiser middag nesten hver dag sammmen med Mr. [Enoch] Davis, koker eplegele sammen. Ganske hjemligt!

Per Reidarson flyttet igjen, flytter hver maaned, enten jøder eller andre ubehageligheter, sier Reidarson, siste gang en papegøye:] Jeg sagde til ham, der er alltid noget her i denne verden enten professorer eller papegøyer. De er forresten stygt af mig at skrive saadan om min professor. Han har ingen anelse om at jeg har sagt ham farvel i mit hjerte; og at han kommer vist til at blive lei naar jeg slutter. Jeg haaber, jeg kan faa et vidnesbyrd af ham ligevel.

[Går for å lese norske aviser (på en kafe?)

De andre norske maser om at han må få sonaten trykt.]

Berlin W 50 1 febr. 1910 [skal være 1911]

Kjære mama

[...] Nu har jeg atter tænkt over mit forhold til høiskolen, og jeg har bestemt mig til at holde ud til paaske, siden jeg alligevel har betalt for semesteret. Jeg talte med Hr [Ludwig] Wachtel om det og han syntes ikke jeg skulde bryde over tvert med høiskolen for anbefalingens skyld. Jeg viste ham lidt af mine ting som han fandt meget musikalske. Jeg kunde kanske arbeide med fordel paa egen haand, men siden jeg var begyndt det semester saa var det bedst at holde ved. Efter at den først skuffelsen havde lagt sig syntes jeg ogsaa det samme. Førrige time var professoren [Wolf] meget elskværdig og det er godt at vi personlig er saa gode venner. Men forresten føler jeg ham som blyvegt der ødelegger al min energi. Jeg skal holde paa med at instrumentere en ouverture og jeg er glad saa længe jeg ikke behøver at skrive noget nyt. –

Arbeidet volder mig adskillige vanskeligheder nu for tiden; jeg føler mig ikke ganske bra, men hovedårsagen er at jeg har en lærer som er mig saa stik modsat. Heldigvis har han sagt, at jeg ikke behøvede at arbeide saa meget, hvis jeg følte mig uvel, og lidt efter lidt maa jeg se at komme over min skuffelse. Det er jo heldigvis ikke saa lang tid igjen til paaske. [...]

Min klaverprofessor [Ludwig Hirschberg] var saa elskværdig med mig, han sagde, at hvis jeg følte mig uvel, saa kunde jeg bare hvile i 14 dage, da jeg jo ellers gjorde min skyldighed.

[Ikke sett (Per) Reidarson, han arbeider med sin opera.]

Berlin W. Søndag 5te febr. 1911

Kjære mama,

hvordan mon du har det idag. Jeg skulde egentlig ha været i kirken, men saa har jeg faat en indbydelse til middag hos min elev. Jeg har vist ikke

fortalt om ham før. Jeg har nemlig havt en elev i en maaned nu; jeg fik ham gennem Mr. [Enoch] Davis på en ganske komisk maade. Han er en amerikansk violinist som er her i Berlin for at opfriske sine kundskaber, og saa havde han spurgt Mr. Davis tilraads med hensyn til en lærer i harmonilære og Davis havde rost mig i høie toner og vist Mr. Nason min "legende" op. 1, og alle kryds og dobbelt-beer havde gjort saadant et indtryk paa ham, at han var blevet overbevist om at jeg maatte kunne harmonilære. Saa du ser det har havt sine fordele at være "moderne".

Nu har jeg undervist ham flere timer og vi kommer rigtig godt ud af det med hinanden. En anden fordel er at jeg maa tale engelsk, saa faar jeg lidt øvelse i dette med det samme. – han er gift med en tysk dame, som saa meget hyggelig ud og nu glæder jeg mig til at komme ud til dem.

Du kan tro jeg har meget moro med Mr. Davis fortiden. Jeg har vist fortalt at han er flyttet sammen med en ven af sig, en forretningsmand der har en liden leilighed og steller for sig selv. Davis er aldeles henrykt over at lave maden selv og finder paa de utroligste ting. – Hver gang jeg blir indbudt til aftens maa jeg være med og lave maden selv. Du skulde bare se os i store hvide forklæder rumstere i køkkenet. Det første han skulde vise sine kunster med var at koge kaffe. Vi var enige om alle forberedelser indtil han vilde ta salt i kaffe. Det var noget jeg ikke havde anelse om før, saa jeg spurte om han var forrykt; følgen var at han tog endnu dobbelt saa meget og kaffe. Vi smagte som om den var kogt paa sjøvand. En anden gang skulde vi have østers til aftens. Vi tog en gryde med en mængde mælk og kogte østersen, men saucen vilde ikke blive tyk, hvor meget vi end lod det koge. Da sagde jeg, at jeg trodde der maatte mel til og endelig fik vi færdig en slags smørgrød med nogle graa tingester svømmende op i. Det var en høist forunderlig ret; jeg tror jeg havde smagen i munden en uge efter, men Davis fandt det storartet og jeg svarede "wunderschön" for hvert bid jeg møisommelig synkede med en slurk the. –

Nu er jeg netop kommet tilbage fra Nason's og du kan tro jeg har havt det hyggelig. De har en liden leilighed og fru. steller alt selv. Vi talte

engelsk hele tiden og fruene var endog saa elskværdig at spørge, om jeg havde været i Amerika, siden jeg talte saa "udmerket" engelsk. – Det var interessant at høre om amerikanske forhold. Det er nok et rent eventyrland i forhold til hvad vi er vant til – det vil sige i praktisk henseende. Jeg maatte endelig komme der, sagde de. Mr. Nason kjendte en mængde bestyrere for konservatorier i Boston og forskjellige steder i det vestlige, saa han kunde sikkert skaffe mig stilling mente han, – og den laveste løn var 1500 dollars d.v.s. ca 4000 Mk aarlig. Jeg sværmer jo ikke synderlig for at reise over til Amerika, men alligevel er det en vis opmuntring at høre saadant, for da ser jeg fremtiden i økonomisk henseende med lidt bedre forhaabninger imøde. – Jeg har endog udsigt til at faa endnu en elev, ogsaa en amerikaner der havde taget teori-undervisning hos en bekjendt komponist her i Berlin: Hugo Kaun; men han havde begaaet den dumhed at betale ham 1000 Mk paa forskud. Følgen var at Kaun mere og mere mistede interessen og tilslut negligerede ham fuldstændig. Han ligger nu i process med sin lærer og hvis han vinder den vilde han komme til mig. Sagføreren havde sagt at der var al udsigt til at han vilde faa sine penge igjen. –

Nu maa jeg slutte for denne gang. Jeg tænker paa dig hver time paa dagen og beder at du maa blive bedre. – Haaber Magnhild vil sende mig et kort om hvordan det staar til.

Kjærlig hilsen

Din hengivne Fartein

Berlin tirsdag 7 febr. 1911

Kjære mama

[Har hatt besøk av frk. Hedvig Dietrichson og en ung bergenser Hr. Leif Lange Bergh som begge studerer klaver på høyskolen.]

Jeg er nu ikke saa ensom længer som i de første semestre jeg var her; jeg spiser næsten daglig sammen med Mr. [Enoch] Davis og maden smager

meget bedre naar man har selskab. – Jeg maa fortælle et lidet puds vi spillede professor [Leopold] Wolf, rigtignok lykkedes det ikke ganske, men det var nok saa morsomt alligevel. Davis holdt paa at skrive en del variationer for professoren. En dag jeg var oppe hos ham, sagde jeg: “lad mig skrive et par variationer saa kan De tage dem med til Wolf”, og jeg gjorde dem rigtig saa moderne og kromatiske som muligt, for at professoren skulde se, at der var andre af hans elever som ogsaa var kromatiske. Da Davis havde time idag saa professoren gennem hans variationer; han sagde ingen ting før han kom til mine; da udbrød han: “Das ist *sehr schön*” [dette er *meget* vakkert]. Vi har moret os over det, men jeg kan næsten ikke begribe det. Formodentlig kom det lidt velgjørende ovenpaa det øvrige kontrapunkt.

[Prof. Wolf meget elskværdig.] Jeg er igrunden glad fordi jeg holdt ud saa jeg kunde lære instrumentation af ham; kun fri komposition er en ren kval hos Wolf. [...]

Lørdag 11 febr. 1911

Kjære mama

[... Holder på med instrumentasjon, som han finner interessant.

Har spilt på Bachs klaver, meget høytidelig å sitte der. Også spilt på Mendelssohns og Webers instrumenter på instrumentsamlingen på høyskolen.

Enoch Davis skriver flere variasjoner, dog uten V.s. hjelp.]

Jeg kan umulig være med paa den almindelige fordømmelse af al moderne musik som jeg har saa rig anledning til at høre paa høiskolen. Idag gjorde jeg et experiment. Jeg spillede noget af [Max] Reger (den mest omstridte komponist nufortiden), som Davis tidligere ikke vilde høre, tre gange for ham. Da jeg saa spurgte hvad han syntes, kunde han ikke negte for at det var pent. – Mange komponister rakker ned paa alt nyt fordi de selv ikke kan gjøre noget saadant; men naar jeg virkelig gribes af noget og

finder det skjønt, saa er det mig ligegyldigt om hele høiskolen siger det modsatte. – Du skulde bare høre hvad Hr. [Per] Reidarson mener om al nyere musik fra Wagner af; alle komponisterne maa være moralsk fordærvede personer. Han og Hr. [Edvard] Bræin, den anden nordmand her, havde et frygteligt sammenstød angaaende den moderne musik og skilted ad som bitre fiender. Saa vidt kan fanatismen drives, naar det gjælder musik. Jeg holder mig altid udenfor alle diskussioner, men den stadige nedrakning virker meget ubehageligt paa mig.

[Ble ved en misforståelse tatt for Mr. Davis' bror. Davis fortsatte spøgen, skal ta en ordentlig hevn. ...]

Berlin W Søndag 12 febr. 1911

Kjære mama

[Var i den norske kirken, kun 7–8 sjele der.

Eleven Mr. Nason meget fornøyd. Skal få en ny elev, ble presentert etter en operaforestilling på en kafe hvor V. var sammen med Miss Roeslein og Mr. Samuel Mensch.

Skal gå og se Salome [Rich. Strauss' opera] fredag:] [Ludwig] Wachtel vil vel tænke, at jeg er blevet rigtig moderne, men jeg maa sige at jeg egentlig ikke sympatiserer med Richard Strauss's retning. Det er lidt mistænkeligt, at han altid vælger saadanne rædselsfulde motiver til sine operaer, og den sidste: Rosenkavaleren skal være gandske enestaaende frivol. Jeg tror han spekulerer bare paa sensation. – [...]

[Enoch Davis vil være med hjem i sommer.]

[Kort p. Berlin 13.2.11]

Kjære mama

[Besøkt de to Stavangerdamer, en frk. Marta Fotland og Inga Weideman?]

Leopold Wolf forlanger å se finalen på sonaten.]

Berlin 18 febr. 1911

Kjære mama

[...] I formiddag maatte jeg gaa paa en generalprøve; der skulde spilles en symfoni af Bruckner og det er for mig en saadan begivenhed, at jeg altid maa gaa og høre. Det var den samme “romantiske”¹ som Magnhild hørte ifjor i musikforeningen og jeg maa sige, at der er længe siden jeg har hørt noget musik som har gjort større indtryk paa mig. Naar man ser paa hvad nutidens modekomponister indhøster af guld og ære og saa betænker hvor lang tid der gik før Bruckner endelig fik den plads blandt de allerstørste, som tilkommer ham, saa kan man næsten tvile paa retfærdigheden Det er sikkert det største martyrium i musikhistorien.

[Møtt Stavangerdamene frk. Marta Fotland og frk. Inga Weideman, som fant Salome² et ugudelig stykke.] Det er igrunden næsten sandt; man blir ialfald ikke bedre af at have sét det. [...]

[P. Berlin 25.2.11]

Kjære mama,

jeg maa bare sende dig et par linjer før jeg gaar tilro iaften. Jeg har havt det noksaa travelt, saa der er ikke blevet meget tid til at skrive. – Idag fik jeg brev fra Sigrid, som var ved godt mod tiltrods for at hun var blevet opsagt hos fru [?] Hjorth. Hun havde jo angret paa det senere; men det er vel

---

¹ Bruckners 4. symfoni.

² Richard Strauss' opera.

ligesaa godt Sigrid kommer bort, naar fruene er saa tøvet. – Paa Solbakken har hun det jo hyggelig.

Hernede gaar det som sedvanligt, vi gaar bare og venter paa vaaren. Hr. [Enoch] Davis og jeg var en tur i Tiergarten idag og jeg fandt en udsprungen tusendfryd. – Luften er saa mild og da længter jeg altid til Vestlandet.

Igaar var jeg i operaen og saa “Tryllefløyten” af Mozart. Det er den blødeste opera-tekst jeg har sét; der var slanger, torden, ildsprudende bjerge, vandfald og alt muligt paa scenen saa man ble rent ør i hodet, og til dette vrøvlet har Mozart skrevet sin mest himmelske musik. Intendanten grev [G. v.] Hülsen[–Haesler] havde fundet ud at handlingen – som for den sags skyld kunde foregaa paa maanen – maatte henlægges til Nordpersien, og derfor var operaen ny-indstuderet og udstyret med en overdaadig pragt, persiske templer, slotte o.s.v., og saa vandfaldet, som hele Berlin har talt om i det sidste. Det blev nemlig fremstillet efter et vandfald i Schweiz gennem en kinematograf; det skulde være første gang man havde brugt kinematografen paa scenen.

Jeg har været lidt doven til at gaa i operaen dette semester, saa nu maa jeg benytte anledningen, mens jeg har den. Jeg bruger min elevs penger dertil. –

Jeg blev ikke færdig igaaftes saa jeg maa fortsætte idag. – Jeg har saadan deilig sol paa mit værelse; den begynder allerede at varme, og det er godt vi nærmer os vaaren. Jeg glæder mig allerede til at tage ture i Grünewald. – Sæsonen er allerede paa heldningen nu; om en maaned saa er alle koncerter slut. – Jeg undres fremdeles paa om jeg skal blive paa høiskolen til sommeren. Det er saa vanskelig at arbeide under en saadan lærer; man savner dette noget som sætter kraft i arbeidet; det blir altsammen af pligt. – Jeg skulde ønske der kunde findes en utvei; men før jeg har fundet noget bedre tør jeg ikke give slip paa det jeg har. – Jeg

arbeider nu daglig paa noget, jeg véd professoren ikke vil synes om;¹ men hvad skal jeg gjøre, jeg kan jo ikke forandre min natur. – Jeg haaber det staar godt til fremdeles. Sigrid skrev om at hun vil leie for Eder to i Stavanger.

Ja nu maa jeg slutte; jeg ønsker at det maa gaa stadig fremover.

Kjærlig hilsener til Eder alle

Din F.

Berlin 1 mars [1911]

Kjære mama

[Kan studere instrumentasjon og teori-arbeide hos Leopold Wolf, men ikke fri komposisjon.]

Jeg er træt af den lange kamp. Jeg føler mig næsten som en Goliath fordi jeg fik professoren til at gaa med paa finalen [av klaversonate nr. 1]; du kan tænke dig jeg er formelig stolt derover.

[Blir på høyskolen.

Innkasserte 10 Mk fra Nason for februar-undervisningen. ...]

Berlin W 4 mars 1911

Kjære mama

[...]

Mr. Davis heter Enoch, faren 65 år også Enoch D., bor i Millstone [New Jersey] ved NYC. Mr. Davis organist og også lærer ved kons. i NY.

Der kleine Norweger?, ikke Per Reidarson – kanskje Edv. Bræin?, ubehagelig mot Frau Wunsch og frk. Inga Fotland.

Plagsom, kommer tre ganger daglig.

Fredeligere hos prof. Leopold Wolf når sonaten er ferdig.]

---

¹ Det nye arbeide er *Salme 121* for soli, kor og orkester.

Berlin W søndag 24de mars [1911]

Kjære Magnhild

[Gratulerer med nok en sønn. (Mikael)]

Går fortsatt hos professoren Leopold Wolf.

Per Reidarson på besøk, leste 1. akt av hans opera.

Ferdig med sin Klaversonate, ønsker bare å finne forlegger til den.]

Jeg har ogsaa skrevet en ouverture for orkester "Zu einem Lustspiel von Holberg"¹ og professoren [C. Leopold Wolf] sagde at den vilde klinge meget godt. – Efter ferien vilde han jeg skulde begynde med en symfoni, men jeg føler endnu mine kræfter for svage dertil. [...]

Berlin W 26 mars 1911

Kjære Sigrid,

[... Bli dog på høiskolen:] Riktig lykkelig føler jeg meg ikke hos prof. [Leopold] Wolf; jeg længter ofte efter en mindre pedantisk lærer, men intet er jo fuldkomment her i verden, og saa er han da et ganske sympatisk menneske. For en tid siden talte han om de moderne fif for at skjule sin mangel paa melodi. Jeg tænkte at det var myntet paa mig men saa fortsatte han: "Nei, melodi er jo musikkens væsen; den som har det, kan være glad, og det har jo De." Han syntes ogsaa at have forsonet sig med finalen [av Klaversonate nr. 1] efter at jeg hadde spillet den for ham flere gange. Slutningen kalte han endog "forklaret". I det hele har han været temmelig ødsel med ros i det sidste; ouverturen ["Til et lystspill av Holberg"]² sagde han vilde klinge godt for orkester, og dette glædede mig særlig siden jeg havde saa megen stræv med instrumentationen. Du ved det er ikke spøg, naar man først har hørt orkester i 19 aars alderen. Det vil veie lidt naar jeg

---

¹ Denne overtyren er dessverre forsvunnet.]

² Dessverre tapt.

søger stipendium at jeg har skrevet for orkester, for det er ikke alle af de unge komponister som har gjort det. –

Imorgen kommer Mr. Nason, min elev. Jeg vil tale med ham om posten i Amerika; jeg kan nok have det behov trods alt. Jeg skulde næsten ønske jeg kunde faa en post derover, saa god, at jeg kunde leve deraf. Saa vilde mama faa færre bekymringer; kun denne ene vinter vilde jeg gjerne være sammen med dig og mama; det er jo ikke godt at vide hvor lang tid vi kan faa være sammen. De sidste aar har vi levet hver paa vor kant, og de har været rige paa sorger og bekymringer, saa at jeg haaber paa denne ene vinter, at vi en gang kan faa føle hvad et hjem er. [...]

Det begynder at helde med koncertsæsonen nu og jeg forsøger at høre alt muligt og benytte den korte tid som er igjen; der er endnu saa meget som staar tilbage og jeg vilde meget ønske jeg kunde faa være her endnu et aar. Men jeg er bare taknemmelig over at jeg i det hele taget har faat komme ud og lære; det er i det mindste et lidet grundlag som jeg kan bygge videre paa. – Ofte er tanken paa fremtiden mørk for mig og jeg ønsker at jeg kunde være færdig med vandringen her i verden, hvor hvert skridt volder saa megen møie. Men saa længe jeg endnu ikke er færdig med min opgave vil jeg holde ud; jeg véd at jeg har noget paa hjertet, som jeg skulde have sagt.

[Om Sigrids lærergjerning:] Jeg haaber du faar mer glæde af det naar mama kommer; ensomheden tager sterkt paa nerverne, hvor viljesterk man end er. Selv jeg som er saa fanatisk har følt det mange gange hernede. Jeg søger gjerne ensomhed og befinder mig slet ikke vel blandt mange mennesker. Allikevel ønsker jeg ofte der var nogen jeg kunde tale med, nogen for hvem hele min tænkemaade ikke er for fremmed. Jeg har truffet mange hernede som har aabnet sig for mig, for du véd det er ikke ofte menneskene finder en villig sjæl; og det er virkelig en stor tilfredsstillelse at sænke sig ind i en andens sjælsliv. Det er bare paa en saa ensom aften jeg tillader mig et saadant sentimentalt tilbageblik; ellers er jeg fornøiet med min skjæbne.

[I Friedrichs Museum og så Rembrandt, Botticelli o.s.v.

Enoch Davis reiser hjem til ferien, ikke til Valevaag.]

Jeg har hørt saa megen herlig musik i det sidste; nylig blev Bachs H-moll messe opført paa høiskolen og jeg har neppe hørt noget saa storartet. Det første Kyrie er i tre afdelinger; det er som han ikke kan blive færdig med at raabe: "Herre forbarm dig." Naar saa Gloria kommer er man fuldstændig i himmelen og synes næsten man maa holde for øinene for ikke at blændes af saa megen glans. – Det er noget af reformationens aand i dette verk; den germanske races dybe religiøsitet har krystalliseret sig i messen. [...]

Berlin W50 Ansbacher Str. 42-43 b/ Wunsch 4 april 1911

Kjære fru [Jeanette] Mohr!

[... Svar på spørgsmål om god klaverlærer:] Egentlig er jeg blit staaende ved min klaverlærer paa høiskolen prof. Ludwig Hirschberg. Han er naturligvis en udmerket musiker og desuden tager han sig meget af sine elever. – Desværre har jeg først time med ham senere i ugen saa jeg har endnu ikke faat anledning til at tale med ham; men hvis frk. Øien kunde komme til ham ved jeg, at hun vilde falde i gode hænder; som menneske er han desuden det mest fortryllende jeg kan tænke. Jeg ved at han tager imod privatelever og hun maa vist være forberedt paa at betale 10 Mk timen; men billigere faar man det ikke nu fortiden, hvis man vil have en anstændig lærer. At gaa paa høiskolen for et saa kort ophold vilde neppe lønne sig og desuden er censuren for pianister overordentlig streng. – De berømte, [Arthur] Schnabel, [Ferruccio] Busoni, [?] Gonz o.s.v. tager saa enorme honorarer at det ikke er at tænke paa; desuden lægger de saa megen brett paa teknik at hvis man ikke studerer med dem i længre tidsrum vilde man bli ganske forkvaklet. – [...]

Hvad logi angaar saa er det blit stadig dyrere her i Berlin og man vil neppe faa et anstændig værelse under 30 Mk. [...] Desuden er der et

spisekvarter i Marburgerstr. 14 hos Hoppe hvor man faar udmerket middag for 0,50 Mk. [...]

Ja, nu er sonaten [op. 2] endelig færdig og jeg vilde gjerne lade den trykke om det lod sig gjøre; og endelig er jeg ogsaa færdig med et større stykke for orkester, en lystspil-overture,¹ som professoren var meget fornøiet med og trodde vilde klinge godt for orkester.

En tid hadde jeg lidt kontroverser med min lærer [C. Leopold Wolf] som fandt mig for moderne; men nu synes han vist at han har holdt nok taler for mig for en dag sagde han, "Ja, den som har melodi kan være glad og det har jo De." Han er forresten et hyggeligt menneske og vi er meget gode venner, men jeg kan jo godt tilstaa det: egentlig lykkelig føler jeg meg ikke hos Wolf. Jeg har lært meget af ham og det har vist været en meget gavnlig skole for mig; men nu længes jeg efter lidt mere frihed og jeg ønsker at jeg var hos en lærer der følte lidt mere moderne. Forresten var han ganske fornøiet med sonaten og jeg tror næsten at finalen gjorde litt indtryk paa ham; men der er andre som sonaten har gjort mere indtryk paa og selv om man ikke maa lægge saa megen betyngelse paa hvad unge musikere siger, saa har det alligevel glædet mig. [...]

Berlin W50 Ansbacherstr 42-43 b/ Frau Wunsch [Merket 10.4.1911]

Kjære Otto [Lous Mohr],

først: mange tak for dit brev; det glædede mig saa at høre lidt fra dig direkte og nogen undskyldninger behøvede jeg slet ikke, for jeg har hverken tænkt "det ene eller det anden". – Det synes lidt selvmodsigende, at jeg svarer først nu; men lige siden jul har jeg havt en høist ubehagelig periode, saa jeg kan ikke spare dig for et par lamentationer. Først var jeg meget overarbeidet, saa havde jeg en del kontroverser med professoren, og

---

¹ Dessverre tapt.

midt under dette fik jeg høre at min mor paa et besøg i Kristiania havde forslaaet arm og skulder ganske forfærdelig.

Nu er det værste forbi, min mor er bedre og mit forhold til høiskolen er atter begyndt at lysne. – Jeg havde altid hørt at høiskolen i Berlin var temmelig konservativ, saa det var med en vis frygt og bæven jeg begyndte arbeidet. I begyndelsen gik det meget godt med professor [Leopold] Wolf; jeg fik ros hver gang og var stadig i kridthuset. Efter jul da jeg havde omarbeidet klaversonaten [op. 2] blev det anderledes. Da begyndte jeg at blive for moderne og professoren holdt lange foredrag om kromatik o.s.v. Nu har jeg aldrig strævet efter at være moderne, saa jeg har min samvittighed fuldstændig ren. Sandsynlig har professoren tænkt rigtig at slaa løs, før jeg gik i hundene; men den time det kom var saa overraskende at jeg blev aldeles fortvilet; jeg syntes lige saa godt jeg kunde læse med en sten, saa uforstaaende virkede professoren. Saa skulkede jeg to timer og tænkte en dag stærkt paa at løbe fra hele høiskolen; nu, det gjorde jeg heldigvis ikke, og hvorefter allting er saa er professoren atter blevet mere menneskelig. Jeg har spillet finalen af sonaten flere gange for ham, saa nu synes han at have forsonet sig med det hele. Før havde han saa mange vanskeligheder med at læse den, at det vist har ærgret ham; nu tror jeg næsten den gjorde lidt indtryk paa ham, særlig kodaen, som han før skjændte paa mig for, fordi den gik i en anden taktart end det foregaaende. Men da han havde hørt den flere gange sa han at han kunde sætte seg ind i at jeg ville have en “forklaret” slut efter en saa voldsomt lidenskabelig finale. Denne “forklarelse” har i det mindste bevirket at mennesket i ham seirede over professoren og jeg fik lov til at beholde mit udkast.

I en av de forrige timer snakkede han atter om de moderne og deres fif for at skjule sin mangel paa melodi. – Ak, nu faar jeg vel mit pas påskrevet, tænkte jeg, men han fortsatte: “– Nu, melodien er jo musikens væsen; den som har det kan være glad, og det har De.” – Du kan tænke dig, at jeg følte det som lidt av en opreisning. – I den sidste time overraskede han mig atter.

Jeg var nemlig færdig med en ouverture for orkester¹ og da jeg skulde gaa sa han: "Es wird sehr gut klingen, das Stück." Det var mit første arbeide for orkester og jeg glædede mig virkelig over det, især da jeg har havt saa mange vanskeligheder med instrumentationen. Jeg hørte jo orkester først da jeg var 19 aar, og du kan tro jeg ofte har misundt de andre her, de som er opvokset med musik fra fødselen af.

Forresten har jeg liten ret til at beklage mig; jeg skulde bare være taknemlig over at jeg fik komme ud disse to rige aar, – og egentlig synes jeg ogsaa at jeg først nu er begyndt at leve.

Jeg skal ogsaa være her det næste semester til slutningen af juli. Og fremtiden, ja den tør jeg nesten ikke tænke paa; næste vinter blir jeg foreløbig i Stavanger og senere maa jeg kanske tænke paa Amerika. En elev af mig, en amerikansk violinist [Mr. Nason] med gode forbindelser tilbød sig at skaffe mig post paa et konservatorium som teori-lærer. Men jeg maa sige, jeg gruer for det hele og for øieblikket skyver jeg alle tanker om fremtiden bort.

Jeg skulde ønske du kunde være her i aften, Otto; jeg har virkelig en hel del oplevelser og rare ting at fortælle, men naar man skal skrive om det blir det intet. Vi har havt en vidunderlig vaardag idag; luften har den samme varme tone som ofte om vaaren paa Vestlandet og himlen har endog nogle hvide skyer. – Jeg kommer til at huske paa vore ture udover Øvre-Stokka [i Stavanger], det er netop denslags veir som fremkalder lidt foraars-spleen.

Huset er saa stille og uddøt at jeg neppe kan forestille mig at jeg lever midt i en verdensstad. Saadan er i det hele taget min tilværelse hernede; jeg lever indenfor mine fire vægge og tripper frem og tilbage til høiskolen. Hvis nogen bad mig fortælle lidt fra det store Berlin, saa vilde jeg komme i forlegenhed, for egentlig er jeg udenfor det hele. Jeg tror disse to aar hernede med sit stræv for at lære haandverket har gjort mig endnu mere fremmed for livets foretelser. – Jeg læser netop over hvad du skriver om menneskene og ved du, jeg er igrunden enig. – Det er ikke ofte jeg træder

---

¹ Dessverre tapt.

ud af min anachoret-tilværelse, men naar det en og anden gang hænder at møllehjulet truer med at rive mig med saa flygter jeg skyndsomt tilbage. En saadan excursion lærer mig altid den gamle sandhed: “tout n’est que vent que fumée” [alt er bare vind, bare røyk (dvs. intet)]¹ o.s.v. – hvad jeg forøvrigt trodde jeg havde lært for længe siden, men den gamle verdslighed lader sig ikke saa let udrydde.

Alligevel har jeg hernede truffet flere mennesker, som jeg er taknemmelig over at være kjendt med. En del illusioner maa man jo give afkald paa; forresten – eftersom man beskjæftig sig lidt nærmere med sit eget selv, blir man jo mindre oplagt til at dømme de andre. Hernede ynder hver især at betragte sig som “overmenneske”; man kan gjøre nette studier paa den elektriske bane hvordan menneskene ser foragtede paa sine sidemænd. I det hele er den moderne type ikke synderlig tiltalende, synes jeg; i det mindste det jeg har set af den. Ofte faar jeg lyst til at reise ud paa landet til ganske jævne mennesker, Herrnhutere eller denslags, om de endnu findes.

Men istedenfor at vrøvle saadan burde jeg jo heller fortælle dig om musik – hvis det bare lod sig gjøre. Jeg har saa meget herligt at se tilbage paa og jeg tror denne tid har lært mig uendelig meget. Mange gamle idealer er falmet og andre har faat større værdi. Der er et par koncertopførelser jeg særlig vil mindes. Først Beethovens Missa solemnis i høst under Siegfr. Ochs. Det er jo et verk med saadanne enorme tekniske vanskeligheder for et kor at det ikke er ofte man faar anledning til at høre det og i en saadan ideal udførelse. I følelsen er det saa himmelhøit over anden musik at det fremkalder en andagt som er sjelden i koncertsalen. –

Saa har jeg hørt flere af Bruckners symfonier. Det er en merkelig kunstner-personlighed, det største martyrium i musikhistorien, tror jeg man kan sige. Først i de allersidste aar er man begyndt at opføre hans symfonier; før blev de jo nærmest betragtet som curiosa – og hvor meget man havde at

---

¹ Paul Pellison, henviser her til Kierkegaards *Enten – Eller*, 1. del, innledning til “Hvad er en Digter?”

udsætte paa den arme Bruckner, selv at han ikke kunde instrumentere ordentlig. Nu ved vi, at hans orkester eier en farvepragt og klangskjønhed uden lige og at det godt gaar an at høre en symfoni tilende uden at kjede sig fordærvet. Særlig den 5te i B-dur gjorde et sterkt indtryk paa mig; man kunde skrive en afhandling bare om denne symfoni. Jeg vil aldrig glemme finalen; den begyndte ligesom Beethovens niende med erindringer fra de foregaaende satser indtil et bassthema af en ren elementær kraft splitter taagerne. Efter at dette er faldt brudt til jorden indtreder krisen i hele symfonien: et koralmotiv af straalende skjønhed, og begge disse motiver udvikes i de mest utrolige kontrapunktiske kombinationer. Slutningen er i dynamisk henseende den mest storartede stigning jeg ved at have hørt; et blæserorkester opstillet bag det øvrige slynger koralmotivet ud av al kraft og man synes næsten tag og vegge maatte kunne løfte sig. –

Nylig hørte jeg Bach's h-moll messe og det er bare Beethovens missa solemnis som kan stilles ved siden af dette verk. "La chaste douleur du protestante Bach" [protestanten Bachs kyske smerte] læste jeg efter en opførelse i Paris, og det er saa træffende karakteriseret. Det første 5-stemmige "Kyrie" er udtryk for en profets sorg eller kanske en hel kraftig races følelser har krystalliseret sig i dette verk. – Naar saa det næste "Gloria" kommer maa man næsten holde for øinene; saadan en glans udfolder koret og det efter vor tids målestok beskjedne orkester med de høie kontrapunkterende trompeter. –

Af de nyere er Brahms den jeg har havt mest nytte af at høre; han er den eneste efter klassikerne som har gjort sig møie med at koncentrere sine tanker, og jeg tror han endog er blevet farligere for mig end Wagner, som jeg forresten beundrer lige høit. Af de nyeste sympathiserer jeg mest med Reger; jeg tror han er den oprindeligste begavelse af dem; kunde han bare dæmme for sin umættelige produktionstrang. Han skriver saa ujevnt; der er avner og hvede om hverandre, og endnu har jeg ikke hørt et større verk af ham, hvor alle satser har været lige lødige.

Richard Strauss er mig ikke sympatisk; jeg tror der er atskillig adskillig charlataneri hos ham til trods for hans enorme evner. Salome [hans opera] var et mareridt; det virkede rigtig nok paa nerverne men var ingen befrielse som kunstverk. Selv "Tod und Verklärung" [orkesterverket] som unegtelig indeholder meget smukt og følt virker temmelig afbleget, naar man hører det flere gange – det er nesten tragisk men alle kritikere konstaterer stadig ved hver ny opførelse af Strauss's symfoniske digtninge hvor falmet de allerede virker uagtet de en gang forekom saa revolutionære. Det er straffen for den kunst som kun arbejder med ydre midler.

Dette brev er blevet liggende saa længe ufuldendt. Jeg havde nylig brev fra din mor og jeg haaber du har faaet en hilsen gjenem hende.

Før jeg slutter maa jeg fortælle dig lidt om sonaten [op. 2]; jeg vil nu gjerne udgive den om det lod sig gjøre og haaber at du fremdeles vil tage imod den i dens nuværende skikkelse. Jeg var noksaa tvilraadig en tid, men nu har jeg faat lidt mere mod. Der er nemlig tre unge musikere paa hvem sonaten har gjort det samme indtryk. Du ved unge musikere overdriver ofte, saa jeg er paa det rene med at jeg godt kan trække 3/4 af rosen bort; alligevel har deres begeistring glædet mig meget mere end et dusin akademikers, for de unge har jo alligevel mere samfølelse for det kommende i tiden. Alle fandt den meget moderne men ikke det ringeste søgt og hver fandt noget for sin smag, en roste harmonierne, en anden melodiken, en tredje polyfonien og alle var fuldstændig overrasket og entusiastiske og sa meget som jeg ikke behøver at gjentage. – Kritiken vil vel neppe være saa naadig, men man maa jo en gang begynde og jeg ved at jeg i det mindste har gjort mig al min flid. Jeg skulde saa gjerne vide hvad du og din mor vilde synes om den, – og hvis vi en gang kommer sammen skulde det være morsomt at spille den.

Ja Otto, nu maa jeg se at faa dette brev afsted; det har været saa lenge før jeg svarede dig, men jeg haaber du tilgiver det. – Din mor fortalte om Hugo [Lous Mohr] og Fridtjof [Ottos brødre] ; du maa hilse dem fra mig

naar du skriver. Saa haaber jeg paa et par ord fra dig en gang ved leilighed; det skulde glæde mig meget atter at høre hvordan det gaar.

Hilsen

Din Fartein.

Berlin W 14 april 1911

Kjære mama

[...] ¹ Nu har jeg paaskeferier og det er godt at hvile lidt ud fra arbeidet. Jeg skulde egentlig have skrevet paa mit nye arbeide, men der har ikke været saa meget af det, da jeg følte at jeg trængte at komme lidt til ro. Jeg maa gjøre mig al min flid med denne salme [Salme 121], og jeg haaber du vil bede at det maa lykkes for mig. Hvis jeg kunde blive færdig med den til sommeren vilde jeg have to større orkesterverker at vedlægge min ansøgning om stipendium og det vilde have mere at sige. Jeg har en slags følelse af, at jeg endnu ikke skal forlade Berlin for godt; hvordan véd jeg ikke, men jeg tænker, at hvis Gud har brug for mine evner vil han sørge for en udvei. – Jeg er taknemmelig over at jeg har faat være ude disse to aar. Det har været uvurderligt for mig og hvor merkeligt, at det har netop strukket til hvad jeg behøvede. Med studiet af musik blir man jo aldrig færdig; men jeg føler mig numere herre over det elementært-haandverksmæssige, saa hvis jeg fik anledning til at være ude længer kunde jeg med fordel studere paa egen haand. – Jeg har talt med Hr. [Ludwig] Wachtel om posten i Amerika; ogsaa han raadede mig til at tage den, hvis bare min “fru moder” var saa fornuftig at tillade det. Hans mor havde en gang sat sig saa bestemt imod det, da han fik tilbud paa en glimrende post som bibliothekar i Washington. Men jeg svarede at saa fornuftig trodde jeg du var. [...]

---

¹ INNLAGT: Foto tatt av Enoch Davis: FV ved Schlachtensee bei Berlin april 1911.

Jeg har hørt mange pragtfulde korverker i det sidste: Händels “Messias” som var en ren oplevelse. Der er et “Halleluja” som rent faar en til at glemme jorden, og Händel sagde selv som apostelen Paulus, at han ikke vidste om han var i legemet, da han skrev det. Bachs “Magnificat” (Marias lovsang) var ogsaa ubeskriveligt og Brahms tyske requiem, som han skrev efter sin moders død. Det er det skjønneste moderne korverk jeg har hørt. Man kan ganske tabe modet ligeoverfor saa meget skjønt; men nu gjælder det for mig at anstrenge alle mine evner. Jeg vilde saa gjerne gjøre noget mere end et skolearbeide. –

Med paaskeugen er koncertsæsonen definitivt afslutet og jeg er næsten glad, da det har været meget anstrengende og jeg nu vil faa mere ro til arbeide. – [...]

Berlin 24 april 1911

Kjære mama

[... Moren fortsatt litt syk.]

Det glædede mig at du syntes om vikariatet [i USA?].

Idag tok jeg med første afdeling av 121 salme til professoren [Leopold Wolf]. Jeg har arbeidet meget med den, jeg vilde gjerne lægge al min kraft i dette arbeide og jeg har bedt Gud om at jeg maatte finde et personligt udtryk. Professoren var merkelig nok fornøiet, vilde ikke rette paa noget da alt var “sehr schön”, og efter den heldige begyndelse, var han spændt paa fortsættelsen.

Men saa kom et ubehageligt “aber”: jeg maatte ikke fortsætte paa samme maade; nu maatte det blive enklere osv. Det er jo lidt rart at jeg ikke skal faa skrive det øvrige paa samme vis, naar begyndelsen var saa heldig. Man taalte ikke for meget “kaviar”, sagde han; men nu er det som professoren finder kaviar, for mig det almindelige, hverdagskost, min udtryksmaade.

Igaar var Hr. [Edvard] Bræin her for at sige farvel. Han var ogsaa begeistret over salmen og fandt den endnu originalere end sonaten. Den gaar [Max] Reger en høi gang i harmonisk henseende, mente han. – Dette kan nu være som det vil; jeg tror bare, at den er endnu et lidet skridt til større selvstændighed i udtryksmaaden. Det har været en vanskelig tid for mig; jeg har været utilfredsstillet med min foregaaende produktion og det har gaaet saa langsomt med at finde det nye. Du maa ikke holde op at bede for mig.

[Tenker på å reise om Kristiania for å snakke med Iver Holter i stipendiekomiteen.]

Berlin 1 mai 1911

Kjære mama

[... Frk. Scholz, Enoch Davis' gamle venninne for døden, blir tatt hånd om av en jødisk familie.

Trukket med på åpningsbanketten i Luna-Park av Ludwig Wachtel.

(Per) Reidarson og Gabriel Scott reist til Bayern.] Den sidste havde vist ingen penge og skal vel ernære sig paa Reidarsons bekostning.

[Reidarson laget operaen om til en røverhistorie. ...]

Tænk paa mig og mit korverk; jeg stræver saare for tiden og synes at jeg atter taber fodfæste. [...]

Berlin W 7 mai 1911

Kjære mama

[Bestemt på å ta stillingen i USA, men håper på stipendium.

Fiolinisten Edgard Pinfield fra Boston på besøk, begeistret for strykekvartetten, vil ha kopi over til Boston for å spille den.

Besøk hos eleven. ...]

Professoren [C. Leopold Wolf] siger stadig at han er spændt paa at se fortsættelsen af mit korverk; imidlertid glæder det mig ikke, naar han tager det paa den maade; jeg blir snarere ængstelig deraf. [...]

[P. Berlin 14.05.11]

Kjære mama

[Kopierer og retter gamle ting for stipendiesøknaden. ...]

Nu arbejder jeg af alle kræfter med det sidste korverk [Salme 121] og jeg kan glæde dig med at det i det sidste har gaat særlig godt. Professoren [Leopold Wolf] er meget fornøiet og jeg er selv glad over det sidste, men der er et svagt mellomparti jeg maa forsøge at rette paa. Professoren vilde dog at jeg skulde vente med det til jeg var ganske færdig med alt.

Jeg tro ogsaa at det er bedst jeg blir her og arbejder, jeg kan nytte tiden godt endnu, da der er adskillig musik at høre og jeg har alle de hjælpemidler jeg behøver; derfor synes jeg at jeg ikke bør reise. Desuden behøver jeg kyndig hjælp med instrumentationen. Efter to aars studium er man ikke synderlig fast i sadelen paa dette vanskelige omraade. – [...]

Berlin 15 mai 1911

Kjære Sigrid,

mange tak for bægge dine breve. Det var nok mig som skylder brev; men nu i det sidste har jeg havt det saa travelt at jeg ikke har faat tid til at gjøre noget andet end det daglige arbeide.

Jeg holder paa med min salme [Salme 121]; under tiden gaar det ganske godt, undertiden blir jeg staaende foran en fjeldvæg uden at komme videre. Jeg er i en lidt vanskelig periode nu for tiden. Jeg har endnu ikke fundet min personlige stil; naar jeg engang synes jeg er kommet et skridt nærmere, saa synes jeg at jeg gaar to skridt tilbage den næste dag. I en saadan periode

gaar det ikke saa hurtig at producere. Professoren [Leopold Wolf] siger jeg er blit meget sikrere i musikalsk henseende; men han ved ikke hvilke daglige kamper jeg maa gjennemgaa. Salmen har han fulgt med usedvanlig interesse; han siger hver gang, at han er spændt paa fortsættelsen; dette har gjort mig mere urolig end det egentlig har glædet mig. –

Idag gik arbeidet saa godt. Det kom kanskje af at jeg havde en god nat; jeg sov rolig ind ganske mod sedvane og vaagnede udhvilet. En saadan morgen takker jeg Gud af hele mit hjerte. Arbeidet anstrenger mig uhyre; efter et par timers forløb er jeg i en tilstand af den yderste ophidselse og ofte ved jeg ikke hvordan mine svage hænder skal faa nedtegnet den storm af tanker som hvirvler i hodet. Hvis mine legemskræfter var større og hvis jeg havde fundet mig selv fuldstændig vilde det kanske gaa lettere; men jeg er alligevel fornøiet. Jeg gjør det “in nomine Domini”, og tanken derpaa giver mig en begeistring som leder mig over alle svagheder. – Jeg længes virkelig efter at komme hjem nu; hvor meget jeg end glæder mig over at faa være her. Jeg er næsten udtømt; mine hænder er næsten gjennemsigtige ([Enoch] Davis ler altid af dem) og jeg kan tælle mine ribben naar jeg vasker mig. Alligevel skal det nok gaa, haaber jeg indtil ferien. Jeg vilde gjerne være her ud til semesteret slutter.

Det var hyggelig aa faa dit brev og høre videre om livet i Stavanger. Det var morsomt at du tog turen til Ella [?]; dit daglige arbeide synes ikke netop at byde paa saa megen afveksling, saa du burde ikke kaste vrag paa denslags. – Jeg tror vi har den samme opfatning af menneskene; de fleste er ikke umagen værd at være kjendt med, og har jeg en dag været sammen i gaaseflokken saa blir jeg “direkt seekrank” [sjøsyk] som jeg siger til [Enoch] Davis naar vi strides om dette spøragsmaal. Alligevel tror jeg det er noksaa sundt at være sammen med mennesker som helst taler om sig selv – eller taler selv, og det gjør jo de fleste mennesker. Man glemmer ialdfald for et øieblik sit eget selv – og hvor meget man kan lære. – Igrunden ønsker jeg helst at høre et andet menneske tale; jeg søger altid at faa samtalen

bragt ind paa vedkommendes eget omraade, og ofte viser menneskene sine elskværdigste egenskaber da.

Jeg kan godt tænke at du maa føle dig ensom i en by som Stavanger, der er noget av det mest aandforlatte jeg kan tænke, men véd du, menneskene er fuldstændig ligedan, enten de vandrer paa "Løkkeveien" eller "Tauentzienstrasse". – Du skulde aldrig bryde dig om hvad de taler; de er smaalige allesammen og hvis de finder noget som de ikke kan maale med sit eget millimeter-maal, saa blir de naturligvis opbragte. – Jeg glæder mig til vi skal faa være sammen, der blir vel en del snak om mig ogsaa, men naar vi er flere om at staa imod saa skal det ikke blive saa farlig. – Tænk hvilken hygge bare naar vi skal faa drikke kaffe sammen eller naar vi ikke skal behøve at være alene om aftenen. Jeg tænker ofte paa det henede.

En gang var jeg med Hr. [Ludwig] Wachtel paa en stor banket for pressemand. Vi kom lidt uforvarende op i det. Pressen skulde bese "Lunaparken", et fornøielsessted, før den skulde aabnes, men saa havde der været et saa heftig regnveir, at det maatte indstilles og istedenfor blev vi indbudt paa en glimrende souper.

Samme dag havde jeg været med [Enoch] Davis og besøgt Frl. Scholz, den syge dame, jeg før har fortalt om og jeg havde ingen anelse om at jeg skulde drikke champagne samme aften. – Der var mange underlige typer. Der blev danset og jeg syntes jeg havde sét eller kjendt alle før, saadan ligger karakteren udenpaa. Der var elegante mondainer og backfischer der dansede med unge reportere ("Rixdorf" sagde Hr. Wachtel foragtelig. "Kalkhammeren" vilde man sige i Stvgr.) Og saa var der en gammel avismand der holdt frygtelige løier; jeg lo, saa dumt jeg fandt det var.

I det sidste har jeg sét flere operaer deriblandt endelig "Friskytten" af Weber; det var med en ren rørelse jeg hørte igjen de gamle melodier fra barneaarene. Og saa har jeg hørt Beethovens eneste opera "Fidelio" et straalende mesterverk. Jeg skal fortælle om det altsammen naar vi sees igjen. –

Igaar fik jeg brev fra fru [Jeobora] Brown hvori hun fortæller at der er kommet en ny rose op av frøet. Hun var rent begeistret og leverede endog en illustration av den ny-ankomne. Det var dit experiment saa nu skal det blive morsomt at se den videre fremgang. –

Jeg kjender en ung amerikansk violinist Mr. [Edgard] Pinfield som saa min strygekvartet. Han var ganske henrykt over den og vilde straks have en afskrift af den; men jeg vilde først omarbeide den. Naar han kommer tilbage til Boston skal han oprette en fast strygekvartet og da skulde han have min kvartett paa repertoire og jeg maatte stadig sende ham mine ting.

Jeg har faat et langt brev fra Wilfr. Gabrielsen; han fortalte at han havde truffet dig paa “byens nye store legehús” paa Vaaland. – Jeg synes du skulde gaa og hilse paa frk. [Marta] Fotland, saa kan du høre nyt fra Berlin og saa maa du ogsaa hilse fra mig. Frk. [Marta] Bjorheim har jeg nu ikke sét paa længe, men hun har fri bare hver anden søndag, saa hun har vel været optaget.

Nu har vi fuld sommer her og en frygtelig hede. Det er tordenveir næsten daglig, ganske som ifjor. Det er vel veiret som snakker saa. – Nu kan jeg ikke mere, det er mandag, jeg har netop havt time med professoren og jeg er da altid lidt ør i hodet. – Du maa tænke paa mig; i det sidste har arbeidet forresten gaat ganske godt. – Næste gang maa du ikke glemme at skrive adressen.

En kjærlig hilsen fra din hengivne Fartein

[Postkort stemplet Berlin 30.06.11]

Kjære Sigrid

[Travelt for å gjøre seg ferdig på høyskolen.]

Valevaag 14 sept. 1911

Kjære Sigrid,

[...] Det blir ikke meget skrivning med mig for jeg er saa optaget hver dag med koralerne.¹ Nu er jeg færdig med dem; jeg har bare renskriften igjen men jeg underkaster alle en nøiagtig revision, saa det gaar noksaa langsomt for sig. Hver aften svirrer hodet fuldt af harmonier og stemmer. Jeg har bestræbet mig for at gjøre hver enkelt til et lidet kunstverk, og det er de, det tror jeg, at jeg selv kan sige. Om der er mange, som vil begribe det, blir vel tvilsomt. Det glæder mig bare at gjøre alt saa fuldendt som mulig.

[Om gleden ved å være hjemme

Om roseforsøk.

Om katten(?) Boy.]

Det skal virkelig bli godt at faa koralerne fra sig; sonaten og det øvrige venter saare paa at tages opigjen. Alligevel tror jeg dette arbeide har været sundt for mig. Det har været som gymnastik for aanden og saa rigtig at trænge ind i harmoniens og stemmeføringens væsen. Det er et lidet skridt videre paa veien.

[Spiller Reger.

Har en pianoelev, både lærer og elev vantrives med undervisningen.]

Valevaag, Søndhordland [Merket 5 oktober 1911]

Kjære Otto [Lous Mohr],

mange tak for dit brev, jeg kan ikke sige hvor det glædede mig at høre fra dig. Det var som at tale med dig i gamle dager og jeg syntes du kom saa nær, at disse aar, vi ikke har sét hverandre, fuldstændig svandt bort. –

Jeg har nu været hjemme siden de sidste dage af juli. Jeg glædede mig over at komme bort fra Berliner-varmen og til roen hjemme; men saa kom

---

¹ Om koralharmoniseringene, se neste brev.

det uheldige at jeg fik et presserende arbeide i ferien. “De unges missionsforening” i Stavanger skulde udgive en melodibog til en sangbog, som de allerede har trykket.¹ De henvendte sig til en dame, som var lige saa freidig som hun var ukyndig i harmonilære og produktet blev av den art, at selv den ikke overvættes sagkyndige komité fik skrupler. Jeg fik anmodning² om at hjelpe dem og paatog mig at bearbeide koralerne; med den engelske tingel-tangel kan de gjøre som de selv vil. Dette arbeide har jeg nu holdt paa med i hele ferien, saa jeg har ikke faat tid til at beskjaeftige mig med mine egne ting. Dette var forsaavidt en skuffelse, som jeg havde tænkt paa at reise ind til Kristiania i høst for at tale personlig med Iver Holter, der er formand for stipendie-komitéen. Nu maa jeg udsætte reisen til jeg faar dette arbeide færdigt; jeg har tænkt paa at reise ind lige efter nytaar saasandt jeg faar tid til at se mine sager ordentlig igjennem. – Alligevel har jeg glædet mig meget over koralerne, og underlig nok: jeg tror dette arbeide har været mig saare nyttigt. Det har været som et sidste tilbageblik over disse 4 aar jeg har studeret musik, og særlig gavnligt fordi jeg har faat anledning til at praktisere den lærdom jeg har uddraget af Bach’s koralbehandling. – Og saa er det utroligt hvor megen kunst man kan lægge ind i en saadan enkel bearbejdelse, og jeg synes det har lært mig at trenge et lidet stykke dybere ind i harmoniens væsen.

Det er rart allerede at have Berliner-opholdet saa vidt paa afstand. Endnu ved jeg næsten ikke, hvad jeg skal tænke om det. Professor-miseren [med Leopold Wolf] har jeg vist allerede fortalt om, saa jeg skal ikke trætte dig med flere veklager. En del teknisk har det vistnok bragt mig; men med hensyn til kjernen, det væsentligste ved musikken var jeg lige lidet oplyst da jeg sidste gang gik ned ad den kongelig-akademiske høiskoles trapper som den gang jeg med frygt og bæven gik til min første time. Jeg kan ligesaa godt tilstaa det: hele opholdet blev mig en skuffelse. Jeg trodde jeg var kommet til et kunstens tempel, men saa var det et seminarium for

---

¹ *Missionssangbog – til brug for indre- og ydremission*, utg. 1907.

² Fra Andreas Riis.

musikanter. Jeg husker godt den første time i “analyse af kammermusik”. Det lød saa lovende. Den gamle Max Bruch spillede en violinsonate af Beethoven med en forbausende færdighed for hans alder. Efterpaa kom han med et par intetsigende bemærkninger om formen, og det var alt. – Det rent intuitive ved kunsten kan jo ikke læres; men alligevel havde jeg ikke ventet mig opholdet paa høiskolen saa sterilt, uagtet jeg vidste den var bekjendt for sin konservativisme.

Jeg tænkte endog at forlade den før tiden, men heldigvis holdt jeg ud, saa jeg har i alle fald faat en temmelig grundig teknisk uddannelse. Ogsaa med hensyn til de kunstnere jeg var sammen med blev jeg skuffet. Jeg havde tænkt mig opholdet med dem meget mere frugtbringende. Men de var med al sin ydre begavelse baade overfladiske og dumme mennesker der havde sin afdelte tekniske sfære hvori de bevægede sig uden sans og uden trang for det som laa udenfor. – Der var bare to mennesker jeg kunde tale med om musik. Den ene var en nordmand [Edvard Bræin], som satte mod i mig under mine kontroverser med professoren. Den anden var en tysker som viste mig en af sine kompositioner paa høiskolen efter en time, vi havde fælles. Det var kort før jeg reiste, og jeg fik ikke tale med ham senere. Men den ene gang sad vi to timer og talte sammen. Du kan ikke tænke dig hvordan det var at finde et menneske som havde tænkt og følt meget lignende som en selv og til hvem man kunde tale og blive forstaaet.

Den norske musiker er jeg meget taknæmmelig over at have truffet. Det var som en Henrik Steffens, og vi kunde tale sammen til langt ud paa nat. Jeg tror han eggede mig endnu mere til at forsøge at trænge ind i musikens væsen. (Du maa undskylde det frase-agtige udtryk, men sproget har ikke noget bedre til at udtrykke hvad jeg mener.)

Alt hvad du skriver om “arbeide” er jeg saa fuldstændig enig med dig i. Det er egentlig min eneste trøst i en periode, hvori jeg er saa lidet tilfreds med mig selv, ja formelig er i vildrede med det hele. Jeg producerer uhyre vanskelig nu fortiden; jeg er blit saa alt for kritisk og reflekterende saa det er mig umulig at finde noget som jeg blir fornøiet med. Det som

foresvæver mig kræver saadan enorm teknik, at det kanske er derfor, at alle mine forsøg strander. Paa høiskolen fik jeg ogsaa saa liden hjælp. For professoren [Wolf] var min sonate [op. 2] altfor kompliceret, mens jeg selv ser, at det er et afbleget billede af det, som jeg havde tiltænkt.

Det eneste jeg kan, er at studere alt muligt. Jeg nøier mig ikke længer med en passiv beundring; men jeg sønderlæmmer kompositionen i dens enkelte bestanddele; jeg maa vide hvorfor og hvortil og jeg dissekerer med en iskold lidenskab. Ja Otto, jeg tror det er min eneste lidenskab. En skattegraver leter ikke med større lidenskab end jeg.

Jeg ved ikke om jeg er ærgjerrig. I det mindste er tanken om den ydre ære mig saa uvæsentlig ligeoverfor dette. Selv min temmelig usikre fremtid kommer jeg ikke til at tænke paa og jeg har egentlig hverken krav eller savn, hvis jeg kunde "finde sandheden" [Kierkegaards *Filosofiske Smuler*]. Af de mange stilarter er det egentlig ingen som jeg vilde føle mig lykkelig ved at kopiere.

Nu, dette høres vist ikke lidet indbildsk ud; men du vil ikke misforstaa mig, Otto.

Selv min professor kunde vist ikke begribe, hvorfor ikke et saa stilfærdigt menneske som jeg gefälligst kunde kopiere Haydn og Mendelssohn. Men det vilde ikke være rigtigt. Ingen kan skabe en alen til sin vækst, men det er i det mindste en pligt at arbeide med det man har. – Dette stadige fortsatte arbeide er ogsaa inspiration, som ikke er den overnaturlige ting man pleier at forestille sig. Man kan fremkalde den ved arbeide og den kan næres og vedligeholdes ved arbeide. –

Mange gange tænker jeg, at jeg er blit holdt tilbage i udviklingen ved den golde høiskole-luft, jeg har indaandet disse aar. Men jeg tror alligevel ikke at den har skadet. Det sidste og egentligste kan man jo ikke lære og egentlig lærer mange kun ved sin egen erfaring ikke ved andres teorier. – Saa nu synes jeg, jeg maa gaa min egen vei; engang maa man jo tage ansvaret selv. "Dorthin [–] will ich, und ich traue mir fortan und meinem

Griff.” [Dit vil jeg, og fra nå av stoler jeg på meg selv og mitt grep] – (Husker du det lille vers af Nietzsche¹ som Hugo [Lous Mohr] citerede.)

Hvad fremtiden angaar, saa er den som sagt temmelig uvis. Til vinteren skal jeg være hjemme. Vi har leiet i Stavanger og jeg glæder mig igrunnen til at være i ro og assimilere disse to aars forskjelligartede indtryk. Senere faar jeg vist anledning til atter at komme lidt ud, men da gjelder det kampen for tilværelsen for alvor. Jeg fortalte jo om Amerika; men det staaer for mig som den sidste udvei. Da jeg talte med mine tyske venner om Amerika, sa de, at jeg for den sags skyld ligesaa godt kunde være i Berlin, naar jeg bare var mere paagaende med hensyn til elever. Jeg tror det ogsaa. Jeg var allerede blit mere kjendt, især blandt den amerikanske koloni, saa jeg havde flere tilbud om elever for høsten, om jeg havde været i Berlin. Men det er den første overgangs tid, som er den vanskeligste, før man er blit kjendt og indarbejdet. Stipendium vil jeg ogsaa søge iaar, men det ved du man ikke faar før man er blit kjendt, saa jeg nærer ingen illusioner i den retning. – Amerika blir altsaa det sidste haab, men jo mere jeg tænker over det, desto mindre lyst faar jeg til det. Amerikanerne er nette, hyggelige mennesker, men jeg vilde med skræk tænke paa hele mit liv at leve sammen med mennesker, som har et saa lidet kompliceret sjæleliv. De hører denne verden til og hvad der forresten er af mere abstrakte ting er dem fremmed og uforstaaeligt. Jeg ved ikke, hvordan jeg skal udtrykke det; men de er saa lidet “moderne”, hvad man jo forresten ikke skulde bebrejde dem, hvis ikke hele deres tænkeset var saa konventionelt og lidet udviklet. – Det er jo godt at være sund; men deres sundhed er ofte som stoppenaalens ligeoverfor den fine broderenaal eller stueurets ligeoverfor lommeuret. Væguret er ikke saa “sygeligt”, at det viser sekunderne, for at bruge et Kierkegaardsk udtryk; men i dette tilfælde vilde lidt “sygelighed” alligevel være at foretrække. – Om amerikanernes musikalske smag vil jeg ikke engang tale. Den er haabløs ligefra de

---

¹ Fra “Nach neuen Meeren”

dygtigste musikere og ned til stenhuggerne. Det er altsammen hips om haps. –

Jeg ved intet sted hvor jeg heller vilde bo end i Berlin, denne bagtalte og høilig lastede by. Jeg skal vist ikke forsvare den; men det er det behageligste sted man kan ønske at bo paa, i det mindste for mig. Det er musiklivets centrum – tenk bare, at man to gange i ugen kan høre et av verdens bedste orkestre for 30 pfg – saa det kongelige bibliothek, musiksamlingen o.s.v. Der kan man leve meget mere udenfor livet end i en smaaby. De to aar jeg var der var som en klostertilværelse. Tyskerne som folk har jo sine feil (der forresten er temmelig lige vore egne) men man har ikke ligeoverfor dem denne fuldstændig fremmede og utilgængelige følelse som ligeoverfor amerikanere og romanske folk.

Otto, mange gange angrer jeg paa at jeg har lovet dig sonaten. Jeg er saa lidet tilfreds med den og vilde gjerne du skulde have havt noget bedre, saa du gjør meg aldeles tilskamme med hva du skriver. Alligevel er jeg paa en maade glad i den, fordi den er vokset sammen med disse arbeidsaar. Jeg havde de første kimer til den fra den tid vi spadserede udover Øvre Stokka [i Stavanger] den høst efter hin mindeverdige aften, da Hanna Marie Hansen spillede “Appassionata”.¹ Husker du hvor vi gik ture sammen i den tid. Ofte naar jeg gaar forbi porten til missions-alléen maa jeg tænke paa hvordan vi aldrig kunde blive færdige med vore diskussioner før middagen.

Det var igrunden en herlig tid; man betragtede verden med en egen friskhed, som aldrig vender tilbage, selv om man senere ikke netop blir blaseret. Senere i livet træffer man sjelden mennesker som man kan aabne sig for som i den tid. Hvor forfærdelig faa jeg egentlig har talt sammen med siden dengang vi gik vore ture udover Øvre Stokka. Du var den eneste jeg talte med i den vanskelige tid, da jeg skulde vælge musiken, saa jeg vil med glæde og stolthed sætte “til min ven” over sonaten. Der er saa meget jeg skulde have lyst til at tale med dig om. En del har jeg ogsaa oplevet og

---

¹ Beethovens klaversonate op. 57.

ofte har jeg havt lyst til at tale med et fornuftigt menneske om de mange ting, som møder en ude.

Om halvandet aar blir du altsaa færdig; hvor fort tiden gaar; jeg synes ikke det er længe, siden vi endnu gik i gymnasiet. – I et saadant høstligt veir som nu faar man altid lyst til at se tilbage; især kommer jeg altid til de aar vi bodde i Stavanger, den tid da alt var saa nyt og interessevækkende. Husker du bare dengang du havde taget filosofi og vi spadserede frem og tilbage, mens du fortalte mig om de forskjellige systemer. I disse aar har jeg betragtet alt dette som noget mig uvedkommende; jeg drev det endog saa vidt at jeg saa paa dele af sjælelivet med en fuldstændig objektivitet, næsten som hos et fremmed menneske. Men undertiden vaagner det mere menneskelige, og jeg faar lyst til at se mig om i den verden, som jeg saa lenge har stengt mig ude fra. – Høsten er netop en tid for “erindringer”. I Berlin levede jeg bare for dagen. Døgnets interesser opslugte det øvrige og heller ikke følte man sig i noget forhold til naturen. Her gjør hver nuance i belysningen indtryk paa mig. Det var underligt at iagttage forskjellen fra Nord-Tysklands og Jyllands sletter og da vi kom til Norge: jeg kunde næsten ikke faa øinene fra landskabet; det var som et bad, man maatte stadig dukke sig ned i denne kjølige friske renhed – og det uagtet den nord-tyske og danske natur var mig meget sympatisk.

Nei, nu blir det nok snart tid at slutte – og i grunden har jeg jo fortalt dig saa lidet af det jeg egentlig skulde.

Du maa hilse Hugo [Lous Mohr]. Jeg skulde have lyst til at skrive til ham. Hvilke planer han har for fremtiden, naar han blir ferdig med militærvesenet. Saa maa du ogsaa hilse Fridtjof [Mohr] – til din mor [Jeanette] skal jeg snart skrive.

Endnu en gang: mange tak for dit brev; du ved ikke, hvor du har glædet mig med det, det er lenge siden jeg har glædet mig saa over et brev.

Mange hilsener og de bedste ønsker fra din
hengivne Fartein.

[Mrk. Desember 1912, skal være desember 1911]

Kjære Magnhild

[... Omarbejder to orkesterverker han vedlegger søknad om Houens legat.

Harmonisert 40 melodier til De unges mission. Får 150 kr.] Senere har det gaat op for mig, at denne betaling ikke staar i noget forhold til alt det arbeide jeg har maattet nedlægge deri, og da disse engelske melodier er over al beskrivelse rædselsfulde – det rene varieté-klingklang – saa virkede hele affæren ganske nedslaaende paa mig. Men af pietet for missionen har jeg maattet gjøre det. Derimod er det et spørgsmaal om jeg som anstændig musiker gjør en god gerning ved at være med paa at utbrede disse tingeltangel-melodier. Jeg har forbeholdt mig at bearbejdelsen af disse skal være anonym.

[Om familien.

Drar snart avsted igjen.

Har dessverre ikke penger til julegaver.]

Nr. 223a. Vintræets grene.

N. Lindhjem.

O, fik jeg kun væ - re den mind - ste kvist Paa

vin - træ - et dit, Her - re Je - sus Krist! Og

maat - te vi al - drig saa skil - les i - gjen, Men

el - - ske og el - skes som ven hos ven!

1

Valens harmonisering til "De unges Missions Sangbog". Denne salmen var skrevet i 1890 av Sigvald Skavland med melodi av av Nils (Niels) Lindhjem.

1912

Fartein Valen oppholdt seg store deler av året i Berlin, hvor han tjente penger ved å undervise i teorifag samt å akkompagnere og "coache" særlig sangere og fiolinister. Han skal etter samtidiges utsagn ha vært en dyktig bladleser og tilsynelatende ubesværet ha transponert et akkompagnement, eller improvisert en klaverstemme fra et partitur. Samtidig fortsatte han sine studier på egen hånd, både teoristudier og partituranalyser av de klassiske store verkene og samtidsmusikken.

Klaversonate nr. 1, opus 2, var fullført, og Valen forsøkte å finne en god pianist som kunne uroppføre den. Hans arrangementer til "De unges Missions Sangbog" ble trykt, og det kom en del reaksjoner på vanskelighetsgraden. De fleste ble dog tatt med videre inn i etterfølgeren, *Melodiboken*.

[Flekkefjord, kort stemplet 18.1.12]

Kjære mama

[Reiser snart med båt.]

*Nürnbergstr. 19 G.H. II bei Besener
Berlin W 50. 21 jan 1912*

Kjære Magnhild [Sendstad]

[... Fått nytt værelse.

Mottatt 150 kr for 40 sanger til “Den unges missions sangbog”.

Fått elev av Mr. Enoch Davis. Davis reiser i mars, arver da flere elever.

Vil nå studere på egen hånd.

Hørte en vidunderlig symfoni av Bruckner.]

Berlin W 11 febr. 1912

Kjære mama og Sigrid,

i denne uge er der ikke kommet noget brev, men sandsynligvis er mit sidste brev blit lidt forsinket. Jeg begynder nu at komme godt igjænge; særlig har jeg glædet mig over at være færdig med sangbogen, saa jeg udelukkende kan ofre mig for mine egne sager. Nu er jeg begyndt hver formiddag at læse partiturer i “Deutsche Musiksammlung” og det gir mig mange impulser, saa at jeg mere og mere begynder at faa rede paa det moderne orkester. Mit “Mestersanger”¹-studium har heller ikke været ganske forgjæves; det merker jeg mere og mere nu.

For et par dage siden var jeg hos prof. [Leopold] Wolf paa visit; han var meget elskværdig, ja han mottog mig formelig overstrømmende

---

¹ Wagners opera *Mestersangerne i Nürnberg*.

elskværdig. Alligevel tror jeg han er stødt fordi jeg opholder mig her i Berlin uden at være hans elev. Jeg synes, jeg kunde merke det midt i al elskværdigheden; men deri kan jeg ikke tjene ham. Jeg benytter tiden bedst paa denne maade; theoretisk har jeg intet at lære av prof. Wolf og instrumentation kan man egentlig kun lære sig selv. –

Jeg har i det sidste været lidt sammen med [Olaf] Hareide,¹ som er et sympatisk menneske. Han tog med sig violinisten Leif Halvorsen; de har begge sét paa min klaversonate og ialfald tilsyneladende været adskillig imponeret af den. Jeg er buden af Leif Halvorsen og pianisten Nils Larsen til at spise med dem en aften. Hareide siger, at de er meget elskværdige mennesker, saa jeg glæder mig til at træffe dem. Det er godt at bli lidt kjendt blandt musikere ogsaa, ellers kommer man saa let ganske udenfor. Leif Halvorsen, som virkede meget tiltalende, sa, at han og Larsen øieblikkelig skulde opføre en violinsonate af mig hvis jeg vilde skrive en til dem. –

En aften traf jeg en musiker Hr. [Kurt?] Johnen som jeg kjendte fra høiskolen. Han bad mig endelig komme og besøge ham en aften og tage mine kompositioner med. Jeg har lyst til at gjøre det bare for at faa flere forbindelser, kanske han kunde skaffe mig nogen elever, da han lod til at have mange bekjendtskaber. Forresten er al fremvisning og udstilling af kompositioner yderst ubehagelig, men undertiden maa man ogsaa gjøre det man ikke har lyst til.

Det er nu to søndager jeg ikke har været i kirken; det har faldt sig saa, at der har været orkesterkoncerter, jeg absolutt maatte høre. Idag var det en symfoni av Bruckner. Hareide stod udenfor og ventede paa mig. Senere spiste vi sammen paa en kafé, hvor de holdt "Verdens Gang". – En aften paa en koncert blev jeg forestillet for en niece af frøken [Aagot] Olsson, en datter af generalen. Hun studerer ogsaa musik hernede, men det blev ikke saa meget vi talte sammen den aften; hun lod ialfald til at være af en anden art end sin tante. –

---

¹ Da student ved Musikhochschule i Berlin.

Jeg er kommet til det resultat at jeg blir her paa mit nuværende sted tiltrods for klaverspillersken; for det første blir jeg saa meget borte om formiddagen og det er mest da hun øver sig og dernæst kan det godt hende at hun en vakker dag flytter. De berlinske leieboere fører ofte en noksaa nomadiserende tilværelse. I det mindste har jeg det godt her forøvrigt og paa et andet sted kan der vente mig andre ubehageligheder.

Wachtels [Marie og Ludwig] holder stadig skjændepreakener til mig fordi jeg ikke spiser. Hvis jeg skulde bli syg ("Hvad Gud forbyde", sa fru Wachtel) saa kunde det bli en alvorlig historie o.s.v. Men jeg spiser forresten hvad jeg kan, nu en dag alle potetene i Marburgerstr. som jeg ellers lod igjen. Alligevel længter jeg ofte til mamas grønsaksuppe.

Hvordan gaa det med roserne, vokser de fremdeles og bringer de knopper. Jeg er meget spændt paa den videre udvikling. Hvis begge "pærene" er ganske gule er det ligesaa godt at saa dem.

Fra Magnhild har jeg endnu ikke hørt, saa jeg véd ikke hvordan hun lever, men jeg skriver kanskje nu, hvis jeg faar tid.

Har jeg fortalt at jeg faar Karmø-posten tilsendt! Hr. Wachtel maatte endelig faa se den. Han er nu redaktør av det nye tidsskrift "Nordland"¹ som bare omhandler skandinaviske forhold, og han sa for spøg "Kanske kan De bli medarbeider, Hr. Valen". Udgiverne havde tilbudt ham chefredaktør-posten og det følte han sig meget smigret og glædet ved. [...]

Berlin W 10 mars 1912

Kjære mama og Sigrid,

desværre kommer ogsaa dette brev senere end sedvanlig, da jeg blev forhindret fra at skrive igaar. Mamas brev fik jeg for et par dage siden og det glædede mig meget. Ligeledes maa jeg faa takke for bogen, som jeg fik

---

¹ Ikke å forveksle med det senere tidsskriftet med samme navn som nasjonalsosialistene startet i 1933.

i ugen. Jeg kjendte ikke denne udgave, men den er endnu penere udstyret og lige saa billig som den jeg mente.

[Om Ludwig Wachtels og hans nye stilling.

Om kirken og (Gustav) Dietrichsons utmerkede prekener.]

Hos de rige amerikanere har jeg endnu ikke været. Igaar kom der atter en forhindring. Mr. Bartholomew maatte reise til en liden by i Bayern, hvor de bor om sommeren, for at leie hus; derfor kunde han heller ikke have time idag. Sidste gang fik jeg min betaling 54 mk for februar.

[Tenker på å reise hjem når konsertsesongen er over i april.

Klaverspillersken øver heldigvis mindre.]

Lørdag var jeg sammen med frk. [Kirsten] Mohr paa en koncert paa høiskolen. Frk. [Johanne Margrethe] Sømme skulde nemlig optræde, saa jeg havde bedt [Olaf] Hareide skaffe mig to billetter. Frk. Mohr var meget taknemmelig, især fordi hun kunde skrive hjem og fortælle det til sin mor. Det blev en glimrende succès for frk. Sømme, hun blev mest applauderet af alle optrædende; der var ingen ende paa bifald, men hun gjorde det ogsaa udmerket. Efterpaa hilste baade frk. Mohr og jeg paa hende. "Nei, se der er Fartein og" sagde hun, og var yderst elskværdig. Senere skal jeg gaa paa visit.

Hvis du træffer fru [Rachel Kristine] Natvig eller andre af sangbogskomiteen maa du hilse og sige tak for pengene. Jeg har ikke lyst til at spandere et brev paa dem (de har jo heller ikke behandlet mig saa udsøgt hensynsfuldt). [...]

Berlin 17 mars 1912

Kjære mama og Sigrid;

[... Olaf Hareide reist, savner ham.

Reiser hjem 1. mai, kunne være hyggelig å besøke venner på Østlandet.

Kan fortsette partiturstudiet hjemme, så bruker han ikke opp pengene i Berlin.]

Hareide raadete mig særlig til at arbeide med sonaten, som han lod til at være sterkt imponeret af. "Den behøvede jeg ikke at skæmme mig for nogen" og jeg maatte se til at faa den færdig og udgive den snarest mulig.

Det gaar ikke saa fort med mig. Den stil jeg har valgt fordrer en saadan enorm teknik, at jeg bare kommer fremover et par skridt ad gangen. Hvis jeg kunde forklare det vilde I forstaa mig bedre. Men det er denne stil som passer for mig og derfor maa jeg lægge al min kraft ind paa at mestre den. Saa haaber jeg at mine næste arbeider vil falde lidt lettere. Jeg har saa mange planer liggende: en violin-sonate, en trio, en strygekvartet o.s.v.

[Forespurt om å bli organist i den norske kirke i Berlin, har lovet å gjøre det til høsten. 3-4 Mk. hver gudstjeneste er lønnen.

På tide å ta hull på nypene og få frem nye frøoser.]

Berlin W 50 26 mars 1912

Kjære Magnhild [Sendstad]

[... Arbeider på egen hånd, nyttig å høre så mye orkestermusikk.

Også mye sammen med Olaf Hareide, organist i Gjerpen, i vinter. Nå reist.

Arbeider med klaversonaten.

Leif Halvorsen sa han og Nils Larsen ville øieblikkelig fremføre en violinsonate hvis han ville skrive den.

Vært taus i tre år, men ingen aner hvilket arbeide som er nedlagt i denne tiden.

Om familien.]

Berlin W 14 april 1912

Kjære mama,

mange tak for brevet som jeg fik for et par dage siden; jeg havde været saa ængstelig et par dage, saa det var godt at høre, at intet særligt var paafærde.

Jeg vil straks svare dig med hensyn til vaarfrakken. Jeg mener, at det ikke er nødvendigt før jeg kommer hjem. Hidtil har jeg brugt vinterfrakken, da vi indtil igaar havde sne og 4 graders kulde; ellers har jeg jo gummifrakken, som jeg kan bruge naar det regner, og blir det for varmt gaar jeg uden frak. Foreløbig har vi ingen varme havt, men kommer den saa sætter den i med kraft som sedvanlig her i Berlin.

I forgaars blev jeg færdig med andanten [i Klaversonate nr. 1], som jeg har havt særlige vanskeligheder med; jeg er ogsaa temmelig fornøiet med den nu. Jeg var aldeles afslappet efter arbeidet; jeg maatte takke Gud fordi jeg var færdig. Nu holder jeg paa med finalen, som jeg haaber at bli færdig med før jeg reiser.

Jeg var igaar paa en orchidé-udstilling; det var meget interessant, en mængde herlige blomster. Mange skal ogsaa kunne trives i stuen, men det er en dyr spas; en hvid orchidé kostede saaledes 300 Mk. Det er alligevel bedre at holde sig til roserne. Hvordan gaar det med knoppen? Gad vide om den vil bli gul som Ravany.¹ –

Mr. Bartholomew kjender en sanglærerinde, som er meget bekjendt og har mange elever. Jeg vil bede ham anbefale mig for hende naar hun har brug for en teorilærer for sine elever. Han er meget vel fornøiet med min undervisning, saa jeg véd han vil gjøre det.

Jeg haaber ikke det staar galt til med dig; du maa være forsigtig med influenzaen. Jeg har som sagt været saa ængstelig et par dage.

Idag er det søndag, men jeg gaar ikke i kirken, da jeg har havt en temmelig voldsom mavesjau inat. Jeg er nu bedre, men føler mig lidt mat. Dog haaber jeg at det gaar over naar jeg faar et glas rødvin til middag. Jeg faar det stadig igjen, naar jeg blir forkjølet, efter den gang før jeg reiste.

Jeg haaber derfor du undskylder disse faa linjer; en anden gang skal det bli mere.

Kjærlig hilsen til dig og Sigrid fra din F.

---

¹ Rose? Beate V. Ekenes har fortalt at ordet betyr "hans/hennes pynt/smykke".

[Kort p. 29.4.12, Berlin]

Kjære mama

[Skal sende noter¹ til Edgard Pinfield, som vil spille dem og gjøre dem kjent i Boston.

Reiser til Kristiania.

Skal få en amerikansk elev til høsten.]

Norheim, Veldre 26 juni 1912

Kjære mama og Sigrid,

nu er det saa længe, siden jeg skrev, at I vel begynner at undres over hvor jeg er blevet af, men det har været saa travelt for mig at jeg ikke har faat tid til at skrive før.

Jeg maa først fortælle hvordan det gik mig videre i Kristiania. Jeg var hos [Iver] Holter efterpaa og hentede sonaten. Han roste den meget, den var interessant og glimrende gjort, men han hadde det at udsætte paa den at den var for vanskelig. Det var jo kjedeligt, men senere var jeg hos pianistinden Hildur Andersen, som saa den igjennem og spillede den, hun mente at den slet ikke var saa haarreisende svær – og at den ikke laa daarlig til for klaveret. Derover blev jeg meget fornøiet. Hildur Andersen, som er med i statens stipendium og Schäffers legat var elskværdig, hun fandt at sonaten var et meget talentfuldt arbeide og det havde glædet hende at gjøre mit bekjendtskab. Desuden gav hun mig flere gode raad angaaende stipendierne. Jeg maatte helst komme tilbake til Kristiania til høsten, da det endnu var lidt tidlig før stipendierne blev uddelte; de var nemlig netop færdige med sit arbeide for iaar. – [...]

[Ikke truffet Rolf Brandt-Rantzau, som FV ville anmode om å spille sonaten. Fikk ulike uttalelser om hans kvalifikasjoner.

---

¹ Strykekvartett nr. 0?

Sammen med Otto L. Mohr, som hadde tatt en glimrende eksamen.

Hos fru Jeanette Mohr, sammen med Lulli Lous og Astrid Mohr:] Jeg maatte spille sonaten to gange for dem og uagtet udførelsen var saa mangelfuld, saa var de dog begeistret. Lulli syntes den var saa koncentreret, der var intet overflødig og Astrid syntes den virkede saa original. Det var morsomt at høre deres begeistring, da de er saa musikalske.

De vilde helst at Johanne-Margrethe Sømme skulde spille den; hun skal optræde i høst i Kristiania.

[Reiste så til pastor Thomas Hauge på Ringeby. Hauges kone dansk, født Gad, forleggerhuset.

Om Gudbrandsdalen og folk han traff. ...]

[Kort Veldre 27.6.12]

Kjære mama,

[Sender gave han kjøpte i Berlin.]

St. Olavsgd. 21b

8 okt. 1912

Kjære mama

[... Om familien.

Om Lulli Lous som hadde vist sonaten til Fr. Backer Grøndahl, som var meget interessert.

Hun skulle ordne et møte mellom FBG og FV.]

[Iver] Holter var meget elskværdig; han vilde gjerne faa sonaten opført i Norsk Tonekunstner-Forbund, om jeg intet havde imod det. Dette er en privat forening; men det har jo sin betydning at gjøre sonaten bekjendt der. Saa vilde han tale med Fr. Grøndahl for mig; naar jeg havde faat vide om

han vilde spille den offentlig. Han tog venlig afsked med mig og bad mig komme igjen senere.

[Skal også til Chr. Cappelen.

Møtte Per Reidarson, som hadde skrevet skuespill.

Fått brev fra Edgard Pinfield.]

Kra 14 okt. 1912

Kjære mama

[... Lulli Lous har ordnet det slik at Fr. B. Grøndahl har fått sonaten og skal spille igjennom den.]

Berlin W 50, 25 okt. 1912

Kjære Sigrid,

[Første dag i Berlin, reist via København hvor han besøkte Thomas Hauges.

Bibeltime med C.A. Skovgaard Petersen.

Traff forlegger Oscar Gad, fru Hauges bror.

To overnattinger m. frokost kostet bare 4.60 kr, like ved jernbanen.

Billig.

Fru Minna Wunsch pusset opp med nye tapeter på værelset. Hengt opp norske bilder fra et julehefte.]

Berlin 28 okt. 1912

Kjære mama,

bare et par ord i aften for at bede om penge til neste maaned. Jeg tror det er bedst at faa sendt 150 kr. med en gang og saa snart som mulig da jeg ikke faar nok til den 1ste for værelse, klaver og alt muligt. Nu har jeg været her

siden torsdag aften. Jeg har endnu ikke leiet klaver, da jeg alligevel maatte betale for en halv maaned og derfor vilde jeg vente til den første.

Nu koger fru [Minna] Wunsch grød til mig hver morgen, en stor tallerken, saa jeg holder længer ud end med de to rundstykker. Jeg er alligevel glad over spiritus-apparatet, da jeg vil koge lidt the om eftermiddagen. Det blir nok saa længe at vente til aftens naar jeg spiser middag saa tidlig. Det gjælder at spise godt skal man kunne holde sig her i Berlin.

Jeg har nu været hos kopisten og skal faa sonaten [Klaversonate nr. 1] afskrevet til den 2den nov. Det er en meget flink afskriver, som skriver næsten som trykt, men det blir en kostbar affære; ca. 10 Mk maa jeg betale. Alligevel er det umagen værd, naar Fr. Grøndahl vil spille sonaten. Derefter skal jeg straks sende den til frk. [Lulli] Lous, som nok vil tage sig af sagen paa bedste maade.

Jeg har været hos en af mine elever en amerikansk sangerinde, som vil tage to timer ugentlig; men hun vil først begynde i midten af november. Desuden skal jeg have en ung pige, der gaar paa skole her. Hun studerer violin, men har blot tid til at tage en time ugentlig. Fra min tredje elev har jeg endnu intet hørt. Jeg skrev til ham nylig, men jeg er bange for, at han allerede er reist til Amerika. Hans frue vilde nemlig ikke være i Berlin og sandsynligvis har han maattet reise med.

Igaar var jeg hos [Ludwig] Wachtels som modtog mig med den gamle hjertelighed. Jeg skal hilse dig saa meget baade fra Herr Wachtel og fru. Herr Wachtel havde fortalt at du var "en saa livlig og elskværdig dame" og "at du havde fortalt ham mere paa den time han var hos os end jeg alle disse aar i Berlin", og "jeg skulde bare tage eksempel af min fru moder".

Jeg skal have min faste dag hos dem onsdag som i forrige semester. Minna er flyttet fra dem, hun skal snart gifte sig og hvor uheldig hun end var til at begynde med, saa blev hun efterhvert saa flink, at de nu savner hende.

Her var dygtig koldt for et par dage siden, nu er det atter mildt, ja igaar og idag har det været rent varmt. – De er evig optaget med krigen hernede og frygter vist for den mulighed at bli impliceret i den. Bladene har store kart af krigsskuepladsen, hvor hærafdelingerne kan flyttes som brikkerne paa et schak-bret.

Jeg har endnu ikke sét nogen norske, men vil gjerne se at faa fat i Leif Halvorsen, som jeg likte meget godt.

Jeg tror ikke jeg vil bemøie mig med den norske kirke for den elendige betaling for at spille orgel.

Nu maa jeg nok afsted med brevet. Kjærlig hilsen til begge to.

Din hengivne Fartein

Berlin lørdag 16 nov. 1912

Kjære mama og Sigrid

[... Elev i korrepetition to timer daglig, 2 mk timen, slitsomt med Mr. Courtright, må banke inn hver takt i ham, så sen å lære partiene.

Middag med Leif Halvorsen og Nils Larsen, som begge var begeistret for sonaten.] Nils Larsen havde talt om den til [Christian] Sinding, som havde sagt at hvis han kunde hjælpe mig til en forlægger, saa skulde det være ham en stor fornøielse. De er saa ivrige for at jeg skal gaa til Sinding med den, og især for at jeg skal faa den trykt, hvilket jeg nu alvorlig begynder at tænke paa.

[Ikke hørt noe fra Fr. Grøndahl.

Fått utklipp om Joh. Marg. Sømmes suksess i Oslo.]

Berlin W Søndag 1 dec. 1912

Kjære mama og Sigrid

[...] Det gaar alt med sin vante gang. Jeg er næsten hver dag hos min elev. Enten hele formiddagen eller hele eftermiddagen gaar jo med, men jeg maa være glad ved at tjene saa pas.

Leif Halvorsen træffer jeg noksaa ofte; jeg spiser middag hos ham et par gange i ugen. Det er saa hyggelig at træffe mennesker, ellers har det været noksaa stusligt altid at spise alene i Marburgerstr hvor jeg ikke kjender en sjæl. Leif Halvorsen vil aldrig høre tale om at jeg skal betale middagen, hvor meget jeg end protesterer. Han har vist noksaa godt for penge, da han kjender en russisk mange-millionær, en petroleumskonge som vist holder ham hernede. – Vertinden i det pensionat, hvor vi spiser, er saa tiltalende. Saa er der ern englænderinde med to døtre. Deres tysk er penge værd at høre, men saa vil de jo helst tale engelsk, og efter at jeg var kommet over den første generthed imponerede jeg vist dem med mit engelsk for det gik bedre end jeg selv havde tænkt. Desuden er der en italiener og en tysk dame der taler det mest uforfalskede Berliner-Vikasprog for at citere Nils Larsen. –

I dag var jeg paa konsert[!] i Philharmonien og efterpaa spenderede jeg at gaa paa café Bauer og læse norske aviser, hvad jeg altid gjør med en vis rørelse hernede, men jeg ser saa faa. –

Hernede er fremdeles krigen¹ den store interesse. De holder nok med tyrkerne, da det har været en tort for de tyske officerer der har ordnet det tyrkiske krigsvæsen, at tyrkerne tabte slag for slag. Men bulgarerne har alligevel mest sympathi. Jeg har saa ondt af de arme mennesker der har lidt og ofret saa meget for sin sag og saa ikke en gang har kunnet opnaa sit maal Adrianopel. Aarsagen skal ene og alene være den at den bulgarske hær er fuldstendig oprevet, saa de ikke en gang har mennesker nok til angrebet. Hvilket offer det maa have været for det arme land, og hvor

---

¹ "Balkankrigene", Bulgaria som sammen med bl.a. Serbia og Hellas kjempet mot tyrkerne, og som endte med fredsforhandlingene i London i 1913.

lunkent de blev behandlet i 1878 paa Berliner-kongressen hvor de af stormakterne blev tvunget til at give slip paa alle sine erobringer. Bl.a. tror jeg de ogsaa havde indtaget Adrianopel.

Det stunder til jul nu; i butikvinduerne er der allerede juleudstillinger. Jeg er glad fordi jeg har truffet norske saa jeg forhaabentlig ikke blir alene juleaften.

[Mye om vertinnen.]

Jeg begynder nu at bli spændt paa udfaldet med Fr. Grøndahl; jeg er bange for, at sonaten er for vanskelig for ham. I saa fald vil jeg forsøge at faa forlægger til den; jeg vil benytte mig af [Christian] Sindings tilbud. [...]

Berlin 6 dec. 1912

Kjære Sigrid

[... Har elever mandag og tirsdag 9–11. Tjener 80 Mk pr. måned.

Karl Røstvig tydeligvis gift.]

Jeg glemmer egentlig hvad jeg skulde fortælle. Idag kom Nils Larsen fra Kjøbenhavn. Der havde han truffet [Peter] Vogt Fischer¹ som havde sagt til ham: “Hvem pokker er denne Valen.” Fischer havde næmlig faat et brev fra Fr. Grøndahl hvori han med begeistring havde omtalt min sonate: “Det var det bedste af yngre norsk musik” sa Nils Larsen han havde skrevet. Desværre kunde Fr. Grøndahl ikke spille den i vinter, da den var for svær men til høsten skulde det gaa løs. Jeg skulde snart høre fra ham og fik en hilsen fra Vogt Fischer. Saa havde Nils Larsen rigtig lagt ud om mig, saa han mente jeg havde nok Vogt Fischer paa min side og det er en mand, som kan faa frem hvad han vil. Der er faldt en sten fra mit hjerte ved at høre dette. Jeg begyndte jo at undres paa om Fr. Grøndahl havde lagt det hele til side. –

---

¹ Konsertarrangør i Kristiania.

Jeg har bestemt mig til at spise i Nils Larsens pensionat mandag og torsdag. Det koster 1 Mk mens mit spisekvarter koster 70 Pfg men jeg føler trang til at se mennesker og disse to har været saa hyggelige mod mig at jeg synes jeg maa benytte anledningen til at være sammen med dem. Leif Halvorsen vil absolut betale for mig, men det gaar jo ikke an. [...]

[Olaf Hareide vil bli organist i Petri i Stavanger, skriver han i et brev.]

Berlin, lørdag aften 7 dec. 1912

Kjære mama

[... Om eleven, som er hyggelig og gav V. et par støvler.

Glad for at Fr. Grøndahl vil spille sonaten neste sesong.] Det er godt at vide at den er i gode hænder og særlig hos en som virkelig føler for den og jeg tror at den vil ligge for Fr. Grøndahls temperament. Det sagde Nils Larsen ogsaa.

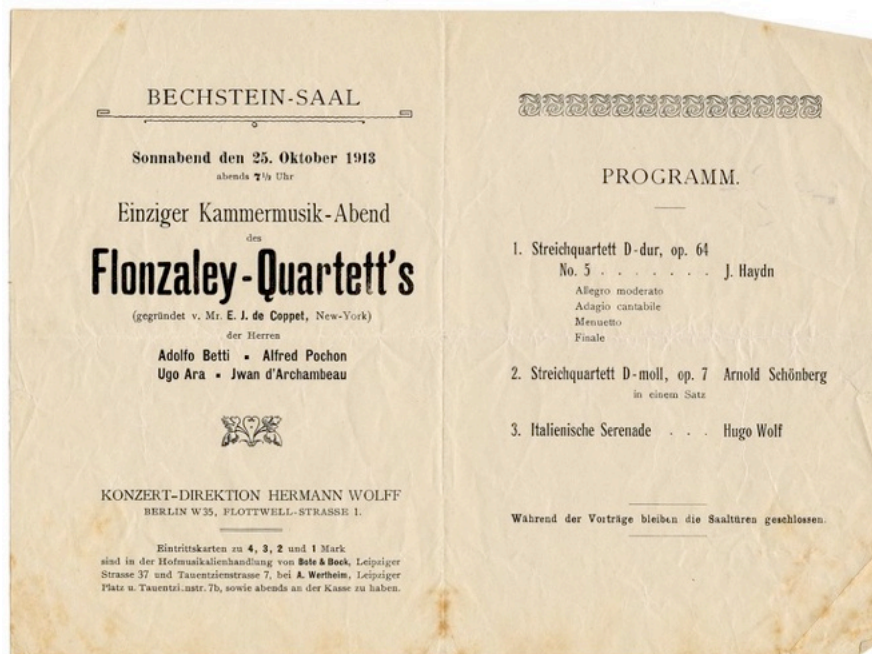
[Billett til maleriutstilling av fru Marie Wachtel:] Hvem skulde jeg se end vor egen Edv. Munch representeret med nogle af sine vildeste fantasier. Det var ganske komisk at lytte til de forskjellige tilskuere; nogle var begeistret andre aldeles forfærdet. [...]

Skal harmonisere en liten sang¹ for Oscar Gad i Kbhavn.]

Forleden dag hørte jeg en kompositionskoncert af den bekjendte Max Reger, hvilket jeg havde særlig interesse af. Han spillede selv klaver og sjelden har jeg hørt nogen spille saa fint og sart. [...]

---

¹ Det er ukjent om dette ble gjort.

*Konsertprogram fra Berlin da Valen møtte Arnold Schönberg (se brevet til søsteren
Magnhild, 19. november).*

1913

I 1913 var Berlin fortsatt et av verdens førende sentra for moderne musikk, særlig den tysk-østerrikske modernisme og musikk fra Østeuropa. Valen bodde der fortsatt, studerte, underviste og forsøkte å komponere. Sommerferien tilbrakte han i Norge.

Fra dette året stammer de første skisser til Valens Fiolinsonate, opus 3.

Berlin W 12 jan. 1913

Kjære mama

[Amerikansk elev trappet ned, i stedet fått norsk elev, sangeren Per Nilsen.

Brev fra frk. Lulli Lous:] Fr. Grøndahl havde sagt, at han havde forfærdelig lyst til at spille sonaten; den var skrækkelig vanskelig, men vidnede om stor begavelse. Jeg haaber derfor at den sag vil komme iorden. Men han kan først spille den paa sin aarlige koncert i januar.

[Ludwig Wachtel redigerer Berliner Abendpost, FV leser Berliner Allgemeine Zeitung, selv om den inneholder mye mord ol., den er så billig.

Bra at interessen for genealogi er stigende i Norge.

Tenker på å dra til Rom hvis han får stipend.]

Berlin 30 jan. 1913

Ærede Hr. [Olaf] Sørby,

idag haar jeg modtaget Deres skrivelse med tilbud om at trykke sonaten, hvorfor jeg sender Dem min bedste tak. Ligeledes takker jeg Dem hjerteligst for det tilbudte honorar, og det skal selvfølgelig være mig en

glæde at efterkomme Deres betingelser. Hvad klaverstykker angaar, saa har jeg tidligere tænkt derpaa, og jeg haaber, at jeg maaske om ikke lang [tid] skal kunne have et hefte færdig.

Deres ærbødige Fartein Valen

P.S. Hr. Fridtjof Backer-Grøndahl, som har sonaten til gjennemsyn er i besiddelse af et exemplar, der er tydelig skrevet og lettere at læse. Jeg tror ikke han vilde have noget imod at bytte exemplar, mens trykningen foregaar, om De maaske vilde forespørge ham derom; det vilde utvilsomt være en fordel for sætteren.

Berlin W. 2 febr 1913

Kjære Magnhild [Sendstad]

[... Holder avisen "Berliner Allgemeine Zeitung."

Ludwig Wachtel tidligere redaktør der.

Fr. Grøndahl vil spille sonaten, men først om et år. Nils Larsen har det fra Peter Vogt Fischer, FV fra Lulli Lous.]

For vel en uge siden fik jeg et brev fra "Norsk Musikforlag", hvori forretningsføreren Olaf Sørby skriver, at de gennem Nils Larsen havde faat vide, at jeg havde kompositioner liggende, og de vilde derfor forespørge om jeg vilde indsende nogle til gjennemsyn for mulig udgivelse.

Jeg sendte da sonaten ind, og kort efter fik jeg svar. Det havde interesseret dem meget at faa se den igjennem. Vistnok var den saa vanskelig, at man ikke let kunde forudsætte, at der vilde blive solgt meget af den; men den var et saa betydeligt arbeide, at den absolut burde trykkes, og de vilde gjerne paatage sig trykningen.

[Skulle få 300 Mk i honorar, fikk allerede 100 Mk forskudd.]

Berlin, lørdag aften 15 febr 1913

Kjære mama og Sigrid,

mange tak for begge brevene som jeg fik mandag. Dagen efter fik jeg kontrakten fra Norsk Musikforlag. Der stod bare at de havde kjøbt eneretten til sonaten for alle lande o.s.v. og at de derfor havde betalt 300 Mk. Nogen særlig kontrakt om at de skulde have eneretten til min følgende produktion stod der ikke. Men det er jo rimeligt, at naar de først havde saa mange omkostninger med sonaten de da vilde sikre sig senere fordele. Men jeg er paa ingen maade bundet til forlaget; de har bare forbeholdt sig det første tilbud, om jeg saa maa sige. Hvis det skulde vise sig, at der var noget de ikke kunde trykke, staar det mig frit for, at henvende mig til andre forlag. Hr. [Ludwig] Wachtel sa bare at jeg skulde have sikret mig et minimumshonorar, men jeg synes ikke at det gaar an at være saa storsnudet med en gang. – Hr. [Olaf] Sørby skal være ualmindelig godhjertet fortalte frk. [Haldis] Michelsen. En gang da han fik høre at Nils Larsen var i pengemangel her i Berlin sendte han 150 kr paa forskud. – Saa jeg tænker at dette var det rette som skulde komme og jeg faar haabe, at det ogsaa er den rette tid for sonaten. Jeg har ialfald ikke forhastet mig med at faa den ud. I snart 4 aar har jeg nu intet publiceret. [...]

[Leser harmonilære med frk. Michelsen, interessert og oppvakt. Drikker først the med henne, frk. Hjorth og svensk fiolinistinne frk. Ericson i samme pensjonat.

Prinsesse Victoria Louise og forloveden prinsen av Cumberland [Ernest Augustus] holdt inntog, aldeles som i en småby, – fullt av skuelystne. Opptoget vist på kino samme aften.

Leser norske aviser på kafé Bauer.]

Berlin W50 Ansbacherstr 42-43

Gh bei Wunsch [2. mars 1913]

Kjære Otto [Lous Mohr],

jeg har saa ofte tænkt paa at skrive til dig og nu gaar der saa lang tid hen at jeg formelig skammer mig. Tiden gaar saa alt for fort hernede; jeg er ikke før kommet hid før det atter er paa tide at tænke sig hjem; nu har jeg bare 2 maaneder igjen. Der har været saa haabløst meget jeg skulde have studeret af musikk-literatur, at jeg ofte har maattet tage aftenen til hjælp og saadan er dagene gaat. –

Og du som allerede er færdig; jeg gratulerer hjerteligst og glæder mig over at du nu er fri for examens-trykket; det maa være en herlig følelse. Jeg kan næsten ikke tænke at du er færdig læge, jeg synes det er saa kort tid siden vi spadserede op og ned i “alléen” og talte om hvad vi skulde bli.

Jeg har et par gode nyheter at fortælle. Først ved du kanske, at Fr. Grøndahl har stillet seg meget velvillig og dernæst har jeg faat forlægger til sonaten og det aldeles uforskyldt havde jeg nær sagt – og saa det merkeligste af alt: jeg har endog faat 300 Mk. i honorar. For en tid siden fik jeg et brev fra “Norsk Musikforlag” med forespørgsel om jeg vilde indsende kompositioner til gjennemsyn, da de af pianisten Nils Larsen havde faat vide, at jeg havde flere liggende. Jeg sendte da sonaten ind og kort efter fik jeg svar at den var antaget. De vilde ogsaa tilbyde mig det nævnte honorar, men da vilde de anmode mig om senere hen altid at henvende mig til dem, naar jeg vilde have kompositioner trykt. Dette gik jeg naturligvis ind paa. Jeg ved ikke naar sonaten kommer ud, men det hele var jo meget opmuntrende og jeg vil haabe at den maatte gjøre lidt virkning, saa jeg kunde faa udsigt til et stipendium. Det er egentlig Nils Larsen og Leif Halvorsen jeg har at takke for det hele; de har været meget hyggelige imod mig hernede, og sonaten var de meget begeistret over.

Det har været saadan en befriet følelse at kunde se fremtiden rolig imøde for et par maaneder og jeg har da svælget i partiturer og klaverudtog.

Men jeg har ogsaa hørt meget morsomt. Noget af det første var [Max] Reger som pianist og komponist. Han spiller aldeles deilig; et saa blødt anslag har jeg (næsten) aldrig hørt. Jeg har studeret hans "ting" flittig i det sidste, men at høre ham selv spille dem gav en bedre forstaaelse af meget som før var mig problematisk. Jeg sad som tryllebunden hele aftenen; han er vistnok den mægtigste musikalske begavelse blandt tidens komponister, ikke saa brilliant, men "bodenständig" end Rich. Strauss og kraftigere end Debussy. Forleden hørte vi Strauss's "Heldenleben" under [Arthur] Nikisch. Den er jo glimrende, men aldeles overvunden blev jeg ikke. Han selv er helten og heltens "Widersacher" er kritikerne som er malet yderst drastisk men kostelig. (Det berygtede g moll og ges dur samtidig.)

Han fortæller ogsaa at han har en lunefuld frue ("des Helden Gefährtin"). Hun skildres ved en violinsolo som vekselvis bærer betegnelserne: "heuchlerisch-schmachtend", "lustig", "leichtfertig", "liebenswert", "zornig", "keifend" og endelig tilslut "zart und liebevoll." Et parti som heder "des Helden Friedenswerke" bringer alle mulige motiver fra Strauss's tidligere arbejder, saa vi behøver ikke at være i tvil med at identificere helten med ham selv. – Nylig hørte jeg ogsaa "Till Eulenspiegels Lustige Streiche", den er jo kostelig; hans orkester er beundringsværdigt. Jeg har ogsaa ikke for lang tid siden set "Salome"; her blev jeg ogsaa aldeles overvunden af musikken, for i en opera virker realismen paa sin plads, mens den i hans orkesterverker mere tager sig ud som extravaganser. Hvordan han i Salome har truffet den underlige lumre uhyggestemning og kunnet holde os fangne lige til slut er aldeles mesterlig. Skjøn efter klassiske begreber er jo musikken ikke, men det glemmer man, og i den sidste scene med profetens hoved, udfolder hele orkesteret en saa overdaadig blændende pragt, at vi næsten glemmer det modbydelige ved hele situationen.

Af Mahler har jeg nu faat høre to symfonier. Jeg var meget spændt, men med min bedste vilje kunde jeg ikke bli grebet. Der er ganske pene enkeltheder, men som helhed virker de ikke overbevisende; dertil er

tankematerialet ikke betydeligt nok. Ganske sælsom er kontrasten mellem den hypermoderne instrumentation og det overveiende gammeldagse indhold. Hans motiver er søgt naive, men virker triviale. Den fjerde i G-dur med en sopransolo i sidste sats (af des Knaben Wunderhorn "Wir geniessen die Himmlischen Freuden") skal skildre en slags himmelfart til et paradisisk slaraffenland. Jeg sad hele tiden kold; kun scherzoen ("Freund Hein (døden) spielt auf") virkede ganske eiendommelig. Den 9de, hans svanesang, havde enkelte vakre ting i 1ste sats, men mellemsatserne var øde og golde og slutningen en lang adagio – (merkværdig som finale) var for udtværet og rigtig sentimental. Det var kjedeligt at Mahler ikke gav mer som komponist, for det man lærer om ham virker meget sympathisk; han var vel den største dirigent som nogensinde har været til, og det man fortæller om hans gehør og hans hukommelse, stiller alt andet i skyggen. At man har kunnet stille ham ved siden af end sige over Bruckner er mig ufattelig; men saa er det vel nærmest en liden klik fanatiske jøder (Mahler var jo jøde, og hans musik har meget av det sødligt-sentimentale som hos Mendelsohn).

Ak, nei, da er Bruckner noget andet; hvert motiv hos ham er en inspiration af Guds naade. Jeg hørte nylig atter hans 8de symfoni, som var aldeles gribende; jeg blir altid lige beveget af den deilige adagio, en hellig scene, som bare finner sidestykke hos enkelte af Beethovens sidste adagioer.

Det er sørgelig at ord kan saa lidet fortælle noget om musik, men du har noget i vente, som du kan glæde dig til, Otto.

Igaar gik "Ariadne paa Naxos", [Richard] Strauss's nyeste opera for første gang her i Berlin. Den har været opført mange andre steder før her. Jeg har saa vidt tittet paa klaverudtoget og det saa uhyre interessant ud, saa jeg glæder mig uhyre til en gang at høre den. Jeg ved ikke om du har hørt om den før. Det er nemlig en kuriøs blanding av komedie og opera. Først spilles Molière's "adelsgale borger" med indstrødte musikstykker. Saa lader Hr. Jourdain, som gjerne vil imponere sine adelige gjester, opføre en

opera. Egentlig skulde der være [uleselig, baade en?] komisk og en tragisk, men Hr. Jourdain befaler af praktiske hensyn at de skal opføres samtidig og dermed har man faat den underlige blanding som heder "Ariadne paa Naxos." Vi ser Ariadne forladt paa sin klippe-ø; nymfer og dryader søger at trøste hende; imidlertid kikker buffo-figurene fra den komiske italienske opera ind gennem sprækkerne i kulisserne og gjør sine bemærkninger, snart griber de ind i handlingen og søger paa sin maade at trøste Ariadne. Zerbinetta, en lidt letfærdig person, synger sin allerede verdensberømte arie med koloraturer til fis over høie c, og de andre driver sine løier. Endelig kommer Bacchus og den alvorlige opera fortsætter. – o.s.v. Hvordan det maa virke er jeg spændt paa. I musikken er der nydelige ting; jeg tror det er det bedste Strauss har skrevet. Han har forladt det kjempemæssige orkester han brugte i Salome og Elektra og har reduceret de spillendes tal til 30, men ved at føie klaver og harmonium til, skal han have opnaaet en blændende klangskjønhed. Ja, jeg er virkelig spændt. –

Jeg undres paa, om ikke Hugo [Mohr] en vakker dag skulde dukke op i Berlin; det er jo ikke saa langt fra Hamburg. Jeg stødte nemlig for en tid siden paa [H. U.] Sverdrup ganske tilfældig paa gaden. Han opholder sig i Leipzig for at studere meteorologi hos [Kr.] Bjerknæs. – Hvor man modtage gamle bekjendtskaber med aabne arme, naar man er ude. – Det er altid med en vis rørelse jeg læser norske aviser, naar jeg en og anden søndag – som idag – tillader mig den luxus at gaa paa café Bauer. Ja om det saa er "Aftenposten" saa studerer jeg den med formelig andakt. – Otto, naar du skriver, (hvis du synes jeg fortjener brev, som ikke har skrevet paa saa længe) saa maa du fortælle om dine planer for fremtiden; jeg er spændt paa hvilket resultat du er kommet til. Jeg blir her ganske sikkert ud april og maaske mai med.

Du maa naturligvis hilse din mor saa meget, ligeledes din tante. Gad vide om Hugo ved, at jeg er her. Vil du lade ham faa min adresse ved leilighed, da jeg er bange for, at det kan gaa en stund før jeg kommer mig til at skrive. Fridtjof [Mohr] maa du heller ikke glemme. –

Saa er det paa tide at ende denne epistel; jeg er ganske flau ved at sende dette rabbel, men du maa tage det som et livstegn.

De bedste ønsker sender jeg dig med mange hilsener fra din hengivne Fartein.

2 mars 1913

Friedenau 3 marts 1913

Kjære mama

[Har vært på tur til Vienenburg, sett Harzen med riddergods og Bloksberg.

[Frk. Hedwig Kette og Miss Anne Russel inviterer ham stadig hjem.]

Berlin 22 mars 1913

Kjære mama og Sigrid

[Andr. Riis vil ha ham til å lese korrektur på hele sangboken, skal lese det vederlagfritt når han kommer hjem.

I kirken og hørte Gustav Dietrichson, storartet, det syntes frk. Haldis Michelsen også.

Frk. Hjort (søster av en i Kina) reist hjem, hun hadde malt i Berlin.

Nils Larsen tilbake.

Leif Halvorsen og frk. Michelsen skal på Nordlandsturne.

Lest komposisjon av Svendsen.]

Berlin W 29 mars 1913

Kjære mama og Sigrid

[... Ludwig Wachtel vil til Norge.

Nils Larsen tilbake.

Regner med å lese korrektur på sonaten til høsten.

Om roser han har drevet frem?

Om malernes evne til å se:] Men her som paa andre omraader er der evner som maa udvikles hos et menneske. Vi mennesker gjør os igunden meget fattigere end vi er. Der er saa meget skjønt som vi gaar forbi uden tanke. og hvor ofte mon Gud faar tak for det. Saadan er det i kunsten ogsaa, musiken f.eks. Der er mange som gaar glip af glæden fordi de aldeles lukker sig, og véd ikke, at kunsten fordrer arbeide af en for at kunne forstaaes. – [...]

Berlin 5 april 1913

Kjære mama

[... Vår og blomsterflor i Tiergarten.

Skal på besøk til pianisten Christian Schjøtt og hans danske frue.

Nils Larsen kommer på besøk. Bedre luft hvor Nils Larsen bor, nesten på landet.]

I juni maaned er min plan at arbeide med et hefte klaverstykker for at faa dem færdige til ferien. – Saa vil jeg tage fat paa violinsonaten igjen; nu har jeg maattet lægge den tilside paa grund af al partiturlæsning. Der er saa forfærdelig meget jeg skulde have færdig før jeg reiser, og desværre er der ikke noget “kongeligt bibliothek” i Stavanger. [...]

*Berlin W50. Ansbacher Str. 42-43 b/ Wunsch
[Poststemplet 24.4.1913]*

Kjære fru [Jeanette] Mohr!

[...] Mange tak ogsaa for Deres gode ønsker i anledning af stipendiet.¹ Ja, jeg har virkelig grund til at være glad og taknemmelig. Det kom ogsaa som en fuldstændig overraskelse; jeg vilde knapt tro mine øine, da jeg fik

---

¹ Valen var blitt tildelt 1800kr av A.C. Houens Legat. Til sammenligning var gjennomsnittlønn for en musiker i Nationaltheatrets orkester 1500kr per år (10 måneder). En enslig mannlig lærer i folkeskolen i Kristiania hadde en årslønn på 2400kr i 1915.

telegrammet hjemmefra, for uagtet [Iver] Holter var meget elskværdig og udtalte sig meget rosende om mine ting, dengang jeg var paa visit hos ham, saa kunde jeg jo ikke driste mig til at bygge noget haab derpaa. Desto glædeligere var overraskelsen, og selv om det store ansvar ved en saadan officiel understøttelse altid vil staa truende i baggrunden, saa kan jeg alligevel ikke lade være at glæde mig derover af helt hjerte. Ogsaa for min mor var det jo ikke mindst glædeligt: hun, som har havt saa mange bekymringer for min skyld slipper disse i de nærmeste par aar, for jeg ser af statutterne, at Houens legat normalt skal uddeles to aar itræk.

Jeg er endnu ikke rigtig bestemt paa, hvad jeg skal gjøre efter høsten. Mest har jeg lyst til at studere instrumentation med en kapelmester, men paa ny at give mig under en kompositions lærer orker jeg ikke længer at tænke paa; jeg har nu mere rede paa, hvad jeg selv behøver at lære og en kompositions lærer vil jo helst danne alle sine elever efter sit eget billede. Heller ikke hvor jeg skal reise hen véd jeg endnu saa bestemt. Det kunde jo være ganske fristende at se lidt mere af denne store verden; men jeg tror det er fornuftigere at forblive i Berlin ialfald til nytaar, for der gaar altid saa megen tid tilspilde paa reisen og før man rigtig har faat leve sig ind i de nye forhold. En tysker, som jeg kjender skjændte formelig paa mig fordi jeg vilde vende tilbage til Berlin, men hvis jeg kommer til Paris eller Rom, saa tror jeg det blir mere at gaa rundt og se paa alle de smukke ting og mindre med at komponere.

Jeg har faat udrettet ikke saalidet i dette semester; jeg vidste jo ikke, at jeg atter skulde faa komme her og derfor drev jeg paa med partitur-studium af alle kræfter. Jeg tror det er intet, som er mere udviklende for en komponist end dette; ialfald synes jeg, at jeg har lært mere paa den korte tid efter jul og til nu end al den tid jeg var hos professor Leopold Wolf paa høiskolen. –

Næste semester haaber jeg, at jeg kan faa slippe mine sangelever, for det tar adskillig paa nerverne at hamre ind sange og høre paa falske toner 2 timer i træk.

Jeg har nylig faat en ny elev i harmonilære: Johanne-Margrethe Sømme. Det er jo bare morsomt at have saadanne elever, som er saa begavede for ikke at tale om hendes personlige egenskaber.

Ogsaa med Nils Larsen og Leif Halvorsen har jeg været meget sammen og havt megen glæde deraf – og nylig blev jeg bekjendt med [Christian] Sindings, som var meget elskværdige mot mig.

Af musikalske oplevelser kan jeg nok ikke fortælle Dem saa meget; det er nu allerede sterkt paa heldningen med sæsonen og da ogsaa mine penge begyndte at ebbe, saa maatte jeg spare ovenpaa vinterens “hoch Genuss.” Der er netop nu en stor Bach – Beethoven – Brahms-fest, som jeg er meget lei over at jeg ikke kunde gaa paa. [...]

Berlin 24de april 1913

Ærede Hr. [Iver] Holter,

maa jeg faa lov til at sende Dem min inderligste tak for stipendiet. Jeg véd, det er Dem, jeg skylder det, for uden at De havde talt min sag, vilde det ikke have nyttet for mig at søge.

Kunde jeg blot rigtig udtrykke Dem min taknemmelighed; men De kan nok selv sætte Dem ind i hvad det vil sige for en ung musiker, i den nærmeste fremtid rolig og ubekymret at kunne arbeide paa sin udvikling uden de økonomiske tryk, som saa let vil nedsætte arbejdsroen og arbejdskraften.

Da jeg var hos Dem i Kristiania, var De saa elskværdig at opfordre mig til at indsende mit korverk¹ til juryen for musikopførelserne i 1914. Jeg har ogsaa for en tid siden taget det frem, men ser nu saa mange ting, jeg ønskede anderledes, at jeg maatte have foretaget en grundigere omarbejdelse for at blive tilfredsstillt.

---

¹ Trolig Salme 121.

Dette har jeg imidlertid denne vinter ikke havet anledning til paa grund af andre arbeider, og fordi jeg fandt det rettest at benytte tiden til tekniske studier. Men om jeg skulde blive fornøiet med et kammermusik-verk, som jeg har under arbeide, kunde jeg da faa lov til at benytte mig af Deres opfordring.

Idet jeg atter beder Dem modtage min varmeste tak er jeg
Deres ærbødige Fartein Valen.

[Berlin] 30 apr. 1913

Kjære Magnhild [Sendstad]

[Fått stipendium.] Jeg fik vide om det gennem et telegram hjemmefra; jeg aabnede det med skjælvende hænder, for jeg tænkte det kunde være noget galt paafærde, men vilde jo knapt tro mine øine da jeg saa indholdet. Jeg maatte takke Gud af hele mit hjerte og bede, at jeg maatte være værdig dertil. Du véd, der er et stort ansvar ved en saadan officiel understøttelse, et ansvar som man ikke kan tage alvorligt nok. Men jeg haaber at Gud ogsaa vil lede mig deri ligesom han har gjort den hele tid.

[Vanligvis gis stipendiet for to påfølgende år, dermed forsørget for den tiden.

Nils Larsen, frk. Haldis Michelsen og Anders Rachlew også glade, amerikansk sanger Courtright (elev) også.

Reiser snart hjem via Hamburg.

Om familien.

Har lest mange partiturer, forsert lesningen da han ikke visste om han kom tilbake.

Har vært hos Christian Sindings.

Har Johanne-Margrethe Sømme som elev i harmonilære, en amerikansk sangerinne Miss Cornelia Landstreet Walters i korrepetisjon.]

Stavanger, Oscarsgd. 73

30 mai 1913

Kjære Otto [Lous Mohr],

[...] – Jeg har allerede været hjemme en uges tid; jeg kom til at reise tidligere fra Berlin end tænkt, da pengene pludselig sa op. Det var jo ikke nogen sørgelig afsked fra Berlin, naar man kan faa udsigt til at komme tilbage og desuden var jeg temmelig overarbeidet, for jeg skulde jo forsøge at gjøre mig kjendt med det mest mulige af partiturer, siden jeg ikke havde haab om at komme tilbage til høsten. Endnu gaar det ikke rigtig som det skulde; det er ogsaa en af grundene til, at jeg ikke har skrevet før. – Naar jeg ser tilbage paa vinteren tror jeg det er en af dem jeg har havt mest utbytte af i Berlin; særlig partiturstudiet tror jeg har været gavnligt. Jeg har ogsaa en del ting som jeg glæder mig til at faa arbeide med i ro, et par kammermusiksager og noget for to klaverer; men det er altsammen endnu bare i skissemæssig stand og trænger til grundig omarbeidelse.

[... Langt avsnitt om Hugo Mohr i Hamburg.]

Det er rart at være i Stavanger igjen og gaa de gamle steder fra før i tiden. Her er virkelig deilig; det ser jeg nu mere og mere for hver gang jeg har været borte. – Det er ikke mange igjen af de gamle: [Wilfr.] Gabrielsen er i “Vestlandet”, men jeg har endnu ikke sét ham. Jeg tænker at reise ned til Berlin igjen allerede i begyndelsen av sept. Kanskje jeg reiser til Paris efter jul. Det er jo forlokkende at se lidt av den store verden. [...]

Berlin-Schöneberg, Günzelstr 1. Pension Wollman 22 sept. 1913

Kjære Magnhild [Sendstad]

[Betaler 100 Mk, 90 kr., for alt inkl. på pensjonatet.

Besøkte Hugo Mohr i Hamburg.

En søster av Elsa Wagner, fiolinistinnen, bor i pensjonatet.]

Friedenau, Ringstrasse 12. Pension Zimmermann 5 nov. 1913

Kjære Magnhild [Sendstad]

[Gratulerer med sønn.

Måtte flytte fra forrige pensjonat. For mye bråk fra kafeen.

Betaler nå 96 Mk mnd. for full pensjon, lys, brensel og piano. Får to frokoster, og endog kaker til kaffen, hver ettermiddag, som han gleder seg til som et barn.

Mest sammen med naboene Leif Halvorsen og frk. Haldis Michelsen.

Og to tannleger, Hedwig Kette og Anne Russell, venninner av fru Jeanette Mohr.

Har planer om å dra til Paris over nyttår.

Presten Gustav Dietrichson flytter fra Berlin, fått ny: Hans N.H.

Ording.]

Friedenau, 19 nov. 1913

Kjære Magnhild [Sendstad],

mange tak for dit brev, som det var saa hyggelig at faa. Og det var godt at høre at baade du og den lille var kjække; glædeligt at han er saa snil, for et “olster” nr. 2 vilde være stridt at ha. Jeg haaber han vil fortsætte at være snil, siden han er begyndt saa godt. – Idag er det den preussiske Busstag [Bededag] og jeg har ogsaa taget en fridag. Det er saadan en fredens dag over det ellers saa urolige Berlin: alle theatre, alle kinematografer og varietéer er lukkede, kafé-musik er forbudt. Bladene ironiserer over dagen og den største del af befolkningen finder den overflødig. “Wir haben doch nicht so doll jesündigt [Vi har da ikke syndet så mye],” sa min vertinde, og da jeg vovede en svag indvendig: “Na, ich habe keene Sünden [Nei, jeg har ingen synder].”

Du kan tro jeg er vel fornøiet med mit pensionat; det er saa stille og roligt og stellet er rigtig godt, maden ogsaa. Min vertinde er ikke av den knebne sort; hun er raus og stor i munden, men hun har et godt hjerte. De to norske herrer, – der kommer forresten endnu en til, – er ogsaa meget hyggelige; men de er jo for det meste kun hjemme til maaltiderne. Af dem faar jeg ogsaa se Aftenposten (som vertinden kalder die “Affenpost” – ikke saa lidet træffende mange gange), og det er jo morsomt at faa se lidt af hvad der foregaar hjemme ogsaa, ellers har jeg været saa aldeles udenfor alle land. – Idag har jeg faat en departemental anbefaling til fribilletter ved den kongelige opera – undertegnet ved [Aa.O.] Bryggesaa og [Knut] Hougen, et helt apparat for en saadan ubetydelighed. Jeg glæder mig nu rigtig til at faa gaa i operaen hver uge, und zwar i parkett, en af de bedste pladse. Frk. Michelsen har ogsaa fribilletter og vi har aftalt at gaa sammen. – Igaar hørte jeg “Ariadne paa Naxos” Rich. Strauss’s sidste opera. Det var et underlig misk-mask af opera og komedie. Først spilles Molière’s “adelsgale borger” med indlagte musikstykker og tilslut opføres Adriane paa selve scenen; den er ogsaa en blanding af lystig og alvorlig opera. – Det hele virker lidt kunstigt paa et naivt publikum, men musikken var interessant i høieste grad. – Saa har jeg sét “Hugenotterne”¹, keiserens yndlingsopera – han var selv tilstede. – Selve stykket er uhyre dramatisk og slutningen med Bartholomæusnattens rædsler er jo rystende; men musikken virker nu temmelig morken og aflægs. –

Forrige søndag saa jeg den aarlige orchidé-udstilling og det var morsomt – saadan en eventyrlig pragt, de virkede næsten som levende væsener.

Jeg har endnu ikke truffet Fridtjof Grøndahl; men de to tandlæger [Kette og Russell], fru [Jeanette] Mohrs veninder havde heller ikke truffet ham, hvilket forresten kan være ganske rimeligt, da hans frue for tiden ligger farlig syg paa klinik. – Jeg var nylig hos Miss Russel og Fr. Kette til aftens og havde det rigtig hyggeligt. Vi sad efterpaa ved kaminen og pratede og

---

¹ av Giacomo Meyerbeer.

Frl. Kette havde meget interessant at fortælle. Hun er i slegt med det bekjendte musikfirma Bote & Bock og i Bote's hus havde hun truffet saa mange berømteder: i sin tid Tschaikowsky, Rubinstein, Sauer o.s.v., som det var meget morsomt at høre om.

Jeg holder nu paa med en violinsonate [opus 3]. Sidste sats, en variation-cyklus er færdig paa den sidste variation nær, og første sats er halvfærdig og nærmer sig sin fuldendelse. Den er mere moderne end klaversonaten og jeg haaber, at den ogsaa skal bli bedre naar jeg bare faar tiden paa mig. En klaver-trio er ogsaa paabegyndt og vidt fremskreden; denne skal jeg tage fat paa efter violinsonaten.

Det er morsomt, at Olav [Valen-Sendstad] er begyndt at spille; nu er vel klaveret endelig stemt, for ellers fordærver han sine ører. – Mama fortalte at hun havde havt brev fra Vesla [Valen-Sendstad]. “Rigtig godt læselig” skrev hun og hun lod til at være ganske imponeret.

Har ikke fru [Bertha] Lexow-Bræck overbragt min hilsen. Hun lovede at telefonere til dig. Har du sét noget til Dr. [Nils] Roede; jeg tror han er stødt paa mig for korverkets skyld, men jeg bad fru Lexow-Bræck forklare ham den sande aarsag. –

Fortalte jeg om den gang jeg takkede [Arnold] Schönberg. Det er den sidste og mest omstridte af de moderne. En aften¹ hørte Leif Halvorsen, frk. [Haldis] Michelsen og jeg en kvartet af ham og vi var aldeles ude af os selv af begeistring. Jeg véd intet som har grebet mig mere paa længe. Efterpaa gik Leif og fik hans autograf paa sit partitur og senere efter megen “Zureden” fra de andre gik ogsaa jeg bort og takkede ham med nogle faa ord, som han var synlig rørt over. Han var næsten lige saa forlegen som jeg. – Du ser det var ialfald en overvindelse af min generthed. – Forresten var koncerten noksaa bevæget; der opstod en hidsig kamp mellem beundrere og motstandere, som søgte at overdøve applausen ved hysning. –

---

¹ Koncerten var 25. oktober 1913 i Bechstein-Saal med den New York-baserte Flonzaley-Quartett. Programmet viser at de oppførte J. Haydns kvartet i D-dur, opus 64 nr. 3, Arnold Schönbergs Strykekvartet i d-moll, opus 7, og Hugo Wolfs “Italiensk serenade”.

Det er hyggeligt at du ser nogen hos dig; du maa hilse kjendte som spørger efter mig, særlig Nilsens. Hvordan gaar det med dem nu? – Det er godt at du har faat saa god hjælp, og kjære søg nu at skaane dig selv en smule. –

Jeg hører bare godt hjemmefra. De sendte mig nylig K. Røstvigs billede af Garborg, et meget eiendommelig stykke. – Jeg véd ikke om der kommer noget af mig 1914. [Til jubileumsutstillingen og feiringen.] Sindings sa at det var selvsagt, at klaversonaten maatte op. – Men forresten: “Gottes Zeit” o.s.v.

Nu maa jeg nok sige farvel for denne gang; jeg haaber ikke du lar vente for længe; det saadanne feststunder at faa brev hernede.

Kjærlige hilsener til Eder alle
fra din hengivne Fartein

S. har vel ikke talt mere om sin Berlinerreise?

Friedenau 24 nov. 1913

Kjære mama

[... På tur sammen med Halvorsen, som er en av de norske i pensjonatet.]

Jeg fik et Rohrpost-brev fra Leif Halvorsen om at komme indom ham, for vi var budne til den danske sangeren Kai Bendix, som jeg vist endnu ikke har fortalt noget om. Det er en ven af Halvorsen og jeg har undertiden truffet ham sammen med de andre. – Det var saa hyggeligt at jeg blev buden med; det var et helt lidet aftenselskab; nogle danske damer, en sanger Esman og hans pleiemor (han er søn af skuespillerinden Arna Larsen) desuden frk. Aud Egede-Nissen, den unge filmskuespillerinde, som skal have 1 tusend mark om maaneden i gage. Hun var rigtig sød. Det blev megen musik, Leif spillede og Hr. Bendix sang; desuden den unge Esman som nok er en lovende tenor. Til slut skulde Leif spille nogle solo-nummer, da pludselig en officer i værelset ved siden af dundrede forsvarlig i

væggen. Der blev almindelig bestyrtelse. Frk. Egede-Nissen, som ikke anede at en af damerne, der talte dansk, egentlig var tysk, begyndte at lægge ud om tyskerne, hvor væmmelige de var. Det blev jo en lidt pinlig scene, men saa brød selskapet op. – Nei man maa være forsigtig her i Berlin og ikke tale ondt om nogen, særlig ikke jøderne, for man kan intet vide; end sige da om tyskerne selv. [...]

Jeg har ogsaa sét om musik-høiskolen i Bergen. Peter Lindeman, den bagstræver, angriber den med neb og klør i "Aftenposten." Det skulde være hyggeligt, om jeg kunde faa en post der med tiden; men vi faar nu se, om den virkelig kommer igang. Jeg synes det var meget paakrævet. Baade i Sverige og Danmark er der musikhøiskoler og det vilde være godt om vi hjemme i Norge kunde faa en, saa at de unge musiker allerede havde lært begyndelsesgrundene, naar de kom til utlandet. Jeg vil rigtig ønske det maatte komme igang; nu gaar der saa mange talenter tilspilde paa grund af utilstrækkelig uddannelse.

[Har fått hilsener fra alle Mohrs.]

[Kort p. Berlin 18.12.13]

Kjære Sigrid

[Til Sigrid vedr. julepresang.

Skrevet på tysk.]

Friedenau 28 dec. 1913

Kjære Magnhild og [Aksel] Sendstad

[Takker for bilde og penger til gave, vil kjøpe klaveruttog til Mestersangerne og Parsifal.

Julen feiret hos Grude.

Også hos tannlegene, Kette og Russell.

Hos en amerikansk pianistinne.

Skal ha selskap for de norske guttene, frk. Haldis Michelsen og Leif Halvorsen.¹

Sonaten stikkes nå i København.]

---

¹ Se mer om dette ved kort til Mama 140404)

²
Aufführungsrecht
vorbehalten.

Til OTTO MOHR, min ven.

SONATE.

Allegro non troppo, ma con passione.

FARTEIN VALEN, Op. 2.

Piano.

The musical score is written for piano and consists of two systems. The first system begins with a forte (f) dynamic and features a triplet of eighth notes in the right hand. The second system continues the piece with various dynamics including piano (p), forte (f), and fortissimo (ff), and includes a crescendo marking.

Valens Klaversonate nr. 1 ble utgitt på Norsk Musikforlag i 1914. Den er svært krevende både ent teknisk/pianistisk og i det musikalske.

1914

I 1914 bodde Valen i Berlin til midten av mai. Han var noen uker på Østlandet før han reiste vestover. Ved krigsutbruddet og hele høsten var han i Valevåg. Også dette året ble han tildelt 1800 kr fra A.C. Houens Legat. Dette året skrev Valen videre på fiolinsonaten, opus 3, og de første utkastene til orkestersangen Ave Maria, opus 4. Han hadde også gleden av å få utgitt Klaversonate nr. 1, opus 2. på Norsk Musikforlag.

Friedenau 9 jan. 1914

Kjære Sigrid,

[...] Alle guttene i pensionen er buden ud til Leif Halvorsen og frk. Haldis Michelsen. Der har nemlig været pengemangel i længere tid hos dem, men nu da velstanden atter er indtruffen, skal den feires ved en liden festlig sammenkomst.

[Sender bilder hjem.

INNLAGT: Bilde av Villa Zimmermann

Merket: "Friedenau, Ringstr 12 / Jan. 1914 "

Har fått ettersendt kort fra Mr. Enoch Davis, som har latt høre fra seg igjen etter årelang taushet.]

Jeg arbeider sterkt paa violinsonaten og haaber snart at faa den færdig, hvis det gaar lige godt senere. Jeg spillede et lidet stykke af den for Leif Halvorsen, som blev meget begeistret. Jeg maatte spille det om og om igjen; han skulde gjerne sidde hele natten og høre det, sa han. Han er svært ivrig paa at faa spille sonaten til musikfesten i febr., men derom kan det ikke være tale. – Bare hele sonaten vil bli saa pen; dette parti er rigtignok det smukkeste, tror jeg. – I maa tænke paa mig og mit arbeide.

[Klaversonaten tydeligvis under stikning.
Venter på genealogiske lister fra Bergen.
Skal høre Arthur Nikisch og pianisten Eugen d'Albert i Philh.]

Friedenau 14 jan. 1914

Kjære Magnhild [Sendstad],

[...] Du ved, der skal være en musikfest i Kristiania i slutningen af mai og [Christian] Sindings vil absolut at jeg skal komme til dem. – Jeg har vel ikke fortalt at jeg er blit saa gode venner med Sindings, de er næsten som far og mor for meg og jeg kommer til dem stadig. – Det kom af at jeg viste Sinding klaversonaten. Han sa saa meget om den og det var en stor opmuntring for mig. Ikke at det var bare ros, men han talte til mig som til en kollega og ikke som til en begynder og du véd, at en saa stor mands anerkjendelse bidrager til at sætte mod i en. Han sa bl.a. at jeg “kunde” mere end han selv, men han mente at jeg var svært moderne og kompliceret, næsten for asketisk-filosofisk i følelsen; det eneste som manglede mig var at bli ordentlig forelsket. “Nei nu synes jeg du taler rart Sinding,” sa fruen [Augusta], men han fortsatte: “Jo, nu skal vi finde en pen ung dame, som Valen kan bli forelsket i.” Forresten mente han, at jeg var en af dem som gik sine egne veie.

Fruen er saa hyggelig; hun siger de groveste ting, men ingen kan tage hende det ilde op, for hun er saadant et hjertemenneske. “Vi er saa glad i Dem, lille Valen” siger hun til mig. Og til frk [Haldis] Michelsen havde Sinding sagt: “Jeg liker Valen forfærdelig godt. Jeg tror paa ham. De maa vel sige det til ham.” –

For en tid siden var jeg sammen med Karl Nissen, en meget hyggelig og sympathisk mand. Han spurgte efter korverket, men jeg gav ham det svar jeg i sin tid gav Dr. [Nils] Roede. – Du maa fortælle nærmere, hvad Dr.

Roede sa. Jeg er nemlig ikke riktig fornøiet med korverket.¹ Jeg matte skrive det saa hurtig, derfor ser jeg nu, at der i arkitektonisk er ting, som burde være bedre. Og skal jeg træde for offentligheden saa maa det være gjennom et verk jeg selv er fornøiet med. –

Jeg er nu færdig med violinsonaten; den skal tilegnes Leif Halvorsen og han er ivrig efter at spille den. For tiden holder jeg paa med en trio, hvoraf første sats er næsten færdig. –

Jeg er meget friskere end jeg har været paa længe, men saa tager jeg mere vare paa helbredden end før. Jeg staar op i passelig tid om morgenen og saa gjør jeg en del gymnastiske øvelser jeg har lært af en af de nordmænd jeg bor sammen med. Og saa spaserer jeg hver dag en times tid. Her er saa mange nydelige veie at gaa i Friedenau. – Imorgen skal jeg gaa til pastor [Hans] Ording og hilse paa ham. Jeg har endnu ikke været i kirken efter at han kom. Det er saa uheldigt, at Nikisch-prøvene² altid er søndag formiddag. [...]

[Berlin p. 23.1.1914]

Kjære mama og Sigrid

[...] Desuden har jeg noget morsomt at fortælle. [Christian] Sinding havde faat se min klaversonate gjennom Fridtjof Grøndahl. Jeg har ikke villet fortælle det før, da jeg var saa spændt paa om han vilde synes om den. Han er jo Norges største komponist nufortiden og hans dom har ikke lidet at sige. – Før et par dage siden tog jeg endelig mod til mig og gik til Sinding for at faa høre min dom. I maa ikke tro at det var bare ros jeg fik, men selv om han havde skamrost den, saa kunde jeg ikke have glædet mig mere over hvad han sa. – Først var det naturligvis om dens komplicerthed og enkelte tekniske smaating, som han havde fæstet sig ved. Det er jo glimrende

---

¹ Trolig Salme 121.

² Dirigenten Arthur Nikisch' åpne prøver i Berliner-Filharmonien.

indført mente han om første sats. “De kan jo mere end jeg”, saa for den sags skyld behøvede jeg jo ikke at bryde mig om hvad han sa; men han syntes jeg havde været næsten for asketisk og filosofisk i følelsen, det eneste jeg trængte var at bli ordentlig forelsket. “Men nu synes jeg du taler underlig, Sinding,” sa fru [Augusta], men da jeg gik saa gjentog han: “Nu skal vi rigtig finde en pen ung pige, som Valen kan bli forelsket i.” Vi talte da om mange forskjellige ting. Han mente at han begyndte at bli gammel, for han kunde ikke længer gaa med paa det mest moderne, og han syntes nok, at jeg var sterkt paa den side. Alligevel likte han det, for han sa, “Ja, De er en af dem, som gaa Deres egne veie, De behøver ikke at være bange for det.” Fru Sinding vil absolut, at jeg skal ind til Kristiania til musikfesten; “Vi skal faa det saa hyggelig sammen med Leif og Haldis,” sa hun “og saa trænger De til at komme ud og vise Dem, det faar sandelig være slut med ‘dølgmaalet’ nu,” sa hun paa sin drastiske maade. Musikfesten begynder den 1ste juni, saa jeg faar se om jeg kan lægge veien over Kristiania alligevel. Da jeg gik sa de, at jeg maatte komme til dem rigtig ofte, saa skulde vi spise aftens sammen.

Til Haldis [Michelsen] havde Sinding sagt: “Jeg liker Valen forfærdelig godt; jeg tror paa ham, jeg. Du maa vel sige det til ham.” Og da havde øinene formelig lyst op, sa Haldis. – Dette var jo en stor opmuntring for mig, saa jeg syntes jeg maatte fortælle altsammen. –

Her sender jeg et udklip af det nye billede,¹ som jeg saa søndag. Man kan ikke tænke sig hvor herlig farverne har holdt sig. Billedet er malet omkring 1460. Der var en hel kø foran billedet, og vi fik bare lov til at se en liten stund hver, da der stadig strømmede folk til. Nei, nu merker jeg, at jeg blir søvnig. Jeg har netop hørt en af Beethovens sidste kvartetter, som er rigtig “asketisk” i følelsen, men hvilken oplevelse det alligevel var. – Igaaraftes var Leif [Halvorsen] og Haldis her. De spillede og sang og

---

¹ Hugo van der Goes, “De tre hellige kongers tilbedelse.” Se senere brev.

guttene var tilstede. Det var rigtig hyggelig. Mandag reiser de til Kristiania; det blir rigtig et savn efter dem. [...]

[Bildet var av Hugo van der Goes, "De tre hellige kongers tilbedelse." Se senere brev.]

Berlin 29 jan. 1914

Kjære Otto [Lous Mohr],

[Mer om Hugo, Ottos bror.]

Jeg blev rigtig overrasket over din nyhed, men jeg gratulerer dig, og du véd jeg gjør det av hele mit hjerte. – Forresten ikke overrasket i den mening du lader til at have om mig. – Ak jeg affærdiger ikke nu længer livets vigtigste spøragsmaal med et Kierkegaard-citat, som netop i dette punkt vilde være af tvilsomt værd; du husker jo han siger: "jeg som har skrevet det mest talentfulde forsvar for egteskabet, der existerer i dansk literatur."¹ Jeg ønsker dig bare alt godt, og tror at du har gjort det rigtige.

Ja det er sandt: eftersom vi lever skifter tingene værdi, eller kanskje det er øinene som betragter dem, der forandres. Meget av det som var ringe i vore øine blir stort, og meget av det store falder i grus.

Jeg ved ikke om du har truffet disse naive firkantede linjer hos Angelus Silesius: – "und alles was wir bauen vergeht mit der Zeit. Die Liebe bleibt allein: so lasset uns schon jetzt auf sie beflissen sein."² –

Bare vi kunde have pratet sammen i aften. Det er saa meget man slet ikke kan skrive om. – Jeg ønsker bare du havde git mig et lidet indblik i dine papirer dengang i Kristiania. – Husker du ikke en gang du sa (talen

---

¹ Kilden til sitatet er ikke funnet, men formuleringen "at har han end ikke giftet sig, saa har han dog leveret 'et af de talentfuldeste Forsvar for Ægteskabet' ..." finnes i Georg Brandes: *Søren Kierkegaard. En kritisk fremstilling i Grundrids*. (1877)

² Oversettelse: og alt hva vi bygger forødes over tid. Bare kjærligheten forblir, så la oss legge vinn på den. (Fra "Die Lieb" i *Il Pellegrino Cherubico*)

havde været om [Wilfr.] Gabrielsen) at jeg maatte netop være egnet til at tage imot denslags. –

Og nu skal du høre lidt om mig selv. – Jeg har havt en deilig vinter. Alt har været heldig iaar: jeg bor i en hyggelig liden villa i den fredeligste del av Berlin (Friedenau, nomen est omen, du bor jo i rue Sans Souci). Her er tre nordmænd i pensionen foruden mig. Jeg ser dem jo næsten bare ved maaltiderne, men da det er nogle prægtige mennesker, saa har jeg megen hygge af dem. I det hele har jeg været mere sammen med mennesker end før og jeg gaar ikke saadan og halvsulter som den første tid i Berlin. Følgen er at arbejdskræfterne strækker længer til end før og jeg tror jeg har faat noget igjen af den ubekymrede abandon, som fik mig til at skrive side op og side ned, da jeg var barn. –

Jeg er nu færdig med violinsonaten [opus 3]; jeg bruger saa ugjerne ordet “færdig”, men den er da nedskrevet, og den bestaar af to satser: en første – lyrisk-elegisk og en sidste i vekslende variationsform. Ikke variationer i gammel betydning, men mere fantasistykker over themaets motiver. – Jeg haaber den skal være et skridt fremover fra den forrige sonate, ialfald i harmonisk henseende. –

Du spørger efter klaversonaten; den er nu under stikning i Kjøbenhavn; men da den er saa vidt kompliceret og omfangsrig, saa vil der altid tage tid, før den blir færdig. Det ser jo smaat ud, om den blir spillet; men det skjer nok, naar dens tid og stund er kommet. Og du behøver ikke at være urolig. Musikalsk skal den ikke røres ved, selv om der er tekniske pirkerier, som trænger til forbedring. Nils Larsen og jeg saa over “vanskelighederne”, men det var saa vanskelig at røre ved noget uden at det øvrige ramler sammen. Man kan jo ikke uden videre plukke stene ud af et fastbygget murverk.

Jeg skriver nu paa en trio [opus 5] og saa er en klaverkvintet sterkt planlagt og forskjellige andre ting ogsaa.

Jeg maa fortælle dig om [Christian] Sinding og klaversonaten. Jeg har været hos Sindings flere gange og jeg maa sige at det har interesseret mig

at tale med en saa utpræget personlighed som Sinding er baade i musikalsk henseende og paa andre omraader. Nu har han saa længe spurgt efter sonaten og for en tid siden var Fridtjof Grøndahl henne med den.

Jeg var jo uhyre spændt paa hva Sinding vilde sige, og det var med en viss angst og bæven jeg gik for at høre min dom. Du maa ikke tro jeg fik en lovtale, da jeg kom, men om han havde skamrost mig kunde det ikke været morsommere. – Først var det naturligtvis dens komplicerthed; men han sa, “en ting er sikkert at De kan Deres ting, og for den sags skyld behøver jeg ikke at sige noget for De kan jo meget mere end jeg.” Men den var næsten for asketisk – for filosofisk. Det eneste jeg trængte til var at bli forelsket, og da jeg gik sa han til sin frue [Augusta]: “nu skal vi rigtig finde en pen ung pige, som Valen skal forelske sig i”. – Forresten sa han en masse ting. Han kunde merke, at han selv blev gammel, for han kunde ikke længer gaa med paa det mest moderne, og jeg syntes at forstaa at han fandt mig sterkt paa den yderste fløi. “Men De er ialfald en af dem, som gaar sine egne veie,” sa han.

Dette at gaa sine egne veie kommer han stadig tilbage til i sine samtaler, selvstændighed er det eneste som har værd for ham. “Det er vel mig som ikke forstaar det,” sa han ogsaa og jeg kunde skjønne at det faldt ham vanskelig at sætte sig ind i min maade at føle paa. Derfor fandt han den vel saa asketisk-filosofisk. – Men alligevel bare den maade han talte til mig som til en kollega og ikke som til en begynder, imponerede mig meget og det har glædet mig og givet mig adskillig mere selvtillid.

Han havde sagt til en sangerinde jeg kjender. “Jeg liker Valen forfærdelig godt; jeg tror paa ham, jeg; De maa vel sige det til ham.” – Nei jeg rabler jo side op og side ned om dette, men du skjønner nok det var en liden begivenhed for mig. –

Ogsaa koncerterne, det behøver jeg jo ikke at tale om til dig som er i Brüssel. Det var skade, at du ikke fik høre nogen kompositioner af [Max] Reger. Jeg er viss paa at du vilde have følt dig sympatisk berørt af dem.

Din mor var meget begeistret for Reger, da hun var her i høst, og Hugo ligedan. [...]

Jeg maa ogsaa fortælle om mit besøg i “Deutsches Theater”, [Max] Reinhardts berømte scene. Jeg saa “Much ado about nothing” af Shakespeare og det var en fest: en saa fuldkommen opførelse har jeg aldrig oplevet. Jeg var ogsaa saa heldig at se den berømte [Albert] Bassemann.

Hvor jeg ønsker at jeg kunde tage en tur til dig naar du fortæller om Brügge, og hvor smukt og sandt det er du skriver om Rembrandt; her er ikke saa lidet af ham her i Berlin deriblandt “presten Anslo der taler til sin hustru, der er i sjælenød”. Husker du det; det er gribende. Og nu er der kommet en ny flamlænder [Hugo] van der Goes: “De hellige tre kongers tilbedelse”. Det var udstillet for en tid siden under vældig tilstrømning. Men det var herligt: en saadan inderlighed i følelsen og saa disse vidunderlig friske farver.

Jeg skal snart gaa og se “Richard den tredje” [Shakespeare] og det glæder jeg mig til. – I høst har jeg havt fribillet til den kongelige operaen og har havt en række uforglemmelige aftener. Men Parsifal¹ har jeg endnu ikke sét. [...]

*Friedenau-Berlin
Ringstrasse 12 4 febr. 1914*

Kjære Carl [Røstvig],

gjennem Sigrid har jeg ofte faat høre om dig og Kristine [fru R.], men endnu er jeg ikke kommet mig til at skrive selv. Hvad tænker du vel om mig? Iaften har jeg endelig en friaften, hvilket ikke har hændt paa jeg véd ikke hvor længe, saa nu maa jeg fuldføre hvad jeg ofte har gjort i tankerne: at prate lidt med dig. – Jeg har hørt at du trives godt i Paris og arbejder af alle kræfter. Hvor jeg glæder mig af hele hjertet over at du er kommet ud,

---

¹ Wagners opera.

og jeg er spændt paa at se frugterne af dit arbeide. Du véd jeg ønsker dig det bedste baade for arbeidet og alt det øvrige.

Mange tak for billedet af [Arne] Garborg. Du, det overtraf virkelig alle mine forventninger. Jeg synes du har faat den egteste og dybeste side af ham bedre frem end Eilif Petersen. Hos dig er det seeren og forkynderen, hos Eilif Petersen dekadenten. Og hvad fortæller ikke bare lyngblomsten i glasset; det er som en hel troesbekjendelse. Alle som jeg har vist det til har været begeistret, f.eks. fru [Marie] Wachtel. –

Hvad mig selv angaar saa har jeg havt en god vinter; jeg har været friskere og arbeidet lettere. Jeg bor paa et hyggeligere sted, det gjør ogsaa meget, og ser flere mennesker. Jeg skulde ønske du kunde have været her, saa vi gjensidig kunde have fortalt hinanden vore oplevelser i vinter. Jeg er viss paa at du kunde have meget at fortælle, og jeg selv har ogsaa lidt. – Jeg maa bare fortælle dig om [Christian] Sinding. Han fik se klaversonaten og sa saa meget morsomt om den, at om han havde skamrost den, kunde det ikke ha glædet mig mere. Det var to forskjellige opfatninger som mødtes, men derfor var hans anerkjendelse dobbelt morsom. Han sa bl.a. at jeg “kunde” mere en han o.s.v., men min musik var for asketisk-filosofisk og det eneste jeg trængte til var en ordentlig forelskelse. – “Men” tilføiede han, “det er vel bare mig, som ikke forstaar det”. Og en ting kunde han sige, at jeg var en af dem som gik sine egne veie. –

Det er underligt, hvor meget musikken kan fortælle, godt at den ikke forraader noget. –

Jeg har truffet saa mange nye mennesker i vinter; men det er igrunden bare dem man kjender fra barndommen man rigtig kan tale med. – Hvor ofte jeg har tænkt tilbage paa de to høstdage paa Jæderen. Gid vi atter en gang kunde opleve denne sommeren. –

Nu lever jeg bare i partiturer og koncerter, og det er herligt at faa arbeide uforstyrret. Jeg tror jeg atter faar noget af den ubekymrede abandon, som jeg havde i barndommen, for arbeidet gaar nu lettere for haanden. Jeg er færdig med violinsonaten og skriver paa en ny trio.

Berlin er da ogsaa et deiligt sted at bo i; det kommer jeg mere og mere til og særlig her ude i Friedenau. Bare jeg gaar ti minutter, saa er jeg ude paa landet. Jeg har havt planer om at besøge en egte liden tysk Dorf for et par dage, men hidtil er det ikke kommet videre. –

Du har vel havt meget udbytte af de malere, du har været sammen med. Ikke sandt, man udvikles ved at sætte sig ind i andres tankegang. Ogsaa alle maleri-samlingerne; jeg kan tænke mig, hvad det maa have været for dig. Jeg hørte at Kristine havde været daarlig og maatte reise hjem. Stakkars lille Kristine; hvor du kan være glad som har saadan en tapper og klog liden frue. – Jeg haaber at hun snart maa komme sig, naar hun er vendt tilbage til Norge og de opvarmede værelser. – Jeg kan ogsaa fortælle om hvad det vil sige at sidde inde og fryse.

Nu maa du leve vel og have lykke med dit arbeide, og synes du at jeg fortjener et par linjer tiltrods for min lange taushed, saa vilde du gjøre mig meget glad ved det.

Din hengivne Fartein

Friedenau [Berlin] onsdag 12 febr 1914

Kjære mama.

[... Dr Nils Roede] havde bedt Karl Nissen opsøge mig i anledning af korverket [Salme 121]. Han nævnte det ogsaa for mig, som jeg vist fortalte i mit forrige brev, men jeg har ikke lyst til at lade det opføre endnu. Jeg har tænkt paa to andre korverker, som jeg heller havde lyst til at komme for offentligheten med; det er uklogt at give noget ud som man selv ikke er fornøiet med. –

[I philharmonien og hørte A. Nikisch, sammen med frk (Røskva) Gjøstein og frk. (Nanna?) Nilsen.

På besøk hos (Anders) Rachlew, og hos Miss Phitelby? og hos Frau (Minna) Wunsch.]

Til aftens vat jeg hos Sindings. [Chr.] Sinding spillede kantaten [til 1914?] for oss; den var storartet.– De er saa snilde med mig; næsten som far og mor. “Vi er saa glad i Dem, lille Valen”, siger fra [Augusta] Sinding. [Skal høre operaen Elektra av Strauss.]

Friedenau, 17 marts 1914

Kjære mama

[Møtt frk (Haldis) Michelsen og frk ?? Ericsson.

Skulle vært med på stiftelsesmøte i den nye norske forening, invitert av Ae. Schjøtt, men gikk heller på konsert.] Jeg hørte 4 kantater af Bach paa koncerten; det var vidunderlig. Ved den første “Den Herre Christ i dødems baand” [BWV4] fik jeg taarer i øinene, hvilket ikke ofte hænder; men det var saa overvældende, hvordan han skildrede dødens magt og Christi seier over døden. Ved en anden koncert var der tale om at “den netop ikke var til Guds ære”, men her maatte man faa et vidunderligt indtryk af hvordan musiken kunde bli naar den var til Guds ære. – [...]

Friedenau, lørdag 21-3-14

Kjære mama og Sigrid

[Frk. (Haldis) Michelsen og FV var til aftens hos Chr. Sindings. Sinding skal til Bergen for å dirigere.

En ny opera av Sinding (Der heilige Berg) skal settes opp i Dessau. Sinding vil ha med FV dit. FV synes ikke teksten var så god.]

[Kort p. Berlin 27.3.14]

Kjære Sigrid

[m. Scenebilde fra Parsifal.]

Friedenau 27-3-14

Kjære mama og Sigrid

[Avskjed med (Chr.) Sindings. Chr. Schjøtt også. Fått foto av Sinding. Sindings, Haldis Michelsen og FV skal til operaen i Dessau.

Til Dresden i påsken.

Vil gå på flyoppvisning.

Skal på første møte i den nye norske klubb.] Sindings blir der desværre ikke, saa jeg er lidt ængstelig for hvordan det skal forløbe, naar Haldis og jeg ikke har nogen til at beskytte os. Især er jeg nervøs for at komme sammen med Bjørn Bjørnson, for det er vist rigtig en bjørn. – Men jeg kan jo ikke hjelpe for at ieg blev indvoteret og saa kan det jo bli interessant og lærerigt at komme lidt ud blant mennesker. [...]

Se nedenfor.

[kort p. Berlin 4.4.14]

Kjære mama

[Postkortet er et foto av julefeiring i Valens værelse med, fra venstre, (Ragnar?) Johnsen, FV, (ing.?) Halvorsen, Haldis Michelsen (året etter gift med Leif H.) og Leif Halvorsen, samt Nils Larsen. Se for øvrig brev til Magnhild av 131228.]

[Kort, p. Dresden 10.4.1914]

Kjære mama

[I Dresden sammen med kusine Nanna (Nilsen).
Dresden en vidunderlig by. Vil flytte dit til høsten.]

Friedenau-Berlin 23 apr. 1914

Kjære Magnhild [Sendstad]

[... Vært i Dresden og Dessau.

Er tydeligvis sliten, har ikke sovet skikkelig på tre måneder.]

For et par dage siden var vi i Dessau for at høre [Christian] Sindings nye opera,¹ som blev en glimrende success. Det var saa hyggeligt, og du kan ikke tænke dig hvor deilig den var; der var partier som var rent ut betagende. Der var en hel del baade norske og amerikanere. De reiste alle næste dags formiddag, men Sindings bad mig være over og spise middag sammen med dem og en av deres bedste venner fru advokat [Ingeborg] Stang-Lund. Det var bare vi fire; jeg talte meget med Sinding og ved middagen foreslog de at vi skulde være dus. Du kan ikke tænke dig hvor snille de har været mod mig. Dagen efter var jeg fru Stang-Lunds gjest og vi havde en vidunderlig kjøretur i Tiergarten og efterpaa spiste vi middag sammen med Sindings.

[Flytter til tannlegene, Kette og Russell, for å hvile ut.

Skal på fest i den norske kunstnerklubb (medlem) for Sinding.

Er ikke sikker på om han vil tilbake til Berlin, selv om han kjenner så mange der.]

[Papir preget Norheim, Veldre station, Norway.]
Den 23de mai 1914

Kjære mama og Sigrid

[Vært på Sendstad.

Mye om familien og andre venner.]

---

¹ Sindings opera var "Der heilige Berg".

Kristiania 26 mai [1914]

Kjære mama og Sigrid

[Har vært hos Chr. Sindings i Åsgårdstrand i tre dager.

Har planer for et Dresden-opphold til høsten.]

Igaar var jeg indom Norsk Musikforlag og nu har jeg en god nyhed at meddele; nemlig at jeg har faat de første korrekturark til min sonate [opus 1]. Jeg havde ventet en mængde feil, men til min glæde ser jeg at der er langt færre end jeg havde troet. Til høsten skal den komme i handelen; det er jeg meget glad over. [Olaf] Sørby var ogsaa meget elskværdig, saa dette møde med forlæggeren, som jeg havde gruet lidt for, forløb paa bedste maade.

[Ikke besøkt (Birgit?) de Seue. Skal til (Robert) Wilder senere.

Jubileumsutstillingen (på Frogner) imponerende. Egen avdeling med Lars Hertervig, nyoppdaget. Vist rundt av Carl Røstvig.

Otto Lous Mohr skal gifte seg med Tove Møller.]

[Udatert, Kristiania juni 1914?]

Kjære mama

[... Sigrid bedre. FV reiser hjem neste uke.]

I morgen reiser jeg atter med [Christian] Sindings ud til Aasgaardstrand, det skal være min afskedsvisit "for vi maa se Dem endnu engang," sa fru [Augusta] Sinding, og jeg glæder mig til atter at være sammen med disse hjertelige, gode mennesker. – Igaar var jeg i middag hos doktor [Nils] Roede sammen med Sindings, de var ca. tyve stykker og vi hadde det rigtig hyggelig. Dr Roede har en nydelig villa på Slemdal med en vakker udsikt over Kristiania-fjorden. Det var nærmest en liden fest for Sindings. [Peter] Vogt Fischer, den almægtige koncert-direktør var der ogsaa og var meget venlig mot mig. Han fortalte at Fridtjof Grøndahl var meget begeistret over sonaten og at han vilde spille den i vinter. Jeg sa, at jeg vilde være lykkelig

om han vilde gjøre det. Nu er jeg glad over at jeg ikke gjorde mer staahei om sonaten og gik fra den ene pianist til den anden. Hvis Fridtjof Grøndahl spiller den, og det gjør han nok efter som denne udtalelsen som Vogt Fischer citerede, saa kan jeg ikke faa nogen bedre. –

Der er nu sat ind en voldsom varme, som næsten er uudholdelig herinde og jeg glæder mig til at komme. Ja, jeg kan ikke sige, hvor jeg glæder mig at komme hjem.

[Om familien.]

Valevaag 24 juni 1914

Kjære Magnhild og [Aksel] Sendstad

[Om Sigrid og hennes tilstand, fikse ideer. Tror hun snart kommer til å dø.

Leser korrektur.

Farens søster Lena hjemme fra Amerika.]

Valevaag 15 juli 1914

Kjære Magnhild [Sendstad]

[... Sigrid verre.

Behandlet som medium av slette mennesker i Stavanger. Har hallusinasjoner. Stadige gråteanfoll. Tror hun er hypnotisert.

Kort fra Augusta Sinding, som ikke helt forstår hans situasjon.

Skal skrive til fru Ingeborg Stang Lund som nok forstår mer.]

Det er sandt nok: det er meget trist; men det blir ikke bedre, fordi om jeg reiser fra det hele. Trods alt saa hviler jeg bedre her end andre steder; især nu, da det første choc er over. Det er merkelig, hvor elastisk menneskenaturen er: dette som jeg i begyndelsen trodde jeg aldrig skulde holde ud, det finder jeg mig nu i som uundgaaelig. –

[Intet i verden kan forseres.]

Valevaag 5 aug. 1914

Kjære Magnhild [Sendstad],

jeg er bange for, at dette brev ikke kommer frem til din fødselsdag, men jeg vil i alfald gratulere dig med dagen, ønske dig alt godt i det nye aar og takke for al hygge i det gamle. Og tak for de hyggelige dage i Kristiania, som jeg ofte tænker tilbage med glæde paa. Vi havde glædet os til dit komme i september, men nu under disse sidste omvæltninger og forstyrrelser saa er vi forberedt paa at du ikke kommer. – Med Sigrid er det heldigvis meget bedre siden jeg sidst skrev; hun har gjort store fremskridt, maatte hun ikke faa noget tilbagefald, hvad vi nok maa være forberedt paa. Hun har ikke havt nogen graadetur paa længe og humøret er meget bedre. Nu har vi frk. [Sigrid] Nisheim, som forresten reiser om et par dage, men det har været til megen opkvikkelse for hende, og hun synes i det hele at vaagne mere til interesse for udenverdenen; hun er begyndt at læse og ellers at være virksom. Maatte det bare bli ved en stund udover. – Denne maaned tog noksaa sterkt paa nerverne, saa nu føler jeg mig atter ikke saa bra, søvnen udeblir; men nu ska jeg faa ny medicin til at berolige hjertet, saa haaber jeg det blir bedre. Jeg gymnasticerer hver dag, jeg vil saa gjerne bli sterkere for arbeidets skyld.

Mama er ikke saa værst, lidt træt, som rimelig kan være men hun gaar hver dag i sit arbeide. Under de sidste dages panik og forskrækkelse er hun den som har bevaret fatningen og har sat mod i de andre. Du véd kanske, at baade Erik og Johannes er udkommanderet. Der var naturligvis graad og fortvilelse, især var Anna utrøstelig, men saa er der jo foreløbig endnu ingen grund til rent at tabe hodet, hvad vi jo forsøgte at bibringe dem. Først hvis England blir draget ind i kampen blir det ikke saa greit for os. – Forresten kan du tro her har været forstyrrelse og stormløb paa

levnedsmidler hos landhandleren, som var fornuftig nok til kun at dele ud en bestemt portion, ellers havde nogen faa løbet afsted med alt. Der har svirret de latterligste og utroligste rygter i luften; men nu begynder man at bli roligere og fornuftigere.

Det høres kanske kynisk ud at sige det men jeg er næsten glad over at jeg slipper at reise ned til Tyskland saa snart, for jeg vilde ikke have været rustet til arbeidet endnu.

Ja, hvem skulde have anet dette; det kom jo som lyn fra klar himmel, at vi nu har faat se det spøgelse som det saa længe har været truet med, det europæiske krig.

Kanske vi ikke har sat tilbørlig pris paa de goder vi har havt, saa skal vi kanske faa prøve noget andet. –

Jeg haaber at I alle har det godt.

Du maa hilse hver enkelt fra mig og endnu en gang de hjerteligste ønsker for dig selv
fra din hengivne Fartein

Valevaag den 10 sept. 1914

Kjære Magnhild [Sendstad]

[... Ikke alltid så lett å holde motet oppe, venter stadig på anfall hos Sigrid.

Også urolig ute, kan ikke tenke på å dra til Tyskland, hvor han ikke har hørt noe fraa vennene, – eller å følge med Christian Sindings til København.]

Min sympathi er paa tyskernes side, trods alt hvad man har at bebreide dem: Belgien og Löwen. Men det er et faktum at franskmændene allerede havde krænket Belgiens neutralitet før tyskerne; og at Löwen drog ulykken over sit eget hode er nu bevist. Indbyggerne skjød endog paa de tyskere der vilde redde domkirken. – Men hvad siger man til englændernes og franskmændenes dum-dum-kugler og deres import av vilde til Europa.

Sagen er at dette overfald paa Tyskland har været forberedt i aarevis; det sa Herr [Ludwig] Wachtel mig allerede for 2 aar siden. England har ikke taalt Tysklands store fremgang; ligesom en mand der er for dygtig altid faar fiender. – Jeg kan umulig være med paa denne nedrakning af tyskerne, som nu drives; mine erfaringer i de 5 aar jeg har bot i Tyskland har lært mig andet. Men nok om det. –

Igaar fik jeg anden korrektur til min sonate [for klaver, opus 2], saa nu udkommer den ganske sikkert til jul. Jeg havde tænkt at den skulde bero i denne krisens tid, men saa ser det altsaa ikke ud. Bare nu ikke [Per] Reidarson kommer til at rakke mig ned; han og [Valentin] Siewers i Morgenbladet er jeg ræd for.

[Holder Tidens Tegn.

Leser om Dr. Nils Roedes [og Musikforeningens] konflikt med Borghild Langaard og andre.

Glad for økningen av gasjen til Christian Sinding.]

Valevaag 31 okt. 1914

Kjære Magnhild [Sendstad]

[... Opp og ned med Sigrid, akkurat nå god periode.

Fikk mot etter god omtale av hennes tegninger fra Karl Røstvig.

Hun tar sovepulver hver kveld nå.]

Ihøst har jeg gjort færdig de to kammermusikverker, et hefte klaverstykker, skissert 2 korverker med orkester (deriblandt et "Ave Maria".¹ Jeg ønskede ofte jeg kunde se den sixtinske Madonna i den tid) og nu holder jeg paa med en større ting for 2 klaverer, saa du ser at jeg har ikke været doven. Nu begynner jeg ogsaa legemlig at bli sterkere, og da gaar det ogsaa lettere med arbeidet. Jeg blir ikke saa snart træt som ivaar.

---

¹ Heftet med klaverstykkene, de to korverkene samt komposisjonen for to klaverer er forsvunnet. Ave Maria ble senere omarbeidet til hans orkestersong (opus 4).

[På besøk hos Th.A. Brown på Fjelberg.

Fru Augusta Sinding har bedt ham passe på pengene i dept. om de må brukes denne termin. Sindings reiser til København, men han har bedre lyst på Berlin.

Ikke hyggelig å være borte i denne tid.]

Jeg haaber krigen snart maatte ende; det er forskrækkelig med disse myrderier. – Jeg har alligevel en følelse af at der hænger en tordensky over os.

*Valevaag i Søndhordland
14 nov. 1914*

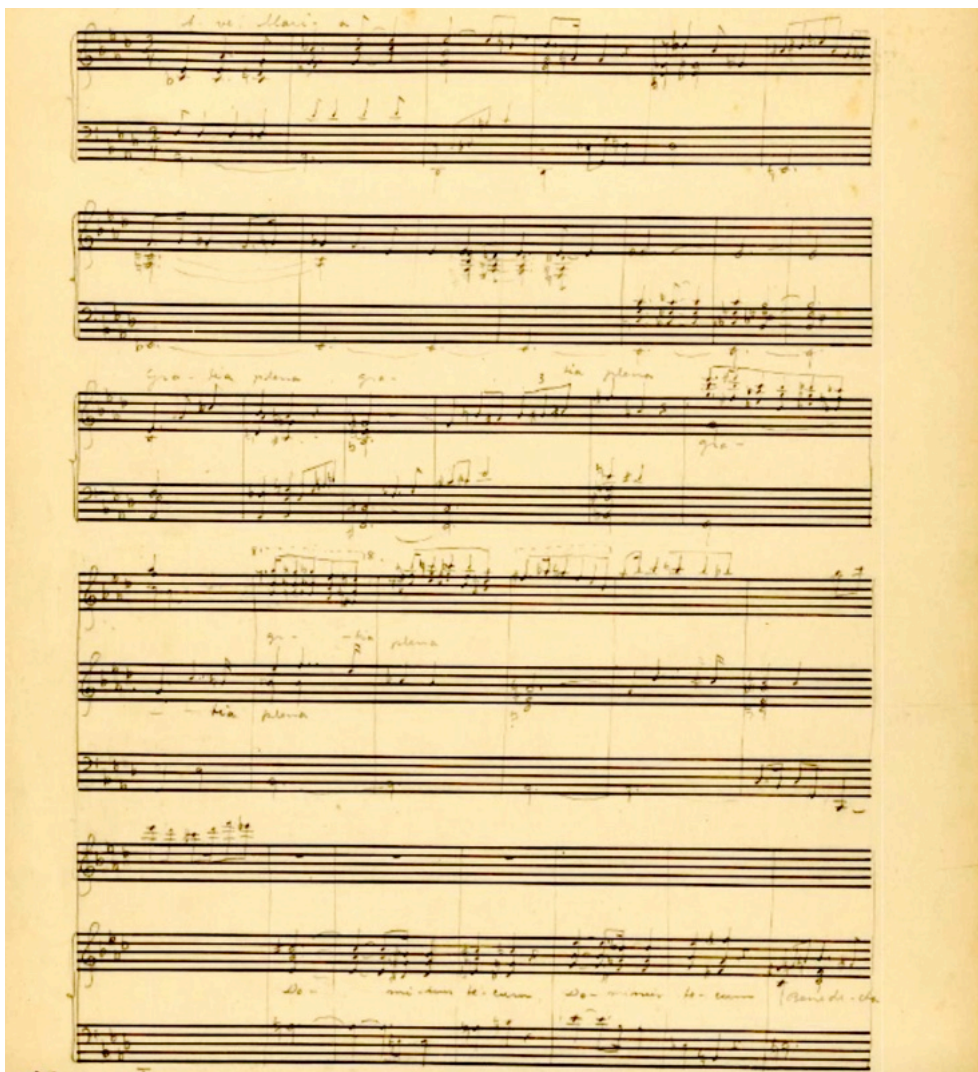
Kjære fru [Jeanette] Mohr,

[...] Jeg hadde haabet at kunne lægge veien over Bergen paa tilbagereisen til Tyskland, men saa kom krigen i veien, og jeg har været hjemme indtil nu. Jeg har skrevet til departementet om jeg kunde faa udsætte min stipendie-reise indtil videre, men venter endnu paa svar. [...]

Jeg har været plaget af søvnløshed lige fra den maaned jeg havde mit værelse over natcafeen og lider endnu af det. – Derfor reiste jeg en maaned tidligere fra Berlin end jeg havde tænkt. Jeg reiste sammen med [Christian] Sindings til Kristiania og var der musikfesten over. Jeg var meget sammen med Sindings hele tiden, var ogsaa en uges tid hos dem paa Aasgaardstrand og havde det meget hyggeligt. De har været nesten som far og mor for mig – og gjennem dem blev jeg ført ind i hele kunstner-verdenen baade i Berlin og Kristiania. [...]

Vi har opgit vor leilighed i Stavanger og er flyttet hertil for godt. Jeg har været noksaa flittig hele tiden og er i det hele taget bare glad over at faa være i ro; jeg var sammen med for mange mennesker i vinter, saa det blev lidt for urolig, og nu vil jeg forsøge at bli lidt sterkere for arbeidets skyld, og jeg synes jeg er paa god vei. [...]

Hugo [J.M.s sønn] er jo i Petersburg; det var saa gildt at prate med ham i Vienenburg; han er en af de faa jeg kan snakke med. Otto [J.M.s sønn] traf jeg i Kristiania; og jeg haaber han har det bare godt i Kristiania. – Ellers ved jeg intet at fortælle Dem; det maatte være, at jeg læste sidste korrektur paa sonaten [for klaver, opus 2] for en maanedes tid siden og nu hver dag venter paa at den skal komme i handelen. Om den nogen gang blir spillet ved jeg ikke; men [Peter] Vogt Fischer fortalte mig at Fr. Grøndahl havde sagt ham at han vilde spille den ganske sikkert. [...]

Ave Maria er en latinsk bønn som er tonesatt av svært mange komponister. Fartein Valen utformet sin bønn som en orkestersong (opus 4) i en radikal senromantisk stil. Det tok over 11 år fra de første kjente skissene til sangen ble uroppført i Filharmonien. Kopi en side av skissene fra c1915. (NB)

1915

Dette krigsåret flyttet Valen tilbake til Berlin i perioden februar til juni for å oppfylle den forpliktelsen han hadde i forhold til Houens Legat. Borgere fra nøytrale Norge kunne få oppholde seg i Tyskland.

Ved lesning av disse Berlin-brevene er det verd å huske at det i perioder var tysk sensur på utenlandsposten til / fra Tyskland, så Valen har kanskje valgt emner og formuleringer med dette i bakhodet.

I 1915 arbeidet han fortsatt på både fiolinsonaten, han ville forbedre den, Ave Maria og Trioen, henholdsvis opus 3, 4 og 5.

Valevaag 13 jan. 1915

Kjære Magnhild [Sendstad]

[... Ang. Hj. Borgstrøms kritikk, av Klaveronaten opus 2, som FV ikke fant god:] Jeg haaber jeg skal faa vise at jeg ikke er nogen akademiker. –

[Vil reise til Berlin og være tre måneder. Bestemte seg etter brev fra Haldis Michelsen, som skrev at Berlin var rolig og skikket til musikkstudier.

Blir så nervøs av Sigrid og hennes gråteanfall.

Men kan vanskelig tenke seg å reise fra moren hvis hun ikke kan skrive til ham på norsk. Han kan skrive til henne på tysk, så kan Sigrid oversette.]

Valevaag 23 jan. 1915

Kjære Magnhild [Sendstad]

[Reiser via Oslo.

Sigrid på bedringens vei.

Beroliget fordi norske brev godtas av censorene.
Skal få pass i Oslo.]

[Kort, Leirvik, Stord, p. ?? .1.1915]

Kjære mama og Sigrid,

[Reiser over Bergen til Berlin.]

[Kort, p. Bergensbanen 28.1.1915]

Kjære mama og Sigrid,

[Er på Voss. Har besøkt fru Jeanette Mohr i Bergen.]

[Kort, p. Kristiania 30.1.1915]

Kjære mama og Sigrid,

[Med Chr. Sinding, fru Ingeborg Stang Lund og Dr (Nils) Roede på en prøve.

Skal reise med Frk Haldis Michelsen til Berlin.]

[Kort, p. Kristiania 31.1.1915]

Kjære mama og Sigrid,

[Middag med Sindings, i teatret med Stang Lund.

Besøk hos Otto Lous Mohr og frue, hun (Tove) “meget sympathisk, en straalende skjønhed, men saa naturlig og elskværdig,”]

[Kort, p. Kristiania 31.1.1915]

Kjære mama

[Reiser i morgen sammem med frk. Haldis Michelsen.]

[Kort, p. Berlin 3.2.1915]

Kjære mama

[...] Nu er det saa rart at være i Berlin igjen; skjønt stor forandring er der ikke at merke i det ydre; paa gaden og ellers er alt ligedan som før kun at uniformerne nu er graa, før var de blaa, og saa ser vi en del saarede. [...]

[Kort, p. Berlin 4.2.1915]

Kjære mama

[Skal bo i Pension Anders, Barbarossastr. 32A, Berlin-W.

Får full pension for 110Mk, billig i denne tid.]

*Pension Anders. Barbarossastr. 32 A Berl.
6 febr. 1915*

Kjære mama og Sigrid,

[... Fin og ansett pension i det beste strøk av Berlin. Billig.]

Og nu er jeg altsaa i Berlin igjen; det er ganske rart, og jeg véd ikke hvad jeg skal begynde med at fortælle. Det mest paafaldende er, at det ialfald i det ydre er saa liden forskjjel, livet paa gaderne er som før og Untergrundbahn og den elektriske er saa fuld som før; man undrer sig ganske over, at der er saa mange mænd igjen. Den eneste forskjjel er, at vi ser en del saarede, og at uniformerne nu er graa istedenfor blaa og saa er der naturligvis en dæmper over hele livet; alle har kjendte eller slektninger i felten og mange har sorg; det kan man godt merke. Ellers hersker der en

en ubrydelig tillid til Tysklands endelige og absolutte seier. Jeg maa sige, at jeg altid har ønsket at Tyskland skulde seire, men først nu efter at jeg er kommet herved og har lært hele aanden i det tyske folk at kjende, tror jeg det ganske sikkert. Det er aldeles enestaaende hvor glimrende alt er ordnet og saa denne offervillige stemning i hele folket. Et eksempel maa jeg fortælle. For to dage siden var jeg paa visit hos tandlægerne [Kette og Russell] og fulgte senere med Frl. [Hedwig] Kette som netop da var ifærd med at gaa ud. Hun skulde bære en kobberkjedel til et samle-sted for frivillige gaver af metal o.l., som staten har oprettet. Der stod opstablet i massevis af digre kobberkjedler, af alleslags messing og kobbervarer, selv gamle mynter og gamle flaskekapsler. Jeg ofrede 3 norsk fem-ører som jeg havde paa mig. – Kun gamle antikviteter støber man ikke om, men de blir solgt og pengene gaar til statens indkjøb af metal. Gad vide om der fremdeles findes noget andet land som er saa offervillig. Jeg tror mange falske meninger om Tyskland og tyskerne vilde revideres, hvis folk der oppe hos os kom herved og saa alt med eget øie. Der er saa mange ting at fortælle; men alt kan jeg ikke skrive ned. Jo, tyskerne kommer nok til at seire. –

Jeg var sammen med en ung svenske, Gustaf [! Gösta] af Gejerstam[!], sønn af forfatteren og han fortalte mange interessante ting efter selvsyn, og deriblandt at tyskerne ikke har tabt saa mange folk som der er krigsfanger i Tyskland, og de har umaadelige reserver som bare venter paa at komme i felten. Nu staar de bare nogen faa kilometer fra Warschau og den nærmeste fremtid vil bringe store afgjørelse i øst. – Den engelske presse er naturligvis rasende over, at tyskerne vil blokkere deres havne med undervandsbaade, derimod er det ganske i sin orden at englænderne vil sulte ud en nation paa 70 millioner. Det som er tilladt for englænderne synes ikke at være tilladt for tyskerne, uagtet disse ligefrem er tvunget til det af nøden. Og saa flygter englænderne under neutralt flag for at gjøre sagen endnu mere indviklet. – Jeg er spændt paa hvad denne maaned vil bringe.

[Hos tannlegene til aftens og på konsert med det storartede kgl. kapel.] I Kristiania hørte jeg ogsaa orkester og trodde at jeg skulde bli saa begeistret, men jeg er blitt for forvændt jeg kan ikke længer tage tiltakke med hvad somhelst. – Paa koncerten saa jeg et rørende syn: en ung soldat med jernkorset og et hvitt bind om begge øine, ført ind af en ung dame. Sandsynligvis vil han tabe synet for alltid; jeg glemmer ikke uttrykket i hans ansikt under musiken. – I det hele taget var det rart at se hvor fuldt det var paa koncerten; men for tyskerne er musik ikke luksus men en fornødenhed.

[Har fått ordnet med piano og biblioteket. Gleder seg til å begynne på alvor.

Brevene må gjennom sensur.]

Pension Anders, Barbarossastr. 32 A Berlin, 6 febr. 1915.

Kjære Magnhild [Sendstad]

[Bra pensjon, 110 MK måneden, el, lys og centralvarme, full pensjon med 2 frokoster.

Leiet piano 8 Mk måneden.

Ingen nød, alle hjul går uten knirken. Imponert av tyskerne.

Gösta af Geijerstam sier tapene er ikke større enn antall krigsfanger de har tatt.

Tyskerne har store reserver, mange mennesker overalt.]

*Pension Anders, Barbarossastr. 32 A
Berlin W 30 13 febr. 1915*

Kjære Otto [Lous Mohr],

jeg har netop en fri aften og her er stille og fredelig, og saa vil jeg benytte tiden til at prate med dig som den aften i Kristiania, som var saa hyggelig,

og som jeg saa ofte har tænkt paa i den første urolige tid hernede. Du aner ikke hvor det var vederkvægende at tale med en der, som du siger har samme klangbund som en selv, og det var dobbelt glædelig efter den lange ensomme periode. Og tak skal du have, fordi du altid er den samme, og tak til Eder begge for den sidste aften som fornyende det gamle og gjorde det nye som om det havde været fra gammel tid – for jeg merkede ikke at jeg aldri havde truffet din frue før, men det var som at være sammen med venner fra tidligere dage, og det glædede jeg mig meget over.

Og nu maa jeg fortælle dig, hvordan krigsbrødet smager. Mit første indtryk ved at komme tilbage til Tyskland var maa jeg sige at jeg følte mig i høieste grad imponeret – imponeret over hvor glimrende alt er ordnet, hvor storartet alt fungerer, over stemningen i folket, den ukuelige seiersbevisthed, som intet har med chauvinisme at bestille fordi den villig ofrer hva det skal være, og saa var jeg imponeret over at der i det hele fandtes saa mange folk igjen i Tyskland. Her vrimler det af feldtgraa uniformer hvor man snur sig, gadetrafiken, hele handelslivet og det daglige liv er som før krigen, her er ikke tale om hungersnød eller arbeidsstans eller endog revolution, som der fables om i engelske aviser. Faktum er at der aldrig har været saa liden arbeidsløshed som nu i Berlin, og tyskernes tab gaar i virkeligheden ikke saa høit som der er krigsfanger i Tyskland; der er veldige reserver af folk som endnu ikke har været i ilden. – Jeg maa sige det, jeg har aldrig beundret tyskerne saa meget som jeg gjør det nu – jeg tror ikke jeg har kjendt det tyske folk rigtig før nu, og derfor er jeg glad over at være her i denne tid. Jeg tviler ikke et øieblik paa, at tyskerne vil seire, saa visst som jeg altid har ønsket det, og da jeg ved du ogsaa nære tyske sympathier, saa gjør det ikke noget om jeg siger det. –

Og hvad mig selv angaar, saa er jeg kommet til ro og arbeide efter de første dage hvorom jeg rigtig kunde sige som Bach: “Ich hatte viel Bekümmernis”. Men nu er det over, og saa skal jeg ikke tale mere om det, men være glad over, at jeg har fundet en meget god pension, og billig, uagtet den er i det fineste strøg – og her er al moderne komfort, hvilket jo

smager godt efter den landlige primitivitet. Og saa har jeg aldrig havt et saa godt klaver, det sætter mig i godt humør; det er ogsaa smukt udvendig, nøddebrunt og med intarsier af fuchsier i forskjellig farvet træ. Jeg skulde rigtig have lyst til at vise Hugo [OLMs bror] det. Og nu arbejder jeg af alle kræfter, og jeg ved ikke om det er Berlinerluften som gjør det; men jeg synes det gaar godt. Jeg begynder nesten at opnaa det: “dorthin will ich –.”¹

Af musik har jeg endnu ikke hørt saa meget, men jeg var saa heldig at træffe paa en symphonie-matinée af de kongelige kapel et par dage efter min ankomst, og da indtraf ogsaa den begeistring og fryd jeg forgjæves ventede paa under Musikforeningens koncert i Kristiania. Men saa er jo dette orkester et av de deiligste i verden; saadanne ætheriske violiner, saadanne sølvrene blæsere hører man ingen anden steds. – Og det var ogsaa morsomt; ved siden av Rich. Strauss dirigerede [Max] Reger to nye værker: Orkestervariationer over det yndige thema i Mozarts A-dur klaversonate og en “Vaterländische Ouverture”. Begge dele var noget af det bedste jeg har hørt af Reger, variationerne af en næsten klassisk enkelhed og en egen vemodig rød-gylden farvetone og ouverturen af en overvældende pathos. Til slut kommer koralen “Nu takker alle Gud” og “Deutschland über Alles” sammenkontrapunkteret. Jeg havde nær sagt: man overbevises da om Tysklands seier; – i musik er ialfald Deutschland endnu “über alles”. –

Men nu er det nok paa tide at slutte, og saa sender jeg dig og din frue en hjertelig tak for sidst, og skulde du have tid til at sende mig et par ord paa et kort – jeg véd hvor meget du har at gjøre – saa vilde det glæde din ven F. i høieste grad.

---

¹ Jfr. brev av 5. oktober 1911.

Berlin W.30 14. febr 1915

Kjære mama og Sigrid

[Om forholdene i Berlin og forholdene for dem i felten.

Jeg har allerede været paa flere koncerter, men jeg vil ikke fly gal paa alt muligt, som jeg gjorde ifjor; det hævner sig i længden. Jeg har gjort et udvalg av det bedste og det har man mer igjen af.

[Med frk (Marie?) Kette til Tempelhof lasarett. Rent og ryddig.

Tyskerne prektige og ukuelige. Hindenburgs store seier.]

[Kort, p. Berlin 17.2.1915]

Kjære mama

[...]

[Kort, p. Berlin 19.2.1915]

Kjære mama og Sigrid

[Gesandtskapet har ikke ordnet FVs fribillett i operaen.

Stoler ikke på britiske og norske aviser. TT er et vemmelig blad.]

Berlin 20. febr 1915

Kjære mama og Sigrid

[Om dagliglivet. Brötchen avskaffet, nå grovt krigsbrød. ellers normalt med mat.

Abonnerer på Vossische Zeitung.

Leser Selma Lagerlöfs "Keiseren af Portugalien".

Tyskland bra, England feigt, farer med løgner etc.]

Berlin 22 febr. 1915

Kjære mama og Sigrid,

[...] Eders breve ser ud til at tage det normale forløb, men vore maa naturligvis forsinkes paa grund af censuren. Men saadan er det i krigstid og der er intet at sige paa det. – Der blev sagt at brevene i begyndelsen af maaneden blev saa forsinket paa grund af de store troppetransporter til østfronten. Om det er sandt véd jeg ikke, men det høres meget rimelig ud. Gud ske lov, at Hindenburg klarede det denne gang ogsaa, og denne gang lige saa godt som ved sin første seier ved de Masuriske sjøer. I eftermiddag da jeg havde hvilet middag og saa ud af vinduet, saa var baggaden atter festlig smykket og netop nu, da aftenaviserne kom ser vi hvilken storartet seier der er vundet. Hele den russiske armé er jo oprevet og 100 tusend taget tilfange. Jeg undres paa hvilket indtryk dette skal gjøre i Paris og London. De ser ud til at den store “russiske dampveivalse” som de havde sat saadan lid til forsager fuldstændig. Det skal nok ikke bli saa let for dem at knække Tyskland, som de havde tænkt. Og nu de japanske fordringer i China, de kommer England og Rusland yderst paa tvers. Er det ikke en skjæbnens ironi, at de har en saadan forbundsfælle. Man kan ikke lade være at være lit skadefro. Muligt at ogsaa Amerika faar lit andet at bestille i den anledning end at sende uforskammede noter til Tyskland.

Vi lærer idag at hørepressen i Kristiania fører et noksaa ubehersket sprog i anledning affæren med den norske damper som sprang i luften. Det er en engelsk løgn, at den er boret i sænk af en tysk torpedo. Alle blade benægter det hernede, og siger at det er en umulighed. Derfor er det skamløst af vore aviser at føre et saadant sprog. Heldigvis er der da mange, som fører sindig og fornuftig tale. – Der fortælles her at englenderne skal have bestukket neutrale skippere til at bore sine skibe i sænk og saa udsprede det rygte, at det er tyske undervandsbaade som har gjort det. –

Der er ingen midler englænderne slaar vrag paa i denne tid, naar det gjælder at demenciere [nedvurdere] tyskerne. –

Vi har havt et vidunderligt vaarveir idag. Der har været saa varmt, at jeg har kunnet arbeide for aabent vindue bare med shawlet over skuldrene. Lerken hørte jeg for en uges tid siden. Men vinteren er nok endnu ikke forbi desværre. –

Det var meget glædelig at frk. [Mary] Barratt vilde spille min sonate. Sigrid maa fortælle lidt nærmere om det, om det bare var en løs tanke, eller om hun virkelig allerede havde taget fat paa den. Det skulde glæde mig meget, om hun vilde gjøre det, for hun er en af vore bedste pianistinder og uhyre musikalsk. – Vær saa snild at spørge frk. [Sigrid] Nisheim nærmere ud om dette. Det var saa morsomt at høre hjemmefra. Jeg synes jeg saa alle tre pusene og Dasken[?] lyslevende og Tuss[?] banke paa ruden. – Jeg haaber baade Ola' en og Frk. Malenchen har faat sine kort. Det var vist Hindenburg jeg sendte. –

Idag begyndte den nye ordning med brødkortene. Fraa nu af faar vi ikke kjøbe brød i en bagerbutik uden at vi foreviser vore "brødkort". Bageren river af en afdeling efterhvert som vi kjøber og vi faar ikke mere end 2 kg brød om ugen, hvilket jo er rigelig nok. – Det er bare godt at vi mindes om, at brødet ikke er en saa selvfølgelig gave som vi før har indbilt os. – Vi har kanske ofte været med og "traadt paa brødet", selv om det ikke var saa bogstavelig som pigen i [H.C.] Andersens eventyr. – Denne forholdsregel, som er enestaaende i verdenshistorien har tilintetgjort englændernes hensigt at sulte os ud. Derfor finder vi os i den med glæde, og er det ikke et vidunder af tysk organisastionskunst. Ingen andre lande kunde opvise magen. –

Nei nu er det sent; og jeg vil slutte med en hjertelig hilsen til Eder alle baade to og firføttede. – Hvor hyggeligt at faa kaffe paa sengen, ikke sandt mama. Det faar jeg ogsaa, og jeg blir saa vaagen med en gang og da jeg bare ligger paa en sofa saa er det ikke saa vanskelig at komme op – bare at

snu benene – og saa dreier jeg paa varmeapparatet, og saa er værelset varmt. Saa godt – altfor godt – har jeg det. –

Kjærlig hilsen / Eders hengivne Fartein.

Berlin 27. febr 1915

Kjære mama og Sigrid

[Skal på besøk til Alf Hurum, fru en er fra Honolulu.

Om katter og roser.

Våren.

Om pastor (Hans N.H.) Ordning, og besøk hos (Ludvig) Wachtels.]

Om Tyskland og England i krigen.]

[Kort, p. Berlin 4.3.1915]

Kjære mama

[Sett operaen Faust (Gounod), hørt operaen Salome (Strauss).

Har lest italienske og franske aviser, fulle av løgn.]

Berlin 6. marts 1915

Kjære mama og Sigrid

[Får trofast underretning fra Kristiania av fru Augusta Sinding.

Om vertens hund.]

Jeg lever ellers godt og mit arbeide gaar fremover. Jeg er nu snart færdig med trioen [opus 5], har skrevet de tre sidste satser den korte tid jeg har været her, og efterpaa vil jeg begynde med “Ave Maria” [opus 4].

[...] Det ser du til at vi[!!] vinder stadig terrain i øst. [...]

[Kort p. Berlin 9.3.15.]

Kjære Sigrid,

[... Meget optimistisk på den tyske krigsmakts vegne.]

[Kort p. Berlin 12.3.15.]

Kjære mama og Sigrid,

[Hørte Fidelio (Beethoven).

På besøk hos Haldis Michelsens lærer Madame Morris.]

Berlin lørdag 13 marts 1915

Kjære mama og Sigrid

[...] Igaar var vi hos Gösta af Geijerstam, frk. [Haldis] Michelsen, hendes kusine frk. [Astrid] Smith og jeg. – Det er en meget hyggelig mand; han er tegner og vi saa alle hans tegninger, som er i samme art som Kittelsen med trolld og denslags. Han har bot aarevis i en hytte han har i Gudbrandsdalen saa han føler sig halvt norsk. – Desuden læste han op et lidet drama han selv havde skrevet; og det var udmerket; han synes at have taget sin fars begavelse i arv. Han havde for et par dage siden faat besøg af to tyske militær-embedsmænd, saa nu gaar hans reise til Karpatherne vist snart i laas. Det har taget meget længre tid end han hade tænkt; tyskerne vil nemlig saa nødig have fremmede i sin hær, men naar man er svensk baron og søn af en saa berømt mand, saa synes jeg ikke der skulde være saa meget i veien. –

Idag morges blev jeg meget overrasket ved at faa en indbydelse til aftens imorgen fra fru professor [Jacoba] Krieger-Menzel, Catharinus Ellings søster, som er gift med en nevø og arving af den berømte maler Ad. v. Menzel. Der skulde bare være norske venner og jeg glæder mig til at komme til deres hjem, det blir sikkert hyggelig; de har vist mange malerier

af Menzel. Jeg fortalte vist at jeg ogsaa var buden til madame Morris, som jeg glæder mig til at snakke med; hun er et meget energisk menneske og har rigtig sat fart i frk. [Haldis] Michelsens arbeide. Men det er betænkelig med denne Christian scientisme; jeg har ialfald advaret de norske sangerinder af al kraft; men de er saa betat af Madame Morris personlighed.

[Ser frem til Warschaus fald.

Dardanelleforseringen – engelskmennenes tap. En bitter pille for Tidens Tegn.]

[Kort p. Berlin 15.3.15]

Kjære Sigrid

[På besøk hos Prof. Otto Krigar-Menzel.

Storartet kveld.]

[Kort p. Berlin 18.3.15]

Kjære mama og Sigrid,

[...] Fra den 20de af maa der kun skrives tysk her fra landet; men til Tyskland kan der skrives som før. Aarsagen til den strengere censur er, at samvittighedsløse personer har drevet spionage over Norge. [...]

Berlin 21 März 1915

Liebe Mama und Sigrid,

von heute an müssen wir alle Briefe nach Norwegen deutsch schreiben, wie ich früher erzählt habe, aber da Ihr immer noch norwegisch schreiben dürfet, so wird das nicht so schlimm werden. [...]

Gestern Nachmittag hatte ich einen Besuch von [Alf] Hurum und Frau. Ich habe Tee gegeben und es war sehr nett; sie sind auch ein Paar Stunden geblieben. Sie fahren zum Herbst nach Rom und haben mir den Vorschlag gemacht mitzugehen, wozu ich natürlich große Lust habe, wie Ihr wisst. Sie werden Ende September zurückfahren und jetzt, wo ich Reisebegleitung bekäme, wäre die Sache gar nicht so schlimm, wenn nur das Geld nicht zu knapp sein würde. Die Reise ist ja entschieden teurer, aber immerhin, teuer ist es in Rom nicht. – Ich glaube für meine Kunst wäre es ein grosser Vorteil, obgleich ich natürlich nicht so viele und so gute Konzerte hören würde wie hier. – Aber es ist immer noch Zeit zum Überlegen. –

[Oversettelse:] Kjære mama og Sigrid,

fra i dag av må vi skrive alle brevene til Norge på tysk, som jeg fortalte tidligere, men dere kan fortsatt skrive på norsk, så da blir det ikke så ille. [...]

I går ettermiddag hadde jeg besøk av Alf Hurum og frue. Jeg serverte te, og det var svært hyggelig; de var da her et par timer. I høst reiser de til Roma og foreslo at jeg skulle reise med dem, noe som jeg selvsagt har god lyst til, som dere kan tenke dere. De reiser tilbake i slutten av september, og nå da jeg kunne fått reisefølge, ville det ikke være så ille om bare ikke pengemangelen var der. Reisen er definitivt dyr, men det er fortsatt ikke dyrt i Roma. – Jeg tror at dette ville være en stor nytte for kunsten min, selv om jeg naturligvis ikke ville få høre så mange og gode konserter som her. – Men det er fortsatt tid til å tenke seg om.

[Om krigen og fremgangen.

Om Frl. Kette og Miss Russel, tannlegene.

Nytt rom fra 1. april.]

Ich habe jetzt mit der dritten Umarbeitung der Violinsonate angefangen.

– [Jeg er nå begynt på den tredje omarbeidelsen av Violinsonaten.]

[Om roser og nyanlegg av haven.]

[Kort p. Berlin 25.3.15]

Liebe Sigrid,

[Mye styr med flyttingen.]

Sonnabend werde ich Frl. Dagny Knudsen meine [Klavier-]Sonate vorspielen hören. Sie hat Frl. [Haldis] Michelsen gesagt, sie möchte die Sonate so gern öffentlich spielen, und ob ich es ihr wohl erlauben würde. – Natürlich bin ich froh, daß jemand es tut. [...]

[Oversettelse:] Søndag får jeg høre en gjennomspilling av [klaver-]sonaten min av frk. Dagny Knudsen. Hun har fortalt frk. Michelsen at hun gjerne ville spille min sonate offentlig om jeg gav henne tillatelse. Selvsagt er jeg glad for at noen vil gjøre det.

Berlin 27 März 1915

Liebe Mama und Sigrid,

[... Var hos Frl. Dagny Knudsen:]

Wir haben die [Klavier-]Sonate durchgespielt und ich muss sagen, wenn sie diese öffentlich vorführt, dann kann ich zufrieden sein. Sie hat entschieden viel Talent, was ich ja schon früher wußte, aber das beste ist, daß die Sonate ihr besonders gut zu liegen scheint. Sie hat viel Temperament und Begeisterung, und ihre Technik ist auch sehr beachtungswert, so daß sie wirklich fähig ist, die Sonate gut zu spielen. Und das gute dabei ist, daß sie aus eigenem Antrieb die Sache übernommen hat; sie hat sich von selbst für die Sonate interessiert. Das freut mich sehr. Wie Ihr wißt, mußte ich nach der Stipendienreise etwas vorführen und dieses kann dafür gelten. Das befreit mich wirklich von einem großen Druck. – Es war ein sehr erfreulicher Nachmittag. – [...]

Var i middagsselskap hos fru Grude.]

Ich war gestern mit Baron [Gösta] von Geijerstam zusammen, er hatte seine Waffenart noch nicht gewählt, aber er war schon deneutralisiert, das heißt er muß für die Dauer der Kriegszeit deutscher Bürger sein. Ich bewundere seinen Mut; da sieht man, daß auch Deutschland Freunde im Auslande hat. Ich werde mein Abonnement auf "Tidens Tegn" nicht erneuern; diese Zeitung ist mir zu deutschfeindlich und unsympathisch. [...]

[Oversettelse:] Vi spilte igjennom [klaver-]sonaten, og jeg må si at om hun spiller sonaten offentlig, kan jeg være fornøyd. Hun er åpenbart talentfull, noe jeg allerede visste, men det det beste er at sonaten synes å ligge særlig godt for henne. Hun har mye temperament og begeistring, og hennes teknikk er også verd å legge merke til, så hun er virkelig i stand til å spille sonaten godt. Og i tillegg er det bra at hun av seg selv har overtatt saken, hun har på egen innskytelse interessert seg for sonaten. Det gleder meg meget. Som dere vet, må jeg etter denne stipendiereisen vise frem noen resultater, og da kan dette telle. Det har lettet meg for et tungt press. – Det var en hyggelig ettermiddag. [...]

I går var jeg sammen med baron von Geijerstam [Gösta af]. Han hadde ennå ikke valgt våpengren, men han var allerede denøytralisert, det betyr at han i hele krigstiden vil være tysk borger. Jeg beundrer hans mot. Her ser vi at Tyskland har venner i utlandet. Jeg vil ikke fornye abonnementet mitt på "Tidens Tegn", avisen fremstår for meg alt for tyskfiendtlig og usympatisk.

[Det er påske, og hvor forskjellig fra forrige påske i Dresden. ...]

[Kort p. Berlin-Wilmersdorf 30.3.15]

Liebe mama,

[... Pasjonsoppførelse av Bach i Garnisonskirken.] Es war herrlich. [...]

Berlin 3 April 1915

Liebe Mama und Sigrid,

[...] Ich arbeite fleißig und ungestört. Meine ganze Etage ist frei mit Ausnahme eines Zimmers, das von einer Schwedin bewohnt wird; so kann ich ruhig arbeiten.

[Oversettelse:] Jeg arbeider flittig og uforstyrret. Hele min etasje er tom bortsett fra ett rom, hvor det bor en svensk dame. Så jeg kan arbeide rolig.

[Om damens vanskjebne.

Middag hos pastor Hans Ordning.

Måtte rette Ordings hjelpeløse selvlagede sanger.

Den danske pastor Bent Lindhardt også der, hadde en stor fellesinteresse i Kierkegaard.

Om brev fra venner.

Om krigen.

Om rosene
Bestiller ny smoking og dress.]

[Kort p. Berlin 7.4.15]
F. Valen. Barbarossastr. 32 A. Berlin W. 30

Liebe Mama und Sigrid,

[... Begynner å tenke på hjemreisen.
I operaen med Miss Anne Russel.
Mr. Bartholomew på avskjedsvisit, reiser hjem til USA.]

[Kort] Berlin 10 april 1915

Liebe Mama und Sigrid

[Flyttet inn i musikkværelset, med flygel.
Vertinnen Frau Anders]

Berlin 11 April 1915

Liebe Mama und Sigrid,

es ist Sonntag morgen, und jetzt müßt Ihr den Brief erhalten, den Ihr gestern haben solltet. – Ich wollte heute zur Kirche gehen, aber jetzt haben die Zahnärztinnen [Kette & Russell] gerade angeklingelt, um mich zu einem Spaziergang aufzufordern, und da das Wetter so wunderbar frühlingshaft ist, so freue ich mich darauf. Ich sollte später bei ihnen Mittagessen, das ist ja schön. Und heute habe ich noch etwas anderes vor. Ich erwarte heute Abend Gäste; nämlich Frl. [Haldis] Michelsen, Frl. [Astrid] Smith, Frl. [Elisabeth] Munthe-Kaas, Madame Morris, Baron [Gösta af] Geijerstam und Pastor [Hans] Ording und last but not least Frl. [Dagny] Knudsen, die etwas vortragen will. Dann hat auch Frl. Michelsen

versprochen etwas vorzusingen, so hoffe ich, es wird ein schöner Abend werden. Ich werde Tee und Kuchen geben und Ida hat die Besorgungen übernommen. Ihr hättet nur sehen sollen, welch ein großes elegantes Zimmer ich jetzt habe; es ist so schön und luftig und wird meinen Gästen gewiß imponieren. –

Gestern war ich bei Frl. Knudsen, um sie einzuladen. Dann hat sie mir etwas Neues gezeigt, was [Hjalmar] Borgstrøm über meine Sonate geschrieben hat. Es war in einem Artikel in Ukens Revue über die neuere norwegische Musik, und diese Kritik ist viel besser als die vorige; das sind nur Lobreden über meine “imponierende Technik”. Ich werde Magnhild schreiben, daß sie das Blatt kauft und Euch schickt. – Es ist wirklich erstaunlich diese Veränderung, ich denke, wahrscheinlich hat er die Sonate seither genauer studiert.

Frl. Knudsen übt den ersten Satz und wird ihn mir ehe ich verreise vorspielen; ich freue mich darauf, denn sie ist sehr tüchtig.

Ich habe jetzt dir Rosenbestellung an Bryne [Planteskole] geschickt und ich sende hier ein Verzeichnis über die Rosen; ich glaube, es ist eine wunderschöne Auswahl, es sind auch zwei Schlingrosen dabei und Ihr müßt sie pflanzen wie es Euch am besten dünkt. Ich hoffe, daß wir damit Glück haben werden. Vier Rosen sollten im Topf gepflanzt werden; das ist doch nicht zu viel. Ich habe noch kein Wort von Magnhild erhalten; sie war zu Anfang sehr brav, dann hat sie wieder ihre Zustände bekommen. Was mag das bloß sein. –

Heute lese ich in den Zeitungen daß die Deutschen wieder große Fortschritte in den Karpathen gemacht haben. Wie das mich freut; es scheint jetzt, daß der kolossale russische Ansturm in den Karpathen gescheitert ist, ebenso wie die französische Offensive im Westen. Die Alliierten wollen immer, daß einer die Sache für die anderen machen soll. So stand neulich zu lesen, daß die Franzosen alle Hoffnung auf die Russen gesetzt hatten und umgekehrt. – Es wird ihnen nicht so leicht gelingen, Deutschland zu besiegen. – Ich stehe jetzt immer 1/2 8 auf, das heißt, dann

bekomme ich den Kaffee, und wenn ich den getrunken habe, bin ich ganz wach, mache Körperübungen, bade und fange meine Arbeit an. Es scheint, daß dies eine Jahr mit Körperübungen meine ganze Konstitution viel gestärkert hat, und ich werde künftig damit fortfahren.

Nun grüßet alle schön von mir.

Bald sehen wir uns wieder.

Viele herzliche Grüße von Fartein

[Oversettelse:] Kjære mama og Sigrid,

det er søndag morgen, og nå må dere få det brevet som dere skulle ha mottatt i går. – I dag ville jeg gå i kirken, men nylig telefonerte tannlegedamene og bad meg med på en spasertur. Og været er så vidunderlig vårlig at jeg gleder meg til den. Senere skal jeg spise middag sammen med dem, og det er jo bra. Og i dag har jeg også planlagt noe annet. I kveld kommer det gjester: frk. Michelsen, frk. Smith, frk. Munthe-Kaas, Madame Morris, Baron Geijerstam og pastor Ording, og, last but not least, frk. Knudsen, som vil spille for oss. Dessuten har frk. Michelsen lovet å synge noe, så jeg håper det blir en hyggelig aften. Jeg vil by på te og kaker, og Ida tar seg av serveringen. Dere skulle bare sett det store elegante rommet jeg har nå. Det er så vakkert og romslig at det sikkert vil imponere gjestene mine. –

I går var jeg hos frk. Knudsen for å invitere henne. Da viste hun meg en nyhet, det som Borgstrøm hadde skrevet om sonaten min. Det var en artikkel i Ukens Revy om den nye norske musikken, og denne kritikken er langt bedre enn den forrige. Her er bare lovtale om min "imponerende teknikk". Jeg skal skrive til Magnhild at hun må kjøpe bladet og sende det til dere. – Det er ganske forbløffende med denne endringen, jeg tror virkelig han har studert sonaten mer nøye siden forrige gang.

Frk. Knudsen øver nå på den første satsen som hun vil spille for meg før jeg reiser. Jeg gleder meg til det, for hun er svært dyktig.

Jeg har nå sendt rosebestillingen til Bryne [planteskole] og jeg vedlegger her en oversikt over rosene. Jeg synes det er et vakkert utvalg. Her er også to slyngroser, og dere må plante dem slik dere finner det best. Jeg håper at vi nå er heldige. Fire roser skal plantes i pottes, det er ikke så alt for mange. Jeg har ikke hørt et ord fra Magnhild. Hun var ganske tapper i begynnelsen, men nå er hun igjen tilbake til det gamle. Hva kan det da være. –

I dag leser jeg i avisene at tyskerne atter gjør store fremskritt i Karpatene. Hvor det gleder meg. Det synes nå som det russiske stormangrepet forliste, og likeledes den franske offensiven på vestfronten. De allierte ønsker stadig at den ene skal rydde opp for den annen. Nylig stod å lese at franskmennene hadde satt alle sine håp til russerne, og motsatt. – Det blir ikke lett for dem å seire over Tyskland. – Jeg står fremdeles opp kl ½ 8, det vil si da får jeg kaffe. Når jeg har drukket den, er jeg ganske våken og gjør litt gymnastikk, tar et bad og starter arbeidet. Jeg ser at dette året med gymnastikk har styrket hele min konstitusjon betraktelig, og jeg kommer til å fortsette med øvelsene.

Så må dere hilse alle fra meg.

Snart sees vi igjen.
Mange hjertelig hilsener fra Fartein

[Kort p. Berlin 18.4.15]

Liebe Mama,

[...]

Har øiensynlig fått invitasjon av Frl. Hedwig Kette til å bli i Berlin til midten av mai.

Om rosene fra Bryne Planteskole.]

Ich studiere fleißig neuere Musiksachen und finde, daß diese 3 Monate mir wunderbar geholfen haben. [...]

[Oversettelse:] Jeg studerer flittig nye musikkaker [partiturer og musikkitteratur] og ser at disse tre månedene har hjulpet meg vidunderlig.

[Er på operaen Siegfried av Wagner mens han skriver kortet.]

Berlin 18 April 1915

Liebe Mama und Sigrid,

[... Skal til Bjørn Bjørnson sm.m. frk. Haldis Michelsen.

Frk. Michelsen med på å kjøpe smoking.

Hun har fått agent som skal ordne engasjementer neste år.

Baron Gösta af Geijerstam og frk. Astrid Smith forlovet.

Skal besøke Christian Sindings og Veldre når han kommer hjem.]

[kort p. Berlin 22.4.15.]

Kjære Sigrid,

[Ny dress, 82 Mk.

De norske damene og Mrs. Morris drar til Oslo via K.havn.

Leser italiensk med Frl. Marie Kette. Planer om å dra til Rom.

Flytter til Lützowpl. til tannlegene.]

Berlin 25 April 1915

Liebe Mama und Sigrid,

[... Har italiensktimer fortsatt.

Skal i operaen og høre Meistersinger av Wagner.

Tungt for frk. Astrid Smith å ta avskjed med sin forlovede Baron Gösta af Geijerstam.

Sammen med Geijerstam og frk. Smith i museer og på Peer Gynt i Kgl. Schauspielhaus. [...]

Berlin 1 mai 1915

Kjære mama og Sigrid,

[Får igjen lov til å skrive på norsk.

Skal flytte til Frl. Hedwig Kette siste dagene i Berlin.]

Det var meget interessant at se tidsskriftet "Sunnhordaland" og særlig interesserede det mig at læse om mine navne "Fartegn" Valen eller Bagge. – Baggerne tilhørte gammel norsk adel; det kunde være interessant at faa undersøgt i hvilket forhold vor oldemor stod i til denne slegt. – Det er tydelig at navnet Fartein maa være kommet ind i vor familie gjennom denne slegt; ellers vilde det være paafaldende, at et saa sjeldent navn skulde holde sig og desuden navnet Oluf eller Olaf. –

I det hele taget er det morsomt, at folk begynder at interessere sig for denslags ting derborte; sansen for traditioner har ligget saa sørgelig nede i mange aar. – [...]

[Mye sammen med Gösta af Geijerstam, bl.a. til fangeleiren i Döberitz. Fått tre raderinger av ham.

Skal sammen i middag til Frk. Dagny Knudsen.

Leser italiensk med Frl. Kettes søster, Marie, kan allerede lese italienske aviser.

Fått pakke med hermetikk, ost o.l. sendt fra Jensen & Co i Oslo, giveren ukjent.]

[Kort p. Berlin 5.5.15]

Kjære mama og Sigrid,

[Ny dress.

Flytter mandag over til Frl. Hedwig Kette.

Besøker flere fangeleirer.]

[Kort p. Berlin-Wilmersdorf 8.5.15]

F. Valen, bei Russel & Kette, Lützowpl. 12, Berlin

[Til Dorothea Valen (mama)]

Skriver på tysk for å få kortet raskere gjennom sensuren.]

[Kort p. Berlin 21.5.15]

Liebe mama und Sigrid,

wir warten noch jede Stunde auf die Kriegserklärung Italiens; jede Hoffnung scheint jetzt aus zu sein, aber jeder ist ruhig, und es herrscht keine Aufregung oder Unruhe auf den Strassen. Die Zeitungen, die Grund genug hätten, Italien zu schmähen, sind sehr mässig in ihren Äusserungen. Heute Abend wird sogar eine italienische Oper gegeben in kgl. Opernhaus; morgen auch sogar. – Ist das nicht unglaublich, dass Italien mit Waffen in der Hand das nehmen will, was es umsonst hätte bekommen können. Ich glaube selbst ihre kunftigen Bundesgenossen es im Herzen verachten wird.

– Und es wird vielleicht nicht so mühelos gehen wie sich Italien es denkt. –
[...]

[Oversettelse:] Kjære mama og Sigrid,

vi venter Italias krigserklæring når som helst. Alt håp synes nå ute. Men alle er rolige, det hersker ingen opphisselse eller uro i gatene. Avisene, som skulle ha god nok grunn til å rakke ned på Italia, er svært forsiktige i sine kommentarer. I aften står endog en italiensk opera på programmet i den kgl. opera, og selv i morgen også. – Er det ikke utrolig at Italia med våpen i hånd vil erobre det som de forgjeves forsøkte å skaffe seg. Jeg tror at deres fremtidige forbundsfeller vil forakte dem i hjertet. – Og det vil kanskje ikke gå så enkelt som Italia har tenkt seg.

[Kort p. Berlin 25.5.15]

Liebe Mama und Sigrid,

[... Italias krigserklæring mottatt med ro.

De to unge leutnanter drar til felten igjen.]

Es ist immerhin bedauerisch, dass der Krieg noch mehr Opfer erheischen wird. – [...]

[Oversettelse:] Det er alltid beklagelig at krigen krever stadig nye ofre.

[Kort p. Berlin 26.5.15]

Kjære mama og Sigrid,

[...] Nu læser jeg italiensk hver dag med Frl. [Marie] Kette og jeg er kommet saa pas at jeg kan læse en avis, uden større vanskelighed; men der blir nok ikke brug for det paa reise med det første; jeg faar nok holde mig hjemme til krigen er over. Vi faar haabe at krigen ikke varer længe men ender med et grundigt nederlag for italienerne.

[Kort p. Berlin 31.5.15]

Kjære mama

[Siste søndag i Berlin.]

Det er vidunderligt i Berlin nu, overalt blomstrer det, og man skulde ikke tro at Tyskland havde krig med over halve verden. – Det er synd at mit ophold snart er til ende, det har været saadan en rig vinter, men jeg glæder mig ogsaa til at komme hjem. [...]

Valevaag lørdag 26 juni [1915]

Kjære Magnhild [Sendstad]

[Lang reise, barna med.

Barna trives på landet.

Om folk i Valevåg.]

Valevaag 22 juli 1915

Kjære fru [Jeanette] Mohr!

[...] Det skulde have været morsomt at tale sammen og saa kunde jeg havt adskillig at fortælle fra denne mærkelige vinter i Berlin. Jeg er glad jeg fik komme til Tyskland i krigens tid; jeg vilde ikke have undværet denne tid for meget. – [...]

Desuden har jeg mange hilsener til Dem fra de to tandlægene [Kette og Russell] paa Lützowplatz. Jeg bodde hos dem den sidste maaned og havde en deilig tid, og jeg var saa glad over at jeg paa denne maade fik forlænge mit ophold i Berlin. Det var netop medens vi ventede paa Italiens krigserklæring, saa det var en spændende tid. [...]

Det havde været min agt at reise til Italien til høsten og jeg havde endog aftalt reisefølge med [Alf] Hurums, men saa kom krigen, og nu tør jeg ikke vove mig ud, før den er slut. Det eneste jeg havde igjen af hele planen er at

jeg lærte lidt italiensk af Frk. Marie Kette, som med egne tyske uegennyttighed læste med mig en time hver anden dag i 6 uger. –

Ja, jeg var allerede begyndt paa brevet, da jeg af fru [Augusta] Sinding fik sendt [O.M.] Sandviks anmeldelse, jeg trodde først De mente [Valentin] Siewers's anmeldelse som stod i Morgenbladet en uge tidligere. Det var jo meget glædeligt, men jeg maa næsten sige som Hans Sachs i [Wagners] "Meistersinger": "Ihr macht mir Armen zu viel Ehr".¹ Jeg véd ikke hvordan jeg skal kunne svare til de store forventninger som sættes til mig; jeg er bange for at der vil komme en reaktion og at det vil egge til modkritik. Men det vilde vær uret af mig ikke at være glad derover ikke mindst for min mors skyld. – Har jeg fortalt Dem, at Dagny Knutsen holder paa at indøve sonaten og vil spille den paa en koncert til høsten; jeg tror den er i udmerkede hænder; hun har afgjort gnisten og havde let for at gaa ind paa alle intentioner.

Forresten arbeider jeg noksaa flittig; jeg staar op kl. 7 hver dag; det er lidt af den tyske aand, som endnu sidder igjen; maatte den bare vare ved en stund udover. – [...]

Valevaag 18 sept. 1915

Kjære Magnhild [Sendstad]

[... Takker for gave til fødselsdagen og tiden i sommer.

Kunne fortsatt sitte ved stenbordet og arbeide forrige uke. Fru Ingeborg Stang Lund på besøk en hel uke. Ville sende sine bekjendte malere Edv. Munch eller Harald Sohlberg over for å male naturen.

Valgagitasjonen igang. Korntollen hovedsak, fanatisme i politikken.

Har hatt brev fra Tyskland, bl.a. fra brødrene Wellmann som er ved fronten.]

---

¹ Fra femte scene: "... gebt ihr mir Armen zu viel Ehr", NO: "... dere gir meg, stakkars mann, for mye ære".

Valevaag 8 nov. 1915

Kjære Carl [Røstvig],

jeg skynder mig at sende dig et par linjer for at takke for hyggeligt brev og for at sige dig fra os alle tre, at du skal være hjertelig velkommen, naar du ønsker. Vi glæder os alle tre til at faa dig hid og tale med dig, og jeg specielt – det er jo en evighed siden sidst. Du maa hilse Kristine [CRs kone] og takke hjertelig for indbydelsen, som jeg mere end gjerne vil efterkomme; men først maa du komme hid, saa vi kan aftale nærmere. Vi glæder os som sagt, og du behøver ikke at melde din ankomst. Vi har saa stort hus, at vi godt kunde tage imod hele familien; men Kristine har vel ikke saa godt for at komme fra den lille. – Og ved dette punkt kommer jeg til mine undskyldninger. Jeg skulde have skrevet, da jeg isommer fik høre om begivenheden, og jeg vilde ligeledes have skrevet da vi læste Jappe Nilsens kritik som vi alle glædede os over, fordi den hørtes saa sympathisk og forstaaelsesfuld. – Men du ser: der er intet blevet deraf. Jeg har siddet op over ørene i arbeide; jeg skal fortælle dig mere mundtlig derom. – Sigrid er blit aldeles frisk – hun er som et nyt menneske, men hun har den samme mulighed over sig, hvis hun paa nogen vis skulde overanstrenge sig, saa det gjælder for hende at have absolut ro. – Hun har tegnet meget i kul, – og kanske du kunde give hende nogen smaa vink, naar du kommer hid. – Hvad jeg endnu vilde fortælle dig: jeg fik et lidet maleri nede i Berlin ivaar, det bærer signaturen H v. M, og nu er jeg spændt paa, om det kunde være Hans von Marées. Det skulde være morsomt at vise dig det. – Jeg har været hjemme siden juni, og jeg trives udmerket paa landet; jeg synes det gaar saa godt at arbeide i denne fuldkomne ro. – Jeg glæder mig til at se dine ting og dit hjem; men først maa du komme hid, og med et hjertelig velkommen fra os alle tre er jeg din

hengivne Fartein.

Valevaag 23 nov. 1915

Kjære Magnhild [Sendstad]

[...] Det var mig ikke muligt at bli færdig med de to kammermusikverker til oktober; jeg havde ogsaa lidet haab derom. De er færdig paa en viss maade; men det er endnu noget som mangler, saa jeg har taget et andet arbeide frem, nemlig det Ave Maria for kvindekore og orkester som Dr. [Nils] Roede tilbød at opføre paa musikforeningens næste program. Jeg er færdig med klaverudtoget og holder nu paa at instrumentere. Det er et morsomt arbeide og jeg haaber, jeg kan bli færdig til jul hvis jeg blir oplagt. Hele verket behøver ikke at indleveres før til næste høst saa jeg har god tid til at file paa det. I februar skal Frk. [Dagny] Knutsen have klaveraften og skal da spille min sonate. – Du saa vel [Hjalmar] Borgstrøms glimrende kritik over hendes orkesterkoncert; Nanna [Nilsen] sendte mig den. Jeg skulde have lyst til at komme ind og høre hende; men jeg synes det blir en altfor dyr koncert-billet, saa du faar gaa i mit sted og berette mig om hvordan koncerten forløber. Hvis frk. Knutsen kunde gjøre en tournée til Stavanger og Bergen kunde det snarere lade sig gjøre at jeg kom. [...]

[Carl Røstvig har anmeldt sin ankomst.

Har vært på besøk hos A.Th. Browns på Fjelberg.]

Jeg faar endnu noksaa regelmæssig aviser fra Tyskland, og nylig en meget interessant bog, som du skal faa se ved leilighed; deri udvikles allerede (den er skrevet i april dette aar) planen om at naa Egypten, og dertil er de jo paa god vei. Den sidste Balkan-operation var et overmaade klogt træk; jeg er bare yderst spændt paa, om ententen skal faa trykket Grækenland over paa sin side. Hvad siger man derinde om England og Sverige, kanske man kom mer en smule til eftertanke, naar det brænder i naboens væg. –

Det var morsomt at [Max] Reinhardt gjorde lykke; havde det ikke været saa dyrt burde du gaat, for det er høidepunkt af skuespilkunst. – Sigrid har nylig faat en mængde film fra fotografen og hun har fotograferet Monsemand spesielt til dig. – Ellers lever baade folk og katter godt og hilser dig og Eder alle hjertelig.

Din F.

Valevaag 2 dec. 1915

Kjære Magnhild [Sendstad]

[... Ønsker at hun kjøper Genealogisk tidsskrift, to årganger, som julegave til Sigrid fra ham.

Det går bra for tiden for alle.

Han arbeider godt.]

Valevaag 14 dec. 1915

Kjære Magnhild [Sendstad]

[Vil til frk. Dagny Knutsens konsert i februar, har fått 100 kr til reisen av fru Ingeborg Stang Lund.

Passer ikke å holde egen konsert nu.]

Jeg er nu snart færdig med Ave Maria, som Dr. [Nils] Roede har lovet at opføre i Musikforeningen næste sæson; jeg vilde egentlig gjøre færdig et andet lidet korverk et pendant til Ave Maria, da jeg tror dette blir for kort at opføres alene; det er en latinsk aften-hymne fra middelalderen: “o lux beata trinitas”.¹ Jeg har den skisseret, men udførelset [!] staar endnu tilbage.

[Vil sende gjetost til tannlegene i Berlin, som ble så begeistret for den i Norge. Ber Magnhild besørge dette hos Jensen & Co.

---

¹ O lux beata trinitas ble neppe fullført og er gått tapt.

Har hatt brev fra Geijerstam, som fikk lov til å reise til sin frue. De bor i Bergen.

En del av haugen foran kjøkkenet mineres bort.

Har plantet flere trær.]

Ny Musik.

Fra "Norsk musikforlag" er der iaar udsendt en god del musik, som har krav paa opmerksomhed. Først maa da nævnes, at en norsk komponist debuterer med en klaversonate. Fra paalidelig hold erfarer jeg, at Fartein Valen er en ganske ung mand; hans sonate fortæller det ikke. Man skulde snarere tro, man havde for sig et opus af en ældre, klog og erfaren musiker. Hvad der kan kaldes ungdommelig ved Valens musik — det temperamentfulde nemlig — gjør betegnelsen hædrende. En ungdommelig famlen skal neppe kunne paavises. Den lidenskabelige flam-

flinke dilettanter faa glæde af denne barcarole. De to bryllupslaatter fra Namdalen-arrangeret af Ole Olsen under titelen "For hundrede aar siden" interesserer ikke mig; men det er jo mulig, at de kan finde venner blandt publikum. "Havstemninger" af Trygve Tønjussen er det bedste, jeg kjender af denne unge komponist. Dette hefte viser ialfald fantasi og desuden en nogen kraftigere kunstnerisk vilje end tidligere. De er udført med beskedne tekniske midler, hvad der ikke er bare til held for resultatet. Ved en rigere bearbejdelse — særlig kontrapunktisk

Aftenposten 21. december 1915. Hjalmar Borgstrøms anmeldelse av Valens Klaversonate nr. 1.

Først maa da nævnes, at en norsk komponist debuterer med en klaversonate. Fra paalidelig hold erfarer jeg at Fartein Valen er en ganske ung mand; hans sonate fortæller det ikke. Man skulde snarere tro, man havde for sig et opus av en ældre, klog og erfaren musiker. Hvad der kan kaldes ungdommelig ved Valens musik — det temperamentsfulde nemlig — gjør betegnelsen hædrende. En ungdommelig famlen skal neppe kunne paavises. Den lidenskabelige flamme truer aldrig med nogen herjende ildebrand. Jeg skulde saa gjerne have tilgivet, om verket havde været mer ubehersket. Sonaten vilde have faaet en sikrere plads i mit hjerte, dersom jeg havde følt noget af en tankegang udenfor akademiets. Men komponistens ubetingede dygtighed maa fremhæves med sterk anerkjendelse. Tekniken er fortrinlig. Alt er saa velordnet. Den velklingende kontrapunktiske udarbejdelse er sindrigt udstyret med vekslnoter. Da der ikke er givert noget kjøb paa den kunstneriske fuldendelse, er sonaten alt andet end let. Men teknisk rustede klaverspillere vil finde en interessant opgave.

1916

Valen bodde dette året i Valevåg. Han hadde en tur til hovedstaden for å være til stede ved Dagny Knutsens uroppførelse (14. februar) av hans Sonate nr. 1 for klaver, opus 2.

Dette året var Valen først og fremst opptatt av å få videreutviklet Fiolinsonaten, opus 3., og også Trioen, opus 5.

Valevaag 2 jan. 1916

Kjære Magnhild [Sendstad]

[Takker for pengene, vil ikke kjøpe partiturer denne gang, men roser til våren.

Storm og kulde, vannet bunnfrosset i huset. Mange blomster strøket med.

I sjal foran ovn som ikke varmet nok.

Kommer til Kr.ia 15. jan.

Mer utrygg for året som kommer enn før.

Sigrid og han fadder til Erik Valens gutt Arne.]

*Ths. Heftyes gd. 25
mandag 24 jan. [p. 1916]*

Kjære Sigrid,

[Bor hos Ingeborg og Fredrik Stang Lund. Selskap i går, Dagny Knutsen spilte sonaten:] Jeg var mektig imponeret over hendes mægtige foredrag; jeg synes sonaten rent forvandlede sig; jeg ønskede I kunde have hørt den.

[Christian] Sinding kom efterpaa og klappede mig paa skulderen og sa: "Ja, gaa bare du din egen vei." Otto [Mohr] og Fridtjof [Mohr] var aldeles betat. Jeg talte ogsaa længe med Tove Mohr, Ottos frue, som er et yndigt menneske.

[Nok en dame spillede sonaten for ham, fru Laura Bredal, f. Holtsmark. Dyktig, men kunne ikke maale sig med frk. Knutsen.]

Christiania [!] 2 febr. torsdag. [1916]

Kjære mama og Sigrid,

tiden er saa optaget her inde, at jeg ganske maa stjæle mig tid til at skrive. Hjertelig tak for brev søndag og for skjorterne, som kom mandag; de var aldeles nydelige.

Netop nu har Dagny Knutsen været her til prøve; vi har spillet sidste sats af [klaver]sonaten og den gaar nu udmerket; hun har faat det rette greb paa tingene og jeg haaber hun maa bli heldig paa koncerten; hun har saadant et mod selv paa at spille sonaten. – Efterpaa gik jeg en liden tur sammen med hende og saa fik vi the. –

Igaar var jeg til middag hos [Christian] Sinding. Det var saa hyggeligt, for de var meget friskere og paa bedre humør begge to. Dagen før havde Sinding ligget tilsengs; han har næmlig endnu disse stadige svimmelhedsanfald, og saa har de saa mange bekymringer for det økonomiske; de blev næmlig snarere skuffet over fondet, de faar jo bare renterne 1500 kr om aaret og nu, da han intet tjener har de bare gjæld og ondt, saa det har været rent nedknugende at være sammen med dem. – "Vi faar bare se til at dø saa der blir slut paa det hele," siger de, "og saa skal du faa renterne." Augusta har kjøbt ligskjorte baade til sig og ham. Men igaar var de mere haabefulde. Det er bare sommeren som kan hjælpe dem.

Jeg var ogsaa indom paa Ottos [Mohr] laboratorium paa universitetet og pratete med ham en god stund. Det var hyggeligt. Han fortalte, at Hugo

[Mohr] nu vil slaa sig paa malerkunsten; Tove [Mohr] har faat en eftermiddagsplads for ham og saa skal han ind paa kunstakademiet. Jeg tror det er det eneste rette for Hugo, for han duer ikke til noget praktisk. –

Imorgen kommer Magnhild og frk. Knutsen hid og spiser middag; vi skal først paa en generalprøve, og saa følger de alle med hjem. Iaften er det [Alf] Hurums kompositionskoncert; det har været slig masse koncerter i det sidste, at det rent var en vederkvægelse at faa være hjemme igaarftes.

Jeg undres paa hvordan det gaa med Eder og pusene og sviblerne og roserne; det skal bli kjækt alligevel at komme hjem og bli for sig selv, for dette liv er jo uhyre anstrængende. Jeg haaber bare det maa gaa godt paa koncerten forinden. – Jeg har det saa deilig her, alle er saa snille mod mig. Fru Dr. [Lil] Roede havde sagt til fru Sinding, at hun gjerne vilde have mig paa besøg, saa jeg kommer kanskje did senere. Imorgen skal jeg op med bogen. – Nu er det øieblikkelig middag saa jeg maa slutte. Fru [Ingeborg] Stang Lund hilser saa meget; hun er saa hyggelig. – Idag har vi deilig sneveir og stille. Har I endnu den stadige vind. Jeg tror jeg kan faa resten af mit stipendium her ilandet men jeg maa gaa i depart. og tale derom.

Skriver mere senere.

Kjærlig hilsen F.

Hvor trist at Olena er død, jeg har endnu ikke snakket med M.

Chr.ia 7 febr. 1916

Kjære mama og Sigrid,

[... Om masse mennesker som han treffer, bispinde Betty Tandberg, Lydia Skougaard osv. osv.

Adv. Fredrik Stang Lund har Aarrestad-saken. [Kjent injuriesak reist av stortingsmann Sven Aarrestad mot Aftenposten.]]

[Kristiania, p. 10.2.16] Onsdag

Kjære mama og Sigrid,

[...] Netop nu er jeg færdig med en prøve sammen med Dagny Knutsen. Hun spillede saa udmerket idag, saa nu bare glæder jeg mig til koncerten; den skal være nu mandag den 14de ikke som jeg skrev den 16de. Før var hun saa optaget af alle detaljer og alle vanskeligheder; nu spiller hun mere overlegent og har et bedre overblik over det hele, og det var det jeg saa gjerne vilde. Jeg ønsker nu bare at I begge kunde have været paa koncerten og hørt Dagny Knutsen spille [klaver]sonaten, men det er en stor trøst at vide, at I tænker paa mig den dag. Gud give at det maatte gaa godt ogsaa for Dagny Knutsens skyld, som har havt saa meget stræv og besvær med at indøve sonaten. [...]

[På besøk hos bispinde Betty Tandberg,
Om rosene hjemme.]

Chistiania 13 febr. 1916

Kjære mama og Sigrid,

Jeg ved ikke om jeg har takket for Eders sidste breve, jeg tror jeg havde sendt et brev dagen i forveien, det gaar lidt rundt for mig nu før koncerten. Imorgen er det, slaget skal ske og igaar var vi paa generalprøven i den store logesal. Det var bare frk. [Dagny] Knutsens mor og søster, fru [Ingeborg] Stang Lund og jeg, men det var en ren feststund. Sonaten [opus 2] klang udmerket i den store sal, saa jeg maa sige, at min nervøsitet har git seg lidt; men I ved, at kritikken er uberegnelig, saa den kommer nok til at finde meget at udsætte. Men det faar heller være saa. Jeg synes det var en glæde at høre mit arbeide tolket med en saadan kunst som frk. Knutsens; det eneste leie var, at I ikke kunde være der og høre paa. Jeg blev baade modig og beskeden paa en gang; jeg ved hvor meget jeg endnu har at lære, men en glæde var det alligevel. Igaar aftes var advokaten og jeg alene hjemme, og

jeg havde en uforglemmelig aften; advokaten er et ualmindelig sympathisk menneske, som jeg er lykkelig over at have lært at kjende.

Jeg talte med Magnhild i telefonen og da fortalte hun at hun havde talt med Ingw. Nilsen og beatricen, saa nu faar I den nok med det første; der maa være adskillig slendrian i den forretning. – Jeg har ogsaa faat havetidende og skal sende kort imorgen – jeg vælger naturligvis de fem roser. – Jeg haaber I har faat mit brev, saa I tænker paa mig mandag; vi skal sende telegram og avisudklip – ak ja maatte det ikke bli en skuffelse. – Jeg kan saa lidet samle tankerne idag, senere naar det er over skal jeg skrive mere. – Fru Stang Lund vil vist skrive en liten hilsen paa bagsiden af brevet.

Kjærlig hilsen
fra Fartein

[Det følgende er skrevet til på baksiden av brevet:]

Hjertenskjære fru Valen. De kan tro at vi er glade i Fartein allesammen fra advokaten og ned til Bopps; naar jeg vaakner om natten glæder jeg mig over at han bor hos os og jeg synes det er en velsignelse for mit hjem og en ære tillige. Og vi har det gjennem koselig. Jeg tror han trives, og naar konserten er over saa faar han en særlig god tid til arbeide. Jeg lever i stor spænding og glæder mig uhyre til imorgen og jeg glæder mig trygt for Dagny Knudsen spiller den udmerket. Med de kjærligste hilsener til Sigrid og Dem selv
er jeg Deres hengivne
Ingeborg Stang Lund

[Kristiania] 16 febr [1916?]

Kjære mama og Sigrid

[... Har vært i selskap hos Fr. Grøndahl sammen med pianisten Mischa Rogal-Lewitzsky.]

I aften skal jeg til overlærer [O.M.] Sandvik som skrev kritikken i Morgenbladet om sonaten; jeg skal være eneste gjest og haaber det vil bli hyggelig. Jeg glæder mig til at takke ham for den store forstaaelsen han viste sonaten. Han hørtes saa hyggelig ud i telefonen.

Dr. [Nils] Roede talte jeg med forleden dag; han havde været optaget til kl 10 paa koncertdagen, saa han kunde ikke komme. Jeg ønsker, han havde hørt Dagny Knutsen spille, for hun var endnu bedre end den dag, hun spillede her i selskabet.

[Peter] Vogt Fischer sa til mig igaar, at naar jeg var færdig med noget og vilde have det frem, saa maatte jeg bare henvende mig til ham, for alle de bedste kræfter vi havde, stod til hans raadighed. Jeg haar talt med [Fredrik] Stang Lund om forleggerne, at jeg ikke maa sælge noget med hud og haar for fremtiden; advokaten vil staa mig bi med alle senere kontrakter. Vi skal ogsaa undersøge om jeg kunde benytte stipendiet [Houens Legat] her i landet; det er det jeg har mest lyst til. Det kunde være en god hjælp for at have 900 kr. mere, saa vi kunde faa raad til f.eks. at leie hjælp eller kjøbe ved. Jeg glæder mig til at faa eget arbejdsværelse. Det gaar vel i orden nu, da lodpiben er i stand. [...]

[Kristiania] 1 marts 1916

Kjære Sigrid,

[... Truffet masse mennsker, mest gamle venner, men ogsaa sorenskriverfullmektig Jens Arbo, som hadde gjort Dagny Knutsen oppmerksom på sonaten.]

Der er endnu en visit jeg maa gjøre, nemlig Harriet Backer, som sa hun gjerne vilde se mig; jeg vil gjøre det for om du en gang vilde komme herind og vise hende nogen tegninger; hun skal være et yndigt menneske.

Valevaag 27-3-1916

Kjære [Aksel] Sendstad

[Kommet hjem via Bergen, hvor han ble noen dager ekstra.

Erik Valen og familien flyttet inn i eget hus, har nå hele huset for seg selv.

Venter på malerne som kommer når fisket er over.

Sviblene i fullt flor, og rosene har tålt den plutselige ettervinter-kulden og sneen.]

Valevaag 2 april 1916

Kjære Magnhild

[Om huset.

Om familien Mohrs i Bergen, og Dagny Knutsen som spilte sonaten, og han spilte noe av trioen, som skal tilegnes henne (fru Mohr)

Bestiller slyngroser som skal klæde klipper og vægge.

Har fått 15 frøroser til.

Leser Shakespeare på engelsk, fryder seg over konene i Windsor.]

[Valevaag mai? 1916]

Kjære Magnhild

[Sigrid dårligere, overfust av en nabo.

Nabokrangel om en del av jorden.

Sigrid har også alvorlig hjertefeil.

Naboen spakferdig da FV talte til ham om saken.

Haven står nydelig, mange nye roser. Plantet erteblomster.]

[Juni 1916]

Kjære Magnhild

[Sigrid bra når hun får være i ro.

Moren gikt, ber Magnhild sende pulver "artphan".

Allerede sommer.

Har send 5 kg fiskeboller og rogn til sine tyske venner.] Det blev de meget rørt og glade over og jeg fik et nydelig brev tilbage.

Forleden dag fik jeg tilsendt partituret til Rich. Strauss's nye "alpesymphonie" som de nylig havde hørt og var meget begejstret over. Om maden skriver de ellers ikke et ord, og jeg læser mellem linjerne, at der ikke synes at herske den samme freidighed som før. –

Tænk at Max Reger er død; det er mere end sørgelig – midt i hans bedste arbejdskraft. Han blev bare 43 aar, og netop i den sidste tid havde han naaet sit fulde mesterskab. Jeg hørte i Berlin en "Vaterländische Overture" som jeg aldrig glemmer.

Nu er jeg flyttet ind i den nordre stue; den er tapetseret i rødt og dørene er hvide, saa jeg har nu det deiligste og roligste arbejdsværelse, som kan tænkes. Og saa den vidunderligste udsigt; nu er det en sand fornøielse at arbeide.

Ved siden af er jeg meget flittig til at arbeide i haven; det er saadan en hvile for hjernen og jeg merker, at jeg rent legemlig har godt af det. Jeg glæder mig til at vise dig mine nye rosenbed, som jeg selv har spadt – det var et haardt arbeide at faa al stenen væk. –

Valevaag 5 aug. 1916

Kjære Magnhild

[Magnhild vært der i sommer.

Får mye kål og erter.

Har hatt to små jødebarn i huset, Sigrids tidl. elever.

Skal få Kari i huset (hushjelpen?).]

Valevaag 30 sept. 1916

Kjære Magnhild

[Har kjøpt gamle årganger Rosenzeitung fra Gartendirektor Ries, Karlsruhe for 26 Mk. Magnhild må sende pengene, 20 kr. ca. i posten for ham.

Problemer med tjenestefolk og naboene.

Fru Ingeborg Stang Lund vil komme.

Får aviser fra Tyskland igjen.

Gikk dårlig med gulrøttene og kålen.

Har bestilt kjøtt, og får oljefat.]

Nu skal Leif Halvorsen reise til Petersburg og dermed falder spørsmålet om at opføre min sonate til vinteren bort af sig selv, selv om den havde været færdig. Jeg er glad at jeg endnu har en frist. Store partier er færdige og jeg maa sige jeg er ganske fornøiet med dem; men husk vor aftale og tal ikke derom til nogen. Hvis jeg ikke blir ganske færdig saa jeg kan vedlægge den til min ansøgning, saa vil jeg ikke søge statens stipendium; jeg tænker nok Gud skal finde udvei for mig ogsaa dette aar indtil mine frugter er ganske modne; det blev saa klart for mig nylig en nat.

[Kommer ikke til Oslo i vinter.]

[Valevaag] lørdag [p. 20.10.16]

Kjære Magnhild

[Fru Ingeborg Stang-Lund på besøk en uke.

Deretter Hugo Mohr noen dager.

Dagny Knutsen skal spille Regers klaverkonsert, ber M. besørge blomster.

Leif Halvorsen i Petersburg. Kommer hjem febr.–mars. Hvis fiolinsonaten ferdig, kommer FV inn for å innstudere den med ham.]

Hvis jeg ikke blir færdig, ta jeg det ogsaa som et varsel paa ikke at søge stipendium; jeg skal nok greie mig endnu et aars tid. – Sonaten skrider langsomt fremover og jeg tror jeg kan sige, der er partier jeg er ganske fornøiet med.

[Kari tilbake.]

Du maa fortælle Sendstad, at jeg fik et hyggelig brev fra gartner [Thoralf] Bryne, da jeg havde sendt ham rosen. Han har okuleret to øine af den paa vildstamme og til næste aar skal han faa den til formering og saa skal den i handelen. Han var meget begeistret og det bedste er, at han vil sende mig en hel del nye herlige sorter, som endnu ikke er optat i hans katalog.

Du kan tro Hugo [Lous Mohr] var indtat i Sigrids tegninger. Han gav hende ogsaa en del gode vink. Til sommeren kommer han igjen med andre malere. [...]

[Rosen kan være "Henrik Wergeland" eller en av forgjengerne Valen selv drev fram. Se senere brev.]

*Valevaag i Søndhordland
4 nov. 1916*

Kjære Otto [Lous Mohr],

[Hatt besøk av Hugo, Ottos bror.

Moren syk. Åreforkalkning.]

Jeg begyndte straks at tage fat paa violinsonaten [opus 3] og nu haaber jeg, at den er traadt ind i det sidste stadium. Mange partier er fuldt færdig og jeg ønsker ofte jeg kunde spille det for dig; jeg er spændt paa, hvordan det vil virke. Men nævn intet til andre derom er du snil, for jeg ved endnu ikke hvor længe det vil vare. Det gaar uhyre langsomt fremover. [...]

Hugo tog med sig min lille kamel for at faa undersøgt det gaadefulle H.v.M. Jeg nærer det forfængelige haab om at det skal betyde Hans von Marées; men billedet er jo lige pent om det skulde være Hans von Meyer eller Müller. Du maa lade Hugo vise dig det. Det er min stolthed, uagted det er det første og hidtil eneste nummer i mit gallerie.

Jeg havde nylig brev fra Dagny Knutsen, som skal spille Regers [klaver]koncert den 19. denne maaned. Da maa du rigtig gaa; jeg tror det vil bli en oplevelse for dig at høre Reger, og saa kan det vist komme vel med at der sidder en og anden ven af Reger i salen, for jeg forstod, at hun var adskillig bekymret over publikums stemning. Alle hun spildte for havde ikke villet forstaa ham – skade at Reger ikke er englænder.

Ellers er der ikke meget, som skjer her i vor afkrog af verden. Jeg spiller [J.S. Bachs] Wohltemperiertes Klavier hver dag. Bach blir mig stadig et større og større under. Naar jeg har spillet et præludium eller en fuge i alle tonearter er det som om det hele forgyldes for meg eller løftes hen i en anden sfære – jeg kan ikke forklare det; men jeg tror jeg har faat trænge dybere ind i musikens væsen derved samtidig som jeg teknisk har havt et umaadeligt udbytte deraf. – Ellers læser jeg Shakespeare fra perm til perm om aftenen; det er en sand fest, og ikke saa vanskelig som jeg havde tænkt. I sommer havde jeg blomsterne; det interesserer mig meget og jeg har den største glæde deraf. Men ogsaa her er den høiere havekunst det morsomste næmlich hybridisationen – det skal jeg fortælle dig om en anden gang. [...]

[Mrk. Valevaag ca. 6.11.16 av O. Gurvin]

Kjære Magnhild

Mange tak for dit brev i dag. Vi ventede spændt paa at høre fra dig, ikke fordi vi var ængstelige, men fordi vi vidste, at der svirrede alslags rygter i luften. Ogsaa om panik hørte vi. Jeg er aldeles holdt op med at læse aviser, lar mig bare fortælle de vigtigste nyheder. Jeg ærgrede mig saa meget over

de norske aviser, at jeg maatte slutte. Undertiden faar jeg aviser fra Berlin, tandlægerne [Kette og Russel] er trofaste til at sende. – Det om den norske havn til tyskerne faar ingen mig at tro. Selv om de fik en, hvordan skulde de kunde bruge den, englænderne vilde øieblikkelig tage den. [Ryktene om krigen satt ut for å opphisse mot tyskerne.

Kommer trolig ikke til Kristiania i vinter.

Misunner M. som skal få høre den deilige Max Reger-konserten for klaver:] Dagny Knutsen skriver, hun havde tydelig det indtryk at de ikke vilde forstaa. Det er skade, at Reger ikke er englænder. Hvor skulde ikke snobben da have løbet af sted for at høre ham. [...]

10.11

Saa langt kom jeg for et par dage siden; jeg blir altid saa træt om aftenen efter arbeidet.

I dag er koncerten. Jeg havde brev fra fru [Ingeborg] Stang Lund igaar, hvor hun fortæller om prøvene. Da [Frieda] Kwast-Hodapp spillede denne for første gang i Berlin sa kritikken at det rent mnemotechniske (“erindringsmæssige”) var en fremragende ydelse, saa jeg tænker frk K er mer end modig som vil give sig i kast med et saa vanskeligt verk.

[Om moren som ikke er så sterk.

Har fått rosekatalog fra Tyskland.]

Valevaag, søndag [13.11.16]

Kjære Magnhild

[Om Dagny Knutsens success med Regers konsert.

Om kritikkene, og særlig Per Reidarson:] Peder Reiersen hev vore (som Otto [Mohr] kaldte ham). Der maatte jeg gribe mig til hodet; hvordan kan det blot være mulig, at man kan skrive noget saadant og ovenikjøbet faa det optat i landets største blad. Ikke derfor: det passer saa glimrende til Tidens Tegns hele øvrige aandelige habitus, dette blad som jeg ikke vil tage i med

en ildtang, dette blad, som har til force, til sin særlige opgave og bestemmelse at kaste smuds paa anderledes tænkende. Forsaauidt er det ganske forstaaelig. Derimod turde det være noksaa ubehageligt for [Ola] Thommesen om han vidste, hvilken fadæse og blamage hans blad har begaaet og i hvor høi grad han har udsat dette de "dannedes blad" og snobbernes vademecum og evangeliebog for alverdens latter. For en gang skal dette samles i den boks af platheder og uforskammetheder som i sin tid regnede ned over den arme Wagner og over de ulykkelige franske impresjonister og alle store kunstnere, og da skal det komme i første skuffe som overtræffende alt andet. Ligeoverfor et af musikens største genier at tale om "forvorpen synd mod den Helligaand, kunstens hellige aand", det er en skamløs frækhed. – Men det nytter ikke at ærgre sig. – Hvor morsomt at du kjøpte liljekonvaller; jeg skal betale dit utlæg, blir det ikke 3 kr, og det var hyggelig at du sendte dem op før koncerten.

Saa Marie [Mohr] fandt en viss Wahlverwandtschaft mellem mig og Reger, det er altfor smigrende for mig; jeg kan kun sige at Reger er den af de nyere komponister, som ligger mit hjerte nærmest. – Derfor blev jeg saa oprørt over denne gemene kritik. At du spaar mig samme medfart næste gang, det er jeg mig vel bevidst, at du faar ret i. Jeg holder nu paa med violinsonaten [opus 3] i dens sidste stadium (men sig det ikke til nogen). Bed for mig, at den maa lykkes. Det staar for mig at den skulde indeholde ting, som mange vil glædes ved. –

Her hjemme gaar det ellers godt. Med mama gaar det op og ned, men i det hele ganske upaaklagelig og Sigrid er rigtig kjæk, og jeg selv ligedan naar undtages, at nattesøvnen er lidt vekslende, men det er jeg vant til og det generer ikke mit arbeide synderlig. – Jo længer det gaar frem med sonaten desto nervøsere blir jeg og saa kommer det altsammen for mig i sene nattetimer.

Vi har nu faat kulde, men hidtil har vi havt det mildeste vaarveir og igaar tog jeg den sidste rose ind. Jeg studerer rosenkatalog fra Tyskland; jeg vil bestille nogen sorter dernedefra, men det er et studium kan du tro at

faa pungens fattigdom og katalogens rigdom til at stemme overens. – Du ved, jeg læser ikke aviser mere (og siden jeg holdt op gaar det bedre med mit arbeide, fordi jeg ærgrer mig mindre) men ikke desto mindre ved du vi er spændt paa krisens forløb og vi vilde bede [Eder] holde os lidt à jour skjønt I ved naturligvis ikke saa meget mere derinde end her.

[Om familien og katter.]

Valevaag 18 nov. [1916]

Kjære Otto [Lous Mohr],

[Takker for tilsendt avhandling.

Om folk i Stavanger.] Den som det har gjort mig mest ondt at miste er [Einar] Lea; jeg har for hver gang jeg har truffet ham i Bergen merket hvordan han glider mere og mere bort. I vinter fik han ikke engang lov til at komme og høre Dagny Knutsen spille [klaver]sonaten. – Iaften er det netop en uge siden den mindeværdige Reger-opførelse, og hvor jeg er lei over at jeg ikke kunde være tilstede, men jeg var i aanden med hele aftenen.

Søndag fik jeg telegram fra Dagny Knutsen: "Reger success", og tirsdag kom breve fra dig og Hugo [Mohr] og min søster med kritikken. Jeg greb mig til hodet, da jeg læste [Per] Reidarson; kan det være mulig, at man kan skrive saadan i en avis, som vil give seg ud for at være toneangivende.

Denne argeste molbodom, for ikke at karakterisere skrivemaadens gemene plathed, skal paradere i dette blad for "de dannede", dette blad som ellers praler med sit frisind og sin kunstforstand. Dette umusikalske bakkelse-beest (alle Holbergske og Shakespeareske skjældsord var ikke gode nok for ham) som ikke er værdig til at kysse støvet paa Regers grav skal have lov til at besudle hans minde paa den hæsligste lumpneste maade. Ak hvor haabløst, hvor uendelig trist. Jeg tror, at selv i den værste Wagnerfølgelsestid skal man have vanskelig for at opdrive magen.

Jeg fik et temperamentsfuldt brev fra Hugo; det fortjente formelig at sættes i glas og ramme, saadan er det skrevet ud af mit hjerte. Han var begejstret; min søster skriver ogsaa at hun var "grebet til taarer" saa du ser publikum var bedre end kritiken. – Dagny Knutsen skrev et brev til mig kort før konserten, hvori hun beklager sig over orkesteret, men kapelmesteren, sa hun, var Reger-begejstret. Men saa har det vel skortet paa tekniken; det er vel heller ikke saa let at komme direkte fra mellemaktsmusikken og op i Reger, jeg mener ogsaa hvad følelsesindeholdet anbelager – selv om viljen var god, hvad du jo ikke fik særlig indtryk af.

Hørte du Regers "Mozart-variationer" under [Johan] Halvorsen, gaa endelig og hør dem, naar de atter skal op under [Karl] Nissen i musikforeningen. Det er noget af det sidste han skrev; der er en overjordisk klang i orkester, hvis de bare kan spille det godt; den sidste variation før fugen er som en "Abschied mit dem Leben"¹.

Du, hvad jeg vilde gjøre dig opmærksom paa i din afhandling, en bagatel. Du er nok kommet til at gjøre "Gloire de Dijon" 100 [aar] ældre end den er. Jeg har en "Nomenclature de tous les noms de roses". Der staar: Gloire de Dijon, thé, Jacotot 1853; ligedan i alle rosenkataloger.

Jeg glæder mig til at se Eders nye [Ludvig] Karsten; jeg forstaar dit sværmeri for ham, "de blaa kopper" i Nationalgalleriet svæver endnu for mit indre øie. Morsomt at du syntes kamelen havde noget; jeg er nu spændt paa dens dom. [...]

Valevaag, lørdag 25 nov. [1916]

Kjære Magnhild

mange tak for "musikerbladet" som kom igaar og for brevet idag. Det var morsomt at se [O.M.] Sandviks artikel, men jeg er bange for, at der er

---

¹ NO: Farvel til livet.

mange som vil finde, at han har rost mig for meget, f.eks. [Per] Reidarson, [Hjalmar] Borgstrøm og flere andre, og naar min nye [fiolin]sonate kommer, saa skal de vil slippe kobbelet løs paa mig. Jeg merkede nok adskillig til misundelsen allerede mens jeg var i Christiania[!]. Naar jeg tænker paa min nye sonates modtagelse, saa er jeg mange gange ængstelig. Jeg tror, at mange som likte den forrige vil falde fra; men jeg kan jo ikke gjøre det anderledes. Du ved, hvilken modtagelse Reger fikk, og naar mesteren forfølges, hvordan skal det da gaa hans svende. Violinsonaten [opus 3] gaar paa flere punkter videre end Reger. – Nu skal du høre hvor langt jeg er kommet; men husk du har livet ikke at tale om det til en sjæl. Første sats er næsten helt færdig (d.v.s. i formel henseende helt, men der staar adskillige detaljer tilbage). Af anden sats er themaet og to variationer næsten helt færdig . Den tredje variation og slutningsfugen staar endnu tilrest. Du kan tro jeg arbejder, nat og dag kan jeg næsten sige, om natten kommer det igjen uafsluttelig indtil det tar fast form. Den dag jeg blir færdig skal jeg være taknemmelig, og da skal jeg hvile en hel maaned, det vil sige bare drive tekniske studier til mit næste arbeide. –

Tak for udklippene. Ah, jeg har indtryk af at den norske stat er et skib som driver for vind og vove. Jeg synes vi har opført os saa uværdig under denne krig at straffen ikke kunde udebli. Gid bare aviserne kunde lære at tie. Se nu den uværdige polemik med Sverige. Vi ved jo at hørebladene (svenskernes spytstikkere i unionstiden) senere har chikaneret svenskerne paa alle maader især nu i krigens tid, fordi de havde tyske sympathier. Da svenskene ikke desto mindre tog Norges parti i konflikten med tyskerne, saa falder de norske blade svenskerne hysterisk om halsen. Svenskerne skal kjæmpe for os mod tyskerne o.s.v.; og saa faar de en ydmygende tilbagevisning. – Det er Gunnar Knudsens utrolig slette styre, som har ført os op i konflikten, hans mangel paa neutralitetsvilje, for da svenskerne udstedte sit forbud vilde han jo ikke være med af frygt for Rusland og England. – Ministerskiftet i Tyskland tror jeg ikke har nogen betydning for os. Norge havde en fuldtro ven i Tyskland, men ham har vi grundig gjort

det forbi med: Keiser Wilhelm. Du husker nok “Vikingens” karrikatur (af keiserens svin!). Det vakte en langt større harme og forbitrelse i Tyskland end man her har nogen anelse om. Og saa [S.C.] Hammers Keiser Wilhelm-pamphlet¹ som absolut burde have været forbudt. Og endelig Tidens Tegn og hele dets halsende kobbel: [Christian] Collin, Ella Anker, [Ole] Mjelde o.s.v. Der var to lande tyskerne nærede en næsten sværmerisk kjærlighed for: Italien og Norge, og ingen har vel stillet sig hadskere ligeoverfor Tyskland. Naar man altsaa i den grad skuffes, saa kan man ikke vente, at det blir andet en had og bitterhed igjen. – Husker du hvor Tidens Tegn og alle de andre høireblade haanede [Henry] Fords fredsexpedition [Peace Ship] ifjor. Der kan kanske komme tider, da vi vilde ønske, at der alligevel var blit arbeidet for fred tidligere.

Her hos os gaar det godt. Mama er mange gange svært træt. Hun tar stadig medisin, men hun føler sig næsten værst mens hun tar den, for den indeholder jod som angriber fordøielsen; men saa er den jo storartet mod hendes egentlige onde. Vi har evindeligt regn og mørke. Jeg har stadig en stiv skulder og det generer lidt naar jeg skriver, men ellers forstyrrer det mig ikke. – Mama har nylig kjøbt et halvt kid og saa har de skrevet til Inger Kannik, saa vi er igrunden ganske vel forsynt, selv om det værste skulde hælde. Et helt fad med olje har vi jo; derimod er det smaat med ved, rigtig nok har vi forhaabentlig tilstrækkelig torv.

Jeg havde nylig brev fra fru Ingeborg Stang Lund med kautionsblanket fra universitetsbibliotheket underskrevet af advokaten [Fredrik S.L.], saa nu kan jeg faa bøger tilsendt. Men det blir yderst lidet jeg faar læst, mest lidt efter aftens, men da er jeg som regel temmelig træt. – Jeg tror neppe jeg kommer ind til Dagny Knutsens koncert; jeg blir nok ikke færdig saa snart med [fiolin]sonaten. Du kan skjønne hun faar fuldt hus; hun er jo nu en af vore populæreste pianistinder. Jeg har ikke hørt fra hende siden

---

¹ *Wilhelm II – et blad av Tysklands nyeste historie.* (Aschehoug 1915).

koncerten; jeg tænker hun er paa landet og hviler. – Jeg maa skrive et par andre breve i aften, saa nu maa jeg sige stop for denne gang.

Mange hjertelige hilsener til dig og dine fra mama, Sigrid og din hengivne Fartein.

Valevaag 2 dec. [1916]

Kjære fru [Jeanette] Mohr!

[... Om Hugo Mohr:] Jeg havde brev baade fra ham og Otto [Mohr] efter Dagny Knutsens koncert, og hvor de var begeistrede baade over hendes spil og Regers klaverkoncert! Jeg skulde gjerne have været til stede, men det var alligevel morsomt at vide, at jeg havde været den indirekte aarsag til at koncerten blev spillet. Jeg var ikke lidet spændt, men Dagny Knutsen var saa elskværdig at sende mig telegram, og det var en stor seier for hende og for Reger. Jeg synes det geraadede vort publikum til stor ære at det viste Reger en saa stor forstaaelse, langt større end den som blev vist ham i Berlin i 1910. Men saa De [Per] Reidarsons kritik? Hugo sendte mig den sammen med andre udklip om koncerten og jeg skal en gang vise Dem det temperamentsfulde brev, som fulgte med, det var guld værdt. Men nu ser jeg, at den retfærdige straffedom har rammet ogsaa Reidarson ved [Hjalmar] Borgstrøms fuldstændige aflivelse af ham og hans “Haakon den gode”, og skjønt jeg nødig vil være ondskapfuld, saa maa jeg sige, det er ham vel undt efter hans skammelige tilsmudsning af Regers minde. – [...]

Violinsonaten [opus 3] gaar sin fuldendelse imøde, men naar den blir færdig kan jeg dog ikke sige, men jeg glæder mig til at tage fat paa trioen [opus 5] og paa alle de nye tanker som tumler i hodet. – Jeg transponerer fremdeles Bach hver dag og det har aabnet mig uanede ting i teknisk og musikalsk henseende. Han er blit mit alt i musikalsk henseende, han og Beethoven og de andre klassikere og alligevel blir det jeg skriver saa “moderne”. – Leif Halvorsen er reist til St. Petersburg for at studere med

professor [Leopold] Auer; han kommer antagelig tilbake i februar og kunde jeg faa violinsonaten færdig til da, saa vilde han antagelig spille den paa sin koncert til vaaren; men jeg endnu mine tvil om det kan ske. [...]

[Kort p. Valevaag 16.12.16]

Kjære Magnhild

[...] Var det ikke morsomt med min kamel. Jeg er ganske stolt over at eie en egte Hans von Marées en av Tysklands største malere.

[Fått tyske aviser fra tannlegene, Kette og Russell i Berlin.]

[P. des. 1916(?)]

Kjære fru [Jeanette] Mohr

Dagen før lille-julaften blev jeg færdig med første sats av violinsonaten; af sidste sats – der er bare to, – havde jeg tidligere fuldført themaet og tre variationer, saa nu staar blot den sidste variation igjen som jeg haaber at faa færdig til Leif Halvorsen kommer tilbake fra St. Petersburg. Jeg havde arbeidet under saadant høitryk i hele høst, saa da jeg var færdig, kom en ubeskrivelig reaktion. Jeg forsøkte at skrive breve, men det lykkedes mig ikke at bringe en linje ned paa papiret; siden har jeg bare sovet. [...]

Maatte freden snart komme, nu staar det virkelig til de allierede, mon de endnu skal kunne sole sig i verdens sympati hvis de gir et glat afslag paa Tysklands fredsnote. Hvis der ikke blir fred nu er jeg bange for at England ikke hviler før det har faat os og de andre neutrale med i krigen. –

Var det ikke morsomt med mit lille billede – jeg er jo lykkelig over at eie en egte [Hans v.] Marées.

Jeg længter undertiden efter lidt musik især orkester, ellers har den landlige ro været velgjørende og jeg tror at jeg rent teknisk er kommet et stykke paa vei disse to aar. [...]

[Udatert, Romjulen 1916?]

Kjære Magnhild og [Aksel] Sendstad.

[Takker for dresstøy til jul.

Arbeider på violinsonaten, ferdig med første sats lille julaften, bare siste variasjon av siste sats igjen.

Leif Halvorsen er tilbake i februar og skal ha den.

Om julen og besøk.]

I 1917 arbeidet Valen mye med sin Trio for fiolin, cello og klaver, opus 5. Her er avslutningen av verket i ett av manuskriptene. (NB)

1917

I året 1917 fortsatte Valen sine selvstendige studier og komposisjonsarbeid mens han bodde i Valevåg. Han hadde et besøk i Kristiania i forbindelse med en privat oppførelsen av fiolinsonaten.

Venner av Valen, anført av maleren Carl Røstvig, arrangerte en innsamling av penger til ham slik at han fortsatt kunne vie seg til sine studier og komposisjon.

Valevaag 8 jan. 1917

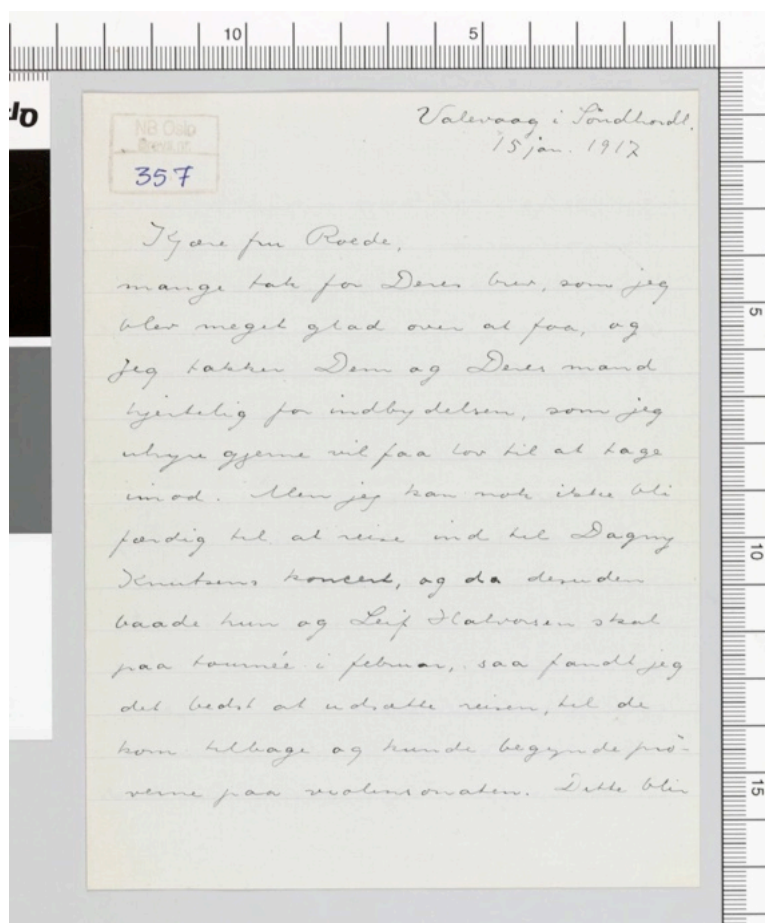
Kjære Magnhild [Sendstad]

netop nu er jeg færdig med violinsonaten [opus 3]; Sigrid har sydd den sammen og saa skal jeg gaa med den til Valevaag. Mange tak for hyggeligt brev igaar. Samtidig fik jeg ogsaa et langt brev fra Dagny Knutsen, som du maa være saa snil at hilse. Og saa vilde jeg bede dig konferere med hende om [O.M.] Sandvik skal faa violinsonaten. Siden den kommer saa sent er det vist bedst du gaar direkte til hende med den og saa kan hun jo selv raadslaa med Sandvik; hun kjender ham jo saa godt, at hun kan gjøre det. Jeg forstod at hun ventede svært paa den nu. Jeg er glad over at den er færdig, men jeg er ubeskrivlig "abgespannt;" har jo kavet med den baade nat og dag den sidste tid. Der er enkelte ting jeg ikke er helt fornøiet med, men saa haaber og tror jeg at den har vundet ved omarbeidelsen. – Tænk at Leif H. [Halvorsen] skulde la sig betale for at spille denne sonate, som er tilegnet ham. – Jeg kan ikke bære det over med hjerte at D.K. skal ha udlæg ved at spille mine ting; jeg tænker hun har møie og besvær nok alligevel, saa jeg vil betale honoraret, og du ved, nu har jeg raad til det. –

Jeg har saa meget at fortælle dig, men nu er jeg rent ør i hodet, som du nok forstaar. Undskyld disse hastverkslinjer; jeg skriver mere om et par dager. Ellers har vi det bare godt. – Tak for alle dine breve og tak for bøgerne; nu skal jeg ta ordentlig fat paa dem. Vil du hilse D.K. saa meget og sige at jeg skriver til hende om et par dage. – Jeg har vist ikke takket Vesla [Sendstad] specielt for brevpapiret; det maa du gjøre og er det andet jeg har glemt at takke for saa maa du skrive det paa sonatens regning. Gudskelov at den er færdig. – De hjerteligste hilsener fra din hengivende

Fartein

[P.S.] Det var morsomt at læse om [Henrik] Rossmann; i Aftenbladet stod et billede efter et af hans malerier; det var aldeles nydelig.

Første side av brev til Lil Roede (170115) slik det fremstår på NBs nettsider.

Valevaag i Søndhordl. 15 jan. 1917

Kjære fru [Johanne Elisabeth (Lil)] Roede,

mange tak for Deres brev, som jeg blev meget glad over at faa, og jeg takker Dem og Deres mand [Dr. Nils R.] hjertelig for indbydelsen, som jeg uhyre gjerne vil faa lov til at tage imod. Men jeg kan nok ikke bli færdig til at reise ind til Dagny Knutsens koncert, og da desuden baade hun og Leif Halvorsen skal paa tournée i februar, saa fandt jeg det bedst at udsætte reisen til de kom tilbage og kunde begynde prøverne paa violinsonaten [opus 3]. Dette blir antagelig i slutningen af februar, og hvis det passer for Dem at tage imod mig da, saa vilde jeg være meget taknemmelig over at faa komme. Det er hyggelig at bo paa landet, men i længden savner man sine venner, og nu glæder jeg mig til atter at komme i kontakt med dem.

Hvor morsomt at doktoren og Dagny Knudsen er begyndt at spille sammen; jeg glæder mig til at høre dem spille Brahms og César Franck. Jeg formelig hungrer etter musik. Naar man har [Bachs] Wohltemperiertes Klavier og mange partiturer, burde man rigtignok være tilfreds, men det blir jo alligevel bare et surrogat. Kunde De ikke overtale doktoren til ogsaa at tage fat paa [Max] Reger. Jeg hørte engang i Berlin en violinsonate (i Emoll) [opus 121] som jeg siden altid har længtet efter at høre igjen. I det hele haaber jeg paa at faa høre en hel del af Reger og andre interessante ting, naar jeg kommer derind.

Det er sandt – jeg maa fortælle Dem, at mit lille 8 Marks kamelbillede da er kommet til hæder og værdighed. [Henrik] Sørensen havde øieblikkelig, før han endnu havde set signaturen erklæret det for en egte Hans von Marées, og det endog for et meget værdifuldt og typisk billede. Jeg er naturligvis saare lykkelig. Og saa har jeg faat en deilig [Lars] Hertervig-studie, et marinebillede med drivende skyer, og i forgrunden en seilebaad for fulde seil og i baggrunden – hvilket for mig er af særlig interesse – Siggen, det fjeld jeg daglig ser fra mine vinduer.

Jeg holder nu paa at sende violinsonaten fra mig, det vil sige med undtagelse af de to sidste sider; det er dem som endnu holder mig hjemme, men nu da jeg har saa meget at glæde mig til haaber jeg snart at faa bugt med dem. [...]

[Valevåg slutten av januar 1917]

Kjære Magnhild,

[Sonaten sendt til Leif Halvorsen.]

Skal være fadder for Arne Valen, sønn av Anna og Johannes.]

[Valevaag] Lørdag 3 febr. 1917

Kjære Magnhild

[Influensa.] Først maa jeg sige dig – og det maa du ikke tage mig ilde op – at jeg ikke kan søge stipendium. Jeg har flere grunde, men den viktigste er, at jeg ikke kan det for min samvittighed. Jeg kan ikke gjøre det, før jeg har kvitteret for det stipendium jeg tidligere har faat. – Violinsonaten [opus 3] skulde være denne kvittance, og nu faar tiden vise, om den blir tat for god. Jeg har tænkt i flere nætter og kan ikke komme til noget andet resultat. Jeg haaber du vil forstaa mig. “Gottes Zeit ist die allerbeste Zeit”¹ – for mig kom det saa tydelig at det ikke var “Gottes Zeit” nu – men den kommer nok. Ikke sandt, du vil være enig med mig.

[Moren ikke bra.

Kritisk for teater og musikk med all sparingen.

Leif Halvorsens kammermusikkaften kan også falle ut.

Dagny Knutsen begeistret for Violinsonaten.

Håper krigen snart ender.]

---

¹ Bachs Kantate nr. 106

Valevaag 15 febr. 1917

Kjære Magnhild

[Mye om familien og hennes venner.

Spent på å høre fra Leif Halvorsen ang. konserten.

En stavangerdame han kjendte fra Berlin hadde gitt klaversonaten til sin prof. Kai [!! Victor] Bendix i København, som ville spille den på konsert i Oslo til høsten.

Moren fått nye briller.]

Slemdal [v. Kristiania] 16 marts 1917

Kjære mama,

[...] Jeg fortalte i mit brev om Leif Halvorsen. Baade [Nils] Roede og fruene synes han har opført sig merkelig mod mig. Jeg er ikke saa lei over at sonaten ikke blir opført ivaar. Men til høsten skal Dagny Knutsen spille den paa sin koncert som andet nummer. Jeg har talt med Leif om det og han hadde intet imod det. Nu ved jeg ikke, om det blir ham eller [Finn] Grüner Hegge som skal spille violinstemmen – sandsynligvis blir det Leif. Jeg har nemlig indtryk af, at han ikke vil overtage ansvaret, lige overfor publikum. Men dette undgaar han jo, naar han er Dagny Knutsens assistance. Saa du ser, at det er bestemt at sonaten skal op til høsten, saavidt det staar i vaar makt. Men nu hænder det jo saa meget rart at vi kan være forberedt paa lidt af hvert. – Mange siger forresten, at krigen ikke kan vare saa svært længe. Ingen af de krigførende lande skal være istand til at taale endnu en krigsvinter til. Maatte freden bare komme snart. Jeg undres paa hvad revolten i Rusland vil komme til at bringe.

[Sammen med maleren Oluf Wold-Thorne, som er overbegeistret for Lars Hertvig. Vil til Søndhordland for å male.

Treffer mange mennesker.]

Slemdal [p. 19.3.17]

Kjære Sigrid

[... På besøk hos Otto Mohr sm.m. mange venner.

Bor hos dr. Nils Roede.

Om besøk hos Dagny Knutsen:] Da hadde D. Knutsen bedt sammen [Jens] Arbo, [Finn] Grüner Hegge, Hugo [Mohr] og jeg til en liden musikalsk aften. Min sonate ble spillet. Jeg hadde gjennomgaat den lidt nøiagtigere med D. K. saa naa gik det meget bedre. Og I kan tro at baade Hugo og Arbo var begeistret. Den sidste var aldeles ude af sig selv, og jeg maa fortælle lidt af hvad han sa for det virkede velgjørende efter Leif Halvorsens noncharlance. Først begyndte han at tale om diamantklippen og fuglen som hvæssede sit neb paa den. Hver note i sonaten var som et sekund af evigheden. Han havde aldrig hørt noget saa umaadelig koncentreret. Og saa begyndte han at lægge ud om mig som sad der indenfor fire vægge i Valevaag og oplevede ting lige saa intense som alle de som var ude i krigen. For sjælelige lidelser var endnu mere intense end legemlige. Men saa var der undertiden i sonaten som om nogen strøg en over panden. Men den var uhyre vanskelig og anspændende at høre paa. Reger var som barnemad i forhold til den. Og alligevel var den saa uhyre logisk, hver note selv de voldsomste dissonanser kom saa selvfølgelig. – Jeg synes jeg maa fortælle dette, for det var saa velgjørende at høre og alle de andre var lige saa begeistret Hugo, Grüner Hegge, Annemor Knutsen og Dagny Knutsen. –

Igaar var jeg endelig hos Leif Halvorsen og de var saa umaadelig elskværdige mod mig. Leif talte om sonaten, at den var det vanskeligste kammermusikverk han havde set o.s.v. Men han er saa glat som en aal saa det var ikke mulig at faa vide hvad han egentlig mente om den. Jeg sa til ham, at hvis han ikke likte likte sonaten, saa kunde han heller faa noget andet. Men det vilde han heller ikke vide noget af, og jeg forstod, at han

ængstede sig meget for publikums dom. – Nu faar vi vente til høsten. Dagny Knutsen skal nemlig ha sonaten som andet nummer paa sin koncert og saa skal hun ha enten Leif Halvorsen eller [Finn] Grüner-Hegge.

[Sonaten skal spilles igjen hos Roede i kveld.

Fru Lil Roede fortalte mye fra P.A.Munchs tid [hennes morfar], og viste opptegnelser fra morens barndom.

FV flytter etterhvert til Ingeborg Stang Lund.

Hugo begynt å male portrett, laget en kulltegning. Men Hugo reist til Stockholm.]

Slemdal 21 marts [1917] onsdag

Kjære mama og Sigrid,

[Skal nå bo hos Ingeborg og Fredrik Stang Lund etter tiden hos Nils Roede. Vil egentlig hjem før påske.]

Idag skal Dagny Knutsen og jeg til Leif [Halvorsen] og ha prøve paa violinsonaten [opus 3] og jeg er ikke lidet spændt paa, om hvordan Leif kommer til at like den. Kanske han kommer til at forsone sig mere med den, naar han lærer den nærmere at kjende. Nei, havde jeg vidst det hele paa forhaand, saa skulde jeg ha tilegnet den til Hugo [Mohr], hvem jeg vilde ha gjort en uendelig glæde dermed. Hugo er nu i Stockholm, saa mit portræt kommer til at bli ufuldændt. Han lavede bare en meget god kulde-tegning, som jeg ogsaa tror er meget lig. Igaar var jeg hos Jetta Bryn. [...]

[Også Hedvig [Jacobsen, Jettas søster] der, venninne fra skoledagene.

Fru Bryn ogsaa rosedyrker og krysser.

Hos Chr. Borchgrevink og andre misjonsfolk.

Hos Astrid og Lulli Lous.

Gleder seg til å komme hjem.]

Valevaag, skjærtorsdag [5.4.] 1917

Kjære fru [Lil] Roede,

netop nu kom Deres bogpakke of det hyggelige brev, som jeg takker Dem hjerteligst for. Jeg glæder mig til at ta fat paa Kim [av Kipling]. Begyndelsen ser saa lokkende ud, og Indiens eventyrverden har altid virket dragende paa mig kanske paa grund af mine egne eksotiske barndomserindringer. Af Viktor Rydberg kjender jeg bare "Den sidste athenenser", som jeg læste i gymnasiet; men den har brændt sig ind i min erindring og derfor skal det bli morsomt at fornye bekjendtskabet med Rydberg. Min søster er allerede dybt fordybet i "Vapensmeden", mens jeg selv har reserveret mig "Kim" for i aften.

Jeg kom hid igaar med motorbaad fra Leirvik. Al direkte forbindelse mellem Bergen og Valevaag er ophørt, saa det var den eneste udvei. Jeg kom i det deiligste vaarveir. Solen skinnede og det var saa mildt at jeg sat paa dækket hele tiden; men idag er den fuld vinter igjen med en masse nysne. –

Frøpakken fra Tyskland var allerede kommen, men der blir nok intet havearbeide foreløbig. Jeg merker jeg har været lidt for ivrig til at forsyne mig efter katalogens fristende beskrivelse, saa der blir vist ikke plads for Deres yndlinger blomstererterne ivaar, og det kommer De nok til at skjænde paa mig for. Mine andre blomster fandt jeg i live men ikke i overdrævent godt humør, jeg haaber det skal rette paa sig senere.

Det er ganske rart at sidde her paa ny i søndagsstillheden; det følte allerede som en evighed siden jeg var i Kristiania; men saa kom Deres brev og gjorde forbindelsen saa direkte igjen. Jeg begyndte paa et brev til Dem og doktoren [Nils R.] i formiddag og saa har jeg spillet igjennem Bachs koraler. Det er ikke saa let at vælge i en saadan rigdom, men nu har jeg fundet noget, som jeg tror doktoren vil bli glad i, og jeg glæder mig til at sende ham det. Jeg skriver til ham, naar jeg sender pakken og saa skal jeg

forsøge at gjøre noterne tydeligere end i det fatale manuskriptet til violinsonaten.

Jeg blev glad over at høre om Eriks [hennes sønn] badning; det var lidt ængstende med den stadige feber, men saa haaber jeg, at det ikke skal bli saa længe før han faar komme op og ud at lege. –

Ogsaa her hjemme stod det godt til. Min mor glædede sig meget over Deres hilsen og hun ber mig hilse tilbake og takke hjertelig for den.

Og nu kommer jeg til det vanskeligste punkt i mit brev: at takke Dem og doktoren. Egentlig skulde det været saa let, hvis bare tungen og pennen havde havt lige saa let for at utrykke det hjertet er fuldt af. For jeg har saa meget at takke for; jeg synes dette besøg hører til de hyggeligste 14 dage i mit liv. Jeg kommer nok til at leve længe paa det og mange gange vil jeg vist ogsaa længte tilbake, skjønt jeg føler mig forfrisket og glæder mig til det nye arbeide. Nu dukker det ogsaa op igjen lidt efter hvert alt hvad jeg oplevede dernede: samværet og samtalerne med Dem og barnene og de hyggelige natte-timer med doktoren [Nils R.].

Og saa takker jeg hjertelig for tilbudet om at faa gjenta besøget, og De ved, at jeg tar imod det med begge hænder. Og turde jeg minde Dem om Deres løfte om fotografier; det vil da glæde mig meget om De vilde opfylde det.

Vil De saa hilse hele huset fra mig, ligeledes fru [Sophie Munch M., hennes mor] Mellbye, Deres søstre og andre kjendte.

Jeg ønsker Dem og barnene en god paaske og med de hjerteligste hilsener til Dem selv og doktoren er jeg Deres hengivne

Fartein Valen

Valevaag 9 april 1917

Kjære Magnhild og [Aksel] Sendstad

[Takker for dagene i Kr.ia.

Hos Jeanette Mohr i Bergen.

Har fått frø fra Tyskland. Sådd orkideer, kaktus, amaryllis og gladioler, og endog roser.]

I morgen begynner min arbeidsdag paa ny og jeg brænder nu efter regelmæssigt arbeide. Jeg er glad over at violinsonatens skjæbne blev afgjort paa en saa tilfredsstillende maate før jeg reiste. Efter Dr. [Nils] Roedes raad henvender jeg mig ikke til nogen forlægger før efter krigen.

[Dette året vil bli det alvorligste for alle i Europa. ...]

Valevaag 20 april 1917

Kjære fru [Lil] Roede,

forleden dag blev jeg færdig ogsaa med Kim [Kipling] og nu vil jeg sende noen ord og takke ordentlig for begge bøger. – Jeg har levet i Indien hele ugen – for en merkelig bog. Jeg husker, De sa, jeg burde læse Kim, den aften jeg var sammen med Dem for første gang for 8–9 aar siden i Parkveien, og nu angrer jeg næsten paa, at jeg ikke fulgte Deres raad. For den var jo noget saa aldeles for sig selv, saa fantastisk som et eventyr og med en merkelig livsvisdom. Jeg synes der var et slags aandelig slegtskab mellem lamaen og Mester Gudmund [Vapensmeden av Rydberg]; begge skikkelser glemmer man ikke saa let, og i begge bøger fandtes der saa mange ting, som det skulde være interessant at tale sammen om, skade bare at De er saa langt borte. – Det var morsomt, at De vilde forsone Dem med Goethe. Jeg er viss paa, De ikke vil komme til at angre paa det, og næste gang skal jeg vise Dem alle de steder, jeg holder af i Tasso og Faust. Men De maa bare ikke tro, at jeg er saa energisk. Jeg ønsker mange gange, jeg kunde leve om igjen de sidste 10–15 aar af mit liv, det er sørgeligt, at alle erfaringer skal kjøbes saa dyrt.

Her er arbeidet begyndt, om formiddagen teknik, om eftermiddagen komposition. Gjensynet med trioen var ikke saa glædelig, men jeg haaber, at ogsaa den en gang skal bli færdig. –

Jeg har nu hele stuen fuld af kasser og blomsterpotter med frø, og De maa vide: jeg kunde alligevel ikke bære over mit hjerte at undvære blomstererter og tropæolum [flammeblomst], for der var en styg stenmur, som maatte dækkes. Ellers er her surt og koldt og lidet vaarlig; igaar var her en forrygende snestorm, i dag bidende sur nordenvind. Jeg maa sige som Ingrid [hennes datter]: “I wish I was in Dixieland”[!].

Og ude i verden gaar “The Weel” sin gang. Her merker vi kun svage dønninger, især nu, da jeg er holdt op med at læse aviser; men hver postdag spør jeg efter freden og faar hver gang det samme svar.

Nu er De kanske paa Grefsheim [brorens gård på Nes, Ringsaker], og jeg haaber De maa faa hvile godt ud. De behøvede det vist, De saa mange gange anstrengt ud.

Med de bedste ønsker og hjertelige hilsener

Deres hengivne Fartein Valen.

[P. Valevaag 26.4.17]

Kjære Magnhild

[...] Jeg arbeider nu paa trioen [opus 5]. Om formiddagen har jeg bare tekniske studier, transposistion af Wohltemperiertes Klavier, fuge-skrivning, partiturstudium og harmoniske studier, og det rare er, at jeg om eftermiddagen, naar jeg komponerer alligevel faar gjort ligesaa meget som før da jeg komponerede hele dagen. Jeg ønsker, jeg havde havt denne arbeidsordning hele tiden. Det er som en stadig træning af musklerne. Hver dag arbeider jeg en time i haven; men om aftenen er jeg ogsaa træt tilgavns og gaar i seng kl. 9. –

[Været, mangel på torv og ved.]

Jeg læser ikke længer aviser; men de fortæller at Tidens Tegn er blit saa krigersk. Er da [redaktør Ola] Thommesen gaat fra forstanden. Maatte Gud bevare os fra, at den bevægelse faar overhaand. Skjønt er det saa, at hovmod staar for fald, saa er jeg bange for, at den norske nation staar for fald – aanden derinde var frygtelig. [...]

Valevaag 28 april 1917

Kjære Tove [Møller Mohr]

[Sender Tasso-bok.

Hennes havregrøt var så fortreffelig.]

Her lever jeg ogsaa i arbeide hver dag: om formiddagen teknik, om eftermiddagen komposition, og skjønt jeg ikke ved af noget examenstryk, saa ønsker jeg, jo ældre jeg blir, at jeg kunde leve om igjen de forbigangne aar. Ak, at al erfaring skal kjøbes saa dyrt.

Ellers er det mine blomster: jeg har hele stuen fuld af kasser og blomsterpotter med frø til min mors og min søsters store fortvilelse, og nu begynder det til min glede at spire og trives, ogsaa Mons. Joseph's berømte afkom, som lever i bedste velgaaende. [...]

[Valevaag] 12 mai 1917

Kjære Magnhild,

mange tak for brevet, som vi fik for 2 dage siden. Det er nu saa længe siden sidst jeg skrev, saa idag vil jeg sende noen linjer. – Endelig har vi faat vaaren, vi har havt to varme deilige dage og idag mild, sønden-regn, saa nu maa det vel begynde for alvor.

I haven staar alt færdig til saaning og vi har forsynet os med meget grønsagefrø iaar for paakommende tildfelde. Vi har ogsaa saat kaalfrø i kasser; vi kan nemlig naarsomhelst risikere at dampskipstrafiken vil holde

op, og da blir det ikke saa let at faa fat paa planter. Idag sætter vi erter. Jeg er saa spændt paa om jeg faar mine roser fra Tyskland. Uagtet jeg sendte bestillingen i høst, saa havde den det afskrækkende nummer 884, og da der er liden arbeidshjelp dernede nu, saa kommer jeg vel til at vente baade længe og vel.

Idag er det lørdag eftermiddag som jeg pleier at bruge til brevskrivning. Jeg merker mine tekniske studier tar noksaa meget paa hodet, saa naar slutningen af ugen kommer er jeg træt, men saa smager søndagen dobbelt godt. Jeg lægger mig kl. 9 hver dag og saa arbeider jeg en halvanden time i haven hver dag og hviler middag, saa det maa vel kaldes et sundt liv.

Jeg har endnu intet hørt fra den ubekjendte, idag talte Sigrid derom og undrete sig, men jeg er ganske rolig.

Du hørte vel at vi havde biskopen [Peter Hognestad] her bededag. Mama og Sigrid talte med ham efter gudstjenesten. Han har nok vundet en stor seier baade for sig selv og for maalsagen. Og jeg vil sige, han er en fremragende prædikant. En saa enkel, enfoldig og from præken som han holdt hører man ikke ofte. Alle unge og de fleste gamle er maalvenlige her med undtagelse af enkelte stivnakker som Reidar og gamle Dordi, som siger at "maalet, det er søndo". –

Jeg havde hyggelige breve baade fra [Nils] Roede og fruene, som har været en tur til Stockholm og hørt fest-koncerten. Roede skrev ogsaa om philharmonikerne og om en eventuel pibning. Jeg har saadan lyst til at skrive, at jeg ikke indser at der er grund til at pibe philharmonikerne ud (med mindre det skulde spille Reger) for saa slet har jeg aldrig hørt dem spille. Men jeg er naturligvis saa velopdragen, at jeg ikke gjør det.

[Leser ikke aviser, slipper å få hele byens skitt og lort inn i stuen.] Til gjengjæld bruger jeg min fritid til anden og bedre lesning. Nu læser jeg Dante's "Vita nuova", hans "ungdomsliv" fortællinger om hans kjærlighed til Beatrice, og den gjør et forunderlig rørende indtryk, især i hans eget lidt omstændelige men saa uendelig yndefulde italiensk.

[Spent på om Ludw. Wachtels lever.]

[P. Valevaag 12.5.1917]

Kjære fru [Jeanette] Mohr

[...] Efter at jeg kom hit er jeg begyndt paa en ny arbejdsmaade. Nu holder jeg paa med teknik hele formiddagen: jeg transponerer Wohltemperiertes Klavier i alle tonearter, skriver fuger, læser partiturer og driver harmoniske og formstudier. Jeg synes allerede det har hjulpet mig meget og jeg angrer bittert at jeg ikke har gjort ligedan hele tiden – men alle erfaringer skal vel kjøpes lidt dyrt og saa haaber jeg, at det endnu ikke er forsent. [...]

Fik De Deres Reger-sager fra Tyskland? Jeg har nu anskaffet mig de vældige variationer over et thema af Bach og hver dag studerer jeg dem og andre ting af Reger. Han er i sandhed en gigant og han aabnet nye riger for musiken. Det ser jeg, jo mere jeg trænger ind i hans musik. Siden Wagner er vel han den som rent musikalsk har bragt det meste nye. [...]

Valevaag i Søndhordland [p. 9.6.1917]

Kjære fru [Lil] Roede,

[Om kontrovers med fru Ingeborg Stang Lund] De véd, jeg arbejder uhyre langsomt, men denslags breve hjælper jo saa lidet, tvertimod sover man ikke rigtig godt natten efterat man har faat dem. – Jeg kommer til at mindes det hele saa levende, fordi jeg nylig saa igjennem studierne til violinsonaten [opus 3]: et helt aars dagbog. Egentlig er det jo ikke ret saadan at lægge haanden paa plagen og se sig tilbage, men det er en viss trøst i tiden naar det gaar lidt trægere end ellers, at se, hvilket vanvittigt arbeide der har været med andre ting, som dog ogsaa en gang blev færdige.

Men nu ikke mere om ubehagelige ting. Mange tak for frøet af Mrs [uleselig ord: Rossingham??] Spencer; det er nu begyndt at spire; jeg la det i vand natten over i et middel jeg ikke kjendte før, men jeg ser det er probat. Dagen før jeg fik Deres brev havde jeg min store dag i haven:

roserne kom nemlig, som en tyv om natten, eller som juleaften over kjærringen, før jeg endnu var helt færdig med forberedelserne til deres modtagelse. Derfor maatte jeg ofre en hel dag på dem: jeg hakkede, spadde, grov og lukede og tilslut kom plantningen, et arbejde som maa foretages med den største omhu. Men saa var jeg ogsaa saa træt, at jeg formelig havde hallucinationer af roser hele natten. Den sterke varmebølge som kom lige efter, var ikke saa heldig for dem; men de laa vel beskyttet mod solens straaling under et dække af "Berliner Tageblatt" hvilket jo maatte være høist ubehageligt for "Lady Hillingdon" og "Mme Ed. Herriot" Det sidste regn har gjort underværker; jeg ser, der er ikke en som ikke spirer. Hvilket herligt, styrkende arbejde det er at stelde i haven, det har De ret i. Jeg synes formelig jeg føler kraften fra mulden stige op gennem armerne og brede sig gennem hele kroppen.

Naar De taler om duften af anabis[?] og violer, saa maa jeg tænke paa Stavanger. hvor de voksede i alle haver. Stavanger er i det hele taget et lidet paradis paa den maade; jeg tror det er det eneste sted jeg blie lidt sentimental af at tænke tilbage paa.

Er De færdig med Deres [Maurice] Maeterlinck? Mon han ikke er større som tænker end som digter. Jeg læste en gang noget af ham, om den indre skjønhed, tror jeg det hed; (jeg blev forresten ikke helt færdig, da jeg maatte reise til Berlin) og det indeholdt saa mange dybe og ædle tanker. I tiden paa Studenterhjemmet læste jeg en del af hans dramaer, jeg var meget ung da, og de virkede jo sterkt ved sin eiendommelige, "underbevidste" mystik. I Berlin fik jeg se originalerne, hvilket skulde være endnu mere flatterende; men jeg maa si, de skuffede mig: de virkede saa lidet oprindelige, saa manierede for ikke at sige affekterede. Selv naar det gjælder "Pelléas og Mélisande" er det bare Debussys herlige musik, som helt kan forsoner mig med teksten. Med en anden digter har jeg en lignende erfaring: [Rabindranath] Tagore. Den første digtsamling jeg lærte at kjende virkede umaadelig sterkt; den ande læste jeg med langt større kjølighed, fordi det hele smagte af manér. Men det er jo ofte meget vanskeligt at

dømme om lyrik, fordi det afhænger saa meget af den sindsstemning man befinder sig i under læsningen – saa jeg skulde ha lyst til at høre Deres mening. [Dante Gabriel] Rossetti tror jeg De vil komme til at like, siden De ogsaa holder af [Algernon Charles] Swinburn. De har en del tilfælles: begge har denne tunge guldbrokade af ord og de eiendommelige melodiske rytmer. Men medens Swinburne virker bedøvende som duften af liljer (eller som det moderne orkester) saa bevarer Rossetti altid en viss klarhed midt i al komplicerthed. Rigtignok er han ikke saa rig og overvældende som Swinburne, men kanske mere koncentreret. Kan De forresten forstaa, hvorfor han skulde klatte og male, naar han [overstrøket: i saa høi grad] i sin digtning indtil sidste rest evnede at udtrykke det han følte. Jeg skal forresten indrømme at enkelte digte indeholder et lidet, ganske lidet stænk af morbidezza. –

Nu holder jeg paa med [Giacomo] Leopardi; det gaar meget langsomt, for jeg har ikke anmerkningerne at flyde paa som i Dante-udgaven, hvor der ofte bare var to linjers tekst øverst paa siden, – og alligevel, jeg kan ikke tænke mig noget, som gir mere løn for umagen: hvert vers hver linje virker saa umaadelig følt og oplevet, og saa skriver han jo paa verdens deiligste sprog. Det hører ogsaa med blandt de ting jeg glæder mig til at vise Dem næste gang jeg kommer. Til høsten, skriver De, men da maa jeg være uhyre flittig i sommer. –

Læsning er en af de faa fornøielser landlivet tillader, saa det skulde egentlig ikke regnes som nogen fortjeneste, og alligevel blir det meget mindre af det end man skulde tro. Jeg maatte smile lidt, da De sammenlignede mig med Lamaen [i “Kim”] – ak, nei, endnu langt, langt borte. Tror De ikke heller at fru [Augusta] Sinding har ret, det burde De vist heller ha sagt, – skjønt jeg glædede mig over de ord jeg ikke hørte. –

Det var hyggeligt, at De havde saa megen glæde af Bach. For mig betyder han saa uendelig meget i musiken, ja jeg kan vel sige: alt. Ikke sandt, Erik og tvillingerne [hennes barn] skal opføres med Bach og saa skal de lære harmonilære og lidt kontrapunkt. Det skulde være mig en

glæde, at overtage hvervet som lærer, hvis det engang kunde skikke sig saaledes. Jeg synes det skulde være saa morsomt, om den nye generation kunde slippe at begynde der, hvor vi begyndte.

7de juni.

Brevet er blitt liggende, og idag skriver vi dette betydningsfulde datum. Hvor godt jeg husker dengang: det var en dag lige saa straalende som idag; jeg gikk i 2det gymnasium og det var vist i første eller andet frikvarter vi fik vide nyheden. Jeg gjemte i lang tid den lille røde seddel med telegrammet. Hvilke følelser det var! Nu har jeg mistet seddelsen som saa meget andet man mister i tidens løb. Ja, hvem havde vel anet, at vi skulde miste saa mange illusioner om det samme vort folk. Men det er unæt[?] at tale om det paa en saa herlig dag som denne. –

Nu har De kanskje alderede fru [Frederikke?] Ording paa besøg. Det blir hyggelig for Dem og for hende. Jeg haaber det staar godt til med alle Deres smaa patienter. Mange hilsener til dem og doktoren og til Dem selv fra Deres hengivne

Fartein Valen.

Valevaag 16 juni 1917

Kjære Tove [Møller Mohr]

[Gleder sig over Toves eksamen i denne slapsindets tid.]

Du taler om hvad det har været for dig at ha Otto ved siden i denne tid, og da maa jeg tænke paa at ogsaa jeg kjender ham som ven i nøden. Jeg mindes alle vore samtaler paa stengjerdet ved missionsskolen efter skoletid; for mig havde de umaadelig betydning. Jeg kan ikke tænke mig noen som i den grad kan dele ens bekymringer, og saa kan han noget mere, hvor mange kommer tilkort: ta del ogsaa i ens glæder.

Efter at jeg kom tilbage hid havde jeg et lidet opgjør med min teknik og nu er jeg begynt at skrive fuger hver dag, hvilket bekommer mig meget vel. Jeg skjønner bare ikke, at jeg ikke har gjort det hele tiden. Men da kjendte jeg ikke Wohltemperiertes Klavier saa godt som nu. Og foruden Bach har jeg studeret [Max] Reger, og jeg er aldeles fyldt af beundring og begeistring for hans vældige aand. Først naar man trænger rigtig dybt ind i hans verker faar man øinene op for hvilken gigant han er; ja, siden Wagner har vel ingen tilført musikken saa mange nye værdier som han; han aabner ganske nye verdener for ens blik.

Desuden har jeg faat lest lidt ivaar. Nu holder jeg paa med [Giacomo] Leopardis digte; de er frygtelig vanskelige, saa det gaar langsomt vers for vers; men jeg tror næsten ikke jeg har lest noget saa skjønt, noget hvor i den grad form og indhold gaar op i hinanden, hvor hvert vers, hver linje, ja formelig hvert ord er saa oplevet og følt som hos Leopardi. – Det var morsomt at høre om [Georg] Brandes's tilegnelse til Otto af sin Voltaire-bog [utg.1916–17]; den glæder jeg mig til at se.

Ellers er haven min trøst og glæde her paa landet. Jeg har gravet et nyt stort rosebed ivaar og du kan tro det var et arbeide: jeg brød sten, hamrede, grov og spadde, saa det hele mange gange formelig seilede rundt for mig; men da saa rosene kom og alt var færdig, var det en stolt følelse. Det er et herligt arbeide at stelle i haven og jeg synes formelig jeg faar kjempekræfter af det. Rosene er mine yndlinge, men resultatet af krydsningene fra ifjor er yderst ringe: 3 smaa frøplanter; nei, da var Monsieur Joseph noget ganske andet! Nu maa det være herligt paa Thorsø og hvordan disse 14 dager fuldstændig hvile maa føles, det kan jeg saa levende sætte mig ind i.

Mange hjertelige hilsener

Din hengivne

Fartein

*Valevaag i Søndhordl.
30 juni 1917*

Kjære fru [Jeanette] Mohr,

mange tak for Deres brev; det var saa hyggeligt at høre fra Dem, og jeg gratulerer hjertelig med alle Deres tre examenskandidater. Gustav [sønn] fik jo en fin artium og Tove [svigerdatter] skrev selv og fortalte om det glimrende udfald. Det var ogsaa velfortjent; jeg maa sige, jeg var imponeret over hendes flid og arbejdskraft. – Hyggeligt var det ogsaa at det gik Bjarne [sønn] saa godt. Hvor rart, at han allerede skal op i gymnasiet; jeg synes det er ganske kort tid siden han kom og stak hodet ind af døren, naar jeg havde spilletime paa missionsskolen og sa: “Hvor Fartein Valen er rar!” –

Det var ogsaa godt at bli lidt orienteret angaaende Hugo [sønn], for han er jo ikke meget skrivende af sig; men jeg glæder mig desto mere til at faa se og tale med ham, naar han kommer hid.

En ting faar jeg aldrig rede paa: Otto's [sønn] Amerika-reise. Den er vel definitivt opgitt nu i denne forvirringens tid.

Jeg har faat et chok efter den sidste bombehistorie og mine tyske sympathier ligedan. Det vil sige: jeg fastholder nu som før, at mange af de ædleste og fineste mennesker jeg har truffet har vært tyskere, og at Tyskland næst efter mit eget fædreland er det land jeg skylder mest. Men hvis den tyske regering virkelig har en finger med i spillet i denne bombehistorien – hvordan skal man kunne forsvare saadant. Alligevel kan jeg ikke la være at tænke: høster ikke nordmændene lidt af det had de selv har udsaat. Kan man egentlig sige at de har opført sig tiltalende under verdenskrigen. For det første: er ikke mange af de penge som strømmede ind en smule blodfleckede. Jeg ved det er en høist provinciell og utidsmæssig betragtning, men den kan ikke la være at fremstille sig for en. Dernæst: dette hysterisk-frenetiske tyske-had som besatte nationen længe før undervandskrigen begyndte. – Nei, De kan ikke tænke Dem, hvad jeg saa og hørte af denslags ting under mit ophold i Kristiania, det var næsten

foruroligende. Forleden dag læste jeg noget i Judas alm. brev, som jeg maatte fæste mig ved. Der staar, at da erkeengelen Michael trættede med Satan om Mose legeme vovede han ikke at udtale nogen bespottelsesdom men sa kun: "Herren skal revse dig." Jeg tror ikke man kan sige, at de norske har havt meget af denne erkeengelens maadehold; tvertimod de udtaler sig ofte som om de havde tre erkeenglers myndighed og Salomos visdom paa kjøbet. Det var mange gange ikke til at holde ud derinde. – Men ikke at jeg vil forsvare nogen af de sidste grueligheder. Herren skal revse den som har gjort det.

Jeg faar ofte aviser fra Berlin, men aldrig et ord. Jeg undres paa, hvordan det gaar med miss [Anne] Russell, som ikke har tysk borgerret. Hun følte jo absolut tysk, men jeg merkede ofte at yankee-en stak i hende, naar der blev talt om de amerikanske munitions leveringer. – Det vilde være frygtelig om vi skulde komme i krig med Tyskland; jeg klarer ikke at tænke tanken ud. Forhaabentlig overiler regjeringen sig ikke; den har jo optraadt meget rolig. Men saa er det jo trykket fra den anden kant.

Her lever vi stille og fredelig; min mor og Sigrid er friske og raske og har det godt. Vi har netop faat to af min søsters børn paa besøg. Og jeg selv synes det er velsignet at arbeide her i stilheden; jeg glæder mig formelig til hver morgen.

Vil De gratulere begge examensheltene saa meget fra mig og hilse alle de øvrige hjertelig.

Med de bedste hilsener til Dem selv ogsaa fra min mor.

Deres hengivne Fartein Valen

[P. Valevaag 13. juli 1917]

Kjære Magnhild [Sendstad]

[Fått inn torven.

Barna hennes på besøk. Leker akkurat som han gjorde da de var små.

Fått stemt pianoet, som er nesten utslitt og ikke holder stemmingen. Har ikke råd til nytt.

Om fru Ingeborg Stang-Lund og Dagny Knutsen.

Bekymret over Tysklands fortvilede krigførsel med bomber.]

Valevaag 18 mai 1917 (eg. 22. august 1917!]

Kjære Tove [Møller Mohr]

[Hugo Mohr på besøk. (Brev fra ham vedlagt). Skal male FVs portrett.

Begge forskrekket over brannen på Thorsø.]

Valevaag 29 aug [1917]

Kjære Magnhild,

mange tak for brevet til fødselsdagen og for nodebøgerne, som jeg imidlertid maa faa lov til at betale selv – du véd det var min mening, og nu blir jeg jo snart en holden mand. – Jeg har en del at fortælle: først at jeg fik et brev fra Carl Røstvig, hvori han fortæller om innsamlingen, for at det ikke skulde komme bardus over mig. I et brev til Hugo Mohr fortæller han, at de havde samlet 3000 kr og haabede til høsten at naa op til 10.000. Dette er nu overvældende, og jeg skal være mere end taknemmelig om det ikke blir mere end halve delen. Du ved det er uvurderlig for mig at faa penge til arbeidsro nu en tid udover. Jeg behøver et par aar i ro for at faa rede paa alt det nye som stormer ind over mig – du husker hvad jeg mener. Det er saadan en herlig, betryggende følelse, og jeg ved, jeg skal ikke skaane mig selv for noget arbeide. Paa en maaade er jeg ængstelig; bare de ikke venter altfor meget af mig, men jeg skal ialdfald gjøre mit bedste. –

Mama er nu kommet over diarrhéen men det har tat sterkt paa hende; uheldig at den kom midt i syltetiden og mens vi havde fremmede. Hugo Mohr har været her siden forrige mandag. Jeg har siddet model for ham om

formiddagen og det har tat adskillig tid bort, men jeg tar det som en liden ferie; jeg har jo holdt paa uafbrudt siden slutten af marts. – Portrætet er nu færdig til at males, han begyndte netop idag. Ellers har han hat en uheldig tid; det har styrtregnet uafladelig, saa han har bare faat malet to mindre skisser. – For mig er det deilig at ha nogen at prate lidt kunst med – du véd man føler trang til at udveksle tanker, og jeg synes jeg har mere udbytte af at tale med malerne end med vore musikere for hvem alle store er kjedelige – og skidt – og fælt. o.s.v. Altsaa hvad det angaar (som musiker) kommer jeg aldrig beriget hjem fra Kristiania, men med øret fuldt af nedrakning og tilsmudsning af alle store musikere: Bach – Mozart – Reger – Brahms – saa jeg trænger formelig en tid for at komme tilro og glemme ærgrelsen. – Ak, hvad er det forresten at ærgre sig over, om bjergtroldene og Olsen og Reiersen finder Bach kjedelig.

Jeg havde et hyggelig brev fra Dagny Knutsen netop paa min fødselsdag. Det bebudede “morsomme” var som du rigtig gjættede, den ting, at alle i smaabyerne vilde høre klaversonaten [opus 2] næste gang hun kom. – Hun taler ogsaa om afskriften af violinsonaten [opus 3]. Et exemplar burde i det mindste være færdig paa den lange tid, men det tredje – fru Stang Lunds – finder jeg noksaa overflødig. Saa tilføier hun lidt spydig: “og saa haaber jeg at Leif Halvorsen ikke glemmer, at han har lovet at assistere mig med violinsonaten.” Rigtignok, at dømme efter den interesse han tidligere har vist violinsonaten, saa vilde det ikke være paafaldende, om han glemte det hele.

Vi har havt et ubeskriveligt veir, siden I reiste. Havde det ikke været saa uheldigt med veiret, saa skulde det ha været morsomt om [Aksel] Sendstad havde tat sig en tur hid, siden han alligevel var saa langt paa vei, men som det nu var, saa vilde det ikke være nogen fornøielse: storm, tordenveir og stadige næsten tropiske regnskyl hver eneste dag. – Roserne har ikke netop havt godt af det, men nu er de begyndt sit andet flor for alvor og der er mange nye ubeskrivelige deilige farver. –

Carl Røstvig spør om han kan komme og besøge os i høst – naar eller i hvor lang tid ved jeg ikke. Jeg kommer til at sløife min høstferie hos [Th.A.] Browns for der blir ellers for mange afbrydelser. –

Nu har jeg læst Simonsen;¹ – den er meget god, en straffepræken, som vor tid trænger. Desværre vil den vel neppe læses af dem som trænger det mest og vi som læser den – synes ikke det rammer os. – Hvor merkelig at Hamsun anbefaler den saa sterkt. –

Jeg glemmer at fortælle om fødselsdagen; den gik som du ved: kaffe paa sengen, roser paa frokostbordet og mammas fineste pai til middag. Hugo var her og det var rigtig hyggelig. – Jeg har en mængde breve at skrive, saa dette faar være nok – jeg har egentlig ikke fortalt alt jeg skulde.

Kjærlig hilsen og tak. F.

Valevaag 6 okt. 1917

Kjære Magnhild

[Hugo Mohr reist for 14 dager siden.

Malte fire portretter. Et ligner ikke det minste. Alle gode. Hyggelig med hans besøk, fikk pratet mye.

Sigrid reist til Fjelberg.

Fru Ingeborg Stang-Lund kommer heldigvis ikke. Vrir seg unna hennes innbydelser.

Skal til Kr.ia etter nyttår.

Har lest noen hefter av Samtiden. Mye interessant. Men også mye usmakelig,] især den kjæphøie skidtvigtige Kristiania-tone der falder mig haardere for brystet jo længer jeg lever.

[Legger ned løkene, 12 sorter narcisser, 8 hyacinter.]

Ellers synes jeg, at arbeidet gaar godt. Jeg skrev forleden dag min 80de fuge siden april og jeg tror jeg har havt umaadelig godt deraf og jeg skal

---

¹ Konrad Simonsen: *Den moderne Mennesketype*. Kria.:Aschehoug 1917

fortsætte med mine intense tekniske studier saalænge denne nåde-tid paa landet varer. Senere kan det bli vanskeligere. Ogsaa de harmoniske studier har git mig langt større lys over mange ting. Jeg spillede ogsaa for Hugo endel deraf og han var aldeles slagen over mange af forbindelsernes forunderlige skjønhed. – Men det tar tid at optage dem helt i sig. Husk at du har lovet ikke at tale til nogen derom; det kan saa let mistydes. [...]

[Brevet i NB er merket "Poststemplet Berlin 21.1.10", trolig fra Valevaag høsten 1917 da Sigrid var bortreist]

Kjære Sigrid,

[... Om pyramidens gåte. Herrens inngripen.]

Valevaag, søndag 15 okt. 1917

Kjære Magnhild,

mange tak for dit brev, som vi fik samme dag som jeg sendte mit til dig. Vi blev saa leie over at høre, at du hadde været daarlig; vi haaber inderlig, at det maa gaa lidt fremover. Du hadde det nok altfor stridt ifjor vinter, og det kommer vel igjen nu. – Mama og jeg har været alene i denne uge; Sigrid kommer tilbake torsdag. Vi har havt brev fra hende, og hun har det deilig hos [Th.A.] Browns; jeg synes godt hun kunde ha været en uge til, men det vil hun ikke.

Nu har vi endelig faat godt veir; idag er det den deiligste dag vi har havt paa jeg ved ikke hvor længe; men kulden er kommet i luften og løvet som var grønt saa længe gulner nu fort. – Mama er frisk og kjæk, fortiden holder hun paa at ta sin medicin og da følger der altid saa megen ubehagelighed med; men den gjør hende uhyre godt. –

Jeg har ikke havt brev fra Jetta [Bryhn]; og har i det hele ikke hørt nærmere.

Den sum du nævner er jo altfor høi; jeg ved nok jeg skal faa saa meget som jeg trænger. –

Nu holder en af mine befrugtede nyper paa at bli gul og naar den er helt moden skal jeg dele indholdet med Jetta. Du ved hun var saa interesseret i rosenkrydsning, saa jeg tror hun vil glæde sig over det. –

Vi har nylig faat en bog, som vi er meget optat med. Det er om Cheops-pyramiden. Har du hørt om den? Naar Sigrid kommer tilbage fra Fjelberg skal vi sende dig den. Det er en merkelig bog kan du tro; det er ikke saa let at referere indholdet i et brev, men du ved, pyramiden er i og for sig et vidunder, en gaade; den kunde ikke bygges ved nutidens hjælpemidler og den indeholder, matematisk, astronomisk og fysisk love, som dengang var ukjendt for verden. Det merkeligste er de tal som stemmer overens med Daniels bog, og de maal som stemmer overens med profetens ark. Man har ogsaa fundet aastallene 1517 (reformasjonen) 1789 (den franske revolusjon) og 1914. – Det er lidt vidtløftig at forklare; men der er to skotske brødre Edgar [John og Morton] som har opstillet et system, som klaffer til den mindste enkelhed. De mener at bygmesteren har forudseet hele verdenshistorien, Kristi komme til verden o.s.v. og stadig kommer de tilbage til 1914 som slutningen av et tidsrum og begyndelsen til store omvæltninger før den antikristelige trængsel og det tusendaarige rige. – Deres bog udkom i 1910–13 og de sidste begivenheder har jo git dem fuldkommen ret. Endnu en merkelig ting; naar man tegner vinkelen til indgangen til pyramiden af paa et kart over pyramiden og Nil-deltaet og forlænger den ret tilhøire, saa kommer man akkurat til Betlehem. Man kunde fristes til at gi dem ret som tror, at det er den Herre Zebaoth selv som har bygget pyramiden. – Dette maa du fortelle Ragna Olsen, hvis hun ikke ved det før – og saa maa du spørge om hun kjender flere bøger som [Einar] Prips [Om Bøn?]: vi vilde saa gjerne sætte os mere ind i dette spørgsmaal. – Bare denne hilsen idag. Imorgen vil ogsaa mama skrive et par ord til dig.

Kjærlig hilsen til Eder alle / din hengivne Fartein

Valevaag 21 okt. 1917

Kjære Otto [Lous Mohr],

[... Om Mohrs disputas og forestående Amerikareise ..] Forresten tror jeg ikke, du og Tove [hans kone] behøver at grue saa meget, for amerikanerne er igrunnen – ialfald de jeg har mødt – henrivende elskværdige og godhjertede mennesker, hvormed jeg maa indrømme at de, i mangt og meget hvad tænke- og følemaade angaar, ligesom er skilt fra os ved et verdenshav. Det man savner mest hos dem er lidt kjennskap til og en smule forstaaelse af tysk-skandinavisk aandsliv, men det mangler dem som regel fuldstændig, og ikke det alene, men de har en sublim foragt for alt som ikke er engelsk-amerikansk eller fransk. [...]

Jeg maa nemlig ind til Dagny Knutsens klaveraften for at indstudere violinsonaten [opus 3] med hende; havde koncerten bare været i høst, for to saadanne reiser kan jeg ikke gjøre. Ak, tiden – den blir kostbarere jo længer man lever, synes jeg, og mine studier iaar har tilfulde lært mig, at jeg trenger at bruge den i høi grad. Havde jeg bare ikke studeret Bach saa nøie; men nu da det er sket, saa har det git mig nye begreber om musik; det har gjort mig fattig og dum som en nybegynder men til gjengjæld – jeg havde næsten sagt: glubsk som en løve.

Jeg gleder mig til at høre, hvad du og Tove synes om Hugos [Mohr] billeder fra isommer; om du ikke kommer til at synes, at han har gjort vældige fremskridt. Og det skal ogsaa bli morsomt at høre [Henrik] Sørensens mening. – Det skulde ha interessert mig at se [Edvard] Munchs udstilling. Da har vel ikke anskaffet dig et lidet billede? Men den tid da man kunde faa en Munch radering for 40 kr er vel for altid forbi. [...]

Ogsaa jeg lever i aandelig karantene; selv læsningen av litteraturen gaar det smaat med; det blir bare den reglementerede portion italiensk efter aftens. Studierne tar saa megen tid – og nu kommer ogsaa olje-nøden; vi

kan en vakker dag (eller rettere aften) komme til at sidde i [uleselig] mørke; det er saamænd ikke lyse udsikter. [...]

Valevaag 27 okt. 1917

Kjære Magnhild,

mange tak for dit brev og for bogpakken, som vi blev saa glade over at faa. [Konrad] Sivertsens bog har jeg allerede læst; den er udmerket, saa alvorlig og indtrængende; Mama og Sigrid holder nu paa med den. Ogsaa [Jørgen] Brockmann¹ har jeg saavidt set igjennem; men jeg skal ta den grundigere for mig senere. Den er meget tiltalende skrevet og gir en fylde af belæring, men den er ligesom for forsigtig og "bortrykkelsen" ser jeg ikke omtalt nogen steder. Mama fortalte netop idag at papa og flere at de gamle missionærer havde fuldstændig samme opfatning som [Einar] Prip baade af bortrykkelsen og det tusendaarige rige. Hvor merkelig, at jeg ikke har havt anelse om det; paa skolen var der ingen som talte derom og prestene nævner det jo aldrig. – Jeg ser i en anden bog, at alle kirkefædrene havde det paa det rene: Origenes Augustin o.s.v. og Irenæus, Polykarps elev, som atter var Johannes's discipel. Det siste vidnesbyrd er ikke det uvigtigste; for det skaffer sammenhængen, kontinuiteten; men det vigtigste er naturligvis Paulus's vidnesbyrd i Thessaloniker-brevene; det kan ikke misforstaaes og gir den rette opfattelse af Frelserens store taler om de sidste ting, som før var mig gaadefulde. Ogsaa hos profeten Daniel er der antydninger om bortrykkelsen. – Jeg skal sende dig bogen om Kheopspyramiden² samtidig med dette brev, men jeg maa paa forhaand sige dig at den er skrevet af en vantro. Forfatteren forfægter endog den uhyrlige mening at Kristus aldrig har levet. Det interessante ved bogen er det kapitel hvor han referer brødrene Edgars arbeide og deres "system". Selv om man ikke kan være

---

¹ Om Johannes' åpenbaring?

² Av Johannes Hohlenberg?

med i alle enkeltheder saa virker det alligevel meget forbløffende; ikke mindst profetien om verdenskrigen 1914. –

I Samtiden fængslede det mig meget at læse det sidste stykke om søstrene Brontë; det var jo ganske oprivende. Emily's sidste linjer er ligefrem sublime.

Det er en ting jeg vilde sige til deg angaaende violinsonaten. Fru St. L. [Ingeborg Stang Lund] skrev til mig og spurgte, om jeg kanske havde noget imod at hun havde den i manuskript o.s.v. Oprigtig talt har jeg aldrig kommet paa det før hun skrev det selv men naar jeg tænker over det, saa synes jeg det er ubehagligt at hun skal eie den, før den er trykt. Saadan som hun er, saa kan jeg aldrig vide, hvad hun kan foretage sig bag min rygg. Hun skrev saa meget om en violinst Møller, som burde spille den og om at den burde trykkes i Kjøbenhavn hos Wilhelm Hansen o.s.v. og jeg kan godt tænke mig, at hun kan sende den til kreti og pleti uden at jeg ved noget om det. Nu holder jeg paa at se den igjenem og forandre enkelte smaating og jeg vilde gjerne be dig gaa lige til [Carl] Sander og spørge, om jeg kunde faa mig tilsendt det første exemplar, da jeg vil forandre enkelte ting, hvis han er færdig, og saa sige ham, at han ikke behøver at begynde paa en ny afskrift før han faar dette tilbage. Hvem er forresten de to andre afskrifter til, for Dagny Knutsen skal naturligvis faa mit – det er jo ikke nødvendig at plage manden mere end det behøves. – Kanske det er bedst du konferer lidt med Dagny Knutsen først; men sig intet om min mening om fru Stang Lund. Og saa maa du faa vide, hvem de andre er, som skal ha exemplarer.

[... Om fiolinsonaten opus 3:] Det er ikke saa meget jeg har forandret: i første sats har jeg hverken tilføiet eller borttat en eneste takt; men det er et parti hvor jeg har lagt stemmene om, saa det er blit mere rigt og udtryksfuldt. Ellers har jeg ingen forandringer før jeg kommer til fugen; der har jeg tilføiet 3 takter, som jeg tror er en stor forbedring, desuden har jeg uddybet slutningen, saa at den er blit mere saadan som det foresvævede mig. Den er virkelig ganske forunderlig, Magnhild; først den forklarer sammenhængen mellem de to satser. Min gamle professor i Berlin

[Leopold Wolf] sa til mig, at man altid skulde vente et aar før man gav noget i trykken, og det var et godt raad, det merker jeg nu. Efter et aars forløb ser man ganske anderledes klart, og jeg er virkelig glad, fordi sonaten ikke blev spillet eller trykt ifjor. Alle ubehagelighederne med L.H. [Leif Halvorsen] havde kanskje sin opgave. [Angrer i grunden at han tilegnet sonaten L.H.]

Otto og Tove Mohr skal reise til Amerika et år. Begge gruer for landet. Fått tilbud om å være på Fjelberg hos [Th.A.] Browns hvis han vil.]

Valevaag 28 okt. 1917

Kjære fru [Jeanette] Mohr,

[... Om Otto Mohrs doktordisputas.]

Om Hugos forestående utstilling og portrettene av Valen.]

I de sidste dage har jeg tat violinsonaten under ny revision. Jeg har omlagt stemmerne i et lidet parti i første sats, hvormed det er blit meget udtryksfuldere, og rettet lidt hist og her. I sidste sats er ingen forandring foretat før i fugen, hvor jeg har tilføiet 3 takter – som jeg tror er en stor forbedring, og saa har jeg ligesom uddybet slutningen lidt, saa den er blit mere saadan som den foresvævede mig. Helt fornøiet er jeg ikke endnu; men ak det blir man nok aldrig. – Min gamle professor i Berlin [Leopold Wolf] pleiede at sige, at man aldrig skulde udgi en komposition med det samme den var færdig, men la den ligge et aar, og det var et godt raad, det merker jeg nu, for efter et aars forløb ser man meget klarere. Derfor er jeg glad for at den ikke blev spillet eller trykt ifjor. – Dagny Knutsens koncert skal være i slutningen af februar, og hun skriver “jeg haaber ikke Leif Halvorsen har glemt, at han har lovet at assistere mig”, hvilket ikke tyder paa at hans interesse for sonaten er blit større siden sidst. Jeg kan ligesom ikke rigtig komme over, at den skal tilegnes ham, naar jeg tænker paa at jeg kunde ha gjort Hugo og mig selv en glæde ved at gi ham den. Men saa tog

L. Halvorsen jo selv det udtrykkelige løfte af mig i Berlin, at han skulde ha violinsonaten.

Med trioen [opus 5] gaar det langsomt, men jeg haaber fremover. – [...] Vaar eneste bekymring er nu: petroleum! [...]

Valevaag 10 nov. 1917

Kjære Otto [Lous Mohr],

iforgaars kom bogen om [Hans v.] Marées. Jeg behøver vel ikke at fortælle dig, hvor lykkelig jeg blev. Mange tak, kjære Otto. Jeg blev saa rørt over at faa den; det glædede mig mere end jeg kan sige, at blive erindret paa den maade. – Og nu bogen selv – jeg er endnu ikke helt færdig med den – men den fortæller om en kunstner som virker saa veldig personlig og eiendommelig; det ser ud som forfatteren sætter ham som en af de største, for ikke at sige den største blandt de tyske malere. Jeg synes han har noget væsensbeslegtet med Hugo [Mohr]: denne stræben efter monumentalitet, og der er ogsaa noget i følelsen som minder. I det hele tat blev jeg overrasket over Marées; jeg har ikke tænkt mig ham saa imponerende, som han virkelig er. – Desuden var der en ting som det var en trøst at læse om: alle hans kampe og anfægtelser som kunstner og denne fortærende lidenskab for at finde det som laa ham paa hjerte.

Jeg har ofte talt med Hugo om, hvor meget større udbytte jeg mange gange har af at læse om og være sammen med malere end med musikere – ialfald vore. Malerne har den hellige ild; deres forhold til sin kunst og dens store er næsten dette: “es schwindelt mir, es brennt mein Eingeweide”¹ [fra Goethe, *Wilhelm Meisters Lehrjahre*]. For musikerne – vore i det mindste – er alt kjedeligt, hvis det ikke er suttam-dei og diddeli-du og: “jeg elsker Carmen”. Bach er kjedelig og Beethoven er kjedelig, Wagner er noget skidt

---

¹ “Det svimler for meg, det brenner inne i meg”, sitert fra “Nur wer die Sehnsucht...” i Goethes *Wilhelm Meisters Lehrjahre*.

og Brahms og Reger er ikke musik o.s.v. – Derfor, ak hvor varmes man ikke ved lidt entusiasmus, og hvor livnede jeg ikke op isommer da jeg havde Hugo at udøse mig for, og naar jeg kommer til dig og Tove da er det som at komme hjem. Hvor ofte savner jeg ikke at ha nogen at tale med – som ikke er bjergtrolld – om de ting som bevæger ens indre. – (Nei nu maa jeg ikke komme ind paa det meget farlige kapitel: bjergtroldene. Hugo vil kunde fortælle dig afskrækkende ting om hvor slem jeg er blit).

I dette øieblik sidder I kanskje alle sammen og hører Dagny Knutsen spille Brahms's koncert. I saadanne momenter kan ogsaa jeg lenges efter Kristiania – bjergtroldenes by. Hvor deilig denne Brahms-koncert er – og saa skal hun jo spille en Mozart; mange gange hungrer og tørster jeg efter Mozart og vilde gi, jeg ved ikke hvor meget for at høre Figaros bryllup. – Men – es geht auch so. Det gaar endog meget godt; jeg formelig længter efter hver morgen og iaar har jeg virkelig gjort en del tekniske studier, som jeg haaber at faa god brug for senere. For tiden ser jeg violinsonaten over og har gjort en del forbedringer med den – flere end jeg igrunden havde tænkt, og saa skal jeg renskrive den, et arbeide jeg gruer ikke lidet for. [...]

Valevaag 11 nov. 1917

Kjære Magnhild,

mange tak for dit brev, som vi fik for et par dager siden; noterne [til fiolinsonaten opus 3] havde jeg allerede faat i ugen. Jeg skrev til Dagny Knutsen og forklarede hende, hvad jeg havde skrevet til dig om violinsonaten. Det var igrunden godt, at [Carl] Sander ikke havde afskrevet sidste sats, for i fugen er de fleste forandringer. Nu har jeg bestemt mig til at skrive det hele af selv, og jeg skal nok gjøre det baade stort og tydeligt. Jeg bad Dagny Knutsen sige fra, naar hun ønskede noterne tilsendt; jeg vidste ikke, at hendes koncert var lige for haanden, ellers skulde jeg ha ventet til den var over. –

Paa denne maade faar jeg beholde sonaten i min varetægt saa længe som muligt, og det behøver jeg for at kunne gjøre de nødvendige rettelser; jeg ser nu saa utallige smaating, som jeg vil forbedre, og der kan nok komme flere. For andre er det tilsyneladende uvæsentligt, men for én selv er det umaadelig vigtigt, for det er de talrige enkeltheder som danner det hele. –

Hvad fru St.L. [Ingeborg Stang Lund] angaar saa ønsker jeg absolut intet Verkehr med hende; jeg vil ikke en gang gi hende en lillefinger, for saa vil hun øieblikkelig frække sig igjen. Du ved ikke, hvor jeg ækles ved hele denne tvetydighed, og saa kan jeg selv sætte mig i et falskt lys overfor andre. Ved du, at Hugo [Lous Mohr] fortalte mig, hun skulde ha sagt, at jeg havde vantrivtes saa skrækkelig hos [Nils] Roedes og at jeg syntes det var en lise at faa komme til hende. Saadan gjennem løgnaktig er hun, og hun har hverken skrupler eller blufærdighed, naar hun vil naa sine maal. Og nu havde hun sagt til dig: at *hun* havde staat i et ganske særegent forhold til [fiolin]sonaten o.s.v. at jeg havde nok vidst, hvad jeg gjorde, naar jeg sendte den til *hende* o.s.v. Det betyr naturligvis, at *hun* havde inspirert sonaten i særlig grad, jeg forstod det godt paa forblommede hentydninger da jeg var derinde sidst. –

Altsaa naar du træffer hende, saa maa du være høflig, men yderst reserveret. Dette kan vi godt være selv om vi ikke kan bide fra os à la bjergtroidene. Og naar du faar indbydelser, saa maa du finde et eller andet paaskud til ikke at komme. Saa længe du holder gode miner til slet spil, saa vil hun ikke forstaa at jeg har sat dig ind i forholdene, men merker hun det, saa vil hun bli ved og finde det klogest at trække følehornene til sig. Og det er ikke tale om, at hun faar nogen afskrift af sonaten; men jeg skal nok ordne det hele saadan, at der ikke blir nogen rivinger. Men nok om dette ubehagelige kapitel. –

Igaar var Dagny Knutsens koncert og der har du vel truffet hele kolonien. – Jeg glæder mig nu til at høre lidt fra hende og faa vide om Leif [Halvorsen] virkelig har “glemt” at han skal assistere hende paa hendes klaveraften. –

For et par dager siden sendte Otto [Lous Mohr] mig en bog om [Hans v.] Marées (som har malet mit kamel-billede). Denne er rigt illustreret og meget fængslende; forfatteren ber om at faa oplysninger om nye opdukkende Marées-billeder. Det ser ud til at han [*i fotnote*: Julius Meier-Graefe, Edvard Munchs ven] holder Marées for at være den største af alle tyske malere. Nu skal jeg skrive til ham og melde mit Marées-fund.

Mama vilde skrive et par ord til dig idag; men saa har hun været saa træt, for hun har sovet daarlig et par nætter.

Nu har ogsaa vi faat rationering og brødkort, men vi merker intet af det endnu med undtagelse af oljen, som det er noksaa knapt med. Det hele kom yderst overraskende paa folk her, men vi faar nok flere overraskelser af samme sort slag i slag. Jeg har i grunden havt en følelse af, at det maatte komme ogsaa til os, merkelig bare at det har varet saa længe. Vi har vist ikke opført oss bedre som nation i denne tid, end at ogsaa vi maatte faa en tugtelse. –

I Rusland er “lovløshedens tider” brudt ud, ser det ud til. Man maa være spændt paa, hvordan det vil komme til at udvikle sig. –

Erterne fra Refsum har vi endnu ikke faat, men mama siger, det har ingen fare, de kommer nok. – I det hele taget ser mama fremtiden noksaa lyst imøde, for vi har et godt forraad; dette har hun vist selv skrevet til dig om. –

Nu har vi endelig faat godt veir, men for noen dager siden havde vi en storm, hvis mage vi neppe har oplevet her hos os; vi laa vaagne hele natten. Heldigvis faldt ingen tagsten og de som var borte, er nu sat paa af Johannes for et par dage siden. Han havde jo lovet at gjøre det for to aar siden og det var nu paa høie tid, for hjørnet holdt paa at raadne.

Ellers tror jeg ikke der var mere jeg skulde fortælle dig om. Du maa hilse Sendstad og børnene saa meget og andre kjendte som du træffer.

Kjærlig hilsen fra mama og Sigrid og din hengivne

Fartein

Valevaag 25 nov. 1917

Kjære Otto [Lous Mohr],

[...] Jeg tør ikke stole paa mig selv hva malerkunst angaar, men jeg har et kriterium paa god musik; det er, naar den efterpaa stadig beskjæftiger fantasien; for ubetydelig musik gaar ind det ene øret og ud det andre. – Og ligedan er det med Hugo's billeder; man blir ligesom ikke kvit dem. – Men det var umaadelig glædeligt at faa det bekræftet baade af dig og Sørensen. – Saa “jeg” er havnet paa din og Toves væg! Det var morsomt. Du husker vel H. C. Andersen som ikke vilde ha sin billedstøtte opstillet i nærheden af Holmens kirkegaard, fordi han var ræd spøgelser. Saadan er det med mig ogsaa, bare helt modsat, for jeg kan ikke tænke mig et hyggeligere sted at være ophængt i end din og Toves stue. –

Det er leit at vi ikke skal træffes før I drager afsted til Dixieland. Og saa vilde jeg gjerne at du skulle ha hørt den nye [fiolin]sonate, for jeg tror den er et fremskridt. Nu holder jeg paa med at renskrive den for anden gang. Jeg er i grunden glad for at den ikke blev opført i fjor, for nu ser jeg saa meget som maa rettes. Men det er frygtelig anstrengende at gennemleve hele processen paany, saa jeg skal bli glad den dag jeg sender den nye, smukke, tydelige afskrift med noter som tintallerkener i Dagny Knutsens varetægt. [...]

Men jeg tror violinsonaten blir som skabt for hennes temperament; det blir værre med violinisten [Toscha Seidel]. Saa meget forstod jeg ifjor at hele dens Empfindungswelt var ham temmelig fremmed.

Jeg synes meget godt om [Hans v.] Marées-biografien. [Julius] Meier-Graefe siger absolut mange værdifulde og træffende ting om kunst; men det er ligesom han bruger baade sverd og murskje, både ris og pen; men det er ikke saa let naar man skal være paa vagt overfor samaritaner og filistere. Hvis man skulde skrive en Reger-biografi her hjemme saa maatte jo halve bogen gaa med til polemik mod bjergtroldene. Det er ikke anderledes. Nu

kan jeg fortælle dig at jeg har skrevet og meldt min Marées og er nok saa spændt paa svaret. [...]

Valevaag, søndag 2 dec. 1917

Kjære Magnhild

mange tak for begge brevene; det sidste kom igaar med de gode nyheder. Samtidig fik jeg ogsaa brev fra Dagny Knutsen, hvori hun fortæller om koncerten i februar og om sin tournée. Det var rigtig morsomt at hun skulde spille sonaten i Stavanger. Hvad Peder [Per] Reidarson angaar, saa tror jeg slet ikke han er musikkritiker, i Aftenbladet i det mindste ikke. Vi har bare set en kritik af ham, og det var før han blev ansat ved theateret; nu er der et ganske andet signatur: C. B. el. noget lignende. Sigrid taler om at reise ind og besøge Carl og Kristine Røstvig; hun har været buden til dem paa Hinna saa længe; desuden skal hun ogsaa til tandlægen, saa tænkte hun at kombinere det med koncerten. Men hun kvier sig jo frygtelig for vinterkulden. Men det faar vi se paa senere; i grunden tror jeg hun har nok saa god lyst.

Hvad mig selv angaar saa kan jeg ikke foretage nok en reise naar jeg har været i Kristiania. Tiden blir mere og mere kostbar for mig; jo længer jeg lever, desto mere ser jeg hvor meget jeg endnu har at indhente. Programordningen for aula-koncerten tror jeg er udmerket, og der blir sikkert fuldt hus, naar saa mange celebriteter skal holde koncert. Først ved du, de skal spill en sonate af Mozart, og saa min, og jeg er lidt ræd for naboskabet med Mozart's gudommelig yndefulde musik. Det skal noget til for ikke at falde igjennem ved siden af ham. Men saa faar vi haabe det bedste. Jeg skriver sonaten i haarde tag hver dag. Det gaar langsomt, for hver takt maa nøie overveies, og saa vil jeg jo ikke helt afbryde mine daglige studier, fugen og det øvrige. Men jeg skal nok faa den fra mig før jul og da skal du faa den med til [O.M.] Sandvik; det behøver du ikke at være ræd for. Jeg tror den

har vundet sig meget; det er i grunden bare smaating jeg har forandret, men det er rart hvor meget det gjør; det er næsten som det guldstøv Legantini[??] strødde ud over sine malerier.

I ugen fik jeg et langt brev fra fru St.L. [Ingeborg Stang Lund]. Jeg synes saa hjertelig synd paa det ulykksalige, ubalancerede menneske. Men det er ingen raad med det; gir jeg hende bare en lillefinger, saa kommer jeg op i det samme helvede om igjen, og det vil jeg for alt i verden ikke. Men jeg skal bevare skinnet; idag sendte jeg telegram til Lille-Ingeborg's konfirmation, og saa skal jeg undskylde mig med min travelhed, naar jeg ikke skriver. Og det er ogsaa sandt, for et brev til hende vilde koste slig studium, at jeg ikke har tid til det nu. –

Igaar skrev jeg til Hugo [Mohr] og da omtalte jeg, at du havde slig lyst til at se hans malerier herfra, saa kanske du faar ham paa besøg en vakker dag. Han bor forresten i Akersgaden 16 V hvis du vil sende ham et kort. Det mindre portræt af mig, med Valesaaten i baggrunden har han forært til Tove [Mohr]. Otto [Mohr] skrev til mig for en tid siden og udtalte sig umaadelig anerkjendende om Hugo. Han syntte ogsaa at det var hyggeligt Tove fik dette billede, som baade Otto og [Henrik] Sørensen synes er det bedste Hugo har malet hidtil, for hun tog jo et tag for ham da det gjaldt, og begge, baade hun og Otto satte voldsom pris paa det. "Saa nu faar du komme og se paa dig selv i vor stue," skriver Otto.

[Tove og Otto skal til Washington.

Regn og forferdelig vind.

Sviblene tatt opp.

Jetta Bryhns nyper ikke bra. Hun får få et annet år.

Ønsker egentlig brudd med fru St.L. Men orker ikke. De får heller beskyldt ham for utakknemmelighet.

Unnskylder blekket, hentet frem fra loftet, stammer fra Madagascartiden.]

Valevaag 15 dec. [1917]

Kjære Magnhild og Sendstad

[... Om familien.]

Jeg har hele tiden holdt paa at skrive af violin-sonaten, og denne udpensling af hver note og dertil gjenoplevelsen af hele tilblivelsesprocessen har formelig tat paa mig.

[Sender den rekommandert til Magnhild, så kan hun gi den til O.M. Sandvik.

Har lest [Carl Paul] Casparis bok om profeten Daniel. Især partiet om personen fengslende.

Frk. Weenaas på besøk. Interessert i profetiene.

Hatt brev fra Ludw. Wachtel, korrespondent i Oslo.

Julius Meier-Graefe vil ha et bilde av FVs Marées kamel.

Drar til Kr.ia over nyttår, håper han får se sine svibler i blomst før det.

Om familien.]

Valevaag 17 dec. 1917

Kjære Carl [Røstvig],

først vilde jeg sende Eder tre en liden hilsen til jul med de bedste ønsker, og dernæst vilde jeg gratulere med den glimrende kritik udstillingen fik. Jeg har bare læst Holters begeistrede linjer, men jeg saa, at ogsaa [Jens] Thiis havde udtalt sig overmaade anerkjendende, og det glædede mig og os alle her paa det inderligste. Idag læser vi, at der ogsaa er blit solgt, saa det ser ud til at forstaaelsen ogsaa hos publikum begynder at vaagnes. Jeg kan ikke si, hvor stor lyst jeg har til at se din udstilling; det skulde interessere mig meget at se din udviklingsgang fra sidst vi var sammen. Efter som jeg forstod paa Hugo [Mohr], saa var han meget imponeret. – Det var morsomt ogsaa med Thiis, for egentlig trodde jeg, han var noksaa fangen av visse teorier. Men overfor kunst gjelder ingen dogmer ser det ud til, enhver maa

finde den for ham rette form. Og: “wer den Dichter will verstehen, muss in Dichters Lande gehen”.¹ Denne evne til at finde ind til det som er felles for al kunst: poesien, mangler ofte, særlig netop hos “fagmænd”, saa det overraskede mig egentlig at kritikeren havde vist sig saa forstaaende ligeoverfor din kunst (som gaar sine egne veie, – jeg tænkte den forsaavidt vilde ærgre baade jøde og græker) men det glædede mig overmaade. Netop efter “refuseringen” af dine kolleger forrige gang, saa var dette kjærkomment ligeoverfor bjergtroldene, selv om de forstandige ikke havde det behov.

Jeg glæder mig til at snakke ordentlig med dig, naar du engang kommer og besøger os. Ved du, jeg synes jeg har selv for det rent musikalske langt større udbytte af at tale med malere end med musikere. De impulser jeg har faat af vore musikere, ak de har været temmelig negative. Hvad andet kan man ellers vente af dem, for hvem kun anden og tredje rangs kunst er morsom. I det hele: denne inddeling af kunst i morsom og kjedelig er mig afskyelig. Jeg tror ikke Bach har skrevet sin musik for at more overfladiske mennesker, og man maa lægge en anden maalestok paa kunst end den man lægger paa kino, dovrehal og chat noir. Du ved parolen “l’art pour l’art” er forlængst aflivet, og dog havde den en stor berettigelse især naar odden blev vendt mod kunstneren selv. Den var ialfald udtryk for et stort alvor i kunstnerens forhold til sin kunst. Ganske vist er kunsten for menneskene, men kun for mennesker med sjæl, ikke for “samojeden” for at bruge Moltke’s udtryk eller for bjergtrold. – Naar jeg har talt med dig og Hugo om kunst, har jeg havt næring for lang tid; det er som om man varmes ved gløderne af den fælles ild. – Malerne nufortiden har denne ild ser det ud til, og det velgjørende hos dem er den kolossale begeistring og respekt for de store. Ak, saadan er det ikke med menneskene, i det mindste hertilands; man kan rakke ned paa hele den store række fra Bach til Reger og alligevel være en stor autoritet; ja først da blir man en autoritet. Merkelige tilstande,

---

¹ “Den som vil forstå dikteren, må gå inn i dikterens land”, sitat fra Goethes *Westöstlicher Divan*.

og de som har faat en anelse, om end liden af hvad Bach, Mozart, Beethoven, Beethoven, Brahms, Reger, Bruckner er for noget, for dem er det jo uudholdeligt. Men ikke mere derom, ellers blir dette et rart julebrev. – Vi lever ellers godt; Sigrid har rigtignok været lidt daarlig af gigt, og idag er hun tilsengs. Mama derimod har været rigtig kjæk og det er storartet efter hendes sygdom og hendes høie alder. –

I februar skal jeg ind til Kristiania; da skal den nye violinsonate [opus 3] frem for offentligheden, og du kan tænke dig, at jeg er noksaa nervøs og ængstelig. Den er et stort sprang fra den forrige, og er kanske mindre let tilgjengelig; men jeg ved og tror selv at den er et fremskridt. – Jeg har nu holdt paa at revidere den, som jeg vist skrev var den færdig ifjor; men exemplaret var for utydelig skrevet, dertil kom de utallige rettelsler, saa jeg maatte lave et helt nyt, hvor jeg formelig har malet hver note. Det var et frygtelig taalmodighetsarbeide, og nu er jeg helt udkjørt, og det værste er at jeg ikke er helt færdig. Men jeg haaber at faa den fra mig til nytaar. Jeg glæder mig da til at komme tilbage til andre ting, som har maattet ligge i mellemtiden. –

Men nu er det paatide at ende denne epistel; mon du kan læse disse kraaketær, jeg har nemlig ogsaa havt lidt skrivekrampe efter nodepenslingen. Og saa vil jeg ønske dig, Kristine og Else en rigtig god og velsignet julefest; mama og Sigrid hilser Eder hjertelig og sender sine bedste juleønsker.

Din hengivne Fartein

Valevaag 18 dec. 1917

Kjære Otto [Lous Mohr],

[... om Mohrs siste avhandling, bl.a. om kryssbefruktning og mutasjoner.]

Siden vi er inde paa dette kapitel, saa maa jeg fortelle dig at jeg har 5 nyper, som jeg er meget spændt paa, rigtig nok mindre videnskabelig end af kunstnerisk interesse. [...]

Jeg har holdt paa med revisionen af violinsonaten [opus 3] indtil nu, og er endnu ikke færdig, desværre. Der staar endnu en del af fugen tilbage. Det var et skrækkelig arbeide at pensle hver note; men ifjor ved du, de forstod ikke min nodeskrift; iaar maatte nesten selv blinde kunne læse den. Jeg ved at den er bedre end ifjor, men endnu paa langt nær som den burde være.

Jeg maa ogsaa fortelle dig, at jeg har faat svar fra [Julius] Meier-Graefe. Som jeg tænkte, vilde han gjerne ha et fotografi af billedet, og nu skal jeg ta det med mig naar jeg reiser og la det fotografere i Kristiania. –

For et par dage siden havde jeg en stor glæde; jeg fik med posten tre Bach-kantater som jeg havde bestilt for længe siden. Den ene heder: “Ich hatte viel Bekümmernis” den anden derimod: “Der Himmel lacht, die Erde jubilieret”, og den tredje, som kanskje er den deiligste: “Gottes Zeit ist die allerbeste Zeit”. Den indeholder et lidet forspil, en “sonatina” som er det noget av det frommeste man kan tænke sig. Det er fuldstændig Rembrandt’s [maleri] “Presten Anslo”. Jeg tror næsten jeg græd, da jeg læste denne kantate paa det kongelige bibliothek.

Ja, er det ikke rart med den kjedelige musik. Gud skje lov at der endnu findes kjedelig musik. [...]

[Valevaag desember 1917]

Kjære Magnhild og Sendstad

[Julebrev.

Sigrid lærerinne i 3 uker. Sliten etterpå, har ikke mye krefter. Både hun og barna trives med hverandre.

Arbeider meget med sin barneforening.

F.V. spilte piano for barna:] De var mest henrykt over Griegs
“Smaatrolld”. Dem følte de sig vist i slegt med.

[Hugget ut et stort bed av klippen selv. Ferdig igår.]

Valevaag 28 dec. 1917

Kjære Magnhild og Sendstad

[Takk for gaver og for året som gikk.

Avispakke fra Frl. Hedwig Kette.]

Snart ferdig med fugen og sender da noten til violinsonaten, opus 3.] Jeg vilde egentlig ha sendt det jeg har færdig af sonaten, saa [O.M.] Sandvik kunde faa se den, men jeg vilde saa gjerne at han skulde faa se fugen ogsaa, for den skulde ligsom være kronen paa verket.

[Dagny Knutsen skal spille klaversonaten i flere byer.

Carl Røstvig fått inn 6–7000 kr i innsamlingen.¹]

---

¹ En innsamling som Røstvig og andre venner i Stavangerområdet satte i gang for å skaffe Valen et slags arbeidsstipendium.

Sommeren 1918 var maleren Axel Revold i Valevåg. Han malte da Fartein Valen i hagen og kalte det "Rosedyrkeren". Maleriet er nå i Bergen Billedgalleri, og det ble benyttet på omslaget til LP og CD med Valens orkesterverker.

1918

Også i året 1918 oppholdt Valen seg hovedsakelig i Valevåg hvor han arbeidet tålmodig videre med komposisjon og selvstendige studier av partiturer og musikkliteratur.

Han reiste inn til Kristiania for å overvære uroppførelsen av sin Fiolinsonate, opus 3.

Også dette året arbeidet han parallelt med Trioen, opus 5, og Ave Maria, opus 4.

Valevaag 19 jan. 1918.

Kjære Magnhild [Sendstad]

[Innbydelse fra dr. Nils Roede og reise penger.

Kommer inn ca. 3 febr.

Forholdet til fru Ingeborg Stang-Lund. Fått Sohlberg-bilde i litho fra henne (Rondane).

Søndag 20 jan.

Bli hos Magnhild i Kr.ia.

Kanskje får de elektrisitet fra Haugesund. Og jernbane Hgsd.-Tittelsnes og forb. til Kr.ia.]

Valevaag 23 jan 1918

Kjære Carl [Røstvig],

bare et par ord i huj og hast, posten skal snart gaa, men jeg vilde saa gjerne faa besvaret dit kort idag. – Jo, desværre, jeg har faat baade brev og kort. Forsøg at tilgive min taushed, den betyr bare en frygtelig travelhed. Som

jeg vist fortalte havde jeg alt færdig paa violinsonaten [opus 3] før jul med undtagelse af fugen; denne har jeg holdt paa med – nat og dag, – og for en kort tid siden blev jeg endelig færdig. Men jeg føler mig ikke helt normal endnu og derfor har jeg ligesom ikke kunnet samle tankerne til noget ordentlig. Forresten havde jeg bestemt mig til at sende dig en epistel igaar, men saa blev det heller ikke da. –

Mange tak til dig og Kristine [CRs kone] for indbydelse; men desværre nu staar min Kristianiatur for døren. Men som du siger, kanske vi kunde mødes derinde. Koncerten skal være 19 febr. og jeg skal være der omkr. 5te; først skal jeg bo hos Magnhild i St. Olafsgd.[!] 21 b. Tænk om du kunde være paa koncerten, hvor det skulde glæde mig. – Jeg ønsker jeg efter alt dette strev kunde erklære mig tilfreds med sonaten; men det kan jeg ikke helt; min eneste trøst er at den ialfald er bedre end ifjor, og jeg er igrunden glad, at den ikke kom op da. – Jeg fik kort fra Dagny Knutsen, hvori hun meddeler at hun og L. Halvorsen skal begynde at øve paa sonaten den 3dje febr. Jeg er ræd for at det blir noksaa kort tid; men saa kjender de jo det hele fra ifjor og var allerede da fuldstændig inde i tankegangen, saa jeg haaber det greier sig. L.H. spiller det hele fra bladet, klaverpartiet er værre, men til gjengjæld er hun mere fortrolig med dens “Empfindungswelt” [følelisesverden].

Skal du kanske ordne med en eventuel udstilling i Kristiania? Jeg ser, at din ven Henrichsen eller [Henrik] Rossmann har været meget heldig. Magnhild var rent henrykt over hans billeder. – Nu maa du hilse Kristine saa hjertelig og forsøge at undskylde mig, om du kan. Det skulde ha været deilig med en Stavanger-reise, for jeg føler mig saa forunderlig tom i hodet, og jeg længter efter at tale lidt med forstandige mennesker og varmes ved den fælles begeistring for kunsten. – Jeg skal hilse saa meget fra mama og Sigrid og til Eder tre de hjerteligste hilsener og de varmeste ønsker for det nye aar

Din hengivne Fartein

[*Valevaag mars? 1918*]

Kjære Magnhild [Sendstad]

[Hjemme etter Kr.ia oppholdet.

Besøkte Jeanette Mohrs i Bergen. Dagen etter Dagny Knutsens suksesskonsert. Dagny K. mente fiolinsonaten var 50 år forut for sin tid.

Sigrid har søndagsskole, to partier.

Gleder seg til å begynne på sin 104 fuge.]

Valevaag 31 mars 1918

Kjære fru [Lil] Roede,

Allerede for længe siden skulde jeg ha fortsat det brev som saa pludselig blev afbrudt sidst, da dampskibet fløitede paa Moster; men saa vilde jeg gjerne ha læst [Maurice] Maeterlinck færdig. For en fængslende bog det var; man er aldeles betat hele tiden, selv der hvor man ligesom ikke kan være helt enig. Hvor meget dybt og skjønt han siger; og nu angrer jeg bare paa, at jeg ikke læste bogen, mens jeg var i Kristiania, for der er saa uendelig meget man kunde tale om. Samtidig med Maeterlinck sender jeg dette lille skrift. Det falt ligesom ud af boghylden den dag min søster skulde lede efter noget blandt min fars bøger. Kanske det var et af de Maeterlinck-Strindberg'ske tilfælder, ikke sandt. – Jeg synes denne lille afhandling er meget instruktiv, lamgt mere end alle de lærde kommentarer jeg ellers har læst over profeten Daniel. Jeg kan tænke mig, at der er noget som vil støde Dem, nemlig det om den katholske kirke; men hvis De læser videre sine ira et studio [“uten vrede eller iver” (Tacitus)], saa tror jeg, De alligevel vil finde meget som vil interessere Dem. –

Og siden vi netop er inde paa “Denslags”, saa sender jeg ogsaa dette udklip om Nostradamus's spaadomme – kanskje De kjender dem før,

forresten. Aarstallet 1921 fæstede jeg mig særlig ved, for det husker jeg De omtalte i forbindelse med Almas[?] forudsigelser.

Ellers har jeg i denne tid ikke læst meget andet; men nu er jeg meget spændt paa pakken fra [Einar] Dancke. Nei, hvad denne Dancke i det hele taget var for et fund, som jeg er Dem taknemmelig for. Nu blir det jo bare som aa skrive til en god ven efter bøger, og jeg kommer nok til at benytte mig af det, for jeg har flere planer, deriblandt at stifte et nærmere bekjendtskab med Maeterlincks meget omtalte trekløver: [John] Ruysbroeck – Novalis – [Ralph Waldo] Emerson. Personalitetsteorien – husker De den – gjorde stor lykke hos min søster. Den studeres med en aldrig svigtende iver, den er hendes søndagslekture par excellence, og den er en skatkiste, hvoraf hun drager frem de merkeligste ting, blandt andet har hun der fundet om familierne Munch og Nobel.

Forresten holder jeg mig til partiturerne, og foruden de to uundværlige Bach og Reger studerer jeg nu ivrig “Tristan og Isolde” [Wagner], dette udødelige mesterverk, hjørnестenen i moderne musik. Tænk, at det en gang var saa frygtelig farlig for mig; nu læser jeg det med langt større sindsro, men med ikke mindre beundring. –

Jeg har været saa oplagt, siden jeg kom tilbage; det er nok de gode virkninger af Kristiania-turen. Hvor godt det var at bli helt færdig med violinsonaten; jeg tror næsten det bragte mig ind i et nyt stadium. Mange gange synes jeg det er rart, at netop jeg skal maatte skrive “saadan”. Men det er noget i ens indre, som aldrig gir en fred, en magt, der ligesom driver en stadig videre. Før havde jeg en evig utilfredshed med alt hvad jeg skrev, og det virkede saa opsplitende; nu ser jeg i det mindste veien tydeligere, selv om det gaa langsomt. “Mein Herz ist still und harret seiner Stunde”¹ staar der i et af de kinesiske digte. Synes De nu at jeg er frygtelig hoven? Ak, De

---

¹ “Still ist mein Herz und harret seiner Stunde!”, fra Hans Bethge: *Die chinesische Flöte* (1907), brukt bl.a. av Mahler i *Das Lied von der Erde* og i Valens opus 8.

skulde bare vide, hvad jeg maa lide for det hver dag; saa Dee forstaar, jeg er ikke altid lige hjælpeløs; men “es muss sein, es muss sein”.¹

Vi har for tiden den herligste vaar med en mild Riviera-luftning, men det betyr nok ikke, at vinteren har forladt os for godt. Daffodil’erne [påske-/pinseliljer] stod i fuld flor, da jeg kom, og de var virkelig meget poetiske, især enkelte helt gule med rødt øie. Jeg har altid tænkt at [Percy B.] Shelley overdrev naar han siger: “– – the narciss the fairest among them all”. Men nu maa jeg indrømme, at der absolut er noget i det. –

Af rosenfrøet er der kommet op 6 smaa planter; det er saa henrivende at se dem poppe frem fra jorden. Jeg har dem her i stuen, ser paa dem stadig og betragter dem næsten som mine medarbeidere. – Ogsaa daffodil’erne behandlede jeg efter Deres raad à la Burbank, men tænk, det gik ganske surr for mig, saa nu har jeg beholdt bare en forbindelse, rigtignok mellem de to aller deiligste, og nu gjælder det at vente taalmodig i syv aar.

Ved De, det er som jeg endnu ikke er helt flyttet fra Rogne [hennes hjem på Slemdal]. De kan ikke tænke Dem, hvilken deilig tid det var for mig, og mange gange længter jeg efter mine pleieforældre og efter barnene. Men nei, hvad er det ikke for en forbrydelse jeg har gjort mig skyldig i: da jeg aabnede Bach-pakken fandt jeg Ingrid’s [Roedes datter] note midt iblandt, og nu føler jeg mig helt “aga baraka”. Det nytter nok ikke at sige, at det var aldeles uden Absicht, det kommer Ninetta ikke til at tro. –

Disse frimerker har jeg lovet Erik [Roedes sønn]. De er de magre frugter af en lang søgen, men senere, naar Madagaskar-posten kommer, blir det forhaabentlig flere, siger min søster.

Før jeg glemmer det, vil jeg gi Dem frk. Ragna Olsens adresse. Den er Schwensensgd. 16. Jeg husker De sa, at De skulde ha lyst til at tale med hende. Hun er tror jeg, et af de frommeste mennesker jeg kjender. Jeg tænker ofte paa Dem og Deres mor, og ber at hun maa ha det godt og være uden smærter. Jeg vilde saa gjerne faa sende hende en hilsen. –

---

¹ “det må være”, ‘*motto*’ for en seksjon av Beethovens strykekvartett opus 135

Min mor ber mig hilse Dem saa meget, og hun ber ogsaa om at faa sende en hilsen til Deres søster fru [Julie] Pihl med tak for lysene som hun blev meget rørt og henrykt over; hun siger, de er saa udmerkede, langt bedre end den sort lys, vi nu faar. Desuden har jeg et par andre hilsener, Haslunds, Johs Roede og last but not least fru [Frederikke?] Ording, som jeg er saa glad over at ha lært at kjende. Og foruden at minde Dem om Deres løfte: fotografierne, saa var der vist ikke mer end en ting jeg skulde ha sagt: dette brev "bedarf keiner Antwort". Jeg ved, hvad De har i denne tid; jeg synes bare det var saa hyggelig at faa tale lidt med Dem og ligesom saa sagt ordentlig tak for sidst. Og nu de varmeste hilsener til Dem selv, doktoren og barnene fra Deres hengivne

Fartein Valen.

[Valevåg 11.4.18]

Kjære Magnhild

[Mikael, Magnhilds sønn, dårlig.

Om felles bekjente.

Kritikken av Dagny Knutsens konsert i Stavanger ikke så god. Sigrid tok seg nær av det.]

Valevaag 14 apr. 1918

Kjære Hr. [O. M.] Sandvik,

allerede for lenge siden skulde jeg ha sendt Dem en hilsen her fra min landlige endsomhed, men først nu blir det alvor, og først nu sender jeg de artikler De bad mig om; – jeg haaber det var disse De mente. – Nylig har jeg læst Deres bog med stor fornøielse; den indeholder saa uhyre meget af interesse, og jeg synes man kun kan være helt enig med Dem. – Forresten holder jeg paa med mit arbeide, og jeg haaber at jeg gjør lidt fremskridt.

Fortiden studerer jeg partituret til Tristan og Isolde [Wagner], som jeg læser med større sindsro end før, men med ikke mindre beundring; og ellers lever jeg paa Bach, Reger og norske folkeviser.

Vi har nu fuld vaar her vest. Den kommer kanske lidt for tidlig iaar, men den er nu den deiligste tid her paa Vestlandet.

Disse frimerker har jeg lovet min ven Per [OMS' sønn]. Det er det yderst magre resultat af en lang søgen, men jeg haaber det kan bli mere senere, naar vi faar Madagascar post, som nu kommer yderst sparsomt.

Vil De hilse ham saa meget, ligeledes Deres frue hjerteligst, Deres bror tandlægen (jeg lever endnu paa den deilige slaat han spillede den aften hos Dem), Deres søster frøken Dagny S. og med de hjerteligste hilsener til Dem selv og med tak for det hyggelige samvær er jeg Deres

Fartein Valen

[Valevåg] 28 april 1918

Kjære Magnhild

[Om været – tørke.

Om hagen.

Om fiolinsonaten som nå er hos O.M. Sandvik.

Om Sigrids søndagsskole.]

Jeg holder nu paa med trioen [opus 3], og ved du, jeg synes det begynder saa smaat at lysne. Harmonierne begynder at komme som jeg vil ha dem og linjerne begynder at svinge sig i den retning jeg har tænkt mig dem, og det er en stor trøst, selv om jeg ved der endnu staar et uhyre arbeide tilbage. Jeg tror nok jeg har havt godt af fugeskrivningen hver dag, af de harmoniske og rytmiske studier og af transponeringen af Bach. Jeg begriber bare ikke, hvorfor jeg ikke begyndte med det for længe siden, men jeg tror, jeg først maatte faa et overblik over hele musik-literaturen, før jeg kunde faa øinene opladt. Men saa haaber jeg, at det ikke endnu er forsent,

jeg glæder mig for hver dag og takker Gud, at jeg faar staa op frisk og rask til mit arbeide. Husker du hvad jeg forklarte dig om mine studier; det er som der aabnes stadig nye vidder og jeg føler mig saa lykkelig ved det, selv om jeg endnu har meget, uhyre meget at lære. Det minder mig om mit arbeide i haven, hvor jeg maa plukke ud hver sten af fjeldet. –

I Berliner Tageblatt læste jeg at Debussy er død. Det var saa trist; det har været mit haab en gang at faa komme sammen med ham og tale om Bach, som han elskede over alle grænser. Jeg læste en gang meget som Debussy skrev efter at ha hørt en Bach-koncert; der var en arie som var saa deilig, “at naar man kommer ud, undrer man sig over at himlen ikke er mere blaa”. Det var saa vakkert sagt, jeg maatte bli glad i ham bare for den ene udtalelse, selv om jeg havde elsket [D.s opera] “Pélléas og Mélisande” mindre end jeg gjør. –

Jeg havde nylig brev fra Jetta [Bryhn], hvori hun fortæller at hun havde truffet Dr. Nils Roede, som havde været meget misfornøiet med at jeg var reist tilbage til min ensomhed, for: “jeg skulde være i Kristiania og slaas, og faa kræfter”. Tænk, paa det punkt holdt vi paa rent at bli usams. Det synes at være saa vanskeligt for ham at forstaa, at jeg trænger ro til mit arbeide. I det hele taget har folk den mening at en kunstner ikke behøver at arbeide, og hvis han arbeider, saa ødelægges “det oprindelige” o.s.v. For efter deres mening bestaar den ting at komponere bare i at vrænge øinene tre gange rundt, og saa er symfonien færdig. – Jeg er aldrig sammen med Henrik Sørensen uden at han raser over denne kunst-opfatning. – Saa det har jeg holdt op at forsøge paa at faa ham til at forstaa. Denslags “muss nachempfunden werden” [*må forstås i ettertid*]. – Og saa passer jeg ikke til at slaas med bjergtroidene og [uleselig]; man blir saa slem af det indvortes; og man maa ligesom være snil for at kunne komponere. – Men nu maa brevet afsted til baaden, saa jeg vil slutte for denne gang. – Jeg haaber rigtig at du maa faa en roligere tid. – Hils Sendstad og barnene saa meget. Det var saa morsomt at se fotografiene. Olav [MSs sønn] er virkelig flink. – Vil du be Vesla [MSs datter] kjøpe en æske blomstergjødning til mig hos

Olsen Elmholt i Pilestrædet. Den heder *Clay's Invigorator*. Jeg skal sende pengene i frimerker senere.

Kjærlig hilsen fra
Din hengivne Fartein

Valevaag 25 mai 1918

Kjære fru [Lil] Roede,

[kondolanse ved hennes mors død]

Valevaag, 30 mai 1918

Kjære Magnhild,

mange tak for brevet. Vi blev saa forfærdet over den historie du havde med betændelsen i kindet. Gud ske lov at det gik saa godt, som det gik; maatte det fremdeles gaa fremover. Det maatte være frygtelig smertefuldt, saa vi er saa glad over at du nu er bedre. Jeg blev saa lei over at du skulde ha alt det mas med violinsonaten; havde jeg bare vidst det saa skulde jeg aldrig ha plaget dig med dette. Men jeg begynte at bli lidt engstelig, saa nu er [jeg] dig saa taknemmelig over at du ordnede det for mig, og dobbel grund har jeg til at takke under saadanne omstendigheder.

Her hjemme har vi det godt alle fire. Mama er frisk og "gulo" er snil saa da har vi det deiligt her i vor stilhed. Nu er de alle ude og vander kaalplanter. Men jeg vilde benytte denne lille aftenstund til at prate lidt med dig. Jeg er netop færdig med arbeidet for i dag; jeg har just læst til ende første akt af "Tristan" [Wagner] som jeg fik af [Aksel] Sendstad en gang til jul. – Jeg er saa glad over at jeg faar være her i stilheden og arbeide. Jeg syns, jeg kan ikke takke Gud nok for dette vort hjem, fordi vi har faat beholde Mama og fordi Sigrid blev frisk. Og nu synes jeg det

begynder at lysne lidt med arbeidet ogsaa, jeg begynder at lære a-b-c'en og faa mere rede paa den vei jeg skal gaa.

Vi har fremdeles det samme tørre veir. Nu kunde det nok trænges at der kom ordentlig regn. Der var forresten en god skur inat, men jorden er saa tør at det monnede lidet. Vi har saa meget kaal, kaalrod, mainæper, selleri og purre o.s.v. iaar, saa vi ønsker inderlig at det ikke maatte tørke bort altsammen. Og for landmanden er det noksaa kritisk. Noget høiaar blir det ikke hervest, siger man. – Mine roser har jeg det største stræv med at holde liv i. Jeg har lavet store Napoleonshatter af papir, som jeg sætter paa dem i værste solstegen. Jeg har bare 10 smaa frøplanter iaar og det er meget mindre end jeg pleier, men saa har jeg til gjengjeld 15 nyper, saa til næste aar blir det mere.

Det var saa glædeligt at høre at det bedres med Mikael's [MS's sønn] gigtfeber; vi tør bede saa frimodig for ham og vi har ogsaa det sikre haab at han skal bli frisk. – Nu holder Sigrid paa med at strikke taa'er paa noen strømper hun skal sende ham; jeg ved forresten ikke om jeg røber en hemmelighed. – Hun har havt det saa travelt i det sidste med kaalen, saa det er vist en stund siden hun har skrevet til ham. – Det morer hende saadan at tegne og fortælle for barn. Hun er som skabt til at stelle med barn, og nu har hun allerede faat en hel del elever, som hun læser privat med. Blandt disse ogsaa en søn af Endre Økland, som til vederlag har git os ret til at spa torv i sin torvmyr. Det kom saa vel med iaar, for vi kunde ikke faa torv paa Tveita, som du kanske har hørt.

Og hele bygden synes at være som omsnud mod os efter at Sigrid har tat sig saa af barnene.

[Har vært litt søvnløs i det siste, men ellers vært bra i år.]

Valevaag 22 juni 1918

Kjære Magnhild,

bare en liden hilsen idag for at gratulere Eder med gutten.¹ Vi er saa glade over at det er vel overstaat og vi haaber at det maa staa bra til baade med dig og den lille. Vi burde ha skrevet før, men i denne uge har der været klævask, og saa har mama og Sigrid været lidt kleine; vi havde næmlig husvask lidet i forveien og det blev nok for travelt for dem. Men forresten staar det godt til.

Har Sigrid fortalt om den store gave jeg har faat fra Stavanger; jeg fik bankbogen for en tid siden og den indeholdt ikke mindre en 9000 kr. saa sammen med de 1000 jeg havde før faar jeg nu ti tusen. Du kan nok tænke dig hvor glade og taknemmelige vi er. Vi er som befriet fra et stort tryk; nu kan vi se den nærmeste fremtid lyst imøde og for det evige vil Gud sørge, som har hjulpet os saa vel hidtil.

Du ved kanske ogsaa, at vi faar besøg af malere isommer. Henrik Sørensen skulde ha bot paa Enstadvold, men fik forfald; derimod kommer Axel Revold til at bo paa Trettene hos Tindelands og Hugo [Mohr] indlogerer sig i "Tantehuset" istedenfor Sørensens. Det var en skuffelse at Sørensen ikke kom; men til næste aar kan han faa leie hos Anna og Johannes [Valen] paa Stølen. Jeg haaber det maa bli en god sommer for dem. Det skulde være hyggeligt om ogsaa Vestlandet blev opdaget af malerne; hidtil har der ikke været stort andre vestlandsmalere end Hertervig. –

Vi havde besøg af Carl Røstvig en dag paa gennemreise. Han havde været inde i Etne for at kjøbe en gammel dragkiste. Han har udviklet sig meget siden sidst og er et ualmindelig hyggelig og godhjertet menneske. – Det er ham, som har været med i indsamlingen; desuden Gudrun R. [Glimme Rossmann], Ommund Braadland og Halfdan Isaksen. Den sidste havde git hele 1000 kr. fortalte Carl. Det er ganske rørende. Jeg maatte

---

¹ Sønnen Fartein Valen-Sendstad ble født 15. juni.

endelig komme paa besøg til Stavanger i høst, sa han, og bo hos dem paa Hinna. De har nu faat en liten gut, saa nu har de to barn. Jeg ved ikke om du kjendte hans frue Kristine Hansen, datter af uhrmager H., papas ven. Hun gik i samme klasse som jeg paa Kongsgaard.

Nu holder jeg paa med Ave Maria [opus 4]. Istedetfor kvindekor udsætter jeg den nu for en sopran-solo med orkester, som den passer bedst for. – Jeg kan ikke tænke mig noget saa fængslende som at skrive for orkester, men jeg merker jo, jeg har meget igjen at lære endnu, saa jeg vilde forferdelig gjerne ha mig et 3 maaneders kursus i instrumentation hos en flink lærer. Jeg studerer nu op og ned paa hvem jeg skal gaa til i Kristiania. Den som bare kunde komme til Berlin, men det er nok udelukket desværre. – Jeg har heller ikke lyst til at bo i Kristiania. Jeg kjender for mange der og vilde bli bortbudet til alle tider, og det klarer jeg ikke, naar jeg skal arbeide. Du har vel ikke sagt noget til Bettina.¹ Jeg studerer saadan paa hvordan jeg skal komme klar af den tilegnelsen jeg lovede hende – eller som hun tiggede sig til rettere sagt. Efter alt hvad hun gik og snakkede om violinsonaten [opus 3]; saa har jeg faat en viss skræk. Ialfald skal hun ikke faa den alene men sammen med sin mand. Nævn ikke noget om Ave Maria, saa er du snil. Og skulde du træffe Bettina, saa fortæl heller ikke om malerne, for ellers har vi hende styrtende over os.

Vi har nu faat rigelig regn, som kom vel med efter den lange tørken. Men nu ønsker vi lidt varme igjen, saa vilde det være storartet for alt som vokser. Vi har en masse grønsager i aar og de ser ud til at komme sig godt.

Sigrd skal snart reise til Haugesund for at gaa til en tandlæge. Hun skal bo hos frk. Mæland. Senere er hun buden til [Th.A.] Browns; det er jeg ogsaa, men jeg reiser ikke før 1ste sept. Og saa har mama tænkt sig en liden tur til Stavanger; hun vilde gjerne sige farvel til [Jonas] Myhres før de reiser, og saa vilde hun ha godt af en liden opkvikkelse.

---

¹ Det har ikke vært mulig å identifisere Bettina. Det kan tenkes at dette var et kallenavn, slik at navnet egentlig henspiller på Bettina von Arnims forhold til Goethe og Beethoven, altså en karakteristikk av personen. Da kan Ingeborg Stang Lund muligens være denne personen.

Men nu vil jeg sige farvel for denne gang. Mange hjertelige hilsener til dig, Sendstad, barnene og alle gode ønsker for den mindste fra din hengivne Fartein

[Merket 1919, men må være fra sommeren 1918]

Kjære Magnhild

[Barnedåp hos Sendstads.

Ber henne sende avskrift av fiolinsonaten.

Ber Sendstad sende penger.

Sigrid har gutte- og pikeforening.]

Nu er jeg begyndt at læse lidt græsk en halv time efter aftens hver dag. Jeg har altid ønsket jeg kunde læse det nye testamente i grundsproget. Og saa er det en liden avveksling i arbeidet; jeg hviler ligesom hjernen bedre fra musikken.

[Om Hugo Mohr.

Om Nils Roede og Ignaz Neumark.

Om fiolinsonaten og Dagny Knutsen.]

Jeg har holdt paa med Ave Maria [opus 4] fremdeles, jeg blir nok ikke ferdig til jul. Det er saa morsomt at skrive for orkester; men let er det ikke.
[...]

[Valevåg] 14 juli 1918

Kjære Magnhild,

mange tak for dit lange hyggelige brev; det var saa hyggelig at faa en lang ordentlig prat igjen. Idag er det daabsdag; og vi har nok tænkt paa Eder alle fra morgenen af, og saa er det jo ogsaa Sendstads fødselsdag, saa det blir en dobbelt høitidsdag. Mange gode ønsker sender vi begge, baade far og søn.

Der var saa mange ting at snakke om i det brev, saa det er bedst at gaa in medias res. Først mange tak for det bryderi med violinsonaten. Det var virkelig en overraskelse, at afskriften var færdig og vil du da være saa snil at sende mig min egen afskrift, for jeg vil gjerne ha den for at foreta mulige rettelser. – Jeg blir nok ikke skuffet, om den ikke blir opført med det første, for det gjorde allerede Carl Røstvig mig fortrolig med, da han var her. Til ham havde nemlig D.K. [Dagny Knutsen] sagt, at hun aldrig vilde spille den offentlig; hun skulde gjøre alt for at gjøre den kjendt i private kredse, i musikerforeningen o.s.v. men i en stor koncertsal vilde den ikke gjøre sig. Ellers var hun voldsomt begeistret for sonaten sa C.R. – Saa nu vil jeg ikke mase mere om det med nogen; jeg kan godt vente en stund. Men jeg vilde ha været taknemmelig om D.K. havde sagt mig det rent ud. Hun lar sig noksaa let paavirke og nu har hun vel fra et vist hold været udsat for sterke paatryk. Og det kan jo være klogt af D.K. at ta ligesom et pust i bakken; men jeg haaber inderlig at de samme musikkyndige ikke faar lokket hende ud paa den brede alfarvei, hvor alle pianister vandrer; det er hun virkelig altfor god til. – Saadan er det, og jeg nærer virkelig ingen bitterhed mod noen, om sonaten ikke kommer frem; for jeg orker ligesom ikke at bli trampet helt ihjel at bjergtrold-kritiken, før jeg har faat lidt mere at fare med. Saa det blir det klogeste for alle parter at vente. –

Saa Dr. [Nils] Roede endnu holder paa at larme mod mig. Det gjorde han jo allerede mens jeg var derinde; men jeg lod det hele gaa ind det ene øre og ud det andet; jeg har faat saa mange gode raad derinde, at skulde jeg følge alle, saa vilde det komme til at se rart ud med mig. Men jeg vidste ikke at han tog det saa alvorlig, før de sidste dage jeg var der; da var han virkelig lidt merkelig i sin opførsel mod mig, – men dette maa du bevare i den dybeste taushed – og da jeg reiste vilde han knapt si farvel til mig. Saa det er en vanskelig herremand. Hans frue [Lil] siger at han er den største tyran, som findes, og at han er frygtelig herskesyg og vil gjerne raade og bestemme alt for andre. – Han er endog gaat saa vidt i sin vrede mod mig at han ogsaa har ladt den gaa ud over Hugo [Mohr]. Det var bestemt, at han,

Hugo og D.K. skulde spille trio sammen, men det er saa langt fra sket, at han tvert imod søger at undgaa Hugo, hvor han ser ham. Hugo har truffet ham paa en udstilling hvor der ikke var andre tilstede end ham, Hugo og D.K., men doktoren undgik at hilse paa ham; det var altfor paafaldende – og saadan gjentog det sig stadig. – Jeg synes gjerne han kunde la være at larme om mig til alverdens ligegyldige mennesker – bare han træffer en som kjender mig, saa udgyder han sine vredesskvaler. – Nu maa du fortælle hvad det er han siger; hvad sa han for ex. til Ellen [Roede]. Han er af dem som arbejder sig op i et raseri, jo mere han taler. Det virker næsten hysterisk (f.eks. hans tyskehad). – Jeg er ogsaa overbevist om, at det er ham, som har skræmt D.K. fra violinsonaten. For han var jo rasende paa mig, fordi jeg kunde skrive noget saadant – det var jo det rene vanvid o.s.v. Og hele denne staahei om at jeg skal komme derind og ha elever og skrive i aviser o.s.v. – det er bare fordi jeg derved skal forhindres fra at skrive musik. Saa om jeg gjerne vil være føielig lige overfor Dr. Roede, saa er der ogsaa visse grænser. En ting som ogsaa har været mig paafaldende er, at jeg intet har hørt fra Roedes siden jeg reiste og jeg har dog skrevet tre breve. Men det behøver jo ikke at betyde noget, fra fru [Lil] Roedes side i hvert fald, da hun er en noksaa ujevn brevsriver – hvis han da ikke ogsaa har omsnudd hende med sit mas. –

Og nu kommer vi til kapitlet Bettina. Nei, er ikke det hele typisk for “tosseparadiset” som Hugo kalder disse kredse med et udtryk fra [John] Milton. – Jo, jeg forstod nok hele intrigens aarsag og sammenhæng og adskillig andet ogsaa. Hvor glimrende du var til at afparere Bettina. Hugo var henrykt, og sa du var mesterlig, da jeg læste denne passus af brevet op for ham. – Jeg haaber virkelig ikke der kommer nogen reisepenge og det er ikke tale om at jeg reiser den lange vei for at være mannequin i otte dage for fru [Augusta] Sinding. – Nei hvor dum hele deres tilværelse er; de har absolut intet i sig selv, og derfor maa de bare beskjæftige sig med andre, lave intriger, og finde paa alskens tøis. Jeg har ondt af hende, for det er et uendelig trist liv hun lever. – Og for Bettina var dette et glimrende paaskud

til en ny attack. Jeg er saa glad over at du holdt stand, og ikke slap hende ind paa livet igjen. – Jeg har ogsaa mine sterke mistanker til det nyopvarmede venskab med D.K. Hvor ærgerlig, at D.K. aldrig kan lære; gang paa gang gaar hun paa limpinden, uagtet hun burde kjende Bettina tilstrækkelig. Men D.K. har et saa varmt hjerte at hun øieblikkelig røres over Bettinas veklager. Jeg synes ikke det er rart om hun mister sine børns kjærlighed, saa lidet værdig som hun har opført sig. Hendes evige forlibelser maa jo ærgre børnene til det yderste. – Havde hun tat sig mer af sit hjem og mindre af andre, som hverken ønsker eller behøver det, saa var hun ikke blit alene i forholdet til sin familie. –

Du har vel hørt at jeg nu har faat pengene fra Stavanger, og det var ikke en liden sum; det var hele 9 tusen kroner. Nu har jeg skrevet og takket Gudrun Glimme, Halfdan Isachsen og Ommund Braadland, for det sa Carl, at jeg maatte gjøre. Det er rart, at *det* skal være saa vanskelig, som burde være saa let; men det er saa vanskelig at finde de rette udtryk, at det ikke blir for lidet og heller ikke for meget. Jeg kan ikke sige hvad er for en betryggende følelse at ha disse penge i baghaand, det gir slig en arbeidsro; jeg formelig glæder mig til hver dag.

Vi lever ellers bare godt. Endnu har vi været skaanet for den spanske syge. Hugo har havt den, og jeg trodde imorges at ogsaa jeg skulde faa den, for jeg var saa hoven over øinene og følte mig saa uvel; men nu ser det ud til at gaa over. [Axel] Revolds ser vi af og til; det er saadanne hyggelige mennesker. Det har været svært uheldigt med veiret for malerne. Ellers er de saa fornøiet med opholdet og synes de har det saa godt, og Revold er henrykt over naturen. Han har malt flere partier med “Siggen” paa; hans farver er deilige; Hugo siger, han er en af vore bedste kolorister.

15 juli.

Saa langt kom jeg igaar. Idag reiste Sigrid til Haugesund i straalende veir. Jeg haaber hun maa faa et hyggelig ophold; hun kan trænge til en liden afveksling.

Du skriver om at kalde gutten "Fartein" og spør efter min mening. Jeg er nok ikke ræd for at navnet skal bli "udskjæmt" som du siger (det kan jo jeg selv lige saa godt komme til at gjøre) men det har ligesom et ansvar at bli opkaldt, og igunden skulde man bare opkalde afdøde og sine forældre – men siden I vil gjøre mig den ære, saa vil jeg bare være glad over det, og bede Gud velsigne den lille og bevare ham fra alt ondt, saa han maatte vokse op til glæde for sine forældre og for os alle – og det skal jeg gjøre hver dag, jeg lever hvad enten det blir "F" eller noget andet. Jeg kunde ikke skrive dette i betids, for vi havde ikke skib – saa nu får vi høre, hvilket resultat I endelig kom til. – Men nu er det nok paatide at slutte. Mange kjærlige hilsener til Eder alle fra mama

og din hengivne

Fartein

Valevaag 28 juli 1918

Kjære Magnhild,

mange tak for dit lange hyggelige brev. Hvor leit det var at du har havt saa meget at staa i; jeg haaber inderlig at det maa være over nu. Her hos os staar det endnu bra til; vi har ikke faat spanskesygen endnu, men hele huset er angrebet dernede, saa det blir vel bare et tidsspørgsmaal naar den kommer hid. Maatte bare mama bli skaanet, saa faar det hele være med os andre. –

Det var rigtig godt at bli sat ind i sagerne stilling, for jeg har gaat her og havt paa følelsen at der var noget igjære. At det var doktor Nils Roede som stod bag det hele med violinsonaten, det anede jeg straks. – Nu skal jeg intet foreta mig for at faa den opført, du skulde bare aldrig git D.K. [Dagny Knutsen] manuskriptet, naar sagerne stod saadan til. Tænk at hun havde mistet sin reputation ved spille klaversonaten – hvor merkelig at det har snudd sig saadan, siden sidst. Men det er atter Roedes paavirkning. Jeg

synes det er skammelig af ham at gaa rundt og sige, at jeg forkludres af alle de kvindfolk, som omsværmer mig. For det første er der ingen som omsværmer mig, for det andet kan han ikke sige at jeg er forkludret. – Han ved godt, at jeg har brudt fuldstændig med Bettina, og han ved ogsaa, at jeg aldrig har lat mig paavirke af hendes snik-snak, desuden ved han, at jeg ikke har sat min fod hos fru [Betty] Tandberg siden den ene gang med Bettina, og han ved ogsaa at fru T's musikalske smag er helt forskjellig fra min. Jeg undres paa hvad det kaldes i Kristiania, naar man ved, hvordan en ting forholder sig, og alligevel paastaar akkurat det modsatte. Hvor merkelig: naar man tror sig tilstrækkelig fin, saa kan man tillade sig baade at gjøre og sige alt muligt; man kan endog bagvaske sine bedste venner og alligevel være lige fin. For der er ingen steder hvor jeg har hørt saa megen snak om finhed, at være fin, at den og han ikke er fin, og at tyskerne ikke er fine o.s.v. som i visse kredse i Kristiania. – Hvor merkelig ogsaa, at den ting som kaldes "sladder" paa Sandnes skal kaldes "kritik" i Kristiania. – Men det er godt at vide om det hele, saa kan man indrette sig derefter. Jeg kommer mere og mere til den erfaring at virkelige venner faar man ikke efter sit tyvende aar, saa det gjelder at holde paa de gamle og paa sine nærmeste. Kan du tænke dig noget saa komisk som at han ogsaa lar sit had gaa ud over Hugo [Mohr] – det virker ligefrem abnormt. Men nu kommer jeg til at huske paa, at fru [Lil] Roede en gang roste Hugo saa sterkt og det saa jeg, at han ikke likte. I det hele rakkede han altid ned paa de mennesker hun var glad i – og fremholdt stadig deres fejl f.eks. med fru Ingeborg Lindholm, fruens kusine. Han er ikke alene skinsyg paa sin frue men ogsaa paa Dagny Knutsen, og nu har jo D.K. været meget begeistret for Hugo og aldrig lagt skjul paa det, saa jeg la merke til at det derfor altid gjaldt for Roede at nedsætte Hugo. – Tænk dette med Roede tar jeg mig virkelig nær over, for det er mere end et lune fra hans side; det er et forræderi. Han ved godt hvad han gjør. – Jeg kan ikke tænke mig noen som har udviklet sig saa skjævt som Dr. Roede. Paa disse ti aar er han stadig blit mer og mer forsimplet og smaalig, arrogant og utaalelig; saa han kunde

trænge en ordentlig lektion, men det er bare Vor Herre som kan gi ham den. – Jeg synes mere synd paa ham end jeg er sint paa ham, for han er at dybt ulykkelig menneske, oprevet og ubalanseret som en 17-aars gutunge. Du talte en gang, husker jeg om 50-aars krisen i mændernes liv, og det er netop denne han gennemlever. Det er ikke saa let at holde paa at bli gammel for en saa lidenskabelig natur, naar han dertil har en frue som er 10 aar yngre. Derfor hader han ogsaa den nye musik, fordi han føler at han er for gammel til at forstaa den. Han har altid sat sig paa det overlegne standpunkt at betragte kunsten ovenfra og nedad. Han har aldrig gjort andet end at rakke ned paa al virkelig musik – men saa er der kommet et punkt hvor han forstaaer han er udenfor og agterudseilet. Dette føler han nu saa tydelig med hensyn til min [fiolin]sonate, dette forstod jeg saa godt derinde paa en ytring af ham – deraf kommer ogsaa hadet til Reger – i endnu høiere grad naturligvis. Dette med en Beethoven-aften var blot et fif, for da siger det sig selv, at violinsonaten ikke kan opføres. Ellers har jeg aldrig fornemmet nogen særlig Beethoven-begeistring eller forstaaelse hos Dr. Roede. Bare for en tid siden var Beethoven nærmest kjedelig – som al “tysk musik”. Tschaikowsky var den store mester. Saa kom Romain Rollands Beethovenbiografi og pludselig gjorde hele Snobiania helt om; Beethoven blev pludselig fin. Latterlig snik-snak! Som om disse mennesker nogensinde har havt en anelse om, hvad Beethoven virkelig er. Bare et modelune. Imorgen kommer en anden fin franskmand og rakker ned paa ham, og saa er han lige kjedelig som før. – Nei, hvor jeg væmmes over hele humbugen, hele uoprigtigheden – sludderet og vrøvlet. Man kunde riktig fristes til at følge Søren Kierkegaards raad til sin samtid: “tag et brækmiddel”. Saadan er verdens venskab: “a bissele Falscheit war auch dabei”¹ som det staaer i den tyske folkevise.

Du taler om at jeg maa komme til Eder og det vil jeg forfærdelig gjerne, hvis jeg kommer til Kristiania. Men nu har jeg lagt en anden plan. Hvis jeg

---

¹ “litt falskhed var det ogsaa med”, fra folkevisen “Da unten im Tale”.

reiser ud i vinter, saa blir det efter jul en gang og da har jeg tænkt mig til Kjøbenhavn for 3 maaneder. Jeg vilde gjerne ha et kursus i instrumentation om jeg kunde finde en lærer. [Axel] Revolds har leiet en villa paa Strandveien og de har lovet at jeg skulde faa et værelse hos dem. Men nu faar vi se tiden an; det er endnu ikke sikkert. Men jeg vil nødig til Kristiania; jeg har saa inderlig nok af hele tonen i musikerkredse, denne nedrakning af al god musik og hele overfladiskheden og skidtvigtigheden. For mig staar K. som indbegrebet af spisborgerlighed og mangel paa kultur og smag i musikalsk henseende. Hvad den øvrige mangelen paa kultur angaar, saa vedkommer den ikke mig. Men jeg er kommet saadan ind i disse kredse, at det blir vanskelig for ikke at sige umuligt for mig at trække mig tilbage helt.

Nu ønsker jeg bare at faa manuskriptet tilbage fra D.K. Men hvordan skal det ske uden at vække opsigt. Kan du ikke sige at jeg finder det ganske rimeligt at hun ikke kan opføre den i vinter, at det ikke haster o.s.v. Du maa bruge al din takt. Hendes manuskript vilde jeg gjerne Sendstad skulde deponere i en bank (eller gjemme i et pengeskab) for mig og mit eget vil jeg helst ha hid, det er bedst at have dem paa to steder. – Du maa bare la hende vide, at jeg har paa det rene, at den ikke kan opføres og at jeg finder det ganske rimelig o.s.v. og det er ganske sandt, for det er jo naturligt, at hun en gang gaar træt. Men overlæg det nøie, saa er du snil, og forhast dig ikke. – Hun har ikke skrevet et ord til mig, og nu begriber jeg jo grunden til det hele. Jeg vil nødig skrive om det i brev, for saa kan det forvrænges til, at jeg ikke vil ha hende til at spille den – at jeg ikke tror hun greier den – o.s.v. Jeg begynder nu at kjende lidt til verden. – Stakkars D.K. Jeg tror hun skal faa opleve lidt av hvert, før hun kommer ud af forholdet med Roede. For ligedan var det med Johanne-Margrethe [Sømme], det var saa gromt at det var ikke ende paa det – og nu er hun aldeles skut for glug. – Hvis der er mere Roede har sagt saa maa du bare ikke være ræd for at fortælle mig det. Bare pump Ellen og Jetta ordentlig, for det er bedre jeg faar vite alt end at jeg skal gaa aldeles blind.

Jeg er mig ikke bevidst at jeg har gjort Roede noget som berettiger ham til at forfølge mig paa den maade.

Men nu er det paa tide at holde op; du er vel aldeles træt af alt dette. – Ellers har vi det som sagt godt. Nu holder Revold paa at male et stort billede af mine roser med kollerne i baggrunden og med mig selv staaende i forgrunden. Det kommer bare an paa, om han faar godt veir.¹ – [...]

[Valevaag] 4 aug. 1918

Kjære Magnhild

[Fødselsdagsgratulasjon.

Valevåg skånet for spanskesyken.

Hugo Mohr reist til Geilo. Axel Revold trodde Hugo ville drive det langt som maler.

Vil dra til Th.A. Browns.]

Nu kommer vi til det vanskelige kapitel. Jeg har tænkt meget frem og tilbake over det, men jeg er kommet til det resultat, at det er bedst jeg skriver direkte til D.K. [Dagny Knutsen] og siger at jeg ved, hvordan det hele forholder sig: at hun har valgt et andet program til sin klaveraften, at violinsonaten saaledes ikke kommer op, at jeg finder det hele ganske riktig og rimeligt o.s.v. Det er i grunden det bedste, for det kan saa let mistydes om jeg ad omveie ber om at faa violinsonaten tilbake. Du ved, nu søger de med lys og lygte for at finde noget at bli fornærmet over, og skulde jeg bare gi dem saa meget som skyggen af en anledning dertil, saa vil de gribe den med begjærighed. Jeg siger med vilje “de” for jeg ved hvem det er, som staar bag og dirigerer det hele. Havde jeg havt bare med Dagny Knutsen alene at gjøre saa var det ingen sag. – Saa det er bedst du intet foretar dig. Om en tid sender jeg tilbake noen noter som jeg har laant av hende, saa frembyr der sig en saa god anledning til at skrive, og jeg skal skrive saa

---

¹ Bildet er i Bergen Billedgalleri

pent, at det skal bli en stor skuffelse for Dr. Roede og hans slæng. Hvem ved, om ikke Bettina ogsaa har en finger med i spillet. Men hvorom alting er saa skal det bli en stor skuffelse for dem, at jeg ikke blir rasende over at ikke sonaten blir opført. – Siden du gav mig det lille vink om hans jalousie, kommer jeg til at tænke paa saa mangt og meget som sætter det hele i det rette lys: enkelte ting som jeg ikke vi berøre i et brev, men som jeg nu forstaar i sin sande sammenheng. Det menneskelige hjerte er en labyrinth; det er ikke saa let at finde rede i alle dets indviklede irrganger, men meget har jeg lært ved denne historie. – Jeg skrev vist lidt for hvasst i mit forrige brev; du maa endelig brænde det, men jeg synes det hele var saa uendelig lumpent, saa pennen fløy lidt for fort af sted. Hovedsummen av mine følelser for Dr. Roede er igrunden medlidenhed; for han er et oprevet, dybt ulykkeligt menneske. Det har jeg faat et tydeligt indblik i mange gange, og det er noget man i almindelighed ikke tænker sig paa grund af hans umaadelige selvsikkerhed. Men jeg maa sige hans optræden har skuffet og krænket mig dybt. Jeg har aldrig næret noen forkjærlighed for Kristiania, men efter dette er det ikke blit mig kjærere, saa jeg haaber planen med Kjøbenhavn gaar i orden. Hvad sier du til den. Det skal være meget billigere at bo der end i Kristiania. Jeg føler saadan trang til et kursus i instrumentation; kunde jeg bare finde en god lærer. [...]

[Brevkort, poststemplett Hardanger ... uleselig dato, 1918]

Kjære Bjarne [Lous Mohr],

for tiden holder jeg paa med at slaas med den spanske syge, saa jeg kan ligesom ikke samle tankerne til et ordentlig brev, hvad jeg egentlig havde villet. Jeg faar bare sende dig en kortfattet tak for udklippet. Undertiden kommer denslags som det var kaldet: i det rette øieblik saa at sige, og saadan var det ogsaa nu, i høi grad. Saa det var svært morsomt og opmuntrende og det det var forferdelig hyggelig gjort af dig. Tak kjære

Bjarne. – I har vel havt en deilig sommer paa fjeldet – ogsaa her har det været hyggelig med begge malerne [Axel Revold og Hugo Lous Mohr]. Hugo holder nu paa at portrættere mig. – Du får brende det kort straks – og hilse allesammen saa meget fra mig.

Din ven Fartein.

Fjelberg 17 sept. 1918

Kjære Magnhild

[Hos [Th.A.] Browns på besøk.

Hatt tilbakeslag av spanske-syken.

Fått varmt brev fra Dagny Knutsen som ikke vil svikte. Men umulig å spille med Leif Halvorsen.

O.M. Sandvik har notene til violinsonaten.

Ser nå at Catharinus Elling fylte 60 år. Lei for at han ikke fikk sendt noe.

Om Browns.]

Nu skal jeg skrive til Dagny Knutsen – saa haaber jeg at det hele med sonaten er ude af verden for en tid. Requiescat in pace. Tænk jeg glæder mig allerede til at ta fat paa ny; i uken før jeg reiste skisserede jeg 5 sange, – og saa skal jeg ta trioen frem igjen.

[Ber henne undersøke om Ignaz Neumark skal bo i Kristiania]

[Merket "Valevåg oktober 1918" – må være sendt i september.]

Kjære Magnhild

[Har vært hos [Th.A.] Browns.

Om piken Kari.

Takker for tilsendt Goethe.

Om hagen. Om vinterforberedelser.]

[Valevåg] 18 okt. 1918

Kjære Magnhild

[Vil dra til Kristiania for å studere med Ignaz Neumark.

Har skrevet til Nils Roede for å høre om Neumark vil være i Kristiania.

Om Roede og hvordan saken piner ham.

Om Dagny Knutsen og forholdet til violinsonaten.

D.K. fikk kopi av Hugo Mohrs portrett.

Brev fra Axel Revold som forteller at Valen og rosene (bildet "Rosedyrkeren") er solgt til Bergen Billedgalleri. Og fire Valevåg-bilder solgt på Høstutstillingen.

Fikk rørende takkebrev fra Catharinus Elling.]

Valevaag 19 okt. 1918

Kjære Magnhild

[Vil til Kra. og studere med Neumark etter jul.

Om spanskesyken i Oslo. Har selv hatt små tilbakefall.

Om hagen. Granhekken for høy, må klippes.

Om nye nyper og roser.

Spent på om det blir fred.]

Valevaag 26 okt. 1918

Kjære fru [Jeanette] Mohr,

[...] Men saa har jeg ogsaa havt spanskesygen, to gange, og efter sidste gang var jeg helt elendig. Jeg tog mig en halvanden uges ferie paa Fjelberg, og da jeg kom hjem følte jeg mig meget bedre. [...]

[Om Otto og Hugo Mohr. Og Axel Revold.]

Ja, det var en hyggelig sommer for mig ogsaa; det daglige samvær med Hugo og de fælles samtaler om kunst og altmulig andet, det var uendelig vederkvægende. – Og jeg syntes ogsaa jeg lærte saa meget om malerteknikken – jeg mener hvad nutidens malere vil ha frem med sin kunst, og det er saa rart: det er jo fuldstændig det samme som vi stræber efter i musiken. Dette har jeg aldrig havt paa det rene før og det virkede saa opmuntrende.

[Mer om Mohr-familien.]

Det skjærer mig ofte i hjertet naar jeg tænker paa hvad de der nede [i Tyskland] maa gennemgaa af ydmykelser. Af ententens meget omtalte ædelmod ser man ikke synderlig i det sidste. Det ser ud som [Woodrow] Wilson rigtig nyder at kunne faa ydmyge tyskerne. – [...]

Jeg blev saa glad over hvad De skrev om bogen. Hele dette emne var mig næsten helt uvedkommende indtil for en tid siden, da jeg blev ført ind paa det ved et ganske underligt tilfælde, som jeg heller skal fortælle mundtlig. Senere har jeg læst alt hvad jeg kunde faa fat paa over disse ting. Jeg synes det er noget saa usigeligt, ufatteligt og herligt at Herren skal komme igjen. Ved De, for mig har det været som en løsning paa mange uløselige gaader. Undertiden fyldes sjælen med en uforklarlig glæde ved tanken derpaa. Jeg tror vi før ligesom har stirret os blind paa alt som skulde skje før Herrens gjenkomst og saa har vi ofte ikke tænkt paa at Herren kan “lade det skje i hast”. I Nordisk Kirkeleksikon skriver Dr. P. Madsen at “i bedømmelsen heraf (om tiden er nær elle fjern) maa det atter tages i betragtning at kirkens Herre kan fremskynde udviklingen i kort tid eller forhale den i lange perioder eftersom der er hans vilje: én dag kan ha indhold som tusinde aar og omvendt.” – Det glædede mig ogsaa at pastoren beskæftiger sig med disse ting. [...]

Efter jul tænker jeg paa at reise ind til Kristiania. Jeg har bestemt mig til at ta et kursus i instrumentation, og saa merker jeg, at jeg trænger til at høre orkester, saa jeg vilde gjerne gaa paa alle mulige prøver. Som lærer ha jeg tænkt mig [Ignaz] Neumark; han er en ung mand og jeg tror jeg maatte lære

meget af ham, for han behersker jo den moderne orkesterteknik fuldstændig. Desuden var han et sympatisk menneske. [...]

Jeg ved ikke om Hugo fortalte om indsamlingen i Stavanger. Jeg fik hele 9 tusen kr; det er saa storartet; maatte jeg nu bare ikke skuffe dem. [...]

[Merket "Beg. av desbr. 1918"]

Kjære Magnhild

[Ber henne betale regning (for bøker?) hos Einar Dancke, Universitetsgaten 22.]

Valevaag 27 dec. 1918

Kjære Magnhild og Sendstad,

en hjertelig tak for alt det vi fik til jul; ak det var saa alt for meget godt, bare I ikke har ribbet Eder for meget. "Goethe" av Fr. Paasche hadde jeg netop ønsket mig; jeg har nu allerede læst den ud; det er en udmerket bok, jeg haaber den vil faa mange læsere, for den har netop et ord at sige i vor tid. Nu er ogsaa denne jul forbi, vi feirede den i stillhed som vi pleier. Idag fylder mama 74 aar. Hvor vi har grund til at takke Gud, fordi vi har faat beholde hende saa lenge hos os. Hun er saa frisk og kjæk som ikke paa lang tid; hun ser ut som om hun var mindst ti aar yngre. Maatte Gud forunde os at beholde hende endnu en liden stund. Jeg tænker saa paa mine venner i Berlin i denne tid; de har nok feiret en trist jul; det er ganske saart at vi ikke skal faa lov til at sende dem det allerringeste. Og ellers er der nok mange som har feiret en trist jul, saa meget mere har vi grund til at være taknemmelige.

Jeg kan endnu ikke bestemme, naar jeg kommer. Søvnløsheden er det endnu like galt med; jeg har ikke havt en saa haardnakket periode, tror jeg,

siden den gang paa Studenterhjemmet. Saa jeg orker ikke at tænke paa noen reise endnu, før det blir lidt bedre. – Inat hadde vi en voldsom orkan, sengen ristede og hver gang bygerne kom trodde jeg taket skulde gaa av huset. Idag er det stille og mildere veir, men vi har vel mere i vente av samme art.

Jeg hadde et kort fra Dagny Knutsen, det var riktig hyggelig. Hun fortæller at hun skal ha en Bach-avdeling som hun gjerne vilde gjennomgaa med mig; men det er nok bare en captatio. Allikevel glædet jeg mig over at hun skulde spille Bach. Fra fru [Lil] Roede fik jeg Goethe's "italienske Reise" en nydelig utgave med Goethes egne tegninger. Det er det eneste livstegn jeg har havt fra hende i hele høst, men hun har vist hat megen sykdom i huset. Hugo [Mohr] har lovet mig et maleri, men det skulde jeg faa, naar jeg kom til Kr.ia.

Men nu maa brevet avsted for at naa posten. Jeg vilde bare sende en liten hilsen og ønske Eder alle et godt nytaar. Hils guttene og Vesla og tak saa meget for julegaverne.

Tak for alt godt i det gamle aar.

Eders hengivne Fartein

33

Som en del av sitt selvstudium skrev Valen fuger over J.S. Bachs fugetemaer fra "Das wohltemperierte Klavier".

22 . januar 1918 skrev Valen sin fuge nr. 101, denne gang over temaet fra c-mollfugen i bind 1.

Mathias Reitan Jacobsen viser i sin masteroppgave om Valens atonale polyfoni (NMH 2014) hvordan Valen løser et polyfont dilemma ved å trekke inn sin romantiske tonefølelse i avslutningen av fugen.

1919

Vinteren året 1919 hadde Valen et lengre opphold i Kristiania for å få oppleve mer klingende musikk og også finne nyere partiturer og musikkliteratur på Universitetsbiblioteket.

Tilbake i Valevåg fortsatte han sine studier. Dette året la han sangen Ave Maria til side, fra dette året har vi mest bevart kotrapunktiske øvelser og skisser til Trioen, opus 5.

Sent på høsten hadde han nok et opphold i Kristiania.

Valevaag 1 jan 1919

Kjære fru [Lil] Roede,

mange tak for Deres hyggelig brev til jul og for Goethes “Italienische Reise” som jeg blev saa glad over at faa.

[...] Her feirede vi julen stille og rolig som sedvanlig; tredje juledag fylgte min mor 74 år; hun er frisk og kjæk og ser mindst ti aar yngre ud. Jeg er saa uendelig taknemmelig for hver dag vi faar lov til at beholde hende hos os. – Ellers har vi været fri for sygdom; men jeg staar endnu ikke paa rigtig god fot med søvnen. Efter min anden spanske [epidemien] reiste jeg i september en ukes tid til Fjelberg og vendte rigtig opkvikket tilbake, følte mig saa oplagt til at arbeide, og saa har jeg kanskje overdrevet lidt, for jeg merker det mer paa reaktionen; jeg tror ikke jeg har hat en slik søvnløs periode siden den gang paa Studenterhjemmet.

De kan ikke tænke Dem, hvor glad jeg er i Goethe; sa ofte har jeg ønsket mig denne bok, og nu fryder jeg mig over den deilige utgave med Goethes egne tegninger. Malerne talte netop om disse i sommer, om hvor merkelige de er; et par minder jo formelig om [Paul] Cezanne. Og det

passer netop bedst for mig nu at ha en bok som man kan nyde i smaa portioner. Hvor umaadelig plastisk han fremstiller alt, uten affektation og kruseduller. Man ser ligesom alt for sig; ja, jeg synes formelig jeg hører Goethes egen stemme og jeg indbilder mig altid at den maatte ligne Alexander Kiellands. Jeg har ogsaa faat [Fredrik] Paasches Goethebok [utgitt 1918]. Den er saa lettlæst at man blir færdig med den paa en aften, men den er saa fængslende og er skrevet med slik varme og begeistring at det formelig gjør en godt. Det svake punkt forekommer mig at være kapitlet om Goethes religion, som Paasche forresten sier mange vakre ting om. Men man kan ligesom ikke komme bort fra, at Goethe flygtede fra sin store krise i ungdommen. Det blev intet gjennembrud, skjønt forholdet til pietisterne og frøken [Susanne] von Klettenberg satte merker hos ham for hele livet. Allikevel virker dette "næsten" saa saart.

De maa fortælle tvillingerne hvilken lykke deres kort har gjort. Først hos mig som fik det, naturligvis, og saa hos vor gamle pige Kari, som selv er et stort barn. Hun morede sig kostelig over at vise mig hvad jeg hadde faat i posten. Og forleden dag hadde vi besøg av en ven av os, en liten herre, som til at begynde med betragtet kortet med en viss mistro, men da han fik vite at det var hans søster Martha, blev han saa henrykt og begeistret at han umulig kunde skildes fra kortet. –

Men nu ser jeg at dampskibet gaar ind til Mosterhavn, og da er det paa høie tid at slutte. Jeg vilde bare faa sende en liden nytaarshilsen. Først maa De og doktoren modta min varmeste tak for alt hvad I har gjort for mig, og saa sender jeg de hjerteligste ønsker for det nye aar: maatte det bringe glæde og velsignelse.

Min mor og min søster ber mig hilse saa meget. Mange hjertelig hilsener fra Deres hengivne

Fartein Valen

[Valevaag] 4 jan. 1919

Kjære Magnhild

[Om fru Ingeborg Stang Lund og hysterisk brev fra henne før jul.

Ikke fått sonaten fra O.M. Sandvik.

Gruer for å begynne med Ignaz Neumark.

Har ikke krefter, redd for at dr. Nils Roede skal blande seg opp i det.]

Bergen lørdag 1 febr. 1919

Kjære mama og Sigrid,

[er hos fru Jeanette Mohr, skal videre til Kristiania. Fru Mohr også begeistret for C.O. Rosenius.]

Igaar var Bjarne [Mohr] og jeg paa den berømte Fløi-bane. Det gaar ret op likesom efter en snor, litt uhyggelig var det med det samme; men naar vi kommer op har vi det herligste rundskue baade til havs og bag fjeldene. Jeg synes det overgaar langt den utskrekne utsikt paa Holmenkollen baade i vælde og skjønhed. Fru M. vil stadig at jeg skal spille for hende; hun vet ikke noen som spiller saa godt fra bladet sier hun. [...]

Kristiania 7 febr. 1919

Kjære mama og Sigrid,

[... traff Einar Lea på toget fra Bergen. Satt oppe til lang på natt og diskuterte naturvitenskap og de nye harmonier i musikken etc.

Om Otto Mohr og om fru Jeanette Mohr.]

Igaar var jeg hos Hugo [Mohr]. Han har et rigtig stort deilig atelier, som tilhører Th. Eriksen. Han viste mig sine billeder, mange rigtig deilige ting, og saa fik jeg et billede, som Carl [Røstvig] hadde sagt var det bedste Hugo hadde malet, et parti fra Hinna med Jaatta-nuten i baggrunden. Det var et vidunderlig billede, i høi grad poetisk. Jeg synes næsten det var leit at ta

det, men jeg skulde faa vælge, sa han, vilde heller ha tat en tegning, men det vilde han ikke høre tale om. Jeg er saa glad over dette billede; det er ikke saa svært stort, men jeg tror det skal gjøre sig godt i stuen hjemme. Jeg fik høre at han hadde økonomiske bekymringer i høst, derfor hadde han nok ikke skrevet. [Ommund] Braadland hadde gjennom Carl opholdt ham med løfte om et større forskud til et maleri, men efter mange dikkedarer var han gaat fra sit løfte. Men saa skulde han faa solgt et par billeder nu med det første og derfor var han mere fortrøstningfuld. [...]

[Kristiania] Mandag 10 febr. 1919

Kjære Sigrid,

[... Bor hos Magnhild.

Otto og Tove Mohr fortalte fra Amerika. Haarreisende opplevelse.

Amerikanerne gale.

Møtt Nils Roede, som var rasende på Ignaz Neumark.

FV leser tydeligvis gassisk tidsskrift(?): Benany.

Nanna Nilsen raste over Axel Revolds bilder. Ville ikke tro at Sigrid og moren fant dem pene.

Om medisin til Sigrid.]

Kr.ia. 13 febr. 1919

Kjære Sigrid

[... Tiden bare forsvinner i Kristiania.

Om problemer med nabo? hjemme.

Sigrid skal til Kr.ia, og hun burde ta Mama med:] For nu tror jeg sikkert at I begge to trenger at komme lidt ud, og faa den opmuntring det er at tale med gode og dannede mennesker. Jeg synes det er saa hyggelig at være

her; alligevel længter jeg mange gange hjem, for jeg har aldrig kunnet trives i Kristiania. Jeg tænker saa meget paa hvordan I mon har det. –

Nu har jeg tat violinsonaten [opus 3] frem efter et helt aars fravær. Jeg vet godt at den “har noe” som de sa i Berlin. Jeg ser enkelte smaating som jeg har kunnet forbedre. Dens tid kommer nok engang, haaber jeg. “Gottes Zeit ist die allerbeste Zeit”.¹

[Om Magnhilds familie.]

Igaar spiste jeg middag hos Otto [Lous Mohr], først var jeg nede paa hans arbeidsværelse for at se hans fluer. Det var umaadelig interessant, og saa forklarede han deres arvelighed for mig. Det er rent som et litet eventyr, saa vidunderlig er det. Han har dem paa smaa flasker; fluerne selv er bitte smaa, og de lever simpelthen i sin egen mat, som bestaar av all slags potetesgrød. Tove [Mohr] var ikke hjemme; hun var reist med den lille til sin mor, som har falt og slaat sig og er noksaa daarlig. Otto sætter sin svigermor umaadelig høit. Hun maa være et ganske mærkelig menneske, efter hvad baade han og Hugo [Mohr] fortæller. Otto fortalte at sympathien var begynt merbart at helde til Tyskland. I studentersamfundet skal de søndag ha et forslag under behandling om at frafalde sine krav til Tyskland, for at [??-]skapernes hendvendelser om en forsonlig fred kunde faa en større vegt. Det er tiltalende synes jeg. I det hele synes Kristiania-folk at være lidt mindre utækkelige end de var i fjor. –

[Om Ragna (Olsen?) og Carl Olof Rosenius.

Pengegriskheten i Norge verre enn spanskesyken.

Sendstad ble spurt til råds av kommunal tjenestemann ang. potetkraft i poteter som kom fra Skotland:] Jeg hadde jo læst meget om det i “Gardeners’ Chronicle”, saa jeg kunde gi litt beskjed. Dette imponerede nok begge to kunde jeg skjønne.

[Om tante Lena.]

---

¹ J.S. Bach: Kantate BWV 106.

I aften skal jeg i den nye opera comique, Leif Halvorsens opera. Jeg var dernede i formiddag, men ingen kunde vise mig veien til ham. Jeg vilde saa gjerne ha et partout-kort til prøverne. [Ignaz] Neumark er endnu ikke kommet igjen fra Danmark. –

Igaar var jeg indom hos [Einar] Dancke [Cammermeyer bokhandel] og de lovet at sende Gustav Jensens bok,¹ saa jeg haaber du har faat den nu.

Gad vite hvor mine små roser har det. [...]

Jeg har faat en glimrende lære-bok i “musikalsk frasering”² paa universitetsbiblioteket, en bok som jeg har søkt over alt. Kunde jeg bare komme igjennem den, saa var mit ophold her ikke forgjæves. [...]

Kristiania 17 febr. 1919

Kjære Mama og Sigrid,

[... Om familien, hos dr. Nils Roede]

Kristiania 24 febr. 1919

Kjære mama,

[... Barsedåp, fadder for en av Tove og Otto Mohrs barn. (Venke?)

Mange gjester nevnes.]

Imorgen skal jeg til [Nils] Roedes til middag og efter aftens til den svenske malerinde frk. [Agnes] Mannheimer. Henrik Sørensen, Hugo [Mohr] o.s.v. skal komme, saa det blir vist hyggelig. Jeg glæder mig til at træffe Sørensen igjen, haaber jeg skal faa noen guldkorn av ham dennegang ogsaa. [...]

Jeg talte saa meget med Lulli [Lous] om Tyskland. Hun fortalte, ingen vidste hvad hun hadde maattet gaa igjennem for sine tyske sympathier. Da

¹ Kanskje *Bønebok* (1918), i Peter Hognestads nynorske oversettelse.

² Trolig Hugo Riemanns *Praktische Anleitung zum Phrasieren* (Leipzig, 1886).

Sigurd Bødtker hadde skrevet sin artikkel i Tidens Tegn om “narren” (den som jeg tilfældigvis fandt i Valevaag den gang) – sendte hun ham blomster. Han skrev at det hadde glædet ham at der virkelig fandtes noen, som hadde været enig med ham. Lulli klippede denne artikkel ut, bar den altid paa sig og naar noen begyndte at rakke ned paa Tyskland, sa hun: “kjender De S.B.’s artikkel om narren”. Denne lille artikkel havde gjort umaadelig nytte sa hun, fordi den hadde stemplet lumpenheten for hvad den virkelig var. – Hun hadde nylig hat brev fra en venninde i Berlin; de er nok fortvilelsen nær. “Faar vi ikke mat i marts og april, da holder vi det ikke ut” hadde hun skrevet. Det skjærer mig i hjertet at tænke paa det. Dette punkt er saa saart for mig at jeg ikke orker at tale om det til noen. Og her morer man sig. Ak, hvor længe varer Herrens langmodighet. [...]

[Kristiania] 28 febr. 1919

Kjære mama og Sigrid,

[... Bestilt bok om Palestina.

Uventet møte med Ludwig Wachtel på Karl Johan.] Fruen hadde vært i Tyskland i sommer og sa, at tilstanden var forfærdelig, med sult og elendighet. Hendes mor hadde kjøpt et litet hus paa landet, hvor hun trivedes godt. I de store byer var det forfærdelig.

Jeg har endnu en glædelig ting at fortælle. Igaar talte jeg med direktør [Olaf] Sørby i Musikforlaget. Han var svært elskværdig og forekommende. Jeg spurte om han vilde ta mot violinsonaten [opus 3], og resultatet blev at han sa ja. Han talte en hel del om hvor dyrt det var at trykke og hvor vanskelig det var med papir og kobberplater, men de vilde gjerne ha et “saa lødige verk” paa sit forlag, saa hvis jeg ikke tænkte paa at gaa til noen anden saa vilde de gjerne ta imot sonaten. Imorgen skal jeg gaa og tale nærmere med ham; men jeg kan nok sige saapas allerede at det er gaat i laas. Og det synes jeg vi har al grund til at være taknemmelige for. Det er som en liten

opreisning efter alle intriger og ubehageigheter. Saa jeg synes vi maa takke Gud af helt hjerte for det. Det sier sig jo selv at jeg ikke kan vente noe glimrende honorar i denne vanskelige tid. Men det er godt at sonaten i det mindste kommer ut.

[Skal kjøpe masse frø hos Olsens Enke.

Mange folk nevnt.]

Forleden dag var Otto [Mohr] her en stund paa formiddagen og jeg forklaret ham litt av mine tekniske studier og det var han yderst interessert for. [...]

[Kristiania] Lørdag 1 marts [1919]

Kjære mama og Sigrid,

idag har jeg været hos [Olaf] Sørby for anden gang med violinsonaten. Han var uhyre elskværdig og forekommende, ligefrem hjertelig. Først undersøkte han hvor mange sider sonaten vilde bli naar den blev trykt, og saa talte han en del frem og tilbake om de vanskelige forhold nu for tiden, papiret, kobberplaterne o.s.v. Men han trodde, at stillingen vilde bedre sig nu frem over vaaren, og saa sa han: "En ting kan jeg love Dem sikkert, det er at sonaten skal komme til jul, hvis da intet rent uforudset skulde hænde." Jeg maatte jo ikke vente noe honorar, som tilnærmelsesvis kunde svare til alt det arbeide jeg hadde lagt i denne sonate; men paa næste direktionsmøte vilde han lægge saken frem for styret og da skulde han gjøre alt for at skaffe mig et litet honorar. Dette blev jeg svært overrasket over.

[Skal på teateret og se Jeppe av Holberg.]

Kristiania 5 marts 1919

Kjære Sigrid

[... Om vekkelse hjemme som splitter.

Missionsmøte, og kirkebesøk med altergang i Piberviken kirke.]

Jeg har jo fortalt at [Olaf] Sørby sikkert vil la [violin-]sonaten utkomme til jul. Og da synes jeg, at jeg kan være vel fornøiet med mit opphold herinde denne gang. Jeg er saa glad og taknemmelig at jeg kan ikke sie det.

[På kafébesøk med Magnhilds minste barn.]

Igaar var jeg paa en vidunderlig koncert, Artur Schnabel, en an Tysklands største pianister spilte 5 av Beethoven-sonater. Det var en ren høitidsstund, og der var aandeløs stillhet og en veldig begeistring tilslut.

Efter koncerten traf jeg Hugo [Mohr], han har nu får pas til Frankrike og reiser i midten av april. Han holder nu paa at male et portræt av Peter Gløersen, min klassekamerat i gymnasiet. Det billede han malte av mig isommer har han solgt til en rikmand i Bergen. Dessuten har han faat en bestilling paa at dekorere et vægfelt hos en anden rik bergenser.

Jeg vilde gjerne at du skulde sende mig maalene af [Axel] Revolds billede, saa vil jeg se til at faa en ramme til det (glemte det ganske da jeg reiste) mens jeg er her i byen.

[Om folk Sigrid kjenner.]

Paa næste [Artur] Schnabel-koncert skal jeg ha Olav [Valen Sendstad (nevø)] med, og det er han saa fornøiet for. Olav er meget musikalsk, men foreløpig bevæger hans smag sig mest om valser og den slags; saa han har godt av at høre ordentlig musik. Han spiller meget godt, men nu tar ha ikke undervisning, da han har konfirmationsforberedelser og dessuten gaar han paa skomakerskole to ganger om uken. Olav er blit en ren mand, jeg synes næsten jeg har faat en liten bror. Der er samme aldersforskjel mellem ham og mig som mellom lillegut og ham. Olav hadde sagt til Magnhild en dag: "Før hadde jeg saa vanskelig for at snakke med onkel Fartein; men nu synes jeg ikke det er noen av mine onkler som tar sig saa meget av mig som onkel Fartein."

[Har kjøpt frø.]

I denne uke er der en masse koncerter. Jeg har været noksaa heldig denne gang. Om formiddagen studerer jeg et verk av [Max] Regers lærer

[Hugo] Riemann¹ som jeg lærer umaadelig af, og desuden driver jeg paa med mine andre studier. Men nu glæder jeg mig til at komme hjem. Det blir allikevel mer rom til arbeide hjemme. –

[Johannes] Einrems “Trækfugl” har jeg fundet frem, jeg sender den i morgen. Magnhild har læst [C.A.] Skovgaard-Petersen, som hun delvis er litt skuffet over, men der er meget godt i den, saa jeg sender ogsaa den paa samme tid. [...]

[p. Kristiania 11.3.19??[19]]

Kjære mama og Sigrid,

[... Om kristen fanatisme og forfølgelse. Om emissær Endre Hauges opphisselse av stemningen.

Lengter hjem.

Hørt Jens Lexow-Bræk tale i Uranienborg. Skal i middag til dem.]

Igaar var jeg med Hugo [Mohr] hos Henrik Sørensen, fik se en mængde nye malerier, herlige ting. Det var saa morsomt at høre ham forklare det selv. Da jeg gik fik jeg en tegning. “Fra Deres hengivne Henrik Sørensen” skrev han paa. Hvis jeg kom til Paris saa skulde han sørge for logi til mig. De reiser nu næsten alle sammen ned i vaar. [Axel] Revolds har det saa godt, har faat en liten gut som heter Sven, han var likesaa “svart som Reidar var lys” skrev Revold. Sørensen og Hugo har forært mig en tegning av Revold ogsaa, trods mine protester men R. vilde bare synes det var gildt sa de. [...]

---

¹ Kanskje *Praktische Anleitung zum Phrasieren* (Leipzig, 1886).

[Bergen ant. mars 1919]

Kjære mama og Sigrid,

[... snakker om ofring til de nødlidende i krigslandene.

Sammen med muikkonservatoriedirektør Torgrim Castberg.]

Igaaar var vi for det meste i ro og om kvelden spillet jeg violinsonaten.

Senere analyserte jeg takt for takt og det gik som et nyt lys op for fru [Jeanette] Mohr og hun har vist faat en ny forstaaelse og sympathi med min retning. Hun blev helt overvældet, synes jeg at forstaa. [...]

Valevaag 25 marts 1919

Kjære Magnhild og Sendstad

[Kom hjem i går.

Egentlig vemodig å reise fra Kristiania.

Behagelig reise.

Mohr-familien tok seg av ham i Bergen.

Om reisen hjem og den hjertelige velkomst fra alle, inklusive kattene.]

[P. Valevaag 9.5.19]

Kjære Sigrid

[Om våronn og dagligdagse ting.]

Valevaag 11 mai 1919

Kjære Magnhild,

jeg vilde prøve om jeg kunde faa noen linjer med dampskibet idag. Det er Olavs konfirmationsdag og vi tænker saan paa ham og dere alle. Hvor rart at den lille gut som vilde "trække selka søl" er blit stor og voksen. Det er

altid en alvorlig dag, men nu i denne forvirringens tid blir den dobbelt alvorlig. Maatte Gud være med ham, saa at han kunde holdes fast og bevares fra alt ondt.

[Om morens helse.

Om været og årets grønsaker.]

Fredag fik vi vite fredsbetingelserne. Jeg maa sige de overrasket mig; jeg hadde nok ventet litt av hvert, men dette lamslog mig aldeles. Og jeg synes, at naar [president Woodrow] Wilson hadde gaat med paa slike himmelraabende uretfærdigheter, saa virkede hele opstusset med Fiume som en latterlig komedie. Men jeg tviler ikke paa at fredsbetingelserne vil finde forsvarere og vække stor glæde i Kristiania. Men "sporene skrømmer" som man siger. Nu vet man hvem som er herrer i verden og hvad man har i vente. Jeg tænker vi kan takke bolsjevikerne for at vi slap at "internationalisere" vore havne i Nord-Norge. Efter det meget snak om "menneskelighet" og "kultur" mot "barbari og grusomhet" virker det hele dobbelt motbydelig. Jeg er saa spændt paa aviserne idag; undres paa hvordan tyskerne stiller sig til dette.

For et par dage siden fik jeg brev fra Leif Halvorsen; jeg hadde nemlig skrevet og bedt ham sende violinstemmen med anmerkninger om strøk og bueføring. Jeg fik et umaadelig elskværdig brev tilbake. Han gledede sig til at spille den, haabet at jeg vilde bli fornøiet med hans spil, sonaten var saa og saa storartet o.s.v. Jeg legger ikke saa svært meget i det, men jeg er glad at alt er blit godt. Jeg har hat nok ubehageligheter med sonaten og nu opløser det hele sig uten vrede og bitterhet. Det er jeg glad for, er virkelig glad fordi jeg ikke satte det hele på spissen.

[Sigrid i Kristiania.]

Valevaag 12 mai 1919

Kjære fru [Jeanette] Mohr,

De skulde ha faat brev fra mig idag allikevel, selv om Miss [Anne] Russel's brev ikke var kommet; har tænkt saa meget paa Dem i det sidste for jeg tror De føler paa samme maate som jeg i disse dage. Siden vi fik vite om freden har jeg været som lamslaat, kan ikke faa det fra mig hverken nat eller dag. Idag, for en stund siden kom dette brev fra Berlin; det skar mig rent i hjertet da jeg leste det. Hvad jeg nu gjerne vilde spørge Dem om er om det gik an at faa ordnet et abonnement hos en handelsmand i Bergen paa samme maate som De hadde faat ordnet for Kirsten [Mohr] i sin tid, saa at der kunde sendes litt hver uke eller hver 14de dag. Det er vel tvilsomt, kanskje. Jeg skal ordne med utlægget, foreløpig. Vet ikke om man kan sende noe derved og her paa landet er det jo umuligt at faa fat paa noe. – Jeg har tænkt saa meget paa om jeg skulde foreslaa Miss Russel og Frl. [Hedwig] Kette at leie det hus som [Axel] Revolds hadde ifjor. Spøragsmaalet er bare om Revolds kommer igjen. Sidst jeg talte med folkene paa gaarden, hørtes det som de vilde komme igjen i sommer. Det er noen ualmindelig snille og tiltalende mennesker; Revolds likte sig storartet, og for tandlægerne vilde det sikkert være like saa billig som at leve i Berlin, og saa kunde de faa al den melk og smør og eg de vilde ha. – Men jeg maa først undersøke det nærmere.

Ja, hvad synes De nu om denne fred. Jeg maa sige den overrasket mig, uagtet jeg hadde ventet mig haarde betingelser, og min sympathy for [Woodrow] Wilson har faat et knæk for alltid. Naar han har kunnet gaa med paa slike uhyrligheter, da virket hele komedien med Fiume latterlig og motbydelig. Men jeg tænker at der er mange, i Kristiania især, som glæder sig. – Jeg blev slaat av en uforklarlig rædsel da jeg læste det hele. – Hvor jeg har tænkt paa Kirsten i det sidste; nu skal jeg virkelig skrive til hende, skjønt man vet ikke hvad man skal skrive, det hele er saa forfærdelig.

Min mor har i det sidste været noksaa ussel. Under almindelige omstændigheter vilde jeg gjerne ha indviteret tandlægerne hit for en liten tid isommer, men nu er det utelukket.

Idag for en uke siden reiste Hugo [Mohr] forbi og sendte os noen hyggelige linjer som han skrev mens han sat ombord og saa paa haven og huset. Maatte han riktig faa et godt ophold i Paris; jeg synes det er saa godt for ham at han har alle malerne dernede paa forhaand, saa kan de retlede ham litt. Gratulerer saa meget med Maries [Mohr] stipendium, hvor hyggeligt det var. Tove [Mohr] skrev og fortalte mig det, fik et langt hyggeligt brev fra hende og en pakke gammeldagse roser fra Thorsø, som jeg blev saa henrykt over. Her har vi nu fuld sommer, og jeg er stadig ute i haven og arbeider. Med det øvrige arbeidet gaar det ogsaa bra, skjønt jeg føler jeg var sterkere ifjor allikevel. – Har faat et elskværdig brev fra Leif Halvorsen – han vilde gjerne spille sonaten, haabet jeg vilde bli fornøiet med ham o.s.v. Jeg legger ikke saa meget i det men er glad at det hele er godt. Og hvordan lever De selv kjære fru Mohr, haaber det staar bra til med Eder alle. Gustav er reist fortalte Tove. Kjærlig hilsen til Bjarne, pastor Mohr og Dem selv
fra Deres hengivne Fartein

Valevaag 18 mai 1919

Kjære Sigrid

[...Om våren.

Om nevøen Olavs konfirmasjon

Kjøpt C.O. Rosenius' "Romerbrevet", håper Olav får like mye glede av den som FV og hans far.

Om katter og dagligdagse ting.]

Valevaag 22 mai 1919

Kjære Sigrid

[... Ny båtforbindelse. Motorbåt.

Skrevet til Miss Anne Russel ang. opphold i Norge.

[Her mangler et ark.]

Nevøen Olavs musikalsk evner, anbefaler undervisning med Annemor Knutsen.

Om Tysklandshatet i Kristiania. Gikk hardt inn både på ham og moren.]

Valevaag 26 mai 1919

Kjære Sigrid

[... Har stukket torv to dager. 6–7 mennesker å bespise for moren.

Strevsomt.

Om våren og spiring:] Rosene staar med blomsterknopper allerede. Nu har jeg faat baade “Rose Annual” og “Les Amis de Roses”. Jeg pranger som “membre honoraire” paa første side i det sidste nummer. Mama syntes det var morsomt. Desuten har jeg skrevet til “Gardeners’ Chronicle” og gjort opmerksom paa en feiltagelse de hadde gjort med hensyn til en rose. Det syntes mama ogsaa var morsomt. [...]

Valevaag 26 mai 1919

Kjære fru [Jeanette] Mohr

[...] Tak ogsaa fordi De har været saa elskværdig at ordne for mig hos kjøpmannen. Nu har jeg skrevet til Magnhild og bedt hende faa en tillatelse fra departementet, og jeg haaber det skal gaa i orden.

[Om Hugo og Elna Mohr i London. Samuel Johnson’s gamle kro.]

Hvordan kunde Dagny Knutsen falde paa at sige at jeg ikke likte Chopin; jeg som baade beundrer og elsker ham. Bare for et par dage siden

hadde jeg sonaterne fremme; aldrig beskjøftiger jeg mig med Chopin uten at lære noe nyt av ham. – Det var ikke saa farlig om Dagny Knutsen fik høre litt om mine studier, egentlig hadde jeg tænkt paa at fortælle hende om dem, hvis hun ikke var blit syk, men ellers er jeg bange for at tale for meget om dem, det er litt farlig, jeg er jo bare paa begynderstadiet da kan det høres saa fordringsfuldt ut. Det kunde bli bjerget som fødte en mus. – [...]

[Planer om å leie Tindelands hus (hvor Axel Revold bodde året før) til de tyske vennene.]

Jeg kommer til at tænke paa en ting: kunde ikke Bjarne [Mohr] sende sine harmoniopgaver til mig saa skal jeg sende dem rettede tilbake. Jeg har hat saadanne elever pr. distance før. Jeg skal saa gjerne gjøre det; vil De be ham tenke paa det. Det er synd at han ikke skal faa fortsætte, slik en interesse som han har. – [...]

Ja er ikke Schubert bedaarende, – noe saa troskyldig og fortryllende kan jeg ikke tænke mig.

Kjender De Bach's partitaer (de "tyske suiter"). Jeg har holdt paa med dem i denne uke og er aldeles fylt av dem. For en poesi, for en høide og dybde og bredde – det er aldeles utrolig. [...]

Kristi himmelfartsdag [P. Valevaag 30.5.19]

Kjære Sigrid

[... Om haven. Om en spennende krysning.

Vil en dag i kirken og spille Bach og Reger og sine kontrapunktiske studier.]

[Valevaag] 31 mai, lørdag [1919]

Kjære Sigrid

[... Om daglig styr, og Mohrs.]

Valevaag 2 juni 1919

Kjære fru [Jeanette] Mohr

[V. har skaffet kjøper til et bilde av Hugo Mohr.]

Igaar læste jeg at alle tyske missionærer skulde jages ut av de allieredes kolonier; enkelte har drevet mission i 200 aar. Da kom jeg til at tænke paa Deres uttryk "hedensk" om fredsbetingelserne. [...]

Valevaag lørdag 28 juni 1919

Kjære Magnhild

[Magnhilds gutt (Mikael?) syk, men nu bedre.

Sigrd og niesen Vesla tilbake etter reisen.]

[Einar] Prips bok har jeg allerede læst og jeg synes den er udmerket, langt bedre enn [C.A.] Skovgaard Petersen, d.v.s. frommere, varmere og gir os et langt større lys over disse ting. Skal senere studere den nøiere igjennem; hans argumenter forekommer mig meget overbevisende og han fortæller jo mange merkelige ting.

[Om familien. Har hatt influenza.

Har fått C.O. Rosenius: Romerbrevet, på svensk, leser litt hver dag.]

Valevaag 2 aug. 1919

Kjære fru [Jeanette] Mohr

[... Hugo Mohr i Paris, vil paa landet. V. anbefaler frk. Hedwig Kettes søster: Mme. Huet, La Croix en Brie.]

Hele tiden fra jeg kom hjem har jeg holdt paa med trioen [opus 5]; jeg tror aldrig jeg har hat større stræv med noe arbeide; det er vist fordi der brydes saa meget nyt og gammelt. Jeg har fortsatt de kontrapunktiske studier; det vil sige, jeg er gaat over fra at behandle det akkordisk til rent

kontrapunktisk – og det gaar virkelig an, det er saa merkelig. Jeg synes allerede jeg har hat nytte av det i trioen; men det er langt langt igjen. [...]

Valevaag 16 aug. 1919

Kjære fru [Lil] Roede,

[Takker for tiden hos dem.] Det var den 12. marts – saa længe siden allerede; og hvad mellemtiden angaar saa er den gaat uten begivenheder; her paa landet ligner den ene dag den anden. Jeg har arbeidet meget, har fortsatt i den retning jeg fortalte om sidst, det er saa umaadelig fængslende at det optar mig ganske.

[Moren har vært dårlig.] Ellers har vi hat en herlig sommer her vest, varmt og solskin helt til for 2–3 uker siden. Men nu er det vanlige høstregn begyndt og det kommer vel til at vare ved til jul; jeg har ialfald følelsen af at sommeren er helt forbi. Saadan har det været de sidste aar. Roserne hadde en en glimrende sæson trods tørken, men nu er det meste av herligheten forbi, og iaar optrær noen sorte flekker paa bladene, som jeg ingen raad ved for. Jeg har ogsaa gladiolus iaar og de generes ikke av regnet ser det ut til; det er noen pragtfulde vekster; jeg er ganske indtat i dem. –

Iaar har jeg læst mere end jeg har gjort i den sidste tid, synes det er saadan en god avveksling efter musikken, en slags hvile for hodet. Nu begynner jeg ogsaa saa snart at faa de bøker jeg har bestilt hos Dancke; blandt andet kom endelig “Die chinesische Flöte” [gjendiktninger av kinesisk poesi av Hans Bethge]. Jeg har ikke paa lang tid læst noe som har gjort mere indtryk paa mig. Det er som al raceforskjel forsvinder. “Die Erde ist die gleiche überall” staar det ogsaa i et av digtene [i “In Erwartung des Freundes”]; senere brukt av Valen i opus 8].

Gad vite om De fik [Carl Olof] Rosenius’s “Romerbrevet” [utgitt 1900], som De talte om at bestilde. Den er vist lidt vanskelig at faa fat paa, saa De

skal med glæde faa laane mit exemplar, hvis De har lyst; jeg er færdig med første del og har bare lidt igjen av anden. Det er en merkelig bok; jeg har hat uendelig megen nytte av at læse den.

[... Gratulerer dr. Nils Roede med opprettelsen av Filharmonien, hvor han medvirket.]

Valevaag 17 aug. 1919

Kjære Magnhild

[Besøk av Helga Vik, Dorte Aarrestad, Sigrid Nisheim.

Niesen Vesla på besøk, mange oppnavn: “Vetlo”, “forvêret”, “norevinden”, “katta-skremslet”.

Glimrende rosesommer. Sendt pakke til fru Johanne Borchgrevink.]

Iaar var der to frøroser som var saa gode at vi bestemte os for at sende podekvister til Bryne. Av den ene sendte vi nylig en kvist og fik et meget begeistret brev tilbake; den anden har endnu ikke riktig modent trær. Han vil bringe dem i handelen, vet du.

[Har fått pumpe på kjøkken, og høner.

Hugo gift.]

Valevaag 31 aug. 1919.

Kjære [Aksel] Sendstad

[Pengene ankommet.

Høstregnet begynt. Om været.

Om familien.]

Valevaag 3 sept. 1919

Kjære Magnhild

[M. har sendt pakke til Berlin.

Regn og tåke.

Fru Lil Roede og Dr. Nils R. syke.

Hugo Mohr gift, maler i Pyreneene.

Har fått utklipp om ny forening (Filharmonien), dr. Roede viseformann.]

Jeg tænker endnu ikke paa vinteren, har saa haugevis at gjøre her hjemme endnu med det nye kontrapunkt; jeg skriver det skjæreste kjedeligste kontrapunkt 2 timer hver dag; men jeg føler jeg glider langsomt fremover. Gud give at jeg maatte faa rede paa det en gang. Trioen gaar ogsaa frem med smaa skridt. Fra [Olaf] Sørby har jeg endnu intet hørt. Men sonaten skulde ikke stikkes før i juni og den første korrektur læser de paa forlaget, saa jeg kan jo endnu ikke vente at faa 2den korrektur. Gud give intet maatte komme i veien tilslut. Alt er jo saa usikkert i denne tid. Sigrid N. [Nisheim] fortalte at i Stavanger var det rygte kommet ut at violinsonaten var saa elendig at ingen vilde spille den. Kunstnerne (L.H. og D.K.) [Leif Halvorsen og Dagny Knutsen] hadde bare slængt den fra sig som umulig. Hun blev meget overrasket da hun fikk høre den skulde trykkes og endnu mere da jeg viste hende Leif's brev.

[Om Sigrids opplevelser i Kristiania.]

Valevaag 4 nov. 1919

Kjære Carl [Røstvig],

igaar fik vi dit brev hvor du fortæller om den betydningfulde beslutning du og Kristine har tat. Den gjorde dypt indtryk paa os alle, vi skjønner nok hvad der maa ha gaat forud for en saadan beslutning og hvad den maa ha kostet av kamp og trængsel. Nu da den er tat vet vi at det var det eneste rigtige for dig som kunstner. Maatte Gud velsigne veien for dig og dine og

føre Eder vel frem igjennem alt ondt, det er vort inderlige ønske og vor bøn for Eder. Vi blev alle saa bevæget da vi læste dit brev. Det kom jo saa ganske uventet, for vi hadde jo læst at det var gaat saa godt med dine utstillinger. Saa vi har ikke sovet meget inat noen av os. Det gjorde os saa ondt, ikke fordi vi tviler paa at du en gang vil slaa igjennem, men fordi du og Kristine skulde være nødt til at opløse Eders deilige hjem og gaa igjennem alt det oprivende som følger med. Du vet, du har min fuldeste sympathi og at du en gang, kanskje meget tidligere end du selv aner vil slaa igjennem, det vet jeg for du er av det stof hvorav den sande kunstner er dannet. Miskjendelse og forfølgelse, det har været kjendemerket for den sande kunst bestandig, ikke mindst gjælder det malerkunsten. Cezanne, Van Gogh o.s.v. var ikke hele deres liv en tragedie. Ak, ja dette vet du jo saa godt alt sammen. Hadde du bare været her saa vi kunde ha talt sammen. Der var flere ting i kritikene som kunde friste til en analyse, fordi de med al anerkjendelse ikke kan eller vil forstaa det centrale i din kunstopfatning. Hvor jeg beundrer dig fordi du ikke vil la dig rokke. Ja maatte Gud styrke og bevare dig, og maatte de kommende aar ikke bli altfor onde; maatte opholdet i Paris bli rigtig fruktbringende for dig og din kunst.

Mama og Sigrid ber mig hilse dig og Kristine saa hjertelig. Mama graat igaar, da hun læste dit brev. – Om en ukes tid kommer jeg til at ta en tur til Kristiania for at søke en øienlæge. Jeg har nemlig været noksaa besværet av øinene i længere tid og vor læge som undersøkte dem for noen dager siden syntes absolut jeg skulde henvende mig til en specialist, for det var muligens noe galt med det høire øie.

Ellers gaar det godt. Korrekturen paa violinsonaten venter jeg nu spændt paa; sonaten skulde nemlig komme ut til jul. De tekniske studier jeg omtalte for dig har jeg stadig fortsat og nu synes jeg der begynder at komme lys i det hele virvar for mig.

Fra Hugo fik jeg kort iforgaars, det var skrevet i Prado-museet i Madrid foran El Grecos billeder. – Ja du vet vel at Hugo er gift med frk. Faye, en meget sympathisk dame.

Tove Mohr skrev at Otto [Lous Mohr] hadde været saa begeistret for din utstilling i Kristiania. Jeg synes ikke det er noe at sende dette brev, jeg [ville] bare at du og Kristine skulde vite at vi tænker paa Eder. Skal skrive mere senere i Kristiania.

Alle de varmeste hilsener og ønsker til dig, Kristine og de smaa fra mama, Sigrid og din hengivne
ven Fartein

[Brevkort p. 4.11.19]

[Til fru Jeanette Mohr]

[V. kommer innom Bergen på vei til Kristiania.]

I det sidste er jeg begyndt at skrive fuger i det nye kontrapunkt. Jeg har et par som jeg er spændt paa at spille for Dem. Jeg vet nu ganske sikkert at dette er veien for mig. [...]

Onsdag morgen [5.11.19]

Kjære Carl [Røstvig],

bare et par linjer i største hast. Da jeg skrev mit brev igaar var jeg i den formening at handelen allerede var gjort, men nu efterat ha læst dit brev omigjen ser jeg at det ikke er saa. Det er en livsbetingelse for dig at komme ut nu. *Men du maa ikke sælge huset.* Jeg har tænkt saa meget over en ting inat og nu har jeg talt med mama om det og hun er fuldstændig enig med mig. Hør nu hvad jeg har at foreslaa dig. Du skal av mine penger betale gjælden paa huset, eller hvis det ikke strækker til skal du betale renter og avdrag av huset for den nærmeste tid, derefter kan du leie villaen ud, realisere det nødvendigste og av pengene reise ut. Hvis du faar forlitet derav til reisen og opholdet saa maa du ta av mine penger. Men du maa endelig ikke skille dig av med huset. Tænk over mit forslag for Kristine og

barnenes skyld. Du vet jeg har ingen bruk for pengene nu. Jeg maa være hjemme endnu og arbeide her i stilheten paa mit nye harmoniske system. Hadde du været her skulde jeg ha forklaret nærmere, hvad det er jeg arbeider med. Kjære Carl gjør nu hvad jeg siger. Jeg har faat det saa sikkert for mig at dette er Guds vilje og mama tror det samme.

Saa en hjertelig hilsen til Eder alle.

Sigrid er endnu ikke staat op, men jeg vet at hun vil være enig med os.

Din ven Fartein

[Kristiania] Mandag morgen 24 nov. 1919

Kjære mama og Sigrid,

[... Truffet dr. Nils Roede.

F.V. har noen problemer med øynene.

I Filharm. med Roede på generalprøve. Hørte Eugen d'Albert, elev av Liszt.

Nevøen Olav V. Sendstad røker i smug. "Det gjælder at faa overtalt ham til at la være."]

[Kristiania slutten av november 1919.]

Kjære mama og Sigrid,

[Hos dr. H.M. Lystad og undersøkte øynene. Overanstrengelse, ikke annet.

I middag hos Dagny Knutsen, sm.m. bl.a. Nils Roede og Ignaz Neumark.

Hos Otto Mohr til middag. Guddatteren Venke?]

Jeg fortalte Otto nøiagtig om mit kontrapunkt og spillet et par av mine fuger for ham. Han blev helt betat av disse, sa at de var saa etheriske oversanselige. Men han syntes de var umaadelig anstrengende at følge med i og undredes paa om man kunde skrive lystig musik paa denne maate (med

slike harmonier). Da spillet jeg ogsaa en livlig fuge for ham. Saa talte vi om mine roser og hans fluer og arvelighet o.s.v. For et elskelig menneske Otto er; en slik ven opveier mange falske. [...]

[Truffet fru Ingeborg Stang Lund og Christian Sindings.

Skal i Opera comique og høre Schjelderups Bruderovet.]

[Kristiania] Mandag 1 dec. 1919

Kjære Sigrid,

[... Til Olaf Sørby for å snakke om sonaten:] Han var svært elskværdig, beklaget at forholdene var saa fortvilet med hensyn til trykning o.s.v. og at vi derfor maatte vente en tid med violinsonaten. – Men ifjor var det jo like fortvilet og vanskelig altsammen og da var han da saa uhyre villig til at la sonaten trykke. Derfor er jeg bange for at der har været noen og intrigeret i mellemtiden. Jeg har nok mine tanker, men skal intet sige. Det var dumt av mig at jeg ikke holdt det hele strengt hemmelig.

Men igaar var jeg hos Leif [Halvorsen] og da sa han at han skulde purre paa Sørby, desuten vilde han opføre sonaten utpaa vaaren, naar [Rolf] Brandt Rantzau skulde ha koncert. “Jeg faar ikke fred, før sonaten er opført” sa Haldis, “den har ligget paa mig hele tiden.” Jeg vet de mente det begge to, for de var svært ivrige desuten er det jo som en æressak for Leif siden den er tilegnet ham.

[Leif og Haldis har villa på Bestum med have.

Om barn i Valevaag:] Hvor morsomt at Nils [Valen] skal faa begynde med landsmaal helt fra begyndelsen av. Saa skal der da endelig komme en generation soom skal lære at være sig selv og ikke fornegte sit eget sprog og sin egen oprindelse bare for at være “fin”. Den bedste bok som er skrevet iaar skal være en landsmaalsbok “I Blenda” av Olav Duun. Ja den tid kommer nok da landsmaalet skal seire, la dem larme aldrig saa meget bakstræverne i bygd og by. [...]

Olav [FVs nevø] er en ivrig høiremand med alt tilbeholder: maalhat o.s.v. for hat er jo hvad de kan tilgavns. En saadan stind fanatisk konservatisme hos en ung gut virker saa litet tiltalende. Meget heller vilde jeg ha set om han var socialist, for da hadde han ialdfald noen idealer. [...]

Valevaag 21 dec. 1919

Kjære Carl [Røstvig],

bare en liten julehilsen til dig, Kristine og barnene. Jeg fik desværre ikke takket dig for dit sidste brev før jeg reiste til Kristiania. Det glædet mig saa at faa det; jeg vilde saa gjerne været dig til hjælp, men du maa gjøre som du synes er bedst; du vet vi er dine venner. – Kristiania-reisen forløb noksaa tilfredsstillende, øinene var det heldigvis intet alvorlig iveien med og jeg fik høre en masse musik den korte tid; men [fiolin]sonaten kommer ikke iaar paa grund av tidernes ugunst: streik og trykningsvanskeligheter.

Vi ser du skal ha utstilling i Stavanger nu; gid det nu rigtig maatte bli en succes ogsaa økonomisk. – Men der var egentlig noe jeg vilde fortælle, som hændte den morgen jeg sendte avsted mit brev til dig. Jeg vet ikke om du har hørt historien om Goethes mor. Da Goethe var barn holdt han engang paa at miste livet paa grund av en halsbyld. Moren styrtet fortvilet ind i sideværelset, greb til bibelen som et orakel og hendes øine faldt paa ordene: “Du skal endnu bygge vingaarde paa Judæas bjerge.” [Jer 31,4] Noe lignende hændte mig den morgen; jeg slog op: “Og han byggede Libanons skovhus – og han gjorde sidekammerne av cedertræ.” [1.Kong. 7,2] Hvor merkelig det var; fra det øieblik har jeg været uten enhver bekymring for din fremtid, og jeg hadde lyst til at fortælle dig det. La os ta det som et godt varsel.

En velsignet jul og et godt nytaar til Eder alle

Din hengivne ven Fartein

[Valevaag Julen 1919?]

Kjære Otto [Lous Mohr]!

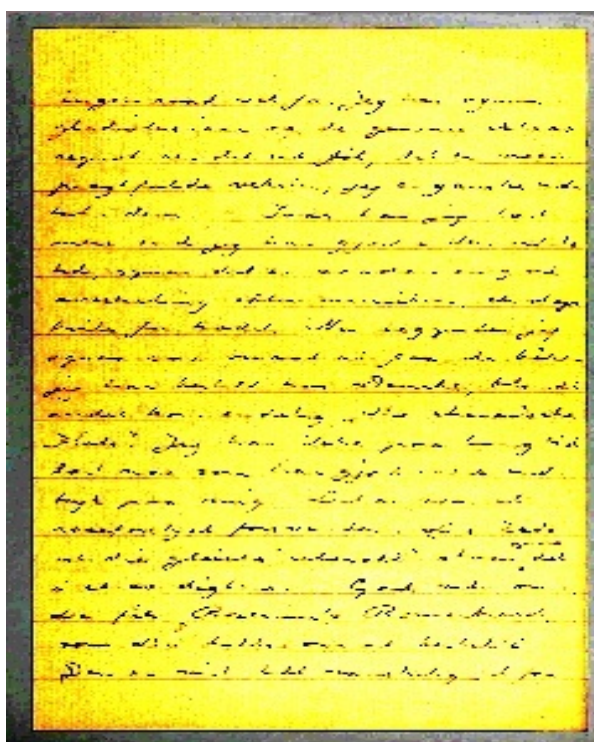
P.S. jeg hadde allerede forsegleet brevet da jeg kom til at tænke paa at jeg hadde glemt at fortælle om min samtale med [Jens] Arbo. Det var samme dag som vi reiste saa vi hadde liten tid. Han hadde ikke faat undersøkt om Skandia-forlaget. Jeg talte med ham om mine studier og spillet fugerne for ham, han hadde næmlig trængt saa voldsomt ind paa mig for at faa mig til at gjøre det; – og han var umaadelig velvillig og vilde gjerne forstaa, men jeg er bange han var mere forfærdet end opbygget, og saa stikker han jo saa dypt i hele den gjængse kunstopfatningen derinde. Men han var svært velvillig og lovet at skrive til mig om forlaget. Jeg kommer til at tænke paa, at jeg vist vil sætte Sørby i et litt vel ugunstig lys. Han sa nemlig ifjor at han skulde la sonaten komme ut til jul, hvis intet uforudset indtraf, og da har han jo paa en maate sine ord i behold (Københavnstreiken i 4 maaneder). Men jeg synes han var meget elskverdiggere ifjor, derfor blev jeg saa skuffet. Hvis du kunde faa et bestemt svar om el. naar han vilde la sonaten trykke, saa vilde jeg være umaadelig taknemmelig.

Arbo og Dagny Knutsen lovet ogsaa at tale med ham, kanskje han faar mere lyst paa at ta den, naar flere purrer paa ham. – Men bare jeg nu ikke plager dig med dette. Du ved det har ingen hast foreløpig.

F.

Glædelig jul!

Utsnitt fra brev fra Valen til Lil Roede, 1919-08-16.
Se transkripsjonen ovenfor.

1920

Året 1920 satt Valen for det meste i Valevåg og arbeidet med sitt "nye kontrapunkt" og innpassing av dette i den Trioen han stadig hadde i tankene.

I det ytre var han uten pengebekymring, etter innsamlingen i Stavanger-området hadde han fått over 9000kr i banken, en anseelig pengesum. Til sammenligning var en årslønn for en mannlig lærer i Kristiania i 1919 på 4200kr. Vi vet at Valen var svært sparsommelig i det daglige, så pengene ville vare lenge.

Dette året tok Valen opp igjen arbeidet med Ave Maria, opus 4. Fiolinsonaten, opus 3, ble utgitt på Norsk Musikforlag denne høsten.

[Valevaag] Lørdag [3. jan. 1920]

Kjære Otto [Lous Mohr],

bare et par ord i dag før dampskibet gaar som svar paa dit kort. Nu har jeg skrevet til [Jens] Arbo og bedt ham undersøke vilkaarene hos Scandia-forlaget. Det er især dette med procentene som interesserer mig mest. Jeg bad Arbo ringe op til dig, saa kan Dere overlægge om hvad der er bedst. Men jeg tror vi maa holde fast ved, at jeg ikke kan la [Olaf] Sørby faa sonaten uten procenter av de senere oplag. Hvis han ikke er villig saa har du min fuldmagt til at trække sonaten tilbake og gaa til Scandia eller et andet forlag. – Jeg er saa lei over alt det besvær jeg sætter paa dig Otto, men paa samme tid saa uendelig taknemmelig over at du vil stride for mig. Er det nogen sak naar man har slike venner. [...]

Om et par dager blir jeg færdig med det firstemmige kontrapunkt. Det skal bli en stor lættelse; da skal jeg lægge det bort for en stund og bare ta fat paa trioen. [...]

[Poststempl. Kristiania 1 tur 4.1.20 (mottak)] [Valevaag]

Kjære Overlærer [O. M.] Sandvik

min varmeste tak for Deres hyggelige brev og for boken¹ som jeg fik først idag, da vi har været veirfast i hele julen. Jeg har derfor saavidt rukket at se den igjennem, men hvor umaadelig interessant den ser ut. Jeg glæder mig ordentlig til at pløie den igjennem, har allerede spillet enkelte av slaatterne paa pianoet til familiens store fryd, vor gamle pike Kari inklusive, hos hvem de vakte barndomserindringer. Ja det er nok paa tide at et saadant arbeide blir gjort; maatte De finde efterfølgere og maatte De selv faa anledning til at fortsætte. Jeg gratulerer Dem av hjertet til dette storverk.

---

¹ Trolig *Folkemusikk i Gudbrandsdalen*. Utgitt 1919.

Jeg maa forresten fortælle at jeg liksom har været i Gudbrandsdalen i hele julen. Min søster hadde tænkt paa at forære mig Deres bok til jul; det strandet paa prisen, men saa fik jeg [Olav] Aukrusts "Himmelvarden" isteden. Denne har jeg da læst hele tiden, og den har gjort et overvældende indtryk paa mig; jeg har faat slik trang til at sende Aukrust en hilsen og takke ham for denne oplevelse. Jeg vet ikke om jeg noengang har fortalt Dem, at jeg kjendte ham for 10–12 aar siden paa Studenternihjemmet. Han er jo Deres gode ven, og saa vilde jeg be Dem foreløbig at overbringe min tak.

De spør om jeg kommer tilbake til Kristiania i vinter. Da jeg var derinde talte Leif Halvorsen om at opføre violinsonaten i marts engang sammen med [Rolf] Brandt Rantzau, og da blev det halvt avtalt at jeg skulde komme; men egentlig hadde jeg mest lyst til at være i ro; der er noe jeg saa gjerne vilde ha gjort fra mig, og efterpaa vilde jeg da være mere oplagt til at virke for violinsonaten. Nu har jeg ingen ro til det. Leif H. er meget ivrig nu, men som sagt, jeg saa helst at jeg slap at reise. [...]

Valevaag 10 jan. 1920

Kjære Magnhild,

tusend tak for dit lange hyggelige brev. Jeg maa skynde mig at sende et par linjer før skibet kommer, for at svare paa dit spørmaal. Jeg vil gjerne at du skal hente sonaten; jeg har nemlig gaat og arbeidet med et par takter som jeg skulde føie til i fugen. Du maatte være saa inderlig snil at sende mig den rekommanderet eller be dem gjøre det i musikforlaget. Til [Olaf] Sørby maatte du fortælle dette, saa faar jeg senere faa nærmere besked hos ham om jeg i det hele kan gaa ut fra at han vil trykke den og naar det kunde ske.

Saa maa du ogsaa være saa snil at faa fat i Cand. jur. Jens Arbo's adresse til mig. Han er at faa i tale paa et av regjeringskontorene. Kanske du vilde ringe til ham der og spør om adressen. Jeg vilde saa gjerne

konferere med ham om det nye musikforlag han talte om; han lovet nemlig at undersøke trykningsbetingelserne for mig. Kanske det ikke var avveien om du ringte op til Otto [Mohr] og konfereret litt med ham, gjør det mellom 4 og 5 saa træffer du ham sikkert hjemme, for han lovet at snakke med Sørby for mig. Men i hvert fald maa jeg ha violinsonaten hit snarest for de 2 takters skyld. Jeg fik dem rent i søvne og tror fugen skal vinde meget ved dem. – Sandvik tror det er bare sommel fra Sørby's side men jeg har mine anelser om at der har været intriganter ute med sine fingre. Men det behøver du ikke si til noen, og be alle tie stille med sonaten, for ellers skal der bare komme nye intriger og forhindringer. Jeg er likesom blit klog av skade og har lært for fremtiden at være taus som graven om hvad jeg skriver paa og om mine planer ellers. –

Jeg har intet hørt fra R.'s [Nils Roede] i hele julen; trodde alt var saa bra nu, saa jeg begynner at bli ængstelig igjen for hvad det kan være. Lulli [Lous] skulde vel ikke ha været uforsiktig; det var saa ulikt hende; men jeg var jo svært aapen. – Jeg begynner at helde til din mening om hele forholdet; tror det er bedst for alle parter at jeg trekker mig stille ut av det hele. Det gjør mig forfærdelig ondt, men jeg tror det er det rigtige. Vort venskap har faat banesaar, det kan aldrig bli som i gamle dager; men jeg sier det uten vrede og bitterhet, for jeg har inderlig ondt av dem begge. – Stakkars fru St. L. [Ingeborg Stang Lund], jeg synes synd paa hende, men for alt i verden ønsker jeg ikke at komme i det gamle forhold igjen. Jeg tænker med gru paa hele mit Verkehr med verden derinde. – Saa nu maa jeg slutte. Jeg holder fortiden paa med trioen; tænk paa mig. [...]

Valevaag 14 jan. 1920

Kjære Otto [Lous Mohr],

tusend tak for dit kjære brev, og saa maa du ha en varm tak for den tjeneste du gjorde mig ved at gaa i løvens gap. Efter en samtale, Magnhild hadde

hat med [O.M.] Sandvik, vilde hun nemlig straks gaa i Musikforlaget og hente [fiolin]sonaten tilbake. Men jeg mente, det var ikke værdt at gjøre noe overilet, før hun hadde talt med dig. Og nu løste du floken paa den bedste maate. Tusen tak, kjære Otto; jeg er dig mere taknemmelig end jeg kan sige.

Igrunden blev jeg svært skuffet over at [Olaf] Sørby var saa "falske" som de sa i Stavanger, for jeg stolte ubetinget paa hans løfte, og jeg synes han i det mindste kunde ha sendt mig et ord om hvordan sakene stod. Istedentfor var han fuldstændig taus, kvitterte ikke engang for mottagelsen av manuskriptet. For du vet hvor umaadelig elskverdig han var ifjor; derfor er jeg bange for der har foregaat noe bak kulissene; det er farlig at ymte om det, men jeg har visse indicier. Og nu maa vi endelig holde dette aldeles hemmelig, for ellers er jeg sikker paa at vi skal motarbeides igjen. Det har vært saan hvergang sonaten skulde frem; det har været aldeles som en bøig at komme udenom. Og jeg kunde fortælle mange rare ting, men det er bedst at tie og glemme det hele. Nu tror du vel jeg lider av forfølgelsesmani, men verden er rar; der kunde skrives en hel novelle om denne sonate, forsikrer jeg dig.

Men tilbake til saken. Hva honorar angaar, saa er jeg rede til at gaa endnu et skrit videre og renoncere helt derpaa, hvis jeg bare kunde faa procenter af oplagene senere. Du vet saan som forfatterne har det. For jeg tror nok at violinsonaten kommer til at "gaa" senere; forlaget har vist ikke tapt paa klaversonaten heller; den kom i nyt oplag allerede det første aar den utkom. Musikforlagene pleier vist nødig at gi procenter; men det nye forlag "Skandia" som [Jens] Arbo talte om hadde det vist ordnet paa den maaten. Arbo lovet at undersøke det for mig. Kanske du vilde være så snil at konferere med ham om det. Han er et overmaade velvillig menneske og jeg stoler trygt paa ham. Altsaa tror jeg vi kan forme betingelserne saan: vi renoncerer paa ethvert honorar hvis forlaget vil gi mig de omtalte procenter; men hvis ikke forsøker vi paa "Skandia".

Og nu faar det være nok med forretninger, men endnu en gang maa jeg trykke dig i haanden for denne vennetjeneste, kjære Otto, det er sandt jeg har saa meget at takke dig for som saa mange gange tidligere.

18 jan.

Hvor hyggelig at alt staar bra til med hele familien, fluerne inclusive. Tove [Mohr] skal ikke gjøre sig noen skrupler fordi hun ikke skriver, kjære jeg vet jo hvor travelt hun har det, og saa er jeg ingen helt til at skrive selv, vet du. – Efterat jeg kom hjem har jeg tat fat paa trioen [opus 5] for alvor, vilde saa gjerne bli kvit den en gang. Men jeg holder paa med kontrapunktet ved siden av; er nu kommet til det firstemmige og det er ganske anderledes frugtbringende. Ofte ønsker jeg at jeg kunde spille det for dig. Disse tilsyneladende vanvittige akkorder har en merkelig logik; endnu har jeg ikke alt paa det rene, men jeg haaber det skal komme med erfaringerne. Og saa begynner jeg at faa praktisk nytte av det i trioen.

Mit rosenfrø er saa vidt begyndt at spire, der er to bittesmaa spirer som jeg kikker paa hver dag. Det er saa spændende. Gorgeous x Rayon d'or, der maa da vel komme noe storartet ut av en slik forbindelse. – Fornylig blev jeg færdig med Goethes dikte; for en fylde av livsvisdom der er i disse to smaa bind; jeg har lært umaadelig meget av dem ogsaa som musiker. Nu holder jeg paa med Goethes og Shakespeares forgjænger Marlow, "Tamburlaine the Great" i 10 akter er jeg snart færdig med og jeg er umaadelig spændt paa Dr. Faustus (ser at hans berømte famulus Wagner ogsaa forekommer der.) En forunderlig blanding av sublimt og grotesk, men et vældig indtryk gjør han. –

Er Kaj Møller ganske bra nu? – Hugo længter jeg efter at høre fra.
Mange hilsener til alle tre fra din
hengivne Fartein.

[Merket "Ca. 15.11.1920", trolig februar 1920]

Kjære Magnhild

[Mikael? fått spanskesyken.

Om familien.

Otto og Tove Mohr fikk en sønn

Otto og Jens Arbo vil presse Olaf Sørby vedr. prosentene.

Vil sende ost til Berlin.]

Jeg har nu bare en uke igjen, saa er jeg færdig med de rent kontrapunktiske øvelser, og da tror jeg, jeg maa lægge dem helt væk for en tid, for ellers blir jeg ganske gal i hodet. Saa vil jeg bare kaste mig over trioen til jeg har den færdig; det er likesom jeg ikke kan samle tankene om noget andet.

[Gleder seg til pinsebesøk.]

[P. Valevaag 16.2.20]

Kjære Tove [Møller Mohr]

[Kai født.

Fått brev fra Hugo Mohr:]

Men et par dager før dit brev kom, fik jeg en pakke bøker: en forelæsning om kunst av Leonardo og en El Greco-biografi av Maurice Barrès. Leonardo er jeg snart færdig med; den indeholder en utrolig mængde visdom; for en uendelig overlegen aand han har maattet være, langt forud for sin tid og over alle tider. Greco-boken har jeg bare bladet litt i; den har en mængde interessante billeder; jeg har altid ønsket at læse om El Greco; Hugo skrev ihøst om ham: "den største av alle malere". – Hvor morsomt det var at høre at Hugo ikke var smittet av det almindelige hysteri. Det overrasker mig igrunden ikke for han er altfor dyp og overlegen til det; men det er saa rart med det: tidsaanden er ikke saa let at holde paa avstand. Du kan tro jeg har maatte bite mig i læben mange gange

derinde i Kristiania, naar man i visse kredse hæver tredje og fjerde rangs franske og russiske salon-komponister til skyerne paa bekostning av Bach og Beethoven, Brahms, Reger og alle de store udødelige. Bach er "kjedelig" og Beethoven "skulde man lufte ut efter" o.s.v. jeg gidder ikke skrive det ned en gang. Hvor morsomt at høre om Munch's opfordring til at vende tilbage til Rembrandt; jeg forstaar Otto's [Mohr] henrykkelse over det. En gang for mange aar siden læste jeg en bok som het: "Rembrandt als Erzieher", bare i titelen ligger der visdom. Tænk om alle de som skriver og snakker om musik derinde vilde studere "Wohltemperiertes Klavier" istedenfor, hvor vi alle skulde faa gavn av det.

Hvor lettet og glad jeg blev over dine uttalelser om min plan med maalet; det maa baade du og Otto ha min varmeste tak for. Og at jeg skulde faa Otto til at følge mit eksempel det hadde jeg ikke trodd; du skal se det ender med at vi kommer til at skrive maalet allesammen. Hugo har jeg endnu ikke skrevet til; men jeg tror ikke han blir saa svært overrasket.

Ellers er det med det gamle. Mon jeg fortalte at jeg om 3-4 dager skal ha "kontrapunktet" færdig, og da skal jeg ta et pust i bakken. Det er saa rart naar man skal arbeide og likesom maa gjøre alle erfaringer paa egen haand. Der er likesom ingen andre at bygge paa. [Max] Reger var slutstenen i en lang periode og med [Arnold] Schönberg begyndte det nye. Jeg synes ofte det er saa rart at netop jeg skulde komme op i dette; jeg som elsker klassikerne over alle andre, men jeg er likesom blit ført til det med en naturlovs nødvendighed. Gud give jeg engang maatte faa rede i det hele. –

Nu begynner roserne for alvor, der kommer en ny liten spire næsten hver dag. Først er det som en liten barne-albue som stikker frem av jorden og saa kommer frø-bladerne og virkelige rosenblade. Det er som et litet under. Til sommer glæder jeg mig til Thorsø-roserne og skal forsøke med dem; jeg saa paa dem for en tid siden og haaber at de skal overleve vinteren allesammen.

Hvordan gaar det med Ottos fluer. Jeg har bestemt mig for at kalde en av mine nye roser *Drosophila*[!].¹ Jeg er lei over alt det bry jeg sætter paa Otto med violinsonaten, for han har jo sandelig nok at bestille paa forhaand, men jeg er ham saa taknemmelig at jeg ikke kan sige det. Du maa hilse ham og Venke saa meget og mange hjertelige hilsener og gode ønsker til dig selv og lille Kai
fra din hengivne
Fartein

[Valevaag vinteren 1920]

Kjære Magnhild

[Moren i Stavanger på misjonsfest.

Om Otto Mohr og Olaf Sørbys uenighet vedr. forlagskontrakten.

Magnhild skal sende ost til tannlegene i Berlin.]

Valevaag 5 april [1920?]

Kjære Magnhild

[Om været.

Om Sigrid og fanatikerne som ville ramme misjonen.

Om hennes barneforeninger.

Fått maleri av Hugo Mohr, venter på rammer til Axel Revold og Henrik Sørensen.]

---

¹ Otto Lous Mohrs arveforsøk benyttet *Drosophila melanogaster* (banaflue).

Valevaag 18 mai 1920

Kjære fru [Jeanette] Mohr,

hjertelig tak for Deres lange hyggelige brev; det var saa gildt at faa høre lidt om allesammen. Jeg har skullet skrive til Dem i hele vaar, men har været saa optat med trioen, og om aftenen blir jeg da saa lidtet oplagt. Jeg vilde saa gjerne faa denne trio fra haanden engang; det gaar endnu langsomt, men jeg har ialfald godt haab.

De har vist heller ikke hørt om Otto's [Mohr] Verkehr med [Olaf] Sørby; det maatte likesom en Otto til for at løse denne floke med violinsonaten. Og med det mest udmerkede resultat: for netop nu sidder jeg med korrekturarkene foran mig. Og Otto fik ordnet med kontrakten slik at jeg skulde faa 10% av hvert solgt exemplar, naar de første 200 var solgt, en ordning jeg er meget fornøiet med. Det eneste aber ved kontrakten var at musikforlaget selv skulde faa bestemme tiden for utgivelsen; men jeg turde ikke opponere. Hvor behagelig overrasket blev jeg ikke for et par dager siden, da jeg fik korrekturen tilsendt, og til min store forbauselse er der langt færre feil end jeg hadde ventet. Fra Leif H. [Halvorsen] har jeg intet hørt, men hovedsaken for mig er at sonaten kommer ut. Og det har jeg helt og holdent Otto at takke for. Saa De kan vel skjønne hvor uendelig taknemmelig jeg er for alt hans besvær. Det var nemlig ikke bare behagelig for ham at underhandle med Sørby. –

I den sidste tid har jeg latt alle mine tekniske studier hvile og holder bare paa med trioen, kan likesom ikke samle tankerne om andet. Men nu skjønner jeg nok at jeg har hat nytte av studierne, saa naar jeg blir færdig med trioen maa jeg fortsætte med dem. – Derfor har jeg været en elendig brevskriver, har endnu ikke faat skrevet til Fridtjof og Gustav [hennes sønner] – har de fremdeles den adresse jeg fik av Dem? Jeg tænker saa ofte paa at sende dem en hilsen. Hvor deilig de maa have det sammen der ute. Jeg gleder mig til Gustavs bok om sine reiser – for den *maa* han skrive. –

Det er en viss trøst for mig at Hugo [hennes sønn] skylder mig for 3 breve. Jeg fik en del bøker av ham over nytaar, det var umaadelig hyggeligt, men et par linjer fra hans haand har jeg endnu ikke faat siden han kom tilbake til Paris, saa nu maa jeg sige jeg længter efter at høre fra ham. –

Stakkars lille Bjarne [hennes sønn], mens jeg skriver dette holder han paa med sin norske stil eller matematikk el. hvad det kan være. De maa hilse saa meget og sige at jeg tænker paa ham og ønsker og haaber inderlig at det maa gaa ham godt.

Saa en hjertelig hilsen til allesammen Kirsten, Marie og Anna og til de to i Afrika. Frk. [Anne] Russell ber mig endelig hilse Dem og takke for gaven til jul, som hun altid omtaler med rørelse. Hun skriver saa daarlig tysk siger hun og med Frl. [Hedwig] Kette blir det saa liten brevskrivning, ellers skulde Da ha faat brev for længe siden. Min mor ber mig hilse saa meget; hun syntes det var saa hyggelig aa treffe Dem og sognepresten i Stavanger. Unskyld dette hastverksbrev, jeg skal skrive mere om ikke saa længe.

Hjertelig hilsen
Deres hengivne
Fartein.

[Merket "ca. 1919", trolig fra mai 1920]

Kjære Magnhild

mange tak for dit brev, som vi fik i denne uke. Det er nu længe siden jeg skrev men jeg har havt det saa travelt med trioen i det sidste og da blir jeg saa træt og uoplagt til brevskrivning om aftenen. Jeg vilde saa gjerne se om jeg kunde bli færdig med trioen til jul; det gaar endnu langsomt, men jeg synes den ene sten løsner efter den anden. Nu haaber jeg at [Olaf] Sørby har sendt violinsonaten til stikning; en gang før du reiser hit maa du være saa snil at purre paa ham og faa andre f.eks. [O.M.] Sandvik til at gjøre det,

ellers er jeg bange den blir liggende utrykt ogsaa denne jul. Maatte bare ingen av intriganterne faa vite det, saa de begynder sit vante spil.

Vi glæder os til at dere skal komme. Bare det maatte bli lidt varmere; vi har hat regn, regn ustanselig i hele vaar, og det er noksaa langt kommet med vaaren, men nu længter vi efter sol. Moster glæder sig til at læse med Mikael. Iaften skal der være maallags-møte i kjelderen og Sigrid skal holde foredrag. Hun har skrevet det ned og det er virkelig udmerket. Der er sket en stor forandring med Sigrid, hvad freidighet angaar, hun er ikke til at kjende igjen. Hun har slik lyst til at holde det foredrag i ungdomslaget ogsaa og det har vi støttet hende i. Hun skriver udmerket landsmaal; det blir nok værre for mig, naar jeg skal begynde. Men jeg er fast bestemt paa at gjøre det naar jeg bare faar trioen fra mig.

[Brev fra tannlegene.

Ber henne sjekke at osten er sendt.

Leser kun "17de Mai" fra Kristiania.

Brev fra fru Mohr.

Hugo i Paris.]

[Merket "Ca. 1 aug. 1920", fra Valevåg]

Kjære Magnhild

[Om været i sommer.

Sigrid Hoffmann på besøk.

Mikael på besøk, leser med moster.]

Jeg har holdt paa med trioen [opus 5] siden jeg kom hjem og til utgangen av juni, men senere orket jeg ikke mere og saa har jeg i denne maaned vekslet med forskjellige ting. Desuten er jeg begyndt at ta op fuge-skrivningen i den nye stil, som jeg har latt ligge i denne tid jeg holdt paa med trioen. Mandag skal jeg atter ta trioen fat og jeg haaber jeg skal komme et stykke længer paa vei; men naar jeg blir færdig kan jeg umulig

sige. Nu har jeg bestilt et par av [Arnold] Schönbergs ting desuten et klaverudtog av en opera av [Franz] Schreker, en av de nyeste og mest moderne (man siger han er det største dramatiske geni i Tyskland siden Wagner). Jeg føler saa trang til at se hvor langt de er komne i Europa. Mine studier har gjort at jeg forstaar Schönberg meget bedre end før.

Jeg saa en jargon-mæssig artikkel av [Per] Reidarson fra Paris. Der fortæller han ogsaa om Dagny Knutsen. Mode-hykleriet florerer blandt de norske; men det er allikevel i Tyskland de nye strømninger foregaar, som kommer til at ha betydning for musikens fremtid. – Jeg har vist ikke fortalt at jeg fik saadant overstrømmende brev fra Miss [Anne] Russel da osten var kommet, den kom nok rigtig vel med skjønner jeg. Nøden er vist endnu stor i Tyskland, jeg læste nylig at i Berlin var der 5000 studenter som ikke hadde raad til at spise middag mere end 1 gang om uken; de maatte ernære sig som lygtetændere, gatefeiere o.s.v. Imorgen skal Sigrid holde maalforedrag i logen. “Ka synes dokker” som Kaja sa, er der ikke sket en stor forandring, kjender du Sigrid igjen. Jeg haaber der maa komme rigtig mange, for foredraget er utmerket. [...]

[Valevaag, udatert,

Mrk. motatt 1 sept 1920, O.L.Mohrs skrift]

Kjære Tove [Møller Mohr]

[... Om Thorsø-rosene i hagen på Valevåg. Mørkerøde, ildskjær over dem. Ville krysse dem, men har bare hatt regn.]

Nei, er du ogsaa begyndt at læse grækerne. Vet du at jeg gjorde det samme ifjor, læste alle tragikerne og alt det jeg kunde faa fat paa av Platon. Han er storartet og jeg synes det var et stort tap for mig at jeg ikke hadde lært ham at kjende før. For en umaadelig overlegen aand; jeg kommer bare til at tænke paa hvad han f.eks. siger om musik i Symposion; det er saa dypt og sandt og slaaende, gyldig den dag idag som for 2 tusend aar siden,

at jeg rent maatte ta mig til hodet da jeg læste det, kunde næsten ikke tro mine egne øine. De færreste som skriver om musik idag er kommet saa langt i forstaaelse. – Ofte har jeg tænkt paa hvordan mon den græske musik var; de kjendte jo ikke harmonier, men deres musik har vist allikevel ikke været saa nødtørftig som vi tænker. [Hugo] Riemann siger at deres melodier og rytmik var umaadelig utviklet og at de ved melodiske figurationer fremkaldte en slags illusion om harmoni. Nylig læste jeg i Rivista d'Italia, at man har fundet musikken til nogen oder av Pindar; man har kunnet tyde dem og forfatteren var umaadelig begeistret over musikeren Pindar som han sammenligner med Wagner; digteren staar for ham som noget av det herligste oldtiden har frembragt. Sig mig, har du noget kjendskap til om der findes Pindar-oversættelser; jeg har lett forgjæves. – Noget andet jeg heller ikke har faat fat paa er Platons "Staten". Kjender du den? Og om du skulde ha den; kunde du laane mig den? Jeg tror den vilde være umaadelig interessant at læse netop i denne tid. Ifjor vinter holdt jeg paa at skulde læse litt græsk, men jeg kom ingen vei. Kanske jeg fortsætter denne vinter. Jeg tror det var en stor uret at græsk ble tatt ut av skolen; endnu kan det ærgre mig at den blev avskaffet samme aar som jeg skulde op i gymnasiet.

Du spør mig ellers om hvad jeg læser; men du ser det er heller mig som maa spørre dig. Det blir ogsaa nok saa lite læsning, for kontrapunktstudiene tar saa megen tid; de tar likesom saa paa hodet; jeg gaar saa at sige med dem hele dagen. Men jeg har da læst litt ivaar ogsaa, engelsk litteratur nemlig: Marlowe – Milton – Byron – deres samtlige verker, Byron er jeg nu snart færdig med. Det var virkelig en oplevelse at lære disse tre generationer at kjende, for de er absolut aandelig i slegt, alle har den fortærende lidenskap som river alt med. Milton tilfredsstillende mest i æstetisk henseende, hos de to andre ødelægger ofte lidenskapen den digteriske virkning. Hos Marlowe er det bare stykkevis at høiderne naaes, som helhet virker han ikke tilfredsstillende. Det er som en stor aker, som endnu er upløiet og uharvet, men netop av denne mark vokset Shakespeare

frem; det er dette som gjør det saa interessant; jeg synes jeg har lært Shakespeare bedre at forstaa gjennem Marlowe. Der er et dikt, ufuldendt, bare 2 sange, Hero og Leander hvor han naar overordentlig høit, det er som en profeti om Keats og Shelley; med hele den melodiske sødme som er egen for den engelske poesi. Og Milton: Hvor han er pragtfuld. Jeg læste Paradise Lost i en god dansk oversættelse, men den blegner jo mod originalen. Paradise Regained (om Jesu fristelse i ørkenen) er ogsaa herlig; men likesom mattere. Satan er ikke dæmonisk nok og den dramatiske spænding mangler. Men Samson Agonistes er til gjengjæld noget av det mest gribende jeg har lest; og saa dette fulde rike, næsten orkestrale sprog. Vet du det er ikke snak naar jeg siger det, men jeg synes jeg har lært meget av Milton rent musikalsk; den maate hvorpaa han varierer den fem-fotede jambe er utrolig mesterlig, og hans periodebygning misunder jeg ham. Denne frihet og bløthet og fylde i periodebygningen er det netop jeg stræver saa saare med.

Og saa var den Byron; men nu er jeg rædd du er ganske lei av mig; ser du hvor snakkesalig man blir av at bo paa landet. Jeg var spændt paa hvordan han vilde virke, viel gepriesen og viel gescholten som han er, men paa mig virket han umaadelig suggestiv, Cain, – og Sardanapel [Sardanapalus] kanske mest; Manfred som gjorde slikt dypt indtryk paa mig som barn var mattere. Don Juan har jeg netop læst tilende; jeg vet knapt nogen som har lettere for at skrive vers, han er rent virtuos og kokketerer med sin virtuositet; men trættende er han ikke. Dette fyrverkeri holder interessen fangen lige til den sidste abrupte slut. Han siger saa mange glimrende ting, aktuelle idag som just for hundrede aar siden. Det er underlig hvor litet verden og menneskerne har forandret seg. “Der kleine Gott der Welt ist stets vom selben Schlag.”¹

---

¹ ”Den lille jordgud er til stadighet / den samme, av nøyaktig samme slag”, fra Goethes *Faust*, Mephisto i “Prolog im Himmel”.

24 aug. Saalangt kom jeg søndag da jeg blev avbrutt av en sjelden begivenhet hertillands: en visit. Der er en ung gaardmand her, som undertiden kommer og besøker mig, han er en almindelig jægte-skipper, men hans viden er simpelthen imponerende, han kjender saa at sige alt mulig. [Henrik] Wergeland kan han paa sine fingre og igaar talte vi om Wagner, som han hadde godt kjendskap til. Og saa har han slikt vidsyn og storsyn, er saa intelligent og fordomsfri at det er ganske beskjæmmende.

Men jeg maa nok ile med at føre denne epistel tilende. Der er endnu saa meget jeg skulde fortælle men det faar jeg vente med til næste gang. – Landsmaal ja, det skulde jeg gjerne begynde med den dag idag, men jeg behersker det endnu ikke, og saa er det kontrapunktet – saa længe jeg holder paa med det faar jeg ikke ro til noget andet. Jeg skriver nu firstemmige fuger paa den nye maate og 5-stemmig kontrapunkt. For hver dag blir jeg mere og mere viss paa at det er det eneste rigtige for mig, men det er jo et langt lerred at bleke. Trioen [opus 5] gaar det uendelig langsomt med, men jeg har ikke tapt modet. Nu har jeg skrivet efter helt ny musik[:] [Arnold] Schönberg og [Franz] Schreker. Den sidste skal være den største opera-komponist i Tyskland siden Wagner, og han skriver paa den nye maate; jeg er umaadelig spændt paa ham og haaber han maa lære mig meget. Schönbergs orkester-stykker [opus 16] har jeg faat og natten efter sov [jeg] ikke vor Aufregung. Han er kommet saa uendelig langt, uendelig meget længer en det vi tuller med her i Valevaag. Han behersker sit kontrapunkt fuldstændig; min eneste trøst er at intet hos ham er mig uforstaaelig nu – det er ialfald frugten av mine studier. – Jeg glæder til hver morgen, kan jeg forsikre deg; det er som først nu jeg har lært at tale mit eget sprog.

[Siste ark stort sett hilsener og begeistring over folk i Ullevoldsveien = Mohrs.]

[P. Valevåg 7.9.20]

Kjære Magnhild

[Ber henne komme for morens skyld.

Ber henne gå innom Musikforlaget og høre om han har fått siste korrektur.]

Fjelberg 24 sept. 1920

Kjære mama,

[... Spiller litt hver dag, men skriver ikke, saa hodet er kommet til ro.

Hilser fra Th.A. Browns, som synes å drive butikk og bakeri, åleinnkjøp o.l.]

Valevaag 9 okt. 1920

Kjære fru [Jeanette] Mohr

[...] I denne uke blev jeg færdig med mine kontrapunktiske studier; jeg har nu holdt paa næsten uavbrudt i 3 aar med dem, og jeg synes det var en stor lettelse at ha gaat igjennem det hele. Nu skulde jeg da være likesom “udlært” men det er nok endnu et langt veistykke at gaa; det er bare at jeg vet veien – retningen. Jeg har nu tat fat paa trioen for alvor og vilde saa gjerne faa den fra mig, – for da vilde jeg med lettere samvittighet kunne reise ut. Synes jeg trenger det nu; men før vaaren blir det neppe. [...]

Hvordan lever saa Bjarne [hennes sønn] og hvilke er hans planer for fremtiden? Blir det musiken? Jeg haaber ikke jeg har animeret ham, kom til at tænke paa det senere, for jeg burde snarere raade ham fra det. Musiken blir bare vanskeligere og vanskeligere jo længer man beskjeftiger sig med den, og saa kreves der saa enormt i vaar tid. Men han maa jo vælge selv; maatte han vælge det rette. – Jeg har endnu ikke faat anden korrektur paa violinsonaten. Men den var kanskje læst i Musikforlaget første gang; jeg

husker ikke om jeg læste to ganger paa klaversonaten. Mit haab er at den i det mindste skal komme til jul; jeg vil forresten snart skrive til [Olaf] Sørby og spørre; har gruet mig for det i det længste paa grund av mit Verkehr med ham ivaares. –

Av ny musik har jeg ikke faat saa meget i det sidste. Men nylig tok jeg mig for at repetere Brahms, og hvor han imponeret og overvældet mig paany, likesom ifjor Beethoven, og især tror jeg at jeg forstaar hans maade at instrumentere paa bedre end før – han gjør det likesom inden fra – som ogsaa Beethoven gjør. Jeg bestilte Debussy's 12 études, noget av hans sidste ting, men blev litt skuffet; mon ikke de franske impressionister er kommet ind i en sække-gate, saa synes det mig; disse stadige manerer, f.eks. et stykke med bare terser, bare kvarter, bare sekster o.s.v. virker saa koldt beregnende; det er saa litet uttryk for noget sjæleligt. – Jeg haaber Dagny Knutsen maa komme hjem uskadt av pariserluften og modehykleriet. Man læser saa mange taabelige ting nu om dagene om den franske og russiske musik kontra den tyske. Det er saa uendelig nedslaaende at politiken i den grad kan forvirre hjerner og hjerter. – Og saa har jeg anskaffet mig klaverudtoget av "Die Gezeichneten" en opera av den tyske komponist, som der har været saa megen tale om i det sidste: Franz Schrecker [Schreker]. Jeg maa tilstaa at mit første indtryk var noget av en skuffelse, jeg hadde haabet at lære mere av ham; men han er langt mere gammeldags end jeg hadde tænkt. Men nu efter aa ha tat den frem paa ny, kan jeg mere forsonne mig med ham; han er født dramatiker og skriver teksten selv likesom Wagner. – Ellers er jeg utenfor alt hvad der foregaar i musik-verdenen, kontrapunktet slugte mig aldeles en tid. – Maatte jeg nu bare faa trioen til; haaber De vil tænke paa mig og trioen en og anden gang. – [...]

[Udatert løst ark, trolig Valevaag oktober/november 1920]

[Til Bjarne Lous Mohr]

[...] Ellers holdt jeg paa med Brahms for en tid siden; du hvor han vinder ved hvert gjensyn. Om en tid vil jeg ta Beethoven frem, og det glæder jeg mig til, haaber jeg skal opdage meget nyt ved ham fremdeles og lære meget. – I disse dage kom violinsonaten ud; jeg har været saa spændt paa den, er bare lidt nervøs for trykfeilene, for jeg læste korrektur bare en gang selv. Rigtignok var der ikke saa mange feil da.

For en deilig høst vi har hat, men nu tar stormen den sidste rest av roserne. Hyggelig at du syntes om dem jeg sendte. En gang maa du komme og se dem paa stedet, og alle mine malerier, kaktusene og kattene ikke at forglemme. De begynder at minke i antal nu forresten. Naar du skriver til Hugo [hans bror] maa du ikke glemme at fortælle at hans ven Monsemand er ”tagen” for han var saa ugudelig og tog høns. – Nei, det er sent paa kveld og nu faar jeg slutte. Bare jeg vilde ønske dig god bedring fremdeles, haaber jeg faar høre fra dig nar du blir saa bra. Mange hjertelige hilsener fra din hengivne

Fartein

Hils Gustav og Fridtjof [hans brødre] saa meget naar du skriver.

Valevaag 1 nov. 1920

Kjære Tove [Møller Mohr]

[Fått utklipp vedr. fiolinsonaten fra Tove i stedet for Olaf Sørby (NMF).

Om fam. Mohr.]

Mon jeg har fortalt at jeg nu er færdig med “systemet” (du husker “kontrapunktet”); det var som at være lettet for en vældig byrde. Færdig blir jeg jo aldrig vet du, men jeg er da kommet igjennem det kursus eller rettere pensum jeg hadde foresat mig. Om kveldene læser jeg nu litt om den græske filosofi, fortiden om vor ven Platon, og saa veksler jeg med Keats. I

musikken er det Mozart – “gudommelige Mozart, du hvem jeg skylder alt,” siger Konstantin Konstantius [Kierkegaard] i Stadier. Det er ikke overdrivelse at bruke den forslitte glose om Mozart. [...]

Valevaag 3 nov. 1920

Kjære [Aksel] Sendstad

[Mikael syk.

Tove Mohr har sendt utklipp om at sonaten var utkommet.

Brev og invitasjon fra fru Ingeborg Stang Lund.

Målpresten Rasmus Haugsøen på besøk.]

Valevaag 20 nov. 1920

Kjære lektor [O.M.] Sandvik

[...] Det var interessant at høre om Deres arbeide med folkvise-indsamling paa Sørlandet; merkelig at alle kilder endnu ikke er tilstoppet. Jeg har hat megen glæde av at studere Deres bok om folkemusiken i Gudbrandsdalen. Den har været saa lærerik for mig fra et rent personlig standpunkt. Naar De ber mig forklare, hvad jeg mener maa jeg næsten sige som Eva i [Wagners] Meistersinger: “das ist so leichtlich nicht gesagt”.¹ Det som slog mig mest var slegtskapet med den moderne musik først og fremst i periodebygningen og rythmen og dernest i harmoni og polyfoni. Det sidste lyder paradoksalt, men jeg ved De forstaar hvad jeg mener. Melodierne er jo bygget over en helt anden harmonik en nutidens: grundharmonierne er ikke bare dominant og tonika (som saa utpræget i bøhmiske folkeviser) men nærmere kirke-tonarternes harmonier. Dette gir vore folkeviser en harmonisk rikdom næsten som hos Bach. Naar jeg læser disse melodier er det stadig som jeg hører understemmer; derfor mener jeg at den aand

---

¹ “Det er ikke så enkelt sagt”, fra førsrte scene.

hvoraf de er udsprungne er polyfon. Hadde den norske folkemusik hat anledning til at utvikle sig til kunstmusik, saa vilde den polyfone form være dens naturlige uttryksmiddel. Dette slog mig saa en gang jeg hørte et foredrag om vore stavekirker[!]; deres ornamentik er netop udslag av folkets polyfone sans. Understrengene paa hardinge-felen er jo i grunden det samme. – Nei, dette vet De nok meget bedre end jeg. Man kunde skrive saa uendelig meget om disse ting; forhaabentlig faar vi engang leilighet til at tale mere om det. –

Det var uhyre glædelig at høre om musikkbibliotheket;¹ det er noget vi har savnet i saa høi grad. Og saa burde bibliotheket ta vare paa vor manuskriptskat: vi har jo allerede en musikhistorie: Grieg, Kjerulf, Sinding o.s.v. og deres manuskripter burde bevares for efterslegten.

Samtidig med dette brev sender jeg et exemplar av violinsonaten [opus 3], som nu endelig er kommen. Gid De vilde ta imot den som et litet uttryk for den taknemmelighet jeg føler for den sjeldne forstaaelse De har hat for det jeg har skrevet. Det har været mig til uendelig megen opmuntring, meget mere end jeg kan sige Dem, og har git mig mod i mange tunge stunder. [...]

Valevaag 25 nov. [1920]

Kjære Magnhild

[Mikael dårlig.

Vil komme til Kristiania og hjelpe til med nattevåking o.l.

Sigrid overanstrengt av basararbeid.

Har sendt sonaten til O.M. Sandvik, Cath. Elling, Jens Arbo m.fl.]

---

¹ Planer om opprettelse av Norsk musikksamling, Universitetsbiblioteket.

Valevaag 13 dec. 1920

Kjære fru [Johanne Elisabeth (Lil)] Roede,

[...] Sjelden har jeg hørt noget utefra iaar og sjelden har jeg skrevet, men det gaar knapt en dag, tror jeg, uten at jeg tænker paa mine venner. Haaber De vil tilgi min taushet. Til min undskyldning maa jeg sige at jeg neppe har hat det saa travelt noget aar som iaar. Det gjaldt om at faa færdig de studier jeg i sin tid talte med Dem om; det var et uendelig arbeide meget vanskeligere og langvarigere end jeg hadde tænkt, men i slutten av oktober blev jeg endelig færdig og nu kan jeg aande lettere. Men det var slik en aandelig og legemlig andspændelse at jeg har følt mig helt utkjørt sidenefter. Allikevel er det en stor tilfredsstillelse at være kommen tilbunds i disse ting om jeg tør bruke et saa fordringsfuldt ord, for det er igrunnen bare barnelærdommen jeg er færdig med. –

Naar jeg ser tilbake har det ikke hændt saa meget siden sidst; dagene gaar sin jevne, vante gang. Isommer hadde vi besøk av en av min søsters smaa [Mikael], en merkelig liten gut som vi alle blev saa glad i. Han skulde være her som reconvalescent efter gigtfieber og spanskesyke og læse litt med min søster, og han kom sig glimrende; da han reiste hjem var han en ren kjempe. Men knapt tre uker efter fik han gigtfieber paa ny, var syk i hele høst og for et par dage siden fik vi vite at han var død. Han hadde nok hat store smerter, stakkars liten. Det er umaadelig tungt for min søster og min svoger hvis yndling han var. Dette barn var saa forunderlig; øinene lyste med en næsten overnaturlig glans. Der var saadan livshunger i ham, at han ikke et øieblik kunde være i ro; han maatte ha alt med; og han var saa indtagende at alle hjerter aabnet sig for ham. Vi savnet ham saa umaadelig da han reiste, men haabet saa sikkert at se ham igjen næste aar.

[Moren har vært skral.]

Nu har vi endelig faat skarp frost, men bare for nogen dage siden tok jeg de sidste roser ind: to deilige hvite og to røde, som fylgte stuen med mild

rosenduft; jeg hadde haabet at bevare dem til jul, men stueluften var skjæbnesvanger for dem, saa de visnet. [...]

Valevaag 22 dec. [1920]

Kjære Magnhild og Sendstad,

[Michael er død (M.s sønn fra 1911)

Langt brev om hans siste besøk på Valevåg.]

Valen måtte lage et klaveruttog til "Ave Maria" for sangeren Halldis Halvorsen i 1921.
Her en liten detalj fra manuskriptet.

1921

I 1921 var Fartein Valen for det meste bosatt i Valevåg og arbeidet mye med sine kontrapunktiske øvelser og skisser.

Han var en periode i Kristiania i begynnelsen av året og en tur også midt på sommeren.

Han arbeidet samtidig med tre verker: mindre endringer på Fiolinsonaten, opus 3 (selv om den var trykket), instrumentasjon og klaveruttog til Ave Maria, opus 4, og Trio, opus 5.

[Kort P. Bergen 5.1.21]

Kjære mama,

[Hos Mohrs, reiser til Kristiania.]

[Valen reiste til Kristiania via Bergen.

Denne følgende teksten fikk jeg som kopi av Viggo Mohr, sammen med en del annet materiale, i 2004. Han hadde også transkribert farens, Bjarne Lous Mohr, nedtegnelse med følgende opplysninger:]

Håndskrevet notat nedtegnet av min far, Bjarne Lous Mohr i Bergen 4. januar 1921.

Marie Lous Mohr: søster av Bjarne Lous Mohr.

[Den nedskrevne teksten:]

Om foranledningen til at Fartein begynte sine nye tekniske studier fortalte Fartein igaarftes til Marie og mig følgende, som han forbød os at fortælle til nogen:

Det var i 1916 da jeg holdt paa med violinsonaten (op 3). Jeg hadde i lang tid strævet med den uten at kunde komme videre, og hadde vært søvnløs og

motløs ved ikke at kunne komme av flekken. Saa var det en aften jeg tok violinsonaten med mig op paa sengen og satte mig til aa arbeide med den utover natten. Det var mig aldeles umulig at komme videre. Om jeg helt sovnet ind, eller bare sat og døset, vet jeg ikke. Nok er det. Jeg syntes plutselig jeg sat nede i stuen og arbeidet med sonaten. Da aapnet døren sig, og jeg saa Bach komme ind. Han var klædt i sort med hvit, kalvkryds i halsen, kniplingsmansjetter og sølvspænder ved knærne. Venlig smilende kom han hen til bordet hvor jeg sat, la haanden paa skulderen min, bøiet sig over partituret og sa, idet han pekte med den anden haand i partituret. «Vei harmoniene mot hinanden, og find kontrasterne mellem dem.» Dette var nøklen for mig til forstaaelsen av det som jeg længe ubevidst hadde arbeidet med. Næste dag skrev jeg sonaten om og arbeidet videre efter den nye methode. Straks begyndte jeg at studere indgaaende hvad Bach hadde sagt og det var dette jeg arbeidet med i 3 aar før jeg helt fra grunden av hadde tilegnet meg den nye methode. Denne hendelse gav mig mot, sikkerhet og taalmodighet til at klare at holde ut og holde ved de 3 aar som jeg trengte til studiet.

Saaledes omtrent faldt ordene, og da jeg tror at det vil ha sin interesse at høre om den virkelige paatagelige grund til Farteins tekniske studier har skrevet det ned saa snart som mulig efter at det blev fortalt.

Bergen 4/1-1921

Bjarne Lous Mohr

Kr.ia 11 jan. 1921

Kjære mama og Sigrid,

[... Bor hos søsteren, Magnhild Sendstad. Mye besøk.]

Om formiddagen læste Olav [Valen-Sendstad] op for mig sit maalforedrag, rigtig glødende begeistret, ungdommelig og uvørent men med slig kraft. Han hadde holdt det i klassen og skulde nu holde det i gymnasie-samfundet. Hadde hele klassen mod sig med en undtagelse, Aase Koht, datter til Halfdan Koht, men hun vovet ikke at sekundere ham. Nu hadde han vundet to av sine kamerater for maalsaken, saa nu var det i alt fire maalmænd i hans klasse. [...]

[Skal til tannlegen, Einar Sandvik, bror av O.M. som V. kjente fra før.]

Læste netop et par kritiker av [Hjalmar] Borgstrøm over Brahms "lovlig tynde motiver", jeg vilde knapt tro mine øine; selv stjæler Borgstrøm alle sine motiver fra Wagner. [...]

Kr.ia 17 jan. 1921

Kjære mama,

[Hos tannlege Einar Sandvik, må rotfylle en tann.

Masse om "missionsfolket".

Til middag hos Leif Halvorsen, hvor han også traff Gösta af Geijerstam og frisket opp gamle Berlin-minner. Leif har to dirigent-jobber og kan ikke gi egen konsert:] Men han skal assistere Haldis [Halvorsen] til høsten paa hendes konsert og da skulde min sonate komme op som en avdeling. Nils Larsen skulde spille klaver-partiet. Dette synes jeg var en god ordning, for saa har han hele sommeren at øve paa og saa lang tid trenger han for at sette sig riktig ind i sonaten.

[Haldis og Leif hadde vært i Berlin i høst.] Han hadde bl.a. truffet direktøren for et av de største musikforlag i Wien,¹ og direktøren hadde snakket saa meget om mig(!) vilde saa gjerne ha fat i noget av mig. Og det maatte jeg endelig slaa til sa Leif selv om betingelserne ikke var saa glimrende, for Universal-Edition er et verdensforlag. Du kan tro jeg blev overrasket. – Det var [O.M.] Sandvik som hadde snakket til direktøren om mig. –

[Skal på konsert med dr. Nils Roede.

På besøk hos Tove Mohr, Otto Mohr borte.

Besøk hos Lulli Lous. Hugo Mohr fått en sønn.]

---

¹ Erwin Stein, Universal Musikverlag.

*Kr.ia 23 jan 1921***Kjære Sigrid**

tusend tak for brev idag. Mit forrige brev blev litt forsinket, men nu haaber jeg dere har faat det. Det har været ras paa Bergensbanen og det har kanske ogsaa gjort forsinkelse, for banen har været blokeret flere dage. Jeg er kommet rigtig ind i Kristiania-livet, saa det er ofte vanskelig at faa en rolig stund til brevskrivning. Først er det tandlægen hver dag. Jeg er meget fornøiet med ham; han er saa hyggelig og samvittighetsfuld. Undertiden er det svært ondt; en dag efter en rigtig smertefuld time sa han: “nu skal De faa en kop kaffe” og saa fulgte jeg med ham paa kjøkkenet og drak kaffe og pratede. Jeg tror knapt en kop kaffe har smagt bedre og jeg har sjelden været mer taknemmelig, skjønt jeg ogsaa ellers sætter stor pris paa denne drik. – Jeg har saa meget at fortælle, men lillegut larmer saa skrækkelig at det er rent uraad at samle tankerne. Først maa jeg fortælle at jeg har været hos [Nils] Roedes til middag. De var meget elskværdige mot mig; jeg har sjelden truffet doktoren saa venlig og hyggelig; det var som i gamle dage. Desuten var det noget mere avdæmpet over ham. Og det var svært gildt at faa tale med fru [Lil] Roede; hun er en af de faa herinde man kan tale litt alvorlig med. Bl.a. kom vi til at tale om Joh. Fr. Vinsnes's bok,¹ som vi var enige om. Hun var saa forarget over angrepene paa lægmændene o.s.v. Dette er vi jo for længst færdige med sa hun.

Efter middag fulgte jeg sammen med hende og frk. [Helene?] Haslund paa korprøve i Cæcilia-foreningen. Prof. Karl Straube instruerte og det var meget lærerikt for mig at høre paa, og saa var det noget av Bach. Paa veien kom vi til at tale om ugreierne i Norsk Maallag og kapt. [Edvard] Os, som frk. Haslund kjendte personlig. Det viste sig at baade fru R. og frk. H. var maalvenlige. Hvor merkelig, man træffer saa mange og selv i tykkeste Kristiania. Fru R. sa “En ting er jeg glad over, at Ellen Margrethe [datter] aldrig har klaget over at landsmaal var vanskelig.” “Det var da rigtig

---

¹ Kanskje *Flugten* som ble utgitt 1920.

morsomt” svaret frk. Haslund. Saa kom samtalen ind paa andre ting, saa jeg fik ikke komme nærmere ind paa dem.

Efter prøven fulgte jeg med hjem og spiste aftens. Doktoren spurte saan efter hvordan det stod til med mig. Jeg sa, jeg hadde undertiden været litt søvnløs og da sa han at jeg skulde faa et preparat av ham, som var ganske uskadelig. Fru R's bror Dr. [P.A.??] Mellbye har været saa nedfor med hensyn til nerverne, saa de har hat saa megen bekymring for ham. Nu er han paa Grefsheim¹ for at hvile helt ut. Imorgen skal jeg til Roede's, der er en dame, fru ingeniør [??] Kielland, som spiller min sonate og hun vilde saa gjerne træffe mig.

Saa har jeg været hos Valborg Andersen for at faa en samling av madagassiske folkeviser. De var meget interessante, særlig nogen av de ældste.

En dag var gamle Marie Olsen virkelig rørende. Hun kom med en nydelig blaa svibel, som skulde “være til komponisten fra Mikael”. Jeg blev aldeles rørt – og da jeg takket hende bad hun mig hilse saa meget til gamle-frua og frøkna. – Lørdag var jeg til middag hos fru Ingeborg Gram f. Solberg og hadde det riktig hyggelig sammen med [Jens] Arbo og to av hans søskende, en frk. [Marie] Arbo og Dr. [Johannes] Arbo. Fru Gram er et kjækt og greit menneske. Igaar søndag var hele Sendstad-familien buden til farbror Olav [Sendstad] til middag og kaffe. Der traf jeg Olavs “kjære Brattaas”, som det var virkelig hyggelig at tale med. Desuten Sendstads i Oslo og en hel del andre. Den hyggeligste var igrunden frk. Olga Sendstad; hun har været i England og fortalte mange rare ting derfra; især om forholdet til Irland, som hun var aldeles overgit over. Merkelig igrunden hvor stemningen har slaat om. Fru Roede hadde været i Paris og vendte hjem aldeles kureret for sin fransk-begeistring. De hadde tat hende og hendes svigerinde fru [Laura E.] Mellbye for tyskere (siden de er saa høie) og det var frygtelig hvor hadet slog dem imøte overalt. “De maa for alt i

---

¹ Gård, Nes på Hedemarken.

verden ikke bo i Paris” sa hun. Dr. [Nils] Roede syntes jeg burde kjøpe lire nu mens kursen var saa lav, for at ha det i bakhaand, naar jeg skulde reise. I Rom var det endnu noksaa billig at leve, og saa var der ikke den aversion mod alle fremmede som i Paris. –

Lørdag var Olav [Valen-Sendstad, nevø] rigtig i ilden paa et samfundsmøte i gymnasiet. En gymnasiast hadde holdt foredrag om “fremtidens religion” og hadde angrebet kristendommen paa det voldsomste. Og Olav hadde forsvaret sin tro mot hele flokken. Han var aldeles oprevet da han kom hjem; men vi sa han hadde været tapper og at det nok skulde bli ham til velsignelse. De hadde falt over ham som vilde dyr, under debatten, men senere hadde flere kommet til ham og sagt at de hadde stor respekt for ham. Olav er igrunnen en merkelig gut; modig og uforfærdet. Til uken skal han holde sit maalforedrag og da venter han sig en vældig motbør. Magnhild er saa bekymret for ham og vil at vi skal bede for ham.

For et par dage siden var jeg paa visit hos [Olaf] Sørby, som mottok mig paa den elskværdigste maate. Han forærte mig en billet til Budapesterstrykekvartetten og for hele lageret rundt for at finde partiturerne for mig; og paa Norsk Musikforlag bukker og skraper de for mig saa det er svært. – Netop nu kommer jeg fra tandlægen¹ og Otto [Mohr]. Jeg skal til Otto imorgen til middag; det er første gang jeg træffer ham herinde; jeg tænker at flytte op til dem den sidste uke jeg er her. – Men nu faar jeg slutte for denne gang, faar prøve at skrive mere senere. Apothekersakerne sender vi imorgen. Haaber alt staar bra til, hils saa meget til alle. Sig til Erik [Valen] dere maa ikke vente med maallagsmøte, til jeg kommer. – Skal hilse saa meget fra Magnhild og Sendstad.

Mange hjertelige hilsener

Fartein

---

¹ Einar Sandvik.

Kria. 29 jan. 1921

Kjære mama og Sigrid,

[... Flytter til Otto siste uken.

Om misjonsfolket.

Hos Olaf Sørby i Musikforlaget.

I Botanisk have på Tøyen, uheldig tid, lite i drivhusene.]

[Kristiania, p. 5.2.21] Ullevaalsveien 37

Kjære mama og Sigrid,

[... Bor hos Tove og Otto Lous Mohr.

Var på besøk hos fru (Ingeborg?) Stang Lund, holdt historisk utredning om maalsaken.

På besøk hos Nils Roede.

Maaldiskusjon hos Olav Sendstads:] Vi kom ind paa maalsaken og de uttalte sig med den vanlige suffissanse. Ganske rolig kom jeg med historiske opplysninger og da kunde de ikke sige noget imot. Den aften [Nils] Tvedt var oppe fortalte han at kongen hadde sagt til ham: "Det er jo ganske rimelig at nordmændene vil ha sit eget maal for det kan jo ikke negtes at de danske sprog blev tvunget ind paa os av de danske embetsmænd. Og saa ligger det jo saa naturlig for os alle. Jeg ser bare paa min søn; naar han taler med sine kamerater, saa blir det rent norsk. En gang hørte jeg han si: 'Au je slo mig i beinet'." – [...]

[Kristiania] 9 febr. 1921

Kjære mama og Sigrid,

[... Gleder seg til å komme hjem.

På besøk hos O.M. Sandvik på Holmenkollen s.m. tannlege Einar Sandvik.

Synes å være hos Hugo Mohr]

Valevaag 26 febr. 1921

Kjære Magnhild

[Hjemme en uke.

Takker for oppholdet i Kristiania.

Om familien og folk i Valevåg.]

Reisen forløb heldig. Jeg hadde straalende veir over fjeldet især paa østsiden og det var overordentlig vakkert med solskin paa nysneen. I Bergen var det mildveir og smaaregn og mildveir har vi hat hele tiden siden, men ogsaa lidt solskin, hvad er ikke har været her vest siden solhverv. I Bergen var jeg en dag over og hadde det hyggelig som altid hos [Olaf og Jeanette] Mohrs. Paa dampskibesturen det samme deilige veir; det er denne rute som gaar alle mulige krinkelskroker i Søndhordland, men det var en ren fornøielse i et saadant veir, og fredag præcis paa tiden var jeg hjemme og Kari, Ola og lille Arne hadde troppet op for at møte mig. Jeg kom i knipe med den store kasse, men blev saa elskværdig hjulpet av vor stortingsmand den unge [Gerhard M.] Gerhardsen, et sjelden tiltalende menneske. Og nu er det altsaa en hel uke siden.

Jeg er nu midt i arbeidet, holder paa at instrumentere Ave Maria og synes hodet er klarere efter den lange hvile, og adskillig bedre sover jeg nu end før jul. – De franske roser var kommet; de blev omhyggelig jordslaat i kjelderens av Kari og Sigrid og saa var det at anbringe dem i sine blomsterpotter som stod færdig med jord. Det gjorde jeg lørdagen og det var saamæn et helt stræv; men nu staar de i række og rad og venter paa at komme op. Alle er friske og kraftige; saa jeg var heldig den gang. I frøpotterne var der kommet op en hel del smaaroser og der kommer stadig

nogen hver dag. Jeg har dem nu paa mit arbejdsværelse og kikker stadig paa dem.

[Fått ny bokhylle.]

Valevaag 28 febr. 1921

Kjære fru [Jeanette] Mohr.

Det er nu allerede over en uke siden jeg var i Bergen og endnu har jeg ikke skrevet og takket for sidst. Saa fort gaar tiden selv her i stilheten paa landet. Jeg kom hit efter en rigtig behagelig reise og traf alle friske og raske, min mor litt medtatt forresten efter en influenzatur; men nu er hun heldigvis kommet over det og begynder at bli saa kjæk som før. Saa meget kan man jo ikke vente i hendes alder, men hun rusler oppe hver dag og jeg takker Gud for hver dag vi faar lov til at beholde hende. – Det tar litt tid, før man kommer i det gamle gjenge igjen efter et saadant interregnum, men nu er jeg midt i instrumentationen av Ave Maria [opus 4], og synes hodet er friskere efter den lange hvile. Det er saa interessant at instrumentere; jeg kan ikke tænke noget morsommere at skrive for end orkester, men uhyre vanskelig er det, og jeg merker nok for hvert skridt at jeg er nybegynder i denne kunst. Fru Leif Halvorsen [Haldis] snakket om at hun gjerne vilde synge dette Ave Maria paa sin orkester-koncert til høsten og derfor vilde jeg saa gjerne faa det færdig litt snart. Dette maa endnu være en hemmelighet, for jeg vet jo slet ikke om den kommer til at passe hende, naar alt kommer til stykket. Trioen lar jeg hvile foreløbig, men glæder mig til at ta fat ogsaa paa den. Kunde jeg faa disse to ting fra mig saa kunde jeg med desto større sindsro styre ut i den store vide verden kanske til høsten allerede.

Hver aften leser jeg i den store Bach-biografi av [Philipp] Spitta; uagtet Bach's liv hadde temmelig faa ydre begivenheder; saa læses hans biografi som den mest spændende roman. Det er som et rent under at læse om.

Særlig er jeg glad over at jeg har faat mere lys over hans utvikling som komponist. Alle hans verker blir indgaaende analyseret og meget nyt har jeg faat vite. Undertiden synes jeg han gaar litt for snart forbi enkelte kompositioner som jeg er særlig glad i, men det er jo individuelt. Der er jo saa uendelig meget at øse av, saa det er rimelig at alle ikke kan ha de samme yndlingskompositioner. Man kunde tale om dette i det uendelige, men nu er jeg bange for at jeg trætter; skal heller gjøre det mundtlig.

Husker De Hugo [Mohr] gav Bjarne [Mohr] det raad at han skulde studere Bach “den største av alle arkitekter”, for det vilde han faa direkte nytte av, likesom Hugo selv hadde erfaret det samme for sin kunst. Hvor sandt det maa være! Jeg synes aldrig jeg blir færdig med ham; trodde jeg kjendte Bach nok saa godt før (jeg mener de ting jeg kjendte av ham), men nu efter biografien ser jeg hvor litet det i grunden var. Han kommer for alltid at være grundstenen i musiken; for der er ingen som har været dypere, renere og sandere i sin kunst end ham. Hans musik er likesom musiken “an sich”. – Nei, dette blev nok bare Bach allikevel! – Desforuten studerer jeg en hel del franske partiturer, men du store verden hvor de falder igjennem ved siden av Bach. Ikke ved direkte sammenligning, som bare vilde være urettfærdig, men det er likesom selve deres forhold til kunsten som er den store forskjjel. De skriver alltid utenfra og aldrig indenfra – det er litt vanskelig at forklare; jeg sier det ikke for at laste paa dem, for paa sin maate er Ravel og Debussy mig umaadelig sympathiske og der er saa overordentlig meget at lære av hos dem. –

Men for at dumpe ned i prosaen igjen. De kan tro jeg ergret mig over den glemte niste med gammelosten; jeg opdaget det netop i det øieblik jeg rigtig skulde delikatere mig med den. Det var forøvrig en deilig dampskibstur, herlig veir og de merkeligste belysninger inde i fjordene med sine krinkelkroger. Hvor godt det er at slippe sne og kulde; dette milde vinterveir passer allikevel bedst for os vestlændinger. De franske roser jeg bestilte er virkelig komne og dagen efter min ankomst hadde jeg det stræv at plante dem i deres respektive blomsterpotter. Rosenfrøet har jeg her i

stuen og nu begynder det at pippe frem i alle blomsterpotter; jeg betrakter dem med samme henrykkelse som Otto [Mohr] sine fluer. – Nei, det er allerede sent paa kveld. – Maa jeg tilslut faa takke Dem; pastor Mohr og Bjarne saa hjertelig for disse hyggelige dage som det er saadan glæde og vederkvægelse for mig at faa opleve, og som jeg lever paa saa længe. Inderlig tak til Eder alle, og fra min mor skal jeg gjenta det forslag jeg gjorde i Bergen: at De og sognepresten endelig en gang maatte lægge veien om Valevaag, dersom det skulde falde sig saa. For os skulde det være slig en glæde. Og Bjarne haaber jeg ogsaa at faa se her en gang. – Nei, nu god nat og mange, mange hjertelige hilsener fra Deres hengivne
Fartein

St. Olavsgt. 21b. Kria. 14 juli 1921

Kjære fru [Jeanette] Mohr

[... Svogeren dårlig.]

I gaar blev jeg færdig med klaver-uttoget til Ave Maria [opus 4] og var ute hos fru [Haldis] Halvorsen med den. Hun sa hun syntes meget godt om den og sa at at der ikke var nogen særlige tekniske vanskeligheder for hennes stemme. Planen er at violinsonaten skal op i oktober paa en sangaften hun skal ha; Nils Larsen skal ta klaverpartiet. Og Ave Maria skal op paa en aften i Philharmonien i december med fru Halvorsen som solist.
[...]

Nu glæder jeg mig til at ta trioen fat paany og haaber den maa lykkes. For tiden læser jeg [Arnold] Schönbergs harmonilære, som er interessant nok som skriftverk betragtet men litet indeholder til oplysning om hans egen og de modernes harmonik. – [...]

Valevaag 1 aug. 1921

Kjære [Aksel] Sendstad

[Hjemme igjen.

Møtte Einar Lea på toget.

Sigrid syk igjen.

Sigrid Hoffmann på besøk hele juli.

Sendstad syk.]

Valevaag 24 sept. 1921

Kjære Magnhild

[Har sendt plommer.

Sigrid bedre.

Moren kjekk i høst.]

Jeg har absolutt intet hørt fra Nils [Larsen] og Leif [Halvorsen] og tror neppe at violinsonaten kommer frem ihøst, for jeg har set, at Nils har været paa tournée med sine elever og da har vel været for optat. Jeg venter nu at høre fra Haldis [Halvorsen], som er den eneste der er greie paa. Idag saa jeg i en avis som var om en pakke notepapir fra Norsk Musikforlag at "Ave Maria" var sat paa programmet for de philharmoniske koncerter. Idag begyndte jeg renskriften, men jeg er bange den kommer til at ta lang tid. Hvor glad jeg skal være naar alt er færdig, saa jeg kan faa begynde paa trioen igjen.

Jeg tviler saaledes paa om der blir nogen reise av før jul, men saa kommer jeg ialfald ind straks over nytaar. Dersom jeg faar det til for avskriften vil jeg ta en liten trip til Bergen i slutten av oktober for at se Hugos [Mohr] utstilling. – Jeg har været svært søvnløs i det sidste, saa jeg føler mig ofte træt; men det skal nok gaa, haaber jeg.

[Om været.

Ber henne endelig huske på å bringe bøkene til Universitetet.]

Valevaag 24 sept. [1921]

Kjære fru [Jeanette] Mohr.

Jeg er viss paa at De er rent forbauset over mig som saa længe ikke har git livstegn. Men vi har hat saa meget i det sidste, det er likesom alt kommer paa en gang, først min svogers sygdom og saa Sigrids. Kanske Hugo [Mohr] har fortalt Dem om det sidste, saa jeg kan fatte mig i korthet, især da det nu begynder at lysne. Men det har været en svær tid i disse maaneder, og mange gange frygtet vi alvorlig for hendes forstand. Det hele kom vistnok av et solstik, som hun fik i sommer. Men som sagt, det har gaat fremover og i forrige uke var det en paatagelig skifte til det bedre. Gud skje lov at det er overstaat; maatte det nu bare ikke komme et tilbagefald.

Min svoger har været merkelig kjæk efter Røntgen-behandlingen. Han og Magnhild var en 14 dages tid paa hans hjemsted paa Hedemarken. Det er ganske forunderlig, saa haabløst som alt saa ud, da jeg reiste ind. Men noget haab om varig helbredelse kan vi vistnok ikke gi os hen til, og det gjør min søster heller ikke. Min reise hjem i sommer blev saa forhastet paa grund av Sigrids sygdom at jeg ikke fik tid til at stanse i Bergen. De var vistnok ogsaa reist paa landet, for det var den sidste juli. Jeg havde bare en time at løbe paa, saa jeg fik ikke tid til at forvise mig om det.

Jeg har hele tiden instrumenteret [Ave Maria, opus 4] og i dag begyndte jeg paa renskriften, som vistnok kommer til at ta tid, da der er saa uendelig mange smaating at tænke over, og jeg har ingen rutine i at omgaas orkesteret, vet De. Til oktober skulde partituret egentlig være ferdig, saa jeg maa sætte al damp paa. Fra Nils Larsen og Leif Halvorsen har jeg endnu intet hørt. Det var saa kjedelig at jeg ikke fik snakket med Nils Larsen personlig mens jeg var i Kristiania, for han var bortreist. Derfor er det neppe nogen udsigt til at violinsonaten kommer op ihøst og dermed bortfalder ogsaa min Kristiania reise; hvad jeg igrunden ikke særlig beklager; for det blev meget styr med alle disse reiser, især da jeg atter

maatte ind efter nytaar – og saa al den tidsspilden. Og nu da min svoger er saa meget bedre, synes jeg bedre jeg kan lade være at reise. Men jeg vilde saa forførdelig gjerne se Hugo's utstilling og derfor vilde jeg gjerne ta mig en tur til Bergen, mens den var der – om De da kunde ta imod mig.

Nu er vel alle [hennes familie] fløine til hver sin kant; Anna, Marie og Bjarne – hvordan har lille Bjarne det? – Jeg hadde nylig brev fra Tove, hun og Otto havde jo saan en deilig tur sammen. Hugo er vel likesaa geschæftig som jeg selv; jeg haaber at mit omvandrende brev endelig havnede i hans hænder. – Det var en stor skuffelse at jeg ikke fik ha ham her isommer.

Vil De hilse ham og Elna og lillegut.

Med mange hjertelige hilsener til Dem selv og pastor Mohr
fra Deres hengivne

Fartein.

[I margen:] (Har netop et par deilige [Max] Reger-saker, av hans sidste, nogle variationer over et thema av Thelemann [!, opus 134], pragtfuldt. – Hørte De Johanne Margrethe [Sømme]. Dagny [Knutsen] skal ha 3 konserter med en masse fransk brumborium – og ingen Reger!)

Valevaag 7 nov. 1921

Kjære sogneprest [Olaf Eugen] Mohr og frue [Jeanette]

[V. grepet av Hugos utstilling.]

Da jeg kom hjem laa der et brev og ventet paa mig fra en koncertmester i Leipzig med forspørgsel om jeg vilde tillate ham at opføre min violinsonate i Leipzig. "Han vilde regne det som en stor ære for sig om han kunde være den første til at fremføre dette verk i Tyskland." Det var jo en stor og glædelig overraskelse; især efter alle viderværdigheter i Kristiania. Desuten var det et elskværdig brev fra fru Haldis Halvorsen hvori hun siger at Ave Maria var meget vanskeligere end hun hadde tænkt, men hun skulde nok klare det allikevel. Nils Larsen hadde hverken svaret ja eller nei til

anmodningen om at spille klaverpartiet i violinsonaaten, saa nu tænker de paa at spørge Dagny Knutsen. Dette vilde jeg jo mer end gjerne. Og nu glæder jeg mig til at ta fat paa klaver-trioen; haaber én gang at faa bugt ogsaa med den. [...]

[Merket "Ca. 13.11.1921" Valevåg]

Kjære [Aksel] Sendstad

[Kommet fra Bergen for åtte dager siden.

Sendstad har tydeligvis fått røntgen-behandling.

Om turen til Bergen og familien Mohr.]

Hugos [Mohr] utstilling blev aapnet tirsdagen, hele mandag var de optat med ophængningen og jeg gik til og fra og saa paa. Han hadde et stort billede av Joh. Sebastian Bach; det var det første billede jeg saa og det opptog mig saa at jeg senere atter og atter maatte vende tilbake til det, saa eiendommelig storladent var det. Men der var ogsaa mange andre udmerkede billeder, baade figurer og landskap. I Kristiania fik han solgt for 14 tusend kroner, i Bergen solgte han fem billeder, saa det var en god start, og det kom nok vel med nu da han er egtemand og familiefar. Vi var meget sammen ogsaa med vor gamle klassekamerat [Einar] Lea, som snart skal gifte sig, men foreløbig lever halvt husvild paa sit kontor, og vi hadde mangen prat om gamle dage. Lea, denne universal-hjerne hadde fuldstændig sat sig ind i [Hermann v.] Helmholtz' bok om "Tonempfindungen" og ved hjælp av en regnemaskine hadde han regnet ut alle mulige overtoner, kombinations-toner, summations[-toner] og jeg kunde reise hjem med en mængde tabeller, som kommer til at bli mig til uvurderlig nytte i mine harmoniske studier, som jeg vist ogsaa omtalte for dig i sommer. Bare av den grund lønte Bergens-turen sig. –

[Hos Hugos svigerforeldre Faye.

Valen fadder til Hugos sønn Jan.

Forskrekkelig uvær.]

Bededag var jeg sammen med fru [Jeanette] Mohr i domkirken og hørte den bekjendte svenske pastor [Frithjof] Bjørck fra Stockholm, som holdt en præken hvis like jeg neppe har hørt, den har formelig prentet sig ind i erindringen. Det var næsten som Rosenius var staat op; han brukte saa mange av de kjendte vendinger, deriblandt betonet han saa sterkt at det var som syndere man fik Guds naade. Kommer han til Kristiania, og du orker at gaa, saa skulde du prøve at faa høre ham. Lørdag, altsaa dagen efter maatte jeg reise kl. 1. Hadde jeg kundet vente over hvilket var uraad paa grund av dampskibsforbindelse, saa skulde jeg ha været i sammen med Bjørck til middag hos Mohrs. Efter prækenen hørte jeg en koncert i domkirken, det var saa heldig at det var et verk som Brahms's tyske requiem, og det fik ogsaa en meget god opførelse.¹

[Fikk se stenen til farens grav.

Erik og Johannes Valen har nå satt den opp alene.]

Efter at vi hadde set gravstenen fulgte jeg med Hugo for at se paa [Axel] Revolds børsdekorationer, som bergenserne selv er saa misfornøiet med, hovedsagelig av den grund hørte jeg, at Revold ikke er bergenser. Men billederne er meget vakre; tre felter var helt færdig og de fremstilte henholdsvis, torskefisket, fiskens tørking paa hjeller, og fiskebaatene ved Tyskebryggen; farverne var herlige og figurene saa vakre i linjene men Revold er jo svært moderne.

[Skjønn båttur hjem.]

Da jeg kom hjem ventet der mig brev fra Haldis Halvorsen. Hun skriver at Ave Maria var meget vanskeligere end hun fra først av tænkte men hun skulde nok klare den, og hun haabet jeg skulde bli fornøiet med hende. Nils Larsen hadde hverken svaret ja eller nei, saa nu tænkte de paa at spørge Dagny Knutsen og nu bad hun mig sige min mening om dette. Jeg svaret at det vilde jeg selvfølgelig gjerne. Nu kommer det bare an paa om Dagny

---

¹ Ingolf Schjøtt dirigerte Harmonien.

Knutsen er under den gamle indflydelse. – Foruten dette brev fik jeg ogsaa et fra en koncertmester i Leipzig med forespørgsel om jeg vilde la ham faa opføre violinsonaten i Leipzig. Han “vilde regne det som en ære for sig, om han kunde være den første til at opføre dette verk i Tyskland.” [...]

[P.s.] (Glemte at fortælle at fru Mohr og Hugo og hans frue var saa begeistret for Ave Maria, men fru M. syntes hun maatte høre den mange gange, før hun forstod den.)

Valevaag 27 nov. 1921

Kjære Overlærer [O. M.] Sandvik

[Takker for bok av Sandvik [*Norsk folkemusikk, særlig østlandsmusikken*], interessant, fengslende. Nytt.

På ny tatt Gudbrandsdalsmusikken frem, tilfredsstillende – føler et spesielt slektskap, som han skal forklare muntlig.

Søsteren ennu ikke helt bra.]

Valevaag 30 nov. 1921

Kjære Tove [Mohr]

Det er nu umaadelig længe siden jeg skrev sidst, og jeg har heller ikke svaret paa dit brev med alle pengesedlene. Tak. Du skulde ikke ha brydt dig med dem; men da de kom saadan himmelfaldne, saa gav jeg dem til en kone her, hvis merkværdige og besynderlige roman jeg en gang skal fortælle mundtlig, og de blev vel mottat. – Hvor fort dagene gaar, det er som bare igaar jeg var i Kristiania, og saa skal jeg tilbake igjen om 14 dagers tid. Min svoger [Aksel Sendstad] er atter meget daarligere og nu synes Magnhild det gaar noksaa fort nedover; de vil gjerne jeg skal komme og jeg har heller ingen ro paa mig, skjønt det er litt vanskelig at reise

hjemmefra just nu, da min søster slet ikke er bra. Det er stadige op og nedgangsperioder, men jeg tror allikevel at sygdommen er brudt. – Jeg har holdt paa med Ave Maria [op. 4] ihøst og for en tid siden sendte jeg partituret ind og det skal op i januar, – forsaavidt noget kan siges bestemt i denne ubestandige verden. Ogsaa violinsonaten [op. 3] skal op samtidig, men det spøger stygt med at finde nogen til at spille klaverpartiet hidintil. Du hørte kanskje jeg var en uke i Bergen for at se paa Hugo's [Mohr] billeder; det var en deilig tid paa alle maater og jeg vet næsten ikke hvad jeg skal begynde at fortælle. Først og fremst blev jeg umaadelig overvældet over utstillingen. Jeg hadde jo ventet mig adskillig efter de faa billeder jeg saa isommer, men jeg maa sige at jeg blev overrasket over Hugos udvikling: at opnaa en saadan modenhet og et saa stort herredømme over form og teknik paa denne korte tid synes mig ganske enestaaende. Jeg glemmer ikke jeg hadde nær sagt den shock jeg følte da jeg saa det store Bach-billede, som var det første billede jeg saa og som senere trak mig med en uimodstaaelig magt atter og atter, saa jeg rent angrer paa at jeg ikke fik nok tid paa de andre billeder. Det skal bli morsomt at høre hvad du og Otto [Mohr] synes. Og det var herlig at faa snakke litt med Hugo, jeg var overfyldt til randen og fik rigtig snakket ut. Jeg synes det er ganske underlig: som vor utvikling har gaat likesom paralelt, han i Paris og jeg her i Valevaag. –

Jeg traf ogsaa [Einar] Lea og vi var meget sammen alle tre, og av ham fik jeg rede paa hele [Hermann v.] Helmholtz, som Lea fuldstændig hadde tilegnet sig og var umaadelig begeistret for. En merkelig universal-hjerne, der er likesom intet menneskeligt, som er fremmed for Lea. Og jeg vandret hjem lykkelig og tilfreds med en masse tabeller over summationstøner, differensstøner, overtoner og alt hvad de nu heter, og nu synes jeg at jeg har det videnskabelige skyts som skal til mot bjergtrold og kameler “und deren

[derer] die sie führen Einbildung und Stolzieren".¹ Det er virkelig ganske merkelig og en stor beroligelse for nerverne.

Ellers hadde jeg det umaadelig hyggelig i Bergen. Fru Mohr og jeg snakket og spilte sammen og jeg hadde den store glæde at hun kunde være med paa Ave Maria [op. 4], hun syntes bedre om den for hver gang hun hørte den.

De var saa straalende hjemme over Hugos succes, jeg tror det var umaadelig oplivende for dem. Ogsaa Faye's [Hugos svigerforeldre] var jo henrykt. Jeg var hos dem flere ganger, og lille Jan var bedaarende, samme type som Kaj; tænk han smilte og strakte armene ut mot mig første gang han saa mig. (Jeg trodde det var uhørt, men nu siger min mor at det forekommer ikke saa sjelden.) Elna er mig søt og sympathisk, og det er alle Fayes. Jeg var saa heldig at høre Brahms's Requiem i en overraskende god utførelse.² Vi planla reise til Paris sammen eller rettere sagt for min del litt over nytaar, men nu maa jeg la det hele bero indtil videre. Som Bach siger: "Gottes Zeit ist die allerbeste Zeit." Det er forfærdelig for Magnhild at være alene saa jeg er glad at jeg kan faa komme ind; gid jeg nu bare kunde være dem litt til hjelp.

Jeg fik din hilsen i Bergen. Hvordan staar det nu til hos Eder. Det skal bli hyggelig at træffes igjen, og da skal jeg fortælle mere end i denne sildige aftenstund. Undskyld denne [uleselig] og hast; men jeg vilde saa gjerne faa sende en liten hilsen før jeg kom. Hils Otto saa meget og de smaa, Lulli [Lous] og andre kjendte og vær selv hilset fra

din hengivne

Fartein

---

¹ "Og disse som fører dem: innbilskhet og stolthet", fra Johann Wolfgang von Goethe: *West-östlicher Divan*: "Wo hast du das genommen?"

² Ingolf Schjøtt dirigerte Harmonien.

[Julekort p. Valevaag 2.12.21]

[Til Jeanette Mohr.]

[intet nytt.]

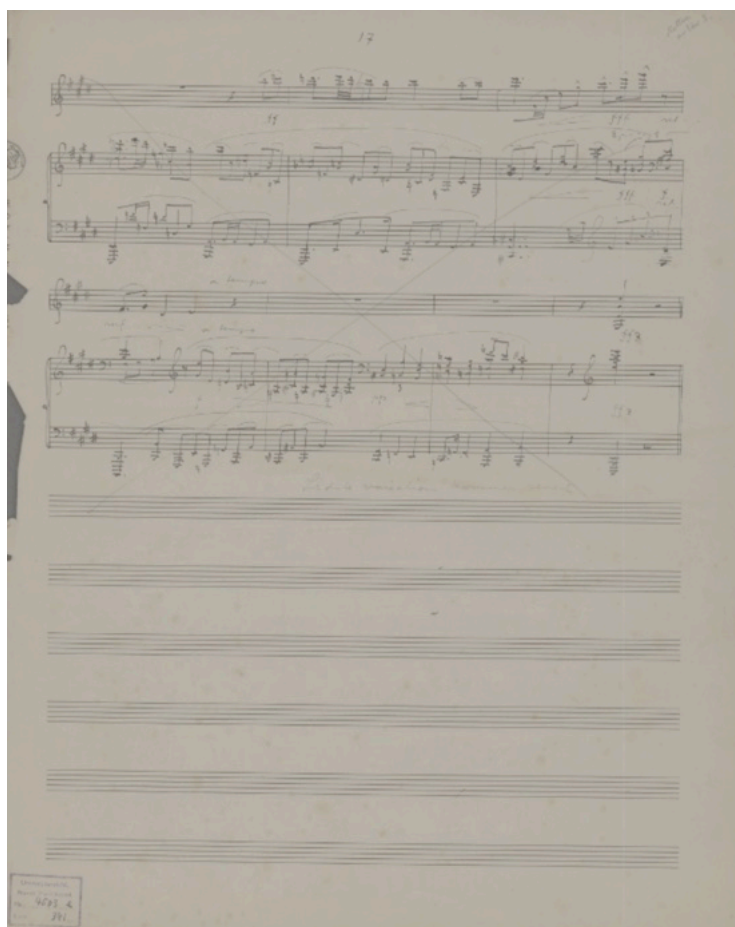
[Valevaag julen 1921?]

Kjære Carl [Røstvig].

Hvor uendelig mange breve jeg har skrevet til dig i tankerne, haaber du har faat nogen i det mindste – og nu vilde jeg bare sende en liden julehilsen. Ragna Olsen var her i høst, og da fortalte hun litt om Eder. Hvordan gaar det ellers; hvor det er længe siden vi taltes sidst. Her lever vi med det samme, d.v.s. Ragna har kanskje fortalt dig at Sigrid har været meget alvorlig syk paa ny, men Gud ske lov ser det ud til bedring ogsaa nu. Dette kom paa mens jeg var i Kristiania for at besøke [Aksel] Sendstad som har kræft i maven. Der er intet haab desværre, men han har været taalig bra i hele høst og er fri for smerter. Nu reiser jeg tilbake straks over nytaar. Baade violinsonaten og et Ave Maria for sang med orkester skal op i januar og jeg er temmelig nervøs. Egentlig var det min tanke at reise straks efter koncerten til Paris og Rom, men nu paa grund av min svogers sygdom maa jeg udsætte reisen. Sigrid og mama ber mig hilse dig og Kristine mange, mange gange. Min mor er oppe hver dag men er frygtelig plaget av gigt i et knæ. Jeg fik se Hugos [Mohr] udstilling i Bergen. Han har en meget tiltalende frue og en søt liten gut. – Nei dette var intet hyggelig julebrev; nu skal jeg forsøke at sende nogen ord fra Kristiania. – Saa maa du og Kristine [C.R.s kone] og de smaa ha det rigtig godt. Guds rike velsignelse over det nye aar, og tak for alt i det gamle.

Din hengivne

Fartein

I syv år arbeidet Valen med sin fiolinsonate, 1912–19. Men først i 1922 ble den uroppført. Utsnitt av manuskriptet.

1922

Dette året bodde Valen i Valevåg. Denne våren fikk han endelig sin etterlengtede klassisk dannelsesreise til Italia via Berlin. Store deler av Italiaoppholdet hadde han maleren Hugo Lous Mohr som reisefelle.

Valen hadde også gleden av å oppleve uroppførelse av Fiolinsonaten, opus 3, denne vinteren.

Trioen, opus 5, var fortsatt under arbeid.

[Postkort p. Kristiania 20.1.22]

Kjære fru [Jeanette] Mohr.

Inderlig tak for Deres kort, som jeg fik igaar. Ja nu er koncerten¹ over og den blev virkelig en meget stor succes. De optrædende var meget oplagt og alt lykkedes for dem; jeg synes aldrig de har spillet saa godt. Og der blev et vældig bifald og en masse fremkaldelser; vi var saa overrasket allesammen; det var igrunden ingen som hadde ventet at det skulde bli en saa stor publikums-succes. – Kritiken er svært god især i Tidens Tegn og Aftenposten. Jeg skal sende dem senere idag; der er endnu et par som jeg mangler. (Der er jo nogen som er svært sure, forresten.) [...]

Det blir desværre intet av opførelsen i Bergen da Dagny skal ha koncert herinde paa den tid. [...]

---

¹ Fiolinsonaten ble kvelden før uroppført av Dagny Knutsen, piano, og Leif Halvorsen, fiolin.

Hugo Lous Mohr (t.v.) og Fartein Valen reiste sammen i Italia i 1922. Her er de fotografert sammen med to ukjente.

Til Italia

Valen hadde i alle år drømt om å komme til Italia, klassikkens land. Han kjente Goethes beskrivelser, og han hadde de klssiske latinske tekstene som fundament fra sin gymnastid.

Valen tok timer i italiensk da han bodde i Berlin, og han leste italienske tekster ganske godt.

Som reisefølge i Italia hadde han vennen Hugo Lous Mohr, som tegnet og laget skisser på reisen, i museer og gallerier – og besøkte kunstner venner.

[Kort] Berlin 17de marts [1922]

Kjære mama og Sigrid.

Igaar aftes kom jeg hit efter en rigtig deilig reise. Hadde hyggelig reisefølge med en norsk komponist Ludvig [Irgens-]Jensen til Sassnitz.¹

[Er hos Haldis. Har besøkt tannlegene, miss Russel & Frl. Kette. Hevet sjekk på 10.000 Mk. fått av dr. Nils Roede.]

[Kort p. Berlin 19.3.22]

Kjære mama og Sigrid.

Det er underlig at være i Berlin igjen. Paa en maade er alt det samme, men allikevel saa forandret. Særlig er det vanskelig at venne sig til de nye priser.

[I Philharmonien med Miss Anne Russel.

Skal på besøk til ing. H.O. Bjerknes og frue.]

[Kort p. Dresden 26.3.22]

Kjære mama og Sigrid.

[Reiseruten:

München ma. 27

Verona Ma aften, ti morgen

Florens onsdag 30 – ti 4. april

Assisi ti 4. apr. – søn 9. apr.

Rom sø. 9 apr. og en maaned.]

---

¹ Møtet mellom Irgens-Jensen og Valen er også beskrevet av Dagny Irgens Jensen i Vollsnes, A.O.: Komponisten Ludvig Irgens-Jensen. (Aschehoug:Oslo 2000) s. 77.

[Kort p. München 27.3.22]

Kjære mama og Sigrid

[Snevær og vinter. Bayern vakkert, som Norge.]

[kort Hotel Verone, Cours Cavour 34-36, Verona] 28 marts 1922

Kjære mama og Sigrid.

Idag kom vi til det forjættede land efter en lang og vidunderlig reise. Alperne var overvældende, især da vi saa dem fra den bayerske høislette ved München. Vi reiste gjennom det berømte Brenner-pas, hvor Attila og hans horder i sin tid drog igjennem, et trangt pas med høie fjeld paa begge sider. Reisen gjennom Tyrol var utrolig deilig; man kan tænke sig det som en av vore dale, f.eks. Gudbrandsdalen men i langt større maalestok. Fra Bozen, den gamle grense, blev det ganske mørkt saa det egentlige Italien saa vi intet av. Men idag morges virkede Verona overvældende; hadde ikke anet det var saa skjønt her. Vi har set amfitheatret, hvor de kristne led martyrdøden, og desforuden en mængde kirker, herlige, ældgamle, med mange berømte malerier, mere derom senere. Er dødstræt ikveld efter en lang farten omkring.

[Kort] Firenze 30 marts 1922

Kjære mama og Sigrid.

[...]

*Firenze 30 marts 1922***Kjære mama og Sigrid.**

[Bor på Albergo Nardini.

Kaldt.]

Mine vinduer vender ut mot Domkirkepladsen med det berømte Baptisterium og domkirken i bakgrunden. Denne domkirke skal være en av de interessanteste byggverker i hele Italien. Mit indtryk av Firenze er endnu mere overvældende end Verona; det ligger like saa skjønt om ikke skjønnere end Verona. Idag beså vi Mediceernes berømte palads med alle pragtsalene og steg øverst oppe i taarnet, hvor vi saa ut over hele byen, et uforglemmelig syn. Om formiddagen hørte vi en messe i det indre av Domen; hvor den er herlig ogsaa udenfor, langt enklere end de fleste katolske kirker; men messen gjorde ikke paa mig et oppbyggelig indtryk. Det gjaldt likesom at lire det av saa fort som muligt.

Baptisteriet er fra det 7 aarh. [!] og er bygget i mørkegrøn og hvitt marmor, det slanke klokketaarn ved siden av ogsaa rødt marmor; det hele er vidunderlig skjønt og alt dette sitter jeg og ser paa. Ellers gaar alt bare bra paa alle maater. De første dage var jeg ganske fortvilet over at jeg ikke forstod et ord naar der taltes italiensk, men nu forstaar jeg mere og mere, og da ingen av de andre kan det allerringeste blir jeg nødt til at prøve mine kunster, og det gaar lidt bedre nu end i begyndelsen; jeg lærer litt hver dag. Det var leit at vi ikke fik se indgangen til Florens men synet høit oppe fra taarnet var vidunderlig nok. Der er høie bjerge med slot og kasteller og haver og saa floden Arno nede i dalen. Næsten hver gate har sine historiske minder. Imorgen skal vi se det berømte billedgalleri Uffizi og dermed faar vi arbeide nok indtil middagen kl 12. Aftensmaten er kl 7 og frokosten 1/2 8. – Vi blir jo litt snydt av og til av kusker og opvartere, – og alverden som frir efter drikkepenge; men saadan maa det jo være i Italien. – Italienerne er forresten hyggelige og umaadelig elskværdige. Jeg trives overmaade godt hernede. –

Nu længter jeg bare efter at høre fra Eder; men det kan nok ikke bli før jeg kommer til Rom. Husk Consolato norvegico. Roma. Og saa mange hjertelige hilsener til Eder alle sammen ogsaa fra mine reisefæller.

Eders hengivne

Fartein.

Firenze 31 marts 1922

Kjære mama og Sigrid.

[...] Først gik vi ut til kirken San Marco, hvor alle de store Mediceere ligger begravne. Kirken er meget gammel med de lot bygge paa flere kapeller, deriblandt et som er helt bygget av Michel Angelo. Dette lille kapel som er et mesterverk av bygningskunst indeholder kanske noget av det mest storartede billedhuggerkunsten har frembragt, nemlig Mediceernes gravmæle med "Natten og Dagen" og "Morgenrøden og Skumringen". Desuten en vidunderlig Madonna og et par apostler, det eneste som blev fuldført av et stortænkt gravmæle over Mediceerne.

Desuten er der et stort kapel, som endnu ikke er fuldført. Det vil sige: gulvet er endnu ikke fliselagt, men indgangspengerne gaar til dette øiemed. Mediceerne brukte 32 mill lire til grønt og rødt marmor og 32 mill til kostbare stene for at dække veggene. De hadde nemlig den stormandsgale tanke at flytte Jesu grav fra Jerusalem til Firenze; og langs veggene vilde de ha billedstøtter av sig selv som Kristi gravs vogtere. Bare to av disse blev fuldendte. "For de var ikke værdige til at være vogtere for Jesu grav," sa føreren med eftertryk. Selv ligger de begravet i krypten under kirken. Fra kirken San Marco gik vi saa til klosteret av samme navn. Først i klosterhaven som i midten har et deiligt kjæmpestort cedertræ. Rundt langs veggene er gravmæler av berømte mænd og kvinder i Florens deriblandt den sidste fyrste av Medici, som døde i 1846. I dette kloster var Savonarola abbed. Vi gik op i anden etage og saa paa munkecellerne som er vidunderlig utsmykket med fresker av Fra Angelico, kanske den frommeste

maler som har levet. Vi saa ogsaa Savonarolas celle med hans bøker og andre levninger efter ham. Paa det sted hvor han forrædersk blev grepet av Mediceerne staar nu en mindetavle, likeledes utenfor Palazzo Vecchio, hvor han blev brændt. Spisesalen og bibliotheket i S. Marco er herlig smykket av Fra Angelico og en anden munk fra San Marco: Fra Bartolommeo, som ogsaa var maler. Man gjør sig ingen idé om hvor friske og sarte og yndefulde Fra Angelico's fresker er; de er malet paa væggen som vender fra lyset og det er kanskje grunden til at de har holdt sig saa friske.

Længer rak vi ikke før middagen kl. 12. Men efter middag gik vi til Florens' berømte billedgalleri Uffizi, som er et av de mest værdifulde i hele verden. Der findes de berømteste ting av Raffael, Leonardo, Michel Angelo o.s.v. Det vilde føre for langt at prøve en beskrivelse. De er ordnet efter tiden og skolen i forskjellige værelser og det er meget fængslende og lærerikt at følge malerkunstens utvikling paa denne maate. Desuten findes der en mængde antike statuer. Alle disse herligheter har Mediceerne hobet sammen. Uffizierne er en umaadelig lang bygning med en gang som staar i forbindelse med Palazzo Vecchio og atter med et kastel oppe i fjeldene. Man kan saaledes tænke sig, hvilke dimensioner disse bygninger har. Efterpaa gik vi saa i en anden berømt kirke, men der var alt for mørkt og nu sitter jeg og skriver dette mens klokkerne ringer Ave. [...]

[Kort p. Firenze 1.4.22]

[Til Dorothea Valen]

Alla Gentilissima Signora / D.V. / Valevaag / Norvegia

[Besøkt Fiesole, Fra Angelicos celle.]

[Kort p. Firenze 3.4.22]

[Til Dorothea Valen]

[besøkt Pitti.

Reiser tirsdag til Assisi, St. Fransiscus' by.¹]

[Kort p. Arezzo 4.4.22]

[Til Dorothea Valen]

[Truffet Frøydis Haavardsholm,

fikk mange gode råd og adresser på hotell etc.]

[Kort p. Assisi 6.4.22]

[Til Dorothea Valen]

[Om Giottos fresker og S. Frans. grav.

Truffet malerinnen Mimi Falsen.]

Assisi 6 april 1922.

Kjære mama og Sigrid.

Nu er jeg i den hellige Frans's by og da det idag styrtregner saa vil jeg benytte tiden til at skrive et brev, hvilket desværre gaar altfor sjelden paa i reisetravelheten. Vi reiste fra Firenze igaarmorges kl 8 tok saa av i Arezzo, en meget gammel og interessant by. Den er helt fra etruskertiden. Vi var først i et par kirker og saa i bymuseet som inneholder mange oldtidslevninger, etruskiske og græske vaser hvorav flere hele pragtexemplarer. Saa reiste vi videre til en liten by som heter Terentola; der maatte vi bytte tog til Assisi. Vi reiste forbi den trasimeniske sjø som er

---

¹ Valen skriver konsekvent den gamle dansk/norske versjonen av navnet.

berømt fra de puniske krige. Her blev romerne slaat av Hannibal. Landskapet har store sletter (før var der sumpet og feberfuldt, nu er alt opdyrket) og i bakgrunden fjelde, hvorav enkelte endnu var snedækte. Det var skjønt, og saa alle borgene paa hver høide. Ogsaa byene ligger paa fjeldet f.eks. Cortona og Perugia; særlig den sidste har en fantastisk beliggenhet.

Vi kom til Assisi ved otte-tiden, da det altsaa var ganske mørkt, men vi kunde se lysene op efter fjeldene. Ogsaa Assisi er en egte klippe-by. Murene er helt fra den etruskiske tid og høiest paa toppen ligger en gammel borg. Om formiddagen næste dag var vi først i Sankt Fransiskus[!] kirke. Der er to, den ene bygget over den anden, i kjeldereren ligger hans grav. Begge kirker er smykket med fresker helt fra omkr. 1300 av den berømte Giotto. Mange er desværre ikke helt bevaret i det flere kalkstykker er faldt ut, men mange er ganske hele og farverne har endnu bevaret sin fulde glans. Utrolig at det er malet for 600 aar siden. Giotto var den første moderne maler og mange siger han er et av de største genier malerkunsten har. Paa mig gjorde hans billeder et sterkt indtryk. I den nedre kirke har han mest malet billeder av Jesu liv, i den øvre den hellige Frans f.eks. fugleprædikenen o.s.v. Jeg har kjøpt et helt album som jeg skal ta med hjem. Desuten kjøpte jeg "Fioretti" boken om St. Fransiscus, synes det var morsomt at ha den fra hans egen by. —

Assisi ligger saa vidunderlig til at jeg vet ikke hvilken jeg skal gi prisen av den og Fiesole. Tænk selv byen op efter steileste fjeldsiden med kirker og taarn, en stor slette, grøn og frugtbar med Tiberen slyngende sig imellem og høie fjelde i bakgrunden, hvorav mange endnu er snedækte. Et uforglemmeligt syn. Der er ogsaa et Minerva-tempel som er helt bevaret; men nu er det omdannet til en kirke.

Om formiddagen var vi en lang deilig tur helt op til borgen, der var en masse blomster utsprungne og flere har jeg aldri set før: en del mørkerøde anemoner, gule gyldenlak og en nydelig gul stjerneblomst og saa var der en masse perleblomster. Ønsket bare at jeg kunde ta nogen av disse fioretti

med mig hjem og plante i haven. Efter middag havde vi en ordentlig middagslur. Jeg sov som en sten i 2 timer og det var den første middagshvil siden vi kom til Italien. Jeg vaagnet som et nyt menneske. Om aftenen blev vi kjendt med malerinden Mimi Falsen, en rigtig hyggelig dame. Hun var netop kommen fra Rom og kunde gi os udmerkede raad. –

Vaaren er svært sen i Italien iaar, siger man, mindst en maaned forsinket, og der har været svært surt og koldt, saa jeg er glad over sjalet og vinterfrakken. – Om et par dage reiser vi til Rom som bare ligger omkr. 4 timers jernbanereise herfra og da glæder jeg mig til at faa være i ro en tid, for alle disse reiser fra sted til sted er jo trættende.

Saa haaber jeg paa efterretning hjemmefra. Husk altsaa Consolato norvegico Roma. Italia. Mange hjertelige hilsener til allesammen.

Fartein.

[Kort p. Assisi 8.4.22]

[Til Dorothea Valen]

[Om klosteret Santa Clara [el. Chiara], hennes innsats mot saracenerne og om S. Frans. legender.

En egen stemning.

Reiser til Rom imorgen.]

Rom 9 april [1922]

Kjære mama og Sigrid.

Altsaa skulde det virkelig hænde at ogsaa jeg kom til den evige stad, og det skedde igaar ved femtiden. Vi reiste fra Assisi om morgenen. Paa nedreisen fra byen, som ligger op paa fjeldet besøkte vi først en kirke, som ligger nede i dalen like ved jernbanestationen. Den er bygget over alle de smaa bygninger som er saa bekjendt fra St. Fransiscus's historie den ældgamle

lille kirke Portiuncola (som er mindre end Moster kirken) den celle hvor han døde og flere andre smaa celler. En meget sympathisk fransiscaner-munk førte os om, og fortalte om altsammen, vi saa ogsaa det reb, som den hellige Frans hadde om kjortelen. Denne munk gjorde saadant tiltalende indtryk, det var noget saa alvorligt over ham. Han førte os om for likesom at drive en slags mission. Da han viste os den celle, hvor saa han fortalte St. Franciscus hadde faat syndsforlatelse sa han: "gud ske lov, at der er syndsforlatelse at faa ogsaa hver dag, for den som vil". Han spurgte om vi kjente Johannes Jørgensen¹ og gav os tilslut et par souvenirs fra kirken.

Der er ikke mere end omkr. 4–5 timer fra Assisi til Rom og landskabet er langt mere avvekslende og vakkert end jeg hadde tænkt. Det er noksaa bjergfuldt og minder ikke saa litet om Norge. Undertiden skjærer banen sig igjennem trange bjergkløfter likesom Bergensbanen. Flere steder saa vi de gamle romerske broer over Tiberen, de fleste er bare i ruiner men er meget imponerende og viser hvilke mestre romerne var i bygningskunst. Jo mere vi nærmer os Rom, desto flatere blir landskabet, men fjeldene er hele tiden i bakgrunden og selve campagnaen er ikke saa flat og øde, som jeg hadde forestilt mig, der er bakker og hauger og store marker med grønt græs, hvor store hjorder av sauer og kjør gaar og græsser. Men meget av det ser ut som om det ikke har været under ploegen i hundredevis av aar.

Saa kunde vi da endelig se kuppelen av Peterskirken i det fjerne og da var det som hjertet bankede hurtigere. Var vi virkelig i den evige stad. Efterhvert som vi nærmet os byen svandt atter kuppelen og omgivelserne blev ganske almindelige likesom i utkanten av enhver stor by, store hæslelige kaserner, smaabrukerhaver indimellem; men saa er der en og anden antik bygning eller mur-ruin som viser at vi er paa et historisk sted. Allikevel maa jeg tilstaa at det gik mig likesom alle andre, at det første indtryk var en let skuffelse. Imidlertid forsvandt dette indtryk ganske da vi kjørte gjennem Roms gater til vort herberge. De har et ganske eget præg, som det ikke er

---

¹ Johannes Jørgensen (1866–1956) er den danske forfatter, bl.a. av flere bøker om St. Franciscus. Han var æresborger av Assisi og bosatt der.

let at beskrive i et par ord. Først støien og larmen av vogne og automobiler som farer i en mere rasende fart end nogen anden by jeg kjender, saa er det alle kirker og paladser man kjører igjennem og de aabne pladser og haverne med blomster og evig-grønne trær. Paa mig gjorde det første syn av Rom et dybt indtryk.

Saa kom vi da til pensionen og vi kunde prise vor lykke at frk. [Frøydis] Haavardsholm hadde skrevet paa forhaand og bestilt plads, for en ung herre, [Edgard] Larsen heter han, som er ansat ved den norske konsulat og bor her, siger at det er aldeles fortvilet med husrum i Rom fortiden. Det var med nød og neppe vi fik plads her, jeg skal springe over alle detaljer; men Gud ske lov at det gik saa godt. Straks vi var kommet i orden gik vi ut for at se paa byen.

Vort logi som heter Pensione Vera [Spera], 127 Piazza Monte Citorio¹ ligger like i centrum av byen. Derfra gik vi den berømte gate corsoen til det like saa berømte Piazza del Popolo og derfra opp til Monte Pincio og saa ut over byen. Der laa den foran os. Peterskirkens kuppel længst borte tilhøre med vatikanet ved siden av og til venstre breder byen sig; jeg maa tilstaa at jeg hadde forestillet mig Rom endnu større fordi vi saa landet bak Peterskirken men den har nok vældige dimensioner allikevel, fordi den strækker sig langt bortenfor paa den venstre side (naar vi ser den fra Monte Pincio). Saa drak vi en kop chokolade paa en kafé ved Piazza del Popolo, spaserte saa litt omkring og gik hjem og spiste aftens. Dette var den første dag i Rom, og jeg har paa ingen maate været istand til at skildre indtrykket av byen, saa forvirrende og mangeartet som det er.

Neste morgen (altsaa idag, palmesøndag) tog vi en droschke og kjørte direkte til Peterskirken. Først igjennem en forvirrende mængde trange gater saa et stykke langs Tiberen og pludselig (jeg sad nemlig baklængs, kunde ikke se bak mig) er vi paa Peterspladsen. Atter er det som man faa ret chok,

---

¹ Diagonalt over Piazza Montecitorio fra pensjonatet ligger Palazzo Montecitorio (tegnet av Giovanni Lorenzo Bernini), som siden 1871 har huset Deputerkammeret i det italienske parlamentet

saa imponerende der det hele. Man gjør sig ingen idé om, hvor vældig denne plads er med sine to kolossale springvand og de pragtfulde søilegange paa begge sider. Straks gik vi ind i forhallen av kirken og der maatte vi vente en lang stund. Da det var palmesøndag var der nemlig en stor høitidelig procession av prælater i pomp og pragt, og dørene blev ikke aabnet før de hadde samlet sig. Kordrengene sang og derefter aabnet portene sig og vi strømmet med folkemassen ind i kirken. Det var som rummet ingen ende vilde ta, men endelig blev vi staaende et stykke foran høialteret. Der forrettedes en lang og høitidelig messe. Paa begge sider er tribuner og paa en av dem er koret anbragt. De sang gammel italiensk kirkemusik, deilige ting, men jeg var forbauset over, hvor urent de sang og hvor stygge og skarpe stemmene var.

Jeg kan næsten ikke skildre indtrykket av Peterskirken; paa den ene side overvældende ved sin størrelse og pragt, paa den anden side næsten frastøtende fordi denne pragt virker saa verdslig og ukristelig. Guld og marmor og ædle stene overalt. Men selve kuppelen er vidunderlig. Mange av sidekapellerne er saa store som en almindelig kirke og der blev forrettet gudstjenester i denne paa samme tid som ved høialteret. Midt i kirken under kuppelen ligger apostelen Peters grav med 4 kolossale søiler, som skal være tat fra Pantheon. Jeg aner ikke hvor mange sidekapeller der findes, og over alt er der vældige men uskjønne monumenter over Paver og prælater (jeg la ogsaa merke til at de to sidste Stuarter hadde faat sin grav der). Utsmykningen er i barokstil; som ynder svulmende former, flagrende klædebon og forgylning. Særlig slem synes jeg høialteret virket, med sine engler og de fire evangelister. Det hadde passet bedre for et theater. I det hele virket Peterskirken som et monument over den verdsliggjorte kirke, den er ikke et hjem for "bruder" men for "skjøger". Det er kanskje krast at sige det, men saadan virket det, og messen, som blev lirt av uten andagt eller inderlighet, brusset av folkemængder som gik frem og tilbake som til et skuespil; alt forøket det ubehagelige indtryk. Allikevel maa jeg sige at den

som bygverk betraktet er ubeskrivelig, imponerende, overvældende. Man blir ikke kvit indtrykket hele dagen.

Men nok om Peterskirken foreløbig. Fra den gik vi saa til Engelsborg (Castello San Angelo) den som bekjendt blev bygget av Hadrian. Idag, søndag er der fri adgang og vi var en masse mennesker. Borgen er fuldstændig bevaret og virker som en labyrint med sine gange og rum. Paa taket er en vidunderlig utsigt over Rom. Mere rak vi ikke før middag.

Efter middag fulgte Larsen med os. Først gik vi til det gamle Forum Romanum. Nu er det bare som en grushob. Men en og anden søile rager op og man vet jo nøiagtig hvor alle bygninger har ligget. Vi har blandt andet "rostra" talerstolen vel bevart. Der har altsaa Cicero og de andre staat og talt og derfra blev verden regjeret. Forunderlig at staa paa en saadan plads, hvor hvert fottrind gjemmer paa historiske minder. Der er f.eks. Vesta's tempel og vestalindernes hus. Der er tre vakre søiler (som man ser saa ofte paa billeder) igjen av Castor og Pollux's tempel. Romulus's tempel er næsten helt bevaret, likeledes tre over al maade imponerende hvælvinger av Konstantins basilika.

Paa den anden side av Forum ligger Palatinerhøiden med vældige ruiner av keisernes paladser. Kjelderhvælvingerne staar for det meste igjen og gir kun et svakt billede av hvordan disse bygverker har set ut i sin glanstid. Forunderlig at Titus's triumfbue, med billeder av den syvarmede lystempe og de hellige kar, dette for jøderne saa usigelig bitre minde, det er det bedst bevarte bygverk i hele forum og staar der som vidne om Guds dom over sit utvalgte folk. Mens vi gik omkring paa forum var der en ung dame, sandsynligvis en student, som samlet folk omkring sig og forklarte alle ting. Det var meget interessant, men da de andre ikke forstod et ord italiensk, maatte jeg gaa videre med dem. Nu forstaar jeg næsten alt som tales.

Videre paa palatiner-høiden blev vi vidner til en folketaler, som hadde samlet en stor folkeskare omkring sig. Det var sandsynligvis en student, en fascist, og han talte med en saadan glød som vi ikke er vandt til paa vaare

breddegrade. Jeg hadde slik lyst til at høre paa men kunde ikke forlate de andre. Først trodde jeg han var inder for han raste saadan over englænderne og deres tyranni over Indien, men senere talte han om Italien, deres gamle minder, deres verdensherredømme, som atter maatte oprettes, og da skjønte jeg jo han var italiener, og aldrig kunde heller en fremmed lære at beherske sproget slik. –

Forum er aabent gratis for folkemængden om søndagen, og vi kunde rigtig iakttage italiensk folkeliv. Undertiden kom der processioner av munkes, som der er saa mange av i Rom, i de forskjelligste farver, enkelte helt rødt klædt, men med sorte hatter. –

Jeg har bare kunnet gi et daarligt billede av hvad vi har oplevet idag. Denne stemning som betar en ved synet av forum er ubeskriveligt, det er som den mest indtrængende preken om al verdslig storheds forgjængelighet. Her hvor alle de stolte bygninger stod er der græs og blomster paa deres ruiner. Man kunde ha gaat der i timesvis, men vi var saa utmattede at vi gik til en bekjendt restaurant, som har en herlig utsigt over Rom, og drak the paa terrassen. Saa gik vi hjem, spiste aftens og dette skriver jeg nu paa sengen, mens Hugo og Elna er ute for at træffe maleren [Thorvald] Eriksen. Jeg er saa bange for at I ikke skal forstaa mit rabbel, men det er saa vondt at faa blæk. I Florens kjøpte jeg et reiseblækhus, men det er grodd fuldstændig sammen saa jeg ikke kan faa det op. Haaber allikevel ikke dette blir aldeles utvasket naar I faar det. Pensionen ser meget bra ut. Jeg har et hyggelig værelse, maten er god og det bedste av alt er at det er umaadelig billigt. Det er slik en behagelig følelse, at vi nu skal være i ro en hel maaned. Lad mig nu skrive adressen. Den er Pensione Spera, 127 Piazza Monte Citorio, Roma.

Og nu er det saa sent at jeg maa slutte. Mange hjertelig hilsener til Eder alle. Haaber inderlig alt staar bra til og at jeg snart maa høre fra Eder.

Fartein.

Rom 12 april 1922

Kjære mama og Sigrid.

Tusend tak for brevet, som jeg fik igaar. [Edgard] Larsen, konsulatsekretæren, som bor i vaar pension, bragte det med sig fra konsulatet. Det var den første hilsen hjemmefra siden min utenlandsreise, saa jeg glædet mig særlig over det, og over at alt stod bra til. Underligt at høre at I har hat saa godt veir, mens vi i Italien har frosset, som jeg næsten aldrig har gjort i mit liv; jeg glemmer aldrig den første nat i Verona. Senere fik jeg en varmeflaske av gummi; som jeg hadde kjøpt i Dresden med mig i sengen og da blev det straks bedre. Men riktig varme har vi først faatt nu i de sidste dage i Roma. Trærne er endnu slet ikke helt utsprungne, allikevel er der roser, iris og andre sommerblomster i massevis, en underlig naturens ordning.

Det er morsomt at høre om roserne hjemme. Nu kan potteroserne godt faa lidt gjødsel, lidt hønsegjødsel men især gjødselvand fra fjøset; ellers tror jeg nok du greier at passe dem; jeg vet de er i gode hænder.

Jeg vil forsøke at fortælle om hvad der er hændt os siden jeg skrev mit forrige brev. Det var altsaa søndag. Mandag var vi i det sikstinske kapel; det ligger bak Peterskirken (til venstre paa billedet men vi kan ikke se bygningen). Det var en temmelig lang vei at gaa fra selve Peterskirken, men veien var tæt av kjørende og gaende som skulde til det sikstinske kapel. Først kommer vi til det vatikanske museum, men vi skyndte os igjennem alle kunstverker, baade egyptiske, græske og moderne, for vi maatte ha hele formiddagen til selve kapellet, som vi naadde gjennom et utal av ganger og hvælvinger. Selve det sikstinske kapel er ikke særlig stort, avlangt og temmelig høit under taket. Paa den ene kortvæg er Michelangelos berømte dommedag, i taget hans storartede dekorasjoner, som du vist kjender f.eks. skabelsen, syndefaldet o.s.v. Paa langvæggene, som er inddelt i flere felter er der billeder av andre berømte malere. Men det er Michelangelo som gjør det sterkeste indtryk. Dommedagsbilledet er

overvældende, og takdekorationerne er saa skjønne at det ikke kan beskrives, særlig husker jeg Adams skabelse; det er et vidunder; og tænk disse ting malte han i sit ottiende [!] aar.

Der hersked en høitidelig stillhet i rummet. Det er særlig anstrengende at se op i taket, saa man maa læne sig bakover paa bænkene, og mange bruker speil til at se i. Der summet en om ørene med sprog av alle nationer og der var ogsaa en hel del norske. Saa gik vi op til Rafaels stanzer, som du kan se efter i monografien over R. Underligt at se alle disse vidunderlige ting, som man kjender saa godt fra før. Særlig det som Rafael malet selv skiller sig saa bestemt ut fra det øvrige baade i farve og beaandethet; mange har han nemlig bare givet tegninger til og lot dem utførte av sine elever.

En aften da der var fuldmaane gik vi til Colosseum. Det er nemlig helst i denne belysning det skal sees, vi var der en gang midt paa dagen men nu tog det sig først ut, som det skulde, uhyggeligt fantastisk; og denne vældige bygning, som vist er den største i verden, saa endnu vældigere ut.

Forunderlig at staa paa dette sted, som er mættet med martyrenes blod. Keiserlogen staar endnu og den hemmelige gang fra logen til de keiserlige paladser paa Palatiner høiden, som ligger like ved. Vi kunde næsten ikke rive os løs. Hele Colosseum var fuld av besøgende og alle tungemaal blev talt; men ikke alle lot til at være like grebne, for mange lo og sang. Jeg fandt en pennesplit og følte det næsten som da Schumann fandt en penn paa Schuberts grav. Jeg har naturligvis gjemt mit fund omhyggeligt.

En dag var vi i Peters og Paulus's fængsel det "mamertinske fængsel" som ligger like ved Forum. Ogsaa Jugurtha og Catilina har siddet fængslet der. Vi maatte stige ned trapper under jorden og kom til et trangt lite rum, hvor de endnu viser den blok, hvortil Peter var lænket. Legenden fortæller at da en av Peters medfangne vilde la sig døpe og der ikke fantes vand, slog Peter paa klippen og der sprudlet frem vand. Det bedst bevarede av alle Roms bygninger fra oldtiden er Pantheon, det staar urørt helt fra Hadrians tid. Det er en ganske merkelig bygning helt rund med en vældig kuppel

som har en rund aabning øverst oppe. Gjennom denne aabning ser vi himmelen med drivende skyer, man fik tilslut fornemmelsen at hele bygningen bevæget sig frit i rummet. Jeg har aldrig set en bygning som mere passende kunde være et symbol paa evigheten. Rafael ligger begravet der, desuten [kongene] Victor Emmanuel [II] og Umberto [I]. Vi har desuten set en hel del kirker enkelte fra den allerældste kristne tid; disse har for det meste vidunderlige mosaiker som har holdt sig udmerket. Men næsten alle kirker skjæmmes ut ved nye udsmykninger med guld og krimskrams, altere med papirblomster og frygtelige helgenbilleder. Det er rart at italienerne som har saa megen god kunst for øinene til alle tider, allikevel skal ha saa daarlig smak. – En dag var vi paa kapitolium. Marc Aurels rytterstatue staar der endnu og grunnen til at den har faat staa ifred skal ha været overtroiske forestillinger. Pantheons vældige broncedøre blev derimot smeltet om til kanonkugler av en av de verdslige paver, som tilhørte slegten Barberini. Det var da romerne slog den vits, at det som ikke barbarerne gjorde, det gjorde Barberini. Paa Kapitol er der nu museer hvor der er samlet en uendelighet av antike statuer, næsten alle de mest berømte.

En stor samling findes ogsaa i Diokletians termer, hvor vi var sammen med fru [Kristine] Wold Thorne. Ruinerne av disse termer er kolossale; de blev i sin tid omdannet til kloster men nu er det museum. En dag var vi paa Gianicolo (Det gamle Janiculum) en høide som ligger ikke langt fra hvor vi bor. Den ligger like mot Monte Pincio men er meget høiere og først der faar man et rigtig indtryk av hvor imponerende Rom er. Og saa kunde vi se helt til Albanerne, bjergene med den hvite by Frascati og de meget høiere Sabinerbjerge. Rundskuet minder litt om Stavangers omgivelser.

Nu tror jeg, at jeg har faat med det viktigste men vi farter saa meget om at det gaar surr for mig. Igaar, langfredag, som her forresten er en hverdag som andre, var jeg i kirken San Giovanni in Laterano, som er den katolske kirkes moderkirke, rangerer altsaa endnu høiere end Peterskirken. Jeg fik høre en hel del Palestrina og andre klassikere fra den gode tid og det var vidunderlig; jeg hadde stort utbytte av det. – Men nu maa jeg slutte, for nu

kommer de og henter mig til vaar morgenvandring. Altsaa farvel for denne gang; jeg skriver snart igjen.

Mange hjertelig hilsener
til Eder alle
Fra Fartein.

[Kort p. Roma 12.4.22]

Kjære Sigrid

[Farter rundt hele dagen, kommer dødstrætte hjem.

Colosseum i måneskinn. Fantastisk.

Konsert for første gang. Skuffet over utførelsen.]

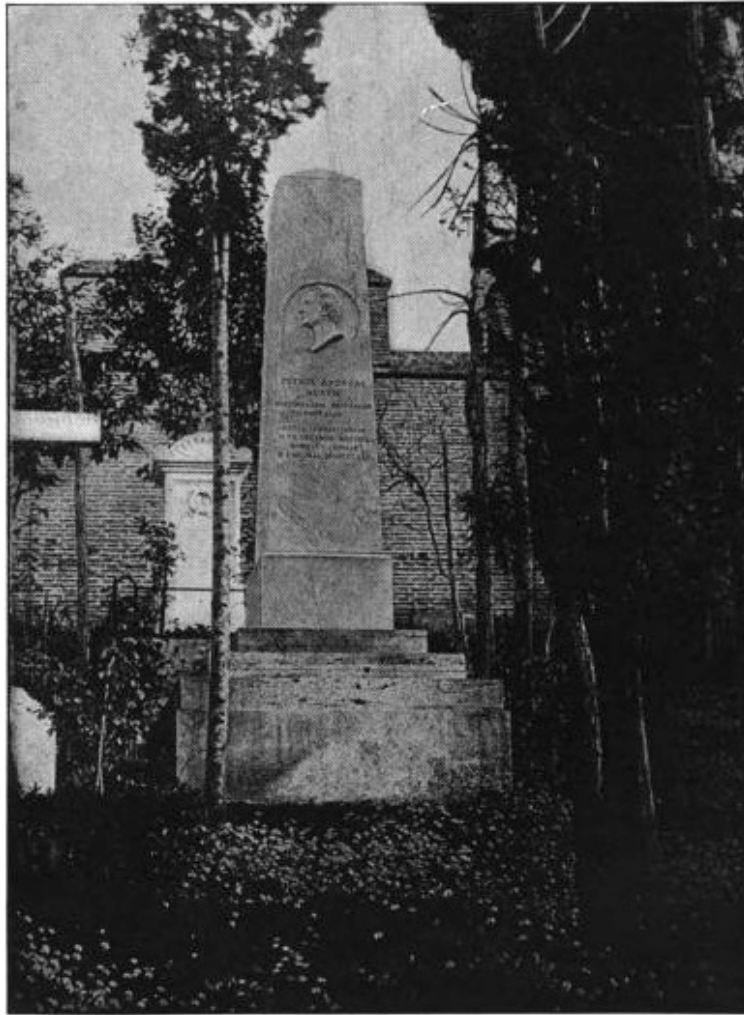
[Kort p. Roma 14.4.22]

Kjære Sigrid

[Rundt i byen og Villa Borghese med fru Kristine Wold Thorne.]

Imorgen langfredag skal jeg høre musik av Palestrina og Orlando Lasso og det glæder jeg mig meget til. [...]

I Roma besøkte Valen den protestantiske kirkegården med bl.a. historikeren og forfatteren P.A. Munchs grav (Wikipedia)

Rom 19 april 1922

Kjære mama og Sigrid

Det hænder mig saa meget her i Rom saa det er vanskelig at huske fra dag til dag; men saa faar jeg heller fortælle om mine sidste hændelser. Idag har vi nemlig oplevet saa meget. Først var vi i vaticanet. Denne gang tok vi bibliotheket. Det er en række pragtrum, saa storartede, at man kunde tro sig hensat i et eventyrslot. Vægge og tak dekorerede og kunstskatte overalt. I et værelse findes en berømt samling av malerier fra oldtiden, fresker som er

saa vel bevaret i farven at man neppe vil tro sine egne øine. Der er f.eks. det berømte "Aldabrandiniske bryllup" saa kaldet efter den første eier kardinal Aldabrandini, som fandt det paa en mur i et hus i Rom, og desuten et par landskaber som i farven minder om de moderne malere.

Rundt omkring i skap langs væggerne er utstillet gamle bøger og gamle mynter, vaser, billeder o.s.v. deriblandt de ældste haandskrifter av bibelen. Der findes ogsaa en stor samling breve, fra konger (f.eks. fra Henrik 8de til Anna Boleyn) og keisere, fra alle de berømte italienske kunstnere Dante, Petrarca, Tasso, Michelangelo o.s.v., men det som forundret mig mest var at finde utstillet et brev fra Dr. Martin Luther; jeg trodde ikke han var saa vel anskreven i vatikanet. De pragtfuldeste værelser var "Borgia gemakker", sat istand av en Borgia, den skrækkeligste av alle paver Alexander II, som findes malet paa væggen knælende ved Jesu grav. Det er formelig som man rygger tilbake ved dette syn.

Om eftermiddagen gik vi ut til den protestantiske kirkegaard, hvor saa mange berømte mænd ligger begravne. Den ligger et stykke udenfor byen, det vil sige like ved den bekjendte Cestius pyramide, et gravmæle over en romersk senator. Det hadde nylig tordnet og regnet og luften var endnu fuld av sorte truende skyer. Vi tok trikken ut og reiste forbi mange interessante murbygninger, gravmæler o.s.v. men man maatte være arkæolog for at vite navn paa det altsammen. Jeg glemmer aldrig den underlige stemningen i denne kirkegaard med den gamle bymur, Cestiuspyramiden, de mørke høie cypresser og den sorte uveirshimmel. Først gik vi til Keats's grav. Der findes intet navn paa graven, bare de ord som han selv ønsket. "Her ligger en som skrev sit navn i vand." Jeg tok med mig et violblad til minde. Saa videre til Shelley's grav, hvor jeg ogsaa tok et lite blad med. Ved siden av Keats ligger hans bedste venn maleren Joseph Severn som pleiet ham til han døde. Ogsaa Shelley har en av sine bedste venner ved sin side. Saa gik vi rundt og saa paa gravene, der er folk av alle nationaliteter ogsaa italienske protestanter, engelske var der flest [av], saa tyskere, danske, svensker, russiske, en japansk o.s.v. Der ligger P. A. Munch, maleren Hans

Ross, Marie Colban, Goethe's søn August von Goethe, en søn av Wordsworth, maleren Hans von Marées og utallige andre side om side. Jeg tror aldrig jeg har været i en kirkegaard som har gjort mere indtryk paa mig. Roserne stod i fuldt flor, gule Safrano-roser og lyserøde maanedstroser, Marchal Niel, saa store som træer og camelier over mandshøie, hvite og mørkerøde.

Mens vi gik omkring brød atter tordenværet løs, saa vi maatte ty ind til forhallen i portnerboligen. Den var ganske aapen til alle sider, og midt paa gulvet var et stort jernfat med trækul, som straalet ut en behagelig varme. Der ble vi staaende en stund indtil bygen var over og da gik vi videre til kirken "San Paolo fuori le mura" d.v.s. Sankt Paulus utenfor murene. Denne kirke som er meget gammel brandt op i 1823, men en del blev staaende igjen og det øvrige blev bygget op som fra før. Mange som hadde set den før den brændte, sa at det var den skjønneste kirke i kristenheten. Den skal ha tapt litt av sit præg efter restaurationen, allikevel vil jeg sige at den er indvendig en av de skjønneste kirker jeg har set; jeg kommer aldrig til at glemme den. En stor del av Europas konger og fyrster hadde git penger til restaurationen deriblandt mange protestantiske fortælles der. –

Imidlertid var det blit mørkt saa vi maatte hjem og dermed var det slut for idag. Dette skriver jeg paa sengen, saa I maa undskylde at det blir litt utydelig. – Jeg maa ogsaa fortælle at jeg har kjøpt en gammel Madonna fra ca 1300, meget vakker og vel bevaret i farven, for omkr. 50 kr. Hugo er ute av sig selv av begeistring over den, og den er virkelig deilig. – Nu farvel for denne gang

hjertelige hilsener Fartein

Fortæl Kari vi kikket i pavens have og der sat 3 katter, saa hun hadde nok ret i at han hadde katter nok og ikke trængte til Per.

[Kort p. Roma 20.4.22]

Kjære Sigrid

[Fra Cestius-pyramiden. Protestantiske kirkegård bakom.]

[Kort p. Roma 20.4.22]

[Til Dorothea Valen]

[Kanskje sjøveien hjem?]

[Kort p. Roma 24.4.22]

[Til Dorothea Valen]

[Bilde av Piazza Colonna, med avmerking av pensjonatet. hvor de bor.]

[Kort p. Roma 25.4.22]

[Til Dorothea Valen]

[Besøkt Frascati og Albanerfjellene..

Og tidl. Keiser Wilhelms villa Falconieri.]

*Roma, pensione Spera 127 Piazza di Monte Citorio
27 april 1922*

Kjære mama,

[Sendstad tydeligvis meget syk.]

Vi har heller ingen varme faatt endnu, tvertimot om kvelden er det svært kjølig. Igaar var vi en tur ut til Tivoli med fru [Kristine] Wold Thorne, hendes datter Ragna en ung pike på 14–15 aar og en niece av samme alder. Vi reiste avsted ved 9tiden om morgenen, tok en “tramway” som var en mellemting mellom en trik og en jernbane og ruslet saa først over den

romerske campagna, hvor græsset grodde friskt og grønt og laa og skinnet i den straalende vaarmorgen.

Man hører ofte campagnaen omtalt som noget særligt avskrækkende, men ingen kan tænke sig hvilken ynde den har, som ikke har reist igjennem den. Det er hjemme som med Jæderen. Nu begynder de atter at dyrke campagnaen, som jo var helt opdyrket i oldtiden, men endnu er der store strækninger hvor der vokser haktorn og klunger mellem det grønne græs. Mange steder staar endnu de gamle romerske viadukter, høie mure hvor vandet føres fra Sabinerbjergene, og et og andet sted dukker der op et taarn fra middelalderen eller en forfalden ruin, og saa er der store flokker av kjøer og smale som græsser. I bakgrunden ser vi Sabinerbjergene, og det var paafaldende hvor de lignet fjeldene i Valestrand. Hugo og jeg maatte bare se paa hverandre i stum forundring, for der var Valesaaten, Monsevarden og altsammen.

Midt paa sletten kommer vi til et sted som heter Bagni, d.v.s. badene, der er svovlbad og svovl-lugten var saa sterk at det var rent generende. Næste stoppested er Villa Adriana, ruinerne av Hadrians kolossale villa, og her tok vi av for først at se paa den. Jeg kan ikke sige hvor imponeret jeg blev over ruinerne, hadde ikke vidst at de var saa vel bevaret og hadde slike dimensioner. Hadrian vilde her kopiere alt det som han hadde set av pragtfulde bygverker i Egypten og Grækenland. Jeg vil ikke forsøke nogen beskrivelse, men jeg kjøpte med nogen billeder, som jeg skal vise Eder; de gir ialfald et visst indtryk. Det er sørgeligt at slike bygverk skal ligge i ruiner, men det var keiser Caracalla, som rev det meste ned for at bygge op sine termer.

Vi tok saa nisten frem og spiste vor middag siddende paa ruinerne av Hadrians villa, og jeg grov frem nogen løkblomster, som jeg skal ta med mig hjem som en liten erindring. Fra Villa Adriana skulde vi egentlig ta toget videre, men saa var der en vognmand som bød sig til at kjøre os, og det var saa fristende at ta imot tilbudet om en kjøretur i den vidunderlige vaardag. Selve Tivoli ligger høit paa fjeldet, men veien bugter sig opover i

næsten umerkelige stigninger. Vi reiste forbi flere ruiner av antike villaer f.eks. Oktavians, C...[uleselig] og Cas...[uleselig], og jo mere vi steg desto mere saa vi av sletten, den laa for os i al sin skjønnhet. Rom længst borte, utydeligt i en dis, hvorav Peterskirkens kuppel hævet sig klart frem. Det viser hvilke enorme dimensioner denne kuppel maa ha.

Vi kom saa frem til bjerg-byen Tivoli og først og fremst maatte vi se det berømte Villa d'Este. Den var bygget i 1550 av kardinal Ippolito d'Este og regnes for den vidunderligste have i verden, Ja hvordan skal jeg bare beskrive den. Selve bygningen ligger høit oppe paa en høide og haven skraaner brat nedenfor: der er kjæmpemæssige gamle cypresser og en labyrinth av buksbom hækker, der er grotter og billedstøtter men det som særlig karakteriserer Villa d'Este er vandspringene. Nedenfor selve bygningen er der et vandspring som kaster vandet taarnhøit op i luften, rundt omkring er der rislende smaa vandstraaler, der er fontæner og vældige kaskader, saa luften dirrer som ved en fos og den er sval og mættet med fugtighet selv midt paa den varmeste sommerdag. En eventyrhave fuldstændig. Den sidste eier var erkehertug Franz Ferdinand av Østerrig-Este. Efter krigen blev den beslaglagt av den italienske stat, men den maa længe ha været ubeboet, for alt var fuldstændig i forfald, murene forvitret, billedstøtter laa næsegrus i græsset og nesler og stygt ukrudt vokste meterhøit.

Fra Villa d'Este gik vi saa til Sibylla-templet i Tivoli. Tænke sig til at drikke kaffe i et gammelt tempel: Sibylla-tempel er et av de bedst bevarede og det er cirkel-rundt med skjønne korintiske søiler og ligger paa toppen av et høit fjeld; nede i selve avgrunden er de berømte vandfald i Tivoli. De er saa fantastiske at de ikke kan beskrives. Selve byen ligger ogsaa klempt op efter fjeldsiden og under muren av et hus bryter fosser frem i tre vældige kaskader; der stod en mængde koner og vasket tøy, en merkelig vaskeplads. Bjergarten er en slags vulkansk bløt tufsten, saa elven har gravet sig dypt ned; den forsvinder i fjeldet og kommer frem paa den andre side i endnu mægtigere fosser, gjør saa en sidste sving, hvor den kaster vandet mange

meter op i luften og render endelig rolig dypt, dypt nede i dalbunden. Jeg tror man skal lete efter maken selv hjemme i Norge fossernes land.

Fra Sibylla-templet saa vi ned i alt dette og vi blev fortryllet siddende i flere timer. Op efter fjeldsiden var der tykt med efeuranker og andre slyngplanter. Langs fjeldsiden er der hugget ut en vei i selve bjerget, med glugger til at se ut, og den fører over selve fossesvælget. Jeg har aldrig set noget saa forunderligt. Vi maatte rent med magt rive os løs. – Ja dette blir bare en mat beskrivelse, men naar jeg ser alt dette ønsker jeg altid at jeg kunde ha Eder med.

Jeg har faat Sigrids brev. Skulde der ikke være plads for alle roserne i pletter, saa bare plant dem ut i haven. Det var usigelig kjært at faa brev fra Eder; tusend, tusend tak. Jeg haaber alt maa staar bra til. Hils alle sammen. Idag skal jeg sende kort til Tveita-barnene. Vi har tat os fri efter turen igaar. Mange hjertelige hilsener

Fartein.

Rom 29 april 1922

Kjære mama og Sigrid.

[På besøk i Lateranet.

Della Santa Scala-kirken.]

Om eftermiddagen gik vi saa til katakomberne. De ligger temmelig langt ute paa den gamle Via Appia, saa vi maatte ta en autobus, som gaar en gang hver time. Hvor underligt at være paa disse minderike steder. Vi starter fra Trajans forum (der hvor alle kattene holder til) og passerer Colosseum, gaar forbi Neros gyldne palads og de vældige ruiner av Caracallas termer, gaar saa gjennom Drusus's triumfbue (hvorover akvadukten, vandledningen til termene gik) og kommer til selve Via Appia antica. Der er høie mure paa begge sider og selve veien er temmelig smal, saa vi kan ikke se stort av landskapet før vi kommer et godt stykke ut.

Tænk at hele Via Appia i oldtiden var brolagt med store firkantede stenplater like fra Rom og til Brindisi. I Rom er det meste av den gamle brolægning borte, men længer ute paa landet skal den ha holdt sig saa godt at stenene ikke har rikket sig en tomme fra hverandre.

Et stykke ute paa Via Appia ser vi en kirke med denne indskrift: "Her spurgte Peter Kristus: Herre hvor gaar du." Det er Quo vadis-kirken, som er bygget over det sted hvor Peter efter sagnet møtte Jesus. I selve kirken er en del av den gamle brolægning bevaret og der ser man tydelig to spor efter føtter i stenen, og det har sagnet gjort til Jesu fotspor. Vi kjører stadig gjennom murene, der vokser grønt i alle revner og sprikker og der henger blomstrende roser og efeu-ranker utover murene. Ved indgangen til Kalixtus-katakombene er vi kommet langt ute paa landet og der ser vi kampagnaen med sine store grønne marker med ruiner og fjeldene bak, paa de øverste topper av Sabinerbjergene ligger der endnu sne. Ingen som har set dette syn vil kunne glemme det.

Saa skulde vi da ned i katakombene. Man faar adgangstegn hos nogle Augustiner-munke, som ogsaa er veivisere, og adgangstegnet bestaar i et litet vokslys, som vi tænder, naar vi stiger ned. I selve katakomberne trenger ikke dagslyset gjennom. Det var saa underligt at gaa der med de tændte kjerter. Man maatte jo tænke paa de første kristne; jeg glemmer det aldrig. Rundt omkring paa veggene ligger gravkamrene og mange inskriptioner er endnu bevaret, men en stor del av gravene blev ødelagt av barbarene efter Roms indtagelse, da de ventet at finde kostbarheter der. Et sted vider kamrene sig ut til et litet kapel, og det er den allerførste kristne basilika. Alteret vises endnu og paa veggene er mindeskrifter over de tre første romerske biskoper, som alle led martyrdøden. Et sted saa vi den hellige Cecilias grav; paa den ligger en marmorstøtte, som er en kopi efter hendes lig saaledes som man fandt det. Hun var en fornem romerinde som blev henrettet under Diokletian, hun ligger som hun sover og løfter de tre fingre paa den høire haand for i døden at bekjende sin tro.

Vi saa et kapel som var bygget av kristne slaver, paa væggene rørende ubehjælpelige billeder fra bibelhistorien og den kristne symbolik: fisken, duen, ankeret. Vi var ogsaa paa det sted hvor de kristne blev overrasket av Diokletians soldater og myrdet i massevis. Katakomberne strækker sig umaadelig langt under jorden og er bygget i tre etager; de gjemmer 170 000 martyrer, hvorav 14 biskoper, saa det var bare en liten del vi kunde se. Allikevel var vi næsten glad over at komme i dagslyset igjen for det er en gang som er temmelig anstrengende og den tar paa nervene. Fra katakomberne gik vi videre ut paa Via Appia indtil vi kom til et berømt hedensk gravmæle over Cecilia Metella, som er fuldstændig bevaret uagtet den ydre marmorklædning blev tat av og brukt for at bygge Fontana Trevi. "Quod non fecerunt barbari" heter et ordsprog i Rom: "Hvad barbarene ikke gjorde" – det gjorde de selv. De har bygget store paladser av mursten fra Colosseum og knust marmorstøtter og brukt dem for at brænde kalk. Allikevel gjør Cecilia Metella's grav et underligt indtryk; det er sirkelrundt, likesom en mindre utgave av Hadrians gravmæle Engelsborg, og i middelalderen blev det omdannet til en fæstning av familien Gaetani, en fyrsteslegt som endnu lever i Rom. I fæstningen viser man blandt andre gravmæler ogsaa Senecas sarkofag. Paa den er avbildet hvorledes han paa Nero's befaling blev tvunget til at aapne pulsaaren.

[Takker for brev fra Sigrid, og ber dem krysse rosene og passe paa navnene. Har sendt penger til Pernet Duche, rosehandelen i Lyon.

Fått bok av [om?] Reger fra Cammermeyer.

Om Genua-konferansen og de franske intriger:] Igaar var vi indom skandinavisk forening og jeg læste igjennem en bunke Tidens Tegn. Den er lik sig som bestandig: Fransk-hysteri, antiferbudsfanatisme, maalhat, løgn og styggedom. Jeg blev rent syk av at læse den. Jeg synes de italienske aviser er saa merkelig fordomsfrie og har en meget mere eleveret tone. Jeg læser i min landsmaalsbibel hver dag og blir bare mere og mere glad i den. [...]

[Kort p. Roma 1.5.22]

[Til Dorothea Valen]

[På Forum, it. professor viste rundt.

Forstod hvert ord da han snakket så distinkt.]

Rom 3 mai 1922

Kjære mama og Sigrid.

[Svogerens tydeligvis død. Magnhild alene.

Surt og regnfuldt vær.

Hugo reiser snart.

Skal ta timer i italiensk, fått adresse av fru Kristine Wold Thorne.

Har det så bra på pensionen.]

Roma 5 mai 1922

Kjære mama og Sigrid.

[...] Hugo tænker paa at reise en av de første dage, men jeg skjønner det er vanskelig for ham at rive sig løs fra Rom. Denne by slipper en ikke saa let, har den først slaat kloen i en. Altid er der noget nyt man ikke har set; man kan dumpe hvorsomhelst saa ser man noget.

[Typisk italiensk: historie om trikk som ikke går, men ingen beskjed å få.] Hugo var rasende; han blir altid saa ærgerlig over saadanne ting, men senere morer vi oss kostelig. I sort humør gik vi da paa maa faa videre, indtil der aabnet sig de vidunderligste ting; vi kom i en romantisk bydel, hvor vi aldrig hadde været før; enorme høie mure fra oldtiden, svære taarn fra middelalderen, gamle kirker, herlige haver. Jeg kan slet ikke beskrive det. Vi mistet slet ikke eftermiddagen allikevel. Og i solnedgangen gik vi til Colosseum for at se solen kaste sine sidste straal over Rom. Mme de

Staël taler saa meget om solnedgangen i Rom, og den er forunderlig, luften faar en egen varm rød farve og kirker, paladser og ruiner gløder som guld. Vi var paa den øverste top av Colosseum, forrige gang i maaneskin var vi nede paa arenaen, men det er først der oppe man faar en idé om hvor kolossalt dette byggverk er. Murene er altsaa høiere end et 5 etagers hus; de er litt lavere paa den ene side. (De stod hele like til 1500; men da begyndte hærverket: en mængde store paladser i Rom er bygget med sten fra Colosseum.) Men i aabningen ser vi mod den palatinske høide, hvor frugtrærne staar i blomst. Naar man ser ned i arenaen svimler det for en. Hvilken sum av lidelser bare paa dette sted. Underligt at et av jordens mest vidunderlige byggverker skal være et monument over den største menneskelige grusomhed. [...]

[Dagen etter på den protestantiske kirkegaard.

Maltersriddernes have.]

Efterpaa gik vi gjennom gamle strøg av Rom, hvor livet arter sig aldeles sydlandsk – alting paa gaten, handlende, hester, vogner og unger i vild forvirring. Mange av gaterne er saa smale at man maa trykke sig op til husvæggen, naar en vogn gaar forbi. Vi saa en av de ældste kirker i Rom: Santa Maria in Cosmedin med herlige gamle mosaiker. [...]

Rom 9 mai 1922

Kjære mama og Sigrid.

[... Hugo i Tivoli for å tegne. Reiser hjem om et par dager.

Vil nok komme til å savne ham, men paa den anden side orker jeg ikke at ta paa at reise rundt paa sprang som tidligere.

Skal flytte til et annet hus vertinnen eier i Via Cavour, spiser dog på pensionen.

På utflukt til trappistklosteret i Tre Fontane.

I månelys i Colosseum, fullmåne.

På blomstercorsoen. Villa Borghese.
Fru Kristine Wold Thorne reist.]

Rom 10 mai 1922

Kjære Magnhild

[Sendstad død. Kondolansbrev.
Spør om han skal reise hjem.]

Roma 13 mai 1922

Kjære mama og Sigrid.

[Hugo på ny utsatt reisen, ikke lett å reise fra Rom selv om turen går til Firenze.

Sett Villa Mattei.

I havene: "Taetra" – agave næsten likesaa store som de var paa Madagascar.

Caracallas termer:] Alltid naar man skal beskrive byggverker fra oldtiden er man nødt til at bruke superlativer.

[Om en aftentur:] Det var fuldmaane og der er noget magisk over Rom i maaneskin. Man oppdager stadig noget nyt ved denne by. Et sted utenfor en kirke eller et palads med en stor søilehal foran laa de husvilde: De hadde rullet sig sammen paa bænkene andre laa paa bare gulvet i sine filler og alle sov i sin sødeste søvn. Det var rystende at se saa megen elendighet. Da vi kom forbi Pantheon med sine herlige græske søiler saa vi en gammel kone sitte og mate kattene. Hun saa ut som hun ikke selv hadde overflod av mat, men hun tog forsiktig ut av avispir matrester av makkaroni og kjøt, som hun la utover trapperne og der kom katter i massevis sorte, spraglete og graa for at faa sin andel. Der er noget av det underligste jeg har set, næsten som i [E.T.A.] Hoffmanns fortællinger. I det hele er katten et meget yndet

dyr i Italien, igaar kom en stor nydelig kat og la sig i mit fang paa en kafé.
Alle italienerne har et venlig ord til katten. -

[Scirocco med hete og snart fuktighet.]

Jeg læser nu aviserne aldeles flydende, men at tale italiensk gaar ikke saa let. Haaber paa øvelse.

[Kort p. Roma 15.5.22]

[Til Dorothea Valen]

[Blir i Roma ut måneden.

Besøkt Villa Medici.]

[Kort p. 21.5.22]

[Til Dorothea Valen]

[Hugo er i Firenze. De skal møtes i Venezia.]

[Kort p. Nettuno Roma 21.5.22]

[Til Dorothea Valen]

[I badebyen sm.m. Edgard Larsen fra konsulatet.

På rotur på Gulfen.

Flyvere som viste sine kunster.]

Roma 22 mai 1922

Kjære mama og Sigrid

[Hugo reist for åtte dager siden, skal selv snart reise, – leit å reise, men gleder seg samtidig til å komme hjem.

Igjen ut på tur til Via Appia, gikk i det uendelige før han virkelig kom utenfor alle murene.] Men det var ogsaa umagen værddt. Jeg har skrevet saa ofte om hvor skjønn campagnaen er, saa jeg vil ikke gjenta det. En masse røde valmuer i blomst og en hel del andre vekster, og saa de høie Sabinerbjerger i bakgrunden – og den herlige gjennemsigtige luft. Paa hjemveien drak jeg kaffe i et trattoria, som befandt sig enslig midt i campagnaen, egte italiensk med hønsene trippende paa gulvet; konen hadde søm, men jeg fik deilig kaffe og vi pratet hyggelig sammen. Den romerske dialekt er ikke let at skjønne for en utlænding, og jeg paa min side skulde stræve med at forklare hvor Norge laa. Det er et helt ukjendt begrep for de fleste her. Men de er saa søte og troskyldige og hvemsomhelst man kommer i snak med paa gaten, siger elskværdig: “A reviderle, Signore” paa gjensyn.

[Tok et purgativ. Hører til hver måned her nede. Slapp av det.

Ut til katakombene igjen:] Denne gang blev vi vist rundt av en gammel tysk trappist-munk, som med melankolsk stilfærdig stemme forklarte alt. Den italienske munk fra forrige gang sa litt for mange vitser og det franske selskap lo litt for meget. Denne gang foregik alt meget høitidligere og det passet bedre til de minderike hellige steder.

[Til Nettuno sammen med konsulatsekretær Edgard Larsen. Først i Terme-museet og så herlig antikk kunst og så på en militærparade mens de ventet på toget, som gikk over campagnaen.] Det var merkelig da vi nærmet os havet. Jeg hadde i horisonten lagt merke til en melkehvit stripe, som jeg trodde var skyer, men det var selve havet, og efter 1 1/2 time kom vi til den første station ved sjøen, Anzio, et berømt badested hvor de fleste gikk av. 10 minutter derfra ligger Nettuno, men begge byene gaar omtrent i et. Synet av havet virket i den grad oplivende paa os det var næsten som grækerne hos Xenophon. Jeg hadde jo ikke set sjøen siden jeg reiste hjemmefra for over 2 maaneder siden.

Først skyndte vi os at spise middag i et hotel med utsigt over havet og saa tok vi os en tur rundt omkring i byen, som er ganske merkelig med

middelalderlige borge og fæstninger. Der var en promenade langs stranden med høie svære mure foran husene og i selve stranden laa enorme firkantede blokker støpt av kalk og spidse stener hulter til bulter for at vanskeliggjøre en landgang. Saadan har de nok ligget helt fra middelalderen. Der var ogsaa en svær fæstning sikkert helt fra romertiden, men sandsynligvis tilbygget i middelalderen, dette var baronerne Vascini's borg. En liten halvnaken brunstekt italienergut tilbød os en baat, og det var altfor fristende, saa vi tok imot tilbudet efter aa ha pruttet prisen ned til det halve. (Det er nødvendig her i Italien.) Det var deiligt at plaske i det "blaa Middelhav" eller egentlig i den Thyrrenske bugt, Mare Thyrrenum som det het i oldtiden. Jeg vil ikke forsøke en beskrivelse, det blaa hav saa blaat, saa blaat som det bare gaar an rigtig "azzurro", fjeldene bak den middelalderlige by. Jeg synes det er ganske ondt at jeg skal se saa meget og ikke kunne dele med Eder. Da vi var et stykke ute i golfen tok Larsen et bad fra baaten; solen stekte hett, men det var allikevel koldt i vandet. Middelhavet skal være temmelig koldt og badesæsonen begynner aldrig før St. Hans. Vi pratet med italienergutten; han fortalte at baaten tilhørte hans onkel og de var ute og fisket med lys hver nat; han visste at Francia laa i vest, men hvor Norvegia laa det kunde han ikke faa i hodet. Tiden gik saa altfor fort og vi maatte i land. Der stod onkelen og ventet paa os, en ung kraftig mand. Det var saa grundt at han maatte vasse ut og trække baaten i fjæren. Saa fik gutten sine lire, Larsen gjorde et vældig hop paa stranden, men da jeg nølte tok onkelen mig simpelthen og bar mig i land. [...]

[Kort p. Roma 24.5.22]

[Til Dorothea Valen]

[Sjøreise hjem ble desverre for dyr.

Reiser via Venezia, hvor han skal møte Hugo igjen.

Besøkt klosteret hvor Tasso bodde.]

Roma 29 mai 1922

Kjære mama og Sigrid.

[Reiser 5. juni til Venezia.] Dette er altsaa min sidste uke i Rom; det kommer til at bli underligt at sige farvel. Allikevel glæder jeg mig til at komme hjem og ta fat paa arbeidet. Jeg synes nu jeg er styrket og opfrisket baade til lægeme og sjæl.

[Generalstreik. Kamp mellom soldater og arbeidere.

Varmblodige italienerne.

Hetebølge.]

For et par dage siden hadde jeg virkelig en oplevelse, forresten. Den gang da vi reiste til Frascati kom vi forbi Grottaferrata og Villa Senni og da kom jeg til at huske paa nogen artikler i American Rose Annual, som var skrevet av en Contessa Senni, og da der hang laviner med slyngroser ned over murene, saa var det ikke til at ta feil av at her bodde en rosenelsker. Jeg har siden verket for at komme indenfor og se roserne, og for et par dage siden tok jeg mot til mig skrev til grevinden og fik et meget elskværdig svar tilbake. Jeg kan ikke negte for at jeg var litt nervøs da jeg reiste ut. Villa Senni ligger temmelig ensomt midt ute paa campagnaen med vældige mure omkring og med middelalderlig bebyggelse. Grevinden tok meget elskværdig imot mig og vi gikk i to timer rundt i hendes have og saa paa roserne som forresten allerede var over sin bedste tid paa grund av den svære varme. I begyndelsen var jeg litt genert, men glemte det ganske og jeg kan ikke sige hvor morsomt det var at snakke om roser, og se en saa vældig samling som grevinden hadde. Jeg tror hun selv syntes det var morsomt som alle blomsterelskere at vise frem sine skatte, vi pratet saa ivrig at vi glemte et tog som jeg skulde ha gaat med. "Bare bli over til det næste" sa hun og førte mig videre rundt og da jeg endelig maatte gaa sa

hun: "It has been very nice to see you."¹ Og jeg kom hjem med en svær rosenbuket som vakte stor opmerksomhet i pensionen og ikke mindre opmerksomhet vakte det da de fik vite hvor den var kommet ifra. [...]

[Eucharistkongress i Roma. Folk fra hele Europa. Stort opptog siste dag. Hele Roma illuminert. 50 000 el. pærer bare til korset.]

[Kort p. Roma 3.6.22]

[Til Dorothea Valen]

[Reiser til Venezia via Adriaterhavskysten.]

[Udatert kort, juni 1922]

[Til Dorothea Valen]

[uten noe spes.]

Venezia 7 juni 1922

Kjære mama og Sigrid.

Ja nu er jeg kommen hit til denne merkelige by. – Det er nu saa længe siden jeg har faat skrevet, at det er bedst at begynde med begynnelsen. Hugo skrev jeg skulde møte ham her den 3dje eller 4de, men da jeg hadde tøi i vask og støvler hos skomageren, saa var det mig umulig at komme avsted før mandag den 5. om morgenen.

Søndagen var altsaa min sidste dag i Rom. Fruen hadde bedt mig skrive min adresse paa et stykke papir. Nu har jeg vist glemt at fortælle, at en av døtrene Signorina [Lina] Spera er violinistinde, og meget dygtig. Hun har et udmerket navn i Rom og har ogsaa holdt koncerter hjemme i Norge,

---

¹ Dette møtet er ogsaa beskrevet av Contessa Senni i en korrespondanse til American Rose Annual 1923 s. 137.

hvor hun gjorde stor lykke.¹ Da jeg kom ut med adressen var baade faren og Signorina og fruene tilstede og saa kom vi da i snak. De hadde hørt jeg ogsaa var musiker o.s.v. om jeg ikke hadde skrevet noget for violin. Jo en violinsonate, og saa sa jeg nærmest for spøk at jeg skulde sende henne den. Derefter gik jeg ind paa mit værelse og kort efter kom fruene styrtende ind og sa at datteren vilde gjerne tale med mig, for hun kjendte min violinsonate. Jeg gik ut igjen. Frk. Spera sa at da hun hadde set mit navn skrevet opdaget hun først at det var min sonate hun hadde spillet i Rom og den hadde gjort stor lykke. – “Tanti complementi” for sonaten, for den var saa og saa udmerket og den hadde “piacento” (behaget) overordentlig. Det var den av de norske sonater som hadde behaget mest. Saa blev det da stor stas. Desværre stod frøkenen netop med tøy paa og skulde ut. Men fruene sa at var det noget jeg vilde ha frem i Rom, saa skulde jeg bare sende det til hendes datter. Det var kjedelig at bekjendtskapet ikke skjedde før. Frk. Spera skal atter til Norge i april. Det var et ganske merkelig tilfælde.

Om aftenen tok jeg en hjertelig avsked med alle og gamle Regina var formelig paa graaten da jeg sa farvel. Hun vilde koke kaffe til mig om morgenen, men det negtet jeg hende bestemt, for jeg maatte avsted 1/2 5 for at være i tide til toget som skulde gaa seks. Istedenfor at ta ruten overland, gjennom Firenze og Bologna, tok jeg ruten langs Adriaterhavet. Det var en vidunderlig tur, men svært anstrengende. Jeg kom til Venezia kl. 9 om aften i maaneskin. Jeg glemmer aldrig da jeg steg i gondolen og blev ført avsted, jeg trodde jeg drømte, man kan ikke forestille sig Venezia, det er som et eventyr. Da jeg kom til hotellet fik jeg vite at Hugo [Mohr] var reist, men han kom indom samme aften, hadde været paa stationen men vi hadde omgaaet hverandre. Saa tok vi os en tur rundt i byen det vil sige, man kan jo ikke gaa saa meget i Venezia, men Marcuspladsen laa like ved hotellet saa den maatte jeg se. Da jeg traadte ut paa pladsen trodde jeg, at

---

¹ Lina Spera var solist i Max Bruchs Fiolinkonsert i g-moll med Harmonien (dir. Harald Heide) i Bergen fredag 23. og søndag 25, og hun gav egen konsert i Logen i Kristiania tirsdag 27. september 1921, da med Mary Barratt Due ved klaveret.

jeg skulde faa slag. Jeg har aldrig set en saa skjøn plads. Marcuskirken ser man jo ofte paa billeder, men pladsen foran kirken har jeg aldrig set avbildet og den er eventyrlig vakker, marmorsøiler og vinduer bestaar alle husene av, det er som filigran. Saa satte vi os paa pladsen og drak en kop kaffe. Dersom jeg skulde fortælle alt hvad jeg ellers har oplevet i Venezia vilde det ta for lang tid, faar heller gjøre det mundtlig. Men I maatte bare faa denne lille hilsen foreløbig og undskyld skrift og papir, for jeg har forlagt eller glemt blæk og skrivepapir i Rom. – Ja nu skal det bli deiligt at komme hjem. En gang i denne maaned blir det vel. Kjærlige hilsener til alle sammen.

Fartein

[Valevåg august 1922 ?]

Kjære Hugo [Lous Mohr],

[... Arbeider med trioen]

Forresten har jeg hat det saa travelt med note-skrivning at jeg har maattet la roser, brevskrivning, bøker, Bach, Reger og meget andet seile sin egen sjø, men jeg tar mig allikevel en liten bok med paa sengen, en skrekkelig uvane fra Rom foruten café espresso, (og) nu har jeg selve Faust og jeg griper mig i at jeg glæder mig til denne aftenstund hele dagen. [...]

Valevaag 26 aug. 1922

Kjære fru [Lil] Roede,

[...] Desværre traf jeg hverken Dem eller doktoren i Kristiania, men Erik [hennes sønn] har kanskje git Dem underretning om graven i München. Jeg var nemlig en hel dag der og hadde god tid til at finde den frem, og som De vet utløber fristen først i 1928. Graven var i god stand, omgitt av en liten buksbomhæk (som kanskje var litt ujevn) og to buksbomtrær ved støtten,

det var vakkert, og her sender jeg en liten kvist, som jeg plukket til Dem. Efeu-bladet er fra Deres bestefars grav i Rom [P.A. Munch]. Jeg synes det er saa uendelig længe siden jeg var i Italien, uagtet jeg bare har været hjemme to maaneder. Det var en vidunderlig tid, skjønt jeg var syk næsten paa hele reisen og først nu er begyndt at komme mig. Men jeg vilde ikke ha undværet denne reise for meget; jeg var ikke blandt dem som blev skuffet over Italien; tvertimot gjorde natur og kunst fra første øieblik det sterkeste indtryk paa mig. Det er umulig at berøre bare en liten del av alle oplevelser, men jeg glæder mig til en gang at faa tale med Dem om Italien, da jeg deler Deres begeistring i fuldt maal.

Vi har havt en mere end almindelig sur og kold sommer og det var jo en stor kontrast efter den italienske varme, skjønt ogsaa i Italien var vaaren mere end almindelig kold. –

[Søsteren Magnhild på besøk, ble nylig enke.]

[Kort poststemplet Valevaag 14.11.22]

Dorothea Valen Sendstad

[Vesla, adr. Biskop Støylen, Kristiansand S Fødselsdagshilsen.]

[Kort poststemplet Valevaag ??(uleselig).12.2?(uleselig)]

Dorothea [Vesla] Valen Sendstad

[Julehilsen.]

[Valevåg P. 30.12.22]

Kjære Dorothea [Vesla Valen-Sendstad]

Et godt nytaar ønsker vi deg alle sammen med lykke og velsignelse. Og en hjertelig tak for gavene til jul; du kan tro de gjorde stor lykke, og hadde du

været tilstede, da pakken blev aabnet, saa hadde du nok faat dig en god latter. Hvor flink du er til at finde paa gaver. Og vi er saa daarlige! Og enda er vi ræd at frk. [Marta?] Hofmann har misforstaat os og sendt den theske vi hadde bestilt til dig hit til tante Annas [Valen] lille-gut. Tanken paa det ødela formelig jule-aften for os; men jeg haaber at du fik mosters [Sigrid] brev med forklaringen paa vor merkelige taushet. Men nu skal du faa høre hvordan det var juleaften med din pakke. Moster gjættet først paa at det var et julebrød som du selv hadde bakt, men det viste sig nok at være noget endnu bedre. Bedstemor og jeg tok op hver vor pakke paa samme tid, og vi var ikke kommet langt i arbeidet før vi begge utbrød: “Nei dette kan ikke være til mig”. Jeg støtte paa noget som lignet et brett og bedstemor pakket ut et dukke-hode. “Nei, den Vesla, hvad kan hun finde paa, at sende mig en dukke” sa bedstemor og lo høit. Men saa opdaget hun den egentlige mening med dukken og da maatte hun le endnu mere. Imidlertid var ogsaa jeg færdig med utpakningen og da forstod jeg jo meget vel at det var til mig: et henrivende kaffe-bret, saadan som vi fik i Rom med caffè-latte. Bedstemor siger at vi netop trængte et saadant litet bret og nu kan du tro jeg faar kaffe paa det hver morgen, for bedstemor vil absolut traktere mig med kaffe paa sengen siden det er jul. Kari var ikke mindre henrykt over sit “reirabadn” som hun gjorde utallige vitse over, og hun har indstændig paalagt mig at takke dig meget. Og moster vil nok snart skrive og takke for sin gave. Vi hadde ogsaa en stor pakke fra mor, og hun synes at ha noget av sin datters opfindsomhet, for vi fik ting som vi netop trængte til. Bedstemor var bare ræd for at mor hadde tat et altfor stort greb i pungen. Men gildt var det jo at faa alle disse gaver som var fundet ut med slik hjærtelighet og omtanke. –

Julen feiret vi ellers i stilhet. En stund jule-aften maatte jeg gaa ned til Eriks [Valen] barn; det er nu blit traditonelt at jeg maa ha en liten pakke med til dem og være med rundt juletræet. Igaar var baade de og Tveita-barnene her, og det var stor stas. De blev trakteret med chokolade, nøtter, julekaker og epler og gik rundt juletræet og lekte forskjellige juleleker. Alt

gik meget sømmelig for sig; bare da julegodterne blev sat frem, kostet Arne og Kari sig over dem paa en svært uceremoniell maate, da de jo er lit husvarme heroppe; men det kan du tro de fik gaa igjennem for av sine ældre søskend. Ellers fortsatte jubelen til aftens og da de gik tror jeg moster var dygtig træt. Tredje juledag var bedstemor 78 aar. Det er storartet at hun faar være frisk og rask, men juletravelheten har nok tat litt paa hende. –

Saa haaber jeg vi snart faar høre om hvordan du tilbragte julen, den første jul hjemmefra. Hvor godt at du fik tilbringe den hos gode snille mennesker selv om det nok har været underligt for dig at være borte fra dine. Mange, mange hjertelige hilsener og gode ønsker fra bedstemor, moster og din

hengivne onkel Fartein

Annonse i Dagbladet lørdag 7. april 1923. Valens Ave Maria ble uroppført i Filharmonien – en offentlig generalprøve på søndag 8., og på abonnementskonsert mandag 9. april.

Haldis Halvorsen sang den sammen med to sanger av Richard Strauss: "Morgen" og "Cæcilie". Hennes mann, Leif Halvorsen, dirigerte Valens sang, mens resten av programmet ble dirigert av Georg Schneevoigt.

1923

I 1923 bodde Valen fortsatt i Valevåg, men foretok en kort reise til hovedstaden for å overvære uroppførelsen av orkestersangen Ave Maria 9. april. Dette ble en av de virkelig sagnombruste skandaleuoppførelsene i norsk musikkhistorie.

Han fortsatte også sine kontrapunktiske øvelser og arbeidet på Trioen opus 5, og trolig arbeidet han noe på Goethesangene opus 6 og 7.

Valevaag 3 marts 1923

Kjære Haldis [Halvorsen]

Mange tak for dit hyggelige brev med den glædelige nyhet at Ave Maria [opus 4] skal frem i april. Jeg vilde bare sende et par linjer for at si hvor glad jeg er og for at takke dig saa hjertelig for din ihærdighet. Jeg er saa glad fordi du skal synge den, vet at den er vel faren hjulpet av din deilige stemme og jeg haaber vi maa faa glæde av det begge to. Du vet jeg er ikke litet spændt paa instrumentationen. Jeg kommer ind til prøverne, selvsagt, skjønt jeg har det temmelig travelt nu, men du vet man lærer saa umaadelig ved at høre orkesteret. Vil du si mig besked naar prøverne begynder, saa skal jeg indrette min reise derefter. [...]

Jeg har vist ikke snakket med dig og Leif [hennes mann] siden min berømmelige reise til Italien. Jeg synes det er som en drøm at ogsaa jeg skulde faa min "italienske Reise" og jeg synes den var saa uendelig frugtbringende at jeg forstaar hvorfor gamle Bjørnson (hvad Bjørn en gang fortalte mig) mente at alle nordiske kunstnere burde komme til Italien. Men det faar vi tale om en gang senere. [...]

[På Håndskriftssamlingen NB, vedlagt brevoriginalen: et brev fra Filharmonien til H.H.; Ave Maria uroppføres 16 april, honorar kr. 500,-]

[Kort p. Kristiania 6.4.23]

[Til Dorothea Valen]

[Kom tirsdag kveld.]

Onsdag gik jeg straks ud til [Haldis og Leif] Halvorsens. Vi hadde hele dagen stræv med at korrigere orkesterstemmerne. Heldigvis var der ikke mange feil, men et sted var der utelatt 4 takter. Leif skal dirigere, da [Georg] Schneevoigt er paa reise og det er storartet. Idag var den første orkesterprøve og den gik godt. Imorgen skal sangen komme til og da blir det mere spændende. – Det var underligt at høre sit orkesterstykket for første gang. [...]

[Kort stemplet Kristiania 7.4.23]

Kjære mama og Sigrid!

Idag, fredag, den første orkesterprøve med sang [Ave Maria] og det gik over forventning godt. Alle har skræmt Haldis [Halvorsen] saa med de enorme vanskeligheder, at hun aldrig vilde klare det o.s.v. Men nu har hun faat saa godt mod. Imorgen er den sidste prøve før koncerten søndag kl. 1 og mandag kl. 8. [Alexander] Schuster og [Hugo] Kolberg¹ er saa umaadelig interesserede. Leif Halvorsen] skal dirigere ogsaa paa koncerten. [...]

---

¹ Begge var musikere i Filharmonien.

Valevaag 29 aug. 1923

Kjære Magnhild.

Idag vil jeg forsøke at sende dig nogen linjer; jeg har hat saa ondt av at jeg endnu ikke har faat skrevet til dig, kan næsten ikke forstaa at det er 4 uker idag siden mama døde. Ak, det var en tung tid at komme igjennem, men nu synes jeg bare jeg maa takke Gud for alt.

Nu vil jeg forsøke at fortælle dig alt, saavidt det staar i min hukommelse, fra den tid du forlot os, onsdag aften. Mama hadde en slem nat med store smærter. Afskeden fra dig hadde vel tat paa hende, som alle sindsbevægelser. Det var frygtelig naar hun fik anfaldene av angina; jeg kan endnu ikke andet end tænke paa det med forfærdelse. Den eneste lise for hende syntes at faa sitte opreist i sengen; doktoren hadde sagt at jeg skulde koke the, men det brydde hun sig ikke om; heller ikke varme kluter syntes at hjelpe stort. Derimot lot det til at være hjelp i de draaper han gav os; men de skulde bare tages tre ganger i døgnet. Jeg sat og holdt hende i haanden naar anfaldene kom; de var altid værst om natten indtil ved 3-tiden da hun fik en liten hvile; undertiden kunde de vare endnu længer. Jeg glemmer aldrig hendes ansigt, aldeles sort og med et uttryk av usigelig lidelse; doktoren sa angina var nogen av de frygteligste smærter et menneske kunde gjennemgaa. Hun saa paa mig og forsøgte at smile svagt, klappet mig ogsaa paa haanden. Det var saa frygtelig og jeg var saa aldeles hjelpeløs, vidste intet andet at sige end det eneste ord: Jesus. "Ja, ja" hvisket hun svagt. Ak, ja det var forfærdelige timer. Gud ske lov at hun har vundet salig frem. – Hun bar det med en overmenneskelig taalmodighet. Ikke et klynk ikke en taare en gang. Jeg er saa glad at jeg fik sitte hos hende hver nat hele tiden. Den følgende nat – til fredag, var hun litt roligere; men nat til lørdag var hun atter meget værre. Disse dage naadde hendes lidelser høidepunktet. Jeg tror at hun efter det sidste slaganfald ikke længer følte saa store smerter. Hun kunde sige et og andet ord, og forstod

alt hvad vi sa til hende. Jeg angrer nu saa meget paa at jeg ikke fik snakket mere med hende, men doktoren hadde git os det haab, at hun kunde faa talens bruk igjen, dersom vi bare var rigtig forsigtige og ikke talte til hende. Naar jeg kom ned om formiddagen efter at ha sovet litt sa hun altid: "Stakkar", og saa paa mig med et blik jeg aldrig glemmer. En eftermiddag, jeg sat inde hos hende sa hun: "Du maa ikke være saa længe borte." Hun mente: fra mit arbeide. Du kan tænke dig hvor betydningsfuldt dette ord har været for mig siden; det var som en velsignelse med paa veien.

Lørdag formiddag sat Sigrid og jeg hos hende og da sa hun til os: "Dere er saa snille." Hvor ofte jeg har gjentat dette ord for mig selv naar anger og bebreidelser kommer for alt det som ikke blev gjort og alt det som var ilde gjort, og det kommer igjen saa ofte. – Der var saaledes en liten smule bedring at øine og paa den tid hadde vi endda ingen anelse om at det skulde gaa saa fort. Allikevel fik jeg lørdag morgen en saa sterk paamindelse om at hente presten. Jeg sendte bud efter Erik [Valen] og spurgte om han vilde være saa snil at kjøre til Førde efter presten. [Thorstein] Gunnarson hadde som du vet permission; men i dette tilfælde haabet jeg at han allikevel vilde reise ut.

Uagtet det var midt i slaatten og høiveir reiste Erik straks til Førde, men kom tilbake med den besked, at presten ikke kunde komme før næste dag, søndag. Det var forsaavidt et stort held, for søndagen var den bedste dag mama hadde i den sidste periode av sin sygdom. Lørdag eftermiddag kom Olav [FVs nevø]. Jeg kan ikke sige hvilken hjelp og støtte vi hadde i ham; Gud lønne ham derfor. Sigrid sa søndag morgen til mama: "Olav er kommet; han er saa lik papa." Da trillet taarene nedover kindet. Søndag sa hun flere sætninger. Da jeg om morgenen bar lille-pus bort fra sengen sa hun: "Stakkars pus." Da jeg fortalte hende at presten skulde komme og at Erik hadde reist til Førde efter ham sa hun: "han reiste til Førde". Da jeg saa op et bibelsprog til hende ("Frygt ikke" o.s.v.) gjentog hun den sidste sætning. – Haabet begyndte at blusse op i os om at hun skulde faa talens bruk; ak, hvor lidet vi ante at tiden skulde vare saa kort. Sigrid hadde

ordnet til presten skulde komme. En hvit duk blev lagt paa bordet og to lysestaker. Desuten tok jeg to deilige gule roser, som selv saa ut som to alterlys. Da jeg viste hende dem sa hun: "Stakkar."

Presten kom om eftermiddagen og hans skrifte-tale var mere end almindelig beaandet; kort, konsis, men han fik sagt hende alt, synes det mig, hvad hun trængte til. Hun tok imot sakramentet med slik inderlig hengivelse, ansigtet lyste i overjordisk glæde og fred. Om natten vaaket Olav og jeg. Ogsaa denne nat hadde hun store smerter; men jeg haabet at det bare var efter sindsbevægelsen foregaaende dag; vi var alle saa lykkelige over at presten kom og haabet det bedste. Om morgenen fik hun sit sidste slaganfald. Jeg hadde gaat op for at faa litt søvn, men blev kaldt ned ved elleve-tiden. Det var det tungeste øieblik i mit liv. Hun laa med tillukkede øine, munden halvaapen og en brun materie randt av det venstre øie. Aa jeg syntes ikke jeg hadde faat sagt alt til hende; men selv nu kjendte hun mig og forstod hvad jeg sa, jeg takket henne for alt, ak det var bare en fattig tak for hendes usigelige kjærlighet. Hun vilde forsøge at tale, men hun fik bare frem det eneste ord: "Jesus." – Det var det sidste ord jeg hørte av hendes mund. Fra mandag morgen til onsdag aften laa hun saadan. Ak det var tre usigelig smertelige dage; vi forlot ikke hendes leie nat eller dag. Brystgangen var forfærdelig tung, men jeg tror ikke hun følte smerter; ansigtet hadde et uttryk av overjordisk forklaret fred. Alle rynker var borte saa hun laa der som et billede av hende selv som ung pige. Ogsaa venstre side var nu lammet; den venstre haand var stiv men den høire hadde hun følelse i og jeg holdt hende i haanden like til hun blev kold; naar jeg trykket hende i haanden trykket hun min til svar. Hele mandagen laa hun uten at kunde svælge; vi maatte bare fugte hende om læberne og i ganen. Det var omtrent det eneste vi kunde gjøre for hende og saa tørke sveden og kjøle hende med Eau de Cologne. Tirsdagen kunde hun aabne det ene øie. Der var stadig folk og saa om hende. Da hun opdaget Erik i døren, rakte hun haanden ut; de forstod ikke hvad hun vilde, men jeg skjønnte hun vilde gi ham haanden; han tok imot den meget bevæget, og saa lot jeg dem alle ta

avsked med hende, ogsaa gamle Kari, som graat meget; det var saa rørende. Onsdag morgen fik jeg hende til at drikke tre skjeer vand, som hun tok med begjærlighet og det kunde hun svælge. Jeg læste for hende flere ord av bibelen; da jeg tænkte over hvad jeg vel skulde læse for hende faldt mit øie paa det sted i Johannes ev. [kap. 14] "Frygtes ikke og ræddes ikke, i min Faders hus er mange værelse" o.s.v. desuten de sidste linjer i Johannes aabenbaring. Det var sidste hilsen til hende og hun forstod alt, for hun trykket mig i haanden til svar. – Om eftermiddagen ved seks-tiden saa jeg at hun bevæget det høire øie og strævet for at faa det aapent; jeg tok og vasket det med lunkent vand og da kunde hun aapne det halvt; Sigrid og jeg fik hendes sidste blik; det straaede av en himmelsk salighet og var fylt med den dypeste inderligste kjærlighet. Aa Magnhild, hvilken belønning det var for os. Jeg kan ikke takke Gud nok for denne sidste naade. Straks efter lukket hun øinene, og tænk, nu hændte noget saa merkelig at jeg næsten ikke tør fortælle det: Jeg hørte musik, den var vidunderlig over al beskrivelse. Var det bare indbildning? Jeg hørte det saa tydelig at jeg vilde til at spørge de omstaaende om de ogsaa hørte det. Sigrid hørte det ogsaa. – Hun laa endnu en stund og aandet tungt. Ved nitiden, da værelset var fylt av aftensolen drog hun sit sidste aandedræt. En stor hellig glæde fylde sjælen; det var ikke rum for sorg nu; men jeg faldt ned foran sengen og maatte bare, takke Gud av helt hjerte. –

Saa klarer jeg ikke aa skrive mer. Olav har nok fortalt resten. – Sigrid er saa forbausende kjæk og frisk, saa du maa ikke være ængstelig for os. – Savnet er uendelig stort, det vet du nok; men vi vil ikke sørge, men takke Gud.

Salige er de døde som dør i Herren. [Johs. åp. 14:13]

Hjertelige hilsener til Eder alle

fra Sigrid og

Fartein.

1924

Det er så langt ikke funnet ett brev fra 1924.

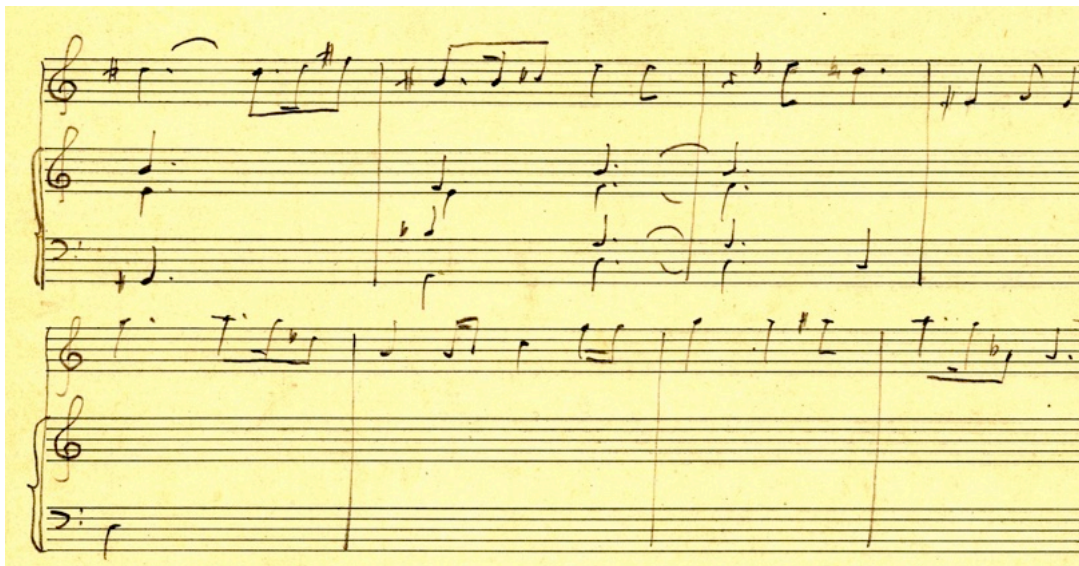
Gurvin refererer i sin biografi at Valen skrev til sin slektning Morten Luvaas i Northfield, Minnesota, om mulighetene for å søke en undervisningsstilling i USA.

Om høsten flyttet Valen fra Valevåg til Kristiania og begynte en ny årstidsveksling: Valevåg som "hjem" i de tre sommermånedene, hovedstaden som arbeidsplass restenn av året.

I tidsskriftet *Musik* desember 1924 har Valen satt inn en annonse som privat musikk lærer:

Det er søsteren Magnhilds adresse og telefonnummer som er oppgitt.

I et manuskript på NB (NB Mus.ms. 4506) finner vi trolig Valens første versjon av sangen "Sakontala". Sangen er her notert uten Goethes tekst. Skissene har Valen selv datert fra 13. desember 1924 til 16. januar 1925.

APPENDIX

Korrespømdamse mellom Agathe Backer Grøndahl og Jeanette Mohr

[I Valen-samlingen NB (Brevsml. nr. 357) finnes litt av en interessant korrespondanse mellom to markante damer, pianisten og komponisten Agathe Backer Grøndahl og Jeanette Mohr, som var Valens klaverlærer i Stavanger. Det ene brevet (fra fru Grøndahl) er delvis gjengitt i Olav Gurvin: *Fartein Valen – en banebryter i nyere norsk musikk* (Drammen/ Oslo 1962). Brevet fra fru Mohr er en kladd som er vedlagt fru Grøndahls brev i NB.

Da denne korrespondansen har direkte konsekvenser for Valens utvikling og karriere og fordi brevene bringer tidlige vurderinger av Valens stil og sinn, gjengis de to brevene her i sin helhet.]

Fru Jeanette Mohr

Efterat have gennemseet den unge Mands Kompositioner faar jeg det Indtryk at der maa være en hel Del Musik gjærende i ham men rigtignok i temmelig chaotisk Tilstand. Idag tror jeg ikke at Nogen uden Talent vilde havt Trang til at sætte alt dette sammen – hvor betydelig Talentet er kan jeg dog ikke udtale mig om. Det Værste er at begge Motiver er absolut stjaalne, den Ene i Desdur eftersom jeg tror – en af Nordraachs Sange, da jeg ikke har dem her kan jeg ikke bestemt sige hvilken, den Anden i Fdur aldeles Tone for Tone 1ste Takt efter et lidet Pianostykke der vist heder Melodi – af hvem har jeg nu glemt, men den udkom hos Warmuth enkelvis efterat jeg for mange Aar siden engang spillede den offentlig, han maa altsaa have hørt eller spilt den. Selve Ideen er altsaa ikke engang original og Udstyret saa altfor overlæsset – en liden enkel Sang vilde givet langt mere Begreb

om Phantasi og Stemning; dette er lidt for meget Klaverflothed. Men alligevel tror jeg der maa være Evner i dette der er hjælpeløse, og som ikke kan klare sig; der kan for den Sags Skyld gjerne være betydelige Evner – det er umulig at sige med Vished efter dette; da det er en vanskelig og lidet lønnende Stilling for en Mand tør jeg ikke paatage mig Ansvar med at opmuntre dertil, men at han bør faa Anledning til at lære og prøve, ialdfald 1 Aars Undervisning i Komposition, synes jeg der er Grund til at tilraade; det gjælder da at faa en god Lærer. Jeg beklager ikke at kunne [!] udtale mig bestemtere – selv tror jeg der maa være Talent, selvom disse Sager ikke var saa heldige.

Med venlig Hilsen Deres Agathe Grøndahl
Bækkelaget pr. Kr.nia 7 Novb. 05

[Kladd til svarbrev fra fru Jeanette Mohr. Legg merke til hennes “radikale” å-er osv.:]

Fru Agathe Grøndahl!

Må jeg få lov at frembære min hjertelige tak for alt fruens bryderi og for de gode råd De har givet. – Nogen mere bestemt udtalelse havde jeg ikke tænkt mig muligheden af, er bare så glad ved at have fået et råd at lægge videre plan efter. – Han har nu fået sine forældres tilladelse til et års ophold i Kr:ania når han til sommeren har taget artium, og derfor må jeg få lov at bebyrde Dem med endnu et spørgsmål. – Kjære, bliv ikke alt for lei af os. – Men – hvilken lærer vil De helst anbefale? Og – Bør han til vedkommende lærer sende til gjennemsyn, hvad han har skrevet fremigjennem fra barneårene: små sonatiner, en liden sonate, ja igrunden en hel del ting, det kan jo så godt hende, det er lånte motiver her også, han ved aldrig om at have hørt de comp:, fruén nævner, men er vel modtagelig for alt hvad han

hører, tænker jeg, – så det er slet ikke sagt, motiverne er originale i de tidligere, som han ikke vilde, jeg skulde sende Dem, heller. – Men jeg vidste ikke alligevel, om læreren kunde få det alt ind til gjennemsyn eller om han bør tage det med, når han selv kommer. Men gutten er så generet og tilbageholden, at jeg ikke vidste, om der helst burde banes lidt vei for ham på forhånd, så læreren fik vide, at han intet har lært af harmonilære, hørt såre lidet musik osv. Han gjør nemlig ved første indtryk et nokså vegt, ja lad mig rent ut sige keitet indtryk, at jeg kunde tænke, det i dette let kunde lægges stene iveien for ham, når der ikke var banet vei på forhånd.

FARTEIN VALEN – noen milepæler

Opus/År		
1887	<i>Født og oppvokst i Stavanger</i>	
1890–95	<i>Reise til/fra og opphold på Madagaskar</i> <i>Skoleår i Stavanger</i>	
1906–	<i>Studier i Kristiania, filologi, organisteksamen, komposisjon</i>	
1	Legende for klaver	1907–08
1909–	<i>Studier i Berlin ved Kgl. Hochschule für Musik</i>	
-	Strykekvartett nr. 0	1909
2	Sonate nr. 1 for klaver	1906–12
-	Salme 121 for kor og orkester	1911
1915–	<i>Opphold i Valevåg, utvikling av teknikk og stil</i>	
3	Sonate for fiolin og klaver	1912–19
1922	<i>Tre måneder i Italia</i>	
4	Ave Maria for sopran og orkester	1915–21
5	Trio for fiolin, cello og klaver	1917–24
1925–38	<i>Opphold i Oslo (september–mai) og Valevåg (juni–august)</i>	
6	Drei Gedichte von Goethe for sang og klaver (Sakontala, Weiss wie Lilien, Suleika)	1925–27
7	Mignon. Zwei Gedichte von Goethe for sang og orkester/klaver (So lasst mich scheinen, Heiss mich nicht reden)	1920–27
8	Zwei Chinesische Gedichte (fra Bethges <i>Die Chinesische Flöte</i>)	1925–27
9	Darest Thou now, o Soul for sang og orkester (Walt Whitman)	1927–28
1928	<i>Fire måneder i Paris</i>	
10	Strykekvartett nr. 1	1928–29
11	Pastorale for orkester	1929–30
12	Hvad est du dog skjønn (H.A. Brorson) motett for blandet kor a cappella	1930
13	Strykekvartett nr. 2	1930–31
14, 15, 16	Motetter for kor a cappella	
17.1	Sonetto di Michelangelo for orkester	1931–32
1932–33	<i>Opphold Sicilia og Mallorca</i>	
17.2	Cantico di Ringraziamento for orkester	1932–33
18.1	Nenia sulla morte d'un giovane for orkester	1932–33
18.2	An die Hoffnung for orkester	1933
19	Epithalamion for orkester	1933
20	Le Cimetière marin for orkester	1933–34
21	La Isla de las calmas for orkester	1934

22	Fire klaverstykker (Nachtstück, Valse Noble, Lied ohne Worte, Gigue)	1934–35
23	Variasjoner for klaver	1935–36
24	Gavotte og Musette for klaver	1936
25, 26, 27	Motetter for kor a cappella	
1936	<i>Komponistgasje fra Stortinget</i>	
28	Præludium og fuga for klaver	1937
29	To preludier for klaver	1937
30	Symfoni nr. 1	1937–39
1938–	<i>Fast bosatt i Valevåg</i>	
31	Zwei Lieder for sopran og klaver (Gruppe aus dem Tartarus (Schiller), Anakreons Grab (Goethe))	1939
32	Die dunkle Nacht der Seele for sopran og orkester (Juan de la Cruz)	1939
33	Præludium og fuga for orgel	1939
34	Pastorale for orgel	1939
35	Ode til ensomheten for orkester	1939
36	Intermezzo for klaver	1939–40
37	Konsert for violin og orkester	1940
38	Sonate nr. 2 for klaver	1940–41
39	Zwei Lieder for sopran og klaver (Denk es, o Seele (E. Mörike), Tretet leise zu meinem Grabe (gammel gravskrift))	1941
40	Symfoni nr. 2	1941–44
41	Symfoni nr. 3	1944–46
42	Serenade for blåsekvintett	1946–47
1947	<i>Suksess på festival i København, i 1948 tilsvarende i Amsterdam (ISCM)</i>	
43	Symfoni nr. 4	1947–49
1949	<i>Fartein Valen Selskap stiftet i London og i Oslo</i>	
44	Konsert for klaver og orkester	1949–50
1952	<i>Døde på Haugesund sykehus av hjertesvikt etter lungebetennelse</i>	

Brevmottakere og personer omtalt i databasen over Fartein Valens brever

Dette er en enkel oversikt basert på en eldre versjon av databasen.

Abrahamsen, Erik, da. musikkforsker	Ansorge, Konrad (Conrad), ty.
d'Albert, Eugen, eng.-ty. pianist	pianist/komponist
Alberth (Svendsen?), NMS, Stavanger	Antonette, datter av (faster ? Ingeborg?
Alexander II, pave	f. Valen)
Alexander, Anton, overlærer,	Arbo, Johannes, lege, Oslo
stortingsmann	Arbo, Marie, Frk., Drammen
Alice, hushjelp, Valevåg	Arbo, Jens, musikkritiker, Oslo
Alnæs, Eyvind, no. komponist	Arncke, fru, København
Amdahl, Einar, NMS, Stavanger	Arndt, Johann, ty. forfatter og predikant
Amundsen, Roald, no. polfarer	Arne, se Valen-Sendstad, A. og Valen,
Anders, Frau, vertinne Berlin	Arne
Andersen, H. C., da. forfatter	Artz, Carl Maria, ty. dirigent, bl.a.
Andersen, Hildur, no. pianist	Stavanger
Andersen, Karl, no. komponist	Arvesen, Arve, no. fiolinist
Andersen, Valborg, misjonær,	Asbjørnsen, P. C., no. eventyrsamler
Madagaskar	Aspestrand, Sigwardt, no. komponist
Andersen-Wingar, Alfred, no.	Asselin, André, belg.-fr. fiolinist
komponist	Auer, Leopold, ung. fiolinist
Anderson, Marion, am. sangerinne	Augener, i Chester forlag? (Dr. Otto M.
Angelico, Fra, it. maler	Kling)
Angelo, Michel, se Michelangelo	August, tysk kelner, Mallorca
Angelus Silesius, psevf. for Johann	August, Valens pleiebror på
Scheffler, po. mystiker 1600-t.	Madagaskar
Anker, Ella, no. journalist	Augustin, St., kirkefader
Anker, Nini Roll, no. forfatter	Aukrust, Gudrun Blekastad, Lom
Anker, Øyvind, NB Oslo	Aukrust, Kari, Lom

- Aukrust, Lars, stortingsmann, Alvdal
 Aukrust, Olav, no. dikter, Oslo/Lom
 Aulie, Reidar, no. maler
 Bach, J. S., ty. komponist
 Backer, Harriet, no. maler
 Backer Grøndahl, Agathe, se Grøndahl
 Backer Grøndahl, Fridtjof, se Grøndahl
 Backer-Grøndahl, Anders,
     musikkforlegger, Oslo
 Backer-Grøndahl, Olam, komponist ,
     Oslo
 Backer-Lunde, Johan, no. komponist
 Bagge, slekt
 Balchen, Rolf?, no. cellist
 Baluschek, Hans, tysk maler
 Bang, Elling, kritiker, Oslo
 Bang, Laura Alette, elev, Oslo
 Bang, Laura Englund, Oslo
 Bang-Lund, Inger
 Bang-Slettemo, O.
 Barratt, Mary, se Due
 Barrès, Maurice, fr. forfatter og
     politiker
 Bartels, [?] v.
 Barth, Karl, sveitsisk teolog
 Barth, Karl Heinrich pianist, Berlin
 Bartholomew, am., Berlin
 Bartolomeo, Fra, it. billedkunstner
 Bassemann, Albert, skuesp. Berlin
 Bauer, Harold, eng.-am. pianist
 Bauer-Nilsen, August, Haugesund
 Bauer-Nilsen, Trygve, Haugesund
 Beenfeldt (Jacobsen), Ferdinand, lege,
     Haugesund
 Beethoven, Ludwig v., ty.-øst.
     komponist
 Behm, Eduard, professor, Berlin
 Behrend, William, da. musikkforsker
     (&Panum)
 Bendix, Kai, da. pianist
 Berckenhoff, Mathieu, Filharmonien,
     Oslo
 Berg, Alban, østerr. komponist
 Berg-Hansen, Gudveig, fru, elev, Oslo
 Berg-Hansen, Johannes, no. sanger
 Bergh, Jone, no. maler
 Bergh, Leif Lange, no. pianist,
     Bergen/Berlin
 Bernard, Anthony, eng. dirigent
 Bernhard, W., vert Palma de Mallorca,
     fru. datter Carmen
 Berndt, [Finn Baumann Bernts?] (brev
     Riefling)
 Bernstein, Leonard, dirigent, New York
 Bernt, på melkebilen Valevåg
 Beronka, Johan, prest, Sætre
 Berta/Bertha [??], Valevåg
 Besener, fru, vertinne, Berlin
 Bettina, Oslo [Elisabeth Stang
     Lund???)
 Bille, Henrich (& frue), ing., Sætre
 Birgit, hushjelp, Valevåg
 Birkenes, Olav, stud.phil. Oslo
 Bjercknes, H. O., ing.
 Bjordal, Olav G.
 Bjorheim, Marta
 Bjørck (Björk), Frithjof, pastor
 Bjørndal, Arne, spelemann, samler,
     Bergen

- Bjørnson, Bjørn, teatersjef, Oslo
 Bjørnson, Bjørnstjerne, no. forfatter
 Bjørnson. Caroline, fru
 Blake, William, eng. forfatter og
     billedkunstner
 Blixen, Karen, da. forfatter
 Blytt, Aslaug, no. kunsthistoriker
 Blytt, Sigrid, fru, Bergen
 Bock, forlaget Bote & B.
 Bojer, Ellen Lange, fru
 Bojer, Johan, no. forfatter
 Bojer-døtre Thora (Vaa) og Randi
     (Fætten)
 Boleyn, Anna, eng. dronning
 Bonnard, Pierre, fr. maler
 Borchgrevinck, Ridley, no. maler
 Borchgrevink, Christian D., misjonær,
     Madagaskar
 Borchgrevink, fru Johanne, Madagaskar
 Borgfeldt (Hurum), Asbjørg, no. billedh
 Borgstrøm, Hjalmar, no.
     komponist/kritiker
 Boswell, James, eng. forfatter
 Bote, Forlaget B & Bock
 Brahms, Johannes, ty./øst. komponist
 Brams (Uldall), Ingeborg, skuespiller,
     Danmark
 Brandes, George, da. forfatter
 Brandt-Rantzau, Rolf, no. pianist
 Branzell, Sten
 Brattaas [?]
 Brecke, Karin, Oslo
 Bredal [Bredahl], fru Laura (f.
     Holtmark)
 Brehmer, Reidar, kapellmester, Oslo
- Brevig, Agnes, no. dirigent
 Brock, Ellen Meling
 Brockmann, Jørgen, pastor, forfatter
 Brontë, Emily, eng. forfatter
 Brorson, Hans Adolf, da. salmedikter
 Brosa, Antonio, sp. fiolinist
 Brown, fru Jeobora,
     Th. A., kjøpmann, Valevåg /
     Fjeldberg
     Rebecca
 Bruch, Max, ty. komponist
 Bruckner, Anton, østerr. komponist
 Brun, Johannes, no. skuespiller
 Brun, (Johan) Lyder, no. teolog
 Brustad, Bjarne, no. komponist
 Bryggesaa, Aa. O., no. statsråd
 Bryhn, Valborg
 Bryn, (Jetta) Henriette, f. Jacobsen,
     Stavanger/Oslo
 Bryne, Thoralf, gartner, Stavanger
 Bræin, Edvard, no. komponist,
     Kristiansund, Berlin
 Bræin, Edvard, no. musiker, St.
     Petersburg
 Braadland, Ommund (Stvgr)
 Braate (Braathe), Ebba, se Nock
 Bugge, Alf, NMS, Stavanger
 Bull, Francis, no. professor
 Bull, Storm, am. pianist
 Bull, Sverre Hagerup, kritiker, advokat,
     Oslo
 Bull-Hansen, Unni, sanger, Oslo
 Burns, Robert, skotsk dikter
 Busoni, Ferruccio, it.-ty.
     pianist/komponist

- Butenschøn, Sine, sanger, sangpedagog,
Oslo
- By, Einar, musikkforlegger, Oslo
- By, fru, (vertinne)
- By, Oluf, musikkforlegger, Oslo
- Byron, Lord George G., eng. forfatter
- Böcklin, Arnold , sveitsisk maler
- Bødtker, Karl Emil, lektor
- Bødtker, Sigurd, no. kritiker
- Böhme, Jakob, ty. teolog
- Calderón (de la Barca), Pedro, sp.
forfatter
- Cameron, mrs., amerikansk journalist
(Mallorca)
- Cammermeyer (bokh)
- Campanella, Thomas, it. teolog m.m.
- Cantacuzino, rum. prins
- Capozzi-Benzen, Caroline-Maria,
sangstudent Berlin
- Cappelen, Christian, no.
organist/komponist
- Careño (Carrenno), Teresa, sp. pianist
- Caspari, Carl Paul, no. teolog
- Caspari, Theodor, no forfatter
- Caspersen, Sverre, o.r.sakf., Haugesund
- Castberg, Torgrim, rektor, Bergen
muskonservatorium
- Chiara, Sta.
- Chiesa, Tebaldi , forfatter?
- Chlodwig, Klodvig ???
- Chopin, Frédéric, po.-fr. komponist
- Christensen, Alf, lærer, Kristiansand
- Christiansen , Paul J., Concordia
College Choir, dir
- Christie Kielland, Else, se Kielland
- Christie, Amalie, no. pianist
- Chybinski, Adolf, polsk professor
- Clara, Sta., Sta. Chiara
- Clark, mr., BBC?, London
- Clausen, Christian, orgelhandler,
pianolager
- Clemenceau, George, fr. politiker
- Cleve, Halfdan, no. komponist/pianist
- Coelho, Rui, port. komponist
- Colban, Marie, no. forfatter
- Collett, John, elev
- Collett-Vogt, ing., (Tom f. 1872, Jens f.
1902) Oslo
- Collin, Christen, professor, Oslo
- Courtright, elev, Berlin
- Creutz, se Sylou-Creutz
- Cumberland, Ernest Augustus, prins av
Cruz, Juan de la, sp. dikter
- Curro, Giovanni, skipshandler, Messina
- Czerny, Carl, østerr. pianist/komponist
- Dahl, Inga?, fru Frimann, Oslo
- Dahl, I. C., no. maler
- Dahl. Sverre, oversetter, Oslo
- Dahle, Lars, misjonær, Madagaskar
- Dahle Karlson, Lena, Madagaskar /
Sverige
- Dahle, Sven, journalist, Stavanger
- Dahlhoff, Falk Lardsen
- Dahlin, se Rogal-Levitzsky, R.
- Dahlstrøm, Sigurd, lege, Oslo
- Damm, København [?]
- Dancke, Einar, bokhandleransatt, Oslo
- Danelius, Bertram Dybwad, Stavanger
- Daniel, profet
- Dankel, Bjarne, organist, Haugesund

- Danton, Georges Jacques, fr. politiker
 Dass, Peter, no. dikterprest
 David, jødisk konge, salmedikter
 Davidsen, frk. Edith (g. Sparre Olsen)
 Davies, se Davis
 Davis, Ellabelle, sangerinne
 Davis, Enoch Mettler, am. komponist
 (1886–1971) Millstone, NJ
 Deutsch, Otto Erich, østerr.
 musikkforsker
 Dickinson, miss, eng., Mallorca
 Dietrichson, Gustav, prest, Berlin
 Dietrichson, Hedvig, frk., Berlin
 Dixon, Mort, slagerkomp-
 Dobrowen, Issay, dirigent, Oslo
 Dohnányi, Ernő, ung. pianist, Berlin
 Dorothea, niese, se Natvig, Vesla
 Drews, Arthur, historiker, Berlin
 Drit, vertskap, Paris
 Due, Mary Barratt, no. pianist
 Dybwad, Johanne, no. skuespiller
 Dywad-Brun, ??? Dybwad?
 (artikkelforfatter)
 Eckhoff, Christian M., pastor, Oslo
 Edgar, John, skotsk arkeolog og
 forfatter
 Edgar, Morton, skotsk arkeolog og
 forfatter
 Edward, eng. konge
 Egeberg, se Høst
 Egede-Nissen (Richter), Aud, no.
 skuespiller
 Egge, Klaus, no. komponist
 Eggen, Arne, no. komponist
 Eggestad, Olaf, forsker/pianist,
 Stavanger
 Eide, Ingrid, elev?
 Einstein, Alfred, ty. musikkforsker
 Ekenes, Beate V., oversetter, Nøtterøy
 Elling, Catharinus, no. komponist
 Elias, profet
 Elias [??]
 Elling, Ulla (Ulrikke), Oslo
 Elmberg, gartner, Kolsås
 Elmholt, Olsen (fa. Olsens Enke)
 Else, hushjelp, Valevåg
 Elvestrand, Asbjørg, musikkpedagog,
 Oslo
 Elvestrand, Magne, organist, Oslo
 Elvestrand, Vegard, Oslo
 Engel, Hans, prof., Greifswald
 Engh, Ellen Zarbell, Oslo
 (misjonærhjemmet)
 Enok, skoleelev, Stavanger
 Ergo, Emil, prof. psykolog
 Erichsen, Andreas Emil, rektor,
 Stavanger
 Ericson, frk., sv. fiolinist
 Eriksen, Alfred?, prest, elev
 Eriksen, Røskva Gjøstein?
 Eriksen, Thorvald, no. maler
 Erland, Jens, Stavanger?
 Erlandsen, Hieronimus Heyerdahl,
 prest, Haugesund
 Erlandsen, Lars Dahle, Stavanger
 Esaias, profeten
 Eskeland, Severin, rektor, Stord
 Esmann, da. sanger, Berlin/Kbhvn
 (sønn av skuespiller Anna Larsen)

- Espeland, Arne, journalist,
radioreporter, Stavanger
- Espeland, Ottar, billedhugger, Oslo
- Evang, Karl, lege, Oslo
- Evje, Johan, rektor, komponist, Oslo
- van Eyck, Hubert og Jan, flamske
malere
- Falk, Erling, journalist, Oslo
- Falsen, Mimi, no. maler
- Fangen, Ronald, no. forfatter
- Fartein, se Valen-Sendstad, F.
- Fasmer-Dahl, Esther, g. m. prof. Erik
Waalder, Bergen
- Fasmer-Dahl, Alf, pastor
- Fasmer-Dahl, Titt (frk)
- Faye, familie
- Faye, Elna (se Lous Mohr)
- Fiejo, sjåfør Mallorca
- Fischer, Edwin, sveitsisk pianist
- Fischer, Peter Vogt, impresario, Oslo
- Fjeldstad, Øivin, no. dirigent/fiolinist
- Fladmoe, Arvid, no. dirigent/fiolinist
- Flagstad, Kirsten, no. sangerinne
- Flugsrud, Sverre, NB Oslo
- Ford [?]
- Fotland, Marta, elev, stud., Berlin
- Fraenkel, russ. pianist, Berlin
- Framnæs, Ingeborg
- Franciscus (Fransiscus)
- Frandsen, Minna, København
- Frida, hushjelp, Valevåg
- Friedmann, Ignaz, po. pianist, Berlin
- Friedrich den store, konge, Berlin
- Frøseth, Mette, pensjonatvertinne, Oslo
- Furdal, Ole Jørgen, forsker, Sveio
- Förster, Frl., lærerinne, München
(Mallorca)
- Gabrielsen, Wilfred, Stavanger
- Gad, Oscar, forlegger, København
- Gade, Fredrik, (s. av Aug. Sinding),
København/Oslo
- Gade, Niels Wilhelm, dansk komponist
- Gaetani, familie, Roma
- Gál, Erna, frk., sanglærer, Wien
- Gamle-Ola'en, se Valen, Ola
- Garborg, Arne, no. forfatter
- Garborg, Hulda, forfatter, Hvalstad
- Gaugin, Pola, no. kunstkritiker
- Gaukstad, Øistein, univ.bibliotekar,
Oslo
- Gédalge, André, fr. komponist
- Gehrcke, Astrid Lous, no. sanger
- Geijerstam, Astrid af (f. Smith),
Berlin/Gudbrandsdalen
- Geijerstam, Gösta af, sv. forfatter,
billedkunstner,
Berlin/Gudbrandsdalen
- Gelber, stud., Berlin
- Gerhardsen, Gerhard M., stortingsmann
- Gerhardt, Poul, ty. salmedikter
- Gerhardt, ty. pianist, Berlin
- Gievær, Samuel, skolekamerat,
Stavanger/Oslo
- Gjedrem, Tollef, stortingsmann
- Gierløff, Christian, no. forfatter
- Gjesdahl, Paul, no. kritiker, journalist
- Gjessing, Rolf, Stavanger
- Gjørning, Aug., da. musiker
- Gjøstein, Røskva, frk, Berlin (Eriksen)
- Glaser, Ernst, no. fiolinist

- Glaser, Kari Aarvold, no. pianist
 Glimme, Gudrun, (g.
     Henrichsen=Rossmann)
 Gluck, C. W., østerr. komp.
 Gløersen, Peter, Stavanger
 Goes, Hugo van der, flamsk maler
 Goethe, J. W. v., ty. dikter
 Gonz, prof., Berlin
 Gosset, frk, Berlin
 Gottwaldt, Birger Lund, no. polfarer
 Gradenwitz, Peter, ty-isr. musikkforsker
 Gram, Ingeborg (f. Solberg)
 Gray, Juhan de, am. pianist
 el Greco, it.-sp. maler
 Greiner, Willy, notestikker, Oslo
 Gretchen (Wachtels tante), Berlin
 Grieg, Edvard, no. komponist
 Grieg, Nina, sangerinne
 Grimdalen, Anne, no. billedhugger
 Grommé, Georg, forretningsmann, St.
     Petersburg
 Grosset [Mankiewicz], Jeanne,
     medstudent, Berlin
 Grossmann, frk, Palma
 Groven, Eivind, no. komponist
 Grude, Johan Garman, Berlin
 Grude, Astrid Svanøe, Berlin
 Grundt Tanum, se Tanum
 Grüner, frk., lærer, Oslo
 Grüner-Hegge, Finn, fiolinist, Oslo
 Grüner-Hegge, Odd, no. dirigent
 Græsvik, Ingebjørg, no. pianist
 Grøndahl, Agathe Backer, no. pianist,
     komponist
 Grøndahl, Fritjof Backer, no. pianist
 Grønner, Hilmar, organist, Oslo
 Grønvold (på Enstavold?)
 Grønvold, Lars Ludv. Høst, banksj.,
     Oslo
 Grøtteland, Magne?, elev
 Gudrun, hushjelp Valevåg
 Gulbranson, Ellen, sangerinne, Oslo
 Gullakson, Jelsa?
 Gundersen, Gunnar (Joronn Sitjes
     mann)
 Gunnarson, Margrethe Borchgrevinck,
     fru, Førde
 Gunnarson, Thorstein, sogneprest,
     Førde
 Gunnarson, Torstein, NRK, Oslo
 Gunvor
 Gurvin, Olav, no. musikkforsker
 Hába, Alois, tsj. komponist
 Habsburg, Otto von, ung-ty. erkehertug
     og politiker
 Hagen, Ingeborg Refling, no. forfatter
 Haile Selassie, etiop. keiser
 Halir, Karl (Karel) tsj.-ty fiolinist,
     kvartettleder, Berlin
 Hall, Birger, no. teolog
 Hall, Pauline, no. komponist
 Hallen, Ernst, pastor
 Hallesby, Ole, teolog, Oslo
 Hals, Karl, musikkhandler, Oslo
 Hals, Olav, Norsk Musikforlag, Oslo
 Hals, Sigurd, musikkhandler, Oslo
 Halvorsen, E.
 Halvorsen, Haldis, f. Michelsen,
     sangerinne, Berlin/Oslo
 Halvorsen, hr., Berlin

- Halvorsen, Johan, no. komponist
Halvorsen, Leif, dirigent, fiolinist,
    Berlin/Oslo
Hambro, C. J., stortingspres., Oslo
Hambro, Carl, no. kulturattaché,
    London
Hammer, Simon, no journalist
Hammerich, Borghild,
    København/Lysebu, Oslo
    datter Bente (Heltoft)
Hamsun, Knut, no. forfatter
Hannestad, Bertha, fru, misjonær
Hannikainen, Ilmari, fi. komponist
Hansen, Dagmar Walle, no. pianist
Hansen, Hanna Marie, no. pianist
Hansen, Kristina
Hansen, Lauritz Wilhelm, konsul,
    Stavanger
Hansen, Wilhelm, da. musikkforlegger
    (Alfred til 1920, Sven senere)
Harald, no. prins
Hareide, Olaf, no. komponist
Harrison, miss, cello, Berlin
Haslerud, Christian, organist, Oslo
Haslund, Helene?
Haug, Kristian, kunstkritiker, Oslo
Hauge, Endre
Hauge, Erik
Hauge, fru, f. Gad, Ringebu
Hauge, Reidar
Hauge, Thomas, pastor, Ringebu
Haugerud, Anders, student, Oslo
Haugsgjerd, Marie, hushjelp, Valevåg
Haugstøen, Rasmus, domprost,
    Trondheim
- Haydn, Joseph, østerr. komponist
Heckel, Kirsten Mohr, Berlin
Hees, Mlle. Vertinne Paris
Heggstad, frk-. pensjonatvert., Oslo
Heiberg, Ella
Heiberg, fru Jean, f. Mannheimer??
Heiberg, Jean, no. maler
Heiberg, Johanne Louise, da.
    skuespiller
Heide, Harald, kapellmester, Bergen
Heine, Heinrich, ty. dikter
Helander, Colbjørn, filmdirektør, Oslo
Helmann (Helman), Alexandr, ukr-brit
    pianist
    fru [?]
Helmer, familie
Helmholtz, Hermann von, ty. akustiker
Heltoft, Aksel, da. forfatter
Heltoft, Bente (Hammerich), forfatter,
    København/Oslo
Hertervig, Lars, no. maler
Herzberg, Gerhard, dr., Dale i Bruvik
Hindemith, Paul, ty. komponist
Hindenburg, Paul, ty. politiker
Hiorth, Adam Severin, Oslo
Hiorth, Agnes, no. maler
Hiorth, Albert, ingeniør, bibelforsker,
    Skien
Hiorth, Alice, Oslo
Hirschberg, Ludwig, klaverprof., Berlin
Hitler, Adolf, øs/ty.
Hjort, fru, Stavanger (Sigrids arb.giv.)
Hjorth, frk., Berlin
Hoel, Anders A. Olsen
Hoel, fru [?]

- Hoel, Johanne Margrethe, fru
 Hoel, Olaf (lektor)
 Hoff, frk., lærer Industriskolen, Oslo
 Hoffmann, E.T.A., ty. forfatter
 Hoffmann, Sigrid
     Marta???
 Hognestad, Peter, biskop, Bjørgvin
 Hohlenberg, Johannes F., da. forfatter
 Holberg, Ludvig, no.-da. forfatter
 Holger, Rolf, no. musiker
 Holm, frk., stud., Oslo
 Holm, Hans-Henrik, no. forfatter
 Holman, David, Scotland
 Holman, Helen, Scotland
 Holmboe, Jens, professor, Oslo
 Holst, Oscar, musiker, Oslo
 Holter, Iver, no. komponist
 Holter, ???, kritiker av kunst?
 Holthe, Ragna, no. misjonær, Japan
 Holtsmark, no. forfatter???
 Holtmark, frk., Univ.biblioteket
 Hoog, hollender, Berlin
 Hope, Ingeborg
 Hoppe, restauratør, Berlin
 Hougen, Knut J., eksp.sjef, kirkedept.,
     Oslo
 Hove, Richard, da. musikkskribent
 Huët, Mme., f. Kette, Frankrike
 Hull, Arthur Eaglefield, eng.
     musikkforlegger
 Hülsen-Haeseler, grev G. von, operasjef
     i Berlin
 Humperdinck, Engelbert, ty komp.
 Hurum, Alf, no. komponist
 Hurum, fru Leslie Elisabeth
 Hurum, Hans-Jørgen, no. musikkritiker
 Huseby, Finn, stud.theol., Oslo
 Huxley, Aldous, eng. forfatter
 Hvalstad, søstre, Bestum
 Hveem, Johan, student, Oslo
 Hygen, Johannes, domprost, Oslo
 Händel, G. F., ty.-eng. komponist
 Høgh-Nilsen, Sigvart, pianist, Oslo
 Høst & Egeberg, orgelhandel, Oslo
 Høyer, Liv Nansen, Oslo
 Høyer, Andreas, Oslo
 Høyer, Anna, Oslo
 Haakon, konge
 Haaland, ?, (bergenser), Messina
 Haarklou, Johannes, no. komponist
 Haavardsholm, Frøydis, billedkunstner,
     Oslo
 Ibsen, Bergljot
 Ibsen, Henrik, no. forfatter
 Ihle, Steinar, stud.theol., Haugesund
 Ihlen, Christian, prof.,teolog, Oslo
 Ingeborg, faster (se Valen)
 Ingw Nielsen (familie av FV)
 Irenæus, elev av Polykarp, s.d.
 Irgens-Jensen, Ludvig, no. komponist
 Isaksen (Isachsen), Halfdan (Stvgr)
 Jacobsen, Anna, Valevåg
 Jacobsen, Hedvig, søster av Jetta Bryn
 Jacobsen, I. P., da. forfatter
 Jacobsen, se Beenfeldt, Ferdinand
 Jacobsen, Jac. G., sjøkaptein
 Janson, Kristoffer, no. forfatter
 Jelinek, Hanns, østerr. musikkforsker
 Jenny, Valevåg [?]
 Jeremias, profeten

- Jessen, frk., Oslo
 Johannessen, Olaf Bucher, intendant,
     Harmonien, Bergen
 Johannesen, David M., se Johansen, D.
     M.
 Johannessen, Idar, fotograf, Haugesund
 Johansen, Bommen (se Kvandal)
 Johansen, David Monrad, no.
     komponist
 Johansen, Lissa, Slependen
 Johansen (Kvandal), Tor, Slependen
 Johanson, Sven-Eric, sv. komponist
 Johnen, Kurt?, ty. musiker
 Johnsen, Birte, Oslo?
 Johnsen, Ragnar??
 Johnson, Samuel, eng. forfatter
 Jones, Stanley, am. misjonær
 Jordan (Sandvik Kristensen), Nina,
     skuesp., Bergen
 Josquin de Prés, komponist
 Jørgensen, Johs., da. forfatter, Assisi
 Kahn, Robert, prof. Berlin
 Kaja, venninne av S. og Magnh.
 Kalmus, Edwin F., musikkforlegger,
     Wien / New York
 Kannik, Inger, Stavanger
 Karlsen, Rolf, organist og dirigent, Oslo
 Karsten, Ludvig, no. maler
 Kastborg, Willy, Oslo
     frue, Karin Brecke
 Kaufmann, nabo, Berlin
 Kaun, lærer, Berlin
 Keats, John, eng. dikter
 Keenan, prof., Barcelona
 Kette, Hedwig, Berlin
 Kette, Marie, Berlin
 Ketten, roseleverandør?
 Kielland, Alexander, no. forfatter
 Kielland, Anna, ECKs mor
 Kielland, Anne Sofie
 Kielland, Else Christie, no. maler
 Kielland, Eugenie, lærer, forlagskons.,
     Oslo
 Kielland, fru ing.
 Kielland, Jacob, sogneprest
 Kielland, Kitty, no. maler
 Kielland, Olav, dirigent, Oslo
 Kielland, Sigurd, musikkforlegger, Oslo
 Kielland, Jan, lege, Oslo
 Kienle, Hans, prof. astr. Göttingen
 Kierkegaard, Søren, da. filosof
 Kierulf, Ragnar, intendant
     Komp.foreningen, Oslo
 Kinck, Eli, g. Lie, Oslo
 Kingo, Thomas, da. salmedikter
 Kirsten
 Kittelsen, Theodor, no. maler
 Kjellsby, Erling, elev, no. komponist
 Kjerulf, Oda, Halfdans søster
 Kjerulf, Halfdan, no. komponist
 Klaveness, A. F. , skipsreder, Oslo
 Klaveness, Fredrik
 Klaveness, Thorvald
 Klingenberg, Olaf, stud.
 Klingler, Karl, prof., Berlin
 Kloumann, Klara, no. pianist
 Knudsen, Gunnar, no. fiolinist
 Knudsen, Gunnar, no. statsminister
 Knudsen, Ingeborg (f. Stang Lund)
 Knudsen, fr., hybelv., Oslo

- Knudsen, O. A., skipsreder, Haugesund
 Knutsen, Annemor, pianist, Oslo
 Knutsen [Knudsen], Dagny, no pianist,
 Oslo/Sætre
 Knutsen, Johan Christian, Dagnys far)
 Kra
 Knutsen, ??, Dagnys søster, Kria
 Knutzen, (Anders) Martin, no. pianist
 Koht, Halfdan, professor, politiker,
 Oslo
 Koht, Aase (Gruda Skard), Oslo
 Kolberg, Hugo, musiker, Oslo
 Kolisch, Rudolf, øst. fiolinist
 Koppel, Julius, da. fiolinist
 Koppel, da komp
 Kopreitan, Ole, misjonær, misjonssekr.,
 Stavanger
 Kortsen, Bjarne, musikkforsker,
 Haugesund/Bergen
 Koss, Thorleif??, kontorsjef Norsk
 musikforlag bror? av lege Anton
 Koss??[?]
 Kramm, Hugo, kapellmester, Oslo,
 medstudent i Berlin
 Krag, Lul, no. maler
 Kragemo, Helge, UB(NB), Oslo
 Krebs, Karl, prof. Berlin
 Kreisler, Fritz, østerr.-am. fiolinist
 Kretzschmar, Hermann, ty.
 musikkforsker, dirigent
 Kreutz se Sylou-Creutz
 Kriegar-Menzel (Krieger-Menzel),
 Otto, prof., Berlin
 Kriegar-Menzel, Jacoba (Elling), Berlin
 Kristensen, Kristen N., lege, Førde
 Kristensen, Sverre, kapt./dir., Sætre
 (Dagny K.s mann)
 Krohn-Brekke, Hans (og frue),
 kjøpmann, Haugesund
 Krømer, Philip, musikkforlegger, Oslo
 Krømer, Ranja, Oslo
 Krøvel, Sverre, cellist, Oslo
 Kunwald, Ernst, dirigent, Berlin
 Kurt, Frau, hybelv., Berlin
 Kvammen, Erik, Valevåg
 Kvandal, Johan (Bommen), no.
 komponist
 Lagerløf, Selma, sv. forfatter
 Lammers, Thorvald, no. sanger
 Lamond, Frederick, skotsk
 pianist/komponist
 Lande, Tor Sverre, forsker UiO
 Landstad, Magnus B., no. salmebokforf.
 Lange, Ellen, se Bojer
 Lange, Gustav, no. komponist
 Lange, Kristian, radiomedarbeider, Oslo
 Lange, Sven, NRK, Oslo
 Lange-Nielsen, Fred., Oslo
 Lange-Nielsen, Ingrid
 Lange-Nielsen, Laura (St. Lund), Oslo
 Langaard, Fredrik A. C., konsul, Oslo
 Langaard, Johan Henrik, kapellmester,
 Oslo
 Langaard, Myrth, Oslo
 Langaard, Unni (f. Lund), elev, Oslo, se
 Schønfelder
 Laretei, Kåbi, pianist, Stockholm
 Larsen/Larssen, Arna/Anna, da.
 skuespiller, Berlin
 Larsen, Astrid, elev

- Larsen, Edgard, no. konsulatsekr.,
Roma
- Larsen, Nils, pianist, komponist,
Berlin/Oslo
- Larsen, P. L., da. misjonær
- Larsen-Stevens, fru, da. forfatter
- Lasson, Bokken, no. sangerinne
- Laube, hr., ty. filmmann, Mallorca
- Laura, hushjelp hos Magnhild
- Lavik, Johannes, redaktør, Bergen
- Lea, Einar, biolog, Stavanger/Bergen
- Lea, Marie, Stavanger
- Leander [?]
- Lehmann, Eigil, sogneprest, Skjold
- Leire, sjøkaptein
- Lena, hushjelp?
- Lena [Valen?], faster
- Leopardi, Giacomo, it. dikter
- Levin, Robert, pianist, elev, Oslo
- Levizky (se Rogal-Lewitzsky), Misha,
pianist
- Lexow-Breck, fru Bertha
- Lexow-Breck [-Bræck], Jens R., pastor,
Oslo
- Lidén, John ??? (artikkelforfatter)
- Liden, forfatter ??
- Lie, Asbjørg (g. Arne VS)
- Lie, Harald, elev, no. komponist
- Lie, Harald W. (jr)
- Lie, Hedvig (f. Roede)
- Lie, Jenny (g. Magne VS)
- Lie, Olav
- Lien, frk, lærer
- Liestøl, Knut, statsråd, Oslo
- Lille-Ingeborg, se Valen
- Lillemor (Stang Lund?)
- Lilly [?]
- Lina, hushjelp?
- Lind, frk. (elev)
- Lindberg, Jens, bibliotekar, Oslo
- Lindeman, Peter, direktør MK, Oslo
- Lindhardt, Bent, da. pastor, Berlin
- Lindholm, Ingeborg (kusine av fru
Roede)
- Lion, Dr., Paris
- Lippe, Fritz von der, no journalist
- Litla-Kari, se Valen
- Liv [?]
- Lombardo, Guy, slagerkomp
- L'Orange, Hans Petter, professor, Oslo
- Lothe, Harald, advokat, Haugesund
- Lotti, Antonio, it. komponist
- Louise [?]
- Lous, Lulli, Oslo
- Lous, Marie Johanne, Skjeberg
(Hougsund)
- Lund, Birgitte C.S. (Kjær), dansk
(Mallorca)
- Lund, Fredrik Stang, adv., statsråd,
Oslo
- Lund, frk., UB Oslo
- Lund, Hanna??
- Lund, Ingeborg Stang (f. Middelfart),
Oslo
- Lund, Ingeborg Stang, Oslo
- Lund, Inger Bang, komponist/pianist,
Bergen
- Lund, Jens Michael Stang, advokat,
Oslo
- Lund, Laura Stang, Oslo

- Lund, Laura Stang, Oslo
 Lund, Per, Mallorca/Oslo
 Lund, Peter Stang, Oslo
 Lund, Troels, da. forfatter
 Lund, Unni, se Langgaard
 Lunde, Gudrun, se Valen-Sendstad
 Lunde, Kristine Helene, Stavanger
 Lunde, Haakon, Oslo
 Lunde, Johan, biskop
 Lundh, Otto, elev, Oslo
 Lunke, Anna, Oslo?
 Luther, Martin, ty. reformator
 Lutyens, Elisabeth, eng. komponist
 Luvaas, Morten, USA-slektn.
 Lyche, Harald, forretningsmann,
   Drammen
 Lystad, H.M., lege, Oslo
 Løken, frk., elev
 Løkke, Helga, no. fiolinist
 Laading, Hilda, Bergen, Fartein VS
   forlovede
 MacLean, Williamina, Scotland
 Madsen, Arne Martin, no politiker,
   handelsminister
 Madsen, dr. P.
 Maegaard, Jan, dansk musikkforsker og
   komponist
 Magne, se Valen-Sendstad, M.
 Magnhild, Fartein Valens søster, se
   Sendstad
 Mahler, Gustav, øs. komponist
 Malene, Malenchen, Valevåg
 Mama, se Valen, Dorthea
 Manet, Eduard, fr. maler
 Mangs, Frank, sv.-fi. pastor
 Mankiewicz, Jeanne (Grosset-), Berlin
 Mann, Tor, kapellmester, Göteborg
 Mannerheim, Augustin, sv. lyriker
 Mannheimer, forlegger, Göteborg.
 Mannheimer, Agnes, sv. malerinne (g.
   Jean Heiberg)
 Mannsaaker [Mannsåker], Dagfinn,
   senere riksarkivar, Oslo
 Mannsåker [Mannsaaker], Jon,
   stortingsmann, prest
 Mannsåker, Nanny [f. Stueland], Oslo
 Marées, Hans v., ty. maler
 Markewitch, Igor, russ.-it. dirigent
 Marlowe, Christopher, eng. forfatter
 Marteau, Henry, fr. fiolinist, Berlin
 Martha, Valevåg
 Marx, Adolf B., ty, musikkforsker
 Maurer, Lilly
 Mazarine, Jules, fr. politiker
 Mead, miss, eng., Mallorca
 Meier-Graefe, Julius, ty. kunstkritiker
 Mellbye, dr. P.A. Munch?
 Mellbye, fru Laura Emilie (Johan E.?)
 Mellbye, fru (P.A.?)
 Melling, Einar, no. komponist
 Mendelssohn(-Bartholdy), Felix, ty.
   komponist
 Mensch, Samuel, klaverstud., Berlin
 Menzel, Adolf von, ty. maler, se
   Krieger-Menzel, hans nevø
 Mercedes, pike i Palma
 Metella, rom konsul
 Michelangelo (Buonarotti), it.
   billedkunstner
 Michelsen, Haldis, se Halvorsen, H.

- Mikael, se Valen-Sendstad
 Miller, Johann Peter, ty. teolog og
 forfatter
 Milton, John, eng. forfatter
 Minna, tjenestepike Wachtel, Berlin
 Minsaas, Alfred
 Minsaas, Ole Berge (F. Madagascar)
 Mjelde, Ole M., stortingsmann
 Mjøen, Reidar, kritiker, Oslo
 Moe, Olaf E., prof.(teolog), Oslo
 Moestue, Knut, musikkforlegger, Oslo
 Moestue, Marie, Oslo
 Mohr, Anna
 Mohr, Astrid
 Mohr, Bjarne, arkitekt
 Mohr, Bjart, Oslo
 Mohr, Elna Faye
 Mohr, Gustav
 Mohr, Hugo Lous, Stavanger/Oslo
 Mohr, Jan, Oslo/København
 Mohr, Jeanette, klaverlærer,
 Stavanger/Bergen
 Mohr, Kai Møller
 Mohr, Kirsten (Heckel), Berlin
 Mohr, Marie Lous, adjunkt
 Mohr, Olaf Eugen, sogneprest,
 Stavanger/Bergen
 Mohr, Otto Lous, prof., Oslo
 Mohr, Tove, lege, Oslo
 Mohr, Tove (Pihl), Oslo
 Mohr, Venke (Hystad), Oslo
 Mohr, Viggo
 Monrad-Johansen, se Johansen
 Morcman, Oscar, no. komponist
 Moren, Haldis (Vesaas), no. forfatter
 Morgenstjerne, B. H. v.Munthe af,
 prof., Oslo
 Morris, Mme., am. sangerinne, Berlin
 Moster (se Valen, Sigrid)
 Mowinckel, Johan Ludv. jr., dirigent,
 Bergen
 Mozart, Constanze, W.A.'s hustru
 Mozart, Leopold, østerr. komponist
 Mozart, W.A., østerr. komponist
 Munch, Anna, malerinne, Oslo
 Munch, Edvard, no. maler
 Munch, P. A., no. historiker
 Munthe, Wilhelm, overbibliotekar, UB
 Oslo
 Munthe-Kaas (Sandvik), Elisabeth,
 sangerinne, Oslo
 Mussolini, Benito, it.
 Mustad, søstre (Marie & Henriette?
 Edle?)
 Muus, Diderik
 Myhre, Jonas, misjonær
 Mæland, frk., Haugesund
 Mæland, Sam[??]
 Märtha, kronprinsesse
 Møller, fiolinist, Oslo?
 Mørk, Ulrik, musikkritiker, Oslo
 Nansen, Eva Sars, no. sanger
 Nansen, Fridtjof, no. polfarer m.m.
 Nansen, Irmelin??? (Revdold??)
 Nansen, Liv (g. Høyer)
 Nansen, Odd, arkitekt, Oslo
 Nason, fiolinist, Boston/Berlin
 Natvig, Harald, Oslo
 Natvig, Haakon, professor, Oslo
 Natvig, J. B., rektor, Stavanger

- Natvig, Ketil, Oslo
 Natvig, Rachel Kristine (fru), Stavanger
 Natvig, Vesla (Dorothea, f. Sendstad)
 Nesheim, se Nisheim
 Neumark, Ignaz, dirigent, Oslo
 Neuenrodenech?, ty dame, Palma
 Nicolaysen, Solveig Kaurin,
     billedkunstner, Oslo
 Nielsen, Carl, da. komponist
 Nielsen, Valens fam., se Nilsen
 Niemöller, Martin, ty. teolog
 Nietzsche, Friedrich, ty. filosof
 Nikisch, Arthur, ty. dirigent
 Nils, se Valen, Nils
 Nilsen, Antonette, kusine, Oslo
 Nilsen, Asbjørn (lege)
 Nilsen, Astrid
 Nilsen, Hans Jacob, no. teatersjef
 Nilsen, Ingw. (Nielsen??), Oslo
 Nilsen, Jappe, kritiker
 Nilsen, Magnus, stortingsrepr. A
 Nilsen, Nanna, Oslo
 Nilsen, Odd
 Nilsen, Per, no. sanger, Berlin
 Nilsen, Rachel, Oslo (FVs kusine, Gift
     Ingw. Nilsen)
 Nisheim, Sigrid, Stavanger
 Nissen, Erika, no. pianist
 Nissen, Karl, no. pianist, dirigent
 Nock, Arthur
 Nock, Ebba Braathe
 Nome, Halldis (Lunde)
 Nome, John, no. teolog
 Norborg, Sverre, teolog, Oslo
 Nordheim, Øivind, NB Oslo
 Nordraach/Nordraak, Rikard, no.
     komponist
 Norman, Carl
 Novalis (F.L. von Hardenberg), ty.
     dikter
 Nygaard, William, no. maler
 Nyström, Gösta, sv. komponist
 Nærup, Carl, no. litteraturkritiker
 Næss, fru, pensjonatvertinne, Oslo
 Obstfelder, Sigbjørn, no. dikter
 Ochs, Siegfried, ty. komponist
 Offenberg, Henry, fiolinist, elev
 Oftedal, Christian S., redaktør,
     Stavanger
 Olav, se Valen-Sendstad, O.
 Olav. kronprins
 Olden, Caro, journalist, Oslo
 Olena, Valevåg
 Olga, hushjelp Valevåg
 Olsen, C. G. Sparre
 Olsen, lege, Oslo
 Olsen, Marie, Oslo
 Olsen, Ragna, Haugesund?/Oslo
 Olsson, Aagot, Oslo
 Ording, Hans Nielsen Hauge, pastor,
     Berlin
 Ording, Ingrid [Roede]
 Ording, Frederikke?, Nordstrand
 Os, Edvard S. (kapt), N. Maallag, Oslo
 Ottesen, fru Abel Schwartz?, vertinne,
     Bergsliensgt. 11, Oslo
 Otto [von Habsburg], ung-ty erkehertug
     og politiker
 Ottilie, (dagbok-forf.)
 Padilla, Lola Artôt de, sp.-ty. sanger

- Palestrina, P. da, it. komponist
 Panum, Hortense, da. musikkforsker
 Parmenides, gr. filosof
 Pasternak, Boris, russ. forfatter
 Pauli, frk., sv. elev [fru??]
 Paulus, misjonær
 Peder, ??
 Pedersen, frk., København
 Pernet, plantehandler i Lyon
 Pernille, hushjelp hos frk. de Seue
 Peter, apostel
 Petersen, Carl, se Skovgaard-P.
 Peterssen, Eilif, no. maler
 Phitelby, frk, Berlin
 Picasso, Pablo, sp. maler
 Piene, Johannes Bugge, no maler
 Piene, Christiane, fru
 Pihl, Julie, fru, Oslo
 Pinfield, Edgard Carlos, fiolinist
 (Boston/Berlin)
 Pirandello, Luigi, it. forfatter
 Pirro, André, fr. musikkforsker
 Platou, frk. Elisa (Nissen, gymn)
 Platou, Hilda
 Polykarp, kirkefader, Smyrna
 Prip, Einar, da. misjonær / forfatter
 Prytz, Eva, sangerinne,
 Drammen/Stockhikm
 Prytz, fru (NB??, 1952)
 Paasche, Johan Fredrik, prof. , Oslo
 Rachlew, Anders, no. komponist,
 pianist, København
 Ragnhild, Valevåg [?]
 Rambøll, fru Stefine, vert., Parkv., Oslo
 Ramsland, Minna, Stavanger
 Ramstad, Borghild, hushjelp, Valevåg
 Randers, Agnes., elev, organist. Asker
 Rantzau, Rolf Brandt, no. pianist
 Rasmussen, Emil, da.
 religionshistoriker
 Rasmussen, Johan, Sandefjord
 Ravel, Maurice, fr. komponist
 Refsaas, Kristian (Leden), no.
 komponist
 Reger, Max, ty. komponist
 Regina, tj.pike, Roma
 Reichelt, Karl Ludvig, no.
 kinamisjonær
 Reidar, gml. mann, Valevåg
 Reidarson, Per (Peder), no. komponist
 Reiersen, se Reidarson
 Reinhardt, Max, ty.-østerr.
 teaterregissør
 Reiss-Andersen, Gunnar, no. forfatter
 Rembrandt van Rijn, ned. maler
 Revold, Axel, no. maler
 Revold, fru Irmelin Nansen
 Revold, fru Ingrid Müller
 Richter, Ernst Friedrich, ty. komponist
 Riefling, Reimar, no. pianist
 Riefling, Robert, no. pianist
 Riemann, Hugo, ty. musikkforsker
 Ries, Gartendirektor, Karlsruhe
 Riis, Andreas senior, Stavanger
 Riis, Andreas, jr., cand.theol., Oslo
 Riis, Emil, Sveio
 Riisager, Knudaage, da. komponist
 Rilke, Rainer Maria, østerr. forfatter
 Ringnes, Haagen, journalist, Oslo
 Ripple, ??

- Rise, Bjarne, no. maler
- Robinson, C., British Council, Oslo
- Robsahm, Harda, interiørarkitekt, Oslo
- Roede, Ellen Margrete, Oslo
- Roede, Halfdan, Oslo
- Roede, Ingeborg (H.s datter)
- Roede, Ingrid, Oslo
- Roede, Lil [Johanne Elisabeth], Oslo
- Roede, Nils, lege, Oslo
- Roeslein, Miss, am., Berlin
- Rogal-Lewitzsky, Misha, ru.-ty. pianist
- Rojahn, Ingarth, organist, Haugesund
- Rokseth, Yvonne, musikkforsker, Paris
- Rolfsen, Alf, no. maler
- Roll, se Anker
- Rolland, Romain, fr. forfatter
- Rosenberg, Alfred, ty nazist
- Rosenius, Carl Olof, sv. predikant
- Ross, Hans, maler
- Rossmann, Gudrun Glimme, Stavanger
- Rossmann, Henrik (mann, maler),
Stavnger
- Rubens, Peter Paul, fl. maler
- Rubinstein, Anton, ru. komponist
- Rubinstein, Arthur, po. pianist
- Rudorff, Ernst, prof., Berlin
- Russel / Russell, Anne L., am. tannlege,
Berlin
- Røed, Javan, Sveio?
- Røgeberg, Ann (?), elev
- Røstvig, Carl (Karl), no. maler,
Stavanger
- Røstvig, far Lars, misjonær,
Madagaskar/Stavanger
- Røstvig, fru Kristine, Stavanger
- Røstvig, Kristian, Stavanger
- Røstvig, mor Marta, Stavanger
- Sachs, Curt, ty. musikkforsker
- Sagen, Lyder, no. teolog
- Samsonsen [Skoge], Olaf, prest,
Haugesund
- Sand, George (Dudevant), fr.
forfatterinne
- Sand, Gjertrud
- Sander, Carl, notekopist, Oslo
- Sandler, Eichar Johannes, sv.
utenriksminister
- Sandvik, Dagny, lærer, Oslo
- Sandvik, Einar, tannlege, Oslo
- Sandvik, Elisabeth (Lisa) [Munthe-
Kaas], Oslo
- Sandvik, Ellen [Thommesen], Oslo
- Sandvik, Ingeborg, sanger, Oslo
- Sandvik, Iver, Oslo
- Sandvik, Jo, Oslo
- Sandvik, Knut, Oslo
- Sandvik, Marie, Oslo
- Sandvik, Nanna, Oslo
- Sandvik, Ole Mørk, musikkforsker,
Oslo
- Sandvik, Per, Oslo
- Sandvik, Randi Munthe-Kaas, Oslo
- Sandvold, Arild, domorganist, Oslo
- Sara [??]
- Sars, Eva (Nansen), Oslo
- Sars, Ernst, prof., Oslo
- Sars, Michael, sogneprest
- Sauer, Emil, østerr.-ty. pianist / utgiver /
komponist
- Schade, Rolf E., journalist, Oslo

- Scheffler, se Angelus Silesius,
 Schirach, Baldur, ty. politiker
 Schjøtt, Ae, (Annæus Schjødt), adv.,
     Berlin/Oslo
 Schjøtt, Christian, da.pianist
 Schjøtt, Santa (fru dr. Arbo),
     Berlin/Oslo
 Schjelderup, Gerhard, no. komponist
 Schjelderup, Kristian, teolog
 Schjødt, Annæus, adv. Oslo
 Schnabel, Arthur, ty. pianist
 Schneevoigt, Georg, dirigent, Oslo
 Scholz, Mr. Davis' venninne, Berlin
 Schorn, ty. familie, Palma
 Schott, ty. musikkforlag
 Schou, familie? Palma
 Schou, Grete (f. Sømme) sangerinne
 Schreker, Franz, østerr. komponist
 Schröder, Wilhelmine, østerr.
     sangerinne
 Schubert, Franz, østerr. komponist
 Schulz, Alexander Schura, no. maler
 Schumann, Georg, prof., Berlin
 Schumann, Robert, ty. komponist
 Schuster, Alexander, cellist
 Schwab, Heirich, musikkforsker, Kiel
 Schweitzer, Albert, fr. musikkforsker
     m.m.m.
 Schönberg, Arnold, østerr. komponist
 Schönfelder, dr., Bergen
 Schönfelder, Trygve, Bergen
 Schönfelder, Unni (se Langgard)
 Scott, Gabriel, no. dikter
 Searle, Humphrey, eng. komponist
- Sebastian, St.1
 Seehusen, Rein, NMS, Stavanger
 Segantini, Giovanni, it. maler
 Segovia, Andrés, sp. gitarist
 Seidel, Frau, vert., Berlin
 Seidel, Toscha, russ.-am. fiolinist, Oslo
 Seip, Didrik Arup, prof.
 Seip, Hans, stortingsmann
 Selmer, Jørgen??
 Selmer, G. A., prost
 Selmer, Jens, pastor
 Selmer, Marie Lous (fru)
 Selmer, Mildred, pianist, Oslo
 Selmer, Trine??
 Sem, Arne v. Erpekum, no. mus.kritiker
 Sendstad, Aksel, Nes
 Sendstad, Aksel, Kra (g. Magnhild
     Valen)
 Sendstad, Magnhild (Valen)
 Sendstad, Marie
 Sendstad, Olav, landbruksskolebestyrer,
     Oslo
 Sendstad, Olav
 Sendstad, Olga
 Sendstad, se også Valen-Sendstad
 Senni, Contessa, Roma
 Seue, Andreas de
 Seue, Birgit de (datter), Åsgårdstrand
 Seue, Mina de
 Severn, Joseph, eng. maler
 Seyersted-Bødtker, Johannes Math.,
     skipsmegler, Oslo

---

¹ I blant brukt som synonym for nevø
 Magne Valen-Sendstad – og for J.S.
 Bach.

- Shakespeare, William, eng. forfatter
 Shaw, miss, eng., Mallorca
 Shelley, Percy Busshe, eng. dikter
 Shetelig, Haakon, no. kunsthistoriker
 Siewers, Valentin, no. musikkritiker
 Sigrid, Fartein Valens søster
 Sigurd ??
 Simonsen, Melvin, musiker, Bærum
 Simonsen, rel.forf.(straffepreken (Bæk
   S.?, BredenoseS?, Konrad?
 Simpson, Georg Veleam, sjøkaptein,
   Osterøy
 Sinatra, Anida, klaverlærer, Berlin
 Sinclair, John, austr. kritiker
 Sinding, Augusta, Oslo
 Sinding, Christian, no. komponist
 Sitje, Joronn, no. billedkunstner
 Sivertsen, Eyvind, no. forfatter
 Skeie, Jorunn? frk.?, elev
 Skeie, Jon?, professor Oslo
 Skougaard, Lydia, Oslo (Wang, f. Stang
   Lund)
 Skovgaard-Petersen, Carl Axel, da.
   teolog
 Smit, Didrik, Oslo
 Smith, Andrew, skotsk-no. kunstner
 Smith, Emil, elev, Oslo
 Smith, Astrid, se Geijerstam
 Sofokles, gr.forfatter
 Solberg/Sohlberg, Harald, no. maler
 Solnørdal, Kristen Martinius, Kirkedept
 Solveig [??]
 Sommerfeldt, Øistein, no. komponist
 Sophie Charlotte, ty. dronning
 Soëstens, Robert, no. musiker
 Solem, P.A.Th., am. prest
 Sparre Olsen, se Olsen
 Spenser, Edmund, br. forfatter
 Speer, Frau, vert., Berlin
 Spera, frk. Lina, fiolinist, Roma
 Spera, vertskap, Roma
 Spitta, Philip, ty. musikkforsker
 Spohr, Ludwig, ty. komponist
 Staël, Anna Louise, Madame de,
   forfatter
 Stange, Max, prof. Berlin
 Stangeland, lege, Førde?
 Steen, (Ellisif?), fru professor, Oslo
 Steen, Claus Henrik, skifteforvalter,
   Oslo
 Steffens, Henrik, no.-ty. forfatter
 Stein, Erwin, musikkforlegger,
   Universal, Wien
 Stellan [??]
 Stene, Helga, pedagog, Berlin/Oslo
 Stevens, miss, eng., Mallorca
 Stevens, mr., eng., Palma
 Stokstad, Olaf, misjonær, Madagaskar
 Stoltz, am. Berlin
 Storm, Jeanette
 Storm, Nanne, pianist
 Storækre, Jon, journalist,
   Stavanger/Oslo
 Storækre, Torris J., lærer, kordirigent,
   Stavanger
 Straube, Karl, ty. dirigent, organist
 Strauss, Richard, ty. komponist
 Strindberg, August, sv. forfatter
 Strøm, (Birgit???) fru, Valevåg
 Støylen, Bernt-Andreas, biskop, Agder

- Støylen, Fru Kamilla Karoline
 Svendsen, Johan, no. komponist
 Svensen, Johan, elev, Oslo/Larvik
 Svensson, Håkon, forretn.m., Oslo
 Sverdrup, Harald Ulrik, no. oceanograf
 Sydnes, Kristoffer, forfatter m.m., Stord
 Sylou-Creutz(Kreutz), Eduard, no.
   pianist
 Sæverud, Harald, no. komponist
 Sæverud, Marie (fru), Fana
 Sømme, Johanne Margrethe, no.-am.
   pianist
 Sømme, Karen, Stavanger
 Sønnerstedt, Bernhard
 Sørby, Olaf, musikkforlegger, Oslo
 Søren, se Sørensen, Henrik
 Sørensen, Dag Winding, org. og
   kritiker, Oslo
 Sørensen, Henrik, no. maler
 Sørensen, Ingebjørg, elev, Notodden
 Søyland, Olav?, NMS, Stavanger
 Talleyrand, Charles Maurice, fr.
   politiker
 Tandberg, Betty Egeberg (fru)
 Tandberg, Jens F., biskop
 Tanum, Johan Grundt, forlegger, Oslo
 Tell, Ludwig, se Wachtel
 Tell, Mary, se Wachtel, Marie
 Teresa, Santa, se Theresia
 Terese, tsjekkisk hushj. hos Natvigs
 Thaulow, Alexandra, Oslo
 Thaulow, Frits, no. maler
 Theresia, Sta., gr. forfatter, helgen
 Therese [??], Oslo
 Thiis, Jens, Oslo
- Thomas, apostel
 Thommesen, Knut, Oslo
 Thommesen, O. A., redaktør, Oslo
 Thommesen, Rolf, redaktør, Oslo
 Thompson, Erling, lektor
 Thompson, Francis, eng. dikter
 Thoresen, Ole R., skibsreder
 Thorkildsen, se Torkildsen
 Thorne, se Wold-Thorne
 Thunold, ?? [?]
 Thvedt, Nils, sogneprest, Oslo
 Thyness, Bj., stud.theol., Oslo
 Tindelands på Trettene, familie
 Titto, hushjelp Valevåg
 Tjømmø, Berit Kvinge, forsker, Oslo
 Tjørhom, Ola, forsker,
   Stavanger/Kristiansand
 Tobiassen, Sofus, stud., Oslo
 Torjussen, Trygve, no. komponist
 Torkildsen, Sigurd, adv., dirigent, elev,
   Oslo
 Torkildsen, Trygve, billedkunstner,
   Oslo
 Torne, se Wold-Thorne
 Tredahl, Ludvig, lektor, Nordfjordeid
 Tredahl, Aase, Nordfjordeid
 Tretteberg, Jens [?]
 Trotski (Trotskij), Leo, exil-russ.
   politiker
 Trætteberg, Halvard, arkivar, Oslo
 Tsjekhov, Anton, ru. forfatter
 Tuften, fam. Hvalstad
 Tuften, Hans-Eivind, Hvalstad
 Tvedt, se Thvedt
 Tvedte, Fartein, Valevåg

- Tveita, Dagmar, Valevåg
 Tveita, Kari, hushjelp, Valevåg
 Tveita, Ole, Valevåg
 Tveita-barnene, Valevåg
 Tveitt, Geirr, no. komponist
 Tveteraas, Harald, stud./bibl., Oslo
 Tørres [?]
 Udbye, Martin Andreas, no. komponist
 Udbye, Odd, no. samler
 Uldall, Sten, forfatter, Danmark
 Ulfrstad, Marius Moaritz, no.
     komponist
 Ullstad (Ullestad?), Steffen, Voss
 Umberto, it. konge
 Undset, Sigrid, no. forfatter
 Urbimontanus (Byberg), Nils
     Anderssøn, salmedikter
 Utne, Brita, "Mor", Ullensvang
 Valand, Thv.
 Valen, Anna, Valevåg
 Valen, Arne (far), Valevåg
 Valen, Arne (sønn av fetteren), Valevåg
 Valen, Dorthea (datter av fetteren),
     Valevåg
 Valen, Dorthea [sjeldnere: Dorothea]
     ("mama", mor)
 Valen, Endre, Valevåg
 Valen, Erik, Valevåg
 Valen, Hans, Valevåg
     [?] f. Valen, Ingeborg, fester
 Valen, Ingeborg, Valevåg
 Valen, Johannes, Valevåg
 Valen [?], Lena (faster)
 Valen, Litla-Kari, Valevåg
 Valen, Nils, Valevåg
 Valen, Ola, Valevåg
 Valen, Olaf, Valevåg
 Valen, Olav, Valevåg
 Valen-Sendstad, Arne
 Valen-Sendstad, Dorthea (Vesla, se
     Natvig)
 Valen-Sendstad, Fartein (nevø)
 Valen-Sendstad, Fartein (s. av Magne)
 Valen-Sendstad, Gudrund (Lunde)
 Valen-Sendstad, Karin (d. av Olav),
     Jelsa
 Valen-Sendstad, Magne
 Valen-Sendstad, Magnhild (d. av
     Magne)
 Valen-Sendstad, Mikael
 Valen-Sendstad, Olav, Oslo/Jelsa
 Valéry, Paul, fr. dikter
 Valldal, Åsgeir, fotograf, Oslo
 Vaughan Williams, Ralph, br.
     komponist
 Vedø, Egil, Stavanger/Oslo
 Vega, Lope de, sp. dramatiker
 Verlaine, Paul, fr. dikter
 Vesla (se Dorotea Valen-Sendsatd
     Natvig)
 Victor Emmanuel, it. konge
 Victoria Louise, ty. prinsesse
 Vieuxtemps, Henri, belg. komponist,
     fiolinist
 Vig, Lars Larson, misjonær,
     Madagaskar
 Vigeland, Emmanuel, no.
     billedkunstner
 Vigeland, Gustav, no. skulptør
 Vik, Anders

- Vik, Helga
 Viken, Ingeborg, hushj.
 Vinci, Leonardo da, it. billedkunstner
 Vinsnes, Joh. Fr., no. forfatter
 Vogt, se Collett-Vogt
 Vogt, Hartvig??, politifullmektig, Oslo
 Vogt-Svendsen, Randi, Oslo
 Voss, Fridtjof, rektor, Stavanger
 Voss, Thorolf, no. dirigent, kritiker
 Vaage, Ragnvald, no. forfatter
 Wachtel, Ludwig (Tell), redaktør,
     Berlin
 Wachtel, Marie (Mary), Berlin
 Wagner, Elsa Soot, fiolinist
 Wagner, Richard, ty. komponist
 Walle-Hansen, Dagmar, no. pianist
 Walters, Cornelia Landstreet, sanger,
     Berlin
 Wang, Per, fløytist, Oslo
 Warmuth, Carl, musikkforlag
 Wassner, Nils, sv. prest
 Webb, miss, irsk, Mallorca
 Webern, Anton von, østerriksk
     komponist
 Weenaas, frk.
 Weideman, Inga, Berlin/Stavanger
 Welhaven, J. S., no. dikter
 Welhaven, ??? musikkforlegger,
     Moestues forlag, Oslo
 Wellmann, ty. brødre
 Werenskiold, Dagfinn, no.
     billedkunstner
 Werenskiold, Elisabeth (Schram), Oslo
 Werenskiold, Erik, no. maler
 Wergeland, Henrik, no. dikter
 Westvang († før 14.okt-07)
 Whitman, Walt, am. dikter
 Wicks, Kristian E. (Varhaugvik), USA
 Wicks, Camilla, no.-am. fiolinist
 Wildenwey, Herman, no. dikter
 Wilder, Robert, predikant, Hedmark...
 Wilhelmsen, Anna, Solbakken,
     Stavanger
 Wilson, Woodrow, am. president
 Winge, Per, no. komponist
 Wisløff, Carl Fr., teolog, Oslo
 Witowski (Witkowski, Georg?, algiske-
     fr. , f. 1961 + stud.), Berlin
 Wold-Thorne, Oluf, no. maler
     Christine (Kristine), billedkunstner
     Ragna, datter
 Wolf, (Carl) Leopold, prof., Berlin
 Wollman, pensjonat, Berlin
 Woods, Harry, slagerkomp./sanger,
     USA
 Wordsworth, William, eng. dikter
 Wulfsberg, Fredrik, legasjonsråd,
     London/Oslo
 Wunsch, Minna, Vert., Berlin
 Wølner, Jan, pianist/komp., elev, Oslo
 Wølner-Hansen, se Wølner
 Waaler, frk., Stavanger
 Waaler, Erik, prof., Bergen
 Waaler, Johan, Stavanger
 Zenon fra Elea, gr. filosof
 Zerener, Valdis, sangerinne, Oslo
 Zimmermann, pensj., Berlin
 Øien, frk., Stavanger?
 Økland, Dordi, Valevåg
 Økland, Endre, Valevåg

Aalen, Leiv, no. teolog
Aamot, Einar, red Hagesund
Aanesen, A., Stavanger
Aanesen, Ole, Stavanger
Aarflot, Olav, misjonær, kinesisk
musikk

Aarrestad, Dorthe, Stavanger
Aarrestad, Kemma, Stavanger
Aarrestad, Sven, Stavanger??/Arendal

FARTEIN VALEN (1887–1952) er et begrep i vestlig musikkhistorie. Han var den ideelle kunstneren, han som i musikken utviklet den norske modernismen og personifiserte den så lenge han levde.

Den stille og tilbakeholdte komponisten ble gjennom sin “Fartein Valen-musikk” et ideal for de unge, og en rød klut for mange konservative lyttere. Hans mangesidige begavelse ga opphav til anekdoter. Valens selvvalgte 14-årige eremittilværelse i Valevåg – hans siste år – klebet ved ham. Musikklivet hevet ham til en mytisk status – en som var kallet og steg ned fra berget en sjelden gang for å tale med sin musikk til en vid verden.

Valen var ingen samfunnsdebattant som skrev i tidsskrifter og aviser. Den intime og direkte samtalen blant de få var hans kanal.

Derimot fremstår hans brever som en blanding av en dagbok og bekjennelser. Disse foreliggende transkripsjonene vil forhåpentligvis utvide og nyansere bildet av personen Valen, hans musikk og det kulturlivet han var en del av både nasjonalt og internasjonalt.

Brevene er utvalgt, redigert og belyst av Arvid O. Vollsnes, professor em., Institutt for musikkvitenskap, Universitetet i Oslo

ISBN 978-82-692874-2-4 (del 1)

**Institutt for musikkvitenskap
Universitetet i Oslo**